

Uskontotiede
Teologinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

Jälleenkohtaamisia

*Vainajakemukset sekä niiden koetut vaikutukset käsityksiin
elämästä ja kuolemasta*

Markku Siltala

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi Helsingin yliopiston päärakennuksen salissa 10 perjantaina 29. maaliskuuta 2019 klo 12.

Helsinki 2019

Copyright © 2019 Markku Siltala

ISBN 978-951-51-5110-0 (nid.)

ISBN 978-951-51-5104-9 (PDF)

Unigrafia

Helsinki 2019

Tiivistelmä

Tämän väitöskirjatutkimuksen tarkoitus on kartoittaa ja kuvata sitä, mitä nykyajan suomalaiset 2010-luvulla kertovat kirjallisesti omista vainajakokemuksista ja miten he tulkitsevat kokemustensa vaikutuksia käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Tutkimuksen tuloksia peilataan Continuing Bonds -suruteoriaan (jäljempänä CB-teoria), jossa vainajakokemukset ensisijaisesti sisäisinä representaatioina eli mielikuvina ymmärrettyinä ovat osana suruprosessia. Suruprosessin tavoitteena on vainajasta puhumisen ja vainajalle puhumisen kautta vainajan biografian uudelleenrakentuminen (Walter 1996; Klass 2006b). CB-teoria sekä aiheen aiempi monella eri tieteenalalla tehty tutkimus muodostavat tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen.

Tutkimuksen tavoite on tuottaa vainajakokemuksista tietoa, käsitteistöä ja luokitteluja niiden tunnistamiseen, käsittelemiseen ja ymmärtämiseen. Tutkimuskysymykset ovat: 1) millaisia vainajakokemukset ovat suomalaisten kertomina, 2) millaisia vaikutuksia kokijat kertovat vainajakokemuksilla olevan heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta ja 3) millaisia aineiston vainajakokemukset ovat Continuing Bonds -suruteorian valossa?

Tutkimusaineistona on kirjoituskutsuun vastanneen 195 suomalaisen yhteensä 613 kertomusta vainajakokemuksista. Tutkimukseen osallistuneista on 83 % naisia ja 17 % miehiä ikäjakaumaltaan 19–97-vuotiaita. Tutkimusaineisto on tuotettu vuoden 2013 lopulla ja vuoden 2014 alussa. Tutkimus on empiirinen aineistotutkimus, joka toteutetaan vainajakokemukset kertomusten laadullisena tapaustutkimuksena. Tutkimusmetodina on teoriaohjaava aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimus edustaa ymmärtävää uskontotieteellistä tutkimusta.

Tutkimuksessa vainajakokemukset sekä luokitellaan kokemustyypeittäin että kuvataan ominaispiirteittäin. Luokittelussa vainajakokemukset jaetaan välittömiin eli konkreettisiin sekä abstrakteihin eli symbolisesti tulkittuihin kokemuksiin. Koetun vastaanottotavan mukaisesti välittömät vainajakokemukset luokitellaan kolmeen pääluokkaan: ulkoisiin aistimuksiin, sisäisiin tuntemuksiin ja unitilakokemuksiin. Tutkimuksen merkittävänä tuloksena on aineistosta analysoitu vainajakokemusten luokittelu, joka sisältää 13 erillistä kokemustyyppiä kuvauksittain.

Tutkimuksen mukaan vainajakokemukset ovat kokijoiden uskonnosta, koulutuksesta ja iästä riippumattomia ja ne koetaan luonnollisina ja valtaosin myönteisinä. Kokijat myös kertovat, että vainajakokemukset ovat vaikuttaneet huomattavasti heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Kokijoiden käsitykset vainajan osallistumisesta elävän elämään sekä elämän jatkumisesta ja vainajan olemassaolosta kuolemanjälkeisyydessä muuttivat vainajakokemusten johdosta. Lisäksi kokemukset vähensivät tai poistivat kokijoiden kuolemanpelkoa sekä muuttivat myös heidän uskomuksiaan ja elämän valintojaan.

Tutkimustulokset yhtenevät pääosin CB-teorian näkemykseen vainajakokemuksista tunnesiteiden jatkumisen ilmentymänä surussa. Merkittävin ero on, että tutkimuksen mukaan vainajakokemuksia koettiin myös suruajan ulkopuolella joko ennen kuolemaa, kuolinhetkellä tai pitkän ajan päästä kuolemasta. Lisäksi fyysiset aistit liittyvät vainajakokemuksiin lähes kahdessa kolmasosassa tapauksista, mikä haastaa CB-teoriaa siinä, että vainajakokemukset olisivat ensisijassa mielikuvia. Tutkimuksen mukaan vainajakokemuksilla on merkittävä osuus vainajan biografian uudelleenrakentumisessa.

Abstract

The purpose of this dissertation research was to investigate and illustrate how Finnish people describe their Post Death Contact (PDC) experiences and how they interpret the PDC effects on their perceptions about life and death. The results of this study were reflected through the framework of the Continuing Bonds grief theory (later CB-theory). According to Walter (1996) and Klass (2006b) the CB-theory's PDC experiences are an intrinsic part of the grief process, which aim to re-design a deceased one's biography by talking about the deceased one and by talking to the deceased one. The PDC experiences based on this research were investigated from the above mentioned point of view. The theoretical framework was derived from a synthesis of the earlier respected research about PDC experiences and the Continuing Bonds grief theory.

The goal of the research was to disclose information, create concepts about and classification of the PDC experiences so that they could be recognised, handled and understood. The research questions were the following: 1) What kind of PDC experiences do Finnish people describe having had, 2) how do Finnish people say these experiences influence their perceptions about life and death, and 3) how do the PDC experiences of this research appear through the framework of the Continuing Bonds grief theory?

Research data collection was based on the 613 documented narratives about the PDC experiences written by 195 Finnish people of which 83% were women and 17% were men, age range varying between 19 and 97 years. The data were collected at the end of 2013 and at the beginning of 2014. This research represents an empirical research data and it was conducted as a qualitative case research concerning the PDC experience narratives that were described. As to methodological decisions, content analysis was executed both as a data based and as a theory driven method. This research qualifies as a study of religion due to its appreciative approach.

As an answer to the research question, a typological classification with distinguishable descriptions was created. It classified the PDC experiences into direct concrete experiences and indirect symbolically interpreted ones. In addition, the direct experiences were further classified by the way an experience was received into three main categories; external perceptions, internal feelings and a state of sleep experiences. Based on the classification of the 613 documented stories, 13 types of PDC experiences were found.

According to the research results, the PDC experiences were regarded as natural and mainly positive. They were said to influence considerably and in many ways people's perceptions on life and death by changing people's conceptions about life continuing in death, and the presence of the deceased one after his or her death. The PDC experiences also diminished people's fear of death or totally removed it. Additionally the PDC experiences reported to have an influence on people's beliefs and choices.

The results received of the PDC experiences were mainly in line with the CB-theory regarding continuing bonds in human relations in grief. However, based on this data, the main difference was that people also had PDC experiences outside of the so-called grief time; before the death, at the time of the death or a long time after the death. Furthermore, it was recognised that the PDC experiences had a significant impact on the re-design of a deceased one's biography.

Kiitokset

Suuret kiitokset kaikille, jotka ovat auttaneet, tukeneet ja kannustaneet minua väitöskirjatyössäni. Työ oli matka, jossa jokainen askel opetti koskettamaan maata ja katsomaan taivaanrantaa yhden hetken ja elämän, rakkauden ja kuoleman mysteereissä.

Kiitokset haluan lausua Helsingin yliopiston kaikille niille uskontotieteen osaston ja teologisen tiedekunnan opettajille, tutkijoille ja opiskelijakollegoille sekä muulle henkilöstölle, jotka ovat olleet mukana väitöskirjaprosessissani. Erityiskiitokset professori Tuula Sakaranaholle arvokkaista ja tarkoista huomioista ja kysymyksistä sekä välittömästä kannustuksesta koko matkan aikana; niissä on näkynyt laaja perspektiivi katsoa tutkijana elämän ilmiöitä. Kiitos myös professori (emeritus) René Gothonille, jonka pohdinnat toivat syvyyttä ja lempeää väriä alkuvaiheen jatko-opintoseminaareihini.

Suurin kiitokseni väitöskirjatyöni ohjaajalle professori Terhi Utriaiselle, joka on sisukkaasti ja kannustavasti luotsannut tutkimukseni suunnittelua, prosessin työläitä eri vaiheita ja tutkimuksen rajauksia sekä raportin viimeistelyä. Hän on tarkkanäköisillä viittauksilla ja toisaalta tieteenfilosofisilla kysymyksillä erinomaisesti edistänyt tutkimustyöni muodostumista koherentiksi kokonaisuudeksi. Kiitos kuuluu myös toiselle ohjaajalleni, dosentti Risto Pulkkiselle, hänen tarmokkaasta kannustuksesta työni alkuvaiheissa. Lisäksi teologisen tiedekunnan tohtorikoulutusneuvonnan henkilöstölle kiitokset suurenmoisesta palvelusta ja avusta, etenkin opintojen loppuvaiheissa.

Kunnioittavat kiitokseni väitöskirjani esitarkastajille, yliopistonlehtori Jouko Kiiskille ja dosentti Kaarina Koskelle osuvista huomioista ja työtä edistävästä kysymyksistä sekä avautuneista mahdollisuuksista työn loppuun hiomiseksi. Kiitos myös Terhin ohjattavien ryhmälle, jonka kokoontumisissa on käsitelty työtäni sen eri vaiheissa. Lisäksi viljalti kiitoksia jatko-opintoseminaarin kaikille kollegoille, joiden ainutlaatuiset, valppaat ja mutkattomat kysymykset ja kommentit toimivat tienviittoina vuosien taipaleella. Kiitos myös osan aikaa seminaarien ohjaajana toimineelle yliopistonlehtori Teemu Tairalle.

Kiitos Signe ja Ane Gyllenbergin säätiölle rahoituksesta, joka on osaltaan mahdollistanut tutkimustyötäni; kiitos Sirkka Stoltille avusta rahoituksen hankinnassa. Kiitos myös niille tahoille, jotka ovat stipendein avustaneet tutkimustyötäni sen eri vaiheissa. Niin ikään kiitokset Seinäjoen yliopistokeskukselle tutkijahotellipaikasta sekä tutkijakollegoille työn jakamisen ilosta arjessa. Kiitokset kaikille työyhteisöilleni tuesta ja työjärjestelyjen onnistumisesta opintojen parhaaksi. Lisäksi lausun kiitokset niille lehdille ja verkkosivustoille, jotka julkaisivat kirjoituskutsun tähän tutkimukseeni.

Aurinkoiset kiitokseni kaikille läheisilleni, sukulaisilleni ja ystävilleni, jotka ovat niin monin eri tavoin kannustaneet, kannatelleet, kuunnelleet, innostaneet, kysyneet, ihmetelleet kanssani, kertoneet muille, ymmärtäneet ja tuoneet voimaa, valoa ja vaihtelua pitkän ja välillä raskaankin urakan aikana. Erityiset kiitokseni Jukka Oja-Kaukolalle huikeista keskusteluista, hienonhienoista summaarisista ja upeista viisauksista kaikilla prosessini ja tieteen tasoilla. Sydämelliset kiitokset Sari Branderille tinkimättömästä kannustuksesta ja terävistä keskusteluista työni laajojen yhteyksien ymmärtämiseksi. My heartfelt thanks Sue Clarkille englanninkielisen tiivistelmän kirjoitusasun tarkistamisesta.

Syvimmät ja kauneimmat kiitokseni rakkaalle puolisololleni, jonka aina kirkas visio työni merkityksestä, kärsivällinen vierellä kulkeminen sekä horjumaton luottamus osaamiseeni ja työni valmistumiseen ovat olleet ensiarvoisen tärkeitä väitöskirjan kaikissa vaiheissa. Ja ennen kaikkia muita, mitä kunnioittavimmat kiitokseni kaikille niille, jotka lähettivät minulle kertomuksen vainajakokemuksestaan tutkimustani varten: te olette liikuttaneet maan lähemmäs taivasta.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä
Abstract
Kiitokset

1	Vainajakokemukset tutkimuskohteena	11
2	Tutkimuksen teoreettinen tausta	18
2.1	Katsaus historiaan	18
2.2	Vainajakokemukset keinona selviytyä surussa	25
2.3	Vainajakokemusten yhteydet terveyteen	34
2.4	Vainajakokemukset kokijan näkökulmasta	42
2.5	Continuing Bonds -suruteoria tutkimusteorian	51
3	Tutkimuksen toteuttaminen	56
3.1	Tutkimusaineisto	56
3.2	Keskeiset käsitteet	58
3.3	Aineiston analyysimetodi	63
3.4	Tutkimuksen eettiset lähtökohdat ja luotettavuus	74
4	Vainajakokemusten luokittelu ja kuvaukset	82
4.1	Aineiston vainajakokemusten kokijat	82
4.2	Aineiston vainajakokemusten luokittelu	85
4.3	Ulkoisin aistein vastaanotetut vainajakokemukset	87
4.3.1	Näköaistimukset	87
4.3.2	Kuuloaistimukset	96
4.3.3	Tuntoaistimukset	102
4.3.4	Haju- ja makuaisimukset sekä moniaistiset kokemukset	104
4.4	Sisäisin tuntein vastaanotetut vainajakokemukset	108
4.4.1	Lähellä olon tunteet	108
4.4.2	Telepatiatunteet	113
4.4.3	Energiatunteet	115
4.4.4	Seksuaalitunteet	118
4.5	Unitiloissa vastaanotetut vainajakokemukset	119
4.5.1	Unet	119
4.5.2	Heräämisestä syntyneet valveunet	128
4.5.3	Nukahtamisesta syntyneet valveunet	131
4.5.4	Kehosta irrallaan koetut vainajakokemukset	132
4.6	Symbolisesti tulkitut tapahtumat vainajakokemuksina	134
4.6.1	Symboliepisodit	134
4.6.2	Valosymbolit	136
4.6.3	Eläinsymbolit	139
4.6.4	Eläimiin liittyvät vainajakokemukset	141
4.7	Vainajan aiheuttamaksi tulkitut kokemukset ja tapahtumat	143
4.7.1	Esinesymbolit	143

4.7.2	Sähkölaite- ja puhelinkokemukset	147
4.7.3	Musiikkikokemukset	150
4.7.4	Noutajakokemukset	151
5	Tunnesiteiden jatkuminen vainajakokemuskertomusten valossa	154
5.1	Vainajasta puhuminen	154
5.1.1	Kuolemisesta puhuminen	155
5.1.2	Kaipauksesta ja surusta puhuminen	158
5.1.3	Kokijoiden tapa puhua vainajasta	160
5.1.4	Vainajasta puhumisen sosiaaliset aspektit	161
5.2	Vainajalle puhuminen	165
5.2.1	Kokija puhuu vainajalle	165
5.2.2	Vainaja puhuu kokijalle	169
5.2.3	Vainajan viestin sisältö	171
5.2.4	Vainajan viestin kontekstisidonnaisuus	176
5.3	Vainajan uusi biografia	179
5.3.1	Kuva puhutusta, kuullusta ja koetusta vainajasta	179
5.3.2	Vainajakokemus ihmissuhdetta uudelleenmäärittämässä	184
5.3.3	Todentuntuinen vainajakokemus uuden biografian perustana	186
5.3.4	Vainajan tunnistaminen	192
5.4	Vainajakokemusten myönteisyys ja suhde suruaikaan	195
6	Vainajakokemusten vaikutukset kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta	205
7	Tulosten tarkastelu ja pohdinta	217
7.1	Vainajakokemusten luokittelusta	219
7.2	Vainajakokemusten vaikutuksista kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta	232
7.3	Vainajakokemusten suhteesta CB-teoriaan	235
7.4	Pohdintaa	248
	Lähteet ja kirjallisuus	256
	Liitteet	270

KUVIOT

Kuvio 1	Kirjoituskutsu tutkimukseen osallistumiseen	56
Kuvio 2	6-vaiheinen sisällönanalyysi puumallilla esitettynä	73
Kuvio 3	Kokijoiden ikäjakauma	82
Kuvio 4	Kokijoiden ikäjakauma vainajakokemuksen tapahtuessa	83
Kuvio 5	Vainajakokemusten luokittelu	85
Kuvio 7	Vainajakokemusten esiintyminen suhteessa kuolinhetkeen	197
Kuvio 8	Välitön reagointi vainajakokemuksiin	199
Kuvio 9	Vainajakokemusten olennaisuus ja esiintyvyys suruaikana	201
Kuvio 10	Vainajakokemusten vaikutukset käsityksiin elämästä ja kuolemasta	208
Kuvio 11	Tutkimustulosten jaottelu kolmeen osa-alueeseen	218
Kuvio 12	Vainajakokemusten luokittelu (identtinen kuvion 5 kanssa)	223

1 Vainajakokemukset tutkimuskohteena

Olen paria kuukautta vaille kahdeksankymppinen nainen, omasta mielestäni ihan järkevä. Suvussani on sekä isäni että äitini puolella koettu asioita, joita ei pysty järjellä selittämään ja hekin ovat kuuluneet tavalliseen järkevään väkeen, joka ei mitenkään harrasta yliluonnollisia asioita.

Tämän kokemuksen, jonka ensin kerron, ulkopuolinen voi selittää surun aiheuttamaksi, mutta minulle se on todellinen. Neljäs lapseni syntyi kuolleena. Kolme vuotta näin joka yö lapsesta unta ja hän kasvoi ja kehittyi kuten olisi eläessäänkin tehnyt. Yhtään kertaa en päässyt lapsen lähelle, mutta kun kolme vuotta oli kulunut, hän tuli unessa syliini, halasi minua ja sanoi:

"Minun on nyt mentävä. Kun ihminen kuolee, kuoleman enkeli tulee noutamaan hänet, mutta kun sinä äiti kuolet, minä tulen hakemaan sinut." Yritin pidätellä itkuani, mutta en mahtanut sille mitään ja itkuni herätti minut. Sen jälkeen en ole nähnyt häntä.¹

Oheinen kertomus on yksi esimerkki tämän uskontotieteellisen väitöskirjan tutkimusaineiston vainajakokemuskertomuksista. Tämänkaltaiset kokijan ajatukset, kokemusten piirteet sekä koetun intensiivisyys ovat löydettävissä myös useista muista aineistoni kokemuskertomusten kuvauksista.

Vainajakokemukset olivat herättäneet mielenkiintoni jo työskennellessäni pappina ja psykoterapeuttina eri puolilla Suomea, Lapista Helsinkiin. Läheisensä menettäneet olivat kertoneet surun ja luopumisen kivun sekä kuolemanpelon ohella erityisistä kokemuksista, joissa he olivat kokeneet kohdanneensa kuolleen läheisensä. Ihmiset kertoivat, kuinka he olivat tunteneet, nähneet, kuulleet, haistaneet tai aistineet sellaista, jonka he ajattelijat liittyvän kuolleeeseen läheiseensä. Tai he olivat nähneet unia, joissa kuollut oli ollut hämmästyttävän elävän tuntuinen. Osa oli myös kokenut poikkeuksellisia tapahtumia, jotka he olivat yhdistäneet tiettyyn kuolleeeseen henkilöön.

Ihmisten uni- ja aistikokemuksilla sekä merkittäviksi koetuilla tapahtumilla huomasin vähitellen olevan keskinäisiä yhtäläisyyksiä sekä samankaltaisia vaikutuksia ja tulkintoja. Kokemukset osoittautuivat kokijoilleen intensiivisiksi, monia ajatuksia ja tunteita herättäviksi. Kuitenkin, melko usein vainajakokemuksen kokenut ajatteli kokemuksensa olevan hyvin harvinaisen ja monet yllättyivätkin kuullessaan, että muillakin oli vastaavanlaisia kokemuksia. Useimpia huojensi tieto, etteivät he olleet ainoita näitä kokemuksia kokeneita.

Keskusteluissa asiakkaiden kanssa hyvin nopeasti aistin, että vainajakokemukset olivat arka ja hienovarainen aihe, joka herätti monenlaisten mielteiden lisäksi myös leimautumisen pelkoa ja huolta kokijan omasta mielenterveyden tilasta. Vainajakokemuksia kokeneet saattoivat pohtia, oliko heissä kaikki hyvin, kun he näkivät tai kokivat sellaista, jota ei yleisen käsityksemme mukaan ollut olemassa. Tämän ohella ihmettelyä näytti tuovan se, että yleisimmin kokemuksista jäi kokijoille hyvä olo ja myönteinen tunnelma, vaikka kokemukset olivatkin erityislaatuisia ja osittain hämmästyttäviä. Huomioni kiinnittyi myös siihen, että useat vainajakokemuksia kokeneet eivät olleet kertoneet kokemastaan kenellekään. Niinpä monien pohdintojen jälkeen päätin

---

¹ *Aineistolaina N21sK58. Jatkoissa viittaukset aineistolainoihin on merkitty oheisin koodimerkin.*

tarttua haasteeseen ja nostaa tämän hienovaraisen ja osin vaietunkin aiheen esille ja lähteä tarkemmin tutkimaan vainajakokemuksia suomalaisten kertomina.

Vainajakokemuksia on tunnistettu ja raportoitu aiemmassa tutkimuksessa uskonnollisista, kulttuurisista tai yhteiskunnallisista taustatekijöistä riippumatta eri puolilla maailmaa (Streit-Horn 2011). Ilmiönä yhteys kuolleisiin tunnetaan myös suomalaisessa kansanuskossa tapojen ja uskomusten kirjona (Pentikäinen 1990; Pulkkinen 2014). Vainajakokemuksia on tutkittu uskontotieteen lisäksi monissa eri tieteissä kuten lääke- ja hoitotieteessä, sosiologiassa, psykologiassa ja folkloristiikassa. Aiemmassa tutkimuksessa vainajakokemukset liitetään usein läheisen menetyksestä johtuvaan suruun, vaikkakin kokemuksia on esiintynyt myös pitkän ajan kuluttua koetun vainajan kuolemasta (esimerkiksi Austad 2014; Haraldsson 1988; Klugman 2006).

Tämän johdannon alussa olevassa kokemukskertomuksessa on nähtävissä yhteyksiä kolmeen keskeiseen aihepiiriin, joita aiemmassa vainajakokemusten tutkimuksessa on käsitelty. Vainajakokemukset surua helpottavana ilmiönä on ensimmäinen aihepiiri, jossa vainajakokemuksia on tutkittu läheisen kuolemasta aiheutuvaa surua helpottavana, suruajan selviytymiseen liittyvänä ilmiönä. Tämän tyyppistä lähestymistapaa esiintyy yleisimmin hoitotieteissä ja sosiologisissa tutkimuksissa (ks. esimerkiksi Walter 1996, 1997, 1999, 2007, 2009, 2016)² sekä osassa uskontotieteellistä tutkimusta (ks. esimerkiksi Klass 1992, 1996, 1999, 2006a, 2006b; Klass & Goss 1999). Aiheita tutkimuksissa ovat olleet esimerkiksi vainajakokemusten suhde jatkuvien tunnesiteiden suruteoriaan (Continuing Bonds, jäljempänä CB-teoria) sekä vainajakokemusten vaikutukset surussa selviämiseen ja toipumiseen³. Osa tähän aiheeseen lukeutuvista tutkimuksista pitää vainajakokemuksia selkeästi vain suruprosessiin liittyvänä ilmiönä.

Toisena keskeisenä aihepiirinä aiemmassa tutkimuksessa ovat vainajakokemusten yhteydet mielenterveyteen sekä kokijan todellisuuteen. Tällaisten tutkimusten aiheina ovat olleet vainajakokemusten asettuminen todellisuuden ja empiirisen tiedon rajapinnoille sekä niiden tarkastelu mielenterveyden tai sairauden näkökulmasta. (ks. esimerkiksi Field 2006)⁴. Tämän aihepiirin tutkimuksissa vainajakokemuksia on lähestytty myös ajatuksella niiden kuulumisesta terveen elämän piiriin ja sen myötä sisällyttämisestä todellisuuskäsitykseen (Steffen & Coyle 2012). Lähestymiskulmana tutkimuksessa on myös voinut olla koettujen aistihavaintojen todenperäisyys suhteessa siihen, että kuolleet eivät ole enää todellisuuskäsitykseen kuuluvia. Tähän aihepiiriin lukeutuvat tutkimukset ovat pääosin psykologisia (kuten Hayes 2011), vaikka aihetta on käsitelty myös esimerkiksi hoitotieteissä (Daggett 2005).

Kolmas keskeinen aihepiiri aiemmassa tutkimuksessa on ollut pyrkimys ymmärtää vainajakokemuksia kokijan näkökulmasta tai tutkia itse ilmiötä jonkin erityisen lähestymistavan kautta. Tällöin tutkimuksissa on kartoitettu ilmiön eri puolia tai keskitytty johonkin vainajakokemuksiin liittyvään teemaan. Näiden tutkimusten antia ovat vainajakokemusten kartoitukset ja luokittelut, vainajan tunnistamisen kuvaukset sekä

---

² Myös Klass & Walter 2001.

³ Englanninkielisessä tutkimuksessa käytetään usein termiä *coping*, jonka MOT-kielikone kääntää: *jaksaminen, elämänhallinta. Kyse on siis elämässä jaksamisesta surussa. Katso myös Hutri (2008).*

⁴ Myös Field, Nichols, Holen & Horowitz 1999.

esimerkiksi tarkastelut vainajakokemusten esiintymisestä itsemurhakuolemien yhteydessä. Tätä lähestymistapaa on nähtävissä esimerkiksi folkloristiikassa vainajakokemusten kerronnan tulkintojen ja erilaisten puhetapojen vaihtelun tutkimuksessa (Bennett & Bennett 2000). Samoin uskontotieteessä vainajakokemusten tulkinnessa käytettyjen uskonnollisten viitekehysten tutkimukset kuuluvat tähän aihepiiriin. (Kwilecki 2011). Myös laadulliset tutkimukset, kuten Drewryn (2003) vainajakokemuksia kokeneiden haastattelututkimus sekä Streit-Hornin (2011) vainajakokemustutkimuksia koskeva metatutkimus kuuluvat tähän aihepiiriin.

Vainajakokemusten aiemmassa tutkimuksessa on havaittavissa kolme tutkimusaukkoa. Tutkimukseni pyrkii vastaamaan näistä kahteen. Ensinnä kysymys, onko vainajakokemuksissa kyse suruprosessiin kuuluvasta ilmiöstä vai surusta riippumattomista kokemuksista, on saanut keskenään ristiriitaisia tutkimustuloksia. Vainajakokemuksia suruprosessiin liittyvänä ilmiönä on tarkasteltu monipuolisesti surevien kokemusmaailmaan kuuluvana, mutta osassa aiempaa tutkimusta on esiintynyt runsaasti kritiikkiä kokemusten liittämistä vain suruajkaan. Tätä aihetta lähestyn omassa tutkimuksessani tarkastellessani aineistoni vainajakokemuksia CB-teorian valossa. Teoriaohjaavassa analyysissä asetan CB-teorian vuoropuheluun aineistoni kokemuskertomusten kanssa; yhtenevätkö, tarkentavatko tai poikkeavatko aineistoni kokemuskertomukset CB-teorian näkemyksistä vainajakokemusten suhteesta suruun.

Toiseksi, aiemmassa tutkimuksessa on myös jäänyt yksiselitteisesti vastaamatta se, mikä on vainajakokemusten yhteys terveyteen ja mielenterveyteen sekä mikä on todellisia koettujen kokemusten suhde todellisuuteen. Tarkastelemassani aiemmassa tutkimuksessa vainajakokemuksia on esiintynyt sekä terveillä että sairailta ihmisillä, mutta kokemuksilla ei ole todettu olleen suoria yhteyksiä kokijoiden sairauksiin tai mielenterveysongelmiin. Sen sijaan vainajakokemusten kokijoilla on herännyt kysymyksiä, ovatko aistit tai aivot tehneet erehdyksen silloin, kun kokee aistineensa kuolleen. Epäröinneistä huolimatta kokijat ovat kuitenkin usein uskoneet kohdanneensa vainajan todellisesti. Vaikka osa tutkijoista onkin ehdottanut tämän näkökohdan selkeämpää huomioimista tutkimusasetelmissa,⁵ tämän kysymyksen tutkiminen jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Kolmas aiemman tutkimuksen aukko käsittää toiveita sellaisista tutkimuksista, joissa vainajakokemuksia tutkittaisiin koko ilmiön laajuudessa sekä kartoitettaisiin sitä, mistä vainajakokemuksissa on todella kyse. Lisäksi monissa tutkimuksissa on kaivattu myös tietoa, vainajakokemus-ilmiön käsitteellistämistä ja teoretisointia. Esimerkiksi Krause ja Bastida (2010) ovat esittäneet toiveen, että vainajakokemuksista rakennettaisiin selkeästi ymmärrettävä teoria. Toisaalta Steffen ja Coyle (2012) ovat ehdottaneet, että vainajakokemuksia käsiteltäisiin spirituaalisina kokemuksina. Klugman (2006) puolestaan on toivonut vältettävän vainajakokemusten reflektointia uskonnollisilla uskomuksilla tai käsitteillä, etteivät kokemukset haastaisi uskonnollista uskoa. Samoin Bennett ja Bennett (2000) ovat esittäneet, ettei vainajakokemuksia käsiteltäisi uskonnollisina kokemuksina,

---

⁵ Etenkin Bennett ja Bennett (2000) sekä Steffen ja Coyle (2012) ovat peräänkuuluttaneet enemmän sellaista tutkimusta, joka lähtisi siitä oletuksesta, että vainajakokemuksissa kokijat todella ovat yhteydessä vainajiin.

mutta ei myöskään spirituaalisina kokemuksina. Niin ikään kokemusten vaikutuksia kokijan käsityksiin elämästä ja kuolemasta ei ole tutkittu, vaikka vainajakokemusten yhteyksiä maailmankuvaan on sivuttu (Austad 2014) sekä kokemusten suhdetta uskonnollisuuteen on tarkasteltu (Kwilecki 2011; Streit-Horn 2011). Tämän kolmannen aihepiirin tutkimustoiveisiin tutkimukseni pyrkii vastaamaan luomalla tutkimusaineiston pohjalta selkeän käsitteellisen kuvauksen vainajakokemuksista sekä niiden täsmällisen luokittelun tyypittelyineen. Lisäksi tutkin, millaisia vaikutuksia kokijat kertovat vainajakokemuksilla olevan heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta.

Tämä väitöstutkimus on tutkimusstrategiansa puolesta empiirinen aineistotutkimus, jonka toteutin vainajakokemus-ilmiön laadullisena tapaustutkimuksena (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 134–135, 166; Alasutari 1994; Grönfors 2008; Niiniluoto 1980). Uskontotieteellisessä kentässä tutkimukseni sijoittuu ymmärtävään uskontotieteelliseen tutkimukseen. Etnografinen ote näyttäytyy sekä tekstietnografiaa muistuttavana otteen⁶ että myös tutkijanasenteessani lähestyä ilmiötä kokijoiden tulkintojen kautta niin, että heidän kertomuksensa ovat tutkimukseni keskiössä. Kokemuksen tutkimisen perspektiivistä tutkimukseni lähenee uskontofenomenologista tutkimusta (Sharpe 1992; Waardenburg 1986). Ymmärtävään uskontotieteelliseen tutkimukseen (Geertz 1999) asemoituessani tavoitteeni on tutkia ja tulkita kokijan tulkintaa hänen omasta vainajakokemuksesta sekä oman kokemuksen vaikutuksesta elämään ja kuolemaan liittyvistä käsityksistä. Tutkimuksen tarkoitus on pyrkiä ymmärtämään kokijan ajattelua, hänen reagointiaan sekä reflektoivaa tulkintaa hänen omassa kertomuksessa. Niinpä tehtäväni ei ole selittää kokijan kokemuksia pois tai arvioida niiden todenperäisyyttä; kokijat antavat kokemuksilleen tulkinnat ja minä tutkijana pyrin analyysilläni ymmärtämään kokijoiden kerrontaa ja tulkintaa.

Aineistonhankinnan puolesta kyseessä on tutkimus, jonka aineistona on tätä tutkimusta varten tuotetut dokumentit, kirjalliset kertomukset. Tutkimusaineiston muodostavat kirjoituskutsuihin vastauksina saadut 613 kertomusta kokemuksista, jotka merkitsivät niistä kirjoittaneille vainajan läsnäoloa tai yhteydenottoa. Vainajakokemuskertomukset on hankittu syysalvella 2013 ja vuoden 2014 alkupuolella.

Tutkimusaineistoni analyysimenetelmät edustavat laadullista tutkimusta. Ensisijaisin tutkimusmetodi on aineistolähtöinen teoriaohjaava sisällönanalyysi, jonka toteutan kaksivaiheisena. Ensimmäisessä vaiheessa aineistolähtöisen analyysin tulokset saadaan induktiivisena päättelynä. Toisessa vaiheessa eli teoriaohjaavassa analyysissä tulokset saadaan abduktiivisena päättelynä, kun aineistolähtöisiä tuloksia reflektoidaan CB-teorian valossa. Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen muodostavat vainajakokemusten aiempi tutkimus sekä siihen nivoutuva postmoderni suruteoria *Continuing Bonds*, ihmissuhteen jatkuvien tunnesiteiden teoria (Walter 1996, 1999, 2007, 2009; Klass 1992, 1996, 1999, 2006a, 2006b; Klass & Goss 1999; Klass & Walter 2001).

Tutkimustehtäväni on ollut tutkia vainajakokemuksia kolmella tutkimuskysymyksellä: Millaisia vainajakokemukset ovat suomalaisten kirjallisesti kertomina? Millaisia vaikutuksia kokijat kertovat vainajakokemuksilla olevan heidän käsityksiinsä elämästä ja

---

⁶ Salome Tuomaala (2011) käytti tekstietnografista otetta analysoidessaan aborttikokemuskertomuksia *Etnografisesta uskonnontutkimuksesta muuan muassa Minna Opas (2004)*.

kuolemasta? Millaisia aineiston vainajakokemukset ovat Continuing Bonds -suruteorian valossa?

Ensimmäinen ja toinen tutkimuskysymykseni edellyttivät kokemuskertomusten sisällönanalyysiä, jossa aineisto oli pääosassa. Kolmas tutkimuskysymykseni edellytti sisällönanalyysin toteuttamista CB-teorian ohjauksessa. Tutkin ensin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä millaisista kokemuksista oli kyse, minkä jälkeen pystyin asettamaan oman aineiston kertomusten kuvaukset vainajakokemuksista reflektioon CB-teorian kanssa. Edellä mainituista seikoista johtuen sisällönanalyysini sisälsi kaksi vaihetta, aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan vaiheen. Sisällönanalyysin aineistolähtöisessä vaiheessa kiinnostus aiheutui sisältäpäin aineistosta, kun taas CB-teoria tuotti kiinnostuspaineen aineistoon ulkoapäin. Kuitenkin, sisällönanalyysissä nämä toisilleen osin vastakkaiset lähestymiskulmat toteutuivat rinnatusten ja samanaikaisesti vuorovaikutuksessa keskenään.

Suomalaisessa tutkimuskentässä väitöskirjatutkimukseni nivoutuu luontevasti uskonto- ja perinnetieteelliseen tutkimukseen. Laajassa uskontotieteellisen tutkimuksen perinteessä on kautta aikojen kerätty aineistoja, joissa kerrotaan elämän jatkumisesta kuoleman jälkeen sekä kokemuksista kuoleman rajan ylittämisestä (Partridge 2006). Kokemukset kuolemaan liittyvistä erilaisista ilmiöistä ovat olleet esillä muun muassa suomalaisessa kansanuskossa (esimerkiksi Pentikäinen 1990; Koski 2010), erilaisissa uskonnollisissa yhteisöissä (Reader 2006) ja uskonnon kaltaisissa henkisissä muodoissa (York 2006) sekä spiritualismissa (Scotland 2006).⁷ Kokoavasti voidaan sanoa, että suomalaisessa uskontotieteen tutkimuksessa kuolemaan liittyvät teemat ovat läheisiä tutkimukseni aihepiirille; näin oma tutkimukseni jatkaa suomalaisen perinne- ja uskonnontutkimuksen kuolematematiikan parissa uudella tavalla.

Vainajakokemukset omana ilmiönä esiintyvät suomalaisessa tutkimuksessa kuitenkin melko ohuelti. Uskontotieteen ja perinteen tutkimuksessa aihetta ovat sivunneet Kosken, Pentikäisen ja Pulkkinen lisäksi Martti Haavio (1942, 1967), Uuno Harva (1948), Lauri Honko (1981) ja Leea Virtanen (1974, 1990). Uudempaa uskontotieteellistä, folkloristista ja teologista aiheeseen liittyviä tutkimusta ovat tehneet Aili Nenola (1997), Terhi Utriainen (1999) ja Kirsi Hänninen (2009) sekä uusinta Harri Koskela (2011), Leila Jylhäkangas (2013) ja Mari Pulkkinen (2016). Hoitotieteessä aiheesta tutkimusta ovat tehneet Tampereen yliopistossa muiden muassa Marja Kaunonen (2000) ja Anna-Liisa Aho (2011). Mainittujen tutkijoiden tutkimuksia esittelen myöhemmin (luku 2) niiltä osin, kun ne ovat olennaisia tämän tutkimuksen kannalta. Edellä olevan perusteella voidaan todeta, suomalaisesta kuolemaan ja kuolemanjälkeisyyteen liittyvästä tutkimuksesta piirtyy laaja kuva, johon tutkimukseni vainajakokemuskertomukset sijoittuvat kooten jo tuttuja yksityiskohtia sekä tuoden uutta tulkintaa ja kokoavaa käsitteistöä.⁸

---

⁷ *Kansainvälisesti vainajakokemuksia on tutkittu myös parapsykologiassa esimerkiksi Parra 2006 sekä Barbato, Blunden, Reid, Irwin & Rodriguez 1999.*

⁸ *Esimerkiksi Honkasalo ja Koski (2017) käsitteellistävät vainajakokemukset kummiksi kokemuksiksi ufokokemusten, enkelikokemusten, kuolemanrajakokemusten ja muiden vastaavien joukkoon. Myöskään Jeena Rancken (2017) ei erota vainajakokemuksia omakseen, vaan käsittelee niitä ylikuonnollisina kokemuksina.*

Yhteiskunnallisesti tutkimukseni kytkeytyy kuolemaan liittyvään yleiseen ja julkiseen keskusteluun tuomalla vainajakokemuksia ilmiönä tunnetummaksi. Viime vuosina keskustelua on ollut esillä myös vainajakokemuksia sisältävissä yliluonnollisten ilmiöiden tutkimuksissa kuten *Mieli ja Toinen* -hankkeen *Mielen rajoilla* -teoksessa (2017) sekä Jeena Ranckenin (2017) sosiaalipsykologian väitöskirjassa, jossa tutkittiin kerrontaa yliluonnollisista kokemuksista. Myös Terhi Utraisen (2017) uskontotieteellinen tutkimus suomalaisten enkelikokemuksista sivuaa tutkimusaiheeni. Lisäksi yliluonnollisten ilmiöiden aiheita on julkaistu aiemmin Merja Niemen (1980) sekä nytemmin Harri Virolaisen ja Ilkka Virolaisen (2014), Eero Ojasen (2016, 2018) sekä Miia Kontron (2017) tietokirjoissa. Tämä väitöstyö osallistuu yleiseen keskusteluun kuolemasta, ajan ilmiöistä sekä uskonnon ja kulttuurisen elämän moninaistuvista ulottuvuuksista yhteiskunnassa. Lisäksi tutkimukseni antaa myös vainajakokemuksia kokeneille tietoa ja käsitteitä käydä omaa vuoropuhelua kokemuksista sekä välineitä sanoittaa kokemuksia ja keskustella niistä.

Väitöskirja jakautuu rakenteellisesti seitsemään lukuun. Tämän johdanto-luvun lisäksi myös luku kaksi, aikaisemman tutkimuksen esittely, saattaa lukijan tutkimukseni aihepiiriin. Aikaisemman tutkimuksen esittelen erillisessä luvussa siksi, että pääosa vainajakokemusten aikaisemmasta tutkimuksesta on kansainvälistä, joten sen esittely ansaitsee suhteellisen paljon huomiota. Sen lisäksi tutkimukseeni teoreettisen näkökulman tuova CB-teoria nivoutuu myös kiinteästi edellä mainittuun kansainväliseen aikaisempaan tutkimukseen.

Luvussa kaksi esittelen aiemmin vainajakokemuksia koskevan tutkimuksen siten, että ensin luon historiallisen katsauksen sekä kansainväliseen että suomalaiseen tutkimukseen. Sen jälkeen esittelen tämän tutkimuksen aihetta nimenomaisesti koskevat aikaisemmat tutkimukset vainajakokemuksista kolmen aihepiiriin mukaisesti. Valmistellakseni tutkimukseni teoreettista näkökulmaa tarkastelen erilaisia painotuksia sillä perusteella, miten CB-teoriaan kytkeytyneet aiemmat tutkimukset tulkitsevat vainajakokemuksia. Tulkintapainotuksista valitsen sen, joka CB-teorian keskeisen sisällön lisäksi parhaiten palvelee tämän tutkimuksen asetelmaa.

Luvussa kolme esittelen tutkimusaineiston ja sen hankinnan. Lisäksi määrittelen tutkimukseni keskeiset käsitteet, jotka ovat: elämys, kokemus, kokija, kertomus, käsitys, vainaja, vainajakokemus ja kokemuskertomus. Seuraavaksi selostan ja perustelen tutkimusmetodin käyttämäni sisällönanalyysin sekä sen vahvuuksia ja heikkouksia. Tämän jälkeen kuvaan yksityiskohtaisesti toteuttamani sisällönanalyysin vaiheet, joita ovat yksiköittäminen, koodaus, redusointi, klusterointi, abstrahointi sekä raportin esitys. Arvioin myös toteuttamaani sisällönanalyysiä ja sen soveltuvuutta tähän tutkimukseen. Lisäksi tarkastelen tämän tutkimuksen eettisiä lähtökohtia sekä luotettavuutta eli reliabiliteettia ja pätevyyttä eli validiteettia käytettyjen tutkimusmenetelmien, aineiston sekä tutkimuksessa mukana olevien henkilöiden osalta.

Luvussa neljä, ensimmäisessä analyysiluvussa, esittelen aineistolainauksin tärkeimmät tutkimustulokseni koskien vainajakokemusten luokittelua kokemustyypeittäin sekä eri kokemustyyppien yksityiskohtaisia kuvauksia. Vainajakokemusten luokittelun havainnollistan matriisilla. Eri kokemustyyppien kuvauksissa tuon esille kunkin tyyppin

ominaispiirteitä ja erityishuomioita. Myös vainajakokemusten kokijoiden tärkeimpien taustatietojen esittely on liitetty luvun alkuun.

Luvussa viisi, toisessa analyysiluvussa, reflektoin vainajakokemuskertomuksia CB-teorian valossa. Tutkin, mitä aineiston kokemuskertomukset tuovat ilmi tunnesiteiden jatkumisesta ja vainajan biografian uudelleenrakentumisesta. Lisäksi tarkastelen myös niitä vainajakokemusten teemoja, joita CB-teoria nosti analyysin tuloksista esiin. Luvun lopussa käsittelen aineiston vainajakokemusten esiintymistä suhteessa suruaikaan.

Luvussa kuusi, kolmannessa analyysiluvussa, luonnehdin seikkaperäisesti minkälaisia vaikutuksia kokijat kertovat vainajakokemuksilla olleen heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta.

Luvussa seitsemän kiteytän tämän tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset käyden samalla keskustelua tutkimustehtävästä. Tarkastelen myös tutkimukseni analyysin tulkintaa teoreettisen viitekehyksen valossa sekä pohdin sitä, miten aineiston analyysi kontribuoi CB-teorian teoreettiseen näkökulmaan. Arvioin myös tutkimukseni tuloksia suhteessa aikaisempaan tutkimukseen vainajakokemuksista. Näin esittelen tutkimukseni tuottaman uuden annin sekä aiemman tutkimuksen löytöjä vahvistavat tulokset, mutta myös niitä kyseenalaistavat tai haastavat havainnot. Viimeisenä pohdin tutkimusprosessin kulkua suhteessa tutkimustehtävään, analyysimetodiin sekä teoreettiseen viitekehykseen. Lisäksi esitän tämän tutkimuksen pohjalta nousseita jatkotutkimusaiheita.

2 Tutkimuksen teoreettinen tausta

Yhdessä varhaisimmista kansainvälisistä 1900-luvun alkupuolen tutkimuksista vainajakokemuksia on intensiteettinsä puolesta rinnastettu rakastetun mielessä olemiseen. Suomalaisessa tutkimuksessa on perehdytty muun muassa vainajan liikkumista rajoittaviin karsikkopuihin ja toisaalta vainajan ilmestymisen uniin on raportoitu olleen hyvinkin yleistä. Uudemmassa kansainvälisessä tutkimuksessa vainajakokemuksia on lähestytty suruun liittyvänä ilmiönä tai tutkittu niiden yhteyttä terveyteen sekä kartoitettu ilmiötä niitä kokeneiden näkökulmasta. Aiheen aiempi tutkimus muodostaa tutkimuksen teoreettisen näkökulman yhdessä Continuing Bonds -suruteorian kanssa. Luvun lopussa hahmotan CB-teorian painotusten pohjalta tämän tutkimuksen teoreettisen näkökulman sekä kiteytän tutkimustehtävän.

2.1 Katsaus historiaan

Kansainvälinen tutkimus

Vainajakokemuksia on tutkittu 1800-luvulta alkaen parapsykologiassa sekä lisäksi 1900-luvun puoliväliltä alkaen lähinnä lääketieteessä ja hoitotieteessä, joissa aihe on noussut esille esimerkiksi lääkärin työssä. Yleiseen tietoisuuteen ilmiö vainajakokemuksista tuli 1800-luvun lopulla brittiläisten Edmund Gurneyn, Frederic W. H. Myersin ja Frank Podmoren (1886) laajan parapsykologiaan ja telepatiaan liittyvän tutkimuksen myötä. Gurney ym. kutsuivat vainajakokemuksia hallusinaatioiksi. Myös niin ikään brittiläisten Henry Sidgwickin, Eleanor Sidgwickin ja Alice Johnsonin (1894) tutkimukset käsitelivät vainajakokemuksia hallusinaatioina.

Laajempaa tieteellistä huomiota ilmiö sai 1900-luvun taitteessa amerikkalaisen uskontopsykologin William Jamesin (1902/2010) uskonnollista kokemusta käsittelevässä teoksessa. James kutsui vainajakokemuksia läsnäoloiksi (*presence*) ja hallusinaatioiksi, joiden hän havaitsi olevan joko myönteisiä tai pelästyttäviä. Vainajakokemuksiin liittyvän vahvan positiivisen vaikutuksen James tulkitsi merkitsevän jumalallista läsnäoloa. (James 1902/2010, 54–56.) James luonnehti kokemuksia intensiivisiksi ja hetkittäisiksi; hänen mukaansa niissä näytti olevan vahvan henkilön tai hengen läsnäoloa. Vainajakokemukset olivat Jamesin tutkimien kertomusten mukaan syntyneet ilman minkäänlaista yllykettä tai ulkoisesti havaittavaa kokemukseen vaikuttavaa seikkaa. Jamesille vainajakokemukset olivat jotakin muuta kuin unta, ja hän päätyi siihen, että vainajakokemuksessa oli kyse enemmänkin aistimisesta kuin älyllisestä tapahtumasta. James luonnehti kokemusta niin intensiiviseksi ja kokijan olemusta läpäiseväksi, että se muistutti rakastavaisen mielessä olevaa rakastettunsa läsnäoloa, joka hallitsee olemista niin vahvasti, ettei sitä voi karkottaa pois mielestä. (James 1902/2010, 62.)

Pari vuosikymmentä myöhemmin ranskalaisen astronomin Camille Flammarionin (1921, 1922, 1923) tutkimustyö vainajakokemuksista muistikuvien kaltaisina sisäisinä näkyinä oli osittain yhtenevä Jamesin näkemysten kanssa. Sittemmin brittiläisen yhteiskuntatieteilijän Peter Marrisin (1958) tutkimuksessa vainajan läsnäolon tuntemusten

lisäksi raportoitiin myös vainajaan liittyvistä unista ja kuuloaistimuksista. Marris tutki Lontoossa ja sen lähialueilla asuvien leskien, myös nuorten leskien, selviytymistä kuoleman kohtaamisesta. Tutkimuksessa kartoitettiin surevien emotionaalisen selviytymisen lisäksi perhesuhteita, taloudellista selviytymistä ja yhteiskunnallista osallisuutta.

Lääketieteen puolella amerikkalainen psykiatri Eric Lindemann (1944) toi tutkimuksellaan tieteelliseen keskusteluun ilmiönä vainajakokemukset, joita hän kutsui mielenkuviksi. Hänen tutkimuksensa liittyi bostonilaisessa yökerhopalossa menehtyneiden omaisten kokemuksiin vainajista, joista suurinta osaa Lindemann kuvaili päänäköpintymän kaltaisiksi elämyksiksi.⁹ Brittiläisen lääkärin Colin Murray Parkesin (1965, 1970) havaintojen mukaan vainajakokemuksia oli sekä terveillä ihmisillä että mielenterveyspotilailla. Kokemukset olivat lähinnä näkö- ja kuuloaistimuksia sekä enkeli-ilmiöitä; kokemukset olivat kokijoista pääosin myönteisiä ja miellyttäviä. Parkes pohti ihmissuhteiden jatkumista kuolemassa, joten häntä voidaan pitää jatkuvien tunnesiteiden teoretisoinnin edelläkävijänä.

Yksi 1970-luvun vainajakokemuksiin keskittyneitä tutkimuksia on brittiläisen lääkärin Dewi Reesin (1971) tutkimus, johon osallistui lähes 300 leskeä. Lähes puolella leskistä oli selvästi arkikokemuksista poikkeavia kokemuksia vainajista.¹⁰ Yleisin kokemus oli vainajan läsnäolon tunteminen, joista pääosa koettiin myönteisinä. Reesin tutkimuksessa vainajakokemukset ilmenivät yhtäläisinä riippumatta sukupuolesta, sosiaalisesta taustasta, uskonnollisista tavoista, maantieteellisestä sijainnista, elinolosuhteista, sosiaalisesta tuesta tai kuoleman tavasta.¹¹ Kuitenkin vainajakokemukset olivat yleisempiä nuoremmilla kuin vanhemmilla leskillä, samoin korkeasti koulutetuilla vainajakokemuksia oli enemmän kuin vähemmän koulutetuilla. Lisäksi leskillä oli vainajakokemuksia myös vuosikymmenten jälkeen, vaikka niitä esiintyi eniten juuri kuoleman jälkeen. (Rees 1971.)

Toinen 1970-luvulla ilmiötä kartoittavista tutkimuksista on amerikkalaisten, teologi Richard A. Kalishin ja lääkäri Dan K. Reynoldsin tutkimus (1973), johon osallistui 434 henkilöä. Osallistujat olivat etniseltä taustaltaan meksikolaisia, japanilaisia ja eurooppalaisia. Tutkimukseen osallistuneista 44 %:lla oli vainajakokemuksia, ja heistä 60 % kertoi kohdanneensa vainajan unessa. Kalishin ja Reynoldsin tutkimuksen mukaan kuolleen läsnäolot olivat varsin yleisiä. Etenkin unet, näyt ja läsnäolon tuntemukset koettiin spirituaalisina tai mystisinä kokemuksina, joita kokijat usein pitivät kuolleen kohtaamisena. Kokijoiden etnisellä taustalla tai yhteiskunnallisella asemalla ei ollut

---

⁹ Bostonilaisen yökerhon tulipalossa oli kuollut yökerhon asiakkaiden lisäksi myös mm. palomiehiä; Lindemann tutki näiden omaisten kuvauksia vainajakokemuksista.

¹⁰ Uudempaa tutkimusta, jossa on selvitetty leskien surussa selviytymistä, edustaa Bennettin, Hughesin ja Smithin tutkimus vuodelta 2005. Samoin myös Fieldin, Gal-Ozin ja Bonannon (2003) tutkimuksessa tarkastellaan surussa selviytymistä 5 vuotta puolison kuoleman jälkeen sekä Fieldin ja Friedrichsin (2004) tutkimuksessa pelkästään naisten selviytymistä leskenä.

¹¹ Myös Rees 2001. Esimerkiksi Streit-Horn (2011), Davies (1997), Guggenheim ja Guggenheim (1997), LaGrand (1997, 1999), Steffen ja Coyle (2012), Datson ja Marwit (1997) ovat havainneet vainajakokemusten olevan riippumattomia kokijoiden sosiaalisesta, taloudellisesta, koulutuksellisesta, maantieteellisestä tai uskonnollisesta taustasta.

vaikutusta läsnäolojen esiintymiseen. Kalishin ja Reynoldsin tutkimuksessa myös kokijan leimautuminen nousi esille; osa kokijoista kertoi saaneensa patologisen leiman. Näin siitäkin huolimatta, että tutkimuksessa vainajakokemukset havaittiin koetun miellyttävinä ja kokijoissa kunnioitusta herättävinä. Kalish ja Reynolds (1973) arvelivat vainajakokemusten erityisen luonteen ja yleisyyden tuovan haastetta länsimaiselle todellisuuskäsitykselle ja tieteelle.¹²

Vainajien läsnäoloa kuolinhetken läheisyydessä ovat tutkineet brittiläinen lääkäri Karlis Osis (1977b) ja islantilainen psykologi Erlendur Haraldsson¹³. Tutkijat kutsuivat kuolinvuodenäyksi¹⁴ kokemuksia, joissa kuolevat kertoivat vainajien läsnäoloista. Intiassa ja Amerikassa 1960-luvun taitteessa kerätyssä aineistossa oli yhteensä 877 osallistujaa. Mukana oli lääkäreiden ja hoitajien havaintoja tilanteista, joissa parantumattomasti sairaat kertoivat kohdanneen kuolleen sukulaisensa, jonkun tuntemattoman tai merkittävän luonnonilmiön. Osisin ja Haraldssonin (1977b) tutkimuksessa kolme neljäsosaa kuolinvuodekokemuksia kertoneista koki, että heitä tultiin noutamaan ja useimmat olivatkin valmiita lähtöön. Vainajien kohtaamiset synnyttivät kokijoissa tyyneyttä, rauhaa ja riemua, mutta osalle myös kielteisiä tunteita. Tutkimuksessa konsultoitiin lääketieteen asiantuntijoita hallusinaatioista, mutta heidän mukaansa kuolinvuodenäyissä ei havaittu yhteyksiä sairauksiin tai lääkityksiin, jotka olisivat vaikuttaneet kokemusten syntymiseen.

Amerikkalainen lääkäri Richard Olson ja hoitotieteilijät Joe Suddeth, Patricia Peterson ja Claudia Egelhoff (1985) tekivät hoitokodissa asuneille leskille haastattelututkimuksen, jonka tuloksissa havaittiin yhtäläisyyksiä Reesin (1971) aikaisempien tutkimustulosten kanssa. Vainajakokemuksia kutsuttiin hallusinatorisiksi kokemuksiksi. Olson ym. havaitsivat, että 61 %:lla (n=52) leskistä oli kokemuksia kuolleen puolisonsa läsnäolosta. Vainajakokemuksista noin 86 % oli hyviä ja helpottavia sekä noin 14 % epämiellyttäviä. Lähes puolella leskistä vainajakokemukset jatkuivat melko pitkään. Vainajakokemukset koettiin myös arkaluontoisina, sillä yli puolelle leskistä kokemuksesta kertominen oli ensimmäinen kerta tutkimukseen osallistuttaessa. Toisaalta tutkijat olivat yllättyneitä kokemusten yleisyydestä.¹⁵

---

¹² "[B]ehavioral scientists and other investigators have rarely permitted mystical, other-worldly, extrasensory occurrences to become part of their personal interpretation of the world" (Kalish & Reynolds 1973, 210).

¹³ Haraldssonin muista tutkimuksista alaluvussa 2.3.

¹⁴ William Barrettin (1926) tutkimuksen myötä kuolinvuodenäyt tulivat yleiseen tietoon. Tutkimuksessa oli mukana kuolevien valvetilassa tapahtuneita kokemuksia vainajista ja heidän ilmestymisistä. Kokemuksia tukivat hoitohenkilökunnan ja läheisten kokemukset; heistä näytti siltä, että kuolevat yllättäen tervehtivät jotakuta. Ks. myös Fenwick & Fenwick 2010; Heatcote-James 2011; Grönlund & Huhtinen 2011.

¹⁵ Vielä yleisemmiksi vainajakokemukset havaittiin japanilaisten Yamamoton, Okonogin, Iwasakin ja Yoshimuran (1969) tutkimuksessa, jossa kulttuuriset rakenteet näyttäytyivät myönteisesti vaikuttavina. Japanilaisten elämää ja suhdetta kuolemaan dominoivat aiemmat sukupolvet esi-isäkultin kautta, jotka ovat yleisiä Kiinassa ja Japanissa sekä ns. varhaiskantaisissa uskonnoissa. Tutkimuksessa oli mukana 30 leskeä, joiden puoliset olivat kuolleet auto-onnettomuudessa; 90 % osallistuneista koki erilaisia vainajien yhteydenottoja ja läsnäolon elämyksiä. Pääosa vainajakokemuksista oli myönteisiä. Uudempaa asialaista tutkimusta edustaa Chanin, Chown, Hon, Tsuin, Tin, Koon ja Koon tutkimus vuodelta 2006.

Myös suomalaisessa tutkimuksessa on käsitelty vainajakokemuksia tai niille läheisiä ilmiöitä kuten kuolleen kohtaamista unessa tai kotona kulkevia vainajia. Teoksessaan *Suomalaisen lähtö* Juha Pentikäinen (1990) on tehnyt laajan läpileikkauksen tarkastellessaan suomalaisia kuolemaan liittyviä perinteitä. Suomalais-ugrilaisessa kansanuskossa erityisen merkityksen ovat saaneet vainajien yhteisö ja sijattomien sielut, jotka rauhattomina tulivat usein tuonpuoleisesta takaisin (Pentikäinen 1990, 95). Vainajien palvonta ja kunnioitus ovatkin olleet olennainen kultin muoto suomalaisessa kansanuskossa. Siirtymäriitin tarkoituksena oli kuolleen siirtäminen suvun vainajien ryhmän jäseneksi siten, että vuorovaikutus elävien ja kuolleiden välillä jatkui. (Harva 1948; Pentikäinen 1990; Pulkkinen 2014.) Vainajan ilmestymisen olivat yleensä kokeneet ne, jotka olivat olleet huolissaan kuolleen varustuksesta tai hautapaikasta. Tunnettuja olivat myös kertomukset, joissa vainaja esiintyi huolehtijan, varoittajan, myötäeläjän tai moralistin roolissa. (Pentikäinen 1990, 128–132.)

Suvun poismenneiden ympärille rakentui vainajakultti, erityisesti suvun merkittävimpiä henkilöitä muisteltiin. Lisäksi läheiset sukulaiset saattoivat ilmestyä yllättäen näyissä elämäkulun jatkumossa. Tällaisen ylikuonnollisen elämyksen hahmoa, henkeä, ei kuitenkaan aina tulkittu vainajaksi. Henkilökohtaisen, ylikuonnollisen kokemuksen kohteena ollut tuonpuoleinen henkihahmo saatettiin kuvata myös haltijaksi, piruski tai kummitukseksi. (Pentikäinen 1990, 129–131.) ”Joidenkin vainajien empiirisyys on vähemmän jokapäiväistä elämää koskettavaa. Tällaisia ovat esimerkiksi yleiset unikokemukset, joissa vainaja ilmestyy sukulaiselleen.” (Pentikäinen 1990, 131). Unikokemukset ovat siis Pentikäisen mukaan olleet verrattain yleisiä. Pohjoisen luonnonkansoilla ”unet olivat yhtä todistusvoimaisia kuin ’ilmissä’ näkeminen” (Pentikäinen 2004, 92). Itkuvirsissä uniin ja ilmestyksiin tulevien läheisten henkien toivottiin ilmestyvän eläville sielulintuina (Pentikäinen 1990, 131).

Mahdollisuus vainajien kohtaamiseen on perustunut vanhassa suomalaisessa kulttuurissa uskomuksiin itse-sielun palaamisesta kuoleman jälkeen esi-isien ja vainajien joukosta maaelämän todellisuuteen. Näin sielut ovat vaeltaneet sukupolvesta toiseen. Itse-sielu on ollut osa persoonallista sielua, joka muun muassa erkanelee šamaanin ruumiista, matkustaa alisille ja ylisille sekä lappalaisten saivomaille. Itse-sielu on palannut takaisin silloin, kun lapselle on annettu esi-isän nimi; näin on ajateltu, että nimen mukana tulee myös hänen sielunsa. (Pentikäinen 1990, 22–27.)

Suku on vanhan kansanuskon mukaan muodostanut aina kokonaisuuden, elivätpä sen jäsenet maan alla tai maan päällä (Haavio 1942, 1967; Pentikäinen 1990). Ihmisen fyysisen elämän päättyminen ei ole ollut eksakti tietty hetki tai tapahtuma, vaan siirtyminen tuonpuoleiseen on tapahtunut vaiheittain. Suvun vainajien yhteisö on ollut palvottu ja elämää on eletty yhdessä elävien ja vainajien kanssa. (Pentikäinen 1990, 27.) Kuolema on merkinnyt kansanuskon käsityksissä itse asiassa vain muuttoa uuteen asuinpaikkaan, virran taakse kalmisomaan, kuolleiden kylään. Kuusi viikkoa hautaan panon jälkeen vainajan uskottiin astuvan kaikki entisen elämän askeleet. Ihmisen oikeastaan käsitettiin olevan läsnä omissa hautajaisissaan, hänellä oli kunniaa paikka lähiomaisten keskeellä, se paikka oli tyhjä. (Pentikäinen 1990, 28–31.)

Myöhemmässä vainajauskossa kotiinsa kummittelemaan tai kuljeskelemaan jääneitä vainajia on kutsuttu kotonakulkijoiksi. Syylliset kotonakulkijat ovat saaneet kummittelijan tehtävät rangaistukseksi elämänaikana tehdystä rikkomuksesta.¹⁶ Syyttömiä kotonakulkijoita ovat puolestaan olleet rauhattomina kuolleet, joita on ollut kolme ryhmää: kostajat, tyytymättömät sekä huolehtijat. (Pentikäinen 1990, 128–129.) Uskomustarinoiden kotonakulkijoita on tutkinut Pentikäisen lisäksi muiden muassa Risto Pulkkinen (2014) suomalaisten kansanuskoa käsittelevässä teoksessaan sekä Liisa Lehto (1988) pro gradu -tutkielmassaan.

Vainajakokemusten aihepiiriä sivuten Martti Haavio (1942, 1967) on tutkinut suomalaisia haltija-kertomuksia. Haltija on eräänlainen henkilön tai paikan henki tai suojeleja, jonka olemassaolo oli otettava huomioon. Haavio (1942, 24) luonnehtii hallusinaatioita ”ilman aistivaikutelmaa aiheutuneeksi puhtaasti subjektiiviseksi aistikuvaksi”. Hänen mukaansa haltijakokemukset ovat kansan keskuudessa varsin yleisiä ja joidenkin nähtyjen haltijoiden on kerrottu muistuttaneen kokijoiden kuolleita sukulaisia (Haavio 1942). Haltijaperinteen tutkimusta jatkaen Lauri Honko (1980) on tutkinut haltijakokemuksia yliluonnollisina kokemuksina. Hongon mukaan traditio, yhteisölliset ja kulttuuriset tekijät sekä havaintopsykologiset lainalaisuudet vaihteluineen ovat ohjanneet varsinaista aistitapahtumaa sekä haltijakokemukseen liittyvää tulkintaa ja merkityksenhakua. (Honko 1980; ks. myös Honko 1967, 1972, 1989.)

Aihepiiriäni sivuaa myös Janne Vilkun (1992) tekemä kansatieteellinen tapatutkimus suomalaisista vainajien karsikoista ja ristipuista¹⁷. Vilkun näkemyksen mukaan karsikoiden ja ristipuiden eräs tärkeimmistä tehtävistä oli olla vainajalle merkinä ja esteenä, että hän ei palaisi haudasta takaisin kotiinsa (Vilkuna 1992, 119). Jo ennen hautaamista vainajan ajateltiin kuolleen kuulevan ympäristönsä äänet; vainajasta puhuttiin hiljaa, eikä vainajasta myöskään saanut puhua pahaa. Paikalla, jossa haudalle viejät pysähtyivät ja tekivät vainajalle karsikkopuun, oltiin myös vaiti itse asiasta eli haudalle vietävän kuolemasta. Myöhemmin, vaikka vainaja oli haudattu, uskottiin jonkin osan hänen olemuksestaan pystyvän liikkumaan, varsinkin hämärän aikaan ja yöllä. Karsikon tehneet uskoivat, että vainajan oli mahdollista haudasta kotiin palatessaan nähdä karsikosta, että olikin kuollut ja kuului hautaan. (Vilkuna 1992, 120–121.) Vilkuna toteaaakin, että karsikkotavan synnyn edellytys on ollut esihistoriallista perua oleva vainajausko. Kun vainajauskon normistoa jouduttiin rikkomään kristinuskon vaikutuksesta, oli varauduttava normiston rikkomisen seurauksia vastaan ja siten karsikko muotoutui rajapuoksi. Myöhemmin karsikko riittinä säilyi, vaikka vanha merkitys jäi pois ja näin siitä muodostui muistopuoksi. (Vilkuna 1992, 166–167.)

Usko suomalaisten yhteydestä vainajiin on ollut esillä myös uudemmassa suomalaisessa tutkimuksessa. Tällaista edustaa esimerkiksi Jouko Porkan (1984) tekemä tutkimus Helsingin yliopiston ensimmäisen ja neljännen vuoden opiskelijoiden uskonnollisuudesta ja kuolemanpelosta. Kuoleman kanssa kasvokkain -nimisestä monitieteellisestä tutkimuksesta ilmeni, että usko vuorovaikutukseen kuolleiden kanssa oli tutkimuksen mukaan melko runsasta epävirallisesta asemastaan huolimatta. Vajaa 8,3 %

---

¹⁶ Pentikäinen (1994) tarkastelee rauhattomia vainajia myös Suomen perinneatoksen artikkelissa.

¹⁷ Myös Pentikäinen (1990) on tutkinut karsikoita.

tutkittavista koki olleensa vuorovaikutuksessa vainajien kanssa. Kyseistä tutkimusta pohtiessaan Pentikäisen (1990, 231) löytää kuolleiden kanssa käytävään vuorovaikutukseen juuria ainakin kahdelta suunnalta: ensinnä, suomalaisten kansanuskomusten näkemykset ja käytänteet läheisestä yhteydestä elävän ja kuolleen maailman välillä ovat olleet tuttuja ja tavallisia. Toisena syynä Pentikäinen näkee sen, että teosofian ja antroposofian myötä länsimaihin on levinnyt itämaisperäisiä jälleensyntymisajatuksia. ”Tällä ulottuvuudella nouseekin esiin tärkeä ero ”virallisen” teologioiden edustaman ja ”epävirallisen” rivijäsenen uskonnollisuuden ja kokemusten välille. Vaikka rituaalit suoritetaan kirkon virallisen kaavan mukaan, elämykset seuraavat epävirallista uskonnollisuutta ja jopa esikristillisiä malleja” (Pentikäinen 1990, 235–236).

Lähellä kuolemaa eläneitten kuolemattomuusajatuksiin ja kuolemisen psykodynamiikkaan on perehtynyt Kalervo Nissilä (1992) teologian väitöskirjassaan. Vainajakokemuksiin liittyen Nissilä viittaa tutkimuksessaan animismiin, jota hän luonnehtii uskonnon varhaisimmaksi muodoksi (Nissilä 1992, 44). Nissilän (1992, 44) mukaan ”[kuolleille] luodaan kuolemattomuus, jollaisina ne voivat olla ja osallistua vainajahenkinä elävien elämään tuoden turvallisuutta ja ohjata näiden valintoja”. Nissilä (1992, 188) toteaa, että ”[animistisesti] kuolemattomuutensa rakentavissa huomattiin olevan elämyksellisiä kokemuksia kuolleitten sukulaistensa läsnäolosta eri elämäntilanteissa ja he tekivät valintoja näiltä saamiensa vaikutteiden varassa.”. Nissilän (1992, 192) tutkimuksessa on huomionarvoista se, että vainajakokemukset vaikuttivat hänen tulkintansa mukaan syvästi lähellä kuolemaa olleiden ihmisten elämään ja muuttivat heidän vakaumustaan.

Folkloristiikassa Leea Virtanen (1974, 1977) on tutkinut vainajakokemuksia yliluonnollisiin ilmiöihin sisältyvinä. Hän syventyi työssään kalevalaisen runouden ja lasten kansanperinteen ohella myös arkipäivän nykykulttuurin yliluonnollisiin kokemuksiin. Selittämättömät kokemukset ja jokapäiväinen taikausko olivat hänen tutkimusaiheitaan suomalaisilta kerätyissä tarinoissa. Virtasen mukaan myös yliluonnollisia ilmiöitä tuli pyrkiä lähestymään ja selittämään ymmärtävällä asenteella. (Virtanen 1982b, 234). Virtanen (1977) on telepaattisia kokemuksia koskevassa teoksessa luokitellut ja kuvannut verrattain laajasti useita vainajakokemustyyppisiä, vaikkakin hänen näkökulmansa on ollut katsoa niitä telepaattisina kokemuksina. Virtanen on varovainen kulttuurista riippumattomalle selitysmallille pohtiessaan supranormaalien ja paranormaalien elämyksen syntymistä; näin hän seurailee Hongon (1980) tulkintaa yliluonnollisen kokemuksen syntymisestä. (Virtanen 1977, 1982b.) Siitä huolimatta Virtasen (1990) mukaan yliluonnollisten kokemusten esiintyminen ei ole sidoksissa uskomusperinteen tuntemukseen.

Tämän tutkimuksen aihepiiriin keskittyneistä suomalaisista varhaisemmista tutkimuksista ansaitsee ainoana huomiota Pauliina Latvalan (1996) folkloristiikan pro gradu -tutkielma vainajamemoraateista. Hänen tutkimuksensa käsitteli aistihavaintoja, tuntemuksia, unia sekä muita tapahtumia, joissa haastateltavat tulkitsivat kohdanneensa vainajan. Tutkimuksessaan Latvala havaitsi vainajakokemuksia olleen hiljattain kuolleista, mutta myös vuosikymmeniä aiemmin menetetyistä läheisistä. Kokemukset kuvailtiin pääsääntöisesti lohdullisiksi ja vainajien koettiin olevan taustatukena. Vainajan tavallisin viesti oli, että hänellä on kaikki hyvin, eikä elämään jääneiden läheisten tarvinnut surra.

Latvala (1996, 30) toteaa, että ”vaikka vainajaelämyksiä pidetäänkin nykyisin surutyöhön kuuluvina, ovat niitä kokeneet vakuuttuneita siitä, että ne ovat suoria yhteyksiä tuonpuoleiseen”. Latvalan tutkimuksessa kokijat tulksivat vainajien lohduttaneen, kannustaneen, mutta myös kehottaneen heitä tekemään tiettyjä ratkaisuja tai varoittaneen vaaroista ja vastoinkäymisistä. Kokemusten myötä suru lieveni, kun kokija tulksiti omaisen olevan onnellinen ja hän itse sai tunteen tulevasta kohtaamisesta. (Latvala 1996, 70.) Lisäksi Latvala (1996, 88–90) huomasi, että kokemukset saattoivat vaikuttaa syvällisesti kokijan maailmankuvaan, ja monille kokemukset merkitsivätkin syyllisyyden lievenemistä, kun selvittämättä jääneet asiat saatiin ratkaistua.

Virtasen linjaamalla tutkimuspolulla on jatkanut Kirsi Hänninen (2009) laajassa narratiivisessa väitöstutkimuksessaan suomalaisten yliluonnollisten hahmojen, myös vainajien, kohtaamisista. Hännisen väitys on narratiivinen tutkimus noin 440 kertomuksesta. Hännisen tutkimuksessa koettujen yliluonnollisten hahmojen kerrottiin olleen erilaisia kuin mitä ne olivat Virtasen (1977, 1982b) tutkimuksissa; 2000-luvulla esiintyi aiempaa enemmän yliluonnollisiksi tulkittuina visuaalisia kokemuksia kuten myös valvutilassa tapahtuneita kokemuksia. Hänninen pani myös merkille, että yliluonnolliset elämykset koettiin myönteisempinä kuin Virtasen tutkimuksissa. Lisäksi Hännisen tutkimuksessa tulivat esille yliluonnollisia ilmiöitä kokeneiden pohdinnat leimautumisesta, mielenterveydestä ja kokemusten suhteesta todellisuuden luonteeseen. (Hänninen 2009.)

Suomalaista kirkonväkiperinnettä väitöskirjassaan tutkinut Kaarina Koski¹⁸ toteaa, että ”[muutamissa] tapauksissa kirkonväeksi tulkitut olennot on kuvattu erehdyttävästi elävien ihmisten näköiseksi, ja joukosta erotetaan tuttujakin vainajia, mutta skaalan toisessa ääripäässä olennot haipuvat pieniksi ja läpinäkyviksi, ovat esimerkiksi oikein huonon hajuista sumua tai lopulta kokonaan näkymättömiä.” (Koski 2010, 188). Koski mainitsee myös joidenkin hahmojen olleen läpinäkyviä tai sellaisia, joista vain yläruumis näkyi aivan kuin ne olisivat ilmassa leijuneet. Yleensä kirkonväen hahmot ovat saattaneet olla myös pienikokoisia ja vajaa-raajaisia ja ne ovat usein liikkuneet laumoittain. (Koski 2010, 188.) Kirkonväen kuulohavaintoihin on liittynyt useimmin suhinaa ja huminaa, mutta myös yksittäisiä sanoja sisältävää puhetta tai hokemia. Kuulohavaintoja useammin Kosken tutkimusaineistossa kalmanhaju on liitetty kirkonväkeen; hajua on kuvailtu myös raadon löyhkäksi, palavan villan tai vaateen käryksi. Tuntoaistimuksina koettua kirkonväkeä on kuvailtu kylmänä ilmavirtana, mutta myös huminana sekä ahdistavana puristuksena. (Koski 2010, 189–192.) Kosken mukaan myös eläinten on kerrottu reagoineen kirkonväkeen. Yhtenä tehtävänä Kosken tutkimassa uskomusperinteessä kirkonväellä on ollut elävän noutaminen kuolemaan, kirkonmaalle. Kirkonväkeä, usein kuolevan kaltaista ja ikäistä, on nähty jo ennen kuolemaa kuolevan läheisyydessä, minkä vuoksi kirkonväki on nähty enteenä pian koittavasta kuolemasta. (Koski 2010, 200–213.)

Koski (2005, 8) toteaa inkeriläisten kuolinitkujen suhteesta vainajaan seuraavaa: ”Vainajan näkemistä unissa on pidetty mahdollisena ja positiivisena merkinä vielä vuosia kuoleman jälkeen (...) Elävät luovat kontaktin vainajiin muistajaisrituaalien kautta, vainajat taas eläviin unien kautta.” (Ks. myös Järvinen 2004; Nenola 2002.) Vainajaa on Kosken (2005, 10) mukaan usein kansanperinteessä pyydetty saapumaan linnun hahmossa

---

¹⁸ *Käsittelen Kosken muita tutkimuksia suruun kytkeytyvien vainajakokemusten yhteydessä luvussa 2.2.*

kuoleman jälkeen. (Ks. myös Honko 1963, 114–115.) Onkin puhuttu sielulinnusta, jollaisena vainajan on toivottu ilmestyvän; myös nukkuvan sielu on voinut poistua kehosta myös unen aikana (Koski 2005, 10; myös Haavio 1950, 15–19). Poikkeuksena tästä ovat olleet Kosken (2005, 10–11) mukaan inkeriläiset itkuvirret, joissa vainajaa on pyydetty palaamaan tai edes käymään omassa hahmossaan, omana itsenään; ”ellei se ollut mahdollista, niin tulkoon vainaja sitten lintuna tai tuokoon lintu merkin”.¹⁹

2.2 Vainajakokemukset keinona selviytyä surussa

Vainajakokemuksia on aiemmassa tutkimuksessa lähestytty myös surututkimuksen näkökulmasta, jolloin vainajakokemukset on nähty läheisen kuolemasta johtuvaa surua helpottavana ja suruajan selviytymiseen liittyvänä ilmiönä. Tämän tyyppistä temaattista lähestymistapaa esiintyy yleisimmin hoitotieteissä ja sosiologiassa sekä osassa uskontieteellistä tutkimusta. Tutkimuksen aiheita ovat olleet esimerkiksi vainajakokemusten suhde jatkuvien tunnesiteiden suruteoriaan sekä vainajakokemusten vaikutukset surussa selviämiseen ja toipumiseen. Osa tämän teeman tutkimuksista pitää vainajakokemuksia selkeästi vain suruajan ilmiönä.

Jatkuvat siteet surussa

Vainajakokemuksia suruajan selviytymisenä on useissa tutkimuksissa ja artikkeleissa tarkastellut brittiläinen sosiologi Tony Walter (1994, 1996, 1997, 1999, 2007, 2009; Klass & Walter 2001). Walter on ollut amerikkalaisen uskontotieteilijän Dennis Klassin (1992, 1999, 2006b; Klass & Goss 1999) kanssa vahvasti esillä, kun itävaltalaisen lääkärin, psykoanalytikon Sigmund Freudin (1917) käsityksiin pohjautuvan lineaarisen suruprosessiteorian rinnalle on nostettu uusia näkemyksiä. Uudet suruteoreettiset näkemykset painottivat Walterin (1996) arvion mukaan ihmisten yksilöllisiä reagointitapoja silloin, kun läheinen kuolee. Walterin mukaan surututkimuksessa esiintyi arvostelua, ettei tutkimusnäytöstä ollut olemassa tukea Freudin teorialle, jonka mukaan suruprosessin tarkoitus oli irrottaa ihmissuhteen siteet kuolleeseen.²⁰ Freud (1917) kuvaili suremisen päämääräksi kuolleeseen olevien siteiden katkaisemisen. Vainajakokemukset Freud käsitti hallusinaatioiksi, jotka hänen tulkintansa mukaan olivat epätervettä tarrautumista kuolleeseen. Kun suruprosessissa, kuolleesta päästä irti loppuvat myös

---

¹⁹ Edellä lueteltujen tutkimusten lisäksi on olemassa vähäisemmässä määrin tämän tutkimuksen aiheeseen liittyviä suomalaisia uskontotieteellisiä ja folkloristisia tutkimuksia. Tutkijoita jo mainittujen lisäksi ovat mm. Edward Westermarck ja Joel Lehtonen (1991), Raimo Harjula (1981; 2004) Anna-Leena Siikala (1992, 2012), Veikko Anttonen (1996, 1999, 2010), Marjatta Jauhiainen (1992, 1999), Terhi Utriainen (1992, 1999, 2004, 2006, 2010, 2017) sekä Pasi Enges (2004, 2012). Heidän tutkimuksensa käsittelevät vainajakokemuksia sivuten kuolemankulttuuria, suomalaista kansanuskoa, suomalaisia perinteitä, shamanismia sekä esikristillisiä käytänteitä, tapoja, riittejä ja uskomuksia.

²⁰ Walter (1996) viittaa mm. Stroeben (1992) sekä Wortmanin ja Silverin (1989) tutkimuksiin.

vainajakokemukset. Freudin vainajakokemuksia medikalisoiva teoria on ollut pitkään määrittämässä vainajakokemusten tulkintaa.²¹

Walterin (1996, 11) mukaan ei ollut olemassa tutkimustuloksia siitä, että vainajan nohtaminen toisi surevalle hyvinvointia. Vainajasta ja häneen solmituista tunnesiteistä rationaalisesti irtipäästäminen jättävät Walterin mukaan paitsioon paljon suruprosessin kokemuksellisesta todellisuudesta. Walter (1996) kritisoikin Freudin (1917) jälkeensä jättämää modernia suruteoriaa siitä, että se oli rationaalisuudessaan korostanut surevan sisäisyyteen sulkeutuvaa yksinäisyyttä. Postmoderni CB-teoria on näin sekä reaktio että myös vastaus Freudin suruteorialle; CB-teoria onkin hahmotettavissa selvimmin kriittisenä vastauksena Freudin näkemyksiin surevan suhteesta vainajaan. (Walter 1996.)

Pääasiassa Klassin ja Walterin (2001) hahmottama CB-teoria on korostanut sitä, että ihminen on dynaaminen ja sosiaalinen olento, jonka suhteilla on jatkuvuutta kuolemasta riippumatta. CB-teorian mukaan ihmissuhde kuolleeseen jatkuu kuolemankin jälkeen, eikä sitä voi tahdon voimalla tai rationaalisesti katkaista. Walter (1996) näkee suruprosessiin kuuluvaksi kuolleesta puhumisen ja kuolleelle puhumisen sekä erilaisten suremiseen liittyvien toimintojen lisäksi muun muassa sisäiset representaatiot kuolleesta. Walterin mukaan menetyksestä toipuvat haluavat tyypillisesti puhua kuolleesta, etenkin niiden kanssa, jotka tunsivat kuolleen. Yhdessä kuolleesta puhuessaan he kokoavat ja laativat kuolleesta uudenlaisen tarinan, joka ikään kuin korvaa kuolleen paikan elämään jääneiden elämässä. Tuon tarinan, kuolleen uuden biografian, on pystyttävä kestäämään aikaa tai sietämään muutoksia. (Walter 1996.)

Suremisen tarkoitus on Walterin (1996, 1999, 2007) mukaan rakentaa vainajan uusi biografia eli elämäkerta.²² Se mahdollistaa elämisen, jossa muisto kuolleesta integroituu surevan meneillään olevaan elämään. Surun tarkoitus saavutetaan Walterin (1996) mukaan ensisijassa keskusteluprosessissa niiden kanssa, jotka tuntevat kuolleen. Prosessi on siten tunteen sijaan enemmänkin puhumista, jossa on tarkoitus päästä kuolleen kanssa uuteen emotionaaliseen ja kognitiiviseen suhteeseen, sekä mennä elämässä eteenpäin kuolleen kanssa tai ilman häntä (Walter 1996, 1999, 2007). Walter (1996) esittää, että tämän kaltainen suruprosessi on erityisen tarpeellinen postmodernissa yhteiskunnassa, jonka jäsenten on alituisesti uudelleenluotava omaa identiteettiään. Toisaalta Walterin mukaan irrallisuus traditioista, kotipaikasta ja sukulaisista tekee suruprosessin paitsi välttämättömäksi mutta myös epätavallisen vaikeaksi. Walterin mukaan vainajakokemus kokemuksellisenä ja sisäisenä representaationa ilmentää surevan sisäistä maailmaa, vaikka kokemus olisikin ulkoisesti aistiperäinen. Walter (1999, 2007) on tutkimuksissaan havainnut, että vainajakokemusten kokijat ovat voineet paikantaa vainajan sijainnin suhteessa itseensä, vaikka läsnäolon tuntemiseen ei ole liittynytäkään ulkoisia aisteja.²³

---

²¹ *Steffenin ja Coylen mukaan (2012) Freudin teoria ihmissuhteen siteiden katkaisusta on vaikuttanut vahvasti myös siihen, että psykiatrisessa hoidossa vainajakokemuksiin on suhtauduttu vähättelevästi tai kielteisesti. Ks. myös Walter (1996).*

²² *Biografia merkitsee elämäkertaa. Tässä tutkimuksessa vainajan biografialla tarkoitan kokijan/surevan mielessä olevaa kuvaa vainajasta, sitä, millaisen kokija/sureva ajattelee vainajan olevan.*

²³ *Havaintoja vainajan paikantamisesta läsnäolon tuntemusten yhteydessä on myös Austadilla (2014).*

Tämä paikantaminen on Walterin mukaan merkittävää nimenomaan siksi, että siihen ei liity ulkoisia aisteja.

Walterin käytännönläheisen ja sosiaalisen suruprosessin rinnalla myös Klassin (1992, 1999, 2006b; Klass & Goss 1999; Klass, Silvermann & Nickman 1996) näkemyksissä surusta ja vainajakokemuksista korostuu surevan sisäinen maailma, jolle kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät antavat perustan. Klassin (1999, 2006b) mukaan Freudin vanhassa suruteoriassa olivat korostuneet tunteet ja niiden vaimentaminen. CB-teorian myötä surevan tunteet ovat vähemmällä huomiolla, kun sureminen tapahtuu pääasiassa yksin, ja/tai se on luonteeltaan toiminnallista. Keskeistä Klassilla (1999, 2006b) on vainajan uuden biografian muodostuminen sisäisenä representaationa, kun puolestaan Walterilla (1996, 1999, 2007) vainajan uuden biografian rakentumisessa pääpaino on arkisessa surussa elämisessä; tällöin Walterilla (1996) sisäinen maailma ja ulkoinen kokemus pysyvät osittain erillisinä. Vaikkakin Klassin (1999, 2006b) keskeinen ajatus liittyy surun ja menetyksen sisäiseen representaatioon, näkyvät surussa hänen mukaansa sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet.²⁴ Näitä sureva ei välttämättä tietoisesti reflektoi, eikä tulkitse, vaan ulkoiset struktuurit ilmenevät sisäisinä rakenteina. Klassin (2006b) mukaan koko CB-teoria syntyi keskustelutarpeesta, pitäisikö surun päämäärä olla menetykseen mukautuminen vai kuolleesta irtipäästäminen. Edelleen pohdittiin kuinka ihmissuhteen siteitä ylläpidetään kuolleeseen ja miten ihmissuhteen jatkuminen kuolemassa auttaa surevaa. Nämä kysymykset Klassin mukaan vaikuttivat CB-teorian näkemysten muotoutumiseen. Edellä oleviin kysymyksiin ei Klassin mukaan ole yksiselitteisiä vastauksia ja hän päätyikin kyseenalaistamaan esimerkiksi sen, että ihmissuhteen aktiivinen ylläpitäminen kaikissa tapauksissa toisi paremman sopeutumisen surussa. (Klass 1999, 2006b)

Klassin (1999, 2006b) mukaan olennaista surussa on avoimuus jatkuvien siteiden henkilökohtaiselle kokemiselle. Mikäli ihmissuhde on elässä ollut epäsuotuisa, ei kuolema tee sitä välttämättä paremmaksi. Näin myös vainajakokemukset voidaan kokea kielteisinä, minkä vuoksi ei tule huomioida vain niiden myönteisiä vaikutuksia. Klass huomauttaakin liian yksipuolisesta tulkinnasta sen suhteen, että CB-teorian näkemys ihmissuhteen jatkumisesta sinänsä parantaisi surevan osaa. Siirtyminen ihmissuhteiden jatkumisen patologisoinnista myönteiseen asenteseen, ei Klassin mukaan välttämättä merkitse surevan hyvinvoinnin lisääntymistä. Oleellista on ihmissuhteen laatu; mikäli ihmissuhde on elässä ollut vaikea ja koetteleva, myös ihmissuhde kuolleeseen jatkuu vaikeana kuoleman jälkeen. Kuvatun kaltainen tilanne tekee ihmissuhteen uudelleenrakentamisesta haasteellisen, sillä vaikean ihmissuhteen jatkuvien siteiden ylläpitäminen voi olla vaativampaa kuin siteiden katkaiseminen. (Klass 1999, 2006b)

Walterin (1996) mukaan suruun ja menetykseen sopeutuminen saavutetaan ennen muuta kuolleesta ja kuolleelle puhumisella, kun taas Klassin (2006b) näkökulma suruprosessiin perustuu vallalla oleviin kulttuurisiin rakenteisiin, jotka ilmentyvät surevan sisäisissä keskusteluissa elävien ja kuolleiden välillä. Olennaista Klassin mukaan on se, kuinka ihmiset suruprosessissa yhtäältä pitävät kiinni ja toisaalta päästävät irti kuolleensa sekä kulttuurisesti että sisäisesti. Sen sijaan Walterin (1996, 2007) painotus on siinä,

---

²⁴ *Vainajakokemusten roolista surun sisäisenä representaationa esim. Marwit ja Klass (1996).*

kuinka ihmiset suruprosessissa puhuvat kuolleelle uuden biografian. Vastakkain asettuvat siis Walterin korostama henkilökohtainen kuolleesta ja kuolleelle puhuminen sekä Klassin painottama kulttuuristen rakenteiden mukainen sisäinen kokemus ja tarina. Klassin (2006b) mukaan suruprosessin päämäärän saavuttamisen edellytys on, että surevat rakentavat kestävä, ei-staattisen kuolleen elämäntarinan, joka mahdollistaa muistojen integroimisen ja vuorovaikutuksen jatkumisen kuolleen kanssa tulevaisuudessa. Klassin mukaan suruprosessissa vainajan uudelleenrakennettu sosiaalinen identiteetti on se, mihin sureva luo tunnesiteen – sitä surututkimuksessa kutsutaan hänen mukaansa jatkuvaksi siteeksi. Klassin mukaan vainajakokemusten näkökulmasta on hyvin tavallista, että surevilla säilyy erilaisten kokemusten kautta yhteys vainajaan. (Klass 1999, 2006b.)

Useissa hoitotieteellisissä tutkimuksissa vainajakokemuksia on lähestytty nimenomaan jatkuvien tunnesiteiden ilmentyminä. Ruotsalainen hoitotieteilijä Agneta Grimby (1998, ks. myös 1993) on tutkinut iäkkäiden ihmisten surussa esiintyneitä vainajakokemuksia. Kvantitatiiviseen tutkimukseen osallistuneista leskistä 83 % raportoi yhteyksistä vainajiin (N=50). Tutkimuksessaan Grimby lähestyi aistikokemuksia vainajista hallusinaatioina ja läsnäolon kokemuksia illuusiona. Hallusinaatiot ja illuusiot kuvailtiin enimmäkseen miellyttävinä, mutta myös vähän pelottavina; kokijat kertoivat myös epäilleen aistejaan. Tutkimuksensa perusteella Grimby (1998) tuli siihen tulokseen, että hänen tutkimansa kokemukset olivat erilaisia kuin patologiset sekavuusoireet; hän ei kohdannut kokijoilla todellisuudentajun menetyksiä, sillä kokijat olivat psyykkisesti terveitä. Lisäksi Grimby havaitsi vainajakokemusten kokijoissa kahdenlaista suhtautumista: yhtäältä aistimuksia pidettiin epätodellisen hassuina, mutta toisaalta kokemukset olivat miellyttäviä kohtaamisia. Tutkimuksen vainajakokemuksista oli 86 % myönteisiä, 8 % epämiellyttäviä sekä 6 % pelottavia.

Amerikkalaisen hoitotieteilijän Craig M. Klugmanin (2006, 253) kvantitatiivisessa tutkimuksessa oli 202 osallistujaa, joista 62 % raportoi vainajiin olevista yhteyden kokemuksista²⁵; näistä lähes kaikilla (97 %) oli tutkimuksessa haettuja vainajakokemuksia. Tutkimuksessaan Klugman jaotteli vainajakokemukset²⁶ kahteen tyyppiin: ensiksi aisteihin viittaavat kokijan fyysiset reaktiot sekä toiseksi tilanteet, joissa kuollut tulee kokijan mieleen erityisellä tavalla. Klugmanin mukaan vainajakokemusten oli ajateltu koskevan vain suuressa surussa olevia. Hän kuitenkin havaitsi, että vainajakokemuksia kokeneiden määrä oli laaja ja useilla kokijoilla oli myös kauan kuoleman jälkeen tapahtuneita vainajakokemuksia. Klugmanin mukaan vainaja itse asiassa kurkottautui omasta todellisuudestaan elämää kohti (Klugman 2006, 258)²⁷. Vainaja muun muassa puhui ihmisille, siirteli esineitä, tuli elävien uniin, kosketti fyysisesti tai laittoi tiettyä musiikkia radioon soimaan erityisenä ajankohtana.

---

²⁵ "When researchers asked, "Do you have a connection with someone who has died," 127 (62.6 %) of subjects responded "yes." (Klugman 2006, 253).

²⁶ Klugman kutsuu amerikkalaisten suosiman termin *After Death Communication (ADC)* sijaan vainajakokemuksia kuoleman jälkeisen yhteydenoton kokemuksiksi *PDC experiences*, "Post Death Contact" (Klugman 2006).

²⁷ "Some of the PDC experiences are what might fall into the realm of the paranormal - the deceased actually reached out to the living." (Klugman 2006, 258).

Tutkimuksessa raportoitiin joihinkin kokemuksiin liittyneen myös symbolisia tapahtumia. Tutkimustulostensa perusteella Klugman (2006, 258–259) ehdottaakin, että vainajakokemuksia ei tulkittaisi ja reflektotaisi uskonnollisilla käsitteillä ja uskomuksilla, jotta ei haastettaisi uskontoja esimerkiksi kristillistä uskoa.

Suomessa hoitotieteessä aiheeseen liittyvää surututkimusta ovat tehneet Tampereen yliopistossa Marja Kaunonen (2000) ja Anna-Liisa Aho (2010). Suvi Laihon, Kaunosen ja Ahon (2014/2017) vainajakokemuksia koskeneeseen tutkimukseen osallistui 77 tutkittavaa, joiden kokemuksia tarkasteltiin suruaikaan sisältyvinä ylikuonnollisina kokemuksina. Laihon ym. mukaan lapsensa menettäneet vanhemmat kokivat monenlaisia itseensä kohdistuvia ja itsensä ulkopuolella ilmenneitä kuolleen lapsen yhteydenottoja ja läsnäolon aistimuksia, unia sekä symbolisia luontoon liittyviä tapahtumia. Edellä mainittujen kokemusten todettiin vaikuttaneen myönteisesti surua helpottavana ja yhteyttä lapseen lisäävänä. Toisaalta normaaliutta rikkovina kokemuksia pidettiin myös surua lisäävänä, sillä kokijat eivät ymmärtäneet, kuinka niihin pitäisi suhtautua. Lisäksi kokijat pohtivat omaa terveyttään ja sitä, miten kokemuksia olisi tulkittava sekä myös toisten ihmisten suhtautumista kokemuksiinsa. Tutkijoiden mukaan ne joilla vainajakokemukset jatkuivat pidempään, kokivat voivan paremmin surussa. (Laiho ym. 2014/2017)

Lapsen kuolemaan liittyvää surua on tutkinut myös Leena Väisänen (1996/1999) lääketieteen väitöskirjassaan. Hänen tutkimuksessa kuolleen lapsen läsnäoloja ja ilmestymisiä sekä unikokemuksia tulkittiin varauksellisesti, jopa patologisesti. Myönteisempää tulkintaa edustaa hoitotieteilijä Merja Sankelo, joka tutkimuksessaan haastatteli 12:ta puolisonsa 1–3½ vuotta aiemmin menettänyttä henkilöä. Sankelon mukaan vainajakokemukset olivat tavallisia kokemuksia erityisesti ikääntyneiden surijoiden keskuudessa (Sankelo 2011, 123). Sankelo mainitsee, että ”oli tavallista, että haastateltavat näkivät unia kuolleesta puolisostaan” (...) ”Niissä unissa hän on aina ihan terve ja usein hyvin nuori niinku joskus aikoja ennen.” (Sankelo 2011, 125–126).

Tämän tutkimuksen aihepiiriin liittyviä suomalaisia teologisia tutkimuksia jo mainitun Nissilän (1992) lisäksi on vähän. Harri Koskela (2011) on tutkinut väitöskirjassaan lapsen menetyksen merkitystä spiritualiteetin muotoutumiseen. Tutkimuksessaan Koskela pani merkille, että kuolleeseen lapseen liittyvät unet ja läsnäolokokemukset auttoivat vanhempia ja lohduttivat menetyksessä. Vainajakokemuksilla Koskela havaitsi olleen myös myönteisen vaikutuksen surussa toipumiseen, sillä kokemukset toivat vanhemmille tietoisuutta siitä, että lapsen kuolemalla oli tietty merkitys. (Koskela 2011.)

Vainajakokemukset surussa ja surun ulkopuolella

Tämän tutkimuksen kannalta yksi merkittävimmistä aiemmista vainajakokemuksiin keskittyneistä tutkimuksista on Walterin (1996) ja Klassin (2006b) teosten ohella norjalaisen uskontotieteilijän Anne Austadin (2014)²⁸ väitöskirjatutkimus sen CB-teoriaan

---

²⁸ Austadin (2014) tutkimuksessa on myös psykologisia elementtejä, minkä perustella sen voisi osittain lukea toiseenkin tutkimusteemaan (vainajakokemusten yhteydet terveyteen) kuuluvaksi. Toisaalta hänen tutkimuksensa laadullisena tutkimuksena voisi lukeutua myös kolmanteen teemaan (vainajakokemukset kokijan näkökulmasta).

kytkeytymisen vuoksi. Austad tutki läheisiin sukulaisiin liittyviä myönteisiä vainajakokemuksia, jotka olivat tapahtuneet kokijan tietoisessa tilassa, täten unitilassa saadut kokemukset jäivät tutkimuksen ulkopuolelle. Lisäksi Austadin tutkimukseen osallistuneilla tuli olla jokin yhteys kristinuskoon, vaikka hänen kysymyksenasettelussaan ei muuten ollutkaan erityistä näkökulmaa kristinuskoon.²⁹ Hänen haastattelututkimukseensa osallistui 16 norjalaista. Austad (2014, 20–27) kutsuu vainajakokemusta kuoleman jälkeiseksi läsnäoloksi (PDP, *Post Death Presence*), joita hänen mukaansa on kolmenlaisia: aistihavaintoja, läsnäolon tuntemisia ja vainajan läsnäoloon linkittyneitä merkkejä.³⁰ Austadin (2014) tutkimuksen tavoitteena oli vainajakokemusten kartoittamisen lisäksi tarkastella kokemusten suhdetta suruprosessiin sekä kokijan maailmankuvaan.

Austad analysoi tutkimuksessaan myös vainajakokemuksissa käytettyjen ilmausten semanttista merkitystä englanninkielessä ja norjankielessä. Englanninkielen *experience*³¹ käännetään norjankielessä kokemukseksi mutta myös elämykseksi.³² Niin ikään varsinaista kokemusta merkitsevä *erfaring*-sana yhtenee suomenkielen *kokemus*-sanana merkitykseen. Toisaalta englanninkielen *perception* käännetään aistihavainnoksi, vaikka se voidaan kääntää myös *käsite*-sanaksi. Englanninkielisessä työssään Austad käyttää vainajakokemuksesta pääasiassa *perception*³³-sanaa *experience*-sanana sijaan. (Austad 2014, 21–24.)

---

²⁹ Austad kertoo väitöskirjansa motivoivana taustana olleen yleistä kohua herättänyt tilanne Norjassa: *Norjan prinsessa Märtha Louise kertoi sanomalehden haastattelussa, että "[ei] ole vaikeaa saada yhteyttä kuolleisiin, samoin kuin ei enkeleihin". ("It is not difficult to get in contact with the dead in the same way as with the angels" (Austadin käännös norjankielisestä Stavanger Aftenblad lehdestä vuodelta 2010/Austad 2014, 11). Norjan kirkko on Austadin mukaan kieltänyt mahdollisuuden olla kuolleisiin yhteydessä; myös yleisessä keskustelussa mm. mediassa vainajakokemukset ovat saaneet aikaan arvostelua ja kieltoa, mutta myös tukea ja ymmärtämystä on ilmennyt ilmiötä kohtaan. Yleisesti ottaen Norjan kirkon kanta on, että yhteys kuolleisiin ei ole suositeltavaa (Austad 2014, 11–12). Austadin mukaan sen taustalla on käsityksiä, joiden mukaan yhteyttä kuolleisiin ei voi olla, koska ajatellaan että kuolleilla ei ole henkistä eksistenssiä ja siksi yhteyksiä ei voi tapahtua. Tällaisia käsityksiä on mm. lääketieteessä ja materialistisessa maailmankuvassa (Austad 2014, 15). Austad pyrki tutkimuksellaan osoittamaan, että kristityillä on vainajakokemuksia. Luterilaisen kirkon suhtautumista vainajakokemuksiin tarkastelee saksalainen teologi Ulrike Wagner-Rau (2004) nykyajan henkisytyteen ja spirituaalisuuteen liittyen, sekä samaan aihepiiriin liittyy myös Andreas Wöhlen (2004) tutkimus. Suomen luterilaisessa kirkossa on tämältyyppiseen keskusteluun osallistuneet mm. Jyri Komulainen (2010) Helsingin hiippakunnan synodaalikokouksessa sekä myös John Wickström (2000) pohtiessaan kristillisiä käsityksiä elämästä ja kuolemasta.*

³⁰ Laajemmin vainajan merkeistä ks. Austad 2014, 161–165.

³¹ Norjankielen "opplevelse" vastaa hyvin pitkälti suomenkielen *elämys*-sanaa. MOT Englanti Kielikone Oy kääntää "kokemus" englanniksi: "1) (kokemalla saatu) experience, knowledge, track record 2) (elämys) experience.

³² Ruotsinkielen "upplevelse" on vastaava norjankielen "opplevelse"-sanana kanssa, ja sen MOT Ruotsi © Kielikone Oy kääntää: "elämys, kokemus". Sanan *erfarenhet* sanakirja kääntää kokemus, kokeneisuus.

³³ Perception käännetään suomeksi: 1) havaintokyky 2) aistiminen, havaitseminen 3) käsitys, näkemys, mielipide 4) oivalluskyky, oivaltaminen (MOT Englanti Kielikone Oy).

Teoreettista reflektiota vainajakokemuksiin Austad (2014, 70–81) haki dialogisen minuuden teoriasta (DST)³⁴, jonka keskeinen ajatus on idea kokijan minuuden sisäisestä vuorovaikutuksesta. DST-teoria antaa Austadin mukaan välineitä tarkastella vainajakokemuksia erilaisista sisäisistä vuoropuheluista käsin. Tarkasteltuaan vainajakokemuksia sekä CB-teorian että myös DST:n näkökulmista, Austad (2014, 82–89) päätyi siihen, että ne voivat yhdessä selittää tai kuvata vainajakokemuksia: hänen mukaansa vainajakokemukset näyttäytyvät CB-teoriassa sisäisenä representaationa kokijan itsen ja toisen eli vainajan välillä, mutta DST:n näkökulmasta kokijan minuuden sisäisenä suhteena.

Austadin (2014, 167) tutkimukseen osallistuneet kuvailivat vainajakokemustaan luonteeltaan enemmän sisäiseksi kuin ulkoiseksi kokemukseksi, vaikka ne kuvattiinkin aisteilla havaituksi. Sisäisyyteen painottunut aistihavainto erosi kokijoiden mielestä kuitenkin muistikuvista. Poikkeuksena tästä olivat kuuloaistimukset, jotka kokijat erottelivat sisäisesti ja ulkoisesti kuulluiksi ääniksi (Austad 2014, 144–148, 178–179). Austadin haastattelemat näköaistimusten kokijat kuvailivat vainajaa läpikuultavammaksi ja hohtavammaksi kuin miltä elossa oleva ihminen näyttää. Vainajan olemus on Austadin (2014, 167) aineiston mukaan ei-materiaalinen; kokijoiden kertoman mukaan vainaja oli voinut kävellä seinien läpi, mutta pukeutua silti elämästä tuttuihin vaatteisiin.

Austadin (2014, 181, 173) tutkimuksen mukaan vainajakokemus oli usein yhteydessä joko vainajalle tärkeään paikkaan tai kokijan levolliseen mielentilaan. Vainajakokemuksen tapahtumapaikkana oli yleisimmin koti, mutta harvoin hautausmaa. Aistikokemuksia tapahtui lähinnä vainajaan yhdistyvissä paikoissa, kun taas vainajan läsnäolon tuntemuksia tapahtui kokijoille useimmiten vähemmän konkreettisissa tiloissa. Osassa vainajan läsnäolon tuntemuksia kokijat pystyivät myös paikantamaan vainajan sijainnin suhteessa itseensä. Austad (2014, 158–160) tarkasteli tutkimuksessaan myös sitä, millä etäisyydellä vainaja koettiin olevan: Kauimpana kokijasta oli läsnäolon tuntemuksena koettu vainaja, johon liittyi paikantaminen. Etäisyys koettiin edellistä lähempänä aistikokemuksissa ja kaikkien lähimpänä vainaja koettiin sisäisessä läsnäolon tuntemuksessa.

Vainajakokemukset olivat Austadin (2014, 165–169) haastatteleuille pääosin spontaaneja ja kontrolloimattomia, vaikka ne olivatkin voineet tapahtua myös siinä yhteydessä, kun vainaja oli tullut kokijan mieleen. Kokemuksia ilmaantui Austadin (2014, 220–221) mukaan useammin rauhallisessa kuin sekasortoisessa mielentilassa. Tämä on Austadin mielestä merkittävä löytö, sillä hänen mukaansa vainajakokemukset usein liitetään nimenomaan surulliseen olotilaan.³⁵

Austadin (2014, 184–195) tutkimuksessa vainajakokemusten kokijoilla oli omiin taustoihinsa liittyviä tulkintoja kokemusten synnystä. Tulkinnat olivat esimerkiksi biografisia, psykologisia, uskonnollisia, parapsykologisia tai geneettisiä. Austadin (2014, 201) mukaan monilla kokijoilla olikin tulkinnoissaan erilaisten tulkintäänten, selitysmallien tai diskurssitapojen vaihtelua, joiden käyttö vaihteli keskusteluyhteyden mukaisesti.³⁶

---

³⁴ DST: *Dialogical Self Theory* (Hermans & Dimaggio 2004; Austad 2014, 70–81).

³⁵ *Esim Field ym. 1999. Myös Steffen ja Coyle (2012) ovat huomioineet tämän.*

³⁶ *Ks. myös Bennett & Bennett 2000; Hayes 2011; Rees 2000, Steffen & Coyle 2012.*

Analyysissään Austad (2014, 228) huomasi vainajakokemusten muuttaneen niitä kokeneiden ajatuksia ihmissuhteen jatkumisesta kuolemassa. Lisäksi kokijoiden ajatukset kuoleman jälkeisestä elämästä vahvistuivat entisestään ja monille kokijoille tuli vainajakokemusten myötä myös henkilökohtainen varmuus kuolemanjälkeisyydestä. Ihmissuhteen jatkuminen koettiin uudenlaisena vuorovaikutuksena, jossa vainajakokemusten kautta välittyneiksi koetut viestit liittyivät kokijoiden elämäntilanteeseen. Kokijat pitivät mahdollisena tulla vainajan huomaamaksi sekä saada vainajakokemusten kautta käytännön neuvoja kuolleelta, esimerkiksi konkreettisia varoituksia tulevista vaaroista sekä suojelua niiden varalta. Vainajakokemuksen välittöminä positiivisina vaikutuksina Austadin (2014, 202–205) haastattelemat kertoivat tyyneyden, hyvinvoinnin, lohdun, voimaantumisen, ilon ja rakkauden lisääntymisen.

Vainajakokemuksiin liittyviä kielteisiä tuntemuksia raportoitiin Austadin (2014, 210–212) tutkimuksessa olevan pelon ja hämmennyksen; nämä eivät usein kuitenkaan liittyneet itse vainajaan vaan siihen, että kokijat olivat hämillään kokemuksesta sinänsä. Alkusäikähdysten jälkeen kokemusta kuitenkin pidettiin yleensä miellyttävänä, myönteisenä ja rauhallisena. Yllätyksellisyydestä ja epämiellyttävistä vivahteista huolimatta vainajakokemukset kaiken kaikkiaan koettiin positiivisina ja ilahduttavina, apua ja voimaantumista tuovina sekä parantavina kokemuksina.³⁷ Lisäksi Austad (2014, 148–151; 207) pani merkille, että kokijoiden kertomusten mukaan vainajien kuvauksissa näytti tapahtuneen muutoksia, ikään kuin vainajat olisivat muuttuneet. Kuolleet eivät siis olleet kokijoiden kertomuksissa aina samanlaisia; myöhemmin tapahtuneissa vainajakokemuksissa kerrottiin saman vainajan esiintyneen esimerkiksi nuorempana tai vanhempana kuin aiemmissa kokemuksissa. (Austad 2014, 207).

Tutkimuksessaan Austad (2014, 201–202) pohti myös vainajakokemusten yhteyttä suruun, kun yhtäältä kaikista kuolleista ei ole vainajakokemuksia ja toisaalta kaikilla surevilla ei ole vainajakokemuksia. Austad päätyi siihen tulokseen, että jotkut kokijat tulkitisivat surun aiheuttaneen vainajakokemuksen, kun taas toiset kokijat kommentoivat, että vainajakokemuksilla ”ei ole mitään tekemistä surun työstämisen kanssa” (Austad 2014, 216–217). Kokijat näkivät surun myös estämässä vainajakokemuksen syntymistä ja osa haastatelluista nimenomaisesti kielsi vainajakokemusten yhteyden suruun (Austad 2014, 218–219)³⁸. Osalle kokijoista ensimmäinen vainajakokemus oli tapahtunut vasta monen vuoden kuluttua siinä koetun henkilön kuolemasta; joidenkin kokemusten tapahtuessa oli aikaa kulunut yli jo 25 vuotta kuolemasta. Kuitenkin Austad (2014, 221) toteaa, että ”CB-teorian tulkinta, että vainajakokemukset ovat suremisen normaali muoto, vastaa suurinta osaa materiaalia”³⁹.

Austadin tutkimustulokset ovat olleet osittain eriävinä haastamassa CB-teoriaa. Ensinnäkin, joidenkin kokijoiden mukaan suru esti vainajakokemuksen syntymisen. Päinvastoin kuin CB-teoriassa, Austadin (2014, 220–221) tutkimuksen mukaan vainajakokemukset eivät kuulu suruun eli suruvaihe ei tuota vainajakokemuksia, vaan suru

---

³⁷ Ks. myös Drewry 2002, 2003; Streit-Horn 2011; Kwilecki 2011.

³⁸ Ks. myös Haraldsson 1988.

³⁹ Suora lainaus: ”CBT’s interpretation that PDP is a normal form of grieving does corresponds with most of the material.” (Austad 2014, 221).

pikemminkin estää tai tukkii ne pois. Toiseksi, Austadin mukaan vainajakokemusten esiintymistä surusta irrallaan tuki myös se, että kokijoilla oli ennen kokemuksen tapahtumista useammin rauhallinen kuin sekasortoinen mielentila. Kolmanneksi, Austadin mukaan myös se, että kaikista kuolleista ei ole vainajakokemuksia, etäännyttää kokemukset surusta. Surun määrä tai vaiheet eivät siis vaikuttaneet kokemuksen esiintymiseen. Neljänneksi, vainajakokemuksessa saattoi esiintyä myös joku muu kuin äskettäin kuollut tai surtu. Nämä edellä mainitut tutkimustulokset irrottavat Austadin mukaan vainajakokemukset surusta. Austadin johtopäätös oli, että vainajakokemukset ilmiönä voivat olla osa suruprosessia, vaikkakaan vainajakokemukset eivät ole välttämättä yhteydessä suruun siten kuin CB-teoria olettaa. (Austad 2014, 221.)

CB-teoriaa on hyödynnetty myös itsemurhakuolemien tutkimuksessa. Amerikkalaisten psykologien Danielle R. Jahnin ja Sally Spencer-Thomasin (2014) kvantitatiiviseen tutkimukseen osallistui 1301 henkilöä, joista runsas sata oli Yhdysvaltojen ulkopuolelta. Osallistujista 63 %:lla oli vainajakokemus itsemurhan kautta kuolleeseen.⁴⁰ Jahnin ja Spencer-Thomasin (2014, 313) mukaan CB-teoria voi tuoda perspektiiviä vainajakokemusten ymmärtämiseen ja he tiivistävätkin CB-teorian tulkintansa kahteen tasoon: Ensimmäisellä tasolla ihmissuhde jatkuu sisäisenä representaationa, joka syntyy muistoista, käydyistä tai kuvitelluista keskusteluista sekä kuolleen kuvan ajatuksiin palauttamisista. Toisella tasolla Jahnin ja Spencer-Thomasin tulkinnan mukaan ihmissuhteen jatkuva side tapahtuu vainajakokemuksen kautta. Nämä edellä mainitut tasot eivät Jahnin ja Spencer-Thomasin (2014, 312–313) mielestä toteudu yhtäaikaaisesti eivätkä vuorotellen, vaan usein limittäin.

Jahnin ja Spencer-Thomasin (2014, 311–312) tutkimuksen mukaan toisella tasolla sureva tuntee vainajakokemuksen myötä yhteyden kuolleeseen aivan kuin vainaja olisi elävä erillinen ihminen, kun taas ensimmäisellä tasolla kokemus yhteydestä on usein sisäinen. Jahn ja Spencer-Thomas kuvaavat vainajakokemusta seuraavasti: ”Tämä kokemus on läsnäoloa, joka on syvästi persoonallinen ja yleensä odottamaton, ja kohtaamisen vahva luonne viipyy usein kokijan kanssa pitkään kokemuksen jälkeenkin.”⁴¹ Harvinaisena tutkimustuloksena Jahnilla ja Spencer-Thomasilla on se, että 6,3 %:lla osallistujista vainajakokemus oli ollut ennen kokijan saamaa tietoa siinä koetun henkilön kuolemasta. Heidän tutkimuksessaan noin 75 % kokijoista piti vainajakokemustaan myönteisenä, noin 20 %:lle se oli neutraali ja noin 5 %:lle kielteinen.

Suomalaista uudempaa uskontotieteellistä surututkimusta edustaa Mari Pulkkinen (2016) väitöstutkimus, jossa hän lähestyy läheisen menettämistä kokonaisvaltaisena kokemuksena. Pulkkinen pohtii kirjeaineistonsa kuvausten perusteella suruaikaa, surussa selviytymistä, surutyötä sekä surua kokemuksena aina sen alkamisesta pysyvän jäljen jättämiseen. Pulkkinen (2016, 339–342) tutkittavat kertovat, että heidän surunsa oli kestänyt muutaman vuoden, mutta yleensä aina oletettua pidempään. Surun kestoa on

---

⁴⁰ Luvussa 2.4. esittelemäni Streit-Hornin (2011) arvion mukaan noin puolella läheisensä menettäneistä ilmenisi vainajakokemuksia.

⁴¹ ”This experience is a presence that is deeply personal and usually unexpected, and the powerful nature of these encounters often stays with the person long after the experience. (Jahn & Spencer-Thomas 2014, 312).

kuitenkin Pulkkinen (2016, 339–340) mukaan vaikea määritellä, ja etenkin toisten ei tulisi sitä tehdä, ei läheistenkään, ainoastaan surevan itsensä. Suru ei pääty, vaan se voi ainoastaan lieventyä. Suru näyttää myös aina muuttavan surijaa, etenkin lapsen menettämisen yhteydessä. Pulkkinen (2016, 342) kritisoi tutkimuksensa perusteella ajatusta selviytyä surusta, sillä kaikki elossa olevat ovat eräällä tavalla selviytyneet siitä. Pohdinta kohdentuu myös surun käsittämiseen surutyönä; ”Jos halutaan käyttää työn metaforaa, tätä kokemusta voisi kuvata surevan tekemän aktiivisen surutyön sijaan työksi, jota suru tekee surevassa.” (Pulkkinen 2016, 341–342).

Pulkkinen (2016, 352) mukaan yksilöllinen suru koetaan kulttuuris-yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa kontekstissa. Hänen mukaansa surevan näkökulmasta epäkiitollisia ovat sosiaalisten kontaktien painottuminen hautajaisia edeltävään aikaan, jolloin silloin surevan kyky käsittää tapahtunutta ei ole vielä valmis vuorovaikutukseen. Myös muiden ihmisten erilainen näkemys surun kestosta tai sen eri vaiheista ei Pulkkinen mukaan useinkaan paranna vuorovaikutusta surevan eduksi. Surevat jäävät monesti yksin juuri silloin, kun he tarvitsisivat muita, etenkin hautajaisten jälkeen. (Pulkkinen 2016, 353–354.)

Erityisen kiintoisia aihepiiriini kannalta ovat Pulkkinen (2016, 254–256) havainnot tutkimusaineistonsa kuvauksista, jotka liittyvät kuolemanjälkeisyyteen ja vainajakokemuksiin. Kuolemanjälkeisyys näyttäytyy kristillisesti värittyneenä kuvastona, jossa viitataan kaikin puolin hyvään olotilaan. Pulkkinen aineistossa on ilmauksia siitä, että vainajat seuraavat eläviä, ovat olleet surevien lähellä ja auttaneet konkreettisesti. Mukana on myös kuvauksia unissa tapahtuneista vainajan kohtaamisista. Tämän tutkimuksen kannalta Pulkkinen tutkimuksessa on mielenkiintoinen huomio surevien uskosta, jonka mukaan yhteys vainajaan säilyy, vaikka kuoleman ajatellaankin olevan kaiken loppu. Tämä yhteys voi näkyä myös kokemuksina vainajan jättämistä jäljistä elämään.”Vaikka ei uskoisi kuolemanjälkeiseen olemassaoloon, sureva saattaa silti kokea, että kuolleet suojelevat eläviä läheisiään, ja heillä on aistikontakti eläviin.” (Pulkkinen 2016, 256).

2.3 Vainajakokemusten yhteydet terveyteen

Todellisina koettujen vainajakokemusten suhde terveyteen ja mielenterveyteen on toinen keskeisistä aiemman tutkimuksen aihepiireistä. Tutkimuksissa on tarkasteltu vainajakokemusten yhteyksiä terveyteen ja mahdollisiin mielenterveyden häiriöihin tai sairauksiin. Näissä tutkimuksissa vainajakokemuksia on lähestytty esimerkiksi kysymyksillä, voivatko kokemukset olla kokijoilleen todellisia, kun kuolleet eivät enää ole fyysisesti läsnä. Muun muassa psykologisten teorioiden näkökulmasta on tarkasteltu, ovatko vainajakokemukset totuttuun normaaliin elämään kuuluvia kokemuksia. Näiden tutkimusten merkittävin anti on ollut keskustelut vainajakokemusten erottamisesta tai liittämisestä terveen elämän piiriin sekä vainajakokemusten erityispiirteet suhteessa aisteihin perustuvaan todellisuuteen.

Vainajakokemukset terveyttä haastavina

Amerikkalainen psykologi, psykoterapeutti ja kirjailija Michael F. Hoyt on tehnyt tutkimuksen (1981) suruajan epätavallisista kokemuksista, joita raportoitiin kliinisessä praktiikassa.⁴² Hoyt kutsui niitä läsnäolojen kokemuksiksi. Tutkimuksessaan Hoyt päätyi siihen, että kuolleen läsnäolojen kokemukset olivat laadullisesti erilaisia kuin hallusinaatiot. Neljän osallistujan case-tutkimuksessa läsnäoloja ilmaantui akuutin stressin hellitettyä. Hoytin mielestä läsnäolon kokemuksia kokeneita ei pitäisi kohdella samoin kuin esimerkiksi psykoosissa olevaa, jolla on hallusinaatioita. Hoytin mielestä näitä kummia (engl. *uncanny*) kokemuksia pitäisi normalisoida, sillä hän ei havainnut kokemuksilla olevan minkäänlaista yhteyttä mielenterveyteen liittyviin sairauksiin.

Persoonallisuuden rakenteen vaikutusta vainajakokemuksiin ovat tutkineet amerikkalaiset psykologit Susan L. Datson ja Samuel J. Marwit (1997). Heidän tutkimukseensa osallistui 20 miestä ja 67 naista; osallistumiskriteerinä oli neljän vuoden sisällä koettu vainajakokemus. Tutkimuksen vainajakokemukseton verrokkiryhmä koostui 10 miehestä ja 42 naisesta. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat nuoria. Datson ja Marwit tekivät tutkimuksensa ennako-oletuksella, että vainajakokemuksia kokeneet olisivat neuroottisempia tai oman elämänsä kontrollia ulkoistavia ja vähemmän ekstroverttejä, kuin ne jotka vainajakokemuksia eivät olleet kokeneet. Testikysymyksissä⁴³ neuroottisuudella viitattiin pitkittyneeseen ahdistuneisuuteen, liialliseen surussa märehtimiseen, paniikkireaktioihin sekä hysteriaan.

Tutkimustuloksissa Datson ja Marwit (1997) havaitsivat olettamansa mukaisesti vainajakokemuksia kokeneilla olleen enemmän taipumusta neuroottisuuteen kuin niitä kokemattomilla. Toisaalta vainajakokemuksia kokeneet olivat odotusten vastaisesti enemmän ulospäin suuntautuneita kuin ne, joilla kokemuksia ei ollut. Kuitenkin Datsonin ja Marwitin mukaan vainajakokemuksia havaittiin sekä terveillä ihmisillä että mielenterveyspotilailla, ja pääosa kokemuksista oli koettu myönteisinä ja miellyttävinä. Vainajakokemuksilla ei ollut tutkijoiden mukaan yhteyttä mielenterveyteen liittyviin sairauksiin. Tuloksissa ei myöskään havaittu vainajakokemuksia kokeneissa selkeää eroa persoonallisuuden piirteisiin liittyvän kontrollin tarpeen suhteen. Tutkijoiden mukaan oli merkittävää se, että vainajakokemukset koettiin hyvinkin myönteisinä; prosentuaalisesti myönteisiä oli 86 %, hämmentäviä 8 % ja pelottavia 6 %. (Datson & Marwit 1997, 142.)

Toisentyypistä lähestymistapaa edustaa amerikkalainen psykologi Julie S. Parker (2005), joka on tutkimuksessaan kutsunut vainajakokemuksia erikoisiksi tai poikkeukselliseksi kokemuksiksi. Tutkijan mukaan vainajakokemukset auttoivat surevaa mukautumaan surun vaiheisiin ja niillä oli myös uskonnollisia sekä spirituaalisia uskomuksia vahvistava luonne. Lisäksi Parker havaitsi arvokkaina pidettyjen vainajakokemusten auttaneen kokijoita ratkaisemaan ihmissuhteen keskenjääneistä asioita esimerkiksi poistamalla syyllisyyttä, minkä vuoksi ne helpottivat elämää.

---

⁴² Niinikään terapiassa esiin tuleviin vainajakokemuksiin on perehtynyt tutkimuksessaan myös Michael Sanger (2009) kuten myös Sally Taylor (2005). William Worden (2001) on tarkastellut vainajakokemuksia suruterapian yhteydessä.

⁴³ Eysenck's Personality Questionnaire, Rotter's Locus of Control Scale. (Datson & Marwit 1997, 136).

Hoitotieteilijä Luann M. Daggettin (2005) tutkimuksessa kartoitettiin vainajakokemusten vaikutuksia surijaan. Mukana oli 18 vainajakokemusta kokenutta henkilöä, joista puolet oli miehiä ja puolet naisia. Daggett jaotteli vainajakokemukset, joista osa esiintyi toistuvina, neljään eri ryhmään: kokemukset olivat näkyviä, unia, kadonneiden esineiden löytymisiä sekä symbolisia viestejä tai merkkejä vainajasta. Tutkimuksessaan Daggett havaitsi vainajakokemuksia olleen sekä terveillä ihmisillä että mielenterveyspotilailla. Vainajakokemukset olivat niitä kokeneille ensisijaisesti lohdun lähde ja pääosa tapauksista koettiin myönteisinä ja miellyttävinä. Silti Daggett havaitsi kokijoiden olleen huolissaan uskottavuudestaan ja siitä, mitä muut ajattelivat heidän kokemuksista. Tutkimuksensa pohjalta Daggett peräänkuuluttaakin, että tietoa vainajakokemuksista välitettäisiin terveydenhuollon ammattilaisille, jolloin he voisivat antaa asiakkaille ennakolta informaatiota, ohjausta sekä rauhoittelu kokemusten jo tapahduttua.

Amerikkalainen psykologi Nigel P. Field (2006)⁴⁴ on useissa tutkimuksissaan perehtynyt vainajakokemuksiin sekä niiden suhteeseen CB-teoriaan ja psykoanalyttiseen kiintymysteoriaan. Field on eri tutkijoiden kanssa tarkastellut läheisen menetyksiin liittyen surun rajojen hahmottamista sekä terveen ja patologisen surun ilmenemistä. Teemoina Fieldillä (2006; 2008) sekä Fieldillä ja Filanovskyllä (2010) ovat jatkuvan kiintymyksen ja mukautumisen vaiheet surussa; heidän tulkintansa mukaan vainajakokemukset ovat lähinnä yrittystä selvitä eron psyykkisestä ja emotionaalisesta kivusta.

Tutkimuksessaan Field (2006) käsittelee vainajakokemuksia sisäisinä ja ulkoisina kokemuksina. Sisäiset kokemukset ovat luonteeltaan muistinkaltaisia, erilaisiin tilanteisiin hyvin sopeutuvia, eikä niistä tarvitse hänen mukaan olla huolissaan. Sen sijaan aistihavaintoja sisältävät ulkoiset kokemukset ovat Fieldin mukaan ei-toivottuina kokemuksina häiriöitä, joko hallusinaatioita, patologisia oireita tai dissosiativisia häiriöitä⁴⁵. Vainajakokemusten hän katsoo olevan yhtäältä kulttuurista tuotetta ja toisaalta

---

⁴⁴ Field on tutkinut vuonna 2008 yksin tekemänsä tutkimuksen lisäksi vainajakokemusten yhteyttä terveyteen mm. Charles Filanovskyn kanssa (2010) sekä Christina Nichols, Are Holen ja Mardi Horowitzin kanssa (1999).

⁴⁵ ”Dissosiaatio on prosessi, jossa normaali tajunnan, muistojen, identiteetin ja havaintojen yhdistyminen on häiriintynyt” (Tautiluokitus DSM-IV-TR). Dissosiatiohäiriöissä traumatisoiva tapahtuma kotoituu reaalityodellisuudesta erilliseksi, muista kehon ja mielen toimintoista riippumattomaksi tapahtumaksi. Ihminen voi dissosiatiohäiriössä kokea aiemmin tapahtuneen tapahtuvan nykyhetkessä, jolloin kotoitunut muisto herää jonkin herätteen (ns. trikkerin) myötä. Näin ajatellen, Fieldin ja kumppaneiden mukaan kuolleen läsnäolon kokeva ikään kuin elää uudelleen sen hetken, jossa kuollut oli elävä. Fieldin ym. perustelu on sikäli epälooginen, että yleensä dissosiaatio toistaa epämiellyttävän, nimenomaan traumatisoivan tapahtuman. Tällöin, dissosiaatioteoriaa sovellettuina läheisen menetykseen, kokijan olisikin hallusinaatioissa aistittava läheisensä yhä uudelleen kuolevana tai muuten epämiellyttävänä – eikä suinkaan hyvinvoivana ja eläväisenä. Täysin päinvastainen on *déjà vu* -kokemus, joka kohdentuu myönteisenä tulevaisuuteen. Ko. kokemuksessa kokijalla on vahva tuntuma siitä, että hän on jo aiemmin elänyt nykyisen tai pian koittavan hetken, minkä perusteella hän pystyy kertomaan miten ko. tilanne jatkuu. Yleensä *déjà vu* -kokemus kestää joitakin sekunteja, mutta skitsofreniaan liittyen se voi kestää tuntejakin. (esim. Korkeila & Koski 2017).

selvittämättömän surun ilmausta.⁴⁶ Lisäksi Fieldin ja Filanovskyn (2010, 12) mukaan kokijoilla, joilla oli selkeitä aistikokemuksia vainajasta, löytyi yhteys kahteen komplisoituneen surun riskitekijään: heidän läheisensä oli kuollut väkivaltaisesti tai sureva koki olevansa vastuussa läheisensä kuolemasta.

Amerikkalainen psykologi Robert A. Neimeyer (2006) on tehnyt Scott A. Baldwinin ja James Gilliesin kanssa laajan CB-teoriaan kytkeytyvän tutkimuksen, jonka aiheena oli ihmissuhteen merkityksen jälleenrakentaminen sekä komplikaatioiden lieventyminen surussa. Tutkimuksessa oli mukana 506 osallistujaa, joilla oli ollut kahden vuoden sisällä läheisen menetys. Neimeyer ym. tutkivat, missä vaiheessa surevat hakivat tulkinnallisia merkityksiä kuolemasta ja vainajakokemuksista. Tutkimuksessa tarkasteltiin vainajakokemuksia kokeneiden terveydentilaa eri testein: komplisoituneeseen suruun liittyvinä tutkittiin muun muassa eroahdistusta, yksinäisyyttä ja kaipausta sekä päähän piintyneitä ajatuksia kuolleesta. Myös traumaattiset stressitekijät kuten epäilyt omasta kuolemasta, shokki sekä unettomuusvaiheet otettiin huomioon.

Neimeyer ym. (2006) havaitsivat tutkimuksessaan merkityksellisimmäksi surua lieventäneeksi seikaksi surevan vuorovaikutuksen läheistensä kanssa. Lisäksi tiettyjen kokemusten huomattiin ennallistavan oman identiteetin ymmärtämistä surussa. Neimeyer ym. panivat myös merkille, että vainajakokemuksia kokeneilla ei ollut erityistä eroahdistusta, eikä myöskään mainittavia traumatisoivia tapahtumia tai stressiä. Tämän tutkijat tulkitsevat merkitsevän sitä, ettei patologisia yhteyksiä vainajakokemusten esiintymiseen löydetty. Ristiriitaisesti Neimeyer ym. kuitenkin yhteenvedossaan toteavat, että eroahdistusta ja stressiä oli enemmän niillä surevilla, jotka olivat raportoineet ihmissuhteensa jatkumisesta läheisen kanssa myös kuoleman jälkeen.

Norjalaisen Torill C. Lindströmin (1995) tutkimus osittain sivuaa Neimeyerin ym. (2006) havaintoja. Lindström nimittäin pani merkille, että mitä intensiivisempi kokijan vainajakokemus oli, joko myönteisenä tai kielteisenä koettuna, sitä huonompi oli lopputulos suremisen kannalta tulkittuna. Havainto merkitsi sitä, että intensiivinen vainajakokemus eräällä tavalla häiritsi suruprosessia pitäessään kuollutta aktiivisesti surevan mielessä. Näin vahvasti koettujen vainajakokemusten nähtiin vaikeuttavan surusta toipumista.

Terapeuttinen psykologi Jacqueline Hayes (2011) Isosta-Britanniasta on puolestaan tutkinut väitöskirjassaan, onko kuolleen läsnäolon kokeminen oireita, henkiä⁴⁷ vai tavallista elämää.⁴⁸ Hayes (2011, 104) jakaa tutkimusanalyysissään vainajakokemukset kuuloon liittyviin eli lingvistisiin sekä ei-lingvistisiin kokemuksiin. Näistä jälkimmäiseen hän luokittelee muut kuin puhutut äänet, näyt, tuoksut ja maut, kosketukset, vainajan läsnäolon merkit sekä vainajan läsnäolon tuntemiset.

---

⁴⁶ Ks. myös Field & Filanovsky 2010.

⁴⁷ *Voisiko vainajakokemuksissa olla kyse hengistä tai kokijan omasta sisäisestä äänestä, Hayes selvittää Ivan Leudarin ja Philip Thomasin (2000) testillä, jossa pyritään erottamaan hengen ääni omasta äänestä. Hayesin mukaleimassa testin versiossa vainajakokemuksen kokija etsii vastauksia, olisiko kokemus voinut tapahtua jotenkin muuten kuin vainajan aiheuttamana esim. luonnonilmiönä. (Hayes 2011, 188–189).*

⁴⁸ *Väitöstutkimuksen nimi tuo esille Hayesin käyttämät käsitteet: "Experiencing the presence of the deceased: Symptoms, spirits, or ordinary life?"*

Psykologiset sekä medikaaliset merkityksen lähteet vainajakokemusten syntymisestä voivat Hayesin (2011, 204–205) arvion mukaan yhdistyä vainajasta muodostuneeseen biografiaan, minkä seurauksena vainajaan olevan ihmissuhteen jatkuvuus vahvistuu. Tutkimuksensa johtopäätöksissä Hayes (2011, 214) toteaa, että vainajakokemusten kokijat käyttivät vaihtelevasti kokemusten merkitystä luovia viitekehyksiä. Hayes pani merkille, että uskonnollista tulkintaa käytettiin vähän, kun taas spirituaalinen tai kansanuskoon viittaava merkityksenanto tuli yleisemmin esille. Hayesin tutkimuksessa vainajakokemukset koettiin myönteisinä ja esimerkiksi esineiden liikkumiset tulkittiin huolehtivien henkien aikaansaamiksi. Noin kymmenesosa haastatelluista (2/18) kertoi, että vainajakokemusten myötä heidän uskomuksissaan tapahtui muutoksia, mutta kenestäkään ei tullut kokemuksen johdosta vähemmän uskonnollista. (Hayes 2011, 214.)

Tutkimuksessaan Hayes (2011, 216) huomasi, että kokijat viittasivat sosiaalista identiteettiä pohtiessaan vainajakokemusten psykologisoivaan tai medikalisoivaan tulkintaan ja merkityksenhakuun. Näin tulkintakehys vaihteli sen mukaan, kenen kanssa kokijat keskustelivat aiheesta.⁴⁹ Kokijat saattoivat tukeutua vainajakokemuksista kertoessaan myös psykologiseen tulkintakehykseen tai puhuvan kognitiivisesta erehdyksestä. Lisäksi Hayes (2011, 235–241) havaitsi, että vainajakokemusten koettiin lieventäneen menetyksen kipua ja rauhoittaneen surussa elämistä. Kiinnostavaa on, että vainajan läsnäolon lisäksi kokijat kokivat myös vainajan poissaoloa sekä läsnäolon puuttumista. Toisaalta joidenkin Hayesin haastateltavien kokijoiden mielestä vainajakokemuksia oli liian paljon eli suhde vainajaan koettiin liian vahvana. Täten vainajakokemuksia saatettiin vältellä huonojen seuraamusten tai onnettomuuksien pelossa.

Tutkimuksensa otsikkokysymykseen, onko vainajakokemuksissa kyse oireista, hengistä vai tavallisesta elämästä, Hayes (2011, 216) vastaa, että useissa tapauksissa ei ollut kyse oireista eikä hengistä. Hayesin tulkinnan mukaan käsitys oireista pelkistäisi vainajakokemuksen sekä välittömästi purkaisi kokemusten yhteyden muihin merkityslähteisiin kuten biografiaan tulkintoihin. Hayesin tutkimuksessa vainajakokemusten kokijat kertoivat olleensa yhteydessä vain niihin vainajahenkiin, joihin heillä oli ollut suhde vainajien eläessä. Nämä vainajahenget eivät vaikuttaneet Hayesin tulkinnan mukaan varsinaisesti hengiltä, vaan hyvin arkisilta kuolleilta ihmisiltä, joiden kanssa oli aiemmin jaettu tavallista arkista elämää. Edellä olevan perusteella Hayes vaikutti olettaneen, että kuolemanjälkeisyydessä olemassa olevat henget olisivat persoonattomia henkiä, eivätkä ne olisi sidoksissa kuolleisiin ihmisiin. Toisin sanoen, Hayes odotti, että koetut henget olisivat joitakin muita kuin vainajahenkiä, jotka kokijat olivat tunteneet heidän eläessään. (Hayes 2011, 216.)

Vainajakokemukset terveyteen kuuluvina

Islantilainen psykologi Erlendur Haraldsson (1985, 1988, 1993, 2006, 2011) on tutkimuksissaan tulkinnut vainajakokemukset terveeseen elämään ja todellisuuteen

---

⁴⁹ Myös Bennett ja Bennett (2000) ovat panneet merkille sen, että vainajakokemusten kokijoiden puhetapa vaihtelee sen mukaan, kenen kanssa he puhuvat kokemuksistaan, tuttavien, tutkijoiden, terapia-ammattilaisten tai uskonnon edustajien.

kuuluviksi. Hänen tutkimuksensa (1988) kohdentui islantilaisten kokemuksiin, joita kokijat kutsuivat kuolleen kohtaamiseksi. Vainajien kohtaamisissa näköaistimukset olivat enemmistönä; muita kokemuksia olivat vainajan läsnäolon tuntemukset, vainajan puheeseen sekä muihin ääniin liittyvät kuuloaistimukset, tuntoaistimukset sekä tuoksujen/hajujen aistimiset. Tutkimuksessaan Haraldsson havaitsi vainajakokemusten olleen hyvin yleisiä ja kokijoiden mielestä myönteisiä, lohdullisia sekä myös toivottuja. Haraldsson onkin painottanut tutkimuksensa pohjalta, että suru selittää vain osittain vainajakokemuksia. Kliinisessä työssään hän oli myös pannut merkille, että reilusti yli puolet vainajakokemuksia kokeneista kielsi olleensa enää suruvaiheessa. Myöhemmin Haraldssonin uusi tutkimus (2011) psyykkisistä ilmiöistä ja niihin liittyvistä uskomuksista osoitti, että islantilaisten kokemukset kuolleen läsnäolosta tai ilmestymisistä olivat nousseet kolmen vuosikymmenen aikana runsaat 10 prosenttia⁵⁰.

Brittiläiset psykologit Edith Steffen ja Adrian Coyle ovat tarkastelleet metatutkimuksessaan (2012, ks. myös 2010, 2011, 2017) vainajakokemusten suhdetta mielenterveyteen.⁵¹ Steffenin ja Coylen (2012, 9–10) mukaan erilaiset tavat käsitteellistää vainajakokemuksia ilmentävät ilmiön kiistanalaista asemaa. Heidän mukaansa tutkimuskirjallisuudessa on nähtävissä vaihteleva ja määrittelemätön suhtautuminen vainajakokemuksiin, siihen mitä ne todella ovat ja miten niitä tulkitaan. Myös kokijoiden vastahakoisuus ja epäröinti kertoa kokemastaan, varovaisuus rikkoa sosiaalinen tabu sekä yritykset selittää kokemukset pois rationaalisesti tai tieteellisesti, on tutkimuksissa laajasti havaittu.

Steffen ja Coyle (2012, 6) määrittelevät vainajakokemuksen seuraavasti: Kuolleen läsnäolon aistiminen tapahtuu varsinaisen aistimisen lisäksi usein ilman fyysisiä aisteja tai näennäisaistimisena. Se on kuvattu sanoinkuvaamattomana tunteena tai eriytymättömänä tietoisuutena vainajan läsnäolosta. Kuolleen läsnäoloja on toistuvasti raportoitu suruun liittyvänä ilmiönä; surevat ovat kertoneet, että he jollakin tavalla aistivat tai tuntevat kuolleen fyysisen läheisyyden. Steffenin ja Coylen (2012, 8) mukaan vainajakokemukset tällä tavoin raportoituna ovat laajasti ja toistuvasti eri kulttuureissa esiintyvä suruun liittyvä ilmiö.

Kaiken kaikkiaan Steffen ja Coyle (2012, 12–16) suhtautuvat varovaisen kriittisesti suruteoreettiseen keskusteluun, jossa vainajakokemukset yhdistetään pelkästään ja nimenomaisesti suruvaiheeseen. He arvostelevat sitä että, vaikka kokemuksiin suhtaudutaankin myönteisesti eri tutkimuksissa, vainajakokemuksia saatetaan selittää ikään kuin surusta ja toivotusta yhteydestä rakentuviksi. Myös Coyle (2010) omassa tutkimuksessaan pani merkille, että terapeutisessa hoitosuhteessa vainajakokemuksia saatetaan lähestyä surussa toivottuina tai kuviteltuina kokemuksina. Vaarana kuvatus

---

⁵⁰ Vuonna 1974 (N=902) 31 % islantilaisista oli kokenut jonkinlaisia kokemuksia kuolleesta, vuonna 2006 (N=666) lukema oli 38 % ja vuonna 2007 (N=325) 42 %. (Haraldsson 2011, 5). Huomattavaa on, että jälkimmäisessä tutkimuksessa otos on selvästi pienempi kuin edellisessä.

⁵¹ Tutkimuksessaan Steffen ja Coyle tarkastelivat 35 vainajakokemuksia koskevaa tutkimusta, joista varhaisin on vuodelta 1969 (Yamamoto ym.) ja uusin vuodelta 2011 (Kwilecki). Tutkimuksen nimi tuo esille heidän tutkimustehtävän: 'Sense of presence' experiences in bereavement and their relationship to mental health: A critical examination of a continuing controversy"

kaltaisissa tilanteissa Steffenin ja Coylen (2012) mukaan on, että vainajakokemusten todellinen merkitys jää kokijoilta itseltään paitsioon. Lisäksi ilmiön vielä määrittelemätön asema ihmisen kokemusmaailmassa jää vajaaksi. Tutkijoista olisi liiallista yksinkertaistamista, että vainajakokemukset nähtäisiin vain kokijan mentaalista terveyttä helpottavina, tai että ne nähtäisiin psykopatologisina oireina tai epäonnistuneena läheisen menetyksen käsittelyinä. Steffen ja Coyle (2012, 17, 24) toivovatkin enemmän sellaista tutkimusta, jossa aihetta lähestyttäisiin irrallaan psykologisista olettamuksista sekä arvioitaisiin muutakin kuin vainajakokemusten mentaalisia puolia. Heidän mielestään on jo osoitettu, että ilmiö on tärkeä ja sen yleisyys kertoo vainajakokemusten luonnollisuudesta ja kuulumisesta terveyden alueelle.⁵²

Vainajakokemuksia on Steffenin ja Coylen (2012, 10) mukaan havaittu yhtäläisesti niin terveillä kuin mielenterveysongelmallisillakin ihmisillä; valtaosassa tapauksia kokemukset on koettu myönteisinä ja kuvattu useimmin miellyttävinä.⁵³ Huolimatta lääketieteellisestä tai patologisesta ennako-oletuksesta, Steffenin ja Coylen tarkastelemien tutkimusten perusteella vainajakokemusten yhteydessä kokijoilla ei ole tavattu terveyteen liittyviä ongelmia. Toisin sanoen, kun Steffen ja Coyle (2012, 10) ovat tarkastelleet aineistonsa vainajakokemuksia suhteessa kokijoiden mielenterveyteen, he ovat päätyneet siihen tulokseen, että kokemukset kuuluvat terveeseen elämään.

Steffen ja Coyle (2012, 21; 2011, 277) ehdottavat, että vainajakokemuksia käsiteltäisiin spirituaalisena⁵⁴ ilmiönä. Näin myös siksi, että useat kokijat luonnehtivat ja tulkitsevat vainajakokemuksia henkisesti materiaalisen ja rationaalisen tulkintakehyksen sijaan. Steffenin ja Coylen (2012) mukaan käsitteenä spirituaalinen, ottaessaan huomioon elämän takaisen määrittelemättömän henkisen ja transsendentin olemassaolon, pystyy tulkitsemaan vainajakokemusta sen ulottuessa järjen ja materian taakse.⁵⁵

Vainajakokemuksilla on aiemmassa tutkimuksessa havaittu olevan niitä kokeneiden hyvinvointiin monenlaista vaikutusta. Cooper Callumin (2013) tutkimuksen mukaan toivo on eräs vahvimmista myönteisistä tunteista, joita kokijat ovat kokemustensa välityksellä saaneet. Toivo on liittynyt paitsi kokijan parempaan tulevaan, myös kuolemanjälkeisyyteen, vaikka kokija ei sitä välttämättä uskomuksena mielläkään.

Suomessa lähelle tätä toista aihepiiriä, vainajakokemusten yhteyttä terveyteen, tulee Marja-Liisa Honkasalon (2017) johtama poikkitieteellinen tutkimushanke, jonka yhtenä osana ovat olleet vainajakokemukset.⁵⁶ Mieli ja Toinen -hankkeessa on tutkittu kummiin

---

⁵² Myös Klass ja Walter (2001) esittävät, että vainajakokemuksissa ei voi niiden yleisyyden vuoksi olla kyse hallusinaatioista tai patologisesta ilmiöstä.

⁵³ Ks. myös Daggett 2005; Datson & Marwit 1997; Parkes 1970.

⁵⁴ Engl. *spiritual* käännetään suomeksi: 1 hengellinen, hengen- (*spiritual songs* = hengelliset laulut, *spiritual leader* = hengellinen johtaja, *spiritual life* = hengenelämä. 2 henkinen, sielullinen, henkevä (*spiritual heritage* = henkinen perintö). Kuitenkaan *spiritual*-sanana käännettäminen henkiseksi ei täysin tuo esille viisauden, henkisyys ja hengellisyyden yhdistymistä, jotka sisältyvät *spiritual*-käsitteeseen.

⁵⁵ Myös Richard Tedeschi ja Lawrence Calhoun (2006) ovat tarkastelleet vainajakokemusten ja spirituaalisuuden suhdetta surussa.

⁵⁶ Honkasalon lisäksi hankkeessa ovat olleet Kaarina Koski (2017), Kirsi Kanerva (2017), Susanne Ådahl (2017) Varpu Alasuutari (2015, 2017) sekä Jyrki Korkeila (2017) ja Juuso Järvenpää (2017).

kokemuksiin liittyen leimautumista ja arkuutta kertoa kokemastaan sekä toisaalta myös vainajakokemusten suhdetta erilaisiin tulkintaperinteisiin. Myös kummiksi käsitteellistettyjen kokemusten yhtymäkohdat kansanperinteeseen sekä toisaalta mielenterveyteen ja erilaisiin terveydellisiin ilmiöihin ovat teoksessa esillä. Tutkimusaineisto sisälsi kokemuksia ennalta tietämisestä, vainajien, enkelien ja henkioppaiden kohtaamisista sekä ruumiista irtautumisesta. Honkasalon mukaan eräs teoksen tavoite oli lähestyä kummaa kokemusta ja sen kokijaa arvostaen. (Honkasalo 2017, 16–20.) Arkikokemusta ylittävää kummaa kokemusta onkin teoksessa tarkasteltu erilaisista tulkintakehyksistä käsin. Honkasalon mukaan siinä on hahmotettu vastauksia kysymyksiin, joita kummien kokemusten kokijat olivat kertomustensa yhteydessä esittäneet; näin ilmiötä kohtaan tulisi enemmän suvaitsevaisuutta ja ymmärtämystä.

Mielen rajoilla -teoksen artikkelissa Varpu Alasuutari (2017, 163–175)⁵⁷ on käsitelty vainajakokemuksia vahvasti suruun ja surututkimukseen liittäen, vaikkakin hän ottaa esille myös kulttuurisia yhteyksiä. Alasuutari (2017, 176) tarkastelee vainajakokemuksia paitsi kummina kokemuksia, mutta myös vastauksina ihmissuhteen yhteyden tarpeen jatkumiseen. Hän luokittelee vainajakokemukset merkkeihin kuolemanjälkeisestä elämästä, kuolleen kanssa käytyyn kommunikaatioon sekä vainajan vierailuihin. Näistä kokemuksista Alasuutari toteaa kokijoiden saaneen lohtua ja tukea. Myös ihmissuhteiden keskeneräiset asiat ovat voineet kokemusten myötä selvitä sekä kokijoiden maailmankuvassa on voinut tapahtua muutoksia.

Koski (2016b) puolestaan on tarkastellut erilaisia diskursseja ja keskustelufoorumia artikkelissaan, joka kuvaa yliluonnollisista kokemuksista käytävää keskustelua nykyajassa. Hän toteaa eri keskustelutapojen ja foorumien liittyvän viitekehyksiinsä osin löyhästikin: tieteeseen liittyvää termistöä käyttävät tahot eivät välttämättä ole sen tieteellisempiä kuin esimerkiksi mielenterveyteen liittyvässä kontekstissa esiintyvät keskustelutavat. Kosken mukaan suomalaisten yliluonnollisen kohtaaminen nivoutuukin yhtäältä monenlaisiin perinteitä sivuaviin uskomuksiin sekä toisaalta postmodernin ajan uskonnon kaltaisten henkisyyden muotojen mukaiseen merkityksenhakuun.

Mieli ja Toinen -hankkeeseen liittyvässä artikkelissaan *Yliluonnollista vai patologista* Koski (2016a) tarkastelee kummien kokemusten muuttuvia tulkintoja 2000-luvun diagnosikeskeisessä kulttuurissa. Lisäksi Koski (2016c) käsittelee kokoavasti CB-teorian näkökulmasta ihmissuhteen jatkuvia siteitä suomalaisissa surukertomuksissa; CB-teorian keskeiset ihmissuhteen siteiden ilmentymät, kuten kuolleesta puhuminen ja sosiaaliset yhteydet, ovat hänen mukaansa nähtävissä niin vanhemmassa kuin uudemmassakin kansanperinteessä. Se, että ihmissuhteen jatkuminen kuolemassa nähdään synnyttävän vainajakokemuksia, on Kosken mukaan uudemmissa kummien kokemusten kertomuksissa noussut merkittävämmäksi kuin yleiset selitysmallit kokemusten synnystä.

---

*Hankkeen tutkijoilla oli käytössä noin 220 kertomuksen aineisto. Useita tieteenaloja yhdistäneen työn tuloksia on julkaistu mm. artikkeliteoksessa *Mielen rajoilla* (2017).*

⁵⁷ *Mieli ja Toinen -hankkeen kirjeaineiston lisäksi Alasuutarilla on ollut käytössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ”Kuolema, menetys ja muisto”-keruun aineistoa.*

2.4 Vainajakokemukset kokijan näkökulmasta

Kolmas keskeinen aihepiiri aiemmassa tutkimuksessa on ollut tavoite ymmärtää vainajakokemuksia kokijan näkökulmasta. Esimerkiksi laadullisissa tutkimuksissa on kartoitettu itse ilmiötä tai keskitytty johonkin vainajakokemuksiin liittyvään teemaan. Näissä tutkimuksissa on esitelty luokitteluja vainajakokemuksista, kuvattu vainajan tunnistamista ja kokijan reagoitintapoja sekä myös tarkasteltu vainajakokemusten esiintymistä suhteessa suruaikaan. Tätä aihepiiriä edustavia tutkimuksia on tehty eri tieteiden alueilla kuten psykologiassa, uskontotieteessä, hoitotieteessä sekä folkloristiikassa. Edellä mainituista nostan esille tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpiä tutkimuksia. Myös Austadin (2014) tutkimuksen sisällytän tähän aihepiiriin, vaikkakin sitä esittelin jo suruun liittyvänä.

Läheiseksi tunnistettu vainaja

Vainajakokemuksessa koettu vainaja on ollut keskiössä brittiläisen hoitotieteilijän Edie Deversin (1994) väitöskirjatutkimuksessa, jonka olennaiseksi teemaksi osoittautui vainajan tunnistaminen. Tunnistamiseen liittyvät vihjeet ja tunnistamisen konteksti olivat Deversin mukaan olennaisia vainajakokemuksia luonnehtivia seikkoja. Tunnistevihjeen ja kontekstin rinnalle, kolmanneksi vainajakokemuksia määrittäväksi elementiksi, Devers nosti havainnon erityisestä seikasta, joka vahvisti vainajan tunnistamista vainajakokemuksessa; persoonallista tunnistamista vahvistavan seikan tai kokemuksessa ilmenevän erityispiirteen johdosta kokijalle varmistui vainajan henkilöllisyys.⁵⁸ Tunnistamisen vihjeet olivat sellaisia vainajaan liittyviä ominaisuuksia tai elementtejä, joiden vuoksi kokija oli vakuuttunut, että kokemuksessa esiintyi juuri tietty kuollut. Vainajan tunnistamiseen liittyvä konteksti oli Deversin mukaan sidoksissa tiettyyn paikkaan tai tapahtumaan, jotka olivat yhteydessä vainajaan hänen vielä elässään.

Vainajakokemuksessa koettujen vainajien identiteetti puolestaan nousi esille brittiläisen teologin Douglas J. Daviesin (1997) tutkimuksessa, jossa oli mukana 1600 osallistujaa. Tutkimuksensa perusteella hän päätteli noin 35 %:lla brittiläisistä olevan vainajakokemuksia. Tutkimuksessa Daviesille selvisi, että vainajakokemuksissa esiintyi eniten vanhempia, toiseksi eniten isovanhempia, seuraavaksi puolisoita, sitten tätejä ja setiä sekä omia lapsia; kokemuksissa esiintyi myös muiden lapsia ja viimeisenä myös ystäviä.

Vainajat voivat joissakin tapauksissa jäädä myös tunnistamatta. Kasvatustieteilijä ja entinen poliisi Richard E. Kellyn (2002) tutki hälytys- ja pelastustoimen ammattilaisten kokemia vainajakokemuksia, jotka olivat tapahtuneet hälytystehtävissä. Tutkimukseen osallistui 90 poliisi-, palo- tai pelastustöissä työskentelevää henkilöä, joista runsaalla neljäsosalla oli kokemuksia kuolleiden läsnäoloista sekä heidän aktiivisista avunpyynnöistään. Kaikki kokemuksissa esiintyneet vainajat olivat kokijoille entuudestaan täysin vieraita. Pelastushenkilöstö koki uhrin hengen olleen onnettomuuspaikan lähistöllä tai onnettomuudessa kuolleen kehon yläpuolella. Kellyn

---

⁵⁸ Ks. myös Devers & Robinson 2002, 248–249.

tutkimuksessa raportoitiin myös kokemuksista, joita hän luonnehti selviksi yhteydenotoiksi. Niissä vainajat pyysivät pelastushenkilöstöön kuuluvalta apua jollekulle onnettomuuteen joutuneelle elossa olleelle ihmiselle. Osa vainajien yhteydenotoista tulkittiin sellaisiksi, joissa vainajat pyysivät apua itselleen: näiden vainajien oli koettu harhailevan henkinä onnettomuuspaikalla ymmärtämättä, mitä oikein oli tapahtunut.

Vainajakokemusten tyypittelyjä

Laajaan kokemukertomusaineistoon perustuvassa teoksessa amerikkalaiset Bill Guggenheim ja Judy Guggenheim (1997)⁵⁹ tyypittelevät vainajakokemukset 14 eri tyyppiin. Kokemustyypejä ovat vainajan läsnäolon aistiminen, kosketuksen tunteminen, tuoksun haistaminen ja äänen kuuleminen (Guggenheim & Guggenheim 1997, 23–75.) Vainajan näkemisen Guggenheim ja Guggenheim (1997, 76–111) jaottelivat erikseen sellaisiksi, joissa vainaja on nähty osittain tai kokonaan. Heidän mukaansa etenkin osittaisiin näköaistimuksiin on usein liittynyt myös aistikokemuksia tai elementtejä muista kokemustyypeistä (Guggenheim & Guggenheim 1997, 76–77.) Erikseen tyypittelyssä on visuaalinen kokemus, jossa eriteltyinä ovat sekä valoilmiot että myös vainajan ilmestyminen valokuvankaltaisena kuvana (Guggenheim & Guggenheim 1997, 112–127).

Muina tyyppinä Guggenheimilla ja Guggenheimilla (1997, 166–228) on vainajakokemus kehosta irtautuneena, puhelinkokemus, fyysinen ilmiö ja symbolikokemus, johon liittyy eläin tai luonnonilmiö. Luokittelussaan on myös vainajakokemus ennen siinä koetun henkilön kuolemaa (Guggenheim & Guggenheim 1997, 243–258). Lisäksi Guggenheimien tyypittelystä löytyvät unikokemus sekä harvemmin omiksi kokemustyypeiksi luokitellut unen ja valveen rajamailla tapahtuneet sekä heräämisestä tai nukahtamisesta syntyneet vainajakokemukset (Guggenheim & Guggenheim 1997, 128–163). Guggenheimeilla on raportoituina myös vainajakokemuksia, jotka ovat harvinaisia muissa tutkimuksissa; kokemuksissa on esimerkiksi esiintynyt kaksi vainajaa tai sitten kyseessä on voinut olla kahden kokijan yhdessä kokema vainajakokemus (Guggenheim & Guggenheim 1997, 323–340). Samoin heidän aineistossaan on vainajakokemuksia, jotka ovat tapahtuneet pitkän ajan päästä siinä koetun henkilön kuolemasta (Guggenheim & Guggenheim 1997, 259–274)

Vainajakokemusten tyypittely on ollut yhtenä tutkimustuloksena myös amerikkalaisen psykologin⁶⁰ Damaris Drewryn (2003, 2; 2002) väitöskirjassa, joka on fenomenologinen

---

⁵⁹ *Guggenheim ja Guggenheim (1997) kiinnostuivat ADE-yhdistysten (after death experiences) toiminnan myötä kokemuksista, jotka merkitsivät niistä kertoneille yhteyttä vainajiin. Yhteensä 3300 kokemukertomuksen kokoelmasta he ovat koonneet kirjan Hello From Heaven (1997). Guggenheim ja Guggenheim (1997, 19–21) olivat haastatelleet puhelimitse noin 2000 amerikkalaista vainajakokemuksista ja tulleet siihen tulokseen, että niitä on noin 20 prosentilla amerikkalaisista. Heidän saamansa on aineisto San Franciscon yliopiston arkistoon tallennettuna. Kirjan julkaisemisen jälkeen Bill Guggenheim (2000) on jatkanut kokemusten keräämistä puhelinhaastatteluilla. Hanketta kutsutaan nimellä ADC-projekt, jonka verkkosivustolla <http://www.after-death.com> ilmaistu vierailijamäärä oli 27.10.2018 3,35 miljoonaa käyntiä.*

⁶⁰ *Tutkinto on "PhD in clinical/counseling psychology", konsultoiva psykologia on pitkälti yhtenevä psykoterapian kanssa.*

tutkimus vainajakokemusten roolista surussa toipumisessa. Tutkimukseen osallistui 7 myönteisiä vainajakokemuksia kokenutta surevaa, joiden puolistrukturoitu haastattelu tuotti 40 kertomustapausta. Vainajakokemusten luokittelussa Drewryllä (2003, 3) on myös 14 kokemustyyppiä, tosin Guggenheimin ja Guggenheimin tyypittelystä poiketen. Kokemustyyppiä ovat vainajan läsnäolon tunteminen tai aistiminen, telepatia (tarkoittaen äänen kuulemistä), kosketusaistimus, näköaistimus, olfaktorinen eli tuoksuun ja hajuun liittyvä aistimus, makuaistimus, uni, kehon ulkopuolella tapahtuva vainajakokemus, puhelinsoitto, ennaltatietäminen, psi-kappa (esineiden liikkuminen)⁶¹, epätavalliset luonnon tapahtumat ja eläimet, musiikkikokemus sekä seksuaalinen vainajakokemus. Aineistossa oli myös jaettuja, useamman kokijan yhteisiä kokemuksia.

Tutkimuksessaan Drewry (2003, 3) havaitsi, että vainajakokemukset oli koettu intensiteetiltään vahvoiksi ja voimakkaita tunteita aiheuttaneiksi. Kokemusten raportoitiin myös joskus tuntuneen häiritseviltä ja herättäneen kokijoissa pelkoa. Lisäksi vainajakokemusten vaikutus kesti usein pitkään. Tutkimuksessa Drewry (2003, 3–4) pani merkille, että jotkut kokijat kertoivat saaneensa kokemusten välityksellä vainajalta tietoa, jonka kokija oli myöhemmin voinut todentaa. Esimerkkinä tällaisesta ennaltatietämisestä oli vainajakokemuksessa välittynyt informaatio paikasta, josta kokemuksessa esiintynyt vainaja oli löytynyt kuolleena. Vainajakokemusten kautta kokijat kertoivat saaneensa myös muuta tietoa, kuten neuvoja ongelmien ratkaisussa sekä varoituksia tulevista onnettomuuksista; ne välittivät kokijoille tunnetta siitä, että kuollet läheiset suojelevat heitä. (Drewry 2003, 4–5).

Tutkimuksessa kokemusten koettiin myös parantaneen vainajaan ollutta ihmissuhdetta sekä vapauttaneen painamaan jääneitä tunnemuistoja. Lisäksi vainajakokemukset muuttivat kokijoiden elämäntarkoitusta sekä ajatuksia kuolemaa ja näkymätöntä todellisuutta kohtaan. Vaikuttavina kokemuksina vainajakokemukset tulisi Drewryn (2003, 2, 10–11) mukaan rinnastaa poikkeuksellisiin inhimillisiin kokemuksiin niiden ymmärtämiseksi.⁶²

Tutkimuksessaan Drewry (2003, 3; 6) pani merkille, että vainajakokemusten kokijat ajattelivat rakkauden ja vainajan tietoisuuden säilyvän kuolemassa. Drewryn (2003, 4–5) mukaan yleisimmin vainajakokemukset toivat kokijoille rauhallisuutta rakkauden jatkumisesta kuoleman jälkeen sekä ajatuksen siitä, että aiemmin kuollut palaa noutamaan myöhemmin kuolevaa. Lisäksi kokemusten koettiin osoittaneen kokijoille jotakin merkittävää elämän ja kuoleman tarkoituksesta, vahvistaneen toivoa elämän jatkumisesta kuoleman jälkeen sekä tarjonneen uutta merkitystä elämälle. Kokemusten koettiin myös vakiinnuttaneen ihmissuhteen vainajaan uudenlaisena, kun keskeneräiset asiat tulivat sovituiksi. Lisäksi koettiin tärkeänä tunne siitä, että vainaja ei ollut hylännyt elämään jäänyttä, vaan oli läsnä hänen elämässään. Vainajakokemusten myötä koettiin myös vihan, syyllisyyden, ahdistuksen ja masennuksen vähentyneen. (Drewry 2003, 4–5.)

---

⁶¹ *Psi-kappa* ilmiöllä tarkoitetaan tapahtumaa, jossa jokin fyysinen esine liikkuu ilman ihmisen fyysistä kosketusta tai kontaktia (Dilworth 2006, 253).

⁶² Drewry viittaa EHE, *exceptional human experiences – poikkeuksellisten inhimillisen kokemusten teoreettiseen käsitteistöön* (Drewry 2003, 10–11; ks. myös White 1990; Brown 2000; White & Brown 2002).

Drewryn (2003, 6) tutkimuksessa vainajakokemusten kokijat ajattelivat olleensa siunattuja, kun kokemukset olivat tulleet heidän osalleen, vaikka useat olivat niiden alkaessa pelästyneetkin. Drewryn mukaan vain yhden tapauksen 40:stä koettiin lisänsen kokijan surua. Tutkimuksen perusteella Drewry (2003, 6) määritteli vainajakokemuksia luonnehtiviksi seuraavat teemat: kokemusten spontaanius, erityiset vihjeet tunnistaa vainaja, pohdinta itsepetoksesta ennen kuin kokija olivat valmis tulkitsemaan kokemuksen vainajan kohtaamiseksi. Kokemuksia yhdistävänä teimana oli myös kokijan välitön olotilan helpottuminen kokemuksen tapahduttua. Lisäksi kokijoiden kertoman mukaan keskeneräiset asiat vainajan kanssa tulivat loppuunsaattetuiksi vainajakokemuksessa tapahtuneen anteeksiantamisen ja vainajaan olevan ihmissuhteen uudelleen muotoutumisen kautta. Yhtenä teimana vainajakokemuksissa oli Drewryn mukaan se, että kokemusten myötä kokijoiden suhde itseensä sekä niin sanottuun jumalalliseen muotoutuivat uudelleen. Lisäksi Drewry (2003, 10–12) havaitsi poikkeuksellisen vahvoina koettujen vainajakokemusten muuttaneen kokijoiden uskomuksia.

Tavat puhua vainajakokemuksista

Erilaiset tavat puhua vainajakokemuksista ovat olleet aiheena brittiläisten folkloristi Gillian Bennettin ja psykologi Kate Mary Bennettin (2000) empiirisessä tutkimuksessa⁶³. Heidän tutkimuksessaan oli mukana G. Bennettin aiemman tutkimuksen (N=96/1987) Manchesteristä koottu aineisto sekä K. M. Bennettin uusi, Leicesteristä koottu 19 kertomuksen aineisto.

Bennettin ja Bennettin (2000, 139–140) mukaan vainajakokemukset eivät liity vain suruun ja suremiseen, vaan että kokemukset kestävät paljon pidempään kuin vain suruajan. Tieteellistä suruun liittyvää tapaa puhua vainajakokemuksista leimaa Bennettien mielestä näkemys siitä, että vainajakokemuksia pidetään särkyneen sydämen näennäisoireena ja mielenkaaoksena. Bennettien mukaan useissa tutkimuksissa vainajakokemuksia arvioidaan usein materialistisin tulkinnoin, jolloin niitä saatetaan pitää surun alkuvaiheeseen kuuluvana hyödyttömänä vainajan etsintänä. Bennettien toisenlainen, yliluonnollinen⁶⁴ tapa puhua vainajakokemuksista hyväksyy ilmiön kokijalleen todellisena ja luonnollisena todisteena ihmissuhteen jatkuvista yhteyksistä vainajaan. Bennettin ja Bennettin (2000, 141–146) näkemyksen mukaan sekä materialistinen että yliluonnollinen tapa puhua vainajakokemuksista ovat kummatkin sekä kulttuurisia rakennelmia että myös rationaalisia ja perinteisiä eri ilmiöiden käsittelytapoja.

Terveydenhuollossa, esimerkiksi terapeuttien joukossa vallitseva puhetapa on Bennettin ja Bennettin (2000, 146) mukaan vainajakokemusten näkeminen psykologisena

---

⁶³ Bennett ja Bennett (2000) käyttävät käsitettä ”*The presence of the dead*” joka voidaan suomentaa ”kuolleen läsnäolo”. Edellä mainittu tai kuolleen läsnäolon aistiminen (*sensing the presence of dead/deceased*) on usein käsitteenä brittiläisessä vainajakokemuksia koskevassa tutkimuksessa, esim. Steffenillä ja Coylella (2012) sekä Hayesilla (2011).

⁶⁴ Bennett ja Bennett (2000) käyttävät käsitettä *supernaturalistinen diskurssi*, jonka käännon tässä tutkimuksessa yliluonnollinen; ”[What] for convenience in this essay have been called the ‘materialist’ and ‘supernaturalist’ discourses” (Bennett & Bennett 2000, 154)

tai medikaalisena ilmiönä seurauksena akuutista tai kroonisesta surusta.⁶⁵ Tällöin tulkitaan, että vainajakokemukset saattavat auttaa identifioimaan suremisen tiettyjä tasoja tai prosesseja. Pahimmillaan kokemukset voidaan ymmärtää oireena fyysisestä, emotionaalisesta tai mentaalista toimintahäiriöstä. Aiemmin Bennettin ja Bennettin (2000, 146) mukaan tällaiset luokitukset ovat olleet varsin yleisiä; vainajakokemuksista on puhuttu illuusioina ja hallusinaatioina, kuolleen kuvitteluna tai ilmestyksinä. Yhä edelleenkin vainajakokemuksia vähätellään ja aliarvioidaan, vaikka yleinen mielipide niitä kohtaan on muuttunut myönteisemmäksi.

Bennettin ja Bennettin (2000, 147) mukaan neutraalisti vainajakokemuksiin suhtautuvia tutkijoitakin on vähän. He arvostelevat myös vainajakokemusten yhteydessä käytettyjä sanoja kuten *soul* - sielu, *spirit* - henki ja *ghost* - kummitus tai aave. Bennettien mukaan terapeuttisen keskustelun käsitteistöä ei ole määritelty siitä näkökulmasta, että vainajakokemuksessa kokijan mielestä olisi kyse vainajan yhteydenotosta. Bennetit pohtivatkin, kokevatko vainajakokemusten kokijat vuorovaikutusta vainajan kanssa juuri sen vuoksi, että vainajan inhimillinen persoonallisuus olisi selviytynyt kuolemasta. Tai että olisi olemassa kuoleman jälkeinen elämä, jossa kuollut jatkaa olemassaoloaan ja josta tämä kommunikointi on lähtöisin. (Bennett & Bennett 2000, 146–147.)

Vainajakokemuksia ei Bennettin ja Bennettin (2000, 148) mielestä tulisi käsitellä uskonnollisina tai spirituaalisina kokemuksina. Tämä sen vuoksi, että uskonnollisia käsitteitä ja selityksiä tuonpuoleisesta leimaa heidän mielestään samantyyppinen myyttinen puhetapa kuin on populaareissa kummitustarinoissa, legendoissa tai tuonpuoleista käsittelevissä elokuvissa.

Tutkimuksessaan Bennett ja Bennett (2000, 154–155) panivat merkille, että yliluonnollisesti kokemustaan tulkinneet kokijat sallivat kokemuksen vahvistavan heitä, mutta toisaalta he olivat haluttomia avoimesti kertomaan kokemustaan ivan ja leimautumisen pelon vuoksi.⁶⁶ Sen sijaan vainajakokemuksen kokenut pyrkii tulkitsemaan ja selittämään kokemuksensa tilanteen mukaan. Ihmisillä on taipumus omaksua materialistisen tulkinnan keskustelutapa puhuessaan vainajakokemuksista terveydenhuollon asiantuntijoiden tai tutkijoiden kanssa. (Bennett & Bennett 2000, 148–149.) Tällaiset kokijat taipuivat etenkin vieraiden tai tieteen tekijöiden kanssa kokemuksista puhuessaan mielellään materialistiseen puhetapaan, tai he kuvasivat kokemuksiaan illuusiona tai välttelivät puhumista niistä. Kokijat saattoivat myös käyttää kumpiakin tapoja sen mukaisesti, kumpi tapa oli kulloinkin kokijalle hyödyllisempi joko yksittäisessä keskustelussa tai kerronnan kontekstissa (Bennett ja Bennett 2000, 154–146). Toisaalta, usein sosiaalisissa tilanteissa kokijat saattoivatkin kertoa pohtineensa, näkivätkö he sittenkään vainajaa vai kuvittelivatko vain. Siksi Bennett ja Bennett (2000, 154–155) ovat sitä mieltä, että vainajakokemusten kokijoiden käyttämiä ilmauksia ei pidä ottaa aivan kirjaimellisesti.

Aiemmassa tutkimuksessa vainajakokemuksia on pyritty ymmärtämään myös jonkun erityisen kysymyksen kautta. Amerikkalainen uskontotieteilijä Susan Kwirecki (2011) on

---

⁶⁵ *Samaa problematiikka on tutkimuksessaan selvittänyt myös Jane Greer (2003).*

⁶⁶ *Samankaltaisen havainnon ovat tehneet Utrainen (2017) suomalaisten enkelikokemusten yhteydessä sekä myös Koski & Järvenpää (2017).*

tarkastellut tutkimuksessaan 20:tä autobiografista teosta, joiden aiheena olivat vainajakokemukset joko uskonnollisesta tai ei-uskonnollisesta viitekehyksestä käsin.⁶⁷ Teokset, joissa vainajakokemukset oli tulkittu uskonnollisesti, hän jakoi kristilliseen ja spiritualistiseen viitekehykseen. Niissä teoksissa, jotka eivät nojautuneet uskonnollisiin tulkintoihin, havaitsi Kwilecki (2011, 224) korostuvan vainajakokemusten merkityksen tuskan ja kivun lievittäjinä surussa.⁶⁸ Uskonnollisesti orientoituneissa vainajakokemusten tulkinnoissa painottui kivun lievityksen ohella oman elämäkatsomuksen vahvistuminen. Lisäksi Kwilecki pani lisäksi merkille, että vainajakokemus saattoi tuoda hyvää kokijan elämään, vaikka kokijalla ei olisikaan ollut selkeää tai tietoista päätöstä kokemuksen aitoudesta tai siitä, mistä vainajakokemuksessa on viime kädessä kyse. Toisaalta, edellisen kanssa vastakkainen löytö oli se, että uskonnollisesta viitekehyksestä käsin vainajakokemuksia tulkinneet löysivät niistä jumalallisia piirteitä.

Amerikkalaiset hoitotieteilijät Neal Krause ja Elena Bastida (2010, Krause myös 2011) tutkimuksessaan lähestyivät vainajakokemuksia sekä spesifistä viitekehyksestä että kokijoiden näkökulmasta käsin. Heidän tutkimuksensa koski vainajakokemuksia, joita olivat kokeneet uskonnollisessa toiminnassa mukana olleet iäkkäät meksikolais-amerikkalaiset ihmiset.⁶⁹ Tutkimukseen osallistui yhteensä 52 henkilöä, sekä miehiä että naisia, joista pääosa oli katolisia. Krause ja Bastida (2010, 9) panivat merkille, että riippumatta vainajakokemusten yleisyydestä kaikilla surevilla ei kokemuksia havaittu; syyksi haastatellut mainitsivat, että kuolleisiin ei voinut olla yhteydessä. Vaihtelua oli myös kokemuksiin suhtautumisessa, sillä kaikki kokijat eivät niihin täysin uskoneet. Vainajakokemukset Krause ja Bastida (2010, 10–12) jaottelivat joko suoriksi tai epäsuoriksi vainajien kohtaamiksi, joista näköaistimukset ja kosketukset olivat yleisimpiä.

Tutkimuksessaan Krause ja Bastida (2010) pohtivat myös, kuinka vainajakokemuksia kokeneet tutkimukset voisivat auttaa suruprosessissa olevia. Tutkijat huomasivat kuitenkin suruun liittyvän kontrastin, sillä heidän aineistostaan tuli selkeästi esille se, että vainajakokemukset jatkuivat, vaikka vainajan kuolemasta olisi kulunut jo pitkään. Esille tuli myös kokijoiden ajatuksia siitä, että vainajien on mahdollista pyytää Jumalaa puuttumaan elävien elämäntilanteeseen, ja että vainajat voivat vaikuttaa myös luonnon ilmiöihin. Kokijat tulkitsivat näin vainajien auttavan ja suojelevan heitä vainajakokemusten kautta, ja että tällä hetkellä elävät ihmiset kuoltuaan tulevat olemaan yhteydessä elämään jääviin. (Krause & Bastida 2010, 14–17)

---

⁶⁷ *Kuolemaan liittyvien uskomusten yhteyttä ihmissuhteen jatkumiseen ovat tutkimuksessaan tarkastelleet Ethan Benore ja Crystal Park (2004).*

⁶⁸ *Joissakin tutkimuksissa vainajakokemuksia onkin tarkasteltu parantavina (healing) kokemuksina. Esimerkiksi vainajakokemukset löydettiin hyvinvointia lisäävinä ja parantavina Joel Martinin ja Patricia Romanowskin (1998) tutkimuksessa.*

⁶⁹ *Kiintoisan vertailukohtana väli-amerikkalaiseen kulttuuriin sijoittuvaan Krausen ja Bastidan tutkimukselle tuo Gerry Doranin ja Nancy Hansenin (2006) tutkimus lapsen kuolemaan liittyvistä vainajakokemuksista alkuperäiskulttuurissa, jossa tutkimuskohteina olivat perheeseen kuuluvat. Tavanomaisista poikkeaviin tutkimusmaisemiin vie myös William Matchettin (1972) tutkimus, jossa tarkasteltiin Hopi-intiaaninaisten surussa kokemia vainajakokemuksia kuolleisiin miehiinsä. Edellisen kanssa samantyyppinen oli John Nagelin (1988) tutkimus Navajo-intiaaninaisten surusta.*

Krause ja Bastida (2010) havaitsivat osan vainajakokemuksia kokeneista uskoneen siihen, että olemalla yhteydessä vainajiin heidän oli mahdollista kehittää psyykkistä voimaansa. Kokijat pitivät vainajia lähes jumalallisina, koska monet kokijat olettivat, että vain pyhimyksillä on kyky palata kuolleista elämään. Tästä syystä kokemukset tuottivat kokijoille tulkinnallista haastetta suhteessa uskontoon; oliko heidän läheisistään tullut pyhimyksiä, pohtivat kokijat. Osa kokijoista ajatteli, että vainajien kuuluu olla Jumalan kanssa. Tutkimuksessa vainajakokemusten kokemisen jälkeen kuolemaa ei koettu enää olemassaolon lopuksi. Tutkimuksensa johdosta Krause ja Bastida toivovat, että vainajakokemuksista rakennettaisiin hyvin artikuloitua teoriaa.

Amerikkalainen psykologi Jenny Streit-Horn (2011, 2) kertoo saaneensa kimmokkeen metatutkimukselleen siitä ristiriidasta, joka ilmiötä kohtaan on olemassa: yhtäältä vainajakokemuksia koskeva kirjallisuus osoittaa, että ne ovat yleisiä ja vaikutuksiltaan positiivisia, mutta toisaalta ihmiset ovat ilmaisseet epäröintiä tai pelkoa kokiessaan vainajan läsnäoloa tai jakaessaan kokemusta toisille. Streit-Hornin mukaan suuri osa ilmiön tutkimuksista nousee joko paranormaalista tai surututkimuksen viitekehystä. Ensin mainitussa niitä pidetään luonnollisempina ja jälkimmäisessä eli surututkimuksessa hämmästellään, miten vainajakokemukset pitäisi ymmärtää, jos kyse ei ole mentaalista ongelmasta. Streit-Horn (2011, 46–47) päätyi tekemässään state-of-the-art -katsauksessa siihen, että noin kolmasosalla maailman väestöstä on vainajakokemuksia. Surevista puolestaan noin puolella oli vainajakokemuksia edellä mainitussa yli 30 tutkimuksen metatutkimuksessa. (Streit-Horn 2011.)⁷⁰ Tutkimuksessaan Streit-Horn (2011, 46–47) päätyi arvioon, että noin kolmannes ihmisistä saa elämänsä aikana yhden tai useamman vainajakokemuksen. Myös läheisensä menettäneistä noin puolet kokee ainakin yhden vainajakokemuksen. Tämä merkitsee yhtä tai useampaa vainajakokemusta noin vuoden sisällä kuolemantapauksesta.

Vainajakokemukset ovat Streit-Hornin (2011, 3–4) tutkimuksen mukaan riippumattomia synnynnäisistä taustatekijöistä kuten sukupuolesta, iästä, perhesuhteista tai etnisestä taustasta. Kokemukset ovat myös riippumattomia kokijan tietoisuuden tai tajunnan tilasta tai niistä tapahtuneista muutoksista ennen vainajan kuolemaa. Edelleen kokemukset ovat riippumattomia kokijan taloudellisesta tilanteesta, fyysisestä terveydestä, koulutuksesta, yhteiskunnallisesta tai sosiaalisesta asemasta. Myöskään suruvaiheella, ihmissuhteen laadulla kuolleeseen, kuolintavalla tai vainajakokemusten määrällä ei ollut vaikutusta vainajakokemusten esiintymiseen.⁷¹ Lisäksi kokemukset olivat riippumattomia uskonnollisista tavoista sekä uskonnollisesta sitoutumisesta; uskonnollisten tapojen harjoittamisen vaikutuksista kokemusten esiintyvyyteen Streit-Horn (2011, 48–49)

---

⁷⁰ *Vainajakokemusten yleisyydestä on aiemminkin tehty kvantitatiivisia tutkimuksia. James McClenon teki 1980-luvulla laajan kansainvälisen tutkimuksen, jossa vertailtiin eri maissa koettuja vainajaelämyksiä. Tuolloin suomalaisista 15 %:a kertoi saaneensa jonkinlaisia kokemuksia kuolleista läheisistään. Tanskassa ja Norjassa vastaava lukema oli tuolloin vain 9 %, kun Islannissa puolestaan kokemuksia oli 41 %:lla ja Länsi-Euroopassa keskiarvolukema oli 23 % (John McClenon 1988, 423). Haraldssonin ja Joop Houtkooperin (1991) tutkimuksessa 9 %:lla suomalaisista todettiin olevan vainajakokemuksia.*

⁷¹ *Ks. myös Devers, 1997; Guggenheim & Guggenheim 1997; Steffen & Coyle 2012; Rees 1971; Datson & Marwit 1997.*

havaitse joitakin vähäisiä eroja. Vaikka kansallisuus ei ollut varsinaisesti tutkimuskysymyksenä mukana, tuli se silti esille; vainajakokemukset olivat yleisiä Japanissa sekä Islannissa, joissa niitä esiintyi enemmän kuin esimerkiksi Norjassa ja Tanskassa.

Vainajakokemukset olivat Streit-Hornin (2011, 51) tyyppittelyn mukaan yleisimmän näkö-, kuulo- tai kosketusaistimuksia, läsnäolon tuntemisia, tuoksun tai hajun aistimista, unen näkemistä tai symbolisia tapahtumia, kuolinvuodenäkyjä tai kokemuksia, joissa oli puhelin mukana.⁷²

Vainajakokemusten on raportoitu Streit-Horn (2011, 3–4) mukaan olleen vaikuttavia, vaikka niissä esiintyvien henkilöiden kuolemasta olisi kulunut vuosikymmeniäkin.⁷³ Kokijan ennakkosuhtautuminen vainajakokemuksen mahdollisuuteen ei näyttänyt Streit-Hornin (2011, 49–50) mukaan vaikuttavan oleellisesti sen esiintymiseen.⁷⁴ Tutkimuksessaan Streit-Horn (2011, 51–52) havaitsi, että vainajakokemuksilla raportoitiin olevan enimmäkseen myönteisiä vaikutuksia kuten, että kyseessä oli miellyttävä, rauhallinen, ilahduttava, auttava, mukava, parantava, spirituaalinen tai hyvä kokemus. Noin kolmasosassa tutkimuksia esiintyi myös haitallisia tai kielteisiä vaikutuksia, joista yleisimmät olivat pelko ja hämmennys. Usein nämä tunteet eivät liittyneet itse vainajaan, vaan siihen, että kokija ei tiennyt, mitä oli tapahtumassa. Kokemuksen yllätyksellisyys ja nopean tulkinnan vaihtoehtojen rajallisuus tekivät Streit-Hornin huomion mukaan vainajakokemuksen vastaanoton usein haasteelliseksi.

Useissa tutkimuksissa Streit-Hornin (2011, 50) mukaan vainajakokemukset oli liitetty suruaikaan. Suremisen erityisiin vaiheisiin sekä suremisen kontekstiin liittyen vain yhdessä Streit-Hornin (2011) tarkastelemassa tutkimuksessa suruaika oli määritellysti erotettu. Suruajassa elävillä havaittiin huomattavasti korkeampi vainajakokemusten esiintymisprosentti kuin niillä, jotka olivat suruajan ulkopuolella. Streit-Horn (2011, 56) arvioi, että vainajakokemuksilla oli oikeutetusti surustatus, sillä useimmat tutkijat olivat päätyneet kokemusten kuuluvan suruaikaan.⁷⁵

Yllättävänä tutkimustuloksena Streit-Horn (2011, 62) piti sitä, että kokijan vaiteliaisuus tai haluttomuus raportoida vainajakokemuksestaan leimautumisen pelon, naurun tai hulluna pitämisen vuoksi oli varsin yleinen teema tutkimuksissa. Streit-Hornin (2011, 52) mukaan vainajakokemusten kokijat olivat hämmentyneet siitä, etteivät he tieneet, mistä oli kyse. Samaa on havaittavissa hänen mielestään myös tutkijoissa, jotka eivät oikein osaa sanoa, mistä vainajakokemuksissa on kyse ja mitkä asiat vaikuttavat niiden muodostumiseen. Streit-Horn toivookin jatkotutkimuksilta enemmän ja

---

⁷² Kalishin ja Reynoldsin (1973) tutkimuksessa uni oli yleisin kokemustyyppi, Haraldssonin (1988) kuten myös Anthony Greeleyn (1987) tutkimuksissa yleisimpinä olivat näkyäaistimukset ja Grimbyn (1998) tutkimuksessa puolestaan yleisin kokemustyyppi oli läsnäolon aistiminen.

⁷³ Ks. myös Austad 2014, 167–169; Haraldsson 1988; Krause & Bastida 2010.

⁷⁴ Ks. myös Kwilecki 2011. Mm. David Huffordin (1982) mukaan yliluonnollisia kokemuksia voi syntyä, vaikka kokijalla ei olisi sitä tukevaa uskomusjärjestelmää. Myös Leea Virtanen (1990) päätyi vastaavaan näkemykseen.

⁷⁵ Devers 1997; Drewry 2003; Guggenheim & Guggenheim 1997; Arcangel 2005.

eksaktimpia välineitä hahmottaa vainajakokemusten syntymistä sekä sen arvioimista, mitä ne kokijoilleen merkitsevät.

Aikaisempi tutkimus polkuna tähän tutkimukseen

Tämä tutkimus on keskusteluvastaus aiemmassa tutkimuksessa havaittuihin tutkimusaukkoihin ja esitettyihin tutkimustoiveisiin seuraavasti:

Ensinnä, aiemmassa tutkimuksessa on esiintynyt runsaasti kritiikkiä vainajakokemusten liittämisestä pelkästään suruaikaan. Vainajakokemuksia on tutkimusten mukaan (muun muassa Haraldsson 1988; Austad 2014) esiintynyt myös pitkän ajan kuluttua siinä koetun henkilön kuolemasta sekä muutoin kuin kokijan ollessa surullisena. Kysymykseen, onko vainajakokemuksissa kyse suruprosessiin kuuluvasta ilmiöstä vai surusta riippumattomista kokemuksista, on löydettävissä keskenään ristiriitaisia tutkimustuloksia.

CB-teorian mukaan vainajakokemukset ovat suruaikaan kuuluva luonnollinen tai normaali kokemus sisäisenä representaationa. Kokemuksia on kuitenkin ilmennyt myös silloin, kun kokijalla ei ole ollut tietoa siinä koetun henkilön kuolemasta eli suruajan ulkopuolella (esimerkiksi Jahn & Spencer-Thomas 2014).

Vainajakokemuksia suruaikaan liitettyinä kokemuksina lähestyn tässä tutkimuksessa kysymyksellä: miltä tutkimusaineiston vainajakokemukset näyttävät CB-teorian valossa? Teoriaohjaavassa analyysissä asetan aineiston 613 kokemuskertomusta reflektioon CB-teorian kanssa: Tutkin tarkentavatko kertomukset jotakin vainajakokemusten suhteesta suruun. Onko vainajakokemuksissa kyse suruajan ilmiöstä vai surusta riippumattomista kokemuksista.

Toiseksi, aiemmassa tutkimuksessa on jäänyt tyhjentävästi vastaamatta se, mikä on vainajakokemusten yhteys terveyteen ja mielenterveyteen sekä todellisina koettujen kokemusten suhde todellisuuteen. Esimerkiksi tutkimuksissa (muun muassa Steffen & Coyle 2012; Datson & Marwit 1997) vainajakokemuksia on tavattu sekä terveillä että mielenterveysongelmaisilla ihmisillä. Vaikka esitellyissä aiemmissa tutkimuksissa vainajakokemuksilla ei todettu olevan yhteyksiä sairauksiin tai mielenterveysongelmiin, on tutkimuksissa esiintynyt pohdintaa kokemusten sisältymisestä todellisuuteemme. Mistä on kyse silloin, kun kokija kertoo todella aistineensa vainajan, jota ei ole fyysisessä todellisuudessa. Näiden kysymysten selvittäminen ei ole mahdollista tämän tutkimuksen keinoin.

Kolmanneksi, aiemmassa tutkimuksessa on löydettävissä toiveita sellaisista tutkimuksista, joissa vainajakokemuksia tutkittaisiin koko ilmiön laajuudessa sekä kartoitettaisiin, mistä vainajakokemuksissa on kyse ja kuinka ne syntyvät. Lisäksi useissa tutkimuksissa on kaivattu tietoa sekä käsitteitä, jotta vainajakokemuksista saataisiin tutkimusteoriaa. Esimerkiksi Krause ja Bastida (2010) esittävät toiveen, että vainajakokemuksista rakennettaisiin hyvin artikuloitu teoria. Toisaalta Steffen ja Coyle (2012) ehdottavat, että vainajakokemuksia käsiteltäisiin spirituaalisina kokemuksina. Klugman (2006) puolestaan toivoo päinvastaista, vainajakokemuksia ei tulisi reflektoida uskonnollisilla uskomuksilla, jotta ne eivät haastaisi uskonnollista uskoa. Bennettin ja Bennettin (2000) mukaan vainajakokemuksia ei tulisi käsitellä uskonnollisina tai

spirituaalisina kokemuksina. Myöskään kokemusten vaikutuksia kokijan kuolemakäsitykseen ei ole tarkemmin tutkittu, vaikka yhteyksiä maailmankuvaan (Austad 2014) ja uskonnollisuuteen onkin tutkittu (Kwilecki 2011).

Tämä tutkimus pyrkii vastaamaan edellä esitettyyn toiveeseen saada lisää käsitteellistä ja teoreettista tietoa vainajakokemuksista. Laajan 613 kertomuksen sisältävän tutkimusaineiston analyysin tarkoitus on tuottaa kattava kuvaus vainajakokemuksista kokijoiden näkökulmasta sekä rakentaa johdonmukainen ja täsmällinen tyypittely vainajakokemuksista. Lisäksi pyrkimykseni on tutkia, mitkä ovat kokijoiden tulkinnat vainajakokemusten koetuista vaikutuksista heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta.

2.5 Continuing Bonds -suruteoria tutkimusteorian

Tähän tutkimukseen teoreettisen näkökulman tuovan Continuing Bonds -suruteorian mukaan ihmissuhteen tunnesiteet jatkuvat myös kuolemassa. CB-teoria esittää, että suruprosessissa surevan on tarkoitus sopeutua menetykseen ja jatkaa ihmissuhdetta vainajaan toisenlaisena kuin vainajan vielä eläessä; sopeutuakseen menetykseen sureva rakentaa vainajasta uudenlaisen biografian. (Walter 1996, 1999; Klass 1999, 2006b.) Edellä esitellyt (luvut 2.2, 2.3 ja 2.4) tämän tutkimuksen aihepiiriä koskevat aiemman tutkimuksen tulokset muodostavat yhdessä CB-teorian kanssa tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen. CB-teoriaan kytkeytyvässä tutkimuksessa on nähtävissä eroja siinä, minkä painoarvon vainajakokemukset saavat. CB-teorian alkuvaiheissa (Walter 1996) suru sekä surevan ihmissuhde kuolleeseen ovat olleet keskiössä, ja vasta myöhemmin Walterin (1999; 2009) ja Klassin (2006b) tutkimukset käsittelevät vainajakokemuksia. CB-teorian erilaisten painotusten esittelyn jälkeen, tämän luvun lopussa, artikuloin postmodernin Continuing Bonds -teorian siinä muodossa kuin sitä tämän tutkimuksen teorianäkökulmana käytän ja mistä näkökulmasta aineiston vainajakokemuksia tutkin.

Aiemman tutkimuksen CB-teoriaan kytkeytyneet tulkinnat eroavat toisistaan sen suhteen, millä tavoin vainajakokemukset liitetään suruaikaan ja suruprosessiin. Tutkimuksissa on nähtävissä pääasiassa kolmenlaista painotusta vainajakokemusten suhteesta suruun:

- Avarat CB-teorian painotukset: suruprosessi nivoutuu kokijan käsityksiin elämästä ja kuolemasta. Vainajakokemukset ovat normaaliin suruprosessiin olennaisesti kuuluvia ihmissuhteen jatkumisen ilmentymiä, mutta niitä voi esiintyä myös surun ulkopuolella
- Sosiaalisten aspektien painotukset CB-teoriassa: suruprosessi nivoutuu kokijan sosiaalisiin rakenteisiin ja käytäntöihin. Vainajakokemukset suruprosessiin kuuluvina ilmentävät ihmissuhteen jatkumista myös kuoleman jälkeen.
- Sisäisen representaation painotukset CB-teoriassa: vainajakokemukset suruprosessiin kuuluvina ilmentävät ihmissuhteen jatkumista sisäisenä representaationa.

Näistä ensin mainitussa, CB-teorian avarassa painotuksessa, oleellista on itse vainajakokemus ja sen nivoutuminen kokijan omaan tulkintaan kokemuksen syntymisestä tai tarkoituksesta. Vainajakokemukset nähdään ihmissuhteen jatkumisen ilmentyminä suruprosessissa, vaikka kokija itse tulkitsee niitä valitsemansa viitekehysten mukaisesti; näitä ovat esimerkiksi psykologinen, sosiaalinen, medikalisoiva, uskonnollinen tai spirituaalinen viitekehys. Toisin sanoen, riippumatta siitä, mitä vainajakokemus kokijalleen merkitsee, katsotaan sen olevan olennainen suruaikaan liittyvä kokemus. Vainajakokemuksia näiden tutkimusten mukaan esiintyy myös suruprosessin ulkopuolella, vaikka ei välttämättä pystytä selittämään, mikä kokemukset synnyttää suruprosessin ulkopuolella. Näissä tutkimuksissa on todettu ulkoisilla aisteilla olevan merkittävän osuuden vainajakokemuksen syntymisessä. CB-teorian avaria painotuksia katson edustavan muun muassa Streit-Hornin (2011) Drewryn (2002, 2003), Guggenheimin ja Guggenheimin (1997), Krausen ja Bastidan (2012), Bennettin ja Bennettin (2000), Jahnin ja Spencer-Thomasin (2014), Steffenin ja Coylen (2011, 2012) sekä osittain Austadin (2014) näkemykset⁷⁶.

Niissä tutkimuksissa, joissa painotetaan CB-teorian sosiaalisia аспекteja, korostetaan suruprosessin sosiaalisia ulottuvuuksia sekä ihmissuhteen jatkumista surevan arjessa erilaisin teoin ja toimin. Vainajakokemukset kuuluvat suruprosessiin, vaikkakaan ne eivät aina ole tutkimusten keskiössä. Vainajan läsnäolon nähdään ilmenevän erityisesti surevan sisäisessä maailmassa mielikuvina. Tätä tulkintaa katson edustavan muun muassa Walterin (1996, 1999, 2009), Hayesin (2011), Fieldin (2006), Neimeyerin ym. (2006) sekä Datsonin ja Marwitin (1997) näkemyksien. Sosiaaliin aspekteihin painottuneessa CB-teorian tulkinnassa elämässä vallinneen ihmissuhteen nähdään kuitenkin jatkuvan kuoleman jälkeen erilaisena ja suruprosessissa muuttavana. Suruprosessin tarkoitus on rakentaa vainajalle uusi biografia, jolla on sekä yksilölliset että sosiaaliset aspektit. Ihmissuhteen jatkuminen todentuu suruprosessissa kuolleesta puhumisena sekä kuolleelle puhumisena, joiden kautta kuolleen biografia rakentuu uudelleen. Edellä mainitut toiminnot ilmentyvät yhtäältä subjektiivisesti ja sosiaalisesti sekä toisaalta sisäisinä representaatioina. Ihmissuhteen jatkuminen kuoleman jälkeen tulee sosiaalisesti esille muun muassa erilaisissa suremistavoissa, kuten yksin tai yhdessä haudalla käymisinä. Sisäisinä representaatioina ihmissuhteen jatkuminen ilmenee suruprosessissa vainajakokemusten lisäksi esimerkiksi mentaalisina toimina kuten muisteluina, kuviteltuina nykyhetken tapahtumina ja keskusteluina sekä kuolleen kuvan mieleen palauttamisina. (Walter 1996, 1999, 2009).

Sosiaaliin aspekteihin painottuneessa CB-teoreettisessa tulkinnassa vainajakokemus nähdään sisäisenä representaationa, jonka subjektina pidetään surevan sisäistä maailmaa, vaikka kokemus olisikin ulkoisesti aistiperäinen. Vainajakokemukset ovat myönteisiä suruun liittyviä ihmissuhteen jatkumiseen perustuvia suruprosessin kokemuksia. Kokemuksia vainajan läsnäolosta ei pidetä merkkeinä tai oireina patologisesta surusta kuten aiemmassa katkaistavien siteiden suruteoriassa (Freud 1917) oli tulkittu. Näiden tutkijoiden mukaan haasteeksi muodostuu vainajakokemusten esiintyminen surun ulkopuolella. Osa tähän tulkintaan lukemistani tutkijoista kuten Field (2006) korostaa

---

⁷⁶ Myös mm. Arcangel, 2005; Devers, 1997; LaGrand, 1999, 2005.

psykologista tulkintakehystä kokemusten teoretisoinnissa. Sosiaalisia aspekteja painottavat tutkijat kuten Walter (1996) lähestyvät vainajakokemusta surevan ja vainajan välisen ihmissuhteen näkökulmasta: ihmissuhteen siteen jatkuminen ilmenee sekä sisäisessä maailmassa koettuina muutoksina että myös arkisten ja seremoniallisten käytänteiden harjoittamisena sekä niiden muuttumisina.

Sisäisen representaation painotukset CB-teorian tulkinnassa yhdistävät vainajakokemukset surevan uskomuksellisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin. Vainajakokemukset suruprosessin osana ilmentävät ihmissuhteen jatkumista surevan sisäisen maailman tapahtumina. Tätä tulkintaa katson edustavan Klassin (1992, 1996, 1999, 2006b) näkemysten sekä osittain myös Austadin (2014).⁷⁷ Klassin (2006b) mukaan surun sisäinen representaatio sisältää mielikuvia ja keskusteluja kuolleen kanssa; vainajakokemus on eräänlainen sisäisen representaation ulkoinen ilmentymä. Vuorovaikutus kuolleen kanssa ilmentyä paitsi käsitteellisinä ja uskomuksellisinä rakenteina mutta myös kulttuurisina esiintymisinä, kuten esimerkiksi hautajaisrituaaleina. CB-teorian sisäistä representaatiota korostavien tutkijoiden tulkinnat vainajakokemuksista lähenevät yllättäen CB-teorian avaria painotuksia, mutta ovat näkökulmaltaan päinvastaisia. Kun avarissa CB-teorian painotuksissa vainajakokemusten syntymiseen liittyvät aistielämykset tulkitaan sisäisin reflektioin, niin sisäistä representaatiota korostettaessa vainajakokemuksia lähestytään aistielämyksen sijaan kokijan sisäisen tulkintakehyn näkökulmasta.

Sisäistä representaatiota painottavan Klassin (1999, 2006b) mukaan vainajakokemuksessa kuvastuvat kokijan uskomukset sekä uskonnolliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja maailmankatsomukselliset rakenteet. Nämä sekä suruprosessissa eläminen synnyttävät surevan vainajakokemuksen. CB-teorian avarissa painotuksissa vainajakokemusten katsotaan syntyvän pikemminkin kokijan ulkopuolisena tapahtumisena, jonka kokija aistiensa välityksellä valikoi osaksi kokemusmaailmaa. Ne mentaaliset ja uskomukselliset rakenteet, jotka Klassin mukaan ovat synnyttämässä kokemusta, ovatkin avarissa painotuksissa tulkintoja siitä, mistä kokemuksessa on kyse.

Sekä sisäisen representaation painotuksia että avaria CB-teorian painotuksia edustava Austad (2014) täydentää omalla tutkimuksellaan Klassin (2006b) tulkintaa CB-teoriasta. Austad (2014, 89–91) Klassin (2006b) tavoin esittää, että CB-teorian sisäinen representaatio pitää sisällään myös surevan käsitteellisen ja uskomuksellisen todellisuuden. Austadin (2014, 30–31) mukaan vainajakokemuksia kokeneella voi olla tulkinnassaan transsendentti eli tuonpuoleinen ulottuvuus, vaikka hän ei olisikaan transsendenttiin sitoutunut. Myös sekulaari eli ei-uskonnollinen maailmankatsomus voi määrittää kokijan transsendenssiä. Näin Austadin mukaan myös sekulaaristi orientoitunut kokija voi tulkita vainajakokemuksiin liittyvää kuoleman jälkeisyyttä. Ajatus on merkittävä, sillä useiden tutkijoiden kuten Streit-Hornin (2011)⁷⁸ mukaan vainajakokemukset ovat riippumattomia kokijan maailmankatsomuksesta, uskonnollisesta taustasta tai sosiaalisista rakenteista.

---

⁷⁷ *Suomalaisesta tutkimuksesta näitä painotuksia esiintyy esimerkiksi Ahon (2010) tutkimuksessa.*

⁷⁸ *Ks. myös Rees 1971; Guggenheim & Guggenheim 1997; Devers 1997; Datson & Marwit 1997; Kalish & Reynolds 1973.*

Austadin (2014) ja Klassin (2006b) CB-teorian sisäistä representaatiota painottava vainajakokemusten tulkinta voidaan esittää muodossa: vainajakokemukset ovat suruprosessin sisäisen representaation ulkoinen ilmentymä tai heijastuma, joka pitää sisällään myös käsitteelliset rakenteet kuten sekulaarin tulkinnan kuolemasta.⁷⁹ Vainajakokemusten CB-teorian tulkinnassa, jossa painotetaan sisäistä representaatiota, lähestytään vainajakokemusta surevan sisäisestä maailmasta, jossa heijastuvat surevan uskomukset ja maailmankuva. Uskonnolliset ja ei-uskonnolliset toimet ja käytänteet ovat ilmentymiä sisäisistä tapahtumista ja niiden muutoksista. Sureminen on sisäistä ja hyvin henkilökohtaista, vaikka sisäisten representaatioiden kuten vainajakokemusten vaikuttimina ovatkin uskomukselliset ja kulttuuriset rakenteet. Näin surevan voidaan katsoa olevan sekä subjekti että objekti vainajakokemuksen tapahtumisen keskiössä, jossa ei ole tarpeellista todentaa eikä verrata kokemuksia tai aistihavaintoja muiden surevien vastaaviin. Kokemuksia ei ole myöskään tarpeen uusintaa niiden subjektiivisuuden vuoksi. (Klass 2006b).

Avarissa painoituksissa sureva eli vainajakokemuksen kokija on puolestaan kokemuksen tapahtumisessa subjekti. Tällöin kokijan ulkopuolinen todellisuus nähdään aistittavissa olevana objektina ja aistikokemukselle voidaan antaa useita tulkintoja. (Esimerkiksi Drewry 2002; Steffen & Coyle 2012) Näiden välille sijoittuu vainajakokemusten sosiaalisia aspekteja painottava CB-teorian tulkinta, jossa suru tapahtuu ulkoisesti, mutta se muuttaa sisäisesti sekä vainajan kuvaa (biografiaa) että myös mielikuvaa (sisäinen representaatio) hänestä. Suruprosessi synnyttää vainajakokemuksen ja antaa myös yhden selityksen siitä, mitä kokemuksessa tapahtuu. Kokijan sisäinen maailma on vainajakokemuksen (eli sisäisen representaation) subjekti, vaikka se liittyykin kokemukselliseen sosiaaliseen suremiseen. Näin varsinaista objektia ei ole, ellei surua nähdä sellaisena kokemusta synnyttävänä. (Walter 1996).

Edellä esitetyn CB-teorian kytkeytyneen aiemman tutkimuksen erilaisten painotusten tarkastelun jälkeen seuraavassa artikuloin Continuing Bonds -teorian siinä muodossa kuin sitä tutkimukseni teoriana käytän ja aineistoni vainajakokemuksia tutkin.

Tämän väitöstutkimuksen teoreettisena näkökulmana on sosiaalisin painoituksin tulkittu Continuing Bonds -suruteoria, joka perustuu keskeisiltä osilta Walterin (1996) näkemyksiin. Tässä tulkinnassa korostuvat suruprosessin yksilöllisten ulottuvuuksien lisäksi ja jopa edellisiä vahvemmin sosiaaliset aspektit. CB-teorian mukaan ihmissuhteet siteet jatkuvat myös kuolemassa. Suruprosessin tarkoitus on rakentaa kuolleen biografia eli kuva uudelleen, jotta sureva voisi sopeutua menetykseen. Kuolleen biografian uudelleenrakentuminen muodostuu kuolleesta puhumisen ja kuolleelle puhumisen kautta. (Walter 1996). Ihmissuhteen tunnesiteiden jatkuminen ja uuden biografian muodostuminen ilmentyvät myös sisäisin representaatioin, joissa mielikuva vainajasta tulee vaalituksi, mutta voi myös muuttua. Laajasti ymmärrettynä vainajakokemukset nähdään suruprosessiin olennaisesti kuuluvina. Suruprosessi synnyttää vainajakokemuksen lähtökohtaisesti sisäisenä mielikuvana ja antaa myös

---

⁷⁹ Herää kysymys, millainen on sekulaari tulkinta vainajakokemuksesta, joka sisältää ei-uskonnollisen käsityksen kuolemasta ja kuolemanjälkeisyydestä? Voiko kuolemaan ja kuolemanjälkeisyyteen liittyä jotakin ei-uskonnollista eksistenssiä?

vainajakokemukselle selityksen, mitä siinä tapahtuu. Vainajakokemusta pidetään sisäisenä representaationa, jonka subjektina on surevan sisäinen maailma, vaikka kokemuksessa olisi mukana ulkoisia aisteja (Walter 1996, 1999, 2009).

Tässä tutkimuksessa tutkin, millaisia tutkimusaineistoni vainajakokemukset ovat sosiaalisin painoituksin tulkitun Continuing Bonds -suruteorian valossa; tarkastelen näitä painoituksia keskeisiltä osin Walterin (1996) tulkinnan mukaisesti. Sikäli, kun sisäisen representaation painotukset täydentävät sosiaalisiin aspekteihin painottunutta CB-teorian tulkintaa, tarkastelen myös Klassin (1999, 2006b) näkemyksiä muun muassa vainajakokemusten yhteydestä sosiaalisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa esittelen tämän tutkimuksen aineiston, aineiston analyysimetodin ja keskeiset käsitteet sekä tutkimusetikkaan ja tutkimuksen luotettavuuteen liittyviä näkökulmia. Ensiksi kuvailen kokemuskertomuksista koostuvan tutkimusaineiston, minkä jälkeen kerron, miten kokemuskertomuksia tässä tutkimuksessa lähestyn. Metodina käytetyn aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin kuvailussa keskityn tämän tutkimuksen kannalta olennaisiin piirteisiin, kuten analyysin perustana olevaan koodauksen. Analyysin eri vaiheet raportoin yksityiskohtaisesti siten kuin olen toteuttanut. Ensimmäisessä alaluvussa perustelen myös valintani käyttää tutkimusmetodina aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin tarkastelussa tulee esille myös sen sopivuus tähän tutkimukseen.

3.1 Tutkimusaineisto

Tämän väitöstutkimuksen aineisto koostuu kokemuskertomuksista, jotka on hankittu pelkästään tätä tutkimusta varten. Kokemuskertomukset ovat tämän tutkimuksen kohdalla tuotettuja dokumentteja, kirjallisia vastauksia eri puolilla Suomea ilmestyneissä sanomalehdissä ja Internetissä julkaistuihin kirjoituspyyntöihin. Aineistonhankintaa on ohjannut se, että kyseessä on kokonaistutkimus, joka ei liity tai ole osana muissa tutkimuksissa. Aineistonhankintaan ei myöskään ole sisällynyt hankintahetkellä oletuksia jatkotutkimuksesta. Tutkimusaineisto kokonaisuudessaan on saatu kirjeitse ja sähköpostitse vastauksina kirjoituspyyntöön (kuvio 1) ja se säilytetään tutkijan hallussa.

Kokemukset kuolleen läsnäolosta
– uskontotieteellinen väitöskirjatutkimus

Tutkin ihmisten kokemuksia kuolleen läsnäolosta. Tällaiset kokemukset voivat olla esimerkiksi **unia, näkyjä, läsnäolon tuntemuksia, tuoksu- tai kuuloaistimuksia – mitä tahansa kokemuksia siitä, että hän on lähellä, läsnä.**

Kokemukset kuolleen läsnäolosta ovat melko yleisiä, vaikka niitä onkin vain vähän tutkittu. Olen kiinnostunut kaikista henkilökohtaisista kokemuksista, jotka merkitsevät kokijalleen kuolleen läsnäoloa tai yhteydenottoa, olipa hän läheinen, sukulainen tai ystävä.

- Kerro omin sanoin kokemuksistasi kuolleen läsnäolosta. Mistä tunsit hänet, milloin hän kuoli ja milloin läsnäolonkokemus tapahtui. Kuvaile kokemuksesi mahdollisimman tarkasti ja laajasti, pienetkin yksityiskohdat ovat tärkeitä.
- Mitä läsnäolokokemukset merkitsevät Sinulle?
- Ovatko läsnäolokokemuksesi mahdollisesti vaikuttaneet käsityksiisi elämästä ja kuolemasta, ja mikäli ovat, niin miten?

Lähetä kertomuksesi käsin tai koneella kirjoitettuna oheiseen postiosoitteeseen tai sähköpostiosoitteeseen. Merkitse kertomukseesi sukupuolesi, ikäsi, ammattisi ja uskontokuntasi. Tutkimus on suunniteltu perustuvaksi kirjalliseen aineistoon. Tutkimuksen edetessä päätän, liitänkö siihen myös haastatteluja. Mikäli olisit valmis haastateltavaksi, merkitse kertomukseesi lisäksi nimesi ja puhelinnumerosi yhteydenottoa varten.

Tutkimusaineisto tulee tutkimuskäyttöön. Väitöskirjatutkimuksen pohjalta on suunniteltu julkaistavaksi myös aiheen mukainen tietokirja. Tutkimusaineistoa käytetään tutkimuksessa ja tietokirjassa hyvän tutkimustavan mukaisesti, anonyymisti henkilön tunnistamista suojaan.

Kiitos, osallistumisestasi on minulle erittäin arvokasta.

Markku Siltala
TM, pappi, psykoterapeutti, uskontotieteen jatko-opiskelija
Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta

Kuvio 1 Kirjoituskutsu tutkimukseen osallistumiseen.

Tutkimukseen osallistumista tarjoavassa kirjoituskutsussa halusin antaa neutraalit ja mahdollisimman vähän ennalta ohjaavat lähtökohdat tutkimukseen osallistumiselle kutsumalla ko. kokemuksia kuolleen läsnäoloiksi. Pidättäydyin myös liittämästä kutsuun uskontoon tai luonnollisuuteen/yliluonnollisuuteen liittyviä käsitteitä. Näin kokijat saivat mahdollisuuden osallistua tutkimukseen oman viitekehänsä mukaisesti ja käyttää haluamiaan termejä.

Ihmisten kerrontatapa vaihtelee (Bennett & Bennett 2000) sen mukaisesti, kenelle he vainajakokemuksistaan kulloinkin kertovat. Kirjoituskutsu antoi kokijalle mahdollisuuden valita kenelle kirjoittaa esiintyessäni siinä kolmen ammattialan edustajana, psykoterapeuttina, pappina ja uskontotieteilijänä. Kirjoituskutsun sisällöllä on merkitystä siihen, millaista aineistoa tutkimukseen saadaan. Se, millä tavoin tutkittavaa kohdetta kutsutaan, antaa myös mahdolliselle osallistujalle ennakoarvion, olisiko kyseessä itselle mielekäs tutkimus.

Tavoitteenani oli saada kirjoituskutsulle mahdollisimman laaja alueellinen kattavuus. Kutsu julkaistiin vuoden 2013 loka-marraskuussa 14 sanoma- tai aikakauslehdessä (liite 1), joista osa oli valtakunnallisia, osa alueellisia tai paikallisia; osa lehdistä oli uskonnollisia tai henkisiä uutis- tai aikakauslehtiä. Lisäksi julkaisin kirjoituskutsun alkuperäisenä myös markkusilta.fi -verkkosivustolla. Kirjoituskutsu julkaistiin myös lyhennettynä⁸⁰ ja ilman lupaani dome.fi -verkkosivustolla, jossa se oli saanut noin tuhannen rekisteröityneen henkilön tykkäyksen. Kopio dome.fi:n ilmoituksesta oli julkaistu edelleen joissakin sosiaalisen median ryhmäsivustoilla. Tämä selvisi, kun useat kirjeen lähettäneet kertoivat saaneensa tiedon tutkimuksesta nimenomaan Facebook-sivustolta.

Lisäksi annoin kirjoituskutsuja tai viittasin niistä suullisesti työskennellessäni psykoterapeuttina ko. ajankohtana. Näiden kirjallisten ja suullisesti viitattujen kutsujen esittäminen tapahtui sekä ennen kirjoituskutsujen lehdissä julkaisemista että myös sen jälkeen. Huomioarvoista on, että keskusteluissa tutkimusaiheestani monet ihmiset mainitsivat heillä itsellään olevan etsimäni kaltaisia kokemuksia. Useat näistä ihmisistä aikoivatkin osallistua tutkimukseen, mutta yllätyksekseni heistä vain harvat osallistuivat, kynnys osallistumiselle näytti olevan korkealla.

Kirjoituskutsuun vastasi 205 henkilöä, jotka dokumentoivat 636 erillistä kokemuskertomusta. Runsaalle neljäsosalle tutkimukseen osallistuneelle oli tapahtunut yksi vainajakokemus, jonka he kertomuksessaan kuvasivat tutkimusta varten. Lähes kolmasosalla kokijoista oli kaksi tai kolme vainajakokemusta. Monilla kokijoilla oli kuitenkin useita kokemuksia, joillakin jopa yli kymmenen. Yhteen kokemuskertomukseen arkistoin kertomuksen yhdestä kokemuksesta. Tutkimukseen osallistumisen kriteerit kirjoituskutsussa esitettyinä olivat: 1) haettiin sellaisia kokemuksia, jotka ovat merkinneet kokijalle kuolleen läsnäoloa tai yhteydenottoa, 2) kokemuksen on oltava henkilökohtainen kokemus. Tälle tutkimukselle asettamani kriteerit täyttyivät 195 kokijan kohdalla; näistä oli naisia 162 (83 %) ja miehiä 33 (17 %). Tutkimusaineisto muodostui 613 kertomuksesta, joista naisten osuus oli 525 (85,6 %) ja miesten 88 (14,4 %) kertomusta.

---

⁸⁰ Lyhennytyssä kirjoituskutsusta oli poistettu pyyntö taustatietojen liittamisestä, minkä vuoksi osa osallistujista ei ollut niitä kertonut.

Kokemuskertomuksia lähetettiin maantieteellisesti laajalta alueelta kattaen kaikki Suomen maakunnat. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden taustatietoja tarkastelen luvussa 4.1.

Tutkimuksen ulkopuolelle jäi kymmeneltä osallistujalta 23 kokemuskertomusta; nämä kokemuskertomukset sisälsivät muita kuin tähän tutkimukseen haettuja kokemuksia kuten ufokokemuksia tai toisen käden vainajakokemuksia. Joillakin osallistujilla oli esimerkiksi yksi henkilökohtainen vainajakokemuskertomus sekä kaksi kertomusta toisen käden tietona saadusta vainajakokemuksesta. Näistä aineistoksi sisällytin vain henkilökohtaisen kokemuskertomuksen. Kolmessa kirjeessä kerrottiin koetun vainajakokemuksia, joista kirjoittaja pyysivät päästä kertomaan puhelimitse tai kasvokkain. Tutkimuskriteereiden täyttymiseksi ja tasavertaisuuden vuoksi pyysin heitä dokumentoimaan kokemuksensa kirjallisesti, heistä vain yksi kirjoitti kokemastaan.

Tutkimusaineisto on arkistoitu sekä sähköisesti että paperitulosteina ja se sisältää 654 liuskaa, jossa yksittäinen liuska sisältää aina yhden kertomuksen. Jotkut kokemuskertomukset olivat kahden tai useamman liuskan mittaisia, mistä johtuen tutkimusaineiston kokonaislaajuus (654) on suurempi kuin aineiston kertomusten lukumäärä (613). Tutkimuksen aineistoksi tarkoitetuista kertomuksista 70 % (144/205) lähetettiin sähköpostilla sitä tarkoitusta varten perustettuun sähköpostilaatikkoon ja 30 % (61/205) saapui kirjeinä postitse. Kertomuksista osa oli kirjoitettu käsin ja osa kirjoituskoneella, mutta kaikki kirjeet olivat tekstiasultaan selkeitä ja ulkoasultaan siistejä; yhtäkään kirjettä ei hylätty kirjoitusasun perusteella.

3.2 Keskeiset käsitteet

Tämän tutkimuksen keskeiset analyttiset käsitteet ovat *elämys*, *kokemus*, *kokija*, *kertomus* sekä *vainaja*, joista muodostuvat myös pääkäsitteet *vainajakokemus*⁸¹ ja *kokemuskertomus*. Kokijan elämysten ja kokemusten kohteena on kuollut, jota tässä tutkimuksessa kutsutaan vainajaksi. Pääkäsitteet muodostavat yhdessä *vainajakokemuskertomuksen* sisältäen kirjallisen kertomuksen henkilökohtaisesta kokemuksesta, joka on kokijalleen merkinnyt vainajan läsnäoloa tai yhteydenottoa. Tavoitteena käsitteiden valinnassa ja käytössä on ollut se, että ne perustuvat kiinteästi tutkimusaineistoon ja kuvaavat kokijoiden kokemuksia heidän merkityksenantonsa tiivistyminä.

Suomenkielisessä tutkimuksessa vainajakokemuksille ei ole vakiintunutta käsitettä. Kokemuksia vainajien yhteydenotoista ja läsnäoloista on kutsuttu ylikuonnollisiksi kokemuksiksi tai ilmiöiksi (Koskela 2011; Laiho, Kaunonen & Aho, 2014), kummitteluksi (Rancken 2017)), kummiksi kokemuksiksi (Honkasalo 2017, 2016; Koski 2016a, Koski & Järvenpää 2017; Alasuutari 2017), vainajamemoraateiksi (Latvala 1996), vainajiin liittyviksi telepaattisiksi elämyksiksi (Virtanen 1977) tai vainajiin liittyviksi unikokemuksiksi tai kokemuksiksi kotonakulkijoista (Pentikäinen 1990; Lehto 1988).

---

⁸¹ Ks. *vainajakokemuksen tarkemmat tunnusmerkit luvussa 4.2.*

Vainajakokemuksen käsitteen muodostamisessa olen seurannut suomalaista uskontotieteellistä perinnettä, mutta huomioiden myös kansainvälisen tutkimuksen, jossa vainajakokemuksilla on lukuisia käsitteitä (liite 8). Kansainvälisissä tutkimuksissa puhutaan nimenomaan kokemuksista, jotka merkitsevät kuolleen läsnäoloa tai yhteydenottoa.⁸² Amerikkalaisessa tutkimuskirjallisuudessa yleisimmin käytetty käsite on kuolemanjälkeinen yhteydenpito tai vuorovaikutus (*after death communication*)⁸³. Brittiläisessä ja eurooppalaisessa kirjallisuudessa puolestaan käytetään useimmin läsnäolon aistiminen (*sensing a presence*)⁸⁴ tai kuolleen läsnäolo (*presence of the deceased/dead*)⁸⁵. Tässä tutkimuksessa sisällytän vainajakokemus-käsitteeseen vainajan läsnäolon aistimisen sekä vainajan yhteydenoton ulottuvuudet. Vainajakokemuksella tarkoitan kaikkia niitä henkilökohtaisia, spontaaneja kokemuksia, jotka merkitsevät kokijalleen kuolleen ihmisen läsnäoloa tai yhteydenottoa. Näin rituaalisen tilaisuuden tai välittäjän kuten meedion tai selvännäkijän tapaamisen yhteydessä koetut vainajan läsnäolot tai yhteydenotot eivät ole tarkoittamassani merkityksessä olevia vainajakokemuksia.

Austad (2014, 21–24) on hakenut vainajakokemuksiin liittyvässä tutkimuksessaan semanttista merkitystä kokemuksille ja elämyksille. Hän tarkastelee kuinka kokemuksia tulkitaan ja käytetään englanninkielessä ja norjankielessä. Englanninkielen *experience*⁸⁶ käännetään norjaksi kokemukseksi tai elämykseksi. Austadin (2014) pohdinta johdattelee kokemuksen ja elämyksellisen aistihavainnon eroavaisuuksiin⁸⁷: norjankielen ”*opplevelse*” vastaa hyvin pitkälti suomenkielen elämys-sanaa. Varsinaista kokemusta merkitsevä ”*erfaring*”-sana yhtenee suomenkieliseen kokemus-sanan merkitykseen. Toisaalta englanninkielen *perception*⁸⁸, jota Austad (2014) käyttää, käännetään suomeksi *käsitys/näkemys* vaikka sillä on aistihavaintoon vivahtava luonne.

Tässä tutkimuksessa käytän käsitteitä *elämys* ja *kokemus* seuraavasti: elämys merkitsee välitöntä aistihavaintoa tai unielämystä, kun taas kokemus tarkoittaa tulkinnan sisältävää aistihavaintoa tai unielämystä. Tulkinnalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tietoista reflektointia ja vainajaelämyksen sanottamista. Reflektointi voi ohuimmillaan olla

---

⁸² Tällä täsmennyksellä tarkoitan nimenomaisesti sitä, että kyse on spesifeistä kokemuksista, joista ei puhuta esim. yliluonnollisina tai supranormaaleina kokemuksina.

⁸³ *After death communication* -käsitettä käyttävät mm. Drewry (2002, 2003), Streit-Horn (2011), Guggenheim & Guggenheim (1997), Krause & Bastida (2010) ja Kwilecki (2009, 2011).

⁸⁴ Tätä käsitettä käyttävät esimerkiksi Steffen ja Coyle (2011, 2012), Conant (1996), Lindström (1995), Marris (1958), Parkes (1965, 1970), Rees (1971), Simon-Buller ym. (1988) ja Yamamoto ym. (1969).

⁸⁵ Tätä käsitettä käyttää Hayes (2011).

⁸⁶ MOT Englanti Kielikone Oy kääntää ”*kokemus*” englanniksi: ”1) (kokemalla saatu) *experience, knowledge, track record* 2) (elämys) *experience*.”

⁸⁷ Ruotsinkielen ”*upplevelse*” on vastaava norjankielen ”*opplevelse*” -sanalla, ja sen MOT Ruotsi © Kielikone Oy kääntää: ”*elämys, kokemus*”. Sanan *erfarenhet* (*erfaring*) sanakirja kääntää *kokemus, kokeneisuus*.

⁸⁸ *Perception* käännetään suomeksi: 1) havaintokyky 2) aistiminen, havaitseminen 3) käsitys, näkemys, mielipide 4) oivalluskyky, oivaltaminen (MOT Englanti Kielikone Oy).

elämyksen tiedostamista, sitä, että jotakin erityistä on tapahtumassa. Laajimmillaan reflektointi on sanalla, lauseilla tai merkityksenhaulla elämyksen tulkitsemista.

Kokijaksi kutsun tässä tutkimuksessa henkilöä, joka kertoo kokeneensa vainajan läsnäolon tai yhteydenoton. Koska vainajakokemukseen kytkeytyy myös muistelua, soveltuu käsite *kokija* paremmin tapahtuneen reflektiojaksi kuin esimerkiksi respondentti, vastaajaa. Kokijan käyttämistä puoltaa myös se, että kirjoituskutsussa ei pyydetty vastausta varsinaiseen ongelmaan tai vaihtoehtoon. Tutkimukseni kanssa vastaavanlaisissa kirjeaineistoihin perustuvissa tutkimuksissa esimerkiksi Leila Jylhänkangas (2013) ja Mari Pulkkinen (2016) käyttävät kirjoittaja-käsitettä. Näen tässä tutkimuksessa kuitenkin tietyn spesifin kokemuksen olevan vahvemmin keskiössä kuin kertomuksen, minkä vuoksi olen päättänyt kokijaan. Lisäksi suomenkielisen tutkimuksen ja tutkimusaineiston ollessa kyseessä, kokija-käsitteen käyttöä puoltaa sen yhteensopivuus vainajakokemus-käsitteen kanssa tavoiteltaessa luontevaa ilmaisua.

Kokemus on Lauri Rauhalan (1992, 64–65) mukaan ympäröivän todellisuuden ja kokijan oman elämän aisteilla havaitun ja hänen ympärillään elämän tapahtumisen mielellisiä edustuksia. Kokemuksen mielelliset edustukset liittyvät kieleen ja symboleihin sekä myös elämykselliseen toimintaan kuten intuitioon, pyhyyteen ja kauneuteen sekä tunteisiin mielikuvien tuottajana. Rauhalan mukaan kaikki kokemuksellinen ei ole henkistä, vaikka toisaalta ihmisen henkiselle olemuspuolelle on ominaista koettu elämyksellisyys. Elämäntilanteet – tämän tutkimuksen tapauksessa vainajakokemukset – ja niiden läpi kokemuksellinen matkaaminen synnyttävät eri aistien välityksellä perusvireitä ja tunnelmia, joista kokijan elollinen elämä kutoutuu. Ihmisessä Rauhalan (1992, 65) mukaan on ominaista ja erityistä se, että ”henkinen voi siten tarkastella ja analysoida myös oman tajunnan sisällä psyykkistä ja käsitteistää kokemusaineksia.” Tämä, Rauhalaa mukaillen, mahdollistaa vainajakokemuksen kokijalle sen reflektoinnin sekä henkilökohtaisen merkityksenannon, jonka perusteella kokemuksesta voi tulla kerrottavaa. Näin vainajakokemuksesta kokijan reflektiossa syntyy kertomus.

Kertomukset jokapäiväisen elämän ja erityisten kokemusten kuvaajina ovat Catherine Kohler Riessmanin (2002, 219) mukaan luontevia myös tutkimusaineistoksi. Kokemuskertomusten tutkimisessa on huomioitava tarinan narratiivisia ja kerronnallisia rakenteita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2016; myös Hovi 2004). Kirjoituskutsuun vastaaminen on luonteeltaan subjektiivista muistelutyötä (Eskola & Suoranta 2005, 133), vaikka se itse kokemusta reflektioivana rakentuukin tarinaksi. Kertomus on luotu teos (Hirsjärvi ym. 2016, 213), jonka eräs tehtävä on todellisuuden luominen, vaikka se ei välttämättä ole tarkka kuvaus todellisuudesta. Kertomukseen kuuluvat olennaisesti tarkoitus, merkityksen haku, muistelussa tapahtuneeseen hetkeen reflektoituna sekä myöhemmin tulkittuna. Kertomukset voivat muuttua kuulijan mukaan myös sen mukaisesti, missä elämäntilanteessa kokija sitä muistelee.

Kertomuksen kokemus-esityksen ja tutkijan välissä on todellisuudessa puheen, tekstin, vuorovaikutuksen ja tulkinnan muodostama ohut raja, joka on matka toisen ihmisen kokemukseen (Riessman 2002, 221). Kokemuskertomus koostuu elämyksellisistä ja reflektoiduista osioista (Riessman 2002; Rauhala 1992). Kokemuksesta kertomiseen Riessman (2002, 222–226) liittää *re-present* käsitteen, mikä kuvastaa sitä, että kokemuksesta kerrottaessa ollaan siinä uudelleen läsnä. Kokemuksesta kerrottaessa

käydään sisäistä keskustelua itse tapahtuman ja siitä kertomisen välillä.⁸⁹ Kieli mahdollistaa laskeutumisen sille alueelle, jossa ensikäden hahmotus ja elämyksellinen tuntemiskokemus on tapahtunut. Kieli antaa välineet löytää herkkyyden kokemuksen merkitykselliselle tulkinnalle. (Riessman 2002; myös Hänninen 1999.)

Tutkijan näkökulmasta edellä esitetty pätee myös toisinpäin, sillä esimerkiksi Teuvo Laitilan (2004) mukaan tutkijan ei ole mahdollista kokea jonkun muun kokemusta suoraan, vaan hän kokee toisen kokemusta ikään kuin välillisesti. Hänen mukaansa tutkija ”tutkii viime kädessä sitä, miten hän kokee sen mitä toinen sanoo kokevansa ja pyrkii kuvaamaan kokemusta siten, että kuvaus on molemmille mielekäs.” (Laitila 2004, 84.) Tulkinta on kertomuksissa Riessmanin (2002) mukaan väistämätöntä, sillä kertomukset ovat esityksiä, joita tutkija tulkitsee.

Kertomuksellisuudessa Riessmanin (2002, 218) mukaan ei ole kyse tietopaketeista, vaan se enemmänkin strukturoi käsitteellisesti kokemusta, järjestelee muistia ja osittaa ja merkityksellistää samalla rakentaen kokemusta elämän erityisenä tapahtumana. Tästä näkökulmasta käsitykset ovat osa kertomusten analyysiprosessia, jossa kokijan merkitys ja tulkinta heijastelevat hänen käsityksiään. (Ks. myös Riessman 2008.)

Laitilan tavoin myös Riessmanin (2002, 221) mukaan tutkijalla ei ole pääsyä tutkittavaan kokemukseen ainakaan suoraan. Riessman (2002, 222) summaa, että kun elämässä eletään ja koetaan erityisiä ja varsinkin uusia asioita, niin silloin avataan itsemme luonnollisella asenteella tuntemaan, osallistumaan ja ihastelemaan. Mennään eteenpäin eräänlaisen *flown* kirjavassa imussa, eikä mietitä tai analysoida tapahtunutta. Vainajakokemuksesta kertoessaan kokija konstruoi miettimällä mitä ottaisi kokemukseen mukaan siitä, mitä kaikkea sen tapahtumisessa on ollut: läsnäoloa, huomion kiinnittämistä, tunnelmia, ympäristön tarkkailua, huomioiden reflektointia, kokoamista ja muistamista. Kokijan kertomuksen syntyprosessin päinvastaisen prosessin kautta rakentuu tutkijan *re-present* uudelleen kokemuksen käsitteellistetyssä muodossa.

Folkloristiikassa käytetty memoraatin käsite on läheinen vastine kokemuskertomukselle. Memoraatti on tietyn juonellisen rakenteen omaava kertomus, joka liittyy kiinteästi johonkin kansanuskon uskomukseen, tarinaan tai yliluonnolliseen hahmoon.⁹⁰ Memoraatin erottaa kokemuskertomuksesta se, että memoraatit osoittavat henkilökohtaista sitoutumista legendoihin, myyttisiin kertomuksiin tai uskomustarinoihin (Pentikäinen 1968; von Sydow 1948). Lisäksi memoraateilla on usein tietty yleisesti hyväksytty kaava, jota ne noudattavat välittääkseen perinteen sanomaa. Usein memoraateissa nähdäänkin niiden kiinteä liittyminen perinteen tai kulttuurin taustaan. (Honko 1981, 99–104.) Memoraatteja on kerrottu usein toisessa tai kolmannessa persoonassa; kuinka hän kohtasi vainajan, kuinka hän pelästyi, tunsu tutun tuoksun jne. (Koski 2016b). Tästä näkökulmasta toisen käden tietona kirjoitettuja vainajakokemuksia voisi tarkastella memoraatteina. Tämän tutkimuksen tarkoitus on tutkia nimenomaan henkilökohtaisia kokemuksia, joten toisen käden kokemukset olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle.

---

⁸⁹ Kielellisiä ilmaisuja rikastuttavista metaforista ja niiden ymmärtämisestä mm. Urpo Nikanne (1992).

⁹⁰ Ks. mm. Haavio 1942, 1969; Honko 1980; Pentikäinen 1968, 1973; Harva 1948; Jauhainen 1999; Lehtipuro ym. 1980.

Edellä esitetyn perusteella olen päätenyt tässä tutkimuksessa käyttämään kokemuskertomusta kansanperinteen tutkimuksessa käytetyn memoraatti-käsitteen sijaan. Vaikka tutkimusaineiston kokemuskertomukset sisältävät kansanperinteestä tuttuja aiheita kuten painajaisia, huolehtivia vainajia sekä vainajan oleilua kotipiirissä, edustavat ne vain pientä osaa tämän tutkimuksen vainajakokemuksista. Tämän kaltaisissa tutkimuksissa vainajamemoraatti⁹¹ käsitteenä jättäisi sivuun kertomusten kokemuksellisen luonteen, mitä ne henkilökohtaisesti kokijoilleen merkitsevät. Lisäksi kokemuskertomus on käsitteenä memoraattia joustavampi toimimaan Continuing Bonds -suruteorian yhteydessä.

Tässä tutkimuksessa pyydettiin kirjoituskutsun lukijoita tietoisesti muistelemaan sellaista tapahtumaa, jossa he olivat oman kokemuksensa mukaisesti kohdanneet kuolleen, ja vastaamaan sen pohjalta kirjoituskutsussa annettuihin kysymyksiin. Lähes kaikki kertomukset oli kirjoitettu pyydettyssä muodossa, lisäksi kuusi vastaajista sisällytti aiemmin kirjoittamansa tekstin tai päiväkirjan katkelman osaksi kertomustaan.

Vainajakokemuskertomus tämän tutkimuksen pääkäsitteenä sisältää kirjallisen kertomuksen henkilökohtaisesta kokemuksesta, joka kokijalleen merkitsee vainajan läsnäoloa tai yhteydenottoa. Käsitteenä vainaja viittaa ensimmäisessä merkityksessä kuolleeseen ihmiseen⁹², vaikkakin toisessa merkityksessä vainaja-käsitteeseen liittyy usein ajatus sielusta tai hengestä, joka ihmiskehon kuoltua jatkaa jollakin persoonallisella tavalla kyseisen ihmisen olemassaoloa (Pulkkinen 2014, 2016.)

Ensimmäisessä merkityksessä puhuttaessa vainajasta voidaan siis viitata tiettyyn kuolleeseen ihmiseen elämisen kontekstissa, mutta vainaja-sanana käyttäminen todentaa sen, että ko. ihminen ei enää elä. Puhuttaessa vainajasta liittyy siihen usein muisteluulottuvuus, kuten ”isävainaa oli tapana sanoa”. Edellä mainitulla tavalla puhuttaessa repliikillä ei viitata kuolleen puhumiseen, vaan siihen mitä nyt kuolleen oleva on eläessään sanonut. Toisessa merkityksessä, jonkun selittämättömän tapahtuman yhteydessä saatetaan sanoa, että olikohan vainaja asialla. Tällä viitataan siihen, että kuollut ihminen on jossakin henkenä tai sieluna olemassa olevana vaikuttanut asioiden kulkuun.

Nämä kummatkin merkitystasot tulevat esille tutkimusaineiston vainajakokemuksissa. Puhuttaessa uni- ja aistielämykseen liittyen vainajasta, käytetään vainaja-käsitettä ensimmäisessä merkitystasossa. Kun uni- tai aistielämykseen liittyy tulkintaa, tulee vainaja-käsite käytetyksi toisella merkitystasolla. Tarkasteltaessa vainajan kohtaamista elämyksenä ja kokemuksena, havaitaan merkitystasojen erot: Elämyksessä kohdataan vainaja kuolleen läheisenä. Kokemuksessa eli tulkitussa elämyksessä vainaja kohdataan toimijana, jonka kokija mieltää hengeksi tai sieluksi. Tässä tutkimuksessa vainaja-käsitteellä viittaa aina lähtökohtaisesti kokijan kuolleeseen läheiseen ihmiseen, joka ”sijaitsee” kokijan ulkopuolella, ja on määrittelemättömällä tavalla olemassa. En siis viittaa kokijan mielikuviin tai muistoihin vainajasta; mikäli näin teen, mainitsen sen erikseen.

Tuonpuoleista ja kuolemanjälkeistä elämää merkitsevänä käsitteenä käytän tutkimuksessani *kuolemanjälkeisyyttä*. Perustelen valintaani sillä, että kokemuskertomuksissa kokijat itse yhtäältä käyttävät monia ilmaisuja, mutta toisaalta

---

⁹¹ Latvala (1996) *pro gradu* -työssään kutsuu vainajakokemuksia vainajamemoraateiksi.

⁹² MOT Kielitoimiston sanakirja, Copyright © 2017 Kielikone Oy.

eivät nojautu valmiisiin määritelmiin. Kuolemanjälkeisyys-käsitteen käyttöä puoltaa myös se, että vainajakokemusten kokijoiden kuvaukset olemassaolosta kuoleman jälkeen ovat usein katkelmallisia käsitteellisten kuvausten sijaan. Vainajakokemuskertomusten kuvaukset kuolemanjälkeisyydestä muodostavat omanlaisen horisontin olemassaolosta tuonpuoleisessa.

Käsityksen elämästä ja kuolemasta määrittelen tässä tutkimuksessa Kirsi Häkkisen (1996) käsitys-käsitettä mukaillen seuraavasti: Käsitys on kokijan vainajakokemuksen ja ajattelun kautta muodostunut kuva elämästä ja kuolemasta sekä elämän ja kuoleman suhteesta toisiinsa. Kun kokijan ajatukset kokemuksen myötä kuolemasta muuttuvat, muuttuvat myös hänen käsityksensä kuolemasta. Kokemuskertomusten ilmauksissa kuvastuvat kokijoiden ajattelu ja siinä tapahtuneet muutokset liittyen läheisensä kuolemaan, kuolemanjälkeisyyteen sekä omaan positioon suhteessa kuolemaan.

Kuolemanpelon määrittelen tässä tutkimuksessa Adrian Tomerin ja Grafton Eliasonin (2005, 176–177) kuolemaan liittyvän ahdistuksen käsitteen perusteella: Kuolemanpelko koostuu suhtautumisesta menneeseen ja tulevaan, ja se on suhteessa eletyn katumiseen ja tulevan kielteiseen varautumiseen. Kuolemanpelkoon liittyy ajatuksia ja uskomuksia kuolemasta ja kuolemanjälkeisyydestä.

3.3 Aineiston analyysimetodi

Metodin valinta

Sisällönanalyysi sekä aineistolähtöisenä että teoriaohjaavana on ollut käyttämäni tutkimusmenetelmä kokemuskertomusten analysoinnissa. Sisällönanalyysi oli tähän tutkimukseen mitä parhaiten soveltuva metodi, sillä tavoitteena oli luoda kuvaus ilmiöstä tekemällä johtopäätöksiä kokemuskertomuksista, jotka sisältävät kokijoiden verbaalista, symbolista ja vuorovaikutteista tulkintaa heidän omista kokemuksistaan. Tutkimustyön päämääränä oli heterogeenisten ja tiettyä struktuuria vailla olleiden kokemuskertomusten mahdollisimman systemaattinen analysointi. (Tuomi & Sarajärvi 2009; Krippendorff 2004.) Sisällönanalyysin etu tämän tutkimuksen aineistolle oli metodin sensitiivisyys dokumenttien sisällöllisille yhteyksille sekä metaforille ja symboleille. Vaikka kyse on ollut systemaattisesta analyysistä, joka perustui koherenttiin koodaukseen, rakentui käsitteellistäminen teoreettisesta viitekehyksestä käsin tarkoituksena tulkita aineistoa abstraktilla ja luovalla tasolla. (Tuomi & Sarajärvi 2009; Dey 1993; Krippendorff 2004.) Näin sisällönanalyysillä oli mahdollisuus tuottaa vainajakokemuksista monivivahteinen ja samalla täsmällinen kuva, sekä lisäksi antaa tuotetun kuvan vastata teorian asettamiin kysymyksiin.

Intensiivinen lähiluku⁹³ olisi tietysti edellytyksin ollut mahdollinen vaihtoehtoinen analyysimenetelmä, mutta sen soveltuvuutta olisi rasittanut aineiston runsaus, ennen muuta eri vainajakokemustyyppien sekä sisältöteemojen moninaisuus. Fenomenologinen

---

⁹³ *Intensiivistä lähilukua on käytetty tämän tutkimuksen aihepiiriä sivuavissa tutkimuksissa (esim. Utrainen 1999; Tuomaala 2011; Pulkkinen 2016).*

tai etnografinen analyysi puolestaan olisivat soveltuneet paremmin sellaisen tutkimuksen analyysimetodiksi, jossa aineisto on hankittu haastattelemalla tai sekä haastattelemalla että osallistuvalla havainnoinnilla.⁹⁴ Tutkimuksen kirjoituskutsussa oli varaus mahdollisista haastatteluista, mutta kokemuksetomusten suuri määrä sai minut luopumaan niistä.

Mikäli tutkimustehtävä olisi fokusoitunut esimerkiksi erilaisten tulkintojen ja puhekäytänteiden prosesseihin, olisi diskurssianalyysi ollut harkittava metodi. Analyysimetodina diskurssianalyysin vahvuudet tulevat esille erilaisten keskustelukatraitien sisäisten merkitysten ja ristiriitojen sekä merkityssuhteiden ja niiden syntyprosessien tutkimisessa. Diskurssianalyysiä käytettäessä aineisto voi olla epäyhtenäinen ja koostua hyvinkin erityyppisistä lähteistä. (Thomas 2013; Eskola & Suoranta 2005; Hirsjärvi ym. 2016.) Mielestäni myöskään semanttinen analyysi ei olisi täysin tehnyt oikeutta vainajakokemusten tarkastelulle, sillä se edellyttäisi sitä, että aiheesta olisi enemmän suomenkielistä tutkimusta.

Tutkimusaineiston metodeina sulkeutuivat pois myös fenomenologinen tai fenomenologis-hermeneuttinen analyysi niiden väljyyden ja subjektiivisuuden vuoksi, vaikka kokemuksellisuus onkin osa tutkimustani. Haasteeksi olisi muodostunut selkeiden rajausten puute sekä painottuminen tutkijan tulkintaan. (Eskola & Suoranta 2005; Hirsjärvi ym. 2016.) Myös Grounded Theory oli yksi mahdollinen tutkimusmetodi, mutta pulmalliseksi sen olisi tehnyt liian ohut teoreettinen ohjaus (Glaser & Strauss 1967; Strauss & Corbin 1994, 1998; Glaser 2002). Narratiivinen analyysi (Hänninen 1999) puolestaan oli edellyttänyt narratiivisten teorioiden jokseenkin laajaa osuutta, mikä olisi ohentanut CB-teorian tuomien mahdollisuuksien käyttöä. Myös tutkimuksen vahva kosketus aiempaan tutkimukseen olisi muodostunut toisenlaiseksi tai jäänyt uupumaan. Silti narratiiviset juonteet ja näkökulmat ovat tutkimuksessa esillä kokemusten kertomuksellisuudessa, kuten keskeisten käsitteiden määrittelystä käy ilmi. Toisaalta aineiston kertomuksellisuus tulee esille myös tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessani.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin käyttöä analyysimetodina tässä tutkimuksessa puoltaa jo edellä mainittujen perustelujen lisäksi se, että vainajakokemuksista ei ole tehty suomenkielistä kartoitettavaa ja kuvaavaa tutkimusta. Siihen tarkoitukseen sisällönanalyysi, joka keskittyy kertomusten temaattiseen sisältöön tuottaakseen teoreettista käsitteistöä ja informaatiota, on luontevasti soveltuva. Lisäksi sisällönanalyysi on myönteisessä mielessä altis erilaisten yhteyksien hahmottamiseen luokittelua silmälläpitäen sekä aiheen käsitteellistä rakentamista varten. (Krippendorff 2004; Tuomi & Sarajärvi 2009; Richards 2005.) Edellä mainittujen seikkojen vuoksi sisällönanalyysin teoriaohjaavan vaiheen on mahdollista käydä vuoropuhelua CB-teorian ja vainajakokemuksia koskevan aiemman tutkimuksen kanssa.

Aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin kuvaus

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin keskeinen funktio on informaation tuottaminen, jonka tavoitteena ovat luotettavat ja johdonmukaiset tulkinnat ja päätelmät (Tuomi & Sarajärvi 2009; Krippendorff 2004). Teoriaohjaavan sisällönanalyysin abduktiivista

---

⁹⁴ Näistä analyysimeteodeista mm. Hirsjärvi ym.2016; Tuomi & Sarajärvi 2009.

päätelyä voidaan luonnehtia keksimisen logiikaksi, joka kysyy tutkijalta älyllistä aistimisen herkkyyttä, oivalluksen terävyyttä ja myös onnekkautta (Tuomi & Sarajärvi 2009; Haaparanta 2016). Johtopäätöksiä päätellään teoreettisten vihjeiden perusteella tai intuitiivisesti ilmiön rakenteesta ja elementeistä käsin. Abduktiivista päätelyä on kuvattu myös salapoliisiin etsinnäksi ja jälkien seuraamiseksi vihjeiden ja keksimisen perusteella. (Paavola 2003.) Charles S. S. Peirce (2001), jonka teoretisointiin käsite abduktiivisesta päätelystä perustuu, pohti abduktiota myös vaistona, mikä lähestyy ajatusta intuitiivisesta oivaltamisesta.

Sisällönanalyysin eri vaiheiden lukumäärässä ja nimityksissä on jonkin verran eroavaisuuksia eri teoreetikoilla. Ian Deyllä (1993, 30–54) sisällönanalyysissä on kolme vaihetta, jotka ovat kuvailu, luokittelu ja yhteyksien tekeminen. Myös Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009, 95–122) jakavat sisällönanalyysin kolmeen vaiheeseen, redusointiin, klusterointiin ja abstarhointiin, jotka vastaavat sisällöllisesti Deyn mallia. Klaus Krippendorffin (2004, 83) mukaan sisällönanalyysi sisältää kuusi vaihetta, jotka ovat yksiköittäminen, mahdollisen näytesuunnitelman teko, koodaus instrumentteineen, redusointi, abduktiivinen päätely ja analyysin verbaalinen vastaus tutkimuskysymykseen. Klusterointia Krippendorff (2004, 208–210) pitää lähinnä vaihtoehtona, jota voi tarvittaessa käyttää. Tämän tutkimuksen sisällönanalyysin on toteutettu kuudessa vaiheessa perustuen Krippendorffin (2004), Tuomen ja Sarajärven (2009) sekä Deyn (1993) analyysimalleihin. Analyysin vaiheet ovat: yksiköittäminen, koodaus, redusointi, klusterointi, abstrahointi ja raportin esitys. Teoreettisen näkökulman synnyttämät kiinnostuksen kohteet ovat ohjanneet analyysia, jonka tavoite on antaa tutkimusaineiston vastata CB-teorian haasteisiin.

Aineistolähtöisyys ja teoriaohjaavuus eli tulkinta CB-teorian valossa ovat vuorovaikutteisesti nivoutuneet toisiinsa, vaikkakin analyysillä on ensin tuotettu kuvaus vainajakokemuksista ja sen jälkeen se on asetettu suhteeseen CB-teorian kanssa. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä tutkimuksessa abduktiivinen päätely on keskeisessä asemassa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 99). Abduktiivisen päätelyn tärkeää asemaa kuvastaa se, että esimerkiksi Krippendorff (2004, 36, 85, 171) on erottanut sen sisällönanalyysimallissaan omaksi vaiheeksi. Tuomen ja Sarajärven (2009, 95–99) mukaan työ, jonka tutkimustehtävä on sidottu teoriaan, soveltuu abduktiiviseen päätelyyn, teorian testaukseen sekä aineiston olennaisten tulosten löytämiseen. Heidän mukaansa teoriaohjaavaa sisällönanalyysia kutsutaan myös teoriasidonnaiseksi lähestymistavaksi, jossa päätely tapahtuu abduktiivisesti teoriaa haastaen. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on mahdollista tehdä huomioita myös siitä, että aineiston analyysi tuottaakin erilaisia tuloksia, kuin aiemmissa tutkimuksissa on havaittu. (Eskola & Suoranta 2005; Tuomi & Sarajärvi 2009.)

Aiemman tutkimuksen suuntaviivat sekä CB-teoreettinen näkökulma ovat ohjanneet tämän tutkimuksen sisällönanalyysia ja tutkimustulosten tulkintaa, vaikka varsinainen ja perustava analyysi onkin toteutunut aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä (Tuomi & Sarajärvi 2009; Eskola & Suoranta 2005). CB-teoreettisen näkökulman ohjatessa sisällönanalyysia, on sillä kaksi tehtävää. Ensinnä, aiemman tutkimuksen löydökset ja CB-teoria ovat toimineet teoreettisena näkökulmana, vaikka itse analyysi onkin ollut järjestelmällinen ja mekaaninen. Toiseksi, etenkin analyysin loppuvaiheessa, aiemman

tutkimuksen löydöt ja CB-teoria toimivat eräänlaisina kumppaneina keskustelussa, jonka pohjalta valikoituivat olennaiset vastaukset analyysin tuottamista tutkimustuloksista. Tutkimusraportissa analyysin tulokset esitetään suhteessa aiempaan tutkimukseen ja CB-teoriaan, näiltä osin tämä tutkimus on aineistolähtöisen analyysin teoreettista tulkintaa.

Seuraavassa esittelen tässä tutkimuksessa 6-vaiheisena toteuttamani aineistolähtöisen teoriaohjaavan sisällönanalyysin vaihe vaiheelta. Analyysin vaiheet ovat yksiköittäminen, koodaus, redusointi, klusterointi, abstrahointi sekä raportin esitys:

1. Tutkimusaineiston yksiköittäminen

Ensimmäisenä vaiheena sisällönanalyysissä on yksiköittäminen⁹⁵. Pääasiallisia analyysiyksiköitä ovat sanat ja sanayhdistelmät sekä lauseet ja ajatuskokonaisuudet. Sanat ja sanayhdistelmät sisältävät uni- ja aistieliämysten tarkkaa kuvasta.

Sanat ja sanayhdistelmät yhdessä avaavat vainajakokemuksen kuvausta ja syntytapaa sekä CB-teorian luomia tarkastelukohteita. Analyysiyksikköinä sanat viittaavat kuvauksissa attribuuttiin ja adjektiivisiin määreihin, joilla kokijat muistelevat, tulkitsevat ja kuvailevat kokemaansa. Sanat tuottavat yksityiskohtaista informaatiota siitä, missä ja milloin vainajakokemus on tapahtunut ja kuka kokemuksessa esiintyvä vainaja on. Sanayhdistelmät analyysiyksikköinä puolestaan kuvailevat kokemusta edellistä analyysiyksikköä laajemmin esimerkiksi vainajakokemuksen syntytapaa kuvailevin verbaalisin ilmaisuin. Sanat ja sanayhdistelmät analyysiyksikköinä rekisteröivät muun muassa suruaikaan liittyviä aikamääreitä. Osittain sanat ja sanayhdistelmät edustavat aineiston vastetta CB-teorian tuomaan käsitteistöön.

Lauseet ja ajatuskokonaisuudet kuvaavat kokijan reflektiota valikoitujen analyysiyksiköiden sisältöjen suhteen sekä kytkevät kokemustapahtuman käsitteellisempiin sisältöihin. Näin lauseet ja ajatuskokonaisuudet analyysiyksikköinä sisältävät edellä kuvattujen analyysiyksiköiden sisältöjen reflektiota ja tulkintaa sekä kokemuksen merkityksenhakua. Lauseet analyysiyksikkönä edustavat etenkin vainajakokemuksen tapahtumiseen ja taustatilanteisiin liittyviä tunnelmia sekä kokijan myönteisiä tunteita ja pelkoja. Lisäksi lauseet ilmaisevat kokijan alustavia merkityksenantoja vainajakokemuksesta. Ajatuskokonaisuudet analyysiyksikköinä ilmentävät kokemuksen tulkintaa ja merkitystä sekä kokijalle itselle että sosiaaliselle ympäristölle. Analyysiyksikköinä lauseet ja ajatuskokonaisuudet edustavat niitä vaikutuksia, joita kokijat kertovat kokemuksilla olleen heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Lisäksi lauseet ja ajatuskokonaisuudet analyysiyksikköinä sisältävät myös kokemukertomuksissa esiintyviä seikkoja, joihin CB-teoria on tuonut motiivin kiinnittää huomiota. Tällaisia ovat esimerkiksi vainajan biografiassa tapahtuneet muutokset, vainajasta puhuminen tai vainajalle puhuminen.

---

⁹⁵ *Krippendorffin (2004) sijaan Tuomi ja Sarajärvi (2009) eivät pidä koodausta omana vaiheena, vaikkakin mainitsevat sen varsinaista sisällönanalyysia edeltäväksi vaiheeksi. Myös yksiköittäminen ja koodaus voidaan katsoa liittyvän niin kiinteästi yhteen, että koodauksen tapahtuessa yksiköittäminen todentuu tutkijan kognitiivisina valintoina. Eskola ja Suoranta (2005, 154–157) pitävät aineiston koodausta puolestaan redusointiin kuuluvana.*

2. Tutkimusaineiston koodaus

Toisena vaiheena sisällönanalyysissä on analyysiyksiköitten koodaaminen, mikä sisälsi koodi-instrumenttien valinnat, määrät sekä täsmälliset merkitykset (Krippendorff 2004, 84, 283–289). Koodimerkinnöillä eli indekseillä on Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2005, 154–157) mukaan viisi tehtävää: Ensinnä ne ovat muistiinpanoja sen analyysiyksikön annetusta tulkinnasta, johon indeksi viittaa. Toiseksi määritettyjen indeksien selitykset ovat tulkintojen jäsenystä. Kolmanneksi indeksit ovat aineiston kuvailun apuväline, jotka mahdollistavat myös tulosten määrälliset ilmaisut. Neljänneksi koodauksen indeksit ovat aineiston jäsenyyksen verifiointiväline. Viidenneksi indeksien tehtävä on myös toimia osoittimena sisällönanalyysin tulevista vaiheista. Aineiston koodausta on ohjannut CB-teorian ja aiemman tutkimuksen löytöjen antama teoreettinen näkökulma. (Eskola & Suoranta 2005, 154–157.)

Analyysiprosessin kaksi ensimmäistä vaihetta, yksiköittäminen ja koodaus indekseineen, ovat vaatineet tutkimusprosessissa runsaasti aikaa. Koherentti indeksointi on edellyttänyt tarvittaessa analyysiyksiköiden tarkistamista ja joissakin tapauksissa muokkaamista sekä osittaisia lisäyksiä. Aineiston koodauksen aloitin isolla indeksimäärällä, koska aineisto on runsas ja monivivahteinen. Analyysiä tehdessäni havaitsin, että on toimivampaa yhdistää indeksejä toisiinsa kuin perustaa jo koodauksen alettua kokonaan uusia indeksejä. Koodauksen edetessä toisiaan lähellä olevia, vähäisellä edustuksella olevia indeksejä olen myöhemmin yhdistellyt. (Eskola & Suoranta 2005.)

Tutkimusaineiston jokainen kertomus on indeksoitu aineistoliuskana, jonka koodi identifioi ko. kertomuksen. Esimerkiksi N11sK31-koodissa N merkitsee naista, numero 11 merkitsee aineiston lukemisen mukaista kokijan järjestysnumeroa. Koodissa sK-kirjainyhdistelmä viittaa kokemuskertomuksen saapumiseen sähköpostilla ja numero 31 viittaa kokemuskertomuksen järjestysnumeroon koko aineistossa. M54pK129-koodissa M viittaa mieheen, ja pK-kirjainyhdistelmä viittaa kokemuskertomuksen saapumiseen paperikirjeenä. Kaikki kokemuskertomukset on tallennettu sähköisesti, työskentelyversioina olen käyttänyt myös tulosteita.

Tutkimusaineiston kaikki kokemuskertomukset olen koodannut indekseillä niiden analyysiyksiköistä nousseiden kuvausten ja tulkintojen mukaisesti. Analyysiyksiköiden valintaa ja määrittämistä ovat edeltäneet lukuisat kokemuskertomusten lukukerrat. Koodauksen aloitin pienemmistä yksiköistä, mikä harjaannutti koodaustaitoa sekä kykyä lukea kertomuksia suhteessa analyysiyksiköihin. Kuitenkin varsinaisen koodauksen tein kertomus kerrallaan palaten aina riittävän usein koodilistassa määrittämiini tulkintoihin.

Jokaisessa kokemuskertomuksessa oma indeksi määrittää vainajakokemuksen syntyvän, onko se tapahtunut välittömästi vai symbolisesti. Välittömässä syntyvässä ovat vaihtoehtoina unen kautta syntyminen, aisteihin liittyvä syntyminen tai aistien kaltaisella tavalla tapahtunut syntyminen. Toinen vainajaan liittyvä indeksi määrittää, kenestä kuolleesta on kyse eli mikä on kokijan suhde kokemuksessa esiintyvään vainajaan. Kokemuskertomuksissa esiintyviä vainajia ovat olleet lähimpien perhesuhteiden edustajat, etäisemmät sukulaiset, ystävät ja tuttavat sekä tuntemattomat vainajat.

Kulunut aika kokemuksessa esiintyvän henkilön kuolemasta vainajakokemuksen tapahtumiseen on koodattu indeksillä, jossa on kolme vaihtoehtoa. Vainajakokemus on tapahtunut joko ennen kokemuksessa esiintyvän henkilön kuolemaa⁹⁶, kuolinhetkellä tai kuoleman jälkeen. Indeksissä on merkintä myös vainajakokemuksen tapahtuma-ajasta suhteessa suruaikaan. Lisäksi indeksit sisältävät merkinnän ajan kulumisesta suhteessa kuolinhetkeen. Omalla indeksillä on koodattu myös aika, joka on kulunut vainajakokemuksen tapahtumisesta sen tutkimukseen lähettämiseen. Edelleen oman indeksin muodostaa tieto, montako kokemusta kunkin kertomuksen kokijalla on yhteensä.

Omalla indeksillä olen koodannut myös sen, missä vaiheessa kokija yhdisti elämyksensä vainajaan, heti sen tapahtuessa vai jälkeenpäin. Jos elämyksen yhdistäminen vainajaan on tapahtunut myöhemmin pohdinnan kautta, on indeksi saanut lisämerkinnän.

Kokemuskertomukset ovat tuottaneet eniten indeksejä vainajakokemusten tunnelmien kuvauksessa. Indeksejä on 19 ja ne sisältävät kokijoiden tunnetiloja tai vainajakokemusten tunnelmia kuvaavia adjektiiveja (esimerkiksi todentuntuinen, lohdullinen) tai substantiiveja (kuten viesti, hyvästijätö).

Vainajakokemuksen tapahtumapaikan olen myös koodannut omalla indeksillä. Tapahtumapaikkana on ollut joko erityinen paikka kuten koti, työpaikka tai sitten kokemus on tapahtunut ei-selkeästi rajatussa paikassa kuten liikkeellä tai matkalla.

Kokijan vainajakokemusta edeltävä tunne/-tila on koodattu omalla indeksillä. Tämä indeksi viittaa kokijan tietoisuudentilaan, olotilaan tai tunnemaisemaan kokemuksen syntymistä edeltävänä hetkenä. Koodauksen alussa merkitsin myös unen kokijan kokemusta edeltäväksi tunnetilaksi, mutta koodauksen edetessä havaitsin, ettei se tuota riittävästi informaatiota. Lopullisessa koodauksessa kokijan unitilaa edeltävä tunnetila on määrittänyt indeksin (esimerkiksi kokija kertoo käyneensä surullisena nukkumaan).

Järjestyksessään seuraavat indeksit koodauksessa liittyvät siihen, miten kokijat ovat reagoineet kokemukseensa. Kokijan välitöntä reagointia vainajakokemukseen on koodattu indeksillä, joka sisältää joko myönteisen tai kielteisen reagoinnin. Tämä indeksi kuvaa, millä tavoin kokemus sulautuu kokijan ajatusmaailmaan ja todellisuuskäsitykseen. Lisäksi indeksiin on koodattu reagoititavan voimakkuutta kuvaava merkintä. Myönteinen reagoititapa on koodattu 5-asteisesti ja kielteinen 4-asteisesti. Näin sen vuoksi, että jo koodauksen alussa havaitsin myönteisiä reagoiteja olevan enemmän kuin kielteisiä. Lisäksi silloin, kun kokemus on herättänyt kysymyksiä kokijassa, on se ilmaistu lisämerkinnällä.

Vainajakokemusten vaikutuksia kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta (myönteiset tai kielteiset) on koodattu omalla indeksillä. Myönteiset vaikutukset on koodattu 5-asteisesti ja kielteiset 3-asteisesti. Indeksiin on liitetty merkintä vaikutuksia kuvaavista ilmaisuista, kuten kuolemanpelon väheneminen tai kuolemaan liittyvien ajatusten muuttuminen. Lisäksi omalla indeksillä olen viitannut niihin vaikutusten välillisiin sisältöihin, joita vainajakokemusten kokijat kertovat kokemuksillaan olleen. Nämä indeksit sisältävät tulkintani kokijan kuolemanpelossa tapahtuneista muutoksista, vainajakokemuksiin liittyvän informaation hankkimisesta, kuolemanjälkeisyyden

---

⁹⁶ Ennen kuolemaa tapahtuvat vainajakokemukset ovat pääosin sellaisia, joissa kokijalla ei ole tietoa kyseisen henkilön kuolemasta.

kuvauksesta sekä yhteydestä vainajaan. Myös CB-teorian reflektioon liittyvät suruprosessin toiminnot vainajasta puhuminen ja vainajalle puhuminen ovat koodattu omalla indeksillään, kuten myös vainajan biografiassa tapahtuneet muutokset ovat erillisillä indekseillä. Lisäksi tutkimukseen osallistuneiden taustatiedoista on koodattu uskonnollinen tausta (liite 2), ikä tutkimukseen osallistumishetkellä (liite 3), koulutustausta ja työelämästatus (liite 4).

Koodauksen jälkeen kokemukset kertomukset sisälsivät indeksit sisällönanalyysin seuraavia vaiheita varten. Tällöin tulosteluiskat oli mahdollista konkreettisesti pinota eri kokemustyyppien mukaan ja eri sisällöllisten teemojen mukaan tai sellaisen indeksin mukaan, mitä kulloinkin analysoi. Tällöin kaikki kertomukset olivat läsnä; niitä pystyi selaamaan, vertaamaan toisiinsa ja tekemään tulkintoja. Koodauksen jälkeisessä tarkastelussa toisiinsa suhteessa olevien kertomusten erot ja yhtäläisyydet sekä erityispiirteet ovat olleet selvemmin havaittavissa.

3. Tutkimusaineiston redusointi

Kolmantena vaiheena tämän tutkimuksen aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä oli aineiston redusointi eli pelkistäminen, vaikka analyysin edellinen vaihe, koodaus oli oikeastaan sisältänyt jo redusointia. (Eskola & Suoranta 2005.) Olen redusoinnissa pilkkonut analyysiyksiköiden sisällöt ja sisältömerkitykset indeksien mukaan sekä summannut ne yksinkertaiseen tai yksinkertaistettuun muotoon (Krippendorff 2004, 83). Vainajakokemukset kertomusten merkittävän sekä erityisen informaation tuottamiseksi redusointivaiheessa olen selkiyttänyt aineistoa käymällä keskustelua olennaisen ja epäolennaisen välillä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109; Krippendorff 2004, 83). Tämä on vaatinut paitsi käsitteellistä testaamista, erilaisten alustavien klusterikarttojen hahmottamista sekä paluuta jälleen kertomusten ilmausten pelkistykseen.

Redusoinnissa olen karsinut pois aineiston kertomuksista epäolennaiset osat, kuten ilmaisun täytesanat sekä kertomusten käyttötarkoitukselle kuulumattomat osat. Myös ne osiot, jotka tämän tutkimuksen teoriaohjaavasta näkökulmasta eivät ole merkittäviä tai olennaisia, ovat jääneet sivuun. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 109; Krippendorff 2004, 84–85.) Redusointi on ollut välttämätöntä aineiston aihepiirien löytämiseksi, jotta ryhmittelyt ja luokittelut ovat mahdollistuneet. Jo aineiston koodaus ja redusointi tuottivat aineistosta alustavia kategorisointeja sekä kokoavia aihepiirejä. Yhdessä koodaus ja redusointi loivat perustaa aineiston sisältöjen käsitteellistämiseksi seuraaviin vaiheisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009; Krippendorff 2004; Eskola & Suoranta 2005.) Analyysiä tehdessäni havaitsin eri vaiheiden kuitenkin limittyvän toisiinsa ja olleen näin myös hermeneuttisessa vuorovaikutuksessa toisiinsa.

4. Tutkimusaineiston klusterointi

Klusterointi on aineistolähtöisen sisällönanalyysin neljäs vaihe. Klusterointi on sanamukaisesti ryhmittelyä, jossa aineiston analyysiyksiköistä etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä ja joiden mukaisesti ne luokitellaan (Tuomi &

Sarajärvi 2009, 110; Krippendorff 2004, 208–210).⁹⁷ Dey (1993, 47) kutsuukin klusterointivaihetta luokitteluksi, joka luo perustan käsitteiden rakentumiselle. Klusteroinnissa olen ryhmitellyt ja yhdistänyt semanttisesti samankaltaisia analyysiyksiköitä toisiinsa ja muodostanut niistä luokkia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110; Krippendorff 2004, 208–209). Käytännössä tämä on tapahtunut lukuisten klusterikarttojen, piirrosten ja kuvioiden avulla. Näin muodostuneet luokittelut ovat analyysissäni mahdollistaneet luokkien yhteyksien ja keskinäisten suhteiden arviointia sekä yhtäläisyyksien ja erojen hahmottamisen. Klusteroinnin tuottamat luokat olen nimennyt niiden sisältöä kuvaavilla nimikkeillä.

Tutkimustehtävänä on ollut selvittää millaisia ovat suomalaisten kertomat vainajakokemukset CB-teorian valossa. Vainajakokemusten tarkan kuvauksen kannalta kokemusten tyypittely ja teemoittelu ovat olleet olennainen osa analyysiä. Kokemustyyppillä tässä tutkimuksessa tarkoitan sitä tapaa, jolla kokija on kuvannut saaneensa vainajakokemuksen. Olen luokitellut kokemustyyppit toisistaan eroavien ominaisuuksien perustella kahteen pääluokkaan ja niiden alaluokkiin. Klusteroinnissa olen ottanut huomioon aiemman tutkimuksen havainnot vainajakokemusten tyypittelystä (Streit-Horn 2011; Drewry 2003; Guggenheim & Guggenheim 1997), mutta antanut kuitenkin aineistolleni mahdollisuuden muodostaa myös uusia luokkia, mikäli siihen on ollut tarvetta. Olen myös antanut luokitusten tapahtua toisistaan riippumatta, mikä on tuottanut eritasoisia luokkia, joiden yhteistulkinta on rikastuttanut kuvausta vainajakokemuksista.

Analyysissä olen muodostanut luokitukset kokemuskertomusten luonteen, kokemustyyppien, kertomusten sisältämien teemojen ja CB-teorian aihepiiriin mukaisesti. Osa teemoista on muodostunut edellä mainittujen luokkien eroavaisuuksien mukaan tai niiden jännitteestä. Teemoiksi kutsun sellaisia kokemuskertomusten analyysiyksiköistä muodostuvia aihepiirejä, jotka yhtenäisesti esiintyvinä osoittavat vainajakokemusten käsitteellisiä sisältöjä. Analyysissä keskeisiksi teemoiksi ovat muodostuneet laajimmin aineistossa esiintyneet sekä CB-teoriaa parhaiten resonoineet teemat.

5. Tutkimusaineiston abstrahointi

Viidentenä vaiheena tämän tutkimuksen sisällönanalyysissä on abstrahointi (Tuomi & Sarajärvi 2009), joka Krippendorffilla (2004, 36, 85, 171) fokuoitetu abduktiiviseen päättelyyn. Dey (1993, 168–191) kutsuu vastaavaa vaihetta yhteyksien tekemiseksi. Abstrahoinnin tavoite on ollut katsoa vainajakokemuksia loogisena kokonaisuutena. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108; Krippendorff 2004.)

Sisällönanalyysin edelliset vaiheet tuottivat kokemustyyppien ja keskeisten teemojen luokat, jonka jälkeen kokemustyyppien kuvausten tekeminen ja tunnuspiirteiden hahmottaminen oli mahdollista. Sisällönanalyysin aineistolähtöinen osuus eri vaiheineen on käsittänyt myös abstrahointia, sillä analyysin eri vaiheet ovat tapahtuneet rinnatusten ja limittyen. Siitä huolimatta varsinainen analyysin abstrahointi, joka sisälsi käsitteellisiä

---

⁹⁷ Englannin kielestä *clustering*-sanana kantamuoto *cluster* tarkoittaa rykelmää, ryhmää, terttua ja rypälettä. (MOT, Gummerus, Copyright © 2017 Kielikone Oy).

luokituksia, tapahtui teoriaohjaavassa osuudessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112.) Analyysin abstrahoinnin vaiheessa tämän tutkimuksen CB-teoreettinen näkökulma toimi viitekehyksenä, jolla redusoiduista analyysiyksiköistä ja klusteroinnin tuottamista luokista valikoitui tälle tutkimukselle validi käsitteistö. Täsmennetyksi, viidennessä analyysivaiheessa oli kyse ensinnäkin tämän tutkimuksen löydösten käsitteellistämistä, sekä toiseksi abduktiivisesta päättelystä, analyysin CB-teoreettisesta tulkinnasta.

Abstrahoinnin ensimmäisessä osassa olen käsitteellistänyt analyysini löydökset, hahmottanut keskeiset yhdistävät rakenteet sekä tehnyt vainajakokemuksia ilmiönä kuvaavat ja selittävät johtopäätökset. Aineiston löydöksistä nostin erilleen tutkimuksen kannalta oleellisen informaation, jonka perusteella teoreettinen käsitteistö muodostui. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–113.) Toisin sanoen, yleiskäsitteiden avulla olen muodostanut kuvauksia vainajakokemuksista ja verrannut niitä systemaattisesti aiemman tutkimuksen teoreettiseen taustaan sekä hermeneuttisesti alkuperäiseen aineistoon vainajakokemusten teoreettista määrittämistä varten. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112–113.)

Abstrahoinnin toisessa osassa olen abduktiivisesti päätelty, missä määrin CB-teorian tulkinta vainajakokemuksista toteutuu aineistoni kokemuskertomuksissa. Näin Krippendorffia (2004, 83) seuraten olen analyysilläni tullut tarkistaneeksi CB-teoreettisen tulkinnan vainajakokemuksista parhaaseen saatavilla olevaan selitykseen⁹⁸. Teoriaohjaavassa päättelyssä olen poiminut tutkimuksen analyysin löydöksistä sen informaation, joka resonoi CB-teoreettiseen käsitteistöön. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–113.) Yhteyksien luomista eli abstrahointia olen toteuttanut teoreettisesta näkökulmastani: olen reflektoinut analyysini teoreettista käsitteistöä aiemman tutkimuksen löytöihin ja CB-teoriaan sekä myös alkuperäiseen aineistoon. Motiivini johtopäätösten teossa on ollut vastata siihen, mitä vainajakokemusten sisällölliset asiat merkitsevät analyysin eri vaiheissa vainajakokemusten kokijoille. (Tuomi & Sarajärvi 2009.) Tarkennettuna, aineistolähtöisenä sisällönanalyysini pyrki löytämään vastauksia, millaisia vainajakokemukset ovat ja mitä ne kokijoilleen merkitsevät. Teoriaohjaavana sisällönanalyysi pyrki tutkimaan vainajakokemuksia CB-teorian valossa.

Sisällönanalyysin yhtenä työkaluna olen käyttänyt rekursiivista systeemiä, joka merkitsee kielellisten analyysiyksiköitten järjestämiseen ja ketjutuksiin liittyvää tarkistamista (Krippendorff 2004, 163–180). Rekursiolla on ollut mahdollista tarkistaa tai todentaa analyysini löydösten aineistopohjaisuutta. Toisaalta, rekursion mukaan samat elementit ja ominaisuudet ilmenevät sekä yksittäisten vainajakokemusten tasolla että myös luokitellulla käsitetasolla. Tällöin vaihtoehtoisesti niin osa kuin myös kokonaisuus voidaan määritellä joko osan tai kokonaisuuden kautta. Sisällönanalyysin abstrahoinnissa olen rekursiivisesti havainnut esimerkiksi eri kokemustyypeissä muotoja tai elementtejä, jotka ilmenevät vastaavanlaisina läpi aineiston. (Krippendorff 2004, 163–180.) Rekursio toteutuu, mikäli esimerkiksi vainajakokemuksen määritelmän kriteerit on löydettävissä jokaisesta kokemuskertomuksesta.

Kvantifiointi eli kvantitatiivisten laskelmien tekeminen on myös sisällytynyt tutkimusaineiston abstrahointivaiheeseen. Kvantitatiivisia laskelmia olen tehnyt eri analyysiyksiköistä sekä typologisiin että teemallisiin luokitteluihin liittyen. Kvantifiointi

---

⁹⁸ *Abduktion määritelmä Peircellä (2001).*

on tuottanut tuloksia muun muassa siitä, kuinka monta kertaa valittu indeksi esiintyi kokemukertomuksissa ja kuinka ominaisia mitkäkin indeksit olivat erilaisissa klusteroiduissa luokissa. Näin kvantifioinnilla olen voinut todentaa tiettyjen ilmaisujen yleisyyden tai harvinaisuuden. Tutkimusaineistoni laajuus mahdollisti kvantifioinnin monipuolisen käytön, vaikkakaan määrällisiä laskelmia ei laadullisessa tutkimuksessa voida yleistää. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 120–122.) Mikäli kvantitatiivisista tuloksista haluttaisiin tehdä yleistyksiä esimerkiksi eri kokemustyyppien yleisyyteen liittyen, olisi virhemarginaali 7 % luokkaa.⁹⁹ Lisäksi tämän tutkimuksen kvantitatiiviset tulokset ovat suuntaa-antavia myös sen vuoksi, että monet vainajakokemukset sisältävät elementtejä useista kokemustyypeistä, mikä on luokittelun haasteelliseksi etenkin rajatapausten kohdalla. Myös se, että ilmaistut prosenttiosuudet esimerkiksi tutkimukseen osallistujien taustatietojen osalta on laskettu annettujen tietojen mukaisesti, kun kaikki osallistujat eivät ole kertoneet kaikkia taustatietoja (ks. luku 3.1.).

6. Tutkimusraportin esittäminen

Edellä esitetyn tutkimusaineiston sisällönanalyysin tarkoituksena on ollut luoda selkeä verbaalinen kuvaus vainajakokemuksista; tutkimusraportti on tämän tutkimustyön selonteko. Valmiudet tutkimusraportin esittämiseen mielekkäänä loogisena rakenteena on edellyttänyt myös tutkimusaineiston järjestämistä tiiviiseen ja selkeään muotoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 118; Krippendorff 2004, 182–183.) Olen myös kvantifioinut metodisesti analysoimaani aineistoa voidakseni ilmaista määrällisesti tarpeellisia tutkimustuloksia esimerkiksi kaaviokuvina (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107). Tutkimusraportin kvantitatiiviset tutkimustulokset sekä valitsemisani kohdin esittämäni prosentuaaliset lukemat ja vertailut puoltavat paikkaansa määrällisesti laajan tutkimusaineiston perusteella. Kaaviot ja kvantitatiiviset tulokset ovat tutkimusraportissa myös havainnollistamassa tuloksia ja osan niistä esitän liitteinä.

Sisällönanalyysin kuudentena vaiheena on tutkimustulosten raportin esittäminen kirjallisena esityksenä. Krippendorff (2004, 191) kutsuu raportin esittämistä representaatioksi, joka ei kuitenkaan ole itse asiassa erillinen osuus, vaan tutkimusraportin kirjoittaminen ja sen esityksellisyys ovat mukana kaikessa analysoinnissa.¹⁰⁰ Tutkimusraportin ensisijaisin asia on ollut tutkimuskysymykseen vastaaminen kertomuksellisessa muodossa. Käytännössä tämä on merkinnyt johtopäätösten summaamista sekä teoreettista tarkastelua. (Krippendorff 2004, 83.) Tutkimusraporttiin olen sisällyttänyt sellaiset tiivistetyt muodot kuten kaaviot, matriisit tai taulukot, jotka selkeästi kuvaavat ilmiötä siihen liittyvän tekstin kontekstissa.

Tutkimusraportti sisältää aineiston vainajakokemusten löydöksistä myös sellaiset tavat ja suhteet, joita ilman tutkimusta ei ole mahdollista helposti hahmottaa. Löydösten oletuksia olen pyrkinyt testaamaan muuttamalla niiden välisiä suhteita sekä

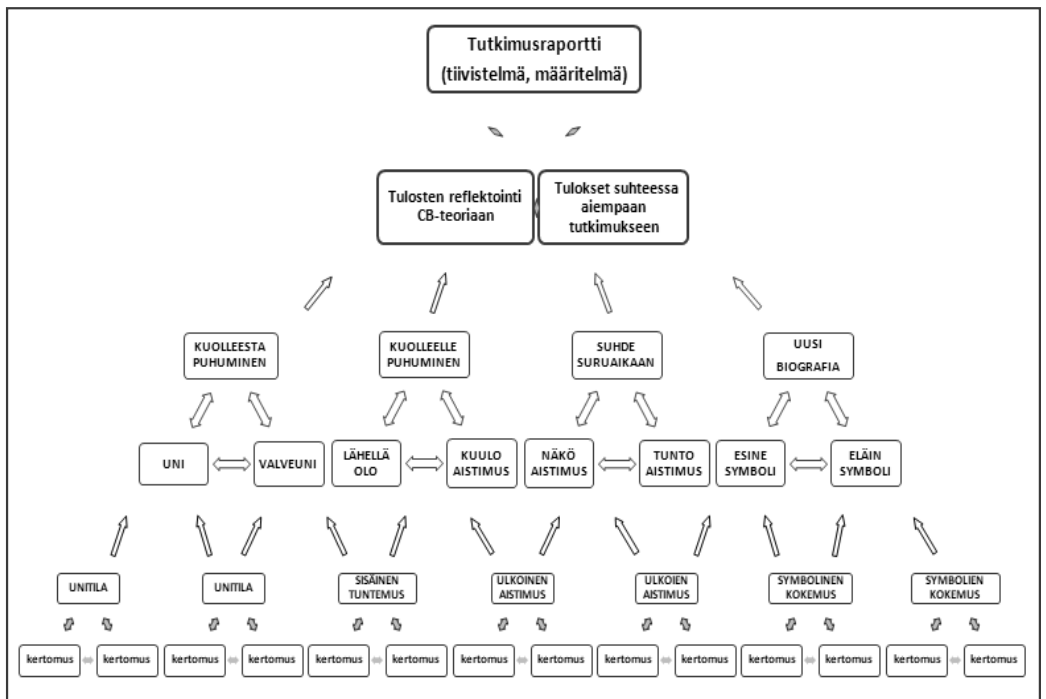
⁹⁹ *Virhemarginaalilaskimen lukemaa voidaan pitää suuntaa-antavana, sillä kyseessä on laadullinen tutkimus. Virhemarginaali muodostuu laskimen mukaan samaksi laskettaessa sitä kaikkien suomalaisten tai kolmasosan mukaan. Ks. <https://fi.surveymonkey.com/mp/margin-of-error-calculator/>.*

¹⁰⁰ *Myös Eskola ja Suoranta 2005, 234–245.*

tarkastelemalla niitä eri tavoin suhteessa toisiinsa, mikä on selventänyt olennaisia tuloksia. (Krippendorff 2004, 191.) Krippendorffin mukaan tutkimustuloksia tulisikin yrittää verrata aineistoon jossakin toisessa merkityksessä tai toisessa tilanteessa tai lisätä niiden tarkasteluun uusi ulottuvuus. Tässä tutkimuksessa tämänkaltainen testaaminen mahdollistuu matriisien sekä liitteiden kaavioiden avulla. Testaamista tutkimuksessani on tapahtunut pääasiassa suhteessa CB-teoriaan sekä vainajakokemusten aikaisemman tutkimuksen tuloksiin. (Krippendorff 2004, 191–192.)

Kuviossa 2 esitän tässä tutkimuksessa toteutetun teoriaohjaavan sisällönanalyysin kuutta vaihetta kuvaavan kuvion, jossa analyysin rakentuminen on havaittavissa puumallilla¹⁰¹.

Kuvio 2 6-vaiheinen sisällönanalyysi puumallilla esitettyinä.

Tutkimusaineiston 6-vaiheinen sisällönanalyysi on sisältänyt kaavion alimmalla tasolla yksiköittämissä kokemuskertomusten intensiivisen lukemisen myötä. Analyysiyksiköitä olen rakentanut niin kauan, kunnes kertomukset ovat tulleet vastanneeksi aiemman tutkimuksen ja CB-teorian tuottamiin kysymyksiin ja haasteisiin. Näin toinen vaihe, koodaus on alkanut jo kaavion alimmalla tasolla.

¹⁰¹ Esimerkiksi Krippendorffin (2004, 164–165) mukaan puumalli havainnollistaa hyvin sisällönanalyysin tuloksia.

Kaavion toisella tasolla koodaus on jatkunut. Indekseistä epäolennaiset ovat sulautuneet lähellä oleviin indekseihin, ja näin jäljelle on jäänyt tarkistetun koodauksen myötä olennaiset käsitteelliset sisällöt. Lisäksi analyysiyksiköiden määrät ja tulkinnat ovat valmistuneet tällä tasolla.

Kaavion kolmannella tasolla redusointi on paljastunut aineistosta keskeisiä sisältöjä ja tiivistänyt kertomusten merkityksiä erillisiksi kokonaisuuksiksi. Redusointi on jatkunut osittain rinnakkain ja vuorovaikutuksessa klusteroinnin kanssa ja tuottanut alustavia luokituksia, esimerkiksi vainajakokemuksen vastaanottotapaan liittyvät pääluokitukset sekä huomiot vainajakokemusten luonteesta.

Kaavion neljännellä tasolla klusterointi on tuottanut sellaiset typologiset ja temaattiset kategorisoinnit, jotka ovat kiinnittyneet tutkimustehtävän teoriaohjaukseen. Kokemustyyppien hahmottaminen keskeisine kuvauksineen on tapahtunut klusteroinnin vaiheessa. Huomattakoon, että oheisen kaavion temaattiset ryhmittelyt ovat esimerkkejä analyysin tuottamista ryhmittelyistä, eivätkä sisällä kaikkia tutkimustuloksia. Näin analyysi on edennyt abstrahoinnin vaiheeseen.

Vaikka viidennen tason abstrahointi näyttäisi kaavion mukaan kohdistuvan vain kahteen otsikointiin, on se ollut varsinaisessa analyysissä kaikkein laajin. Kaavion viidennessä tasossa tapahtunut rekursiivinen tarkastelu on tarkistanut vainajakokemuskertomusten keskeisistä elementeistä muodostamani vainajakokemusten varsinaisen määritelmän. Viidennen tason abstrahointi on tuottanut myös keskeiset tutkimustulokset CB-teorian näkökulmasta: miten CB-teorian elementit¹⁰² esiintyvät aineistossa sekä millaisia haasteita ne tutkimustuloksina asettavat CB-teorialle. Abstrahointiin on sisällytetty myös tutkimustulosten käsitteellinen keskustelu aiemman tutkimuksen löytöjen kanssa. Tällä kaavion tasolla on siis tapahtunut tutkimuksen ideoiden, tulosten ja johtopäätösten tarkastelu suhteessa CB-teoriaan sekä aiempaan tutkimukseen. Kaavion viidennellä tasolla on myös alkanut havainnollisen, tiivistetyn ja selkeän raporttiesityksen muodostuminen, jonka olen kuudennella tasolla saattanut valmiiksi. Lisäksi olen tarkastellut tutkimusta prosessina sekä sen laajempaa antia tuleville tutkimuksille että myös käytännön sovellusmahdollisuuksia.

3.4 Tutkimuksen eettiset lähtökohdat ja luotettavuus

Tutkimuseettisinä lähtökohtina tarkastelen ensin tämän tutkimuksen eettisiä periaatteita ja toiseksi tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä käytettyjen tutkimusmenetelmien, aineiston sekä tutkimuksessa mukana olevien henkilöiden osalta. Itseni, tutkijan lisäksi tämän eettisen tarkastelun piiriin kuuluu tutkimukseen osallistujien eli vainajakokemuskertomusten tutkimukseen lähettäneiden henkilöiden huomioiminen. Eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät näkökohdat ovat osittain päällekkäisiä, johtuen

---

¹⁰² CB-teorian keskeiset elementit ovat vainajalle puhuminen, vainajasta puhuminen, vainajan uuden biografian muotoutuminen, ihmissuhteen jatkumisen sosiaaliset ulottuvuudet sekä tämän tutkimuksen näkökulmasta vainajakokemusten suhde suruaikaan (Walter 1996; Klass 2006b).

eettisyyden painottumisesta tutkijaan ja hänen toimiinsa, kun taas itse tutkimus on luotettavuuden fokuksessa.

Tutkimuksen tekoon liittyvät yleiset eettiset periaatteet on Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeissa (2012); niiden mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön sisältyy tiedeyhteisön toimintatapojen mukainen tieteellinen työ, tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisuus, eettiset tiedonhankinnat ja tutkimusmenetelmät, avoimuus julkaisuissa sekä arvostava liittyminen tutkimusympäristöön ja muihin tutkijoihin. Näiden huomioon lisäksi olen varmistanut, että tutkimukseni suunnittelu, toteutus, tallennus ja raportointi ovat laadukasta ja tutkimuskohdetta arvostavaa. Tutkimuseettisiin ohjeisiin viitattaessa Tuomi ja Sarajärvi (2009, 132–133) tuovat esille myös muiden tutkijoiden työn ja saavutusten huomioon ottamisen. Tutkimuksessani ja raportissani osoitan arvostukseni muiden tutkijoiden töitä ja tuloksia kohtaan niiden asiallisella ja totuudenmukaisella kohtelulla. Arvostukseni muita tutkijoita kohtaan näkyy myös tarkoin viittauksin, kontekstisidonnaisin lainauksin sekä tutkimusten täsmällisin referoinnein.

Eettisyys näkyy myös tutkimustyöni rehellisessä ja läpinäkyvässä kuvailussa sekä tulosten ja raportin eri osien sekä johtopäätösten yhtenäisyydessä (Eskola & Suoranta 2005, 52–59; Hirsjärvi & Hurme 2008, 20). Tuomen ja Sarajärven (2009, 126–127) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on oltava tilaa raportoida riittävän laajasti tutkimuksessa käytettyjä metodia ja analyysejä, jotka ovat usein monitahoisempia kuin vaikkapa luonnontieteissä. Tämän toteutuminen näkyy raportissani myös käyttämäni tieteellisen metodin kuvauksena sekä tieteellisen päättelyn säännönmukaisuutena. Olen myös huomionnut muut hyvän tutkimuksen kriteerit, kuten tieteellisen tiedon julkisuuden tutkimukseni tulevassa sähköisessä julkaisutavassa. Olen myös tehnyt tutkimustyötä puolueettomana tutkijana ja koko tutkimustyötäni ja sen eri vaiheita on läpäissyt kriittinen asenne.

Tutkimuksessani sisäinen johdonmukaisuus ilmenee koherenttina käsitteiden käytönä ja tutkimusasetelman ja tulosten selkeytenä tarvittavin rajauksin. Tutkimukseni on myös eettisesti kestävä loogisen tutkimussuunnitelmani johdosta sekä sen puolesta, että raportoinnin ja tutkimustyön kaikki osat ovat aktiivisessa ja yhtenäisessä suhteessa toisiinsa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127.) Tutkimustyöni eettisiin valintoihin kuuluu myös tutkimuksen riippumattomuus politiikasta ja talouselämästä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 128–129).

Tutkimuksen tulokset vaikuttavat Tuomen ja Sarajärven (2009, 125) mukaan eettisiin valintoihin ja ratkaisujen tekemiseen, vaikkakin toisaalta eettiset lähtökohdat vaikuttavat tutkimustyössä tehtäviin ratkaisuihin. Näin eettinen pohdinta on ollut tutkimuksessani dynaamisista vuorovaikutusta sen sijaan, että kyse olisi ollut staattisesta kerran lausutusta asetelmasta. Tutkimusta suunniteltaessa on Tuomen ja Sarajärven (2009, 129) mukaan puntaroitava, onko tutkimuskysymys ohjaava vai kanta-aottava ja sisältääkö tutkimusasetelma tai pääkysymys tiettyjä oletuksia ja paljastavatko ne tutkijan ennakkosuhtautumista. Omassa tutkimuksessani nämä seikat olin huomionnut jo kirjoituskutsussa aineiston hankintaa suunnitellessani. Vältin ottamasta vainajakokemuksiin kantaa muun muassa sillä, että kirjoituskutsussa en luonnehtinut kokemuksia millään adjektiivilla tai käsitteellä, vaan käytin yleisesti ymmärrettävää neutraalia ilmausta *kokemukset kuolleen läsnäolosta*.

Tutkimuksen eettisyyttä arvioidessaan Hirsjärvi ja Hurme (2008, 19–20) korostavat sen peruslähtökohtia kuten esimerkiksi sitä, että tutkimuksen tarkoituksen ja suunnitelman tulee olla tieteellisen tiedon hankinta. Toiseksi heidän mukaansa tutkimuksen tarkoitus on parantaa tutkittavana olevaa inhimillistä tilannetta. Tämä on oman aihepiirini kannalta merkittävää, sillä tutkimusaineistoni mukaan vainajakokemukset ovat herättäneet osassa kokijoita epärointiä ja hämmennystä. Huomionarvoisena eettisenä lähtökohtana Eskola ja Suoranta (2005, 52–59) pitävät sitä, että laadullisen tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan kohdehenkilöiden näkökulmat. Sen mukaisesti tutkimukseni ei saa aiheuttaa vainajakokemusten kokijoissa kielteisiä reaktioita tai nostattaa mieleen epämiellyttäviä muistoja, tunnemyllerryksiä tai ahdistusta.

Eettisyys lävistää koko tutkimustyön myös siinä mielessä, että tutkimuksen aineistonhankinta on mahdollistanut suunnitellun toteutuksen. Yhtäläiset kirjoitusohjeet tekstidokumentin kirjoittamiseen ovat tuottaneet toisiinsa verrattavissa olevia sekä yhdenmukaiseen analyysiin soveltuvia kertomuksia. Minusta tutkijana riippumattomia ovat olleet kokijoiden eettiset valinnat, kuten esimerkiksi se, vastaavatko he kysymyksiini, sekä se miten he vastaavat. Olenko kysymyksilläni asettanut kokijat toimimaan vastoin omaa elämänsä katsomustaan tai vakaumustaan? Tältä olen näkemykseni mukaan välttynyt sillä, että tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja kokijat ovat saaneet kirjoittaa sen, minkä he ovat tärkeäksi kokeneet. Yleensä haastattelututkimuksessa voi pikemminkin syntyä tilanteita, joissa joudutaan aprikoimaan edellisen kaltaisia kysymyksiä. Tärkeä kysymys on myös se, että käytetäänkö aineistoa nimenomaan siihen tarkoitukseen, mihin sitä on sanottu käytettävän, eikä muuhun. Eskola ja Suorannan (1998, 52–59) mukaan puhutaan usein hyvästä tutkimussuhteesta, jonka kielteisenä, viimeisenä äänenä on tutkimuskohteen hyväksikäyttö tutkijan omiin tai suunnitelmasta poikkeaviin tarkoituksiin. Kohdehenkilöiden arvostus tulee näkyä Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 20) mukaan sekä koko tutkimusta läpäisevänä arvostuksena että kriittisenä analyysinä; arvostus näkyy myös siinä, voivatko kokijat sanoa, miten heidän kertomaansa on tulkittu.

Yhteys ja osallistuminen omaan tutkimusyhteisöön kuuluvat myös yhtenä tekijänä tutkimusetiikkaan, sillä tiedettä harvoin tehdään yksin. Tutkimuksesta raportointi ja tiedottaminen tuovat eettisiä haasteita informoinnin eri vaiheista ja tasapuolisuudesta. Pohdintana voi olla, onko tutkija tutkimuksen kuluessa yhteydessä tutkimukseen osallistuneihin, ja mikäli niin tapahtuu, voiko kokijoiden kommentointi vaikuttaa tutkimustuloksiin. (Eskola & Suoranta 2005, 57–59.) Myös luottamuksellisuus vainajakokemusten kokijoita kohtaan sekä eri instituutioille ovat nekin tutkimuseettisiä haasteita. Onko niillä suhteilla, joita minulla tutkijana on omiin taustayhteisöihin tai instituutioihin, joitakin vaikutuksia tutkimukseen?

Edellisiin tutkimuseettisiin haasteisiin liittyvät omat psykoterapeutin ja papin taustani sekä suhteet terapiayhteisöön ja pappisyhteisöön. Katson, että edellä mainituilla taustoilla ja yhteisöillä ei ole ollut vaikutusta tutkimukseeni. Kummassakaan taustayhteisössä tutkimani vainajakokemukset eivät ole olleet millään tavoin esillä.¹⁰³ Tutkimusta

---

¹⁰³ *Vaikutuksia erilaisilla taustoilla voi olla tutkimuksen asetelmiin, kuten esimerkiksi norjalaisella Anne Austadilla (2014), jonka tutkimuksen eräänä motiivina lienee ollut osoittaa, että luterilaisen kirkon jäsenillä voi olla vainajakokemuksia. Ennen hänen tutkimukseen ryhtymistään Norjassa oli käyty vilkasta ja osin*

tehdessäni olen osan ajasta työskennellyt pappina ja pidemmän jakson psykoterapeuttina. Tutkimukseen osallistuneissa on myös sellaisia, jotka ovat olleet terapia-asiakkainani, mutta olen pystynyt pitämään nämä suhteet toisistaan erillään. Kysymykseen vastaan myöntävästi, sillä koko tutkimusaineisto on käynyt läpi yhtäläisen koodausjärjestelmän. Lisäksi kokemukset eri sisällöt nyansseineen ovat eri analyysiyksiköiksi pilkkoutuneina osallistuneet tutkimukseen aivan samalla tavalla, olipa niiden lähettäjä tuntemani henkilö tai minulle tuntematon. Kohdehenkilöille tasapuolista kohtelua tutkimuksen edetessä olen harjoittanut yhtäläisellä tiedotuksella: tutkimuksen etenemisestä kysyneille olen vastannut samansisältöisesti kuin mitä olen siitä tiedottanut omilla verkkosivuillani.

Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus eli reliabiliteetti tarkoittaa tiivistetysti sitä, että saadut tutkimustulokset tulee olla samoilla menetelmillä toistettavissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136; Krippendorff 2004, 18).¹⁰⁴ Laadullisen tutkimuksen toistettavuus tutkimuksen kriteerinä käsittää koko tutkimusprosessin. Tämän tutkimuksen luotettavuus merkitsee tutkimustyöni läpinäkyvyyttä, sitä että tutkimusraportissani olen kuvannut tarkasti tutkimuksen kaikki vaiheet. Näin tutkimukseni luotettavuus näkyy täsmällisenä tutkimustehtävänä, teoreettisen viitekehyksen selkeässä määrittelyssä, analyysimetodien eksaktissa kuvailussa sekä tutkimustulosten johdonmukaisessa kirjaamisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136; Krippendorff 2004, 18; Alasuutari 1994.)

Kun tutkimusmetodina käytetään sisällönanalyysiä, liittyy luotettavuus kommunikoivaan ja koherenttiin koodaussysteemiin (Krippendorff 2004, 211–212). Koodauksen kommunikoivuus on tässä tutkimuksessa merkinnyt käytännössä sitä, että koodit kertovat sen, mihin ne olennaisesti kokemukset viittaavat. Olen laatinut koodeille rajatut kriteerit sen mukaan, mitkä analyysiyksiköt kuuluvat niiden piiriin. Koodisto nousi aineistosta ja rakentui analyysivälineeksi kokemukset redusointiin. Sisällönanalyysin klusteroinnin ja abstrahoinnin vaiheissa rakentuneet luokittelut ja teoreettiset käsitteistöt ovat puolestaan muodostuneet redusoinnin pohjalta. Luotettavuus merkitseekin uskottavuutta siitä, että tutkijan tulkinta ja käsitteellistäminen vastaavat vainajakokemusten kokijoiden ajatuksia ja käsityksiä. (Eskola ja Suoranta 2005, 211–212). Uskottavuuden varmistamiseksi, analyysimetodin täsmällisen kuvauksen lisäksi, olen sisällyttänyt tutkimusraporttiin runsaasti aineistositaatteja.

Luotettavuus eettisenä lähtökohtana sisältää tutkimukseen osallistujan ja aineistona olevien kokemukset luonteeseen liittyviä huomioita tai haasteita. Ensimmäinen, osallistujan kytkeytyvä huomio, on tuotetun tekstidokumentin tarkoitus olla samanaikaisesti kuvaamassa henkilökohtaista kokemusta sekä muodostumassa osaksi tutkimusaineistoa. Tällöin kokemukset kirjoittajalla on tieto siitä, että hänen

---

hyvin kriittistä yleistä keskustelua mahdollisuudesta olla yhteydessä vainajiin. Yhtenä kriteerinä Austadin tutkimukseen osallistumiselle oli kuuluminen kirkkoon.

¹⁰⁴ Krippendorff käyttää toistettavuuden yhteydessä *replicable-sanaa, joka suomentuu ”toistaa, uusia, saada aikaan uudelleen” (MOT Copyright © 2017 Kielikone Oy).*

kirjoittamaansa kertomusta tarkkaillaan ja tutkitaan. Toinen huomio liittyy kokemuskertomuksen kirjoittajan suorituksen tasoon: esimerkiksi täyttääkö hän annetut kirjoitusohjeet tai ovatko ohjeet liian ohjaavia. Kolmas huomio kohdistuu inhimillisyyteen vainajakokemuksiin mahdollisesti liittyvien odotusten suhteen; mikäli tutkimukseen osallistujan oma kokemus on odottanut kauankin kuulluksi tulemistaan, kertomisen tarve mahdollisesti viitoittaa kirjoittamista. (Webb & Campell ym. 2000; Krippendorff, 2004.)

Epistemologisesti tutkimukseni luotettavuus sisältää haasteita ja rajoituksia kokemuskertomusten tuottaman informaation luonnetta koskien. Tutkimusaineistonani olevat kokemuskertomukset analyysin kohteena ovat lukijasta, minusta tutkijana, riippuvaisia. Sen vuoksi tutkijana olen ensinnäkin välttämätön kokemuskertomuksen olemassaololle. Toiseksi kokemuskertomus on myös riippuvainen minusta lukijana; se millainen luonne ja osuus kullekin kertomukselle ovat rakentuneet, on muovautunut tutkijasuhteestani aineiston kokemuskertomuksiin. (Krippendorff 2004, 22–25.) Kokemuskertomuksella ei myöskään ole yhtä tiettyä merkitystä, vaikka sen ilmeinen merkitys minulle tutkijana voisi olla varsin selkeä. Kertomuksella voi olla kirjoittajalle jokin sellainen merkitys, jota minulle tutkijana ei ole selvitetty. Kertomus voi olla myös ketjutettu tai yhdistetty esimerkiksi julkaistuihin teoksiin tai taideteoksiin tutkimukseen osallistujan ehdoin ja tutkijan siitä tietämättä.

Kokemuskertomuksella voi olla myös eri tarkoitus kuin se, että se on tuotettu datadokumentti, vaikkakin tässä tutkimuksessa kokemuskertomuksille on määritetty yhteinen tarkoitus. Lisäksi kohteena olevalla kertomuksella voi olla tutkijan tietämättä suhde tiettyihin sisältöihin, keskusteluihin ja tarkoituksiin, jotka ovat vain kirjoittajan tiedossa. Näin voi olla myös valitsemieni analyysiyksiköiden sisällöillä, vaikkakin tutkijaa helpottaa se, että analyysiyksiköiden kontekstit kertomuksissa edistävät täsmällistä tulkintaa.

Edellisistä huomioista riippumatta aineistoni kokemuskertomusten ei välttämättä täydy tulla jaetuksi minkään muun osaksi tai liitetyksi mihinkään laajempaan kokonaisuuteen. Ne ovat erillisiä, toisistaan riippumattomia kertomuksia. (Krippendorff 2004.) Vaikka tutkimuksen edetessä olenkin havainnut erillisissä kertomuksissa yhtäläisyyksiä sekä eroavuuksia, ovat ne analyysistä ja tulkinnasta johtuvia, eivätkä kokemuskertomuksista sinänsä johtuvia. Vastaavasti yhtäläisyydet ovat riippumattomia myös kulttuurisista mallitarinoista, sillä ne edustavat ennakoivaa teoreettista tulkintaa.

Eettisiin aspekteihin kytkeytyy myös havainto kokemuskertomusten erilaisesta ilmaisutavasta. Yhdessä kokemuskertomuksessa ilmaisu voi olla hyvinkin niukkaa, mutta se voi silti sisältää ajatuksen, että kyseessä on ollut kokijan elämän eräs merkittävimmistä kokemuksista. Toisaalta, toinen kokija saattaa kuvata kokemaansa hyvin runsassanaisesti sekä kuvailla monipuolisesti omia ajatuksiaan kuolemasta, mutta todeta, että kokemus ei ole millään tavalla vaikuttanut hänen kuolemakäsitykseensä. Kokemuskertomusten erilainen ilmaisutapa on edellyttänyt tarkkuutta analyysissä, jotta kokijoiden äänet ovat indeksoituneet yhtäläisesti. Huomattavaa on myös se, että osalla tutkimukseen osallistujista vainajakokemus on tapahtunut monta vuosikymmentä ennen sen kirjoittamista. Muistamiselle ja muistelutyölle on inhimilliset rajoituksensa, vaikka toisaalta jotkut tärkeät tapahtumat saattavatkin kristallisoitua mielessä. Erityisesti vainajakokemuksen muistelu kirjoittamista varten muodostuu kokijalle silloin, kun hän ei

ole kokemuksesta aiemmin kenellekään kertonut. (Hirsjärvi ym. 2016, 213–215.) Tällaisia kertomuksia aineistossani on useampia.

Tutkimukseni luotettavuuteen liittyy kokemuksetonusten merkittävyys ja riittävyys tutkimusaineistoksi (Eskola & Suoranta 2005, 214–215). Laadullisen tutkimuksen aineistoksi 195 osallistujan 613 kokemuksetonuksen lukumäärä on runsas ja riittävän heterogeeninen. Tutkimukseni edustavuutta lisää osallistuneiden alueellinen kattavuus sekä monipuolisuus iän, sukupuolen, koulutustason sekä uskonnollisen taustan suhteen. Sisällöllisen edustavuuden ja saturaation¹⁰⁵ näkökulmasta tarkasteltaessa aineistoni kokemuksetonukset sisältävät kaikkia aiemmassa tutkimuksessa raportoituja vainajakokemusten kokemustyyppäjä sekä niistä tehtyjä erityisiä huomioita. Lisäksi aiemman tutkimuksen kanssa käymäni dialogi analyysin edetessä vahvistaa tutkimukseni luotettavuutta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen sisältyvät tutkijan oman subjektiviteetin tiedostaminen ja arviointi sekä tutkijan avoin lähestymistapa aihetta ja tutkimusprosessia kohtaan. Subjektiviteetin vuoksi usein laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa korostetaan selvemmin hahmoteltavissa olevien metodien luotettavuuden arviointia. (Eskola & Suoranta 2005, 208–212.) Laadullisen tutkimuksen merkittävä haaste koskee havaintojen ja teorian suhdetta: ei ole olemassa objektiivisiä havaintoja, vaan minun tutkijana käyttämät käsitteet ja ilmaisut ovat sinällään jo teoreettisia kannanottoja. Tutkimustyö onkin edellyttänyt sekä tarkkuutta käsitteiden valinnassa ja käytössä sekä huolellisuutta siinä, että käsitteet perustuvat aineistoon ja puhuvat CB-teorian ja aiemman tutkimuksen teoreettisessa viitekehysessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.)

Tutkijan subjektiviteetin tiedostaminen sisältää omien analyttisten rakenteiden ja käsitteiden tarkistamista ja järjestämistä. Valmiuteni käyttää erilaisia analyttisiä rakennuspalikoita on riippuvainen siitä, miten olen asettanut oman suhteeni analysoitavien kokemuksetonusten ja tutkimuksen tarkoituksen väliin. Krippendorffin (2004) mukaan muun muassa tutkimusstandardien soveltaminen, rekursiivinen ajattelu sekä erilaiset päättelytavat, koodausinstrumenttien ja indeksien käyttö sekä tutkimusraportti paljastavat tutkimuksen analyttiset välineet. Analyttisten rakenteiden ja välineiden käyttöön vaikuttavia tekijöitä ovat Krippendorffin (2004, 171–187) mukaan esimerkiksi tutkijan aikaisempi kokemus menestyksestä, vastaavanlaisten prosessien hallinnasta, teorian suhteesta metodien käyttöön sekä myös ilmiöön liittyvästä käytännön tutkimustyöstä. Sisällönanalyysin systemaattisen käytön lisäksi vahvuutta tutkimustyöhöni tuo se, että psykoterapeuttina ja pappina olen tottunut kuulemaan erilaisista vainajakokemuksista. Vaikka tutkijana minulla ei ole varsinaista ennakkokäsitystä vainajakokemuksista, ovat ammateissani käymät keskustelut kokijoiden kanssa luonnollisesti synnyttäneet aihepiiristä jonkinlaisen ennakoivan olettaman. Tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa tutkijan aiheeseen liittyvien ennako-oletusten huomioiminen (Eskola & Suoranta 2005, 212).

Sisällönanalyysin metodikäytössä minulle tutkijana aiheutuvat haasteet ovat liittyneet niihin valintoihin, joita olen tehnyt itsenäisenä kielen käyttäjänä sekä tutkimukseen osallistujien kokemusten kokemuksellisenä tulkitelijana. Tutkimustyötä tehdessäni olen

---

¹⁰⁵ Ks. mm. Eskola & Suoranta 2005, 215.

ollut sekä omassa tyhjiössä että myös suhteessa toisten kokemusmaailmaan. Tutkijana olen suuntautunut itseni ulkopuoliseen todellisuuteen, tässä tapauksessa vainajakokemuskertomuksiin, tulkitsejana. Kokemuskertomusten käytön ja niiden tulkinnan sekä merkityksenannon välineenä on käyttämäni kieli.

Tutkimuksen pätevyys

Eettisiin näkökohtiin sisältyy myös ajatus tutkimuksen validiteetista¹⁰⁶, pätevydestä ja totuudenmukaisuudesta sen suhteen, että, ”tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu” (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136–141). Sisäinen pätevyys merkitsee sitä, että tutkimuksessa käytettyjen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen ja metodisten valintojen tulee olla loogisessa yhteydessä keskenään. Ulkoinen pätevyys puolestaan liittyy työssäni tekemien tulkintojen ja aineiston suhteeseen; vainajakokemuksen kokijan tulisi tunnistaa kokemuksensa tutkimustuloksistani. (Eskola & Suoranta 2005, 213.)

Tutkimuksen pätevyteen liittyy edelleen tutkimukseni toteuttaminen siinä muodossa kuin olen sen kirjoituskutsussa esittänyt: Kokemuskertomukset ovat tutkimuskäytössäni ja kokijoiden tunnistamista olen suojannut koko prosessin ajan, myös tutkimusraportin kaikissa vaiheissa. Tämän vuoksi aineistositaatteihin olen kirjannut kokijan N.N.-kirjaimin. Kokemuskertomuksessa esiintyvän henkilön olen esittänyt sitaatissa yleensä kokijan kirjoittamassa muodossa sen ihmissuhteen mukaisesti, joka kokijalla on vainajaan ollut. Kuitenkin, mikäli olen katsonut tarpeelliseksi, suojatakseni tunnistamisen, olen kirjannut kertomuksessa esiintyvän henkilön sitaatissa vainajaksi. Kaupunkien tai paikkakuntien nimet sekä vuosiluvut ja muut tunnistamista edistävät seikat olen muuttanut sitaatteihin.

Käyttäessäni sisällönanalyysiä metodina, etenkin tutkimuksen pätevyuden vaatimukset edellyttävät perusteellista vuorovaikutusta kokemuskertomusten kanssa, niiden toistuvaa lukemista sekä viipymistä niiden kuvauksissa (Krippendorff 2004, 313). Tutkimukseni uskottavuutta vahvistaa se, että olen riittävän pitkän ajan, runsas neljä vuotta, käynyt dialogia aineistoni kanssa. Tutkimuksen luotettavuus täsmentyy tutkimustulosten siirrettävyyteen ja yleistykseen. Lisäksi vahvistuvuus todentuu siinä, että saamani tutkimustulokset vertautuvat samansuuntaisiksi suhteessa aikaisempaan sekä suomalaiseen että kansainväliseen tutkimukseen. (Eskola & Suoranta, 2005, 211–212.)

Tutkimusanalyysiä tehdessäni havaitsin, että oli ensiarvoisen tärkeää säilyttää työskentelyssäni tiivis tarttumapinta dokumenttiaineiston käyttötarkoitukseen ja lukea kokemuskertomuksia yhä uudelleen ja uudelleen samalla syventyen niiden maailmaan ja maisemaan (Webb 2000; Krippendorff, 2004). Tutkijana tekemäni valinnat ja valintoja koskevat haasteet ovat liittyneet analyysin kaikkiin vaiheisiin: Millä perusteella olen muodostanut analyysiyksiköt, kuinka pitkälle kertomusten tunnelmaa olen voinut pelkistää? Tai millä tavoin on ollut mahdollista redusoida vainajakokemuksessa kerrotun

---

¹⁰⁶ *Validity englanninkielestä käännetään suomeksi: 1 voimassaolo, kelpoisuus, validiteetti, 2 oikeellisuus, pätevyys, perusteltavuus 3 sitovuus, laillisuus, pätevyys (MOT Pro Englanti © Kielikone Oy & Gummerus Kustannus Oy).*

kohtaamisen kuvailua? Mikä määrä luokkia on ollut riittävä kattamaan keskeiset ryhmittelyt? Analyysi on vaatinut myös erityistä huolellisuutta käsitteiden hahmottamisessa ja erityyppisten luokitusten nimeämisessä. Tähän on tuonut oman taustan aiemman tutkimuksen löydöt sekä CB-teoreettisen näkökulman asettamat ehdot. Olenko asettanut vaihtoehdot suhteessa teoriaan juuri oikeisiin painotuksiin? Olenko otsikoinut ryhmittelyt parhaalla tavalla – ja monia muita kysymyksiä on sisällynyt analyysimatkaani.

Tutkimuksen validiteettiin sisältyvät analyysissä ja tutkimusraportissa ilmenevä aineistotekstin arvostava kohtelu ja annettujen näyttöiden laatu sekä tutkimusraportin semanttinen laatu. (Krippendorff 2004, 318–321). Myös abduktiivisen päättelyn rakenteellinen sekä toiminnallinen laatu kuuluvat koko työn validiteetin piiriin. Edellä mainittujen lisäksi olen tavoitellut sitä, että tutkimusanalyysi ja raportti ovat todiste, joka oikeuttaa tutkimustulokset. Eli sisällönanalyysi kontribuoi vastaukset tutkimuskysymyksiin ja analyysi ja raportti yhdessä ”vievät maaliin” muiden tutkijoiden kanssa. Krippendorffin mukaan raportin on oltava myös todiste ennustettavuudesta, jonka mukaisesti vaihtoehtoisia kysymyksiä esittämällä ja kyseistä metodia käyttämällä olisi ennustettavissa millaisia tuloksia saadaan. Nämä näkökohdat olen ottanut raportin kirjoittamisessa huomioon. (Krippendorff 2004, 319.) Myös Tuomen ja Sarajärven (2009) tutkimusetiikkaan liittyvät näkemykset olen huomionut tutkimustulosten esittämisessä; heidän mukaansa aineistosta muodostetut mallit, käsitejärjestelmä, käsitteet tai aineistoa kuvaavat teemat tulisi ilmaista selkeästi kirjallisessa muodossa. Eli tuloksissa olen kuvannut myös luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet, luokat ja niiden sisällöt. Johtopäätöksissä olen myös pyrkinyt ymmärtämään vainajakokemuksen kokijoita heidän omasta näkökulmastaan.

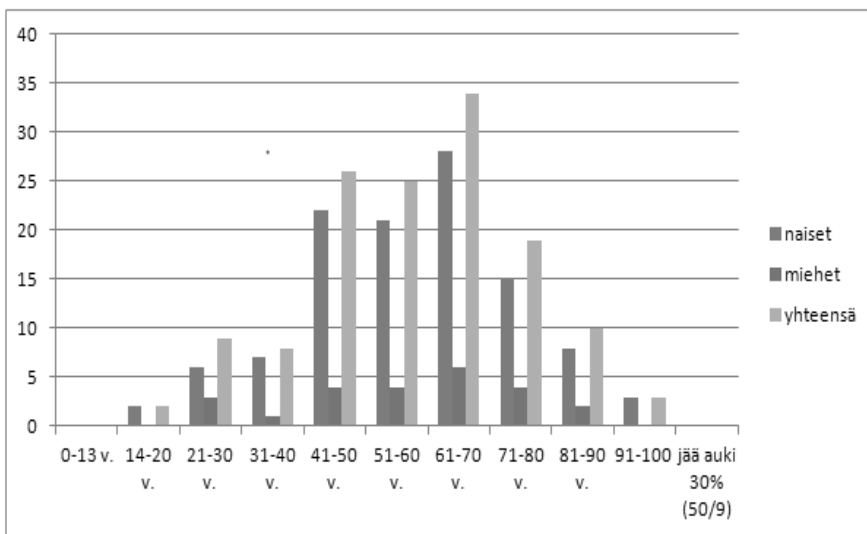
4 Vainajakokemusten luokittelu ja kuvaukset

Tässä luvussa kerron ensin tutkimukseeni osallistuneiden vainajakokemuksia kokeneiden taustatietoja, jotka antavat inhimillisen kontekstin aineistoni vainajakokemuksille. Sen jälkeen esittelen aineistolähtöisen sisällönanalyysin tuloksena saadun vainajakokemusten luokittelun, joka perustuu aineiston kuuteensataankolmeentoista (613) kokemuskertomukseen. Kuvailen vainajakokemusten pääluokitukset sekä selitän vainajakokemusten jakautumisen eri kokemustyypeiksi. Pääosan tästä luvusta käsittää kaikkien kokemustyyppien yksityiskohtainen analysointi ja kuvaus runsain aineistolainoin.

4.1 Aineiston vainajakokemusten kokijat

Tutkimuksen kirjoituskutsussa pyysin osallistujia, vainajakokemusten kokijoita, liittämään kertomukseensa taustatiedoiksi sukupuolen, iän, ammatin ja uskontokunnan, mutta vain osassa kertomuksista kaikki taustatiedot oli kerrottu pyydetysti. Tämä saattoi johtua osittain siitä, että kirjekutsu levisi myös sosiaalisessa mediassa lyhennettynä versiona (ks. luku 3.1).

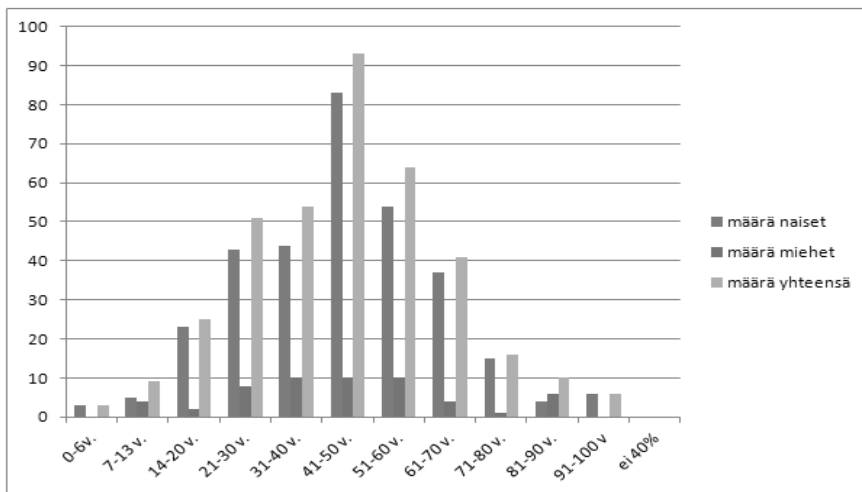
Tutkimukseen osallistuneista oli naisia 162 (83 %) ja miehiä 33 (17 %). Kokemuskertomuksista naisten osuus oli 85,6 % (525) ja miesten 14,4 % (88). Tutkimuksen ulkopuolelle jääneistä 10 osallistujasta seitsemän oli naista ja kolme miestä. Kaikki osallistujat olivat suomalaisia, joista pieni osa asui kirjoittamishetkellä ulkomailla.

Kuvio 3 Kokijoiden ikäjakauma.

Tutkimukseen osallistujien naisten ja miesten ikäjakaumat olen esittänyt kuviossa 3; osallistujien ikä oli mainittu 70 %:ssa kertomuksista. Osallistuneissa vahvimmin edustettuna sekä naisissa että miehistä olivat 61–70-vuotiaat. Nuorin kokemuskertomuksen lähettänyt oli 19-vuotias ja vanhin 97-vuotias, molemmat naisia.

Kuviossa 4 olen tarkastellut myös, minkä ikäisinä osallistujilla oli ollut vainajakokemuksia. Usealla kokijalla oli ollut monta kokemusta; tässä tarkastelussa laskin kokijoiden iät kunkin kokemuksen tapahtumahetkellä. Kokijan erilliset kokemukset eivät olleet välttämättä tapahtuneet lähellä toisiaan ja kokemusten välillä oli voinut kulua aikaa vuosikymmeniä.

Kuvio 4 Kokijoiden ikäjakauma vainajakokemuksen tapahtuessa.

Vainajakokemuksia kokeneiden ikä kokemuksen tapahtumahetkellä selvisi tai oli laskettavissa runsaassa 60 % kertomuksista. Tutkimukseen osallistuneille vainajakokemuksia oli tapahtunut kaikissa esitetyissä ikäluokissa (kuvio 4). Vainajakokemusten määrät on nähtävissä pylväinä ikäryhmittäin. Osallistuneille vainajakokemuksia oli tapahtunut eniten 41–50-vuotiaina (93 vainajakokemusta). Tästä huolimatta ei voitane sanoa, että jokin ikä yleisesti ottaen olisi vainajakokemuksille tyypillisin. Huomionarvoista on, että osallistujilla oli myös ollut vainajakokemuksia heidän ollessaan lapsia tai nuoria. Vajaalle kolmasosalle osallistujista tutkimusaineistoksi lähetetty kokemus oli heidän ainoa vainajakokemuksensa. Keskimäärin osallistuneilla oli neljä tai viisi kokemusta; useilla kokijoilla oli ollut vuosien aikana toistuvia kokemuksia samaan vainajaan liittyen, minkä vuoksi lukuja ei voida täsmällisesti määrittää.

Ammattinsa tai koulutustaustansa osallistuneista kertoi vain 45 %. Heistä korkeakoulutustaustaisia oli 53 % ja ammatillinen koulutustausta oli vajaalla 38 %:lla. Opiskelijoita oli noin 8 % ja lisäksi muunlaisen koulutustaustan omaavia oli noin prosentti. Korkeakoulutusta oli miehillä suhteessa useammin kuin naisilla, ja puolestaan ammatillisen koulutustaustan omaavista osallistujista naisia oli suhteessa enemmän kuin

miehiä. Osallistujien ammatillinen kirjo oli laaja: mukana oli muun muassa insinööriä, tuomaria, opettajaa, tutkijaa, sairaanhoitajaa, suntiota, emäntää, kokkia, toimittajaa, kanttoria, yrittäjää, autonkuljettajaa, maanviljelijää, johtajaa, arkkitehtiä, virkamiestä, hierojaa, kirjailijaa ja taiteilijaa.

Tutkimukseen osallistuneiden työelämästatus selviää noin 60 %:ssa kertomuksia. Työssäkäyviä ilmoitti olevansa 47 % sekä samoin eläkkeellä olevia 47 %, opiskelijoita oli noin 6 %. Vertailusta kävi ilmi, että osallistujista oli työssäkäyviä naisia suhteessa enemmän kuin miehiä, eläkeläisissä miehiä oli puolestaan enemmän kuin naisia.

Osallistujien uskonnollinen tausta ilmeni vajaassa puolessa kertomuksista joko uskontokunnan selkeänä ilmaisuna tai minun tulkitsemana kertomuksessa käytettyjen ilmaisujen perusteella. Kristillisiä ilmaisuja edustivat muun muassa kristillisissä hartaustilaisuuksissa tai jumalanpalveluksissa käynnit sekä kuvaukset Jumalan johdatukseen luottamisesta tai rukoilemisesta. Uskonnolliselta taustaltaan osallistujista 59 % oli kristittyjä; kristillistä uskonnollisuutta oli kuvailtu osassa kertomuksia tarkasti:

Pidän tätä kokemusta kauniina muistona isältäni. Tahdon vielä lisätä, että olen aika ”jalat maassa” elävä ihminen. Minulla ei ole muita tällaisia kokemuksia. Vaikka olenkin saanut löytää uskon Jeesuksen rakkauteen Raamatun pohjalta, en pyri mihinkään yliluonnolliseen enkä myöskään ns. ”ylihengellisyteen”.¹⁰⁷

New age -tyyppiseen uushenkisyyteen¹⁰⁸ kuuluvia oli taustaltaan 21 % ja spiritualisteja¹⁰⁹ 9 % kuvaten uskonnollista taustaansa seuraavasti:

Minulle tuo kokemus oli luonnollinen, sillä uskon jälleensyntymiseen ja siihen että sielu ei kuole yhtäaikaan fyysisen kuoleman kanssa, se vain siirtyy toiseen ulottuvuuteen tai olomuotoon ja inkarnoituu myöhemmin uuteen fyysiseen kehoon jos on tarpeen.¹¹⁰

Humanisteiksi itseään kutsuvia oli 6 %. Muuta ei-uskonnollista taustaa tai uskonnottomia edustavia oli 5 %, esimerkiksi näin kuvattuna:

En usko mihinkään uskontoon enkä ihmisten kirjoittamiin kirjoihin, mutta ymmärrän ettei ihmiskunta vielä tiedä kaikkea kaikesta ja siten monet asiat jotka ovat ns. luonnollisia ovat meiltä vielä tai ehkä ikuisesti hämärän peitossa. ... Mihinkään uskontoon en tätä kokemusta kuitenkaan liitä, eikä mitään jumala tyyppistä viitettä tai kokemusta ole ollut.¹¹¹

Edellä kuvatuista taustatiedoista voidaan todeta, että tässä tutkimuksessa vainajakokemuksia koettiin kokijan uskonnollisesta taustasta, kokijan iästä, sukupuolesta, ammatista tai koulutustaustasta riippumatta.

---

¹⁰⁷ N12sK44.

¹⁰⁸ *New Age -tyyppiseen uushenkiseen kuuluviksi luin sellaiset kokijat, jotka kertoivat vainajakokemuksista tai elämästään kirjoittaessaan enkeleistä, energiahoidoista tai kertoivat uskovansa jälleensyntymiseen. Nämä viime mainitut luokittelin spiritualisteiksi, mikäli he itse niin kertoivat.*

¹⁰⁹ *Spiritualisteiksi luokittelin sellaiset kokijat, jotka kertoivat kuuluvansa spiritualistiseen seuraan. Osa spiritualisteista kertoi kuuluvansa luterilaiseen kirkkoon. Spiritualismin historiasta Suomessa Holma (2017).*

¹¹⁰ N32sK88.

¹¹¹ M120sK299.

4.2 Aineiston vainajakokemusten luokittelu

Kertomusaineiston vainajakokemukset olen jakanut luonteensa perusteella välittömiin ja symbolisiin vainajakokemuksiin. Välitön kokemus on luonteeltaan konkreettinen, jossa kokija tulkitsee aistivansa vainajan itsensä suoraan havainnoituna. Symbolinen vainajakokemus on puolestaan luonteeltaan abstrakti, jossa kokija tulkitsee jonkin tietyn asian tai tapahtuman merkitsevän symbolisesti vainajan läsnäoloa tai yhteydenottoa.

Vainajakokemuksen vastaanottotavan mukaisesti olen luokitellut välittömät kokemukset kolmeen pääluokkaan:

- 1) ulkoisin aistein vastaanotetut vainajakokemukset
- 2) sisäisin tuntein vastaanotetut vainajakokemukset
- 3) unitilassa vastaanotetut vainajakokemukset

VAINAJAKOKEMUSTEN LUOKITTELU												
PÄÄLUOKAT vastaanottotavan mukaan: I ULKOISET AISTIT, II SISÄISET TUNTEMUKSET, III UNITILAT												
ALALUOKAT kokemustyypeittäin (3 x 1-4)												
KOKEMUKSEN LUONNE	I – ULKOISET AISTIT				II – SISÄISET TUNTEMUKSET				III – UNITILAT			
	1 NÄKÖ	2 KUULO	3 TUNTO	4 HAJU & MAKU	1 LÄHELLÄ OLO	2 ENERGIA	3 TELEPATIA	4 SEKSUAALI	1 UNI	2 VALVEUNI NUKKUU	3 VALVEUNI HERÄÄ	4 KEHOSTA IRTI
konkreettinen, välitön kokemus	X	X	X	X								
					X	X	X	X				
									X	X	X	X
VAINAJAKOKEMUSTEN SYMBOLINEN KOKEMUSTYYPPI												
abstrakti, symbolinen tulkinta	X	X	X	X					X			

Kuvio 5 *Vainajakokemusten luokittelu.*

Jokainen kolmesta pääluokasta jakautuu edelleen neljään alaluokkaan muodostaen vainajakokemusten kokemustyytit.

Ulkoisin aistein vastaanotettuja vainajakokemuksia ovat

- näköaistimukset
- kuuloaistimukset
- tuntoaistimukset
- haju- ja makuaistimukset

Sisäisin tuntein vastaanotettuja vainajakokemuksia ovat

- lähellä olon tunteet
- energiatunteet
- telepatiatunteet
- seksuaalitunteet

Unitilassa vastaanotettuja vainajakokemuksia ovat

- unet
- nukahtaessa koetut valveunet
- herätessä koetut valveunet
- kehosta irrallaan koetut vainajakokemukset

Edellä esitetyn luokittelun mukaisesti vainajakokemustyyppinä on 12. Lisäksi kolmannentoista kokemustyyppin muodostavat yhdessä kaikki symbolisesti tulkitut vainajakokemukset, jotka sisältävät erikseen jaoteltuina symbolisesti tulkitut tapahtumat sekä vainajan aiheuttamiksi tulkitut kokemukset ja tapahtumat.

Yksittäiset vainajakokemustyyppit ovat siis pääasialliselta luonteeltaan joko välittömiä eli konkreettisia tai abstrakteja eli symbolisesti tulkittuja. Ulkoisin aistein vastaanotetut vainajakokemukset ovat selvästi konkreettisempia kuin unitilassa vastaanotetut kokemukset. Edellä olevaan matriisiin (kuvio 5) olen merkinnyt x-merkillä sen kokemuksen luonteen, jota kukin kokemustyyppi pääasiallisesti edustaa. Esimerkiksi aineiston unet ovat lähinnä konkreettisia vainajasta nähtyjä unia, kun taas vainajan yhteydenotoksi symbolisesti tulkittuja unia on vähemmän. Luonteeltaan symboliset vainajakokemukset sijoittuvat kuviossa 5 niiden ensisijaisten vastaanottotapojen kohdille, joiden välityksellä ne on vastaanotettu. Symbolisesti koetut vainajakokemukset on yleensä aistittu ulkoilla aisteilla.

Tutkimusaineiston vastaanottotavan mukaisesti tehdyn luokittelun yleisin pääluokka on ulkoisin aistein vastaanotetut vainajakokemukset, joita on 29,2 %. Toiseksi yleisin pääluokka on unitilassa vastaanotetut vainajakokemukset 28,7 %:lla ja 18,8 % on sisäisin tuntemuksin vastaanotettuja kokemuksia. Kolmannentoista kokemustyyppin muodostavia symbolisesti koettuja vainajakokemuksia on yhteensä 23,3 % aineistosta.

Kaikkia aineiston vainajakokemuksia (613 kpl) yhdistävät samat tunnusmerkit, joiden lausuma muodostaa tämän tutkimuksen vainajakokemuksen määritelmän:

Vainajakokemus

- 1) on *spontaan*i aistimus, tuntemus, elämys tai uni,
- 2) merkitsee kokijalleen *vainajan yhteydenottoa tai läsnäoloa*,
- 3) sisältää vainajan *tunnistamisen sekä*
- 4) sisältää kokijan tulkinnan *vainajan viestistä* tai yhteydenoton motiivista.

Nämä vainajakokemuksia yhdistävät tunnusmerkit ovat myös aineistoni vainajakokemusten kriteerejä; mikäli jokin edellä mainitusta neljästä tunnusmerkistä jää täyttymättä, ei kyseessä ole tämän tutkimuksen mukaisesti käsitetyistä vainajakokemuksesta.

Spontaanisuus merkitsee sitä, että vainajakokemus on tapahtunut itsestään, kokijan siihen vaikuttamatta tai siihen varsinaisesti ryhtymättä. Spontaanina vainajakokemus on kokijan toimista tai aloitteesta riippumaton. Vainajakokemuksen toisena kriteerinä on se, että kokija ajattelee tai tulkitsee kokemuksensa vainajan yhteydenotoksi tai vainajan läsnäoloksi. Kolmantena oleva tunnistamisen kriteeri täyttyy, kun kokija kokemuksen

tapahtuessa tai sen jälkeen voi määritellä vainajan identiteetin. Neljännen kriteerin mukaan kokija kertomansa mukaan ajattelee, että vainajakokemuksessa välittyy vainajalta hänelle sellaista informaatiota, jonka kokija tulkitsee vainajan viestiksi tai yhteydenoton motiiviksi.

Esittelen vainajakokemustyyppit aineistolainauksin¹¹² luvuissa 4.3–4.7 alkaen konkreettisista ulkoisista aistikokemuksista edeten abstrakteihin symbolisesti tulkittuihin kokemuksiin.

4.3 Ulkoisin aistein vastaanotetut vainajakokemukset

Ulkoisin aistein vastaanotettuja vainajakokemuksia ovat näkö-, kuulo-, tunto- sekä haju- ja makuaistimukset. Näiden aistiperusteisesti muodostuneiden kokemustyyppien sisällä on lisäksi nähtävissä selkeitä eroja, jotka on kuvailtu kyseessä olevien aistityyppien kohdalla. Aineistoon sisältyy myös moniaistisia vainajakokemuksia.

4.3.1 Näköaistimukset

Välittömiksi vainajan näköaistimuksiksi tulkittuja on noin 10 % kaikista aineiston kokemuksista. Tutkimusaineiston näköaistimuskertomuksissa on kerrottu tunnistetun joko selkeästi vainajan kasvot tai hänen hahmonsansa.

Näköaistimuskertomuksissa kuvataan havaitun yleisimmin vainajan kasvot tai kehonosia, melko usein lähes koko keho, mutta vain hyvin harvoin kerrotaan vainajan jalkojen näkemisestä. Toisinaan kasvoja tai kehoa ympäröi valo tai esiintymisympäristöstä poikkeava utumainen tai varjomainen sumu tai pilvi. Vainajat muistuttavat näöltään eläviä, mutta ovat kokijoiden kertomusten mukaan elävää ihmistä ohuempaa energiaa, läpikuultavia tai läpinäkyviä.

Näköaistimuksista on noin 23 % miesten kokemia, kun aineiston kaikista vainajakokemuksista miesten kokemia on vain noin 14 %. Aineiston kertomuksissa näköaistimuksia on 32 naisella ja 9 miehellä. Noin kolmasosalle naiskokijoista sekä vajaalle neljäsosalle mieskokijoita näköaistimus on ollut heidän ainoa vainajakokemuksensa. Näköaistimusten on kuvailtu kestäneen yleensä vain lyhyen ajan, vaikkakin joissakin kertomuksissa vainajan näkemistä on arvioitu jatkuen jopa 20–30 sekuntia.

Aineiston näköaistimuksissa vainajakokemuksena nähdyn vainajan lisäksi kokijat aistivat usein myös jotakin sellaista, jota ei ole todellisuudessa olemassa. Kyseessä voi olla vainajan ympärillä tai mukana näkyvä asia tai maisema, joka liittyy kokemukseen. Yksi mahdollisuus on tulkita tämä tavanomaiseen todellisuuteen kuulumaton seikka eräänlaisena kanavana, jota vainaja käyttää voidakseen esiintyä elävälle. Sen voi tulkita myös portiksi, jota pitkin vainajan oletettu liikkuminen mahdollistuu. Tällaisena porttina

---

¹¹² Pidemmät aineistolainat esitän sisennettyinä tai tekstissä lainausmerkeissä, lyhyemmät kursiivilla osana vainajakokemusten kuvausta.

tai kanavana seuraavassa, monia vastaanottotapoja sisältävässä näköaistimuksessa on kokijan kotiin avautuva rakennus, jonne nähty vainaja poistuu:

[Puolisoni] kuoli helmikuussa vuonna n.n. Samana vuonna syksyllä eräänä aamuna menin asuntomme olohuoneeseen ja havaitsin [puolisoni] istuvan lempituolissaan. Kysyin ”Kuinka sinä olet täällä?” Hän vastasi: ”olen tässä vain hetken ja lähden sitten”. Samassa aukeni seinään aukko, josta näkyi empiretyylisen talon sisätilat, huone toisensa jälkeen sävyiltään empire värit keltainen, vanharosa, sininen valkoisine ovipuitteineen. Sinne [puolisoni] käveli taakseen katsomatta. Kokemukseni oli ensin hämmäntävä mutta kaunis, rauhallinen ja miellyttävä. Aluksi en kertonut asiasta kenellekään, epäilin olenko menettänyt todellisuustajuni. Kerroin ensimmäiseksi [eräässä tilaisuudessa] tavanneelle ystävälleni, joka olikin kokenut vastaanlaista. Olen puhunut asiasta myös lasteni kanssa ja tutun pastorin kanssa. Olen oppinut ymmärtämään että elämä ja kuolema ovat Luojan suuria salaisuuksia.”¹¹³

Oheisessa kertomuksessa on selkeästi vainajakokemuksen tyypilliset elementit: odottamaton ja spontaani tilanne arkisessa elämässä, jolloin kaikki näyttää samalta kuin muina päivinä. Jotakin on kuitenkin toisin. Puoliso istuu tuolissa, jossa hänellä oli tapana usein istua – nyt hän ei vain ole enää elossa. Kokija kysyy vainajalta yllättyneenä selitystä sille, kuinka puoliso voi olla täällä. Sanalla *täällä* kokija on voinut viitata elämään tai kotiin.

Käydyssä keskustelussa vainajan vastaus on äärimmäisen arkinen, toteava; hän lausuu sellaiset sanat, joita käytetään yleensä ohimennen, millään tavalla painottamatta vierailun tärkeyttä, *olen tässä vain hetken ja lähden sitten*. Vuorosanoista ei välity suuria tunteita tai ainutlaatuisen kohtaamisen pyhyyttä. Vainajan vuorosanoista voisi jopa tulkita, että hänen käyntinsä kotona ovat aika tavallisia – tottahan minä täällä käyn, kun tämä on kotini ja sinä olet rakkaani. Tämänkaltaiset ikään kuin ohimennen lausutut vainajan kommentit ovat kokemuskertomuksille hyvin tyypillisiä.

Oheisen sitaatin kertomuksessa edetään vasta keskustelun jälkeen tavallisuudesta poikkeavaan näköaistimukseen. Kokijalle tutun kodin seinään aukenee aukko, josta kokija kertoi nähneensä vanhan rakennuksen sisätilat mieleen painuneine väreineen. Kanava tai portti vainajan todellisuuteen avautui paikassa, josta kokijalla ei ollut aiempaa kokemusta. Kokijan reaktio kuuloaistimuksen ja näköaistimuksen tapahduttua sisälsi ensin hämmennystä, mutta sitten hän koki tapahtuneen myös rauhalliseksi, kauniiksi ja miellyttäväksi.

Tapahtunutta myöhemmin pohtiessaan kokija epäili menettäneensä todellisuustajuntansa, eikä sen vuoksi kertonut kokemuksestaan kenellekään. Myöhemmin kokija kertoi kokemastaan ensin yhdelle ihmiselle, jolla oli myös vastaanlainen kokemus, tämän jälkeen myös muillekin.

Kertomuksesta välitty kokijan huojentuminen siitä, että hänen kokemansa ei lopulta ollutkaan aivan poikkeuksellista, muillekin oli vastaavaa tapahtunut. Myös toisten kokijoiden kertomuksissa on vastaanlaista pohdintaa kokemuksen ainutlaatuisuudesta, sekä siitä kuinka helpottavaa on ollut kuulla, että muutkin ovat kokeneet vastaavaa.

---

¹¹³ NI49pK354.

Edellä olevasta sitaatista käy ilmi, että myöhemmin myös monet muut kokijan läheisistä kuulivat hänen kokemuksestaan. Kertomuksen viimeisestä lauseesta tulee tuntuma, että kokijan tästä vainajakokemuksesta saama viesti oli hyvinkin kokonaisvaltainen; elämä ja kuolema ovat suuria salaisuuksia.

Maininta vainajasta terveenä ja nuorena on kuudesosassa aineiston näköaistimuskertomuksia. Niissä vainaja esiintyy nuorempana kuin hän on kuollessaan ollut ja/tai ilman eläessään olleita sairauksia; useimmin vainaja esiintyy nuorena ja joissakin kertomuksissa myös sairauksista parantuneena. Tällaisia näköaistimuksia on ollut sekä naisilla että miehillä. Alle viikon sisällä kuoleman jälkeen tapahtuneesta näköaistimuksestaan kokija kirjoittaa: ”sehän oli todellakin setäni joka oli vaan ilmaantunut nuorempana ja juhla-asussa”¹¹⁴. Toinen kokija kirjoittaa 20 vuotta kuoleman jälkeen koetusta näköaistimuksesta: ”tässä näyssäni isoisa oli kyllä nuoremman oloinen kuin minkä ikäinen hän oli ollut kuollessaan”¹¹⁵. Samoin esiintyy vainaja nuorempana kuin kuollessaan seuraavassa katkelmassa: ”Äiti seiso i edessäni. Hänellä oli hohtavan valkea viittamainen asu, ja hän näytti hyvin nuorelta ja kauniilta”¹¹⁶. Erään kertomuksen mukaan kokijan isän kuolemasta oli kulunut noin viisi vuotta, kun koulussa oppitunnilla ollessaan hän näki, että luokan ”[o]velle ilmestyi isäni näköinen mies nuorena ja kysyi minua nimeltä”¹¹⁷. Kyseinen kokija kuvailee olleensa tilanteesta hämmästynyt, mutta menneensä käytävään kohtaamaan isältään näyttäneen henkilön. Kertomus ei sisällä mainintaa siitä, näkivätkö muut luokassa olleet vainajan. Myös seuraavassa näköaistimuskertomuksessa vainaja esiintyy nuorena ja terveenä, mutta valkoisen pilven sisällä:

Edessäni oli aivan yllättäen valkoinen pilvi, jonka keskellä oli isäni kasvat (kirkkaina ja luonnollisen kokoisina) sen näköisenä, kuin hän on n. kaksikymppisenä sotilaskuvassaan.¹¹⁸

Vastaavanlaisia viittauksia vainajien valokuviin sisältyy myös muiden kokijoiden eri kokemustyyppisiin liittyvissä kertomuksissa koskien vainajan esiintymistä nuorena. Kuolinhetkellä tapahtuneesta nuorennäköisen vainajan näköaistimuksesta kokija kirjoitti:

Tiesin heti, että se on äiti vaikka himmeät kasvat eivät olleet vanhan äitini kasvat ... kasvojen ikää en voinut määritellä, äiti ei ollut enää siinä vanha, ei myöskään sellainen kuin hänet lapsuudestani parhaimmillaan muistan eikä lapsikaan, silti tuntui kuin niissä silmissä olisi ollut läsnä hänen kaikki ikänsä samalla kertaa.¹¹⁹

Vainajan tunnistaminen on tapahtunut aineiston näköaistimuksissa poikkeuksetta. Edellisen sitaatin näköaistimuksessa kokija näki äitinsä kasvat tunnistettavina tämän

---

¹¹⁴ N63sK162.

¹¹⁵ N73sK190.

¹¹⁶ N186pK465.

¹¹⁷ N196pK514.

¹¹⁸ N53sK134.

¹¹⁹ N67sK181.

kuolinhetkellä. Vaikka kokijan äiti ei näyttänyt kuolinhetkensä ikäiseltä, kokija tunnisti hänet. Kuvauksesta tulee tuntuma, että kaikki kokijan äitiin liittyvä tuttu ja tärkeä oli näköaistimuksessa tunnistettavasti läsnä. Toisaalta, kertomuksesta tulee vaikutelma, että minkä ikäisenä tahansa kokijan äiti näyttäytyykin, on hänessä aina samaa tunnistettavuutta. Pitkässä ihmissuhteessa kokija oli oppinut näkemään läheisen monenikäisenä ja aina läheisen kohtaamista oli leimannut hänen tuntemisensa. Mikäli voisi olettaa tilanteen, että saman näköaistimuksen olisi vastaanottanut joku toinen, vainajalle tuntematon henkilö, olisi tämän tulkinta oletukseni mukaan ollut toisenlainen; tuntemattomalla ei olisi ollut edellytyksiä nähdä kasvoissa ”kaikki ikänsä samalla kertaa”.

Myös yhdessä miehen kokemassa näköaistimuksessa kuollut esiintyy nuorena:

Kadulla kävellessäni huomasin tutun antiikkikaupan oven aukenevan ja ulos astui vanha tuttavani ja tervehti minua lyhyesti (terve !). etäisyyttä meidän välillämme oli n. 1,5 m., olin itsekin menossa tähän antiikkiliikkeeseen. Olisin ehkä ennättänyt tarttua sulkeutuvan oven ripaan, mutta jäin hämmästyneenä seuraamaan tuttavani kävelyä muutaman metrin päässä olevaan kadunkulmaan, josta hän ylitti kadun suojatietä pitkin niin, että saatoin tarkata hänen tunnusomaista sivuprofiiliaan huolellisesti. Hämmästykseni oli kunnan syy: tämä tuttavani oli kuollut saman vuoden heinäkuussa (kuolinilmoitus oli lehdestä leikattuna esillä pitkään). Tämä tuttavani näytti kohtaamisessamme selvästi nuoremmalta ja parempikuntoiselta kuin edellisessä kohtaamisessamme, joka tapahtui edellisen vuoden itsenäisyyspäivänä.¹²⁰

Aineiston näköaistimuskertomuksissa kuvataan kokijan hämmästyksiä kohdattaessa aisteilla sellaista, mitä ei todellisuuskäsityksemme mukaisesti pitäisi kohdata. Vainajakokemuksen yllättävää luonnetta tulee sitaatissa esille: kokijan kävellessä kaupungilla kaikki näytti sujuvan tavanomaiseen tapaan. Tuttu hahmo poistui kauppaliikkeen avatusta ovesta ja tervehti kokijaa. Kokijalla oli mahdollisuus tarttua ovenkahvaan, jota kaupasta tuleva tuttu hahmo piteli ja mennä sisään. Ovenkahvaan tarttumiseen kokija ei kuitenkaan hämmästyksensä vuoksi kyennyt, sillä hän muisti henkilön kuolleen muutamia kuukausia aiemmin. Kokija kertoo vainajan näyttäneen selvästi nuoremmalta ja paremmin voivalta kuin tämä oli ollut heidän edellisessä tapaamisessaan vajaa vuosi aiemmin, vainajan eläessä. Vainajan näkeminen kaupungilla keskellä päivää aiheutti kokijalle hänen kertomansa mukaan pohdintoja ja kyselyjä, oliko näköaistimuksessa esiintynyt henkilö todella kuollut. Oletettavasti kokijalla olisi ollut mahdollisuus ohittaa tuttavan kohtaamiseen liittyvä erityisyys ja ajatella, että kyseessä oli vain tuttavaa muistuttava henkilö. Kokijalle vainajakokemuksessa kohdattu henkilö lienee ollut hänen eläessään niin merkittävä, ettei henkilön sekoittaminen toiseen voinut tulla kysymykseen.

Aineiston näköaistimuskertomuksissa vainaja esiintyy myös terveenä, sairauksista vapaana ja kehon vaillinaisuudet korjaantuneena. Näistä yksi on tapahtunut joitakin tunteja siinä koetun kuoleman jälkeen:

---

¹²⁰ MI35sK327A.

Hän ilmestyi uudestaan, nyt tosin vain 'eteerisenä' hieman 'utuiseimpana' hahmona, ja näin hänen tanssivan, niin iloisesti ja sydämellisesti ... ja kun häneltä oli ennen kuolemaansa amputoitu toinen jalka, hän ei ollut useaan vuoteen päässyt edes kävelemään. Tuossa kuvassa hän oli niin valoisa, ja näyn aikana loittooni tanssien, eikä enää palannut.¹²¹

Aineiston kertomuksissa sairauksista parantuminen on toiseksi yleisin vainajassa tapahtunut muutos nuorena tai nuorennäköisenä esiintymisen jälkeen. Edellä olevasta lainauksesta käy ilmi, että vainajalla oli eläessään ja kuollessaan ollut vain yksi jalka, eikä hän ollut voinut kävellä moneen vuoteen ennen kuolemaansa. Näköaistimuksessa havaittu vainaja kuitenkin käyttäytyi niin kuin hänellä aina olisivat olleet kummatkin jalat. Aineiston näköaistimusten erityinen piirre onkin juuri se, että vaikka useiden vainajien kerrotaan esiintyvän selvästi kuolinhetkestään muuttuneena, kerrotaan heidät tunnistetun. Useista kertomuksista välittyy myös kokijoiden yllättyneisyys vainajan esiintymisestä hyvinvoivana.

Valoa on mukana useissa aineiston näköaistimuskertomuksissa. Niissä on kerrottu vainajan ympärillä olleen tavanomaisesta ympäristöstä poiketen kehää, valoa, valkoista utua tai pilveä, pilven kaltaista energiakenttää tai kuplaa. Tämä vainajaa ympäröivä kehä tai kupla on erottunut selvästi ympäristöstään. Pääosin näitä on unitilakokemuksissa ja näköaistimuksissa. Näköaistimuksissa tällaista valokehää esiintyy vainajan kasvojen tai kehon ympärillä. Vainajan kasvoja kehystävää valoa kokijat ovat kuvanneet muun muassa siten, että se on ollut "valkoinen pilvi, jonka keskellä oli isäni kasvot"¹²². Seuraavassa aineistolainassa vainajan kasvokuvaa ympäröivä valokeho muutti näköaistimuksen tapahtuessa koostumusta, väriä ja kirkkautta:

Lukiessani ennen kokematon ja sanoilla selittämätön tunne sai minut laskemaan kirjan kädestäni peitolle viereeni ja nousin vuoteella istumaan, nojasin itseäni tyynyyn ja seinään, tuntui että jotain tapahtuisi, katsoin huoneen ovelle, mutta siellä ei ollut ketään. Samalla sängyn jalkopään yläpuolella vaalean seinän ja minun välissä oli jotain himmeää, aluksi himmeän vihertävää, kuin usvaa tai ohutta kuitua, ei kirkasta eikä voimakasta, mutta selvästi havaittavaa, se oli kuin kolmiulotteinen ovaalin muotoinen, kooltaan aikuisen ihmisen päätä hieman isompi pehmeästi piirtyvä ja sumuun heijastuva vaalea kasvokuva, se oli noin ihmisen pään korkeudella tai ehkä hieman korkeammalla... Heijastuvissa kasvoissa olivat selkeimpinä tummat ja suuret silmät, lempeät ja tutut äidin silmät, ne katsoivat minua niin kuin äiti lastaan katsoo, rakastaen ja hyväksyen. Nostin kättäni ja aioin sanoa jotain, mutta tajusin samassa ettei sanoja tarvita, tieto ja tunne oli läsnä sanoitta. Laskin käteni ja hengitin syvään kuin nyhkyttäen, se oli sekä iloa että surua, tunne oli hyvin voimakas, tiesin että äiti pääsee nyt kotiin. Pelkoa tai kauhua en tuntenut, tilanne tuntui kauniilta ja luonnolliselta.¹²³

Oheista kuvausta vastaavaa havahtumista esiintyy jonkin verran kertomuksissa; nyt on tapahtumassa jotakin tavallisuudesta poikkeavaa. Kertomuksessa jokin selittämätön tunne sai kokijan valppaaksi. Vainajan kasvojen kuva muistutti heijastettua kolmiulotteista

---

¹²¹ N63sK160.

¹²² N53sK134.

¹²³ N67sK181.

näkymää, jonka ympärillä oli kuitumaista, himmeän valoisaa ovaalissa muodossa näkyvää usvaa. Näköaistimuksessa piirtyneistä kasvoista ja katseesta välittyi kokijalle hänen mukaansa rakkautta ja hyväksyntää. Yhdessä eletystä elämästä kokija tunsikin, miten läheinen katsoo silloin, kun hän rakastaa ja hyväksyy. Sanoja ei tarvittu, kaikki oli hyvin, eläessä koettu rakkaus pysyi puhtaana elämästä lähdön hetkellä – se oli kokijalle samanaikaisesti surun ja ilon täyttämä kaunis ja luonnollinen hetki. Kokija kertoo voimakkaasta tunteesta: kyseessä oli ”kotiinlähtö”. Kertomuksessa on havaittavissa myös yksittäisten sanojen ja arkisten ilmaisujen heikkous kuvata vainajakokemuksen arkikokemuksesta poikkeavaa erityisyyttä. Vaikka kokemaansa ei tahdo saada sanoiksi, synnyttää menetetyin läheisen jälleen näkeminen niin suuren ilon, että kokija tuntee tarvetta kuvata erityistä kokemusta.

Muita kokemustyyppisiä sivuten aineiston näköaistimuskertomuksissa on lisäksi vähäisessä määrin kuvattuna kokijan kanssa olleen eläimen havainneen myös nähdyn vainajan. Niin ikään joissakin kertomuksissa lapsi on ollut toisena kokijana. Eräässä tapauksessa kokija oli tulkinnut kohdanneensa noutajan.

Samanaikaisesti kerrotaan nähdyn kaksi eri vainajaa sekä naisten että miesten kokemuskertomuksissa. Kokemuskertomuksissa kokijat vertasivat vainajakokemuksissa esiintyviä vainajia toisiinsa. Seuraavassa kokija oli aiemmassa kokemuksessaan nähnyt kirkkaan valon isänsä ympärillä, nyt isävainaja esiintyi veljensä hautajaisissa näköisensä ilman erityistä valoa:

[Vuonna n.n.] marraskuussa oli setäni hautajaiset... Hautajaisissa kun lähdimme arkun perässä ulos, niin siellä seisoivat setäni isäni kanssa ja katseli meitä. He hymyilivät ja saivat minut melkein purskahtamaan nauruun. Onneksi oli kukat kädessä joiden suojaan saattoi peittää kasvonsa. Arvelin muiden luulevan sitä itkukuksi. Kuvittelin mitä tapahtuisi jos kaikki näkisivät saman. Se oli myös todiste siitä, että sieltä seurataan meitä ja ollaan mukana kaikissa tapahtumissa jopa omissa ja sukulaisten hautajaisissa. Silloin ei ollut mitään valoa heidän ympärillään. He näyttivät vain omalta itseltään ja katosivat.¹²⁴

Vainajakokemukset, joissa esiintyy samanaikaisesti kaksi vainajaa, korostavat ihmissuhteen jatkumista kuolemassa: kokijat tulkitsevat vainajien olevan paitsi yhteydessä eläviin, myös toisiin läheisiinsä kuoleman jälkeen. Toisensa eläessä tunteneet ovat kertomusten mukaan tekemisissä toistensa kanssa ja osallistuvat yhdessä elävien läheisten tärkeisiin tapahtumiin, edellä olleessa sitaatissa hautajaisiin ja seuraavassa uuden suhteen solmimiseen:

[Sekä] isäni, että [entinen puolisoni] olivat samassa huoneessa. He seisoivat vieretysten vaatekaapin vierellä, puolisoni minusta katsoen isäni oikealla puolella. Merkitsevintä oli se, että he molemmat hymyilivät minulle. Mitään vastaavaa minulle ei ole tapahtunut ennen tätä, eikä sen jälkeen. Tapahtumasta jäi hyvä ja rauhallinen mieli. Edesmenneet olivat hymyllään antaneet siunauksensa sille, että olin solmimassa uuden liiton.¹²⁵

---

¹²⁴ N170pK396.

¹²⁵ M127sK317.

Sitaatin tilanteessa kokija näki kuolleen puolisonsa ja isänsä, molemmat hymyilevinä, minkä kokija tulkitse siunaukseksi uuden suhteen solmimiselle. Aineistossa on kolme muuta vainajakokemusta, joiden välityksellä kokijat kertovat tulkinneensa saadun vainajalta siunauksen uuden ihmissuhteen aloittamiselle. Näille päinvastainen asetelma on aineiston viidessä vainajakokemuksessa, joissa edesmenneet puoliset esiintyvät mustasukkaisina, minkä kokijat kokevat epämiellyttävinä.¹²⁶ Näistä harvoista äkäisistä ja omistushaluisista vainajista huolimatta aineiston vainajakokemusten lähes kaikki vainajat esiintyvät miellyttävinä ja eläessä ollutta ihmissuhdetta rakentavasti jatkavina.

Toistuvissa näköaistimuksissa tapahtumat ovat jollakin tavalla yhteydessä toisiinsa. Eräs kokija kertomansa mukaan oli nähnyt tätivainajansa aina ensimmäisenä aamuisin herättyään. Kokija tulkitse että, vainaja ei ainoastaan käynyt häntä aamuisin tervehtimässä vaan oli aina lähellä. Toistuvina, toisiinsa yhteydessä olevina näköaistimuksina, pidän myös saman vainajan esiintymistä erilaisissa tilanteissa kokijoiden elämässä. Tällaisia, vainajan tiivistä osallistumista kokijan elämään kuvastavia ja toistuvia näköaistimuksia on aineistossa useita.

Isäni vierailut kuitenkin jatkuivat ja hän jotenkin ilmeisesti "voimistui" kun myös kuvat selkenivät. Välillä hän tuli viereeni istumaan ajaessani autoa, välillä katsomaan lapsia, välillä näin hänet olohuoneessamme. Hän vieraili luonamme satunnaisesti ja pitkään, ainakin toista vuotta, mutta nyt en ole enää nähnyt häntä enkä tuntenut hänen läsnäoloaan. Jonkinlainen yhteys meillä on, mutta se on hyvin kaukainen verrattuna siihen mitä se oli.¹²⁷

Kokemusten intensiivisyydessä ja esiintymistiheydessä näyttää tapahtuneen laimenemista suhteessa vainajan kuolinhetkeen. Lähempänä kuolinhetkeä olleet vainajakokemukset ovat yleensä selvempiä ja intensiivisemmin koettuja kuin kuolinhetkestä pitkän ajan päästä koetut. Useinkin kokijat tulkitsevat tämän merkitsevän sitä, että vainaja siirtyy kuolemanjälkeisyydessä vähitellen kauemmas. Edellä olevassa sitaatissa kokija vertaa yhteyttä vainajaan nyttemmin hyvin kaukaiseksi verrattuna ensimmäisen vuoden ajanjaksoon kuoleman jälkeen.

Harvinaisia useamman kokijan yhtäaikaista näköaistimuksia sisältyy myös aineistooni. Esimerkiksi kahdessa tapauksessa kokijoita on kertomuksen mukaan ollut kaksi. Kokija kertoi kysyneensä ystävänsä luona vierailulla ollessaan, näkikö myös tämä havaitsemansa hahmon. Vastaus oli myönteinen, kummatkin havaitsivat asunnon entisen, edesmenneen asukkaan¹²⁸. Toisessa tapauksessa kokija kertoi nähneensä yhdessä puolisonsa kanssa

---

¹²⁶ *Nämä mustasukkaiset vainajat jatkavat kansanperinteestä tuttujen syyllisten koronakulkijoiden traditiota. Mustasukkaisina esiintyvien vainajien kokijoissa aikaansaamista epämiellyttävistä tuntemuksista johtuen ovat kokijat tulkinneet vainajien tahtoneen, että kokijat pysyisivät yksin eivätkä solmisi uutta suhdetta. Kuolleet puoliset ovat esiintyneet mustasukkaisina sekä ovat vaikeuttaneet tai estäneet elossa olevien toimia uuden suhteen solmimiseksi. Tällaisia kokemuksia on aineistossa määrällisesti joitakin; ne jatkavat huolehtivien vainajien kansanperinnettä, joita mm. Pentikäinen (1994a) on käsitellyt.*

¹²⁷ *N63sK164; vastaavanlaisia näköaistimuksia myös: N66sK228B; M116sK285; N40sK109.*

¹²⁸ *N34sK94.*

kuolleen veljensä tulleen parvekkeelta sisälle, avanneen television ja pyytäneen kokijaa viemään viestin äidilleen. Viestin sisältö oli, että ”hänen on hyvä olla”¹²⁹. Tämä vainajakokemus rakentui koko perhettä yhdistäväksi kokemukseksi, joka liitti sekä vainajan eläviin että myös surussa elävät uudella tavalla toisiinsa. Lisäksi yhdessä näköaistimuksessa oli kertomuksen mukaan ollut kolme kokijaa:

[Edellisestä kokemuksesta] kolmen päivän päästä puolisoni avasi ulko-ovemme. [Lapsemme] katsoi ylöspäin ja totesi: ’iso tumma mies’. Niin N.N. ei vielä tiedä, ettei hänen tarvitse odottaa oven avautumista,’ totesin. N.N. oli tosi ärsyntyneen näköinen kuolemansa johdosta. Puolisoni meni kippuraan pienen eteisen nurkkaan ja pyysi: ’alkää puhuko siitä, alkää puhuko siitä.’ Tänä päivänäkään hän ei suostu kommentoimaan mitään aiheeseen liittyen. [Lapsi] ei muista tapausta lainkaan, nyt n. 9 vuoden kuluttua.¹³⁰

Oheinen näköaistimus on hyvin harvinainen aineiston kokemuksettomusten joukossa nimenomaan kolmen kokijansa vuoksi. Aikuinen ja lapsi avasivat oven, lapsi kertoi näkemästään. Kertomuksen kirjoittaja tulkitsi, että vainaja ei vielä tiennyt, että hän olisi päässyt kulkemaan muutoinkin kuin avatun oven kautta. Kolme päivää aiemmin kokijalla oli ollut ensimmäinen samaan henkilöön liittyvä vainajakokemus. Yksi kokijoista meni tapauksen johdosta eteisen nurkkaan eikä halunnut puhua siitä, mitä kaikki kolme olivat juuri nähneet. Kirjoittaja kertoo, että edellä mainittu vainajan nähnyt henkilö ei yhä vielääkään halua keskustella tapahtuneesta. Kertomuksesta on pääteltävissä, että kirjoittaja oli ennen kirjoittamista kysynyt lapseltaan, muistiko tämä tapauksen. Vajaan vuosikymmenen jälkeen ei lapsi kirjoittajan mukaan muistanut tuota tilannetta, jossa kolme samanaikaisesti kohtasivat äskettäin kuolleen ihmisen.

Ihmissuhteen jatkumisen merkitys kuvastuu edellä olevassa lainauksessa. Tulee vaikutelma, että vaikka vainaja ei vielä tiennyt vainajana olemiseen liittyviä lainalaisuuksia, hän tiesi mistä saa apua – ystävältä. Kun oli hätä kysymyksessä, ei elämän ja kuoleman välinen raja voinut estää yhteydenottoa. Vainaja mitä ilmeisimmin tarvitsi apua. Kokija ei kuitenkaan kerro moittineensa vainajaa, vaikka tämä odotti oven avaamista. Vainaja olisi kirjoittajan mielestä voinut vain ilmestyä sisälle. Kokija ei kerro moittineensa vainajaa siitäkään, että hän ”oli tosi ärsyntyneen näköinen kuolemastaan”. Kertomuksesta kuvastuu kuoleman rajan ylittävä ystävyys ja luottamus: vainajan voidaan tulkita ajatelleen, että ystävän luo voi aina mennä hakemaan apua – kuolleenakin.

Epäselvät näköaistimukset

Aineiston epäselviä näköaistimuksia olen tarkastellut pääasiassa varsinaisista näköaistimuksista eroavina. Epäselvissä näköaistimuksissa kokijat ovat kertomansa mukaan nähneet vainajan hahmon harmaana varjomaisena tai epäselvänä häivähdyksenä eivätkä ole tarkkaan erottaneet vainajan kasvopiirteitä. Kokijat kertovat epäselvään näköaistimukseenkin liittyneen vainajan tunnistamisen tai sisäistä tietoa, keneen aistimus

---

¹²⁹ N184pK459B.

¹³⁰ M116sK284.

liittyy. Vaikka hahmo on epäselvä, jostakin syntyy kokijalle ajatus, että kyseessä on tuttu vainaja.

Epäselviä näköaistimuksia aineistossa on yhteensä 11, joista kahdeksan naisten ja kolme miesten kokemia. Epäselviä näköaistimuksia on prosentuaalisesti miehillä huomattavasti enemmän kuin on miesten kokemien vainajakokemusten osuus aineiston kaikista kokemuksista. Muutoin aineiston epäselvät näköaistimukset muistuttavat varsinaisia näköaistimuksia ja ovat muun muassa kestoltaan samantyyppisiä.

Aineiston yhdessä näköaistimuskertomuksessa esiintyy kokijalle tuntemattomia vainajia suurena joukkona. Hahmot muistuttavat kalmanväkeä¹³¹:

Kerran lomamatkalla --maassa yhden päivän aikana minulle ilmestyi suuri määrä kuolleita. Se oli hyvin erilainen kokemus, sillä joka kerta minulle tuli hyvin kylmä ... Nämä tummat hahmot olivat erilaisia kuin mikään aiemmin näkemäni. Ne olivat tummia ja liikkuiivat näkökentän laidalla. Eikä niistä tullut kovinkaan miellyttävä olo vaan raskas ehkä vähän ahdistava. ... Seuraavana päivänä kun olimme rannalla, sain pyynnön pyytää että maasta luodaan portaat taivaaseen. Pyysin apua ja näin kuinka veden ylle rakentui tällaiset portaat. Ne olivat valoisa, kuin aurinkoa ja kiertyivät monta kerrosta ympäri ennen kuin yltivät taivaaseen. Näitä portaita pitkin sitten kaikki nuo tummat hahmot, kymmeniä ellei satoja, nousivat taivaaseen. Sen jälkeen portaat katosivat.”¹³²

Edellä oleva näköaistimus tapahtui kokijalle kertomuksensa mukaan hänen ollessaan alueella, jossa oli aiemmin sodittu. Kokija tulkitse näkemiensä hahmojen olleen sodassa kuolleiden ihmisten henkiä, joiden hän ajatteli jääneet maan päälle ikään kuin eksyksiin. Kertomuksessa kokija tulkitse olleensa välittäjänä tuomassa apua ja antamassa mahdollisuuden erityisessä tilanteessa olleille hahmoille. Näköaistimuksessa on huomionarvoista se, että kokija kertoi nähneensä hahmot näkökenttensä laidalla. Aineiston kolmessa muussa toisten kokijoiden kirjaamissa kertomuksissa on niin ikään maininta siitä, että vainajat ovat näkyneet näkökentän laidalla, mutta että heidät on silti voinut selvästi tunnistaa tietyksi vainajaksi. Mikäli kokijat kertomansa mukaan olivat kohdistaneet katseensa suoraan vainajiin, ei heitä enää näkynyt. Silloin taas vainajat näkyivät, kun kokijat suuntasivat katseensa heistä hieman sivulle.

Aineiston näköaistimukseen olen luokitellut myös vähäisessä määrin sellaisia moniaistisia kokemuksia, joissa vainajan näkeminen on vahvana elementtinä:

Jonkin ajan kuluttua [edellisestä kokemuksesta] heräsin yöllä, kun ulko-oveen koputettiin, koira haukkui ja menin katsomaan, mikä oli hätänä. Ovella seisoi pieni mies, sini-valkoraaidallinen pipo päässään ja hävisi sanomatta mitään.¹³³

Yllä olevassa näköaistimuksessa on elementtejä neljästä eri kokemustyyppistä. Kokemus on unesta herättäessä tapahtunut valveuni, jossa kokija heräsi kuulemaansa ääneen, näki vainajan sekä hänen katoamisensa. Lisäksi tässä monia kokemustyyppisiä

---

¹³¹ Koski 2010.

¹³² N63sK169.

¹³³ N179pK443B.

sisältävässä kokemuksessa on vielä eläimen mukanaolo; myös eläin kuuli koputuksen ja reagoi siihen haukkumalla. Kertomuksessa ei ole mainintaa, menikö koira kokijan kanssa ulko-ovelle. Ulko-oveen koputtanut ja ovella seisonut mies oli kokijan kertomuksen mukaan hänelle tuntematon. Tapauksen jälkeen kokija kertoi kyselleensä naapureiltaan, millaisia ihmisiä talossa oli aiemmin asunut. Hän sai selville, että edellinen asukas oli muistuttanut hänen näkemäänsä hahmoa sini-valkoraidallisine pipoineen.

4.3.2 Kuuloaistimukset

Aineiston vainajakokemuksista noin 10 % on kuuloaistimuksia. Koko aineistossa kuuloaistimukset ovat kolmanneksi yleisimpiä ja niitä on yhtä paljon kuin näköaistimuksia. Kuuloaistimukset olen jakanut varsinaisiin kuuloaistimuksiin ja mekaanisiin kuuloaistimuksiin. Varsinaisia kuuloaistimuksia ovat kokemukset, joissa kokijat kertovat kuulleen vainajan tuottamaa inhimillistä ääntä kuten puhetta tai hengitystä. Mekaaniset kuuloaistimukset sisältävät mekaanisia ei-inhimillisiä ääniä, jotka kokijat tulkitsevat vainajan aiheuttamaksi. Kuuloaistimukset ovat kertomusten mukaan kestoltaan selvästi pidempiä kuin esimerkiksi näköaistimukset. Toisaalta, kuuloaistimukset saattavat olla katkelmallisia, eri osista koostuvia ja lyhyen ajan sisällä toistuvia, kuten silloin tällöin kuuluvat askeleet tai toistuva koputus.

Aineiston varsinaiset, inhimillisiin ääniin liittyvät kuuloaistimukset eroavat merkittävästi mekaanisista kuuloaistimuksista siinä, että jälkimmäisissä on runsaasti kahden kokijan yhteisiä kokemuksia. Sen sijaan aineiston kaikki varsinaiset kuuloaistimukset, joissa on kuultu vainajaan liittyvää inhimillistä ääntä, ovat vain yksittäisten kokijoiden kokemuksia. Varsinaisiin kuuloaistimuksiin olen luokitellut ne orgaanisten äänten kuuloaistimukset, jotka kokijat kertovat tulkinneensa vainajan tuottamiksi ääniksi. Näitä olivat puheen, hengityksen tai muun inhimillisesti tuotetun äänen kuten itkun, yskimisen tai nyyhkytyksen kuuloaistimukset. Lisäksi kuuloaistimuksiin olen sisällyttänyt tapaukset, joissa kokijat kertovat kuulleen sisäisesti vainajan puhetta. Tällaisiin kuuloaistimuksiin on liittynyt vainajan persoonallisen puhettavan kuten murteen tai äänenpainojen tunnistamista. Tarkoiton jatkossa varsinaisia kuuloaistimuksia puhuessani kuuloaistimuksista.

Aineiston kuuloaistimuksia ovat kokeneet sekä miehet että naiset. Osa aineiston kuuloaistimuksista on kertomusten mukaan syntynyt kokijan unesta heräämisen jälkeen.

Aineiston kuuloaistimukset olen jakanut neljään ryhmään:

- 1) kokija kuulee vainajan kutsuvan nimellä
- 2) kokija kuulee vainajan kertovan asiansa lyhyesti
- 3) kokija kuulee sisäisesti vainajan puhuvan omalla äänellään
- 4) kokija kuulee vainajan inhimillisesti tuottama ääntä

Ensimmäiseen ryhmään luokitelluissa kuuloaistimuskertomuksissa kokijat kertoivat kuulleen vainajan kutsuvan kokijaa nimeltä. Näiden kuuloaistimusten tapahtuessa

kokijat olivat kertoneet tunnistaneensa kyseessä olleen vainajalle ominaisen tai murteellisen tavan sanoa kokijan nimi, puhua tai kutsua kokijaa nimeltä:

Saman iltana, kun hän oli kuollut, kuulin selvästi äidin kutsuvan minua nimeltä niin lempeästi, että tiesin hänellä olevan hyvä olla.¹³⁴

Lainauksen kokija oli kuullut äitinsä kutsuvan häntä nimeltä kuolinpäivän iltana – ”niin lempeästi”, että kokijan oli mahdollista tehdä siitä tulkinta, mitä äiti viestitti. Se, mitä kokija kuuli vainajan sanovan, ei sinällään ollut viesti, mutta se, että tuttu ääni äidille ominaisella tavalla kutsui häntä, antoi kokijalle mahdollisuuden tulkintaan, että äidillä on kaikki hyvin. Jos ko. kuuloaistimuksen vastaanottajana olisi ollut joku vainajalle tuntematon henkilö, tällaiseen tulkintaan ei olisi ollut perusteita. Kokija oli äitinsä lapsena lukemattomia kertoja kuullut äitinsä kutsuvan häntä. Niinpä kokijalla oli suuri äidin nimeltä kutsumisten valikoima, minkä pohjalta hän oli oppinut ymmärtämään, mitä äiti milloinkin tahtoi sanoa. Äitinsä nimeltä kutsumisen asiantuntijana kokija tulkitsi tällä kertaa, ensimmäisessä äitiinsä liittyvässä vainajakokemuksessa, viestiksi sen, että äidillä oli kaikki hyvin. Näin kokijan tulkinta kuuloaistimuksessa kuulemastaan rakentuu siitä ihmissuhteesta, joka kokijalla on ollut vainajaan hänen eläessään. Vuorovaikutus läheisen kanssa jatkuu samankaltaisena kuin se on ollut vainajan eläessä.

Toiseen ryhmään kuuluvissa kuuloaistimuksissa vainaja kertoo kokijalle asiansa usein hyvinkin lyhyellä lauseella, sitaatin tavoin, metaforalla tai muutoin vainajalle ominaisella tavalla. Seuraavassa esimerkissä on kyseessä sama kokija, jonka edellistä kuuloaistimusta käytin äsken ensimmäisen ryhmän esimerkkinä:

Kuulohavainto uusiutui parin viikon päästä hautajaisia edeltävänä iltana. Silloin äiti sanoi: ’N.N., ota ne hautajaiset niin kuin ne olisivat koulun kevätjuhla’.¹³⁵

Kokijan kuulemana viestinä oli, että kokija saisi verrata pian tulevia hautajaisia koulun kevätjuhlaan. Viestin metafora muodostui ainutlaatuiseksi vain kokijalle itselleen, sen sanoman asettuessa kokijan elämän kontekstiin hänen toimiessaan opettajana. Kertomusta voisi tulkita, että samoin kuin koulun kevätjuhlassa juhlistetaan yhden vaiheen täyttymistä, voi kuolemaa ja hautajaisia ajatella yhden vaiheen päättymisen juhlanä. Kevätjuhlassa todetaan, että työt on tehty ja on aika siirtyä eteenpäin. Niin on myös hautajaisissa elämän suhteen. Tämä kertomus ilmentää myös tulkitun viestin kontekstisidonnaisuutta kokijan elämään.

Toiseen ryhmään luokittelemisani kuuloaistimuksissa vainajan lyhyesti kertomia asioita ovat esimerkiksi: *sureminen on turhaa; älä itke minulla on niin hyvä olla; en ole kuollut; kiitos että yritit auttaa; sinun ei ole pakko jaksaa*. Aineiston kuuloaistimukset sisälsivät myös hyvin konkreettisia viestejä, kuten ohjeet rakentaa keskeneräinen keittiö valmiiksi, ohjeet levätä, ottaa työssä rauhallisesti tai hiljentää ajovauhtia. Kuuloaistimuskertomuksissa vainajilta muutamilla sanoilla välittyneet viestit temaattiselta

---

¹³⁴ N185pK460A ja N185pK460B.

¹³⁵ N185pK460A ja N185pK460B.

sisällöltään liittyvät välittämiseen, huolehtimiseen; niiden taustalla oli elämässä alkanut inhimillinen teko, pitkään jatkunut läheisyys, yhteisyys ja rakkaus – ainoastaan niiden olemassaolo teki mahdolliseksi lyhyesti kerrotun asian muodostumisen viestiksi, joka oli merkittävä kuulijalleen.

Kolmanteen kuuloaistimusten ryhmään luokittelemisani tapauksissa kokijat olivat kuulleet vainajan puhuvan sisäisesti. Vain kokija kertomansa mukaan kuuli vainajan puheen, vaikka ympärillä oli ollut muitakin ihmisiä. Myös kokijoiden sisäisesti kuulemat vainajan ilmaisut olivat kertomusten mukaan sisältäneet vainajalle ominaisia piirteitä kuten tuttuja sanoja, äänenpainoa tai murretta.

Samassa kuulin äidin äänen aivan selvästi ja juuri sellaisena kuin hänen äänensä oli aina kuulostanut. Käännyin katsomaan, mistä ääni tuli, mutta kukaan ei ollut lähelläni. Sanoisin, että ääni kuului pääni sisällä tai että ympärilläni oli jonkunlainen ääntä eristävä ”kuori” tai kupla, jonka sisältä se kuului. Samassa kaikki ulkopuoliset äänet katosivat ja oli vain hiljaisuus, jonka keskeltä äiti kutsui minua nimeltä kaksi kertaa.¹³⁶

Ohessa kokija kertoo havainneensa tavallisuudesta poiketen ihmispaljoudesta huolimatta ympärilleen muodostuneen jonkinlaisen pehmeän kerroksen, joka oli saanut tuntuman kuuluvien äänten loitontumisesta. Tuossa tilassa kokija kertoi kuulleensa vainajan kutsuneen häntä nimeltä. Kokija oli katsellut ympärilleen varmistaakseen, oliko totta, ettei kukaan häntä kutsunut. Vainajan kuvaillaan kutsuneen häntä juuri sellaisella äänellä, jolla oli aina eläessään kokijalle puhunut. Tässä kuuloaistimuskertomuksessa kuvattu kupla, jonka sisältä vainajan ääni kuului, muistuttaa asetelmaltaan näköaistimusten kuvauksessa siteeraamaani katkelmaa. Siinä kokija kertoi nähneensä, että kotinsa huoneisiin avautui näkymä toisenlaisesta rakennuksesta, jonne kokija kertoi vainajan poistuneen. Toisenlaiseen olemassaoloon avautunut rakennus ja kokijan ympärille muodostunut kupla voidaan nähdä kummatkin eräänlaisina portteina, jotka mahdollistivat vainajan yhteydenoton.¹³⁷

Merkillepantavaa on, että kuitenkin kaikissa kertomuksissa ei ole mainintaa siitä, ovatko kokijat kuulleet vainajan puhetta sisäisesti vai ulkoisesti. Joissakin kertomuksissa on maininta ulkoisin aistein kuullusta vainajan puheesta, johon kokija oli vastannut.

Neljännessä kuuloaistimusten ryhmässä kokijat kertoivat kuulleensa tietyille vainajalle ominaisia inhimillisen elämisen ääniä; läheisessä ihmissuhteessa eläessä toisen tavat toimia, olla ja elää tulevat tutuiksi. Läheisen äänenpainoja ja hengitystäkin oppii tulkitsemaan, miten hän milloinkin voi. Kun yöllä herää ja kuulee toisen hengittävän rauhallisesti, tietää että hänellä on kaikki hyvin. Aineiston kuuloaistimuksissa havaitut äänet, jotka kokija tulkitsee vainajan inhimillisiksi ääniksi, tuottavat kokijoiden kertoman mukaan samanlaista turvallisuutta kuin ne olivat vainajan eläessä heille tuottaneet:

Iltaisin kun en saanut unenpäästä kiinni, niin eräänä iltana aloin kuulemaan vierestäni tyynyltä mieheni hengityksen aivan kuin hän olisi siinä nukkumassa ja minun tuli tavattoman hyvä ja

---

¹³⁶ *N10sK33.*

¹³⁷ *Ks. luku 4.3.1.*

levollinen olo ja nukahdin hyvin. Aamulla olin tosi virkeä. Jonakin yönä kun heräilen niin kuuntelen hetken hänen hengitystään ja ajattelen, että hänellä on kaikki hyvin, kun hän noin rauhallisesti hengittää, ja niinpä minäkin jatkan uniani hymy huulillani. Tätä on jatkunut jo toista kuukautta, mutta vain makuuhuoneessa, ei muualla – koen sen tosi lohduttavana, ei ollenkaan pelottavana, tosin nyt hetkittäin tuntuu, että hengitys kuuluu hiukan kauempaa aivan kuin hän olisi erkanemassa täältä kodista.¹³⁸

Kokijan kertomasta on havaittavissa, että kuuloaistimus vainajan hengityksestä on ollut toistuvaa ja jatkunut yli kuukauden. Kokija tulkinta siitä, mitä vainajan rauhallinen hengitys merkitsi, perustui vainajan eläessä koettuihin hetkiin: *aivan kuin hän olisi siinä nukkumassa*. Kokija tuntui elävän uudelleen niitä hetkiä, jolloin puoliso oli ollut hänen vieressään rauhallisesti hengittävänä, siitä tuli *tavattoman hyvä ja levollinen olo*.

Lisäksi edellisessä lainauksessa on erityisen kiinnostava kokijan maininta siitä, että myöhemmin vainajan hengitykseksi tulkitut äänet olivat alkaneet tuntua kuuluvan kauempaa. Samankaltaisia tulkintoja on aineiston tuntoaistimuksia sekä lähellä olon tuntemuksia koskevista kertomuksista, joissa kokijat kertovat havainneensa vainajan läsnäolossa vaihtelua. Vainaja koettiin olevan väliin lähellä, väliin kauempana tai kokonaan pois. Myös vainajan irtautumista kokijan läheltä on lähellä olon tuntemusten yhteydessä havaittu. (ks. luku 4.4.1)

Aineiston kuuloaistimukset sisältävät vainajien viesteinä kokijoiden tulkinnan mukaan anteeksipyyntöjä, ennakkotietoa kokijan kohdalle tulevista tapahtumista sekä vaaratilanteiden varalle saatuja varoituksia. Kahdessa kertomuksessa kokija, joka koki saaneensa vainajalta varoituksen, oli pysynyt hengissä toimittuaan saamansa varoituksen myötä. Kuuloaistimuksissa oli saatu myös lohdutusta. Lisäksi aineiston kertomusten mukaan kuuloaistimusten välityksellä oli saatu vainajalta kehoitus selvittää vainajan raha-asiat, toive haudattaessa vainajalle puettavista vaatteista sekä tietoa parantavan rakkauden läsnäolosta.

Lähes poikkeuksetta aineiston kuuloaistimuskertomuksissa kokijat kertovat tunnistaneensa vainajan läheisekseen, sillä vainajan ääneksi tulkittu puhe, hengitys tai äänenpaino on ollut kokijoille tuttu. Vain kahdessa tapauksessa kokijat eivät olleet varmoja siitä, kenen puhetta he kuulivat; he liittivät kuulemansa kuitenkin vainajiin. Todentuntuisuutta ja tunnistettavuutta on voinut lisätä myös tuttu nauru:

Noin 3-4 vuoden kuluttua [kuolemasta] joskus kevättalvella aamuyöstä n.5:n aikoihin heräsin, kun mies huusi kovalla äänellä HEI. Tuntui, että hän oli ihan vieressäni. Säikähdin ja huusin kovalla äänellä: Hyi olkoon ,kun pelästyin ja silloin mies naurahti tutulla huvittuneella äänellä. Taas minä huusin huusin ja mies jatkoi : On se niin hyvä tai niin hyvin , mutta ääni ikäänkuin häipyi johonkin. Kokemus oli hyvin voimakas. Se naurahdus oli niin tuttu ja koko ääni, kun miehelläni oli voimakas ääni eläessään.¹³⁹

---

¹³⁸ N187pK437.

¹³⁹ N101sK253.

Vaikka useat aineiston kuuloaistimukset ovat tapahtuneet vuosikymmeniä ennen niiden kirjoittamista, ovat niiden kuvaukset samankaltaisia kuin äskettäin tapahtuneiden. Kolmeen kuuloaistimuskertomukseen sisältyi kuvaus kokijan voimaantumisesta tai välittömästi hyvinvoinnin lisääntymistä ko. kokemuksen yhteydessä. Yhdessä kuuloaistimuskertomuksessa kokija tulkitsee kuulemansa äänen enkelin ääneksi, vaikka ko. kertomuksessa oli myös arveluja kokijan sukulaisesta.

Mekaaniset kuuloaistimukset

Mekaanisia kuuloaistimuksia on aineistossa hiukan enemmän kuin varsinaisia, inhimillisten äänten kuuloaistimuksia. Yhteensä mekaanisia kuuloaistimuksia oli kokenut 21 naista ja kolme miestä, joista neljällä naisella oli useampi kuin yksi kuuloaistimus.

Aineiston mekaaniset kuuloaistimukset sisältävät mekaanisia, ei-inhimillisiä ääniä, jotka kokijat tulkitsevat vainajan aiheuttamaksi. Mekaaniset kuuloaistimukset ovat askelten ääniä, lattioiden narinoita, ovikellon soimisia, koputuksia sekä ovien tai ikkunoiden kolahduksia tai muita tavallisia ihmisten tuottamia mekaanisia ääniä.

Lähes kolmasosa aineiston mekaanisista kuuloaistimuksista on kertomusten mukaan tapahtunut kahden henkilön läsnä ollessa. Lisäksi ääniä kuulemassa on ollut useissa tapauksissa mukana myös eläimiä. Useat mekaaniset kuuloaistimukset eroavatkin kokijoiden määrässä aineiston varsinaisista kuuloaistimuksista, joissa kokijoita oli vain yksi kutakin kokemusta kohden.

Tuli seuraava ilta ja istuttiin N.N:n kanssa olohuoneessa. Yhtäkkiä alkoi kuulua kolinaa ja vaihdettiin katseita N.N:n kanssa. Minulla oli kylmä ja kumma olo. Hetken päästä soi N.N:n puhelin ja suruviesti tuli isän kuolemasta.¹⁴⁰

Oheisen lainauksen tapahtumissa kaksi kokijaa kuulivat ääniä, joiden alkuperästä kummallakaan ei ollut tietoa. Kertomuksesta voisi tulkita, että kirjoittajalla lienee ollut aavistus siitä, kenen aiheuttamia kuullut äänet olivat; kuin selitykseksi kokija kertoi olleen kylmän ja kumman olon. Hetken päästä tuli soitto sairaalasta: kokijan isä oli kuollut. Myöhemmin kokijoilla oli myös toinen mekaaninen kuuloaistimus samaan vainajan liittyen.

Mekaanisissa kuuloaistimuksissa havaitut äänet ovat samanlaisia, kuin yleensä kuullaan asiantiloissa tapahtuneiden muutosten yhteydessä. Arkisessa elämässä on totuttu monenlaisiin ääniin, oven kolahdukset, äänet esineiden putoamisista jne. Vainajakokemusten ollessa kyseessä asiantiloissa tapahtuneita muutoksia ei kuitenkaan välttämättä ole todellisuudessa tapahtunut. Kokija kuulee äänet sellaisina kuin ne kuulutaisiin asiantiloissa tapahtuneiden muutosten myötä, vaikka ne eivät tapahdukaan.

[Kuolinpäivän iltana] istuin kotona olohuoneessa miettien asioita. Yhtäkkiä kuulin kolme kummaa koputusta kotitalomme eteisestä. Aivan kuin puuseinään olisi koputettu, talomme on tiilestä. Kävin ulko-ovella katsomassa, josko siellä olisi joku, mutta ei. Istuin uudestaan sohvalle. Seuraavaksi

---

¹⁴⁰ NI62pK373G.

kolme koputusta makuuhuoneesta, menin katsomaan ikkunasta putsaako naapuri autoa lumesta, ei. Seuraavaksi koputettiin tietokonehuoneessa ja sitten keittiössä. En enää etsinyt syytä tähän. Myöhemmin lämmitin saunan ja istuin sinne levollisena. Sammutin valot ja nautin tulen loisteesta ja saunan lämmöstä. Yhtäkkiä kuulin kolme kummaa koputusta kiukaan takana olevasta tiiliseinästä, toisella puolen on takka. Tajusin, että sieltä ei voi kukaan koputella noin vain. Sitten tajusin asian: Isä oli tullut hyvästelemään. Pelästyneenä juoksin saunasta ulos, sytytin valot joka paikkaan ja soitin veljelleni. Rauhoittuani kerroin isälle, että hyvästit olivat tulleet perille ja kiitin häntä isänä olemisesta. Lisäksi sanoin, että käyppä kattomas mua välillä. Saunoin loppuun valot päällä, mutta mieli rauhallisena.¹⁴¹

Oheinen lainaus tuo esille mekaanisten kuuloaistimuksen eri vaiheita: luonnollisilta kuulostavien äänen kuuleminen, äänen alkuperän etsiminen, oivaltaminen etteivät äänet olleet elävien ihmisten aiheuttamia sekä pelästymien äänen yhdistämisestä vainajaan. Lisäksi kokija kertoo rauhoittuneensa saatuaan jakaa kokemansa. Useissa kuuloaistimuskertomuksissa edellisestä sitaatista poiketen kokijat rauhoittuvat siinä vaiheessa, kun he yhdistävät kuuloaistimuksensa tuttuun vainajaan.

Aineiston tyyppillisen mekaanisen kuuloaistimuksen vaiheet ovat:

- a) luonnolliselta vaikuttava kuuloaistimus
- b) havainto, että oletettua ääntä tuottavaa elävää ihmistä ei ole lähistöllä
- c) pelästys, että mikä äänen aiheuttaa
- d1) vainajan tunnistaminen ja helpotus: äänet ovat tutun vainajan aiheuttamia tai
- d2) vainajan tunnistaminen ja pelko: vainaja haluaa kokijalle jotakin pahaa
- e) rauhoittuminen ja tulkinta vainajan motiivista – ajatus vainajan viestistä

Mekaaniset kuuloaistimukset poikkeavat varsinaisista inhimillisten äänen kuuloaistimuksista siinä, että hyvin usein kokemus alkaa vaivihkaa, kokijan itse sitä huomaamatta. Kokija kuulee ääniä, joiden hän ajattelee aiheutuvan tavallisesta elämisestä aivan kuin kyseessä olisi ihmisen aikaansaama ääni. On kuulunut askelia tai koputusta, ovikello on soinut, ovi on käynyt ja kokija on ajatellut jonkun elävän ihmisen tuottaneen kuulemansa äänet. Pian kuitenkin kokijalle on selvinnyt, että muut ihmiset ovat toisaalla, ulkona, lähistöllä ei olekaan ketään. Tämän havaittuaan kokijat ovat yleensä pelästyneet. Pelästys tai säikähdyks on voinut kaikota, kun kokija on yhdistänyt kuulemansa äänet tiettyyn vainajaan. Kokija on voinut tunnistaa mekaanisesta äänestä vainajan, kuten esimerkiksi askellus ullakolla oli samanlainen kuin vainajan eläessä.

Huomionarvoista on, että eläessä alkanut ihmissuhde luo perustan sille, että mekaanisesta kuuloaistimuksesta voi muodostua vainajakokemus: kertomusten tapauksissa kokijat ovat yhdistäneet kuulemansa äänet vainajan kanssa elettyyn yhteiseen elämään. Toisin sanoen, kokijoille on ollut tuttuja läheisen elämästä ne äänet, joille ei löydy kuuloaistimuksen ympäristössä selitystä.

---

¹⁴¹ N204sK543.

Edellä kuvattu mekaanisissa kuuloaistimuksissa esiintyvä vainajakokemuksen syntytapana on erityinen. Esimerkiksi aineiston näköaistimuksissa kokija yhdistää havaitsemansa yleensä heti siihen tuttuun läheiseen, jolta vainaja näyttää. Mekaanisten kuuloaistimusten ollessa kyseessä kokija yhdistää kuulemansa äänen vainajaan usein vasta myöhemmin; silloin, kun hän oivaltaa, että äänet eivät olekaan elävän aiheuttamia. Myös aineiston hajuaistimuksissa ja symboliepisodeissa esiintyy samankaltaista syntytapaa, jossa vaivihkaa alkanut tapahtuma tulkitaan myöhemmin vainajan aiheuttamaksi.

Mekaanisten kuuloaistimusten kertomuksissa on mainintoja myös eläinten reagoineista niihin ääniin, jotka kokijat tulkitsevat vainajien aiheuttamiksi. Eräässä kertomuksessa on kuvattuna tapaus, jossa kokijan kaksi koiraa riensivät ovelle koputuksen kuultuaan, mutta eivät kuitenkaan haukkuneet. Toisessa kertomuksessa koira haukkui ovikellon soittoa, jonka myös itse kokija kuuli.

4.3.3 Tuntoaistimukset

Tutkimusaineistossa tuntoaistimus vainajakokemuksena on harvinaisempi kuin näkö- ja kuuloaistimukset. Tuntoaistimuksia on aineistossa vajaat 4 %, ja niitä ovat kokeneet sekä naiset että miehet. Tuntoaistimuksia sisältyy myös moniaistisiin kokemuksiin ja vainajan kosketuksia on kerrottu tunnetun valveunissakin. Niinpä tuntoaistimus vainajakokemuksena on aineistossa hieman yleisempi kuin prosenttiosuudesta voisi päätellä.

Tuntoaistimus vainajakokemuksena on kokijoiden kertomana iholla tai kehossa tunnettu kosketus, jonka kokija tulkitsee vainajan kosketukseksi. Tuntoaistimukseen liittyy kevyttä hipaisua, lempeää tönäisyä, reipasta kosketusta tai kipakampaa töytäisyä, pään silitystä sekä käden laskeutumista harteille selvästi tuntuvana painona. Esimerkiksi kokija tuntee nukkuessaan vieressä nukkuvan aiheuttamat kosketukset, vaikka sänky on tyhjä; kokija tulkitsee sen vainajan kosketukseksi. Yleensä tuntoaistimukset koetaan ilman sanoja, lohduttava kosketus riittää:

Silloin tällöin ollessani yksin ja suruissani, tunne kuin mieheni laittaisi, kuin lohduttaen, kätensä vasemman olkapään ylitse kaulalleni. Mitään sanoja ja ääntä en kuule. Onko tämä luonnollista vai olenko jotenkin erikoinen. Uskon Jumalaan. Uskon myös kohtaavani lähimmät omaiseni kuoleman jälkeen.¹⁴²

Onko tämä luonnollista vain olenko jotenkin erikoinen; kirjoittaessaan kokija yhtyy niiden vainajakokemusten kokijoiden joukkoon, jotka pohtivat kokemuksen luonnollisuutta ja todellisuuteen kuuluvuutta. Aivan kuin kokija kaipaisi tietoa, onko muillakin vastaavia kokemuksia. Pohdintojensa oheen kokija kirjoittaa uskovansa Jumalaan ikään kuin perustellakseen kokemuksensa luonnollisuuden. Aivan kuin hän sanoisi, että Jumalaan uskovalle voi tapahtua vain hyviä asioita, niin täytyy tämänkin olla hyvä. Kertomusta voisi tulkita myös siten, että kun uskoo kohtaavansa lähimmät

---

¹⁴² N181pK447B.

omaisensa kuoleman jälkeen, niin miksipä vainajia ei voisi kohdata vielä eläessäänkin, sillä jossakinhan he ovat.

Useimmin tuntoaistimukset ovat myönteisiä, vaikkakin aineistossa on myös yksi epämiellyttävänä koettu vainajan kosketuksen aiheuttamaksi tulkittu tuntoaistimus.

Lisäksi erityisiä, vähäisissä määrin tuntoaistimuskertomuksissa esiintyviä asioita ovat esimerkiksi saatu suudelma, josta kokija kirjoittaa, että *ei siinä ollut mitään pelottavaa, saati seksuaalista*. Toinen kokija kirjoittaa unesta herättävästä tönäisystä tilanteesta, jossa kokijan oli kiiruhdettava pysyäkseen aikataulussa.

Aineiston tuntoaistimukset ovat kestoltaan melko lyhyitä, pian kosketuksen havaitsemisen jälkeen loppuvia. Toisinaan kosketus voi jatkua pidempään ja sisältää yllättäviä tapahtumia:

Kerran hän tuli, en muista paikkaa, ihan lähelle seisomaan ja laittoi poskensa poskeani vasten, ja painautui niin lähelle, että silmäripsemme kohtasivat kun niitä liikutti. Hän vaikutti hyväntuuliselta ja hassutteli. Tunne oli tämän läsnäolon jälkeen kovasti ikävöivä.¹⁴³

Edellisen lainauksen kokijalla oli kertomansa mukaan ollut ennen ko. tuntoaistimusta useita muita vainajakokemuksia samaan vainajaan liittyen. Jotkut niistä olivat aiheuttaneet kokijassa epämiellyttäviä tuntemuksia; oheinen kosketusaistimus oli tälle kokijalle poikkeus herättäessään aistimuksessa koettuun vainajaan kaipausta.

Vainajan kosketuksen aistimisen vastakohtana on tuntoaistimuskertomuksissa kuvattu myös kosketuksen puuttumista. Pitkähkön kosketuksia sisältäneen jakson jälkeen kokija oli kertomansa mukaan kokenut selkeästi vainajan poistuneen läheltään. Kokija kertoo ajatelleensa, että kyseisen vainaja oli tuolloin ollut jonkun toisen läheisen luona.¹⁴⁴

Koen, että poismenneet rakkaat ihmiset ovat mukana elämässäni koko ajan - välillä ihan lähellä, välillä kauempana. Läsnäololla tarkoitan vahvaa tunnetta, että ajoittain joku poismenneistä rakkaistani on aivan takanani. Hetki tuntuu sattumanvaraiselta kesken arkipäiväisen elämän, mutta sen erityinen tunnelma pysäyttää minut. Tällöin tunnen, kuinka äitini pitää kättään kevyesti vasemmalla olkapäälläni, isäni taas pitää molempia käsiään hartiollani. Joskus tuntuu kuin mummoni seisoi takanani hymyillen. Erotan aina selvästi kuka on kyseessä ja tuntemus on aina samanlainen kunkin kohdalla. Fyysisesti nämä hetket tuntuvat siltä kuin hartiolle kiedottaisiin lämmin huivi, kädet tuntuvat lämpimiltä ja tunnen oloni hyvin rentoutuneeksi ja eläväksi, aistin oman kehoni jotenkin erityisellä tavalla.¹⁴⁵

---

¹⁴³ N195pK509B.

¹⁴⁴ *Samanlaisista läsnäolon ja poissaolon jaksottaisista kokemuksista olen kuullut myös työssäni psykoterapeutin vastaanotolla: vainajakokemuksia kokenut henkilö kertoi tunteneensa, milloin vainaja oli hänen lähellään ja milloin hän oli poissa läheltä. Myöhemmin ko. kokija kertoi keskustelleensa erään läheisensä kanssa, jolla oli niin ikään ollut vainajakokemuksia samaan vainajaan liittyen. Nuo toisen henkilön vainajan läsnäolokokemukset sijoituivat juuri sille ajalle, jolloin asiakkaani oli kokenut ko. vainajan poissaolon. Asiakkaani kertoi kyseessä olleen yhden tai kahden viikon jaksoja. Tilanteen asiakas tulkitsi niin, että vainaja pystyi olemaan kerrallaan vain yhdessä paikassa kerrallaan.*

¹⁴⁵ N193sK482.

Päivittäin ja usean vuoden ajan toistuvia vainajan kosketuksia on aineiston tuntoaistimuksissa viidesosalla kokijoista. Oheisessa lainauksessa kokija kuvasi tunteneensa toistuvasti useamman vainajan kosketuksen samanaikaisesti. Yhdessä tai erikseen tunnetuissa kosketuksissa kokija kertoo olevansa kuitenkin aina selvillä, kuka vainajista oli kyseessä. Kosketuksen kokija kuvaili muistuttavan lämmittävän huivin harteille kietomista. Kertomuksessa vainajat esiintyvät yhdessä, mikä antoi aihetta ajatella vainajien olevan tekemisissä toisten läheisten kanssa kuoleman jälkeenkin. Myös toisella kokijalla oli kahden vainajan yhtäaikaisen kosketuksen tuntoaistimus.

Voimaantuminen vainajakokemuksen yhteydessä on eräs merkittävistä kokemusten vaikutuksista. Ohessa kokija kertoo tuntoaistimuksen tuoneen hänelle yhtäältä rentoutta ja toisaalta energisyyttä. Myös toisessa kosketusaistimuksessa on tulkittu, kokijan sairaana oltuaan, saadun voimien palautumista ja parantumista. Lisäksi lievempää voimaantumista on kerrottu koetun kahden tuntoaistimuksen yhteydessä. Kahdessa tapauksessa, vainajakosketuksen hetkellä, kokijat kertovat kuulleen myös vainajan puhetta; ”sinulla ei ole mitään hätää” ja ”kaikki on hyvin”. Edellä mainittujen sanojen kuuleminen oli vaikuttanut kokijoissa myös voimaantumista.

Aineiston tuntoaistimukset ovat aiheuttaneet kokijassa kielteisiä tunteita kokemuksen tapahtumahetkellä keskimääräistä useammin kuin muissa kokemustyypeissä. Suurimmassa osassa näitä tapauksia kokijat ovat kuitenkin jälkepäin kokeneet tuntoaistimuksensa myönteisiksi niiden tuoman yhteyden ja viestin vuoksi. Aineiston tuntoaistimuksista vain yksi on kokonaisuudessaan koettu kielteiseksi. Kielteinen tuntoaistimus herätti kokijan mukaan hänessä pelkoa jälkepäinkin, vaikka hän yhdistikin kosketuksen tuttuun vainajaan liittyväksi; tämä siitäkkin huolimatta, että kokijalla oli ollut myös myönteinen tuntoaistimus samaan vainajaan liittyen.

4.3.4 Haju- ja makuaistimukset sekä moniaistiset kokemukset

Tutkimusaineistossa hajut ja tuoksut vainajan läsnäolon merkkinä ilmaantuvat ilman ulkoista aiheuttajaa ja ne ovat etäällä tai täysin riippumattomia tavanomaisesta syy-yhteydestä. Kokijan ympäristössä ei kertomusten mukaan ole mitään sellaista, joka tuoksun tai hajun voisi aiheuttaa. Hajuaistimuskertomuksissa esimerkiksi autoon on tullut ruusun tuoksua, tupakoinnin hajua on haistettu huoneessa, jossa ei ole koskaan tupakoitu. Tai sisällä kaupunkiasunnossa on haistettu tuoreen polttamattoman tupakan tuoksua tai metsän, pihkan tai nuotiosavun tuoksua. On havaittu mummolan tuoksua tai mummolan kahvin tuoksua aivan muualla kuin mummolassa. Hajuaistimuksessa kerrotaan aistitun tutun ihmisen tuoksua, mutta myös kalman hajua, kuten on luettavissa myöhemmässä sitaatissa sekä myös palaneiden hiusten hajua, minkä kokija tulkitsi kalmanväen hajuksi.

Neljä viidesosaa aineiston hajuaistimuksista liittyy tuoksuun ja viidesosa hajuun. Hajuaistimus kokemustyyppin nimenä viittaa enemmän hajuihin kuin tuoksuihin, mutta suomenkielessä ei puhuta tuoksuistimuksesta. Käytän siis hajuaistimusta, vaikka kyse on pääasiassa tuoksuista. Hajuaistimusten kokijoita tämän vainajakokemusten kokemustyyppissä on 16, joista 15 naista ja yksi mies. Monella hajuaistimuksen kokijalla

on useita hajuaistimuksia, joillakin näistä toisiin kokemuksiin liittyy tuoksua ja toisiin hajuja.

Pääosin hajuihin liittyvät kokemukset ovat yleistunnelmaltaan epämiellyttäviä. Useat kokijat kuvailivat haistamiaan hajuja etoviksi, vaikka he tulkitsivatkin kokemansa kokonaisuudessaan myönteisiksi. Sen sijaan tuoksuihin liittyvät hajuaistimukset oli koettu elämyksinä ja tulkittu kokemuksina myönteisinä yhtä poikkeusta lukuun ottamatta.

Kestoltaan aineistossa hajuaistimus on muutamasta sekunnista pariin minuuttiin. Toisaalta aineistossa on toistuvia hajuaistimuksia, jotka eräällä tavalla seuraavat kokijaa; haju koetaan useassa paikassa ja yhdessä kertomuksessa nimenomaan silloin, kun kokemukseen liittyvä vainaja on kokijan ajatuksissa tai keskustelun aiheena. Kahdessa tapauksessa epämiellyttävä haju on kadonnut sillä hetkellä, kun kokija on yhdistänyt sen tiettyyn vainajaan. Ko. kertomuksen mukaan näytti siltä, kuin vainaja hajun aiheuttajana olisi pysytellyt kokijan lähellä niin kauan, että kokija oivalsi vainajan olevan hänen lähellänsä. Samankaltaisia toistuvia kokemuksia on havaittavissa myös joidenkin muiden kokemustyyppien kohdalla, mutta niissä aistittavassa kohteessa tapahtuva muutos on epäselvempi kuin nyt mainittujen hajuaistimusten kohdalla.

Vainajiin liittyvät hajuaistimukset kertomusten mukaan eroavat tavanomaisista hajuaistimuksista myös itsepitaisuudessaan. Vainajiin liittyvissä hajuaistimuksissa hajut ja tuoksut eivät kertomusten mukaan lähde tuulettamalla pois, tällaista esiintyy aineistossa vähäisessä määrin. Epämiellyttävää hajua kutsutaan löyhkäksi tai kalmanhajuksi:

Seuraavassa vaiheessa [valveunien jälkeen] hän toi minulle tuoksua. Minä sanoisin, että ne olivat hajuja, sillä ne eivät olleet miellyttäviä. Vanha kansa sanoisi taas, että se oli kalman haju. Asuin silloin yksin ja minusta tuntui, että huoneessani oli vähintään kissan raato. Kun aikuiset lapseni kävivät luonani, kysyin heiltä, tunsivatko he outoa tuoksua. He eivät sitä tunteneet ja heillä sentään nuorina ihmisinä on paljon paremmat aistit kuin minulla. Yritin kaikin keinoin tuulettaa huonettani. Joskus se auttoi, mutta haju tuli aina uudelleen. Suihkussa ollessanikin haju tuntui nenässäni. En päässyt sitä karkuun. Sitten aloin keskustella ”hajun lähteen” kanssa mm. näin: - ”Ai, kun kiva, että taas olet täällä. Mitä asiaa sinulla on minulle? Oletko huomannut, että olen rukoillut puolestasi. Sinun ei enää tarvitse pyytää anteeksi, olen antanut anteeksi ... Meillä oli paljon hyviä hetkiä. Ne kantavat minua eteenpäin.” Tällaisten keskustelujen jälkeen haju muuttui miellyttävämmäksi, mutta en kuitenkaan tunnistanut sitä minkään kukan tuoksuksi. Aikaa myöten tällaiset hajumerkit loppuivat.¹⁴⁶

Viimeisin merkki tapahtui muutama vuosi sitten. Olimme N.N:n kanssa [vainajan] hautaa kunnostamassa. Oli aikainen kevät, eivätkä mitkään kukat vielä kukkineet. Tunsin nenässäni jasmiinin tuoksun. Jasmiinipensas kukki erään asuntonne pihassa kymmeniä vuosia sitten. Siksi tunnistin tuoksun. Kysyin N.N:ltä: ”Tunnetko jasmiinin tuoksun? Hän ei huomannut mitään erikoista. Ihmeissäni katselin ympärilläni, enkä löytänyt tuoksun lähdeä. Sitten lähdimme kotiin. Minä ajoin autoa ja ihmettelin, että tuoksu seurasi autoonkin. Silloin vasta tajusin, että [vainaja] oli läsnä.¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ N60sK153.

¹⁴⁷ N60sK154.

Hajuaistimusten toistuvuus ja niiden sisällössä tapahtuvat muutokset tulevat esille edellä olevien toisiinsa yhteydessä olevien kokemuskertomusten myötä. Kokijan tulkinnan mukaan hajuaistimukset liittyivät samaan vainajaan. Hajuaistimuksissa tapahtui muutoksia sekä hajujen ja tuoksujen mutta myös elämysten välittömien tunnelmien sekä tulkintojen suhteen. Ensimmäiset kokemukset olivat vahvasti kielteisiä, kun taas viimeisin oli myönteinen. Kokijalla oli hänen kertomansa mukaan pian kuoleman jälkeen ollut epämiellyttäviä valveunikokemuksia samasta vainajasta: *Energia tuntuu koko kehossa värähtelynä, kylmyytenä tai ilmavirtana. Voin myös kuvailla sitä: karmii selkäpiitä, huimauksen tunne yms.* Näiden kokijan kuvailuista päätellen vahvojen valveunikokemusten jälkeen kokija aisti ensin epämiellyttäviä hajuja, jotka muuttuivat laimeammiksi ja neutraaleiksi sekä lopulta hyväksi tuoksuiksi.

Edellä olevasta kertomuksista käy ilmi hajuaistimusten yhtäläisyydet kuulokokemuksiin, joissa vain kokija kuuli vainajan puheen, vaikka ympärillä oli myös muita ihmisiä. Tässä kokijan lisäksi muut paikalla olleet eivät haistaneet kokijan aistimia hajuja. Kokijalle vain hänen haistamansa hajuaistimukset toistuivat. Kokija kertoo puhuneensa *hajun lähteelle*, mikä hänen tulkintansa mukaan muutti hajua myönteisemmäksi. Kokijan hajun lähteen kanssa käymän keskustelun sisältö kuvastaa läheisen kanssa eletyn ihmissuhteen monipuolisuutta ja syvyyttä. Kokijan tulkinnan mukaan vainajassa tapahtui jotakin keskustelujen myötä; näytti siltä, että asiat eivät olleetkaan ratkaisemattomia. Kun vainajakokemuksissa koetun kuolemasta oli kulunut noin viisitoista vuotta, tapahtui kokijalle tuoksukokemus jasmiinista, minkä hän tulkitsi liittyvän samaan vainajaan. Kokija tulkitsi ko. vainajaan liittyvien vainajakokemusten sarjan parantuneen vainajaan ollutta ihmissuhdetta. Kokija tuli siihen tulokseen, että vainaja oli ollut pahoillaan elämässä tapahtuneista asioista ja valinnoistaan. Kokijalle valveunet ja tuntoaistimukset olivat kommunikointia. Se, että hajut ja tuoksut loppuivat, kun kokija yhdisti ne kyseiseen vainajaan, merkitsi kokijan tulkinnan mukaan vainajan huomioimista. Tuoksu ja haju jatkuivat niin kauan, että kokija puhutteli mielessään tai ääneen vainajaa. Toistuvia hajuaistimuksia esiintyy myös muissa kertomuksissa. Yhdessä tällaisista kokija totesi, että *tällä kertaa en pelästynyt, ainoastaan olin onnellinen, jos niin voisi sanoa.*

Hajuaistimuksia tarkastellessani havaitsin niissä saman piirteen, joka esiintyi mekaanisissa kuuloaistimuksissa: kokijat yhdistivät aistimansa hajun tai tuoksun vainajaan vasta elämyksen tapahtuessa eivätkä sen alkaessa. Tyypillisesti hajuaistimuksissa hajun lähdeä ei ole todellisuudessa olemassa; kokijat kuitenkin yhdistävät haistamansa hajun tai tuoksun liittyvän tiettyyn vainajaan:

Istuin yksin olohuoneessani, ja jälleen kuulin jonkun menevän ylös. Nyt en mennyt katsomaan, odotin, koska tunsin kuin olohuoneessa olisi joku joka poltti piipputupakkaa [merkkiä S.T]. Nyt tajusin – ääneen sanoin; ‘kuule N.N., jos tahdot ilmoittaa, että olet kuollut toisen käden kautta, niin minä tiedän. Anna varmistus, etkä tule enää tänne, vaan jatka siellä matkaasi, minä kerron toisille.’ Ja hän ei enään tullut. MUTTA – SE S.T.-tupakan tuoksu siinä piipussa oli juuri se mitä hän poltti, kun oli käynyt meillä joku vuosi aiemmin.¹⁴⁸

---

¹⁴⁸ N172pK404.

Oheisen hajuaistimuksen kokijalle oli aiemmin tapahtunut samaan vainajaan liittynyt symboliepisodi. Kokija oli jäänyt pohtimaan tuota edellistä vainajakokemusta, jonka viestiksi hän oli tulkinut, että kyseinen henkilö oli kuollut. Toisaalta kokija oli aikaisemmin kuullut kotinsa yläkerrasta myös askeleita ja oli silloin käynyt tarkistamassa, että oliko siellä ketään. Tällä kertaa kokija ei mennyt yläkertaan, sillä hän tunsii olohuoneessa olevan jonkun tiettyä tupakkamerkkiä polttavan vainajan. Ihmissuhde, joka kokijalla oli ollut vainajaan tämän eläessä, antoi kokijalle hänen tulkintansa mukaan perusteet ajatella: tämä on senmerkistä tupakkaa, nyt N.N. on tässä. Kokija oivalsi, että hänelle tarjoutui tilaisuus varmistaa, miten vainaja oli kuollut. Kun uusia kokemuksia vainajaan ei enää esiintynyt, tulkitsi kokija tästä vainajan kuolintavan.

Makuaistimukset

Makuaistimuksen olen luokitellut omaksi tyyppiksi, vaikka niiden esiintyvyys on tämän tutkimuksen aineistossa marginaalista. Kokemukselle on tyyppillistä jokin erityinen maku, jonka kokija tunnistaa liittyneen vainajaan tämän eläessä.

Aineistossa on vain yksi makuaistimuksia sisältävä kertomus, jossa koetaan kokijan sukulaisen läsnäolo haudalla käynnin yhteydessä.

Juuri kun olimme poistumassa [N.N:n] haudalta, tunsin suussani erittäin voimakkaan maun. Olin aivan ymmälläni, koska itse en käyttänyt mitään hajusteita. Maku suussani voimistui ja aloin syljeskellä sitä pois, mutta ei se mitään auttanut. Sitten tunnistin maun ikäänkuin joksikin ihovoiteeksi ja noin viiden minuutin kuluttua maku yht'äkkiä hävisi. Ihmettelimme [puolisoni] kanssa asiaa ja sitä, että mistä oikein voisi olla kysymys. Sitten yht'äkkiä muistin ja sanoin [puolisolleni] "herrantähden, sehän oli N.N:n käyttämän ihovoiteen maku ja tuoksu". N.N. käytti ainakin kesäisin säännöllisesti tuota ihovoidetta ilmeisesti aurinko-tai kosteus yms voiteena. Sitten vain totesin, että N.N. kävi tervehtimässä minua tällä tavalla ja se tuntui hyvin hyvältä ja minulle tuli jotenkin rauhallinen olo.¹⁴⁹

Oheisessa makuaistimuksessa on yhtäläisyyksiä hajuaistimuksille, joissa kokijat eivät heti löydä hajun lähdettä. Lainauksessa kokija kertoi makuaistimukseen liittyneen myös tuoksun haistamista. Makuaistimuksen kokija yhdisti aistimuksensa vainajaan vasta hetken kuluttua pohdittuaan sitä yhdessä puolisonsa kanssa.

Kertomuksen makuaistimuksessa on kaikkia vainajakokemuksia yhdistävät piirteet: Kyseessä on spontaani makuaistimus, jonka kokija tulkitsi vainajan tervehdyskäynniksi. Makuaistimus on myös henkilökohtainen ja se kerrotaan ensikäden tietona. Makuaistimuskertomus sisältää vainajan tunnistamisen, joka liittyy kokemuksen vastaanottotapaan.

---

¹⁴⁹ M132sK312.

Moniaistiset vainajakokemukset

Vajaa 2 % (11/613) vainajakokemuksista on kertomusten mukaan vastaanotettu samanaikaisesti useilla eri tavoilla. Tällaisia kutsun moniaistiseksi kokemukseksi.¹⁵⁰ Moniaistiset kokemukset eivät kuitenkaan muodosta omaa luokkaansa, vaan olen luokitellut kokemustyypin kertomuksessa korostetun tai vahvimman vastaanottotavan mukaan.

Moniaistisessa vainajakokemuksessa kokijat vastaanottavat vainajan yhteydenoton tai läsnäolon samanaikaisesti tai peräkkäin ulkoisina aistimuksina, sisäisinä tuntemuksina tai unitilassa. Moniaistisissa kokemuksissa harvoin yksi vastaanottotapa tai kokemustyyppi nousee määrääväksi; päinvastoin, usein ne pikemminkin nivoutuvat erottamattomasti yhteen. Moniaistisen kokemuksen erilaiset aistimukset ja symbolisesti tulkitut tapahtumat saattavat vaikuttaa toisistaan riippumattomilta. Kokijan tulkinta kuitenkin aineiston kertomuksissa liittyy ne toisiinsa. Useinkaan kokijan ympäristössä ei tapahdu niitä asiantilojen muutoksia, joihin kuullut äänet tai havaitut muutokset viittaavat. Useinkin vainajakokemus on kokijalleen turvallisuutta ja lohtua lisäävä, vaikka se tapahtuessaan voikin aiheuttaa pelästystä:

Istuin 4-vuotiaan lapseni huoneessa lattialla leikkimässä hänen kanssaan. Yhtäkkiä huoneen katon rajasta kuului kova ääni. Ehkä pamahdus kuvaa tätä ääntä parhaiten, mutta enemmän sellainen kuin vaikka rautatuoli olisi kaatunut lattialle. Asumme siis yksikerroksisessa omakotitalossa, joten yläpuolellamme ei todellakaan ollut mitään. Ääni kuului kuitenkin ikään kuin huoneen sisältä, mutta katon rajasta. Säpsähdettiin tietysti molemmat, mutta mieleeni tuli heti ajatus, että vaari siellä haluaa viestittää.

Hetki tämän jälkeen [huoneen] kattolampusta sammui valo. Ja heti sen jälkeen ympärillemme levisi valtavan ihana kukkien tuoksu. Tämän huomasi nelivuotiaanikin, haistelimme siinä ilmaa ja sanoin lapselleni, että vaari sieltä lähettää meille taivaasta kukkia. Sammuneesta lampusta ajattelin tietysti, että poltin meni rikki, että täytyypä vaihtaa. Ihmetys oli suuri kun tämän unohtaneena illalla napsautin tytön kattovalot päälle ja lamppu toimi moitteettomasti vielä pitkään.¹⁵¹

4.4 Sisäisin tuntemuksin vastaanotetut vainajakokemukset

4.4.1 Lähellä olon tuntemukset

Lähellä olon tuntemus on aineistossa neljänneksi yleisin kokemustyyppi, unien, näköaistimusten ja kuuloaistimusten jälkeen seuraavaksi yleisin. Aineiston vainajakokemuksista runsas 9 % (56/613) on lähellä olon tuntemuksia. Lähellä olon tuntemuksessa vainaja koetaan yhtäältä sisäisenä tuntemuksena, mutta toisaalta useissa

---

¹⁵⁰ *Austad (2014, 154) havaitsi myös tutkimuksessaan kokemuksia, joissa vainaja oli aistittu useilla aisteilla samanaikaisesti tai perätysten. Samoin Guggenheim ja Guggenheim (1997, 107) ovat rekisteröineet aineistossaan näköaistimuksia, joissa vainaja oli aistittu samalla kertaa myös muilla aisteilla.*

¹⁵¹ *N35sK97.*

tapauksissa sisäiseen tuntemukseen liittyy vainajan paikantaminen jonnekin tiettyyn fyysisesti lähellä olevaan paikkaan. Lähellä olon tuntemuksille onkin ominaista riippumattomuus ulkoisista aisteista, tietämistä muistuttava sisäinen varmuus vainajan läheisyydestä sekä huomattavassa määrin vainajan paikantaminen. Aineiston lähellä olon tuntemusten olennaisimmiksi viesteiksi kokijat tulkitsivat vainajan läsnäolon heidän elämässään. Etenkin kuolinhetkellä tapahtuneissa lähellä olon tuntemuksissa viestiksi tulkittiin hyvästijättö. Sellaiset lähellä olon tuntemuksia muistuttavat vainajakokemukset, joissa informaation välittyminen oli edellä mainittuja viestejä rikkaampaa, olen luokitellut telepatiakokemuksiin.

Vainajan lähellä olon tuntemukset eroavat selvästi sekä ulkoisten aistien välityksellä havaituista että myös symbolisesti tulkituista kokemuksista, sillä vainajan tunnistaminen tapahtuu sisäisen tuntemisen kaltaisena tietämisenä. Vainaja koetaan olevan läsnä tunteen ja ajatuksen yhteistuntemuksena niin, että jokin persoonallinen tunnistettava osa vainajasta on kokijan läheisyydessä. Tämän kokemustyyppin nimi perustuu kokijoiden kuvauksiin, joiden mukaan heillä *oli vahva tunne siitä, että hän oli siinä; tuntui, kuin hän oli ollut ovipielessä tai minä tiesin, että hän on siinä lähellä.*

Lähellä olon tuntemukset olen luokitellut kahteen ryhmään, paikannettuihin ja kehollisiin lähellä olon tuntemuksiin. Kahdessa kolmasosassa lähellä olon tuntemuksista kokijat kertoivat pystyneensä paikantamaan vainajan läsnäolon yhteydessä. Mainittu enin osa aineiston lähellä olon tuntemuskertomuksista kuvaa sisäiseen tietoon liittyvästä selvästi paikannettavasta, kokijan kehon ulkopuolella koetusta läsnäolosta. Vainajan tunnetaan olevan rinnalla, vierellä tai tietyssä paikassa samassa huoneessa tai jossakin läheisyydessä. Vainajan paikantaminen on yleensä hyvin tarkkaa:

Henkilökohtainen kokemus rajan tuolta puolelta oli, kun tätini uskovainen kristitty oli sairaalassa ja sieltä lähti iankaikkisuuteen. –Minä olin ja luin hänen kodissaan hengellistä lehtä. Iltamyöhällä yks kaks hätkähdin, että tätini seisoo ovelle, en nähnyt häntä, mutta tuijotin pitkään ovelle, missä tunsin hänen seisovan. No se siitä, jatkoin lukemistani hämilläni ollen, että hyvänen aika, mitä se tuo olikaan. –Viidentoista minuutin kuluttua sairaalasta soitettiin, että teidän tätinne nukkui juuri pois. Siis tätini käväisi vielä tuossa ovelle, että tässä sitä ollaan!¹⁵²

Lainauksen tilanteessa kokijalla oli tarkka tieto tätinsä olinpaikasta ja lisäksi hän itse oli tätinsä kodissa. Kokijan tädin oleminen kotonaan ja samanaikaisesti sairaalassa selittyi kokijalle kuolinhetkellä tapahtuneeksi vainajakokemukseksi sen jälkeen, kun sairaalasta soitettiin ja kerrottiin kuolemasta. Kokija kertoi katsoneensa pitkään ja tiiviisti ovelle, jossa hän tunsii vainajan seisovan.

Kiintoisaa paikannetuissa lähellä olon tuntemuksissa on se, että kokijat pystyvät määrittelemään ilman aisteja vainajan sijainnin. Kertomusten mukaan tunnetaan, että kuollut on rinnalla, vieressä tai että hän tulee lähelle johonkin tiettyyn paikkaan esimerkiksi ikkunalle, tiettyyn tuoliin tai sohvalle, ovipieleen tai sänkyyn. Paikannettu vainaja sijaitsee kuitenkin läheisyydessä, yleensä samassa tilassa.¹⁵³

---

¹⁵² N177pK432.

¹⁵³ *Lähellä olon tuntemuksiin liittyvän vainajan paikantamisen on havainnut myös Walter (1999).*

Kokijan kehollinen tunne vainajan läsnäolosta määrittää kolmasosaa lähellä olon tuntemuksia. Osa näistä kehollisesti tunnetuista läsnäoloista on kokijoiden kertoman mukaan hyvin vahvasti tunnettuja. Vainaja voidaan kokea olevan läsnä omassa kehossa jollakin, usein vaikeasti määriteltävällä tavalla. Vainajan läsnäolo tai läheisyys saatetaan kertoa koetun hyvin vahvana tunnetasolla. Lähellä olon tuntemuksen synnyttämä tunnereaktio on seuraavan kokijan kertoman mukaan aktivoitunut uudelleen kokemuksen muistelun yhteydessä:

Minulle yhtäkkiä tuli sellainen olo, että pois mennyt tätini on läsnä juuri siinä hetkessä. Kokemus oli todella vahva ja tuli aivan yhtäkkiä. En oikein osaa selittää, miten tiesin hänen olevan läsnä, tunsin sen vain todella vahvasti kehossani ja myös tunnetasolla. Tapahtuneen seurauksena aloin hetken kuluttua itkeä eikä itkusta meinannut tulla loppua. En ole koskaan kertonut kokemastani kenellekään.¹⁵⁴

Lähellä olon tuntemuksilla on kolme ominaispiirrettä, jotka ovat kokijan voimakas tunne vainajan läheisyydestä, kokemusten toistuvuus sekä vaihtelu vainajan läsnäolon intensiteetissä. Vainajan läsnäolon läheisyyden erityisen vahva kokeminen on luettavissa edellä olevassa lainauksessa: kokija kertoi tunteneensa vainajan läsnäolon *todella vahvasti*. Lähellä olon tuntemuksia kuvaillaankin aineiston kertomuksissa huomattavissa määrin erityisen vahvaksi läsnäolon kokemiseksi. Kolmasosa lähellä olon tuntemusten kuvauksista sisältää ilmaisun, että vainajan läheisyys oli tunnettu *hyvin/todella voimakkaasti, voimakkaasti* tai että kokijalla oli *voimakas tunne, hyvin/todella vahva tunne* siitä, että vainaja oli lähellä. Tällaista erityisen vahvaa läsnäoloa kuvaavia ilmaisuja on huomattavasti enemmän kuin muiden kokemustyyppien kertomuksissa.

Lähellä olon tuntemuksiin ei liity ulkoisin aistein havaittavia tunnisteita, vaan kokija pyrkii jollakin tavalla määrittelemään tai perustelevaan tuntemuksensa. Vastaavanlaisena näyttäytyvät lähellä olon tuntemuksissa kuvaukset vahvoista tai voimakkaasti koetuista kokemuksista. Aistikokemuksissa vastaavanlainen vainajan kohtaamisen todentaminen tai määrittely tapahtuu usein kuvailemalla vainaja samankaltaiseksi kuin hän on ollut eläessään. Samoin äänen tai kosketuksen kuvailu toimii tunnisteena. Tästä näkökulmasta kokijan sellaiset ilmaisut, joilla hän kuvaa vainajan kohtaamiseksi tulkitsemaansa elämystä, tuntemista, ovat eräänlaisia tunnisteita. Ei ole tavanomaista kielenkäyttöä sanoa, näin voimakkaasti vainajan kasvot tai kuulin hyvin vahvasti vainajan kommentin.

Tulin [sairaalasta] kotiin n. klo 22 illalla ja menin heti nukkumaan. Heräsin kuitenkin n. klo 1 tai ihan vähän ennen siihen, että olin ihan virkeä ja koin, että isäni on siinä, hänen läsnäolonsa koin voimakkaana lähelläni. Siinä meni pieni hetki ja noin klo oli 1,10, niin puhelin soi ja jotenkin jo tiesin, mitä minulle soitettiin. Olin sanonut hoitajille, että minulle saa soittaa milloin vain, koska asuin yksin. Soittaja oli hoitaja osastolta, jossa isäni oli ja hän sanoi, että oli käynyt katsomassa isääni vähän ennen klo yhtä yöllä, jolloin isäni hengitti ja eli, mutta nyt hän kävi uudelleen kohta 1:n jälkeen katsomassa isääni ja haluaa heti soittaa, että isänne on nyt nukkunut pois. ... Tämän tiedon saatuani tuntui kummalliselta katsoa huonekaluja, jotka olivat materiaa ja samanaikaisesti kokea ja ymmärtää

---

¹⁵⁴ N190sK473.

näkymättömän maailman läsnäolo, joka vallitsi huoneessa. Sain näin todisteen, että isäni oli käynyt minua tervehtimässä ja jättämässä jäähyväiset mennessään kotiin, taivaan kotiin, kuten uskon.¹⁵⁵

Hyvästijätö oli useimmin kokijan tulkitsema motiivi vainajan läsnäololle niissä lähellä olon tuntemuksissa, jotka olivat tapahtuneet kuolinhetkellä. Samoin on laita myös muiden kokemustyyppien kuolinhetkellä tapahtuneissa vainajakokemuksissa.

Lähellä olon tuntemusten toisena ominaispiirteenä kertomuksissa näyttäytyy niiden toistuvuus sekä useissa tapauksissa koetun läsnäolon pitkäkestoisuus. Usein pitkään kestäneiden lähellä olon tuntemusten yhteydessä kokijat olivat havainneet olonsa voimistumista ja jopa kivuista parantumista. Lähellä olon tuntemusten yhteydessä tapahtuvista voimaantumisista oli jonkin verran mainintoja:

Siinä maatessani tunsin appiukkoni läsnä olon. Nousin istumaan ja katsoi sinne pain, mistä läsnä olo tuli. En nähnyt mitään. Istuin ja ravistelin päätäni, yritin tarkentaa katsettani. Läsnä olon tunne oli hyvin voimakas ja lämmin. Tunne kesti muutaman minuutin. Minulla oli tarkka paikka tiedossa, mistä läsnä olo tuli. Se tuli olohuoneen puolelta, eteisen valon suunnalta. Siinä istuessani minulle tuli hyvin rauhallinen ja lämmin olo. Hetken päästä päänsärkyini loppui ja oli pitkään poissa.¹⁵⁶

Lähellä olon tuntemuksista viidenneksen kerrotaan olleen päivittäisiä, monia vuosia jatkuvia, usein tapahtuvia tai aina tietyissä paikoissa koettuja. Käytännön syistä olen koodannut useat toistuvat lähellä olon kokemukset yhdeksi tai kahdeksi kokemukseksi, vaikka niitä on kerrottu tapahtuneen kymmeniä. Mikäli toistuvat kokemukset olisi jaettu vaikkapa kolmeksi eri kokemukseksi, edustaisi tämä kokemustyyppi seitsemäsosaa aineiston kokemuksista. Näin laskettuna lähellä olon tuntemukset olisi aineiston toiseksi yleisin kokemustyyppi.

Jo silloin hänen entisessä kodissaan tunsin tätini olevan koko ajan läsnä ja hyväksyvän tekemiseni ja ratkaisuni. ...Täti on jatkuvasti lähelläni. ... Kun minulla on joskus vuoteessa oikein tuskallista, tunnen, miten hän tulee viereeni ja minulle tulee hyvä olo ja nukahdan onnellisena.¹⁵⁷

Lähellä olon tuntemusten kolmas ominainen piirre koskee kokijoiden havaintoja vainajan läsnäolossa tapahtuneista muutoksista. Näitä muutoksia olivat kertomusten kuvailut vainajan läsnäolon kokemisen intensiteetissä tapahtuneessa vaihtelussa: vainaja koetaan vahvasti lähellä olevana, kauemmas loitontuvana tai poissaolevana. Vaikka määrällisesti tällaisia havaintoja kertomuksissa on vähäisessä määrin, on huomio vainajan läsnäolon puuttumisesta merkittävä. Kokijat kertovat erottavansa olotilassa tapahtuneet muutokset ja vaihtelun, mikä on tuonut heille eräänlaista varmuutta kokemastaan läsnäolosta.¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ N12sK44.

¹⁵⁶ N51sK130.

¹⁵⁷ N161pK372.

¹⁵⁸ Samankaltaista vainajan irtautumista lähellä olemisesta on kerrottu koetun myös aineiston muiden kokemustyyppien kokemuksissa kuten tuntoaistimuksissa ja unikokemuksissa.

Vainajan poissaolo on yleensä koettu lähellä olon tuntemusten puuttumisena.¹⁵⁹ Kun aiemmin oli havaittu vainajan olevan läheisyydessä, on sen vastakohtana havaittu läsnäolon puuttuminen tulkittu vainajan poissaolona. Usein poissaoloon on liittynyt tuntemus vainajan olemisesta jossakin toisaalla. Yhtäläistä näissä vainajan poissaolon kokemuksissa on kokijan havaitsema ero läsnäolon ja poissaolon välillä. Kokijat kuvailivat vainajan poissaolokokemuksen energiaa erilaiseksi, vajaaksi tai tyhjäksi, sellaiseksi josta jotakin sellaista puuttui, jonka olemassaolon oli havainnut. Seuraavassa kokija kuvaa vainajan poissaoloa liittyen sekä lähellä olon tuntemuksiin liittyvänä:

Sen jälkeen minulle on tullut tavaksi puhua näille läheisilleni lähes joka päivä. Jopa niin, että jos vähään aikaan ei ole ollut tällaista ”kommunikaatiota”, saatan sanoa: ”Missä olette? Olisi mukavaa, jos olisitte tässä lähellä.” Silloin tuntuu, että yhteys palaa pian, että voin tuntea sen halauksen tai sen käden kosketuksen olkapäälläni. Toisaalta, joskus minulla on tunne, että he eivät ole lähellä, että tunnen ”poissaolon”.¹⁶⁰

Oheisen lainauksen kokija kertoi arvelevansa, että vainajalla oli muitakin lohdutettavia ja autettavia kuin hän. Siksi hän kirjoitti suhtautuvansa poissaoloihin luonnollisina, ja päätteli, että eihän vainajakaan voi olla kahdessa paikassa yhtä aikaa. Poissaolojen lisäksi lähellä olon tuntemusten kertomukset sisältävät kuvauksia vainajan loitontumisesta läheisyydestään etäämmälle. Tilanteissa kuvataan koetun selvän energianmuutoksen, mikä saa aikaan pohdinnat vainajan matkan jatkumisesta kuolemanjälkeisyydessä.

Kun oma äitini kuoli, olin pyytänyt edellisenä iltana, että hän pitäisi minusta huolta, varsinkin kun ajan autoa. Olin siinä taidossa vasta aloittelija ja autolla ajaminen pelotti minua. Monesti sattui kummallisia tilanteita, joissa voimakkaasti tunsin, että minusta todella huolehdittiin, kuin olisi ollut suojelusenkeli turvanani. Vaikka maan päällä välimme eivät olleet olleet syvällisesti läheiset, tuntui kuin hän nyt aina olisi luonani. Näin kului kaksi vuotta, kunnes eräänä päivänä kukkapenkkiä kitkiessäni katselin ylös sinisyyteen ja huomasin ajattelevani: ”Hän ei ole enää tässä” Mielessäni päätelin, että nyt hän on lähtenyt taivaan teille ja lopullisesti jättänyt maallisen maailman.¹⁶¹

Lähellä olon tuntemuksia kuvatuissa kertomuksissa esiintyy lisäksi vähäisessä määrin seuraavaa: kokemus kuoleman jälkeen pitkän ajan päästä, kahden kokijan samanaikainen kokemus, kahden eri vainajan esiintyminen samassa kokemuksessa, kokonaisuudessa kielteiseksi tulkittu kokemus sekä jonkin verran kielteisiä tunnetiloja sisältäneitä kokemuksia. Yhden lähellä olon tuntemuksen kohdalla on ensimmäinen kerta, kun kokija kertoo kokemuksestaan kenellekään ulkopuoliselle. Lisäksi jotkut lähellä olon tuntemukset ovat tapahtuneet kokijan pyydettyä vainajaa lähelleen.

Lähellä olon kokemuksilla on ollut kertomusten mukaan samankaltaisia vaikutuksia kokijoille kuin muillakin vainajakokemuksilla. Näistä yleisimpiä ovat tunne ihmissuhteen

---

¹⁵⁹ *Vastaavanlaisen havainnon on tehnyt Hayes (2011, 235).*

¹⁶⁰ *N193sK484.*

¹⁶¹ *N75sK196.*

ja yhteyden jatkumisesta, levollisuus, rauhallisuus, luottamus sekä hyvän olon lisääntyminen. Hyvin monet lähellä olon tuntemusten kokijat ajattelevat, että läheiset vainajat eivät ainoastaan olleet heidän tarvitessaan rinnalla ja lähellä, vaan että vainajat elävät heidän kanssaan.

4.4.2 Telepatiatuntemukset

Aineiston telepatiatuntemuksissa kokijat ovat kertoneet saaneensa informaatiota vainajalta ajatuksina ilman ulkoisia aisteja. Telepatiatuntemukset eroavat kuuloaistimuksista siinä, että tämän tyyppin kokemuksissa vainajan viesti välittyi ajatuksina, kuuloaistimuksissa kokijat kuulevat vainajan persoonallisen puheen, vaikka se on voinut tapahtua sisäisenä kuulemisena. Telepatiatuntemus kokemustyyppin nimenä perustuu siihen, että monet kokijat kutsuvat kyseessä olevan telepaattisen tiedonsiirron, jossa he saavat informaatiota tai käyvät keskustelua vainajan kanssa nimenomaan ajatuksina.

Telepatiatuntemukset muistuttavat intuitiivista tietämistä, sillä kokijat kertovat tietävänsä jotakin ilman aisteilla tapahtuvaa informaation välittymistä. Informaation saamisen lisäksi telepatiatuntemuksiin sisältyy tieto, lähellä olon tuntemusten tapaan, että kyseessä on juuri tietyltä vainajalta peräisin oleva informaatio. Joillakin kokijoilla telepatiatuntemukset olivat alkaneet läheisen eläessä:

N.N:n ollessa sairaalahoidossa, hän soitteli meille kotiin päivittäin. Usein ennen hänen soittoaan, minulla oli tietynlaisia tuntemuksia, että kohta N.N. soittaa meille. Hetken kuluttua näin myös tapahtui. N.N:n poismenon jälkeen minulla on ollut samanlaisia tuntemuksia ja hän on ollut yhteydessä minuun. Sanon näitä tuntemuksiani N.N.n telepaattiseksi yhteydeksi minuun. Olen ajatuksissani ottanut häneen yhteyttä ja hän vastaa minun kutsuuni. Kysyn häneltä ja hän vastaa.¹⁶²

Telepatiatuntemus vainajakokemuksena on yleensä kertomusten mukaan spontaania, yllättävää ja ennalta suunnittelematonta, vaikka siihen voikin sisältyä kokijan yhteydenotto kuten edellä olevassa lainauksessa. Aivan kuin kokija ottaisi sisäisellä puhelinlinjalla yhteyden vainajaan. Lainauksessa kokija kuvaa yhteyttään nimenomaan tuntemuksiksi. Telepatiatuntemus eroaakin kahdessa seikassa lähellä olon tuntemuksesta; ensinnä telepatiatuntemuksessa vainaja on kaukana ja lähellä olon tuntemuksessa lähellä. Toiseksi, telepatiatuntemuksissa on informaation välittyminen olennaista, lähellä olon tuntemukset puolestaan painottuvat läsnäoloon. Telepatiatuntemuksia sisältäviä kertomuksia on sekä naisten että miesten kokemina, yhteensä niitä on aineistosta alle 5 %, joten ne ovat suhteellisen harvinaisia. Osalla kokijoista oli useampia telepatiatuntemuksia.

Telepatiatuntemuksiin olen luokitellut myös sellaiset sisäistä puheen kuulemista sisältävät vainajakokemukset, joihin ei ole liittynyt vainajan persoonallisen puhettavan kuvailua. Kokijat kertoivat saaneensa ajatuksina tai kuulleen sisäisesti jotakin vainajaan

---

¹⁶² N198pK529.

liittyvä informaatiota, vaikka sitä ei tulkittu välttämättä vainajan itsensä sanomaksi. Silti kokija liitti kokemuksensa tiettyyn vainajaan:

Muistelin edesmenneeni enon hautajaisia enkä saanut mieleeni mikä kaunis laulu siellä laulettiinkaan. Se oli ollut vielä hänen lempilaulunsa jota oli toivonut joskus hänen hautajaisissa soitettavan ja laulettavan. Soitin jopa äidilleni muistaako hän, mutta ei. Sitten päätin kysyä sitä suoraan enoltani ;) Kysyin ääneen että nyt kerropa mikä se laulu olikaan ja sillä sekunnilla se pulpahti mieleeni!¹⁶³

Telepatia sinänsä ei rajoitu aineistossa vain tähän kokemustyyppiin, vaan muidenkin kokemustyyppien kertomuksissa esiintyy ajatuksina tapahtuvaa informaation välittymistä. Esimerkiksi näköaistimuksen yhteydessä kokija kertoi kaiken vainajan kanssa tapahtuneen kommunikoinnin olleen telepaattista.¹⁶⁴ Kokijat kertovat myös saaneensa uutta informaatiota sisäisesti tai ajatuksina. Tällaista informaation välittymistä kuvataan myös vainajan kanssa käytyinä keskusteluna.

Kaksi päivää hautajaisten jälkeen näin hänet jälleen ”sisäsilmilläni”. Hän oli terveen näköinen. Taas näin pilvet tulijan takana, niin kuin naapurin miehenkin takana olivat olleet kauniit pilvet. Appi puhui joitakin asioita elämästään, lähinnä sitä, mitä jäi tekemättä. Vastailin hänelle mielessäni takaisin. Kävimme eräänlaisen keskustelun. Tällä kertaa en pelännyt lainkaan. Keskustelu kesti ehkä noin 1-2 minuuttia.¹⁶⁵

Oheisessa lainauksessa kokija viittaa aikaisempiin vainajakokemuksiinsa; ensimmäisessä hän oli nähnyt vaaleaa valoa, jota kutsui pilveksi, vainajan ympärillä. Sitaatin vainajasta kokijalla oli ennen hautajaisia koettu telepatiatuntemus, jossa hän kertoi keskustelussa saaneensa informaatiota siten, että siinä oli sekä ajatus että myös tuntemus mukana. Edellisessä telepatiatuntemuksessa kokija oli pelännyt, mutta nyt oli toisin. Kiintoisa oli kokijan kuvaus vainajan näkemisestä ”sisäsilmillään”, sillä se muistutti muistoa, kuvaa, jonka näkee mielessään. Kokijalla kuitenkin liittyi näihin sisäsilmänäkyihin samanaikaisen yhteyden kokeminen sekä mainitunlaisia telepatiatuntemuksia. Sitaatissa kokija kertoo vainajan olleen terveen näköisen. Vainajassa tämän kuoleman jälkeen tapahtuneet muutokset voivat kertomusten mukaan liittyä vainajan ulkonäön lisäksi myös luonteeseen ja käyttäytymiseen seuraavan esimerkin telepatiatuntemusten pohjalta tehdyssä luonnehdinnassa:

Keskusteluissa autossa puhumme usein kaikenlaista, isäni on aika hyvin oma itsensä, tosin myös jotenkin erilainen, paljon lohdullisempi, sydämellisen rakkaudellinen täyttämä, ilman hänelle aiemmin tyypillistä ”särmää”. Hän kannusti ja valoi toivoa, ja oli pehmeämpi kuin eläessään. Ja hyvin läsnä. En voisi kuvitella tilannetta omasta päästäni. Joskus kuulen pääni sisällä hänen sanovan täydellisiä lauseita, tosin en ”kuule” niitä vaan saan ne valmiina ajatuksina. Joskus ei ole selkeää

---

¹⁶³ N20sK57.

¹⁶⁴ N141pK337.

¹⁶⁵ N197pK525.

sanamuotoa mutta ajatus välittyi selkeästi. Joskus hän tuli kun kutsuin, mutta lakkasin kutsumasta kun ajattelin antaa hänelle rauhaa.¹⁶⁶

Edellä olevasta lainauksesta on myös luettavissa, että telepatiatuntemukset kokijoiden kertoman perusteella eroavat selvästi keskustelun kuvittelemisesta.

Seuraavassa kuolinhetkellä tapahtuneessa telepatiatuntemuksessa kokija kuvailee saaneensa tiedon läheisensä elämästä poistumisesta. Ennen varsinaista telepatiatuntemusta kokijalla oli ollut hyvin voimakas tarve lähteä läheisensä luokse.

Yhtenä päivänä, ilman mitään suunnitelmia, tunsin, että minulle tuli hyvin voimakas tarve lähteä häntä tapaamaan. Otin auton ja läksin ajamaan. Outo tunne ja hätä minulla oli. Melko lähellä hoitolaitosta, mäen kohdalla sanoin yhtäkkiä kuin sanat olisi laitettu suuhuni, että mummohan on kuollut. Ajoin parkkipaikalle lähelle laitosta ja kiipesin toiseen kerrokseen. Sisään mentyäni tapasin nuoren hoitoapulaisen ja sanoin, että mummo on kuollut. Tyttö sanoi, järkyttyneenä, että miten sinä voit tietää, sillä mummohan kuoli ihan äsken. Hänen kätensä oli jännittyneenä kuin sydämen kohdalla. Sanoin, että sain ilmoituksen.¹⁶⁷

4.4.3 Energiatuntemukset

Aineiston energiaturuntemuskertomuksissa kokijat kuvaavat tuntevansa kehon ulkopuolella tapahtuvan vainajan aiheuttaman energiamuutoksen joko tuulena tai ilmavirtana. Toisaalta energiaturuntemus on voitu tuntea myös kehossa iholla tai sisäisenä värityksenä. Energiaturuntemusta tämän kokemustyyppin nimen valinnaksi perustelen yhtäältä sillä, että kokijat käyttävät energia-sanaa kuvatessaan kokemaansa sekä toisaalta sillä, energiaturuntemus kuvaa hyvin kokemuksiin sisältyviä ulkoisesti ja kehollisesti aistittuja muutoksia. Usein ulkoisesti aistitussa energiaturuntemuksessa ilmanalassa havaitaan selvä muutos tuulahduksena, kuten poikkeuksellisen kylmänä tai kuumana ilmavirtauksena.

Minulla on pari kokemusta ns. "yliluonnollisesta" ja yhdistin ne kuolleen läsnäoloon. Äitini kuoltua, ennen hautajaisia istuin isäni luona kylässä, istuimme olohuoneessa, isä keinutuolissa ja minä sohvatuolissa. Yhtäkkiä tuli kuin tuulen puuska ja ihan kuin joku olisi pyyhkäissyt kädellään aika voimakkaasti päätäni ja lentänyt lamppuun ja lamppu heilui aika reilusti siinä viuhaduksessa. ... On tullut mieleen, että jotain on olemassa, mitä ei voi nähdä eikä ymmärtää. Tavallaan kokemus antaa ymmärtämystä, niitä kohtaan jotka ovat enemmän tietoisia, ja näkymättömästä.¹⁶⁸

Sisäisenä energiaturuntemuksena ilmenevä vainajan läsnäolo tunnetaan värinä tai kihelmöintinä ja sitä verrataan sähkövirran kaltaiseksi väreilyksi. Mielenkiintoisesti eräs kokija yhdisti energian tuntemisen sähköisenä virtauksena ja värinä vainajan sähköalan

---

¹⁶⁶ N63sK166.

¹⁶⁷ N200pK535.

¹⁶⁸ N41sK111.

ammattiin. Yleensä kokijat ovat yhdistäneet energiatuntemukset tiettyyn vainajaan. Seuraavan sitaatin kokija kertoo tunteneensa energiaväristyksiä vainajakokemustensa yhteydessä, mutta myös tilanteissa, joita ei ole selvästi liittänyt tiettyyn vainajaan:

Sekä yllä mainituissa yhteyksissä, mutta verrattain usein, ehkä kerran pari kuukaudessa, tunne yöllä ihmeellistä väristystä, kuin sähköä kulkisi kehoni lävitse. Mieleeni tulee sana ”energia”. Olen unessa, kun se alkaa, mutta kokemus jatkuu ja olen valveilla. Väristys voi olla voimakasta tai vaimeata. Se kestää ehkä pari minuuttia. Odotan ja tunnen selittämätöntä läsnäoloa. Rauhallisesti nukahdan uudelleen. Ehkä asiantuntijoilla on tähän jokin selitys. Minulla on kuitenkin selvä tunne siitä, että olen tekemisissä tuntemattoman voiman kanssa. Kokemus on miellyttävä ja rauhoittava.¹⁶⁹

Aineistosta runsas 5 % on energiatuntemuksia, joten ne ovat melko harvinaisia telepatiatuntemusten tavoin. Energiatuntemuksia on kummallakin sukupuolella, joillakin kokijoilla on useampia tämän tyyppin kokemuksia, lisäksi yhdellä kokijalla on sekä kielteinen että myös myönteinen energiatuntemus. Energiatuntemukseen liittyy myös vähäisessä määrin muiden kokemustyyppien elementtejä kuten kuuloaistimuksia, tuntoaistimuksia ja tuoksun haistamista

Kolme ominaispiirrettä leimaa aineiston energiatuntemuksia, ne ovat kokemusten jakautuminen myönteisesti ja kielteisesti koettuihin, voimaannuttava vaikutus sekä kielteinen edeltävä kokijan olotila muista kokemustyypeistä useammin. Energiatuntemukset jakautuvat myönteisiin ja kielteisiin sen mukaan, millaisia tunnetiloja ne ovat kokijoissa herättäneet. Myönteisinä koetut energiatuntemukset lisäävät kokijoiden hyvinvointia ja tuovat voimaantumista. Niitä on kolme neljäsosaa aineiston energiatuntemuksista. Kielteiset energiatuntemukset puolestaan kertomusten mukaan vievät kokijan voimavaroja ja tuovat huonoa vointia.

Toinen tämän kokemustyyppin ominaispiirre on poikkeuksellinen voimaannuttavuus; kertomusten mukaan puolet myönteisistä energiatuntemuksista on koettu selvästi hyvinvointia lisäävinä. Vastaavaa kokemuksesta aiheutunutta hyvinvoinnin lisääntymistä ei ole havaittavissa muissa vainajakokemusten tyypeissä. Energiatuntemuksen yhteydessä tapahtunut voimaantuminen on useimmin välitöntä olotilansa parantumisesta tai stressin, surun, sairauden, kipujen tai pahoinvoinnin vähenemisestä. Nämä edellä mainitut seikat kokijat tulkitsivat nimenomaan vainajan saaneen aikaan; myös parantavan energian he ajattelivat saaneensa vainajalta. Joissakin tapauksissa olon kohentuminen oli havaittu jonkin ajan kuluttua energiatuntemuksen jälkeen.

Sinä päivänä minut oli vihitty avioliittoon, ja lähdimme mieheni kanssa häätötilaisuuden jälkeen vielä käväisemään paikalliseen tanssiravintolaan, ... Itselleni tuli illan aikana huono olo, ja en kyennyt ajamaan autoa kotiin kuten olin aikonut. Lähdimme kävelemään -- matkaa kotiin, ja saavuimme matkan varrella olevan hautausmaan luo, jonne myös isäni oli haudattu. Itselleni tuli pakottava tarve lähteä käymään isän haudalla, vaikka kello olikin jo muutama tunti yli puolen yön. Menimme yhdessä haudalle ja astuin haudalle kiven eteen. Silloin itseni läpi meni lämmin tuuli kuin paineaalto

---

¹⁶⁹ MI44pK343D.

humahtaan edestä taakse läpi oman kehoni. Ja - samassa paha oloni oli poissa. Ajattelin heti, että se oli isä, joka halasi minua onnitellakseen.¹⁷⁰

Kielteisissä energiätuntemuksissa kokijat ovat puolestaan tulkinneet vainajan vievän voimavaroja ja energisyyttä sekä vähentävän hyvinvointia. Energiätuntemuksista on yksi neljäsosa kielteiseksi koettuja. Usein kielteisiin energiätuntemuksiin liittyy ns. ihon kanalihalle menoa. Kokijoilla on ollut tunne, että vainaja haluaa jotakin sellaista elävältä, mikä vaikuttaa kokijan oloa huonontavasti. Kielteinen energia koetaan kylmänä tuulena tai esteenä puhua aiottuja asioita tai mennä huoneeseen jossa vainaja on:

Aamuvuoroon tullessani, yövuorossa ollut hoitaja pyysi minua hoitamaan vainajaan liittyvät järjestelyt, sillä hän ei ollut vielä ehtinyt hoitamaan kaikkea. Niinpä lähestyin yhden hengen huonetta, jossa vainaja oli jo pidemmän aikaa asunut. Kun yritin avata ovea, huoneesta tulvi erittäin voimakas ja vihamielinen tunne (läsnäolo). En ollut koskaan aiemmin kokenut mitään vastaavaa. Se tuntui kuin voimakkaalta esteeltä, joka oli vaikea ohittaa. Kyseinen mies oli ollut hyvin hiljainen, jotenkin kärsivän ja alistuneenoloinen koko sen ajan, kun olin hänet tuntenut. En voinut avata ovea tai astua yksin tuohon huoneeseen vaan kävin hakemassa paikalle toisen hoitajan, jonka kanssa yhdessä hoidimme vainajaan liittyvät järjestelyt. Imapiiiri aluksi oli todella painostava ja jotenkin uhkaava. Jonkin ajan jälkeen tuo tunne helpottui.¹⁷¹

Kolmas aineiston energiätuntemusten ominaispiirre liittyy kokijan kokemusta edeltävään tunnetilaan: kokijan tunnemaishen, olotila, on kielteinen useammin kuin muissa kokemustyypeissä. Noin puolessa tapauksista kokijat olivat ennen energia-aistimuksen syntymistä surullisia, murheellisia tai stressaantuneita tai jostakin huolissaan. Tämä huomioiden kokijoiden kokemus parantumisesta on ymmärrettävää: vainajan tulkitaan parantavan kehoaan oloa ja tuovan läsnäolollaan levollisuutta ja helpotusta.

Ensimmäinen selvä muistikuva-kokemus kuolleen läsnäolosta tapahtui vuonna n.n. huhtikuussa, kun pappani kuoli. Se huhtikuun päivä, jolloin hautajaiset olivat, oli kylmä ja kalsea päivä, lunta oli vielä maassa. Menimme ja olimme hautajaisissa, sitten muistotilaisuudessa. Muistan, että varsinkin haudalla itkimme paljon, olihan pappa rakas ja tärkeä, vaikkemme etäisyyden vuoksi nähneet kovin usein. Muistotilaisuuden jälkeen, lähdimme oman perheen kesken vielä takaisin haudalle. Olimme haudalla ja kun sieltä lähdimme kulkemaan kohti autoa, tunsin, miten ikään kuin lämmin tuulahdus olisi seurannut minua ja minun oli pakko pysähtyä ja kääntyä vielä katsomaan haudalle päin. Pysähtyessäni, minut ympäröi käsittämättömän lämmin ilma. Olin aivan paikallani ja tunsin aivan kuin joku olisi laskenut käden olkapäälleni. Olin tämän tapahtuessa n. 13 vuotias, enkä sitä siinä hetkessä ehkä täysin käsittänyt, mutta uskon, että pappa tuli minua lohduttamaan ja sanomaan vielä heihei. Vasta jälkepäin olen tämän tajunnut ja tuntenut suurta lohdutusta tapahtuneesta.¹⁷²

---

¹⁷⁰ N28sK77.

¹⁷¹ N2sK9.

¹⁷² N191sK474.

Pohdinnan arvoinen on kysymys, että minkä vuoksi energiatuntemuksiin liittyvät keskimääräistä useammin sekä kokemusta edeltävä kielteinen tunnemaisema että myös energiatuntemuksen poikkeuksellisen voimaannuttava vaikutus.¹⁷³

Lisäksi aineiston energiatuntemuksiin liittyy joitakin erityisiä mainintoja: Eräässä tapauksessa kokijan kielteinen reagointi muuntui myönteiseksi, kun hän tunnisti vainajan. Yhdessä energiatuntemuksessa oli kaksi kokijaa, jotka kummatkin olivat kertomuksen mukaan aistineet energian muutokset samalla tavalla. Lisäksi yksi energiatuntemus oli tapahtunut siinä koetun henkilön ollessa sairaana tajuttomuuden tilassa. Yhden kokijan kahdessa, osin toistuvissa energia-aistimuksissa kokija tunsu janoa, minkä hän tulkitsi vainajan merkiksi läsnäolostaan.

4.4.4 Seksuaalituntemukset

Seksuaalituntemukset olen luokitellut omaksi tyyppiä, vaikka niiden esiintyvyys on tämän tutkimuksen aineistossa marginaalista. Kokemukselle on tyyppillistä vainajan läsnäoloon liittyvä hyvin vahva läheisyyden tunne tai seksuaalinen virittyneisyys. Kuitenkin aineiston muissakin vainajakokemuksissa esiintyy vähäisessä määrin edellä mainitun kaltaista seksuaalista latautuneisuutta. Varsinaisesti aineistossa on vain yksi kokemus, jossa kokija kertoo seksuaalisen kiihottumisen edenneen huipentumiseen ilman, että hän oli siihen itse millään tavalla vaikuttanut.

Aika kului aivan arkisissa puuhissa kunnes [kuollut] mieheni tuli yöllä luokseni. Hän tuli vaatimaan rakkautta tunnuksen jota en ollut jaksanut lopussa antaa. Melkein huusin tuskasta ja laukeaminen tapahtui. En ole ennen moista kokenut ja kaiken huippu, minulle jo 83-vuotiaalle ”pamahti” hormonitoiminta päälle, nousin sängystä ja luulin, että pyörryn.¹⁷⁴

Kokemukselle on tyyppillistä yllättävän vahvat tuntemukset. Kahdessa muussa kertomuksessa on lievempää seksuaalista tunnelmaa, joista toisessa kokija kirjoittaa vainajasta, kuinka tämä ”otti minut syliin ja suuteli rakkaasti”¹⁷⁵.

Seksuaalituntemuksissa on kaikkia vainajakokemuksia yhdistävät piirteet: kyseessä on spontaani vahva tuntemus, jonka kokija tulkitsi vainajan läsnäolon aiheuttamaksi. Seksuaalituntemus on henkilökohtainen eikä siihen ole itse vaikuttettu. Muiden vainajakokemusten tavoin seksuaalituntemuksissa vainaja tunnustetaan; se näyttää tapahtuvan lähellä olon tuntemusten tavoin vahvana läsnäolona tai sisäisenä tietämisinä.

---

¹⁷³ Joissakin vainajakokemuksiin liittyvissä tutkimuksissa on havaittu vainajakokemusten tuovan parantumista vaivoista sekä helpottaneen oloita kokijan sairastaessa. Vainajakokemuksia on kutsuttu jopa sinällään parantaviksi kokemuksiksi (engl. healing experiences mm. Conant 1996; Sormati & August 1997; Drewry 2003; Nowatzki & Kalischuk 2009).

¹⁷⁴ N163pK374.

¹⁷⁵ N184pK459D.

4.5 Unitiloissa vastaanotetut vainajakokemukset

4.5.1 Unet

Unikokemukset ovat vainajakokemusten yleisin kokemustyyppi. Tutkimusaineiston kertomuksista lähes neljännes (noin 23 %) kertoo unikokemuksista (143/613), joista noin 83 % on naisten ja noin 17 % miesten kokemia. Unikokemusten kokijoita on yhteensä 86, joista naisia 71 ja miehiä 15. Useat unikokemusten kokijat ovat nähneet monia unia samoista tai eri vainajista.

Unikokemukset olen jakanut välittömiin ja symbolisiin uniin. Välittömissä unikokemuskertomuksissa kokija on unen tapahtumissa tekemisissä suoraan vainajan kanssa. Sen sijaan symbolisessa unessa on tapahtuma tai episodi, jonka välityksellä kokija tulkitsee vainajan ottaneen yhteyttä. Kokija siis ajattelee, että vainaja on saanut aikaan unen tapahtumat, joiden välityksellä vainaja viestittää hänelle jotakin tiettyä asiaa itsestään, kokijasta tai heidän välisestä suhteesta. Unikokemusten kestoa ei ole kertomuksissa tullut esille.

Aiheiston unikokemuksia luonnehtivat kahdeksan ominaispiirrettä. Todentuntuisuus on vainajiin liittyvien unikokemusten tärkein ominaispiirre. Aineiston kertomuksissa vainajiin liittyviä unikokemuksia on kautta linjan luonnehdittu tavanomaisista unikokemuksista poikkeaviksi, muistissa selkeinä säilyviksi, eloisiksi ja todentuntuisiksi.

Nämä on ns. kirkkaita unia, jotka säilyy muistissa, normaalit unet unohtuu hyvin pian, mutta nämä on säilyneet pitkään ja yhtä kirkaana, kun ne nähtyäni.¹⁷⁶

Yli puolessa unikokemuskertomuksia on maininta siitä, että uni oli selvästi tavanomaisesta unesta poikkeava, epätavallinen uni. Eräs kokija kuvaili untaan *poikkeuksellisen eläväksi uneksi*. Muita kuvailevia mainintoja ovat, että kyseessä oli *hyvin selkeä uni*, tai *uni oli äärimmäisen toden tuntuinen*. Eräässä kertomuksessa kokija kuvailee unen todentuntuisuutta seuraavasti: *tämä oli sellainen vahva uni (...) muistan tuon [unen] hetken yhä kuin eilisen*. Toisessa kertomuksessa on maininta, että *uni oli niin, niin todentuntuinen*. Todentuntuisuus näkyy myös kokijoiden tunnetason kuvauksissa:

[Unessa] näin oman mummoni katsovan minuun ja sanovan hänellä olevan kaikki hyvin nyt. Unessa aloin itkeä ja seuraavaksi heräsin siihen, että itkin myös ihan oikeasti. Mummon ääni oli semmoinen, kun sen elävänä muistan olleen.¹⁷⁷

Vaikka useat kokijat kertovat muistavansa unikokemuksensa hyvin, niiden kuvailu on haasteellista. Tämä onkin yhtäläistä lähes kaikille vainajiin liittyviin uniin: niitä voi olla kertomusten mukaan vaikeaa erottaa todellisista tapahtumista, vaikka niiden ymmärretäänkin olevan unta. Unien tapahtumat, vainajan puheen tapa ja äänenpaino, vainajan olemus, käytös ja kosketukset ovat tuntuneet kokijoista lähes yhtä todellisilta

---

¹⁷⁶ N58sK143.

¹⁷⁷ N191sK476.

kuin ne olisivat valvetilassa tapahtuneet. Eräs kokija kirjoittaa: ”Muistan unen elävästi, isän ilmeen ja äänensävyyn, ihan kuin se olisi tapahtunut oikeasti”.¹⁷⁸ Unikokemuksiin saattaakin liittyä elementtejä aistikokemuksista, etenkin kosketuksista.

Toinen unikokemusten ominaispiirre on vainajan esiintyminen nuorena tai nuorennäköisenä ja/tai terveenä. Tällaisena elämästä toipuneena vainaja esiintyy viidesosassa unikokemuksista. Nuorena unessa esiintyminen voidaan ilmaista sanoilla ”kuin suoraan valokuvasta”¹⁷⁹, *niin kaunis ja hyvinvoiva, nuori ja kaunis sekä terve ja iloinen*. Kertomuksissa kuvataan vainajan tekevän unessa sellaisia toimintoja, joita hän ei ole kyennyt eläessään sairauden tai korkean iän vuoksi tekemään. Eräs kokija toteaa, että *ai tuon ikäisenä verevänä ja iloisena nelikymppisenä hän haluaa näyttäytyä*. Seuraavassa lainauksessa kokija kuvailee vainajan olemusta valoisaksi, hyvinvoivaksi ja terveeksi:

Kun sain tiedon mieheni kuolemasta, niin seuraavalla viikolla yöllä olin varmasti ollut sikeässä unessa kun eteeni ilmestyi mieheni. Hänen hahmonsani oli jotenkin valoisa ja hän näytti hyvinvoivalta ja hänen jalkansa, joka oli lyhyempi kuin toinen [sairauden] seurauksesta, oli parantunut.¹⁸⁰

Edellisen lainauksen kaltaisesti tai usein myös vahvemmin ilmaistuna, runsaassa 5 % unikokemuksissa vainajan on kerrottu olleen joko kirkkaan valon tai säteilyn ympäröimä tai vainajalla on ollut valkoinen tai hohtava asu. Oheisessa lainauksessa on havaittavissa, että vainajan parantuminen kuoleman jälkeen voi käydä nopeasti; sairaana kuollut esiintyy terveenä ja hyvinvoivana jo muutaman päivän päästä kuolemasta. Vainajien ikä unikokemuksissa vaihtelee, mutta yhtäläistä on, että kokijat kertovat kuolleen esiintyvän unessa joko nuorena, terveenä tai parhaimmillaan olevana. Vainajan nuoruutta ja terveyttä kuvaavia ilmaisuja ovat esimerkiksi nuorekas, hyvinvoiva, iloinen, terveennäköinen, sairauksista parantunut. Lisäksi vainaja voi esiintyä unikokemuskertomusten mukaan hyvää oloa, iloa, myötätuntoa ja rakkautta säteilevänä tai välittävänä.

Kolmanneksi unikokemusten ominaispiirteinä esiintyvät kertomukset ihmissuhteen jatkumisesta samanlaisena tai eteenpäin kehittyvänä siitä tilanteesta, johon se vainajan kuollessa oli jäänyt. Toisin sanoen, vaikka unikokemuksessa ihmissuhteen yhteys jatkuu vaiheesta, johon ennen kuolemaa on päädytty, jatkuu ihmissuhde pikemminkin aktiivisena kuin stabiilina. Vainajaan liittyvässä unikokemuksessa asiat useinkin muuttuvat, ihmissuhteen keskeneräiset asiat saadaan päätökseen, tehdään sovinto ja annetaan anteeksi.

Unessa vainaja voi tehdä myös sellaista, mitä eläessään ei jostakin syystä tehnyt. Unen tapahtumat voivat ilmentää sellaisen läheisyyden kokemista mitä eläessä ei ollut koettu. Symbolisesti tulkitussa unessa kokija tulkitsee unen tapahtumien merkitsevän sovintoa, yhteyden parantumista. Jotkut kokijat kertoivat kohdanneensa vainajan unikokemuksessa siten, että kokemus on voinut korjata elämässä ihmissuhteeseen jääneen etäisyyden tai eron. ”Muistan unen edelleen niin selkeästi, että haluan, ja minun on uskottava, että isäni

---

¹⁷⁸ N50sK129.

¹⁷⁹ N145pK345.

¹⁸⁰ N166pK380.

ilmestyi minulle ja oli läsnä kuoleman jälkeen”¹⁸¹ Toisessa kertomuksessa kokija toteaa, että ”[unessa] hänen sanomisensa toivat lohtua, ja tämän unen näkeminen helpotti paljon”.

Unikokemuksessa on myös tapahtunut jotakin sellaista, jota vainajan elässä ei vielä ollut ehtinyt tapahtua. Näin vainajan kohtaaminen unessa lähensi, rikkoontunut tai säröytynyt yhteys palautui. Eräs toinen kokija kertoo unestaan, jossa kohtasi äitinsä: ”Se uni oli korjaava kokemus, etäisyys, joka välillämme oli ollut, katosi”. Unikokemuksensa helpottavasti vaikutuksesta eräs kokija kirjoittaa seuraavasti:

Useita kuukausia siitä, kun äiti oli kuollut, näin ihana unen. Äiti oli taas nuori. Hän pyöräili ohi vanhanmallisella polkupyörällä ja hänellä oli 1950-luvun mekko päällä ja kauniit korkokengät. Hän oli niin kaunis ja iloinen, kun hän vilkutti ja nauroi ajaessaan ohi. Tunsin, että se oli äidin tapa kertoa minulle, että hän on nyt onnellinen ja että hän on nuori, terve ja iloinen ja hyvinvoiva. Uni oli hyvin todellinen. Se on vaikuttanut minuun niin, että suuri osa kaikesta siitä raskaudesta ja surusta mikä liittyi äidin sairastumiseen ja hänestä luopumiseen, helpottui huomattavasti.¹⁸²

Edellä olevassa lainauksessa kokija tulkitsee unen tapahtumien olevan viestin: sairaana kuollut äiti esiintyi unen tapahtumissa nuorena, kauniina ja iloisena ja vilkutti kokijalle aivan kuin hän olisi ollut unen näyttämöllä. Kokija tulkitsee unessa näkemänsä tapahtuman eräällä tavalla näytelmäksi, jonka vainaja oli häntä varten suunnitellut ja nyt sen esitti. Kokijalle uni merkitsi sitä, että unen tapahtumahetkellä hänen kuollut äitinsä oli onnellinen, nuori, terve, iloinen ja hyvinvoiva. Tapahtumat unessa saivat kokijassa aikaan merkittävää olon parantumista; surussa, kivussa ja kaipauksessa eläminen helpottui merkittävästi.

Neljäntenä aineiston unikokemusten ominaispiirteinä ovat toistuvat tai sarjamaisina esiintyvät unet. Unikokemuksista noin 12 % sisältää toistuvia sarjoja, toisiinsa liittyviä tapahtumia tai samankaltaisia tapahtumia. Kuusi tällaista unien sarjaa sisältää muutoksen; esimerkiksi ensimmäisessä unessa kuollut esiintyy passiivisena ja alakuloisena, myöhemmin hivenen eloisampana ja joidenkin kuukausien päästä, kolmannessa unikokemuksessa, kuollut esiintyykin aktiivisena ja hyvinvoivana, iloisena ja energisenä.

Poikkeuksellinen ja erityisen kiinnostava on erään kokijan neljän unen toisiinsa liittyvät tapahtumat. Viimeisessä unessa unikokemus avautuu valveilla oloon, jossa unen tapahtumiin liittyy hajuaistimus ja tuntoaistimus. Kokija kertomansa mukaan näki unikokemuksessa isänsä ensimmäisen kerran noin kolmen kuukauden päästä tämän kuolemasta. Ensimmäisessä unessa vainaja tuli polkupyörällä kohti kokijan kotia, taloa, jossa kokija asui kokemushetkellä, mutta hän ei tullut portille asti. Toinen unikokemus tapahtui noin kahden kuukauden päästä edellisestä; siinä vainaja kääntyi polkupyörällä kokijan talon pihaan. Kolmas unikokemus tapahtui jälleen parin kuukauden päästä edellisestä unesta; siinä ovikello soi, ja kokija meni ulko-ovelle ja havaitsi kuolleen isänsä olevan ovella. Neljäs unien sarjan kokemus tapahtui alkutalvella, jolloin kokijan isän kuolemasta oli kulunut noin vuosi. Unessa kokijan isä seisoi eteisessä, kertomus jatkuu seuraavasti:

---

¹⁸¹ N148pK351.

¹⁸² N10sK32.

Halasimme toisiamme, itkien sanoin hänelle: Miksi et ole aikaisemmin tullut, minulla on ollut niin ikävä. Tunsin hänen karhean partaisen poskensa poskeani vasten. Tunsin hänen tuoksunsa, metsän tuoksun – hän teki metsätöitä pokasahalla ja kirveellä kun olin lapsi. Sen silloisen tuoksun tunsin. Isä sanoi 'älä itke, kaikki on nyt hyvin'. Heräsin itkuun, isän tuoksun tunsin edelleen sekä parran poskellani ja vihreän villapuseron tunnun käsissäni. Hän oli edelleen lähelläni, vaikken nähnytään.¹⁸³

Unesta herättyään kokija kirjoitti yhä tunteneensa vainajan kosketuksen ja haistaneensa hänen metsätöisen tuoksun. Näine elementteineen viimeinen unikokemus muistuttaa tyypillistä unesta herättäessä koettua valveuntaa, mutta sen liittyminen aiempiin unikokemuksiin antaa aihetta unikokemusten luokitteluun. Kokijan seuraava uni jatkui siitä, mihin edellinen jäi. Aivan kuin kokija ei ensimmäisellä kerralla olisi ehtinyt nähdä unta niin pitkään, että vainaja olisi ehtinyt tulla sisälle taloon. Toisaalta, mikäli oletetaan vainajalla olleen jonkin motiivin lykätä varsinaista kohtaamista kokijan kodin sisällä, voisi se olla vaikkapa ajan antaminen, että kokija ehti valmistautua kohtaamiselle.

Kokijan välitön voimaantuminen sekä hyvinvoinnin tai terveydentilan parantuminen on viides aineiston unikokemuksia leimaava piirre. Useille kokijoille unikokemus on ollut eräänlainen käännekohta, jonka jälkeen kokijan elämäntilanne on parantunut tai olemassa olevat asiat ovat näyttäneet erilaisilta. Raskas suru ja ikävä sekä monet muutkin asiat olivat muuttuneet oleellisesti parempaan suuntaan unikokemuksen myötä. Edellisten lisäksi on kokijoita, joilla unikokemukset ovat myöhemmän reflektoinnin myötä välillisesti vaikuttaneet myönteisellä tavalla hyvinvointiin.

Edellä mainittujen kokijoiden voimaantumisten välimaastoon sijoittuu erään unikokemuksen vaikutus kokijan työhön; kokija halusi unen jälkeen työskennellä sellaisessa työtehtävässä, jossa hän voi auttaa läheisensä menettäneitä. Unikokemuksen helpottava vaikutus saattaa näin liittyä unen välityksellä saatuun viestiin, siihen, että kuollut on kuolemansakin jälkeen erityisellä tavalla läsnä. Näin myös seuraavassa katkelmassa:

Tästä eteenpäin oloni helpottui. Jotenkin aloin uskoa, että nämä rakkaat edesmenneet ottavat lapseni vastaan ja pitävät hänestä huolta. Jälkeenpäin olen miettinyt, kuinka uneen valikoituivat juuri nämä henkilöt. En ollut mitenkään ajatellut heitä.¹⁸⁴

Kuudes aineiston unikokemusten ominaispiirre liittyy kokijoiden pohdintoihin sekä heidän löytämiinsä selityksiin kokemusten syntymiselle:

Suhteeni uskontoon on itsellenikin hieman epäselvä, voimakas lapsenusko ja iltarukousten tuoma lohtu ovat vastakkain aikuisuuden rationaalisen ajattelun ja maailmaa ja sen väestöä ajatellen yhden uskonnon tunnustamisen "naurettavuuden" kanssa. Uskon, että alitajuntani toi uneni kautta minulle siinä elämänvaiheessa sopivan lohdun ja pyrki korjaamaan havaitsemansa sisäisen epätasapainon.

---

¹⁸³ N147pK247-250.

¹⁸⁴ N78sK202.

Koska myös vanhempieni parisuhteessa oli ongelmia, käännyin kenties alitajuisesti seuraavan sukupolven puoleen. Kaiken järjeitetyn päättelyni jälkeen ajatus siitä, että ukkini toi minulle lohtua ns. rajan takaa nostaa edelleen kyyneleet silmiini ja jättää pienen oven auki sille mahdollisuudelle, että ihmisen energia voi olla olemassa ja vaikuttaa toisiin vielä kuolemankin jälkeen.¹⁸⁵

Edellä olevassa lainauksessa tulee esille kokijan tulkinta unesta alitajunnan synnyttämäksi; kokija päätteli juuri tuolloin tarvitsevansa lohtua ja siksi koki unen ilman vainajan osuutta syntyneeksi tasapainotukseksi haasteellisessa elämäntilanteessaan. Kuitenkin, vaikka kokija rationaalisesti pyrki selittämään unensa alitajunnan tuomaksi, kertoi hän tunteiden nousseen pintaan. Sen sai aikaan mahdollisuus kuolleen ”energian” säilymisestä kuoleman jälkeen ja kyvystä vaikuttaa elävien elämään. Jäi epäily, että olisiko kokijan isoisä voinut olla tuomassa viestiä kuoleman takaa. Unikokemus, huolimatta kokijan etäisestä suhteesta uskontoon, jätti portin raolleen elämän jatkumisesta kuoleman jälkeen, mikä osoitti kokemusten olleen merkittävän kokijalleen kuolemakäsityksen näkökulmasta.

Unen selityksenä voi olla myös symbolinen tulkinta, jossa vainajan välittömän kohtaamisen puuttumisesta huolimatta tulkitaan viestin välittyvän juuri tietystä vainajalta. Joissakin tapauksissa unen tapahtumat viestivät symbolisesti vainajan kuolemaa:

Kun äitini kuoli n.n. näin kuolinyönä selkeän unen. Unessa olin kotijärvellä veneellä ja huomasin verkot vedessä. Olin harmissani: huudahdin. täällä on kalastus kielletty. Katkoin verkkojen paulat ja viimeinen kuva unesta oli: näin verkkojen lipuvan tuulen mukana, myrskyisellä järvellä kohti äitini kotirantaa, N:n kylää. Aamulla minulle tuli heti mieleen virsi 276, sen kolmas säk: Katkoi verkot valheen, kahleet kuoleman, vangin vapautti, laps’oon Jumalan. Ajattelin myös heti, että äiti on kuollut. Pian aamulla sain soiton että äitini oli kuollut samana yönä.¹⁸⁶

Oheisen lainauksen uni merkitsi symbolisesti viestiä tapahtumasta, jonka keskiössä kokijalle läheinen vainaja oli. Kuolinhetkellä nähtyyn uneen sisältynyt symboliikkaa selittyi kokijalle hänen musiikkiin liittyvän henkilökohtaisen suhteen myötä: elämä ja meri, elämän meri sekä unen maisemista ja tapahtumista mieleen nousut musiikki sanoineen. Symbolisen unen viesti oli kokijalle se, että hänen läheisensä oli siirtynyt toiselle rannalle, konkreettisesti se merkitsi äidin kuolemaa.

Seitsemäntenä unikokemusten ominaispiirteenä on unissa käydyt monipuoliset keskustelut, joissa on paljon molemminpuolista vuorovaikutusta ja informaation välittymistä. Eräässä unikokemuksessa käydyssä keskustelussa kokijan edesmenneet sukulaiset kertoivat olleensa vastassa hiljattain kuollutta kokijan lasta. Keskusteluissa kokijalle välittyi vainajalta viestinä merkittävää informaatiota kuten konkreettisia ratkaisuja hänen ongelmiinsa sekä vinkkejä pulmallisiin tilanteisiin ja neuvoja tuleviin tapahtumiin:

---

¹⁸⁵ N70sK185

¹⁸⁶ M119sK291.

Toinen [kokemus] oli kun yritin saada tietokonetta toimimaan tietyllä ohjelmalla. Minulla ei ollut hajuakaan miten homman saisi toimimaan, ja totesin, että tules nyt N.N. näyttämään miten homma toimii. Seuraavana yönä näin unen missä N.N. neuvoi kädestä pitäen miten homman saa toimimaan. Aamulla testasin, että toimiiko, kun tekee unessa saaman ohjeen mukaan. Ja toimihan se. Kokemus oli mielenkiintoinen ja olen siitä [kertonut] varsin avoimesti. Epäilin tuolloin todella vahvasti koko jumalan tai kuoleman jälkeisen elämän olemassaoloa. Nyt muutaman muunkin kokemuksen jälkeen olen taas alkanut uskoa, että on sittenkin jotain. Ja jos ja kun on, se on sitä suurta rakkautta.¹⁸⁷

Yllä olevasta kertomuksesta käy ilmi, että kyseessä oli kokijan toinen vainajakokemus samaan vainajaan liittyen. Unessa vainajalta saamiensa ohjeitten mukaan kokija sai tietokoneen toimimaan. Kertomuksesta voi havaita myös sen, että kokija on kertonut myös muille kokemastaan. Unikokemus oli siis monella tavalla merkittävä: konkreettinen ongelma ratkesi, kokija tulkitse vainajan tuoneen hänelle tiedon, kuinka toimia. Lisäksi unikokemus eteni myös reflektoituna sosiaaliseen kertomiseen. Kyseisen ja muutaman muun vainajakokemuksen jälkeen kokija kirjoittaa alkaneensa jälleen uskoa, että on jotakin näkymätöntä, suurta rakkautta.

Useissa unikokemuksissa kertomusten mukaan vainaja tuo informaatiota tai viestin kokijalle. Niissä vainaja kertoo hyvästä voinnistaan tai kertoo, että elävien ei tarvitse surra eikä murehtia vainajaa, vainajalla on kaikki hyvin. Eräässä unikokemuksessa käydyssä keskustelussa kokija kertoo kysyneensä, miten vainajalla on unessa esiintyessään koira mukana, johon vainaja oli vastannut, että hän voi nyt hyvin. Edellä mainitussa tapauksessa vainajan eläessä oli vallinnut tilanne, jossa vainaja ei voinut sairauden vuoksi olla eläinten kanssa.

Keskusteluissa vainajan kanssa on myös tiedusteluja, olisiko kokija jo valmis lähtemään elämästä – näin vainaja kertomusten mukaan esiintyy noutajana. Joissakin unikokemuksissa kyseessä on ollut symbolinen kutsu, mutta usein kokijalle on suoraan ehdotettu elämästä lähtöä, tai on kerrottu, että kokijan läheistä tullaan tietyn ajan päästä noutamaan.

Olin unessa lapsuudenkodissani, omakotitalossa maalla, sisällä. Oli pimeä syyspäivä, mahdollisesti illansuu. Yhtäkkiä ulkona valkeni oudosti. Ja kohta kuului ulkoportailta askelia. Vaikka olin yksin ja tilanne oli varsin outo, lähdin katsomaan, kuka on tulossa. Niin meillä oli tapana. Kun avasin ovea ”veranalle”, tulija avasi ulko-oven samaan tilaan. Ja tulija oli ilmielävä [kuollut] isäni, yllään vaatteet, joita hän oli usein käyttänyt. Ja isä sanoi aivan rauhallisesti: ”Tulin hakemaan sinua.” Tajusin välittömästi, että kuolemalle ... Vastasin isälle, rauhallisesti minäkin: ”En minä vielä mielelläni lähtisi.” Isä katsoi minua tiiviisti silmiin, kääntyi hetken päästä ympäri ja lähti pois. Tämä oli hyvin voimakas kokemus. Vaikka olen aika avoin kertomaan ystävilleni kaikenlaisista tapahtumista, tämän pidin hyvin tarkkaan omana tietonani. ... Ajattelin olla vain erityisen varovainen, etten itse aiheuttaisi itselleni mitään kohtalokasta.¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ N15sK50.

¹⁸⁸ N154pK362.

Oheisen lainauksen kertomuksessa kokija kertoi, että jonkin aikaa unensa jälkeen eräs hänen sukulaisensa oli tiedustellut kokijan vointia; hän oli nähnyt unta, jossa oli etsinyt kokijaa unikertomuksessa mainitusta lapsuudenkodista, häntä sieltä kuitenkaan löytämättä. Vastaukseksi tuo sukulainen oli saanut tiedon, että kokija oli lähtenyt talosta takakautta, vaikka toista ovea ei ollut.

Lisäksi yhdessä unikokemuksessa kokija kertoo saaneensa tiedon, milloin hänet tultaisiin elämästä noutamaan. Toisessa unikokemuskertomuksessa kokijan puoliso oli tulossa hevosen kanssa noutamaan kokijaa – tilanteessa hevonen kuitenkin karkasi eikä noudosta tullutkaan mitään.

Kertomusten mukaan unikokemuksissa melko yleinen keskustelunaihe oli vainajan kuoleminen, onko hän kuollut vai yhä elossa. Vainajan kuolleen olemisen hämmästyttävää on unikertomuksissa vähäisessä määrin; kuollut kertoo, että ei oikeasti ole kuollut. Kokijat kertomuksissaan kuvailevat, että kuollut oli unessa hyvin hölmistynyt kuolemastaan eikä tahtonut uskoa sitä millään todeksi. Tällaisissa tilanteissa kokijat ovat kertoneet auttaneensa vainajaa hyväksymään tilanteensa, että paluuta ei enää ole. Eräässä unikokemuskertomuksessa kerrotaan, että kuollut oli toistamiseen unessa uskotellut kokijalle, ettei ole kuollut – johon kokija joutui todistelemaan, että olihan tälle tehty ruumiinavauskin. Mainitut toistuvat unet olivat kokijan kertoman mukaan hänelle henkisesti raskaita. Myöhemmin hänellä oli myös myönteisiä unikokemuksia kyseiseen vainajaan liittyen. Seuraavassa vainaja kertoo, ettei ole kuollut, ja ettei hänellä ole kipujakaan:

[Unessa isä oli vieraan miehen kanssa kotona.] Yhtäkkiä mieleeni tuli jospa vieras mies onkin isäni lapsuudenkaveri, josta hän aina kertoili legendaarisia tarinoita – ja samassa muistin, että isähän juuri eilen kuoli. - Mitä sinä täällä teet? Etkö sinä olekaan kuollut? tivasin isältäni, joka näytti terveeltä ja pirteältä. Hän oli silminnähdyn hyvävointinen ja entinen, iloinen itsensä. - En minä mikään kuollut ole, eikä minulla ole enää kipujakaan, isä vastasi ja osoitti vierasta miestä lähellään. – Tässä on ystäväni, jonka tapasin sairaalassa.¹⁸⁹

Lainauksen unikokemuksessa kokija kohtasi kuolleen isänsä sekä tämän mukana olleen vieraan miehen. Kuolemasta oli tuolloin kulunut vain noin vuorokausi. Unen näyttämönä oli vainajan koti. Kesken unen tapahtumien kokija muisti isänsä kuolleen ja kysyi häneltä mitä hän kotona teki, eikö hän ollutkaan kuollut. Vastaus oli kuoleman ja kipujen kieltäminen; mainitaan myös, että vainaja näytti terveeltä ja pirteältä. Samassa unikeskustelussa kävi myös ilmi, että unessa vainajan mukana ollut mies oli sairaalasta; lähes yhtä aikaa kuolleet ja aiemmin toisilleen tuntemattomat miehet kulkivat yhdessä kuolemansa jälkeen. Kertomuksen unessa tulee esille unikokemusten keskeisiä elementtejä kuten todentuntuisuus, vainajan esiintyminen terveenä tai nuorena, vainajan kanssa käydyt keskustelut sekä vainajan viesti kokijalle, ettei hän ole kuollut, tai että hän on yhä olemassa.

---

¹⁸⁹ N3sK15.

Erässä toisessa kertomuksessa kuvatussa unikokemuksessa kokija kertomansa mukaan kohtasi unessa tuntemattoman henkilön, joka pyysi tekemään palveluksen ystävälleen. Avunpyyntö tultaisiin esittämään myöhemmin:

Sitten on vielä kokemus, kun [tuttavani] pyysi minua hoitamaan lastaan ja hoidinkin tätä [lasta] vajaan vuorokauden. Edellisenä yönä näin voimakkaasti mieleen jääneen unen, jossa mies, jota en tuntenut, pyysi/vaati minua voimakkaasti vedoten antamaan myönteinen vastaus lapsenhoitopyyntöön. [Tuttavani] veli oli [kuollut] ja koin, että unessa oleva mies oli tämä veli, joka koki että sisko tarvitsee apua, koska heidän välit olivat läheiset. Vastasin siis myöntävästi hoitopyyntöön. En ollut koskaan ennen tavannut missään yhteydessä tätä miestä. Kokemus unessa ja sen mieleen jääminen oli hyvin voimakasta.¹⁹⁰

Oheisen lainauksen vainajakokemus on sikäli harvinainen, että siinä kokija kohtaa tuntemattoman ihmisen, joka pyytää häntä toimimaan tietyllä tavalla. Yleensä unikokemuksissa sekä aineiston vainajakokemuksissa keskustelut käydään kokijoiden tuntemien ihmisten kanssa. Harvinaista on myös se, että sitaatissa pyydetty toiminta liittyi tulevaan, unen tapahtumahetkellä vielä tuntemattomaan tilanteeseen. Merkittävää on, että kokija mainitsee kaksi kertaa kokemuksen olleen voimakkaan sekä jääneen myös voimakkaasti mieleen. Lisäksi unessa tuntematon suorastaan vaati kokijaa tekemään palveluksen.

Kahdeksas aineiston unikokemuskertomusten ominaispiirre on niiden kuvaukset kuolemanjälkeisyydestä. Kuolemanjälkeisyys näyttäytyy rauhallisena ja kauniina, mutta myös muuttuvana ja ilmeikkäänä, joskin myös hyvin arkisena ja tietyiltä osin elämäntilaisena olotilana. Kokijat itse kirjoittavat, että heille *esitellään paikkoja* tuonpuoleisuudessa. Yhdestä kuolemanjälkeisyyden paikkojen esittelyunesta kokija kirjoittaa:

Kerran unessa N.N. otti minua kädestä ja esitteli paikan missä nyt on. Oli uskomattoman kaunis, en voi sanoin kuvata. Ikään kuin unessa osa minua olisi käynyt siellä taivaan kodissa N.N:n kanssa.¹⁹¹

Edellä olevan sitaatin tavoin, kuolemanjälkeisyyden esittelyjä sisältäneissä kertomuksissa kuvataan unessa koetun niin syvää rauhaa, ymmärtämystä, onnellisuutta, rakkautta sekä kauneutta, ettei sellaisesta koettu pystyttävän mielessä käsittämään eikä sanoilla kertomaan. Kahdessa näistä kuolemanjälkeisyyden esittelyunista kokija kertoo eräällä tavalla pudonneensa fyysiseen todellisuuteen, keveydestä raskaaseen olotilaan; näistä toisen kertomus muistuttaa kehosta irtautumiskokemuksiin liittyvää kehoon putoamista.

Vuonna n.n. näin unen, seisoin sillalla josta näkyy paikka, jossa [N.N. kuoli]. Sen jälkeen sieluni meni käymään taivaassa. Taivaassa oli vaaleaa, lämmintä valoa, kevyttä ja onnellinen tunne. (näin olin kuvaillut unen näön jälkeen muistiinpanoihini, koska uni oli niin erikoinen, että oli pakko

---

¹⁹⁰ N74sK193.

¹⁹¹ N27sK76.

kirjoittaa se muistiin) Puhuin N.N.n kanssa sieluina, emme nähneet ihmisinä toisiamme. Mitään en muistanut mitä puhuimme, mutta sillä ei tuntunut olevan merkitystä. Olo oli oikein hyvä ja onnellinen, sitä oli vaikea kuvata sanoin. Tuntuu ettei sellaisia sanoja oikein löytynyt. Tiesin, että minun on palattava takaisin ja näin ylhäältä päin kun [puolisoni] nukkui sängyssä, muistan vielä minkälaiset pussilakanatkin olivat sängyssä. Ajattelin, että minun on palattava ennen kuin hän herää. Palasin ja olin hereillä sen jälkeen. Olo oli oikein hyvä. Unesta jäi vahva tunne ettei kuolemaa tarvitse pelätä. Taivaassa on hyvä olla.¹⁹²

Unikokemuksiin liittyvistä erityisistä havainnoista ensin mainittakoon, että aineiston unikokemuskertomuksista lähes 10 %:ssa on maininta kahden vainajan samanaikaisesta esiintymisestä, yleisimmin he ovat olleet kokijan kummatkin vanhemmat. Usein näissä unissa kokijoiden kertoman mukaan heidän vanhempansa osoittavat lempeällä läsnäolollaan tukevansa kokijan elämänvalintoja tai olevansa kokijan lähellä yhtäältä juhlissa tai toisaalta vaikeissa tilanteissa. Vainajat olivat myös kokijoiden tulkinnan mukaan tuoneet yhdessä johonkin kokijan akuuttiin elämäntilanteeseen liittyen varoituksen, viestin tai tiedon, että he ovat tukena. Seuraavassa ominainen kuvaus tällaisista yhteisistä unista, jotka osoittavat kokijan tulkitsevan elämässä alkaneen ihmissuhteen jatkumisen kahdella tasolla: elävän ja kuolleen yhteyttä vahvistaa kuolleen yhteys toisiinsa:

Äitini ja isäni ilmestyvät uniini toistuvasti. Näen heidät aivan elävinä ja välillä oikein ihmettelen unessani että miten sinä olet siinä. Yleistunnelma unessa ei ole ikävä mutta ei myöskään iloinen. Elämme aivan kuin pienen hetken uudestaan yhdessä. Joka kerran kun vanhemmat ovat ilmestyneet uniini niin olen huomannut myöhemmin että minulle on tullut omassa elämässäni joku ongelma, vaikea paikka, ikävä tilanne, suru tai muu vastaava. Ei mitään järjestyttävää mutta kuitenkin sellaista elämään kuuluvaa vastoinkäymistä tai kasvun paikkaa. Olen itse tulkinnut vanhempien ilmestymisen uniini että he tulevat aivan kuin varottamaan minua jostakin. Näin olen jollain tasolla osannut varautua jo etukäteen edessä oleviin haasteisiin. Olen oikeastaan ollut siitä kiitollinen.¹⁹³

Lähes kaikki aineiston unikokemukset on koettu myönteisinä, vaikka osassa on ollut kokijoiden kertoman mukaan myös kielteisiä ensireagoiteja, pelästymisiä ja hämmästyksen tunteita tai epämiellyttäviä olotiloja. Näissä unikokemuksissa on kielteisten puolien vastapainona selviä myönteisiä elementtejä, minkä vuoksi ne ovat muodostuneet kokijoilleen kokonaisuudessaan myönteisiksi. Ainoastaan kaksi (2/143) unikokemusta olen luokitellut kokonaan kielteisiksi.

Lisäksi neljä unikokemusta on tapahtunut kokijan mukaan hänen pyydettyään vainajaa ilmaantumaan uneen. Kokijat kertovat ennen nukahtamistaan pyytäneensä vainajaa tulemaan uneen ja antamaan ratkaisun tai neuvon askarruttaneeseen ongelmaan. Unien tapahtumapaikat vaihtelevat paljon; vähäisessä määrin unikokemuksen tapahtumapaikkana ollut vainajan koti. Yhdessä unikokemuskertomuksessa vainaja kulkee kodin seinien läpi samaan tapaan kuin näköaistimuksia tarkastellessani olin todennut tapahtuneen.

---

¹⁹² N56sK140.

¹⁹³ N24sK69.

4.5.2 Heräämisestä syntyneet valveunet

Unen ja valveen rajamailla tapahtuvaa vainajakokemusta kutsun tässä tutkimuksessa valveuneksi. Valveunet jakautuvat syntytapansa puolesta heräämisestä syntyneisiin valveuniin ja nukahtaessa syntyneisiin valveuniin. Edellä mainitut esittelen ensin ja jälkimmäiset seuraavassa alaluvussa. Valveunia kuvaavat kokijoiden käyttämät ilmaisut uninäky, valvenäky, unenkaltainen tila sekä puolivalve. Vaikka terminä valveuni jättääkin valveuniin liittyvät aistikokemukset vähemmälle huomiolle, on se perusteltavissa lyhyen kirjoitusasun vuoksi. Unen ja valveen rajamailla tapahtuva aistikokemuksia sisältävä vainajakokemus olisi puolestaan liian pitkä kokemustyypin nimeksi.

Valveunikokemus on moniaistinen vainajakokemus, jossa kokija kertomansa mukaan aistii vainajan yhden tai useiden aistien välityksellä. Yleisin valveunessa mukana oleva aistimus on vainajan näkeminen selvästi tai epäselvästi. Toiseksi yleisin valveuniin sisältyvä aistimus on vainajan kosketuksen tunteminen. Lisäksi valveunissa on jonkin verran vainajan puheen kuuloaistimuksia sekä energiatuntemuksiksi luokittelemiani kokemuksia tuulesta ja ilman vaihteluista. Valveunissa on runsaasti muiden kokemustyyppien elementtejä, sillä valveuni on tietoisuuden tila, jossa vainajan aistiminen tapahtuu. Voidaankin ajatella, että valveunessa mukana oleva aisti on vainajan yhteydenoton vastaanottotapa, kun puolestaan valveuni on se olotila tai tietoisuuden tila, jossa tämä aistielämys tapahtuu.

Heräämisestä syntyneitä valveunikokemuksia on tutkimuksen aineistossa runsas 3 % (21/613), ja niitä ovat kokeneet sekä naiset että miehet. Joillakin kokijoilla on useampia valveunia. Keskoltaan valveunet ovat yleensä muutaman sekunnin mittaisia, mutta kokijoiden kuvaama hämmästys lisännee tuntumaa kokemuksen pidemmästä kestoista. Aineiston valveunet ovat muita kokemustyyppistä useammin sisäiseltä tunnelmaan epämiellyttäviä tai kielteisiä, tällaisia on lähes viidesosa. Tunnelmaltaan kielteisiin olen luokitellut sekä pelottavat valveunet että myös kevyesti kielteisinä ilmenneet hämmentyneet ilmapiirit. Näin tunnelmaltaan myönteisiä runsas 80 % valveunista. Valveunien keskimääräistä kielteisempiin tunnelmiin lienee syynä niiden äkillinen tapahtuminen: kokijat kertovat oivaltaneensa, ettei kyseessä ole uni, vaikka uni oli lähellä.

Unesta heräämisestä avautuvat aineiston valveunet syntyvät kahdella tavalla. Ensimmäisessä tavassa valveuni syntyy unesta niin, että kokija tulkitsee vainajan herättäneen hänet. Vainajan kohtaaminen tapahtuu unen ja valveen rajamailla. Kokija ei kerro nähneensä unta, vaan kokemus alkaa vainajan havaitsemisella yhden tai useamman aistin välityksellä. Toisessa tavassa valveuni syntyy unesta herättäessä niin, että kokija liukuu unitilasta valvetilaan. Tällöin vainajan kohtaaminen on alkanut unessa, se jatkuu valveille heräämisen jälkeenkin.

Unesta heräämisestä syntyvä valveuni voi sisältää vainajan aistimisen lisäksi myös toisenlaisen todellisuuden aistimista. Valveuni avautuu unesta vainajan herättäessä kokijan tavallisuudesta poikkeavaan olotilaan:

Olin sairaana, työuupumuksen lisäksi oli paha flunssa ja olo hyvin ankea. Heräsin yöllä siihen, että ylitseni kävi hyisen kylmä henkäys. Näin ikään kuin antiikkisen kreikkalaisen

pylväsneurkkauksen, harmonisen ja kauniin. Kuitenkin säikähdin. Silloin kuulin äidin äänen: älä säikähdä, äiti tässä. Tunsin sivelyn otsallani ja nukahdin heti. Hyvä olo jatkui aamulla ja taisin alkaa parantua.¹⁹⁴

Oheisen lainauksen valveunikokemus sisältää myös muita kokemustyyppejä kuten energiatuntemusta, näköaistimusta, kuuloaistimusta sekä tuntoaistimusta. Kokijan valveunen taustalla on sairautta ja uupumusta sekä lisäksi flunssa oli vienyt voimia ja olo oli hyvin ankea. Valveuni alkoi energiatuntemuksena, kun kokija kertoi heränneensä ylitseen käyneeseen henkäykseen. Kokemus jatkui sellaisen näkemisellä, mitä ei kokijan makuuhuoneessa tavannut olla. Kokija kertoi pelästyneensä, vaikka näkymä oli kaunis ja harmoninen. Kertomuksesta voisi olettaa, että lähellä ollut vainaja huomasi kokijan säikähtämisen ja tynnytteli tätä. Kuuloaistimuksen lisäksi kokija tunsii äitivainajansa kevyen kosketuksen otsallaan. Valveunen jälkeen uni jatkui. Kokija kuvaili, että yön valveunesta alkanut voimaantumisen jatkui ja oli voimassa aamullakin hänen herättyään. Kokija arveli valveunensa olleen käänne terveydentilassaan.

Kokija voi herätä unesta poikkeukselliseen aistimukseen tai tapahtumaan. Yleensä tällaisessa valveunen avautumisessa kokija tuntee vainajan kosketuksen, näkee hänet tai kuulee hänen puhuvan. Heräämishetkellä alkanut aistielämys jatkuu, vaikka kokija havaitseekin olevansa kokonaan hereillä:

Heräsin unesta, avasin silmäni ja mummin käsi ranteeseen saakka oli yöpöytäni kohdalla sänkyni vieressä. Ei koskettanut minua, mutta oli lähellä. Kokemus oli äärettömän vaikuttava. Käsi katosi nopeasti. Käsi oli valmiina minua ottamassa kädestä! Silloin oli elämässä vaikea hetki.¹⁹⁵

Tässä lainauksessa kokija havaitsi herättyään lähellä olleen käden, käden ilman käsivartta. Kokija tulkitsi, että apu oli tarjolla vaikeassa hetkessä. Vaikka itse valveuni ei liene kauan kestänyt, on siinä kertomuksessa valveunen keskeiset elementit: unen ja valveen rajamailla koettu tunnistetun vainajan läsnäolo; viestiksi kokija tulkitsi mumminsa avun. Kertomuksesta välittyvän kohtaamisen hetkellisyydestä huolimatta valveuni oli ollut kokijalle äärettömän vaikuttava.

Toinen valveunen syntytyapa aineiston kertomuksissa on liukuminen unesta hereille valveuneen. Kokija näkee unta vainajasta, herää unesta liukuen valveille, jolloin unessa alkanut tapahtuma tai aistielämys jatkuu valveunena:

Olisikohan ollut viikko tai pari sen jälkeen, kun mummo oli kuollut ... näin hämmästyttävän todentuntuisen unen. Unessa menin aamusta mummolaan, kuten tapanani oli tehdä ja edelleen teen niin harva se päivä, kun menen isoisää tervehtimään. Unessakin olin menossa vain isoisää tervehtimään, kunnes heti oven avattuni kuulin mummon äänen tulevan makuuhuoneesta ja heti ihmettelin, että eihän tämä voi olla totta, mummohan on kuollut. En ehtinyt kuin laittaa ulko-oven kiinni, kun mummon jo porhalsi eteiseen kädet levällään valmiina minua halaamaan. Olin ihan ihmeissäni ja sanoi mummollekin: ”Mitä sie teet täällä? Siehän kuolit jo, eikös sinun pitäis mennä

---

¹⁹⁴ N185pK462.

¹⁹⁵ N59sK147.

jo? Mummon tähän ihmettelystäni vastasi samalla tiukasti halaten. ”Enhän mie voinu lähtiä ennen kun sanon sulle, että kuinka paljon mie sinua rakastan.” Sen jälkeen ennen kuin me unessa ehdimme halausta päästää irti, niin heräsin ja olin erittäin liikuttuneessa tilassa. En itkenyt, mutta aivan kuin mummo olisi ollut siinä ihan fyysisesti läsnä, aivan vielä pystyin tuntemaan hänen kädet ympärilläni. Se oli lohduttavaa. Unen muistelu saa minut edelleen liikuttumaan kyyneliin. Eläessään, mummo ei kertaakaan sanallisesti sanonut ääneen minulle ”Mie rakastan sinua”, enkä itse sen kuulemista osannut edes kaivata.¹⁹⁶

Lainauksen valveunessa uni on vahvana elementtinä ja se oli hämmästyttävän todentuntuinen uni. Kuitenkin kokijan kertomuksessa heräämisen jälkeisen tunnetilan painottaminen vaikutti kokemuksen luokitteluun valveuniin. Kokemuksen uniosuudessa käydyssä keskustelussa kokija hämmästelee vainajan olemista kotonaan, ja kertoo sanoneensa *eikö sinun pitäisi mennä jo?* Vainaja puolustelee, että olihan hänen ennen lähtöä vielä kerrottava rakastamisestaan. Tämä valveuni tuo näin esille vainajasta hänen muuttuneen puolensa: vaikka vainajan eläessä ihmissuhde oli ollut molemmille arvokas, ei ollut vainaja eläessään kertonut lapsenlapselleen tätä rakastavansa. Vastaavia asetelmia ihmissuhteen pidäkkeistä tai estoista vapautumisesta ja ihmissuhteessa läheisyyteen pääsemisestä on myös aineiston muissa kokemustyypeissä.

Vainajakokemusten syntyessä ovat monet kokijat kertoneet pelästyneensä; näin on käynyt usein etenkin valveunien kohdalla. Kertomusten mukaan kokijat voivat olla vainajan kohtaamisen alkaessa hämmästyneitä, mutta toisinaan hyvinkin pelokkaita. Monesti tunnelma kääntyy kuitenkin myönteiseksi:

Eräänä yönä ollessani täydessä unessa heräsin, siihen kun joku otti kädestäni kiinni. Heräsin kyllä täysin ja olin kauhuissani nähdessäni, vuoteeni vieressä vaaleapukuisen hahmon. Pidettyään minua hetken kädestä minut valtasi mieletön rauha, täysin käsittämätön, ei tästä maailmasta tunne oli ”taivaallinen”. En pelännyt enää ja hahmo lähti ikään kuin leijumaan pois päin.¹⁹⁷

Edellä olevassa lainauksessa kokijan kauhuissaan oleminen muuttui käsittämättömäksi rauhaksi, taivaalliseksi tunteeksi. Kokija kertoi sitaatin ulkopuolella, että juuri vähän ennen valveunen ajankohtaa hänen isänsä oli kuollut, ja hän koki aiemmin kuolleen äitinsä tässä valveunessa tulleen häntä lohduttamaan. Huomionarvoista tässä valveunessa on se, että valveunessa esiintyi joku muu vainaja kuin äskettäin kuollut. Valveunesta oli kertomahetkellä kulunut lähes viisikymmentä vuotta.

Yksi aineiston valveunista, kokijan mielestä hyvin epämiellyttävänä ja monia kokemustyyppisiä sisältävänä poikkeuksellisenä kokemuksena on nähtävissä perinteisenä painajaisena¹⁹⁸. Valveunipainajaisessa kokija kertomansa mukaan ymmärsi olevansa heräämässä, mutta tunsu päällään raskasta painoa, fyysistä kosketusta sekä kuuli puhetta:

---

¹⁹⁶ N187pK468.

¹⁹⁷ N136pK328A.

¹⁹⁸ *Kansanperinteessä painajainen tarkoittaa peikkoa tai sielua, joka painaa rinnankohdalta nukkuvaa. Myöhemmin painajaisilla on viitattu juuri tämäntyyppisiin kokemuksiin, jossa kuollut painaa rintakehää, ja kokemukseen voi liittyä epämiellyttävä uni. (R. Pulkkinen 2017.)*

Mieleni alkoi aamuyöstä jo herätä, mutta en voinut vielä liikuttaa mitään paikkaa. Tajusin makaavani selälläni. Sitten näin ja tunsin, että peitto painui sänkyä vasten nilkkojeni kohdalla. Tunsin päälläni valtavan painon. Huusin, tai ainakin koin huutavani, sillä minua pelotti. Tunsin nousevani ylöspäin sängystä, noin metrin korkeudelle kohti kattoa. Joku nosti minua, vaikka en halunnut. Paino päälläni alkoi pian hellittää ja näin [kuolleen] mieheni aivan minussa kiinni. Kysyin vihaisesti: 'Mitä sinä täältä haet?' Kuulin hänen äänensä juuri sellaisena, kuin se oli hänen eläessäänkin: 'Vie terveisiä tyttarelle.' Vähitellen tilanne laukesi ja heräsin valveille."¹⁹⁹

Tämän lainauksen painajaisessa kokija tunsu epämiellyttävää raskasta painoa kehonsa yllä olleessaan heräämässä. Erityiseksi kertomuksen tekee se, että kokija tunsu ensin valtavan painon päällään, minkä jälkeen hän tunsu itseään nostettavan ylös sängystä. Kokija kertoo nähneensä miesvainajansa, kävi hänen kanssaan keskustelun, sai viestin vietäväksi sekä heräsi kokonaan valveille. Kyseisellä kokijalla oli kertomansa mukaan muitakin kielteisiä ja pelottavia kokemuksia samaan vainajaan liittyen. Sitaatissa kerrotun valveunen jälkeen kokija pyysi, ettei hänelle enää tulisi samankaltaisia kokemuksia.

4.5.3 Nukahtamisesta syntyneet valveunet

Valveunen toinen avautumistapa on kokijan havahtuminen nukahtamishetkessä, jossa kokija ajelehtii päivätaajunnan ja unen välisessä rajatilassa. Nukahtamishetkestä syntyneitä valveunia on aineistossa 2 % (12/613). Nukahtamishetken rauhallisessa olotilassa kokija on juuri vaipumassa uneen, kunnes hän kertomusten mukaan kohtaa vainajan. Ennen nukahtamista tapahtuu jotakin poikkeuksellista:

Minulla oli pari vuotta sitten kokemus kuolleen läsnä olosta. Serkkuni kuoli verisyöpään pari vuotta sitten. Hänen kuolemastaan oli kulunut muutama viikko. Kun rupesin nukkumaan ja olin selälläni jalat paljaana siis peitto ei ollut jalkojeni päällä. Olin nukahtamaisillani. Tunsin viileän ilmavirran jaloissani ja tunsin, kuinka joku painoi sormella (kylmällä sellaisella) jalkapohjaani, ikään kuin kutittakseen. Jotenkin vaan tiesin, että se oli serkkuni. "Kysyin" häneltä, että mitä sinulle nyt kuuluu? Hän sanoi, että kaikki on hyvin. Kun kysyin, että oletko jutellut paljon mummomme (hänkin on kuollut) kanssa, hän vastasi, että "en niin paljon koska hän on eri tasolla kuin minä." Juttelin myös jotain muuta, mutta en muista.

Me olimme hyvin läheisiä lapsesta saakka ja samanikäisiä, hän kuukautta vanhempi minua. Hän tykkäsi tehdä juuri tuon tyyppisiä kepposia, että tulee kutittelemaan kun toinen nukkuu.²⁰⁰

Kokija on kertomuksessaan kirjoittanut, että hän "kysyi", joka antaa aiheutta tulkita, että kyseessä ei ollut tavanomainen kysyminen, vaan kokija oli voinut esittää kysymyksensä ajatuksissaan. Oheisessa lainauksessa on nähtävillä vainajan tunnistaminen, johon ei liity mitään erityistä – se oli intuition omaista tietämistä. Toisaalta, kokija tulkitsi "tämän

---

¹⁹⁹ N60sK155.

²⁰⁰ N79sK203.

tyyppisten kepposten” ominaiseksi serkulleen, jonka läsnäolon hän valveudessa aisti. Kertomusten mukaan vainajan identifiointi voi tapahtua sisäisellä varmuudella tai sitten sen varmistaa jokin erityinen vainajaan liittyvä tuntomerkki. Ihmissuhteen jatkuminen on laajasti esillä tämän kokemuksen tapahtumissa: kokijan saama vastaus siihen, että oliko tavannut isoäitiä, sisälsi informaatiota kuolemanjälkeisyydessä olevista eri tasoista.

Nukahtamisesta syntyneissä valveunikertomuksissa kokijat kuvailevat heidän halunneen tehdä jotakin havahtuakseen hereille. He eivät kuitenkaan olleet havahtuneet, vaan olivat antaneet tapahtuman jatkua, vaikka vainajakokemus tuntui osittain jännittävältä. Seuraavassa kokijan tulkinnan mukaan myös kissat aistivat vainajan:

Nukuin isovanhempieni makuuhuoneessa yksin kahden kissan kanssa. (Kissat olivat isovanhempien). Herään jossain vaiheessa aamuyötä siihen että vieressäni nukkuvat kissat kehräävät niin isoon ääneen, että todella herään siihen. Nukuin vasemmalla kyljellä ja nousin sen verta kissoja katsomaan että huomasin heidän turkkien olevan kuin vasta silitetyt ja kissat hymyilivät nukkuessaan ja kehräsivät. Laitoin takaisin makaamaan ja vasta siinä vaiheessa huomasin, että joku istuu siinä minun jalkamatkassa. Yritin kääntyä katsomaan että kuka siinä istuu mutta aivan kuin minun ei olisi annettu nähdä, ei annettu kääntää päätä ja nukahdin todella levollisesti uneen. Aamulla kun heräsin tuosta samasta asennosta, kissat nukkuivat yhä omilla paikoillaan yhtä onnellisen näköisinä ja silitettyinä kuin yöllä, huomasin että siinä minun jalkamatkassa on pyllyn kuva, painauma. Ukkinen siinä on vartioinut minun unta ja silitellyt kissojaan.²⁰¹

Valveunien tapahtumisessa on yleensä monia aisteja, etenkin kosketuksen tuntemista, äänten kuulemista sekä näköaistimuksia. Lisäksi huomattavaa on, että valveudessa koettu kuollut esiintyy nuorena ja/tai terveenä noin 15 %:ssa kertomuksista. Tämä on hiukan vähemmän kuin unikokemuksissa (noin 20 %), mutta silti merkittävä lukema. Lisäksi aineiston kaksi valveunta ovat kokijoiden mielestä vahvasti kielteisiä tai erityisen hämmentäviä, mikä on selvästi keskimääräistä enemmän, muutenkin valveudet ovat tunnelmaltaan muita vainajakokemuksia kielteisempiä. Erityisen maininnan valveunista saavat myös kertomukset, joissa on harvinainen suudelma, sekä valveuni, joka tapahtui kokemuksessa esiintyvän vainajan eläessä; koettu henkilö oli sairauden vuoksi tajuttomuuden tilassa.

4.5.4 Kehosta irrallaan koetut vainajakokemukset

Aineistossa on vähäisessä määrin eli vajaa 1 % (4/613) kehosta irtautumiskokemuskertomuksia, joissa kokijan tietoisuus kehosta irtautuneena kohtaa vainajan. Kehosta irrallaan tapahtuneissa vainajakokemuksissa osa kokijoista kertoo nähneensä vainajan, toisissa kokija on kertonut olleensa yhteydessä vainajan olemukseen tai sieluun. Yhdessä kehosta irrallaan tapahtuneessa kokemuksessa kokija on 4-vuotias, yhdessä 12-vuotias, yhdessä 16-vuotias sekä yhdessä runsaan 20 vuoden ikäinen. Näin ollen kaikki kehosta irtautumiskokemukset olivat tapahtuneet kokijoiden ollessa lapsia tai

---

²⁰¹ N68sK183

nuoria. Tapauksista kahdessa kokijat kertovat kokeneensa kuolemanraajakokemuksiin ominaisesti liittyvän valotunnelikokemuksen kehosta irrallaan ollessaan.²⁰² Joissakin muiden kokemustyyppien kertomuksissa on kuvattu kehoon paluuta putoamisena, kuten unikokemusten esittelyn yhteydessä olleessa lainauksessa, jossa kokija kertoi, että *sieluni meni käymään taivaassa*.

Kehosta irrallaan tapahtuneissa vainajakokemuskertomuksissa keskeisin sisältö vainajan kohtaamisen lisäksi onkin kuolemanjälkeisyyteen tutustuminen. Seuraavan kertomuksen kokija oli kaivannut vastauksia kysymyksiinsä sekä kertomaansa vaikeaan elämäntilanteeseen. Ystävällisyys, iloisuus, vehreys, rauhallisuus sekä käydyt keskustelut kuuluvat tämän kertomuksen mukaan kuolemanjälkeisyydessä olemiseen:

Eräänä iltana toiveisiini vastattiin ja koin jotain outoa. Tunsin oudon keveyden tunteen ja huomasin hetken päästä olevani katon rajassa ja katsovani omaa elotonta kehoani sieltä. Olin lukenut ruumiistairautumisesta, ja uskoin tämän olevan sitä. Kun katsoin itseäni, mietin etten halua enää siihen tilaan missä olin ollut, käänsin selkäni ja lähdin kohti kirkasta valoa, joka veti puoleensa. Nousin painottomana kohti tuota valoa, kunnes sen keskeltä tuli vastaan vehreä maisema, jossa oli paljon tuntemattomia ihmisiä ja yli 20 vuotta sitten kuollut ukkini.

Ukki näytti minulle paikkoja ja esitteli ihmisiä minulle. Kaikki hymyilivät ja olivat ystävällisiä, kaikki oli seesteisen rauhallista. Vaelsimme ukkini kanssa pitkin niittykenttiä ja juttelimme kuulumisia molemmin puolin, kunnes kuulin jostakin sanat: - Nyt olet nähnyt mitä pitää, ja on aika palata sinne mistä tulit. Sinulla on siellä vielä paljon tehtävää.

En olisi halunnut lähteä, mutta jouduin palaamaan takaisin kohti pimeyttä sieltä valosta ja menemään vastentahtoisesti takaisin omaan kehooni, jossa nykyään viihdyn erinomaisesti. Voisi kai sanoa kliseisesti: -I have seen the light.²⁰³

Aineiston yhdessä energiatuntemukseksi luokittelemassani kertomuksessa kokija kertoi olleensa hengenvaarassa; hän koki siinä tietoisuutensa irtautuneen kehostaan ja pelastumisen enkelin tai vainajan aikaansaamaksi. Lisäksi yhdessä kehosta irrallaan tapahtuneessa vainajakokemuksessa kokija kertoo erityisellä tavalla aistineensa olemassaolon sellaisia puolia, joihin arkitajunta ei ylety:

”Tunsin, että kohoan n. 20 senttiä maasta ylöspäin ja ajattelin, olen yhtä maailmankaikkeuden kanssa ja tunsin maailmankaikkeuden sykkeen, tapahtuma oli luonnollinen ja vieläkin aistin sen tapahtuman. Takanani kulkevat näkivät tietenkin minun kävelevän katua pitkin. Itse koen, että irtosin osittain ruumiistani hetkeksi. Tässä on sanottava, että tietoisuuden taso nousee, sen vain tietää.”²⁰⁴

---

²⁰² *Esim. Näreaho 2015.*

²⁰³ *N114sK278.*

²⁰⁴ *N58sK252.*

Oheisessa kertomuksessa on yhtymäkohtia myötätunnon kokemuksen²⁰⁵, jossa kokijan sielullinen tietoisuus avautuu kollektiiviseen tietoisuuteen tai maailmankaikkeuden ydinolemukseen. Kokija tunsi kohoavansa kehostaan jonkin verran ja tulkitsi siinä hetkessä olleensa yhtä maailmankaikkeuden kanssa.

4.6 Symbolisesti tulkitut tapahtumat vainajakokemuksina

Symbolinen vainajakokemus on luonteeltaan abstrakti, jossa kokija tulkitsee jonkin tietyn asian tai tapahtuman merkitsevän symbolisesti vainajan läsnäoloa tai toimia. Symbolisesti tulkittuja tapahtumia vainajakokemuksina ovat symboliepisodit, valosymbolit, eläinsymbolit sekä eläinsymboleja lähellä olevat eläimiin liittyvät vainajakokemukset; näitä aineiston kokemuksista on noin 12 %.

4.6.1 Symboliepisodit

Symboliepisodissa vainajan läsnäolo koetaan välittyvän tietyn tapahtuman kautta. Kokija tulkitsee tapahtuman, episodin²⁰⁶ tai asioiden kulun vainajan aiheuttamaksi joko välittömästi tai välillisesti. Tietty tapahtuma tai episodi voi myös symboloida vainajan läsnäoloa. Symboliepisodissa jokin yksittäinen asia, yhteensattuma tai tapahtumaketju koetaan vainajan aikaansaamaksi tai ainakin tapahtumaketjun alkuun sysäämäksi. Vaikka kokijan mukaan vainaja olisi aiheuttanut episodin konkreettisesti, symboliseksi kokemuksen tekee se, että itse tapahtuma on vainajan oletetun teon välikappaleena. Toisin sanoen vainaja ei välittömästi kohtaa kokijaa, vaan vainajan kohdataan tapahtuman kautta.

Symboliepisodi on tutkimusaineistossa kohtalaisen harvinainen, näistä kerrotaan vain noin 3 %:ssa kaikista kertomuksista, kaikki symboliepisodeja kokeneet ovat naisia.

Kokemus symboliepisodista sisältää yleensä aistielämyksen, kuulo- tai näköaistimuksen, jonka välityksellä tapahtuma tulee kokijan tietoisuuteen. Tästä esimerkkinä seuraava symboliepisodi:

Pitemmillä automatkoilla olen aina rukoillut enkeleitä turvaksi matkalle. Toisinaan pyydän kuollutta veljeäni. Ajelimme mökillemme, minulla oli aika kova vauhti, kun tulimme yhden levähdyspaikan kohdalle. Näin selvästi, että pyörätuolissa istuen menee joku mies. Ajattelin, että hänkin nauttii kauniista päivästä, ja sen jälkeen huomasin että hän oli ko. veljeni näköinen. Yhtäkkiä hän hävisi. Katsoin taakseni eikä siellä näkynyt yhtä autoakaan. Tajusin heti, että tämä oli merkki. Hiljensin vauhtia, edessä oli pieni mäki, ja mäen toisella puolella keskellä minun ajokaistaa nukkui poro. Varmasti olisi tullut kolari, jos enkeli tai veli ei olisi tullut paikalle.²⁰⁷

---

²⁰⁵ *Mm. William Johnston (1997) kuvaa mystiikan teologiaa käsittelevässä teoksessaan myötätunnon kokemusta, jossa tietoisuus laajentuu käsittämään paljon todellisuudesta ja kauniista elämästä ja etenkin olemassaolon metafyyysistä tasoita.*

²⁰⁶ *Episodi on tarkoittaa tässä erityistä tapahtumaa tai tapahtumasarjaa, tavanomaisesta elämäntilasta poikkeavaa tapahtumaa.*

²⁰⁷ *N174pK411.*

Oheisessa lainauksessa oli kuvattu arkipäiväistä tapahtumaa. Kokijasta kaikki näytti olevan kuten kuuluikin olla. Oli kaunis päivä, ja kokija havaitsi jonkun nauttivan päivästä pyörätuolissa liikkuen, kunnes kokija huomasi pyörätuolissa istuvan muistuttavan kuollutta veljeään. Ja pian pyörätuolissa istunutta miestä ei enää ollutkaan. Silloin kokija kertomansa mukaan oivalsi kyseessä olleen jonkinlaisen varoituksen ja hiljensi ajovauhtiaan ja näki tiellä nukkuvan poron. Kokija tulkitsi, että enkelin tai veljen ilmaantuminen oli merkinä, että kannatti olla varovainen, tarkkailla, onko jotakin erityistä tapahtumassa.

Monesti ennen symboliepisodioiden tapahtumista kokijat ovat kertoneet heillä olleen tarve saada vastaus vainajalta mielessään olleeseen kysymykseen tai ongelmaan. Tällaista tarvetta näyttää symboliepisodioiden yhteydessä olevan muita kokemustyyppinä useammin. Mieltä askarruttaneeseen kysymykseen vainajalta saaduksi tulkittu viesti on ollut vastaus.

Pian äidin kuoleman jälkeen sattui erikoinen kokemus. Istuin ompelemassa huoneessa, jossa televisio oli auki. Esitettiin ohjelmaa tilaisuudesta, jossa meedio välitti viestejä yleisölle. Siinä työn lomassa ajattelin itsekseen, että voi kun minäkin voisin saada jonkun sellaisen merkin, että äiti kuulee minua. Meedio puhui pitkään eräälle naiselle, mutta en niin seurannut puhetta, vaan keskityin työhöni. Yhtäkkiä huomioni siirtyi ompeluksesta hetkeen, jolloin meedio sanoi naiselle: ”Muista, että sinun äitisi sanoo sinulle, että hän on sinun kanssasi aina.” Samalla huomasin, että naisella, jolle viesti osoitettiin, oli korvissaan erikoiset, huomiota herättävän suuret, riippuvat korvakorut, jotka olivat perhosen muotoiset. Minulle tuli olo, että vaikka viesti oli tuolle yleisön naiselle, niin se oli myös viesti minulle. Koin viestin sanoman hyvin voimakkaasti, ja huomasin myös, etten tuota hetkeä aiemmin ollut kiinnittänyt huomiota korvakoruihin. Äidin sairauden aikana olimme päättäneet, että tarvitsemme jonkin toivon symbolin, joka ilahduttaisi ja auttaisi jaksamaan eteenpäin. Valitsimme perhosen. Sen jälkeen saimme ystäviltä paljon perhoskortteja yms. Se oli iloa tuova symboli. Tämä oli minulle hetki, jolloin ensimmäistä kertaa koin, että pois menneet voivat todella kuulla, vastata ja osoittaa, että he ovat lähellä ja kanssamme.²⁰⁸

Symboliepisodikertomuksiin sisältyy enemmän pohdintaa ja ihmettelyä kuin keskimäärin aineiston muiden kokemustyyppien kertomuksiin; hämmästyttävät tapahtumat ovat herättäneet kokijoissa monia kysymyksiä. Useat kokijat ovatkin yhdistäneet tapahtuman vainajaan vasta jälkeinpäin, eikä elämystietoisuudella, kuten suurimmassa osassa aineiston vainajakokemuksia on käynyt.

Aineiston symboliepisodeja edeltävinä tunnemaisemina on erityisen paljon surua, ja symboliepisodeille näyttääkin olevan ominaista kokemusten tapahtuminen pyynnöstä, toiveesta tai odottaen.²⁰⁹ Toisaalta, vainajien kohtaamiset saattavat tapahtua myös täysin yllättäen kuten muidenkin kokemustyyppien kertomuksissa; vainajat osallistuvat kokijoiden elämän koettelemaan tilanteisiin kuin myös juhliin, odotettuna ja usein yllättäen.

---

²⁰⁸ N193sK488.

²⁰⁹ *Toinen kokemustyyppi aineistossa, joissa myös suru on keskimääräistä useammin kokemusta edeltävänä tunnemaisemana, on energiatuntemus.*

Oli syntymäpäiväni ja olin moneen kertaan sanonut, että voi kun N.N. tulisi juhlleni. Valmistelimme juhliani ja edellisenä päivänä tuli yllättäen kaupassa vastaan mieheni tuttu, joka kysyi, vieläkö meillä on se [auto] myynnissä. Kyseessä oli [vainajan] auto, joka ei enää sopinut käyttöömme. Mies tuli katsomaan autoa ja hämmästyí: Tämähán on tuttu auto, olen tätá huoltanut vuosikaudet ja omistajakin oli hyvä tuttu! Kaupat tuli ja mies vei auton tyytyväisenä pois pihaltamme ja sanoi pitävänsá siitä hyvää huolta....Juhlapäiváni aamuna soi puhelin ja poliisi soitti, että heillä on polkupyörá, jossa on minun yhteystietoni. Niitä on yritetty saada näkyviin monta kuukautta, pyörá on hyväkuntoinen, mutta merkinnät näkyvät huonosti. Ja olette ilmoittaneet tällaisen pyörán varastetuksi....Tässä vaiheessa meni jalat alta. Pyörá oli [vainajan] pyörá, joka oli varastettu yli vuosi takaperin. Nyt se ilmaantui juuri syntymäpäivänäni!!!Olin täysin, TÄYSIN varma, että nämá kaksi tapausta olivat ilmaus siitä, että [vainaja] TODELLAKIN tuli juhlleni. Olin suunnattoman iloinen ja onnellinen ja varma asiasta.²¹⁰

Oheisessa lainauksessa kaksi erillistä episodía liittyvät kokijan tulkinnessa lähes yhtenäiseksi kokemukseksi siitä, että kokijalle läheinen vainaja osallistui hänen syntymäpäivänsá viettoon. Huomionarvoista on, että usein jokapäiväisessä keskustelussa edellisen kaltaisia tapahtumia saatetaan pitää yhteensattumina. Kokija kertoo toivoneensa, että hänen läheinen vainajansa *tulisi juhlleni*.

4.6.2 Valosymbolit

Valon näköaistimusta ilman, että aistimukseen liittyy vainajan kasvojen tai hahmon näkemistä, kutsun vainajakokemuksena valosymboliksi. Tämän kokemustyyppin valoelämykset ovatkin useimmiten symbolisia ja näiden kokijat tulkitsevat valon olevan merkin tai viestin vainajalta.²¹¹ Valosymbolissa havaitaan valo, joka usein on pienehkö soikiomainen tai pyöreá pallomainen valo, mutta kyseessä voi olla myös muunkinlainen valoilmiö. Kokijat kertovat kokeneensa erilaisia tuntemuksia tai tunteita havaitsemaansa valoon liittyen, jotka he tulkitsevat viittaavan vainajan energiaan.

Aineiston vainajakokemuksista on noin 3 % valosymboleja, joten melko harvinaisesta kokemuksesta on kyse. Valosymboleja esiintyy sekä miesten että naisten kokemina, ja kahdella kokijalla on ollut kolme valosymbolia.

Aineiston kertomusten mukaan valosymbolit merkitsevät niitä kokeneille pääasiassa

- 1) vainajan sielullista tai henkistä energiakenttää,
- 2) enkeliä,
- 3) vainajan läsnäoloa valoilmiössä enkelipallona²¹² tai
- 4) vainajaa valoilmiön aiheuttajana.

---

²¹⁰ N98sK247.

²¹¹ Aineiston selkeissä näköaistimuksissa vainaja nähdään selvästi tunnistettavana hahmona, epäselvissä näköaistimuksissa puolestaan hahmona.

²¹² Kokijat kutsuvat pieniä liikkuvia valopalloja enkelipalloiksi.

Vainaja nähdään valosymbolina useimmiten kuolinhetken aikoihin, joko vainajan kuolinhetkellä, ennen kuolemaa tai pian kuoleman jälkeen. Joissakin valosymboleissa kokijat ovat kuvailleet valon ympäröivän kuollutta. Yhdessä tapauksessa näin on käynyt myös elävän kohdalla tilanteessa, jossa kokija oli sairastuoteen äärellä:

Olimme olleet siinä n. 1/2 tuntia, kun [lapseni] sanoi, että täällä on niin kuuma, hän lähtee käytävälle. Sanoin, että minä tulen pian. Aloin jotenkin kiirehtiä lähtöäni, sillä isää ympäröi ihmeellinen kirkas valo, hänen kasvot olivat kuin nuoren ihmisen kasvot, sileät, valo teki ne valkeiksi, kirkaiksi! [Hän] ikään kuin säteili valoa! Minua alkoi pelottaa, minusta alkoi tuntua, että nyt tapahtuu jotain suurta, kuoleeko [hän] nyt? Mitään siihen viittaavaa en kuitenkaan havainnut. [Hän] laittoi luvulasinsa ja alkoi lukemaan lehteä. Siitä minä sitten lähdin, pelokkaana ja [hän] jäi siihen kirkaaseen valoon.... Siinä sitten kävi niin, että noin 1/2 tunnin kuluttua [hän] oli saanut uuden infarktin eikä hän siitä selvinnyt. Kun sain tämän tiedon, olin kovasti järkyttynyt.²¹³

Oheisessa lainauksessa kokija kuvaili isäänsä ympäröineen ihmeellisen kirkkaan valon, joka näytti muuttavan vanhan ja sairaan ihmisen nuoren näköiseksi, ja kun kokija lähti sairaan luota, tämä jäi siihen kirkaaseen valoon. Kokija, vaikka ei viittaa mihinkään uskomukseen tai kuulemaansa, kertoi hänestä tuntuneen siltä, että nyt tapahtuu jotain suurta. Kokija arveli, että kuoleeko isä, onko nyt lähdön hetki, vaikka siltä ei näyttänyt voimien puolesta. Aivan kuin kokija olisi todennut, että eihän kuolema voi tulla silloin, kun säteillään valoa ja näytetään nuorelta. Ja kuitenkin kertomuksesta päätellen kokija jollakin tavalla aavisti, että tapahtuu jotain suurta.

Valosymboleista runsaassa puolessa on kokijoiden tulkinnan mukaan ollut kyse enkelistä tai enkelipallosta. Erityislaatuisten myönteistä energiaa kokijalle välittävän valoilmion on ajateltu liittyneen enkeleihin, joiden on kerrottu lohduttavan surussa. Valosymbolien on tulkittu liittyneen enkeleihin vajaan kolmasosassa tapauksia; yhtä paljon on niitä, joissa enkelipallon on koettu olevan vainajan lähettämä. Näin valosymbolien aiheuttajiksi on kahdessa kolmasosassa tulkittu vainaja. Toisin sanoen, vaikka enkelin on koettu olleen valosymboleissa mukana, on osa valosymboleista liitetty suoraan vainajiin, koska heidän on ajateltu lähettäneen enkelipallot. Noin puolet valosymboleista on alkanut unesta, minkä vuoksi niissä on yhtäläisyyksiä valveuniin.

Yhdessä kokemuksessa oli ollut mukana kaksi kokijaa, jotka samanaikaisesti näkivät valoilmion muutoksineen sekä enkeliksi tulkittuun erityisen hahmon muodostumisen;

[Hän] näki ikkunassa värikkäitä kasmir-kuvioita, jotka liikkuivat. Minä näin edelleen verkon ikkunan edessä. Sen jälkeen molemmat näimme, kuinka ikkunassa värit alkoivat elää ja muodostaa erilaisia värikkäitä kuvioita valoshown tapaan. Vähitellen makuuhuoneen ovesta alkoi leijua valkoista organzamaista harsoa sisään sängyn päälle. Harsosta muodostui hahmo, joka jäi [hänen] vuoteen vierelle. Harson lieve jatkui myös minun ylle. Hän näki hahmoa pitkästi ylöspäin. Hahmo oli erittäin korkea ja nousi yli kattokorkeuden. Kasvoja ei näkynyt. Minun päällä oleva helmalieve oli kevyt, leijaileva pilvenoloinen kangas, jossa oli strutsinsulkamainen kudus. Molemmat koimme tavattoman

---

²¹³ N85sK215.

hyvän ja lämpimän olon sekä vahvan energian läsnäolon. Hahmo oli kirkas ja valoisa ja kirkastui ylöspäin. Hahmo leijui [hänen] vierellä ja molempien yllä pitkän aikaa (useita kymmeniä minutteja).

Päätimme käydä välillä ulkona katsomassa näkykö ikkunan verkkokuvio myös ulkona ikkunan edessä. Sieltä sitä ei näkynyt. Tulimme takaisin makuuhuoneeseen. Hahmo oli edelleen siellä ja näkyi meille. Vähän ajan kuluttua hahmo alkoi hiljalleen hävitä.²¹⁴

Kaikista aineiston kokemuskertomuksista poiketen oheisessa kertomuksessa on mainittu valoilmion kestoon liittyen harvinainen seikka: valojen vaihtelut ja kuvioiden muodostus kestivät useita kymmeniä minutteja. Epäilemättä se mahdollisti tarkat havainnot ja loi perustaa monipuoliselle kuvaukselle. Toinen huomattava seikka kertomuksessa on se, että kokijat menivät rakennuksen ulkopuolelle katsomaan, näkykö valoverkko ikkunasta ulos. Näin ei ollut ja se tuntui hämmästyttäneen kokijoita, sillä palattuaan jälleen sisälle he havaitsivat valoilmion jatkuvan. Kokijoiden havainnot tapahtumista olivat pääosin yhtäläisiä. Valosta muodostui verkkomaisia värikkäitä kuvioita, joista alkoi muodostua valohahmo. Toinen kokijoista näki hahmoa enemmän, sen ulottumisen korkealle – aivan kuin ilmiö olisi tarkoitettu ensisijaisesti hänelle. Valoilmioista kirjoittavan kokijan yllä oli leijaileva kevyt laahus. Kertomuksen mukaan molemmat kokivat tavattoman hyvän ja lämpimän olon, paikalla oli heidän mukaansa vahvaa energiaa. Merkittävää on, että vaikka valoilmio näkyi enemmän toiselle kokijalle, myös toinen vieressä ollut kokija tunsu ja näki valoshown.

Vainaja valosymbolin aiheuttajana on kertomusten mukaan toistunut eräälle kokijalle useita kertoja. Kokijan mukaan valosymbolit ovat näyttäneet seuraavan samankaltaista kaavaa: kokija kertoi nähneensä useiden läheisten kuolemien jälkeen noin viikon kuluttua himmeän pilven tai haalean valon, jonka muoto ja energia poikkesivat toisistaan sen mukaisesti, minkä ikäisestä vainajasta oli kyse. Seuraavassa yksi näistä:

Noin viikon sisään kuolemasta heräsin keskellä yötä siihen että huoneessa on joku tai että joku herättää minut jollain tavalla ikään kuin säpsähdyksen omaisesti. Tämä joku, joka on huoneessa, näkyy ikään kuin pilvenä, usein soikion tai pallon muotoisena, kellumassa ilmassa katon rajassa. Tämä pallo on joko hieman ympäristöä vaaleampi tai tummempi, mutta ei kuitenkaan valaise ympäristöä. Se ei jätä varjoa eikä siinä ole tarkkoja rajoja. Tyypillisesti tämä henki lähtee hetken päästä pehmeästi ja hitaasti liikkeelle ja menee suoraan seinän läpi. Ymmärrykseni on, että vainajan henki on tullut tervehtimään ja jostain syystä minulla on herkkyys herätä siihen. Pilven koko vaihtelee jonkin verran, ja vanhempana kuolleilla se on ollut pienempi, ikään kuin energia olisi kulutettu vähiin, pienimmillään ehkä noin 40 cm halkaisijaltaan (92-vuotias nainen) ja suurimmillaan noin 70 cm.²¹⁵

Oheisen lainaus sisältää myös tarkkoja kuvauksia. Kokijan mukaan valopilvi ilmaantui tyypillisesti katon rajaan soikion tai ympyrän muotoisena. Kokija oli myös havainnoinut, että hento valopilvi ei varsinaisesti ollut valoa vaan ennemminkin pilveä. Valopilvi ei jättänyt varjoa, mutta ei myöskään valaissut ympäristöään. Kokija oli päätenyt siihen, että

---

²¹⁴ *N203sK541.*

²¹⁵ *M120sK295.*

valopilvi vaihteli sen mukaan, minkä ikäisenä vainaja oli kuollut. Hän tulkitsi energiaa kuluneen enemmän vanhoina kuolleilla, koska heidän valopallonsa olivat pienempiä kuin nuorempina kuolleilla. Kokija, kertomansa mukaan, herkkänä heräsi aina yöllä siihen, kun vainajan henki tuli häntä tervehtimään.

Aineiston valosymboleissa valo on lisäksi kuvattu koetun kokijaa ympäröivänä. Valosymbolikertomuksissa on myös kerrottu kokemusten yhteydessä tapahtuneen voimaantumista. Valosymboleissa on ollut mukana myös muiden kokemustyyppien elementtejä, lähinnä energian aistimista.

4.6.3 Eläinsymbolit

Vainajakokemuksena eläinsymbolissa eläin symboloi vainajan läsnäoloa. Eläinsymboli lienee yksi yleisesti tunnetuimmista vainajakokemuksista. Suomalaisessa kansanperinteessä eläin, etenkin lintu on tunnettu laajasti, nimenomaan kansanuskoon liittyvänä uskomuksena siitä, että vainajat tulevat elävien luo linnun hahmossa.²¹⁶

Aineiston vainajakokemuksista eläinsymboleja on runsas 4 %, joten se on hiukan yleisempi kuin symboliepisodi. Eläinsymboleja aineistossa on kummallakin sukupuolella, joillakin kokijoilla useampia. Yleisimpiä eläinsymboleissa esiintyviä eläimiä ovat linnut ja perhoset; lähes puolet on lintuja, sekä noin 15 % perhosia. Muita eläimiä aineiston eläinsymboleissa ovat sudenkorento, kimalainen tai mehiläinen, koira ja peura.

Aineistossa eläinsymboleja on kahdenlaisia. Ensinnä, eläinsymboli vainajakokemuksena voi sisältää poikkeuksellisesti käyttäytyvän eläimen kohtaamisen, mikä kokijalle merkitsee vainajan yhteydenottoa tai läsnäoloa. Toiseksi, aineistossa eläinsymbolina esiintyy sellainen harvinainen eläin, jonka hahmon kokija ajattelee vainajan ottaneen. Eläinsymbolit syntyvät spontaanisti muiden vainajakokemusten tavoin, vaikkakin ne sisältävät muita kokemustyyppisiä enemmän luonnon elementtejä ja usein tapahtuvat luonnon keskellä.

Poikkeuksellisesta käyttäytyvää eläintä aistiessaan kokija yhdistää eläimen tai eläimeen liittyvän tapahtuman tiettyyn vainajaan siten, että eläin tuo viestin vainajalta. Eläinsymbolikertomusten mukaan eläimet tulevat kokijoiden lähelle heidän ollessaan surullisia tai heidän ajatellessaan vainajaa. Eläimet saattavat viipyä epätavallisen pitkään kokijoiden läheisyydessä; niiden ihastelusta ja ihmettelystä avautuu kokijalle ajatus, että eläin on merkki yhteydestä vainajaan. Aineiston kertomuksissa poikkeuksellisesti käyttäytyvä eläin on esimerkiksi mehiläinen, joka ilmestyi kerrostaloon kevättalvella juuri

---

²¹⁶ *Vainajaa on, paitsi koettu lintuina, usein myös kansanperinteessä pyydetty kuoleman jälkeen saapumaan linnun hahmossa (Koski 2005, 10; Honko 1963, 114–115). Onkin puhuttu sielulinnusta, jollaisena kuolleen on toivottu ilmestyvän; se on voinut poistua kehosta myös unen aikana (Koski 2005, 10; Haavio 1950, 15–19). Poikkeuksena tästä ovat olleet Kosken mukaan inkeriläiset itkuvirret, joissa vainajaa on pyydetty palaamaan tai edes käymään omassa hahmossaan, omana itsenään; ellei se ollut mahdollista, niin tulkoon vainaja sitten lintuna tai tuokoon lintu merkin (Koski 2005, 10–11). Myös aikaisemman tutkimuksen esittelyssä, luvussa 2.1, käsittelin lyhyesti tätä aihepiiriä.*

kokijan isän kuoleman jälkeen. Mehiläinen ilmaantui kokijalle myöhemmin uudelleen, minkä jälkeen kokija tulkitsi sen isänsä viestintuojaksi; isä oli lähellä.

Niin ikään poikkeuksellisesti käyttäytyvää eläintä kuvaavassa aineiston kertomuksessa kokija tulkitsi vainajan ottaneen eläimen hahmon. Referoin tämän kertomuksen alkuosuutta sen pituuden vuoksi; kolmea eläinsymbolia täydentää symboliepisodi. Noin kuukauden kuluttua läheisensä kuolemasta kokija oli kesämökillään ystävänsä kanssa. He molemmat havaitsivat ison sinisen sudenkorenon liikkuvan lähellä. Sudenkorento lensi kokijan käsivarrelle ja jäi siihen hetkeksi. Muutaman päivän päästä sudenkorento ilmaantui jälleen kokijan olkapäälle ja viipyi siinä jonkin aikaa. Paikalla oli kertomuksen mukaan tuolloin myös muita korentoja, mutta tuon yhden korenon käyttäytyminen oli kokijan ja hänen ystävänsä mielestä harvinaista. Edellisestä tapauksesta parin päivän päästä, kokijan ollessa yksin, lensi yksi sudenkorento (kolmannen kerran) kokijan nilkkaan ja alkoi hiljalleen kiivetä kohti polvea. Tuosta kolmannesta sudenkorenon poikkeuksellisesta käyttäytymisestä kokija kirjoittaa:

Kumarruin juttelemaan sille, ja aivan kuin se olisi puhunut minulle, minua rupesi itkettämään, ja tunne oli sellainen kuin olisi [vainaja] siinä [sudenkorenon] hahmossa.²¹⁷

Vähän myöhemmin kokija oli muiden sukulaistensa kanssa järjestelemässä vainajan tavaroita. Silloin hän löysi vainajan liinavaatekaapista käyttämättömän esiliinan, jonka kuvana oli sininen sudenkorento. Kokija oli vaatteen löydettyään hämmästynyt yhteensattumista, mutta toisaalta hän oli vakuuttunut siitä, että läheinen vainaja oli käynyt häntä tervehtimässä, kohtaamansa sudenkorenon hahmossa. Kokija tulkitsi esiliinan kuvan vahvistaneen sen.

Toiseksi, poikkeuksellisesti käyttäytyvien eläinten lisäksi aineiston eläinsymbolikertomuksissa kuvataan eläimiä, jotka ovat harvinaisia kohdatuissa ympäristössä tai vuodenaajassa. Tällöin kokija yleensä tulkitsee, edellisen sudenkorentokertomuksen tavoin, vainajan ottaneen tuon eläimen hahmon, ja tuovan viestin eläimen hahmossa. Tässä tapauksessa eläin kertomuksen mukaan kuitenkin kuuluu johonkin muualle kuin havaintoympäristönsä.

Alkuvuikosta, kun olimme kotiutuneet mökiltä, ja kokoontuneet yhteen keittiön pöydän ääreen. Oli jo pimeä ja yhtäkkiä ikkunaan liimautui valtavan iso erikoinen perhonen. Kukaan ei ollut ennen nähnyt sellaista. Se oli tosi jykevä raajoiltaan ja aivan valkoinen vatsaosa. Ehkä jonkinlainen yöperhonen. Siskoni yritti piirtää sitä, kameraa ei saatu etsittyä, kaikki olivat lumoutuneita. Se katseli meitä muutaman minuutin, ja lensi pois. Tuli kerran vielä ikään kuin hyvästelemään. Emme löytäneet hyönteiskirjastakaan sen näköistä ja kokoista yöperhosta. Sen raajat olivat niin isot, että tuli vääjäämättä mieleen [vainajan] kädet, jotka olivat tosi jykevät työmiehen kädet. Perhonen oli tosi kaunis ja erikoinen.²¹⁸

---

²¹⁷ N153pK360.

²¹⁸ N171pK401.

Oheisen lainauksen kertomuksen mukaan kokijoita tällä eläinsymbolilla oli kolme. Sitaatin ulkopuolella kokija kirjoittaa, että kaikki perhosen nähneet tulkitsevat sen merkiksi vainajasta. Kokija myös kirjoittaa, ettei kukaan perhosen nähneistä ole koskaan myöhemminkään nähnyt sellaista perhosta.

Aineiston eläinsymboleissa esiintyy ystäviä vainajina keskimäärin enemmän kuin muissa kokemustyypeissä. Merkittävä havainto on myös se, että kaikki eläinsymbolit ovat myönteisiä niin sisäiseltä tunnelmaltaan kuin myös kokijoiden reagoitintavoiltaan. Eläinsymbolien joukossa on myös kokijan pyynnöstä tapahtunut erityinen eläinsymboli: kokija esitti pyynnön saada merkki 35 vuoden jälkeen vainajan kuolemasta, minkä jälkeen kokija kohtasi linnun kotiinsa sisään lentäneenä.

4.6.4 Eläimiin liittyvät vainajakokemukset

Aineistossa on eläimiin liittyviä vainajakokemuskertomuksia yhteensä noin 1,5 %. Eläimiin liittyvissä vainajakokemuksissa kokijat tulkitsevat kohtaavansa kuolleen eläimen tai sitten elossa olevien eläinten tulkitaan kohtaavan vainajan. Eläimiin liittyviä vainajakokemuksia tutkimuksessa ei haettu, mutta silti niitä on tutkimukseen lähetetty. Olen sisällyttänyt kokemukset kuolleiden eläinten läsnäoloista tähän tutkimukseen sen tulkintani perusteella, että eläin on kokijan kirjoituskutsussa mainittu läheinen.

Eläimiin liittyviä vainajakokemuksia on kahdenlaisia: kokijat ovat joko tulkinneet eläinten kokeneen ihmisvainajien läsnäoloja tai kokijat itse ovat tulkinneet kokeneensa eläinvainajien läsnäoloja. Aineistossa on kaksi eläinten kokemaa vainajan läsnäoloa, ja niillä kummallakin tapauksella on kertomuksen mukaan ollut kaksi havaintosijaa, joista toiset ovat kirjoittaneet havaintonsa kertomukseksi. Eläinten kokemat vainajakokemukset ovat sellaisia, joissa kertomusten kirjoittajat ovat havainneet eläimen käyttäytymisessä sellaista, jota on kokijan ollut vaikea selittää muutoin kuin vainajan kohtaamisena:

Meillä oli ollut äidin kanssa puhetta, että jos hän pääsee kotiin kesällä vähäksi aikaa, otan iloksemme kissanpennun, koska olemme kissaihmiisiä ja edellinen kissamme oli päässyt juuri kissojen taivaaseen. Äiti ei kuitenkaan enää kotiin päässyt. Syksyllä kuitenkin otimme mieheni kanssa mustavalkoisen pennun vähän surua lievittämään. Yhtenä lauantai-iltana istuimme saunan jälkeen takan ääressä, kissa makoili äidin punaisella viltillä. Yhtäkkiä se havahtui, rupesi silmillään seuraamaan jotakin, katsoi ylöspäin ja rupesi nyökkimään ikään kuin sitä silitettäisiin, pani silmät kiinni ja kehräsi. Totesimme miehen kanssa, että äiti kävi nyt sitä pentua tervehtimässä.²¹⁹

Toisessa kertomuksessa kuvataan koira, joka yhtäkkiä alkaa katsoa makuuhuoneeseen, menee sinne, laskee pänsä sen henkilön vuoteelle, joka oli juuri kuollut. Tuon jälkeen kertomuksen mukaan koira ojentaa päätään niin kuin joku silittäisi sitä. Kohta koira palaa takaisin huoneeseen, jossa kaksi kokijaa ovat havainnoimassa tapahtumaa. Hetken päästä koira palaa uudelleen makuuhuoneeseen ja jää sängyn vierelle istumaan ja katsoo tiiviisti aivan kuin joku istuisi sängyn päällä. Kummatkin koiran

---

²¹⁹ N185pK461.

liikkumisen nähneet tulkitsivat tapahtuman siten, että perheen jäsen, joka oli juuri kuollut, oli koiran kokemana läsnä, vainajalle ominaisessa paikassa.

Ihmisten kokemina eläinvainajina on kertomuksissa koettu kissa, hevonen, kani ja koira. Eläimiä on koettu niiden hengityksen kuulemisena, näköaistimuksina, eläimen kosketuksen tuntemisena, eläimen liikkumisesta aiheutuvien äänten kuulemisena, heiluvan hännän oveen osumisesta tulevan äänen kuulemisena sekä myös unikokemuksina. Eläinvainajat ovat kokijoiden tulkinnan mukaan ihmisten lähellä arkisessa elämässäkin.

Meillä oli koira, jonka sain ollessani ensimmäisellä luokalla. Se kuoli sairauteen minun ollessani parikymppinen. Pitkään sen kuoleman jälkeen saatoin tuntea sen läsnäolon. Joskus jopa kuulin sen tassuttelevan talossa aivan kuten ennenkin. Joskus kuulin sen huokailevan, kuten sillä oli tapana [tehdä] nukahtaessaan. Useita kertoja saatoin tuntea illalla mennessäni nukkumaan, kuinka se tuli sänkyyni kuten eläessäänkin, miten sen kehon paino painoi patjan ja petivaatteet kasaan ja kuinka se painautui minua vasten. Tunsin jopa sen kehon lämmön. Kaipasin sitä kovasti ja pitkään. Tuntui, että sen tapa lohduttaa minua oli tulla käymään luonani aina iltaisin. Näin siitä myös paljon unia, joissa se oli nuori ja ketterä ja täysin terve.²²⁰

Oheinen lainaus sisältää monia kokijan koiraan liittyviä vainajakokemuksia, lähellä olon tuntemuksia, kuuloaistimuksia, tuntoaistimuksia sekä unikokemuksia. Se myös osoittaa, kuinka vaikea kokemusten määrän arviointi on. Merkittävää on yllä olevassa kertomuksessa se, että myös eläimet esiintyvät kokemuksissa terveinä ja nuorina, mikä liittyy eläinkokemukset muihin vainajakokemuksiin.

Toisen kokijan näköaistimukset kuolleen koiran aikaansaamista jäljistä sängyssä ovat mielenkiintoisia: näkymätön vainajakoira sai aikaan patjan ja petivaatteiden painautumisen. Vastaavanlainen havainto on myös aineiston yhdessä kissaan liittyvässä valveunessa, jossa peittoon tuli painauma, niin kuin eläin olisi siinä ollut.

Eräässä unikokemuksessa, jossa oli kokijan oma koira, esiintyi myös koiran kanssa tuntematon poika, jonka kanssa kokija kertomuksen mukaan käy unessa keskustelun. Seuraavassa katkelma tästä kertomuksesta:

Kerrotaan vielä että kun koiramme kuoli, hän tuli moikkaamaan uneen ja herätti minut puskemalla kuonollaan reiteeni kuten hänellä oli tapana. Koiramme oli erittäin lapsirakas ja hän toi mukanaan pienen 8 vuotiaan pojan jolta tajusin siinä kysyä 'minkälaista siellä toisella puolella oikein oli', johon hän vastasi että "ei mitenkään hauskaa, jaan saman huoneen 11 muun pojan kanssa". Tästä kokemuksesta täytyy sanoa että kommunikointi tapahtui enemmänkin unenomaisessa tilassa.²²¹

Oheisessa lainauksessa on kuvattu unikokemusta, jossa kokijan koira herätti hänet samalla tavalla kuin oli yleensä eläessäänkin tehnyt. Selville ei varmuudella käy, tapahtuiko koiran ja pojan kohtaaminen unessa vai unen ja valveen rajamailla, kuvauksen mukaan *kommunikointi tapahtui unenomaisessa tilassa*. Erityistä kokemuksessa on se, että kokijalle läheisen koiran kanssa oli tuntematon poika. Kokija kertoo oivaltaneensa, että

---

²²⁰ N10sK35.

²²¹ M120sK299.

hänelle avautui mahdollisuus kysyä millaista toisella puolella on. Kertomuksen mukaan poika vastaa, ettei mitenkään hauskaa, kun joutuu olemaan samassa huoneessa yli kymmenen pojan kanssa. Tässä on yhtymäkohtia toisen kokijan kuuloaistimukseen, jossa hän kävi sisäisen keskustelun lapsena kuolleen pojan kanssa. Siinä lapsi valitti, että hänellä oli kuolemanjälkeisyydessä tylsää tekemisen puutteesta, koska kaikki kaverit olivat jääneet kouluun, elämään.

4.7 Vainajan aiheuttamaksi tulkitut kokemukset ja tapahtumat

Vainajan aiheuttamiksi tulkitut kokemukset eroavat edellisen luvun symbolisesti tulkituista tapahtumista siinä, että tämän luvun kokemukset on kertomuksissa tulkittu vainajien aiheuttamiksi. Vainajan aiheuttamaksi tulkittuja kokemuksia aineistossa on 11,5 %. Edellisen luvun kokemustyyppit ovat kokijoista luonnollisilta vaikuttavia tapahtumia, jotka symboloivat vainajan läsnäoloa. Tämän luvun vainajan aiheuttamiksi tulkitut kokemukset selittyvät kertomusten mukaan kokijoille siten, että vainajan on tulkittu aiheuttaneen esimerkiksi esineen liikkumisen, kello pysähdyksen tai radioin avautumisen. Kokijoiden tulkinnan mukaan vainaja on ollut tapahtumien aktiivinen toimija, vaikkakaan häntä ei ole voitu aisteilla havaita kuten luonteeltaan konkreettisissa kokemuksissa, joissa vainaja on aistittu aisteilla välittömästi. Vainajan aiheuttamiksi tulkittuja vainajakokemuksia ovat esinesymbolit, kellonpysähdykset, sähkölaite- ja puhelinkokemukset sekä musiikkikokemukset; myös noutajakokemuksia esittelen lisää tässä yhteydessä.

4.7.1 Esinesymbolit

Esinesymboli vainajakokemuksena on kokijan aistima tapahtuma, jossa jokin materiaallinen esine ilmestyy havaittavaksi, häviää havaintopiiristä tai liikkuu havaittavasti. Esinesymboli merkitsee sen kokijalle vainajan läsnäoloa siten, että kokija välittömästi ajattelee vainajan saavan aikaan esineessä tapahtuvat muutokset. Kokijalle esineessä tapahtuvat muutokset ovat sinällään viesti, tai sitten kokija tulkitsee tapahtuman symbolisesti. Nimen esinesymboli mukaisesti esine symboloi vainajan läsnäoloa kokijalle. Aineiston kokemuskertomuksissa esiintyneitä esinesymboleja ovat muun muassa liikkuvat esineet, esineiden häviämiset ja ilmaantumiset

Joissakin esinesymboleissa on kaksi tai useampi kokija; yhdessä tapauksessa neljä hautajaisvierasta näki virsinumeron heiluvan virsitaululla pitkään aikaa:

Kun katselin ympärilleni, huomasin taululla kolmen virren numerot allekkain kolmessa rivissä. Viimeisen rivin viimeinen numero, numero 9, heilui hiljalleen eestaas. Ajattelin että se oli juuri laitettu sinne ja että se sen takia heilui. Mutta se ei ollenkaan pysähtynyt. Kaikki muut numerot, myös muut yhdeksiköt, olivat ihan paikallaan. Rupesin seuraamaan sitä. Kun se oli heilunt 15 minuuttia mainitsin siitä sisarelleni. Ajattelin että veljeni henki oli siinä antamassa merkin meille läsnäolostaan. Kälyni kääntyi ja kysyi mitä me kuiskitaan. Kun kerroin, niin hän sanoi sen heiluneen

koko sen puoli tuntia kun hän ja poika olivat siinä istuneet. Jälkeenpäin vielä kälyni kertoi että poika oli sanonut: "Saat nähdä että isä lopettaa tuon numeron heiluttamisen kun pappi alkaa puhua." Näin kävi.²²²

Esinesymboleja on aineiston vainajakokemuksista vajaa 5 % ja niitä on sekä naisten että miesten kokemina, monella kokijalla on useita esinesymboleja. Kiinnostavaa on, että esinesymboleja on paljon miesten kokemina, yhteensä lähes kolmasosa esinesymboleista, mikä on kaksinkertainen määrän miesten keskimääräiseen osuuteen vainajakokemuksista.

Aineiston esinesymboleista osa on tapahtunut kokijan pyydettyä vainajalta merkkiä pääsystään kuolemanjälkeisyyteen tai olemisestaan siellä. Eräs kokija kertomansa mukaan oli pyytänyt vainajalta merkkiä tuonpuoleisesta heti henkilön kuoleman jälkeen että myös myöhemmin. Vastauksina pyyntöihinsä kokija tulkitsi vainajalta saaduiksi symbolisiksi merkeiksi kukkaruukun putoamisen lattialle, valokuvan lennähtämisen kirjahyllystä omille kasvoille sekä taulun putoamisen:

N.N., taiteilija, ystävätär, kuolinsyytä en tiedä, n 15 vuotta sitten, pyysin merkkiä, parin päivän sisällä hänen maalaamansa taulu putosi seinältä.²²³

Kahdessa esinesymbolitapauksessa kokijan kanssa esineiden liikkumista oli havaitsemassa myös kokijan lapsi:

Ensimmäisten kuukausien aikana N.N:n kuoleman jälkeen, noin neljä kertaa, kotonamme liikkui esineitä, näköhavainnon totesimme yhdessä lapseni kanssa: Istuimme olohuoneessa ja tyhjä säkki-istuin kierähti koko ympyrän ilman, että kumpikaan koskimme siihen, sanoin lapselleni N.N:n kyllästyneen istumaan siinä ja nousseen ylös. Tilanne tuntui luonnolliselta, eikä pelottanut ollenkaan."²²⁴

Oheisen lainauksen edeltävänä vainajakokemuksena kokija oli niin ikään lapsensa kanssa havainnut valon sammumisen sekä erityisen äänen kuulumisen. Kokija kertoi tilanteen tuntuneen hänestä luonnolliselta; voisi olettaa kokijan asenteen välittyneen myös lapseen. Huomattavaa on, että esinesymboleja sekä muita vainajakokemuksia kokija kertoi tapahtuneen useita ensimmäisten kuoleman jälkeisten kuukausien aikana. Kokija ei kertomuksessaan hämmästele vainajan oleilua kotonaan tai aiheutuneita fyysisiä muutoksia, mihin lienee vaikuttanut se, että kokija tulkitsi tapahtumien olleen läheisen vainajan aiheuttamia. Hän totesi vainajan tekemisten tuntuneen luonnolliselta ja lisäsi vielä, että ei pelottanut.

Erään aineiston esinesymbolin sisäisessä tunnelmassa tapahtuu kertomuksen mukaan muutos; alkuun vallinnut hyvä tunnelma vainajan läheisyydestä kehittyi kokijasta pelottavaksi:

---

²²² N54sK135.

²²³ M122sK306, M122sK309B, M122sK310.

²²⁴ N195pK502.

Olin mökillä, jonne jäin hoitamaan lastenlapsia. Olimme [puolisoni] kanssa haaveilleet ajasta, jolloin näkisimme myös lapsemme lapset siellä. ... Illalla lapset nukkuivat. Kaikki oli hiljaista. Keräsin lasten tavaroita ja pyyhin pöytiä, siis liikuin koko alan. Yhtäkkiä tunsin etten ole yksin, katsoin ympärilläni, en nähnyt mitään. Ajattelin, että nyt [puolisoni] on tullut katsomaan tätä onnen hetkeä, ja jatkoin touhujani koko ajan tuntien hänen läheisyytensä. Tilanne kesti muutaman minuutin. Hetken päästä kerkisin touhut ja aloin nukkumaan tuvan sänkyyn. Laitoin rullaverhot kiinni ja menin sänkyyn. Hetken kuluttua rullaverho alkoi varovasti liikkua, ja ajattelin, että [puolisoni] menee pois. Siinä maatessani rullaverho alkoi heilua kovemmin ja kovemmin. Säikähdin kovasti, laitoin kengät jalkaan ja lähdin juoksemaan [naapurin] luo. Hetken kuluttua palasimme [naapurin] kanssa tupaan takaisin. Tilanne oli rauhallinen ja tyyni. Nukuin rauhallisesti. Tiesin, [puolisoni] oli käynyt katsomassa haaveidemme täyttymystä.²²⁵

Tämän lainauksen esinesymbolissa kokija kertoo hänestä tuntuneen aluksi hyvältä, että vainaja oli mukana hänen touhuamisessaan. Alun lähellä olon tuntemuksen hyvästä olostu huolimatta kokija säikähti liian kovaa rullaverhon heilumista. Kiinnostavaa on, että esineen liikkumisen aiheuttamasta säikähdyksestä huolimatta kokonaistulkinta kokijalla oli hyvin myönteinen, hän nukkui rauhallisesti. Viestiksi kokemuksesta kokija tulkitsi vainajan käynnin motiivin: kuollut puoliso oli katsomassa hänen olemistaan mökillä, jota he yhdessä olivat haaveilleet ja suunnitelleet. Kokija rohkeni kertoa tapauksesta naapurille, jonka paikalle tulo rauhoitti tilanteen.

Joissakin aineiston kertomuksissa kuvataan edellistä tarkemmin niiden reaktioita ja kommentteja, joille kokijat kertovat vainajan kohtaamiksi tulkituista tapauksista:

Noin viikko mieheni kuoleman jälkeen tulin kotiin. Olin ollut hoitamassa jotain asioita. Kotona oli jotenkin kummallinen tunnelma. Jälkikäteen miettiessäni sitä olin varma, että siellä oli erilainen tuoksu tai jotain... Menin olohuoneeseen. Mieheni lempipaikka siellä oli pitkä sohva, johon hän aina asetteli itselleen kolme sohvatyynyä päällekkäin. Minä järjestelmällisenä ihmisenä aina laittelin tyynyt kauniisti sohvan nurkkiin silloin, kun hän ei siinä makoillut. Tullessani huoneeseen sohvan kolme tyynyä oli päällekkäin. Minulle tuli hyvä, iloinen olo. Sanoin: "Terve N.N." - Todella tuntui, että hän oli paikalla antamassa minulle voimia ja lohduttamassa minua. Kun olen kertonut tuosta kokemuksestani muille, kaikki ovat väittäneet minun itse laittaneen tyynyt. Mene tiedä... Ehkä olin tehnyt niin alitajuisesti. Omasta mielestäni en, sillä minun säntillinen tapani oli kovin syvään juurtunut. Tuo kokemus oli minulle lohduttava ja lämmin. Se lisäsi tunnetta mieheni tuesta ja läsnäolosta.²²⁶

Oheisessa sitaatissa kokija aistii omituista tunnelmaa ja tavanomaisesta poikkeavaa tuoksua. Kokija havaitsee sohvatyynyjen olevan asennossa, johon kokijan puoliso oli ne eläessään usein asettanut. Se tunnelman lisäksi oli kokijalle vahvistus vainajan käynnistä.

Merkille pantavaa on, että kokija kirjoittaa kertoneensa *muille* kokemastaan ja *kaikki ovat väittäneet* hänen itse laittaneen tyynyt samanlaiseen asentoon, johon vainaja oli ne eläessään asettanut. Kokijan pohdinta suhteessa toisten sanomisiin on osin ristiriitaista:

---

²²⁵ N5IsK132.

²²⁶ N9IsK229.

hän tuntuu hivenen epäröineen tapahtunutta muiden kyseenalaistamisen vuoksi ja näyttää jopa tulleen sille kannalle, että olisi alitajuisesti laittanut tyynyt samoin kuin puolisonsa oli eläessään tehnyt. Kuitenkin saman tien kokija kuittaa epäröintinsä todeten, että omasta mielestään hän ei ole voinut tyynyjä laittaa sillä tavoin sohvalle, koska kodinhoidossa *minun säntillisen tapani oli kovin syvään juurtunut.*

Kellonpysähdykset

Esinesymboleista erityisen huomion annan aineiston kuolinhetkellä tapahtuneille kellon pysähdyksille, joita pidetään klassisena vainajakokemuksena²²⁷. Aineistossa on neljä kellon pysähdystä vainajan läsnäolon merkiksi tulkittuna sekä naisten että miesten kokemina. Kellon pysähdyksessä kuolevan henkilön kotona oleva kello pysähtyy samalla hetkellä, kun ko. henkilö kuolee. Kaikissa tapauksissa kyseessä on ollut vanhanaikainen vedettävä seinäkello. Kokijaksi kutsun tämän tyyppin kohdalla sitä henkilöä, joka huomaa kellonpysähdysten tai saa tiedon siitä. Kokija yhdistää kellonpysähdysten kuolinhetkeen ja tulkitsee sen merkiksi henkilön kuolemasta; aika johon kello pysähtyy, on juuri kuolinhetki.

Voinee pohtia sitä, että kun seinäkellot ovat tulevaisuudessa yhä harvinaisempia, jäävätkö kellon pysähdykset vainajakokemuksina historiaan. Toisaalta, aineistossa on myös sähkölaitteisiin ja puhelimiin liittyviä vainajakokemuksia, joten sen perusteella vastaisuudessa tulisi olemaan sähkökellojen pysähdyksiä. Seuraavassa kaksi aineiston kellonpysähdyksistä:

Mummoni kuoli kesäkuussa 1992 ja minä löysin hänet kuolleena, kun hän oli saanut sydänkohtauksen. Tuo heidän vanha seinäkellonsa oli pysähtynyt klo 15.30 iltapäivällä, joten arvelin, että kuolema on tullut sillä hetkellä.²²⁸

- - - - -

Olimme sairaalassa, kun isäni kuoli illalla klo 23.30, jolloin kotimme seinäkello oli pysähtynyt tuohon kuolinaikaan. Seinäkello oli saatu tupaantuliaislahjaksi isäni vanhemmilta, jotka molemmat olivat tuolloin kuolleita. Sanonnan mukaan talon seinäkello pysähtyy, kun isäntä jättää talonsa ja ihan niin konkreettisesti siinä kävikin. Kävi sellainen ajatus mielessä, että mummo ja pappa hakivat poikansa ja jättivät merkin taloon.²²⁹

Ensimmäisessä lainauksessa kokija kertoo arvelleensa, että aika, johon kello oli pysähtynyt, oli hänen isoäitinsä kuolinaika. Toisessa lainauksessa kokija viittaa sanontaan, jonka mukaan asianomaisen seinäkello pysähtyy kuolinhetkellä. Kokija oli jostakin kuullut sanonnan kellon pysähtymisestä isännän jättäessä talonsa. Kokija tulkitsee tilanteen niin, että kuolevaa noutamassa olevat sukulaiset pysäyttivät kellon. Mielenkiintoinen yksityiskohta kertomuksessa on se, että kokija viittasi kuolevan saaneen kellon niiltä henkilöiltä, jotka hän tulkitsee noutajiksi ja kellon pysäyttäjiksi.

---

²²⁷ *Virtanen, 1974.*

²²⁸ *M125sK315B.*

²²⁹ *N13sK47B.*

4.7.2 Sähkölaite- ja puhelinkokemukset

Sähkölaitekokemus vainajakokemuksena on sellainen aistittu tapahtuma tai episodi, jossa jonkin sähkölaitteen toiminnassa tapahtuu muutos ilman, että ihminen tai muu seikka kuten laitteen rikkoutuminen aiheuttaisi havaitun muutoksen tai tapahtuman. Sähkölaitteessa tapahtuvaa muutosta kokija ei kertomusten mukaan ole itse aikaansaanut eikä kokijan tiedossa ole mitään seikkaa, joka tuon muutoksen olisi aiheuttanut. Muutokset sähkölaitteissa ovat päälle kytketyksiä, sammumisia tai poikkeuksellisia toimintoja. Tapaukset muodostuvat vainajakokemuksiksi pääasiassa sen vuoksi, että kokijat tulkitsevat vainajan aiheuttaneen sähkölaitteissa tai puhelimesta tapahtuneet muutokset.

Aineistossa vainajakokemuskertomuksissa sähkölaitekokemukset ovat muun muassa valojen sammumisia ilman katkaisemista, tai valojen vilkkumisia ilman sähkökatkosta. Esimerkiksi musiikkisoitin, radio tai tietokone on käynnistynyt itseksensä, vaikka virta on ollut poiskytkettynä. Televisio on kytketty päälle tai kuvan tilalla on näkynyt erityinen kuvio. Lisäksi esimerkiksi jääkaappi on hälyttänyt viasta, vaikka siinä on kaikki ollut kunnossa tai Aineiston kertomusten mukaan on tapahtunut myös kahden valon välkkymistä vuorotellen sekä tapaus, jossa kokija kertoo saaneensa viestin televisioista sen normaalin lähetyksen läpi; viesti varmistui myöhemmin kokijalle kuolinviestiksi.

Sähkölaitekokemuksia on aineiston vainajakokemuksista vajaa 3 %, jotka ovat kaikki naisten kokemia. Joillakin kokijoilla on useampi sähkölaitteisiin liittyvä vainajakokemus. Erityistä sähkölaitekokemuksissa on se, että kahdessa sähkölaitekokemuksessa on ollut monta kokijaa, joista toinen ohessa esimerkkinä:

Vuosi [hänen] kuolemansa jälkeen vietimme itsenäisyyspäivää vanhassa ystäväporukassa ... Isäntä kohotti kuohuviinilasinsa ja toivotti kaikille hyvää itsenäisyyspäivää samalla toivoen, että edesmennyt puolisoni olisi ollut mukana juhlissa. Samassa pieni kohdelamppu sammui syttyen kohta uudestaan. Näin ei ollut koskaan aiemmin tapahtunut, joten totesin, että puolisoni ilmoitti olevansa mukana juhlassa.²³⁰

Oheisen kertomuksen tilanteessa paikalla olleiden tarkkaa määrää ei sanota, ”ystäväporukka” antaa kuitenkin tuntuman, että kokijoita oli enemmän kuin muutama, kenties lähemmäs kymmenen. Kaikki paikalla olleet havaitsivat sähkövalossa tapahtuneet muutokset. Kiinnostavaa kertomuksessa on, että valon välähdys sattui juuri siinä hetkessä, jolloin vainajasta puhuttiin.

Sähkölaitekokemukseksi olen luokitellut myös harvinaisen tapahtuman, jossa kokija kuvatessaan videokameralla kotiinsa ilmaantuneita valopalloja, kuuli myös vainajan tervehdyksen. Myöhemmin tallennetta kuunnellessaan, kokija havaitsi siihen tallentuneen myös kuvausvaiheessa kuulemansa tervehdyksen: ”ääni oli aivan kuin edesmenneen [N.N:n] ääni”²³¹.

---

²³⁰ N99sK250.

²³¹ N66sK228A.

Seuraavassa eräs aineiston kertomus sähkölaitteessa havaituista muutoksista, joiden aiheuttajaksi kokija tulkitsi noutajat:

Ajattelin, että tänne kotiin oli tullut ihmisiä [tark. henkiä] häntä vastaanottamaan ja he myös ehkä olivat välkytelleet lamppua ja kuunnelleet radiota. Minulle tuli erityinen tunne, että täällä on paljon väkeä. Tunnetta on hankala kuvata – ikään kuin hetket olisivat sähköistyneet tai tihentyneet. ... Ja sitten, kun [N.N.] oli kuollut ja sisarukseni lähteneet, tuli tunne, että myös tämä 'ylimääräinen' väki oli lähtenyt. Hiljainen rauha oli laskeutunut.²³²

Lainauksesta käy ilmi, että noutajiksi tulkittuja vainajia oli useita. Kyseisenä aikana, jolloin toistuvia radion päälle kytkeytymisiä ja valojen vilkkumisia esiintyi, oli kokijan läheinen sairaana kokijan kotona. Sitaatista käy ilmi, että valojen välkkymiset ja radion avaamiset ja sulkemiset lakkasivat, kun sairaana ollut kuoli, noutotehtävä oli suoritettu.

Puhelinkokemukset

Puhelimeen liittyvät vainajakokemukset luokittelen sähkölaitetekokemuksiin, vaikka esittelenkin ne erikseen. Tämä osittain sen vuoksi, että aiemmassa tutkimuksessa puhelimeen liittyvät vainajakokemukset on usein erotettu omaksi kokemustyyppiksi.²³³ Puhelinkokemuksissa puhelin esimerkiksi antaa äänisignaalin viestistä tai soitosta ilman todellista viestiä tai soittoa. Yleensä puhelimeen ei kuitenkaan jää merkintää tulleesta soitosta ja viestikenttä saattaa olla tavanomaisesta poikkeava. Puhelin voi myös soida, vaikka virta olisi katkaistu. Poikkeuksellisen puhelimen toiminnan kokija tulkitsee siten, että kyseessä on vainajan soitto tai viestin lähettäminen.

Aineistossa puhelinkokemuksia on vain noin 1 % eli kuusi kertomusta kaikista vainajakokemuksista ja niitä on sekä naisten että miesten kokemina. Itse asiassa puhelimet ovat edellä olevia lukemia yleisempiä vainajien viestintävälineitä, sillä puhelimet ovat mukana myös muiden kokemustyyppien kertomuksissa, esimerkiksi esinesymbolien tapahtumissa. Samoin puhelimet ovat mukana monissa unikokemuskertomuksissa niin, että kokijat keskustelevat unissa puhelimitse vainajan kanssa.

Puhelimiin liittyvissä vainajakokemuksissa kolmessa tapauksessa oli kertomuksen mukaan kaksi kokijaa. Tämä havainto liittyy puhelinkokemukset myös mekaanisiin kuuloaistimuksiin, joissa kerrottiin useista kahden kokijan aistimista elämyksistä. Seuraavan lainauksen puhelinkokemuksen kokijan puoliso oli kuollut vuotta aiemmin, ja kokija oli solmimassa uutta parisuhdetta. Oli merkittävä hetki ennen matkalle lähtöä, kun puhelin soi:

Minulla oli lähtö ulkomaanmatkalle, mutta pyysin häntä syömään yhdessä laitettavaa ruokaa luonani. Tulimme kotiini ja sammutin kännykästä virran kokonaan pois. Kului muutama minuutti, kun kännykkä pärähti soimaan. Panin virran päälle ja katsoin, kuka oli soittanut. Känny ei ilmoittanut ketään ja panin kännyn kiinni. Kului kymmenisen minuuttia, kun kännykkä soi uudestaan.

---

²³² N193sK485A ja N193sK485B.

²³³ Streit-Horn 2011, Drewry 2002, Guggenheim & Guggenheim 1997.

Ymmärsin, että [puolisoni] sielu soittaja oli. En myöhemminkään ole ymmärtänyt, oliko yhteys hyväksymistä, huolenpitoa vai ehkä mustasukkaisuutta.²³⁴

Kokijan pohdinta liitti kertomuksen ihmissuhteissa tapahtuviin muutoksiin. Aivan varma kokija ei ollut kuinka tulkita vainajan yhteydenotto, oliko soitto hyväksymistä vai mustasukkaisuutta. Huolimatta siitä, kokija tulkitsi entisen puolison olevan mukana elämän muutoskohdassa.

Puhelinkokemuksissa on yhtäläisyyksiä muihin sähkölaittekokemuksiin; puhelimeen tai sähkölaitteeseen ei kertomusten mukaan jää poikkeuksellisesta toiminnasta tai toimintahäiriöstä jälkeä. Vaikka puhelimet kertomusten mukaan antoivatkin äänisignaalin saapuvasta puhelusta tai tekstiviestistä, ei niistä jäänyt jälkiä puhelimeen. Silti puhelimet olivat olleet toimintakunnossa ennen vainajakokemusta ja sen jälkeen. Vain yksi aineiston puhelinkokemusten soitoista oli ollut siinä mielessä todellinen, että langan toisessa päässä olikin elävä ihminen; puhelun tulon juuri ko. hetkellä kokija tulkitsi symbolisesti vainajan aiheuttamaksi. Muut aineiston puhelinäänät ovat ns. haamusoittoja; ja joissakin on kaksi kokijaa:

Oli kulunut 9 kuukautta N.N:n kuolemasta ja maaliskuussa oli syntymäpäiväni. Olin ulkona istumassa kevätauringossa ja nautin kevään lapsena luonnon upeasta heräämisestä pitkän pimeän kauden jälleen eloon. Linnut lauloivat ja ajattelin, että sinäkö N.N. olet ottanut linnun hahmon ja laulat syntymäpäiväni kunniaksi noin kauniisti. Samassa kännykkääni tuli viesti, joka oli erikoisesti vaalean harmaalla pohjalla kännykän alareunassa eikä niinkuin normaalisti viestin muodossa joka pitää avata. Siinä luki, soitan myöhemmin. Katsoin varmuuden vuoksi kännykkäni valmiit viestipohjat, eikä sieltä löytynyt lainkaan tällaista viestipohjaa. Sanoin, kiitos N.N. muistamisesta. Yöllä heräsimme puolisoni kanssa klo 02.00 siihen että kännykkäni soi. Puhelimen näytössä paloi valo, mutta mitään puhelua ei kuitenkaan ollut tullut saapuvaksi. Eikä mitään numeroa "tulleesta" puhelusta. N.N. siis soitti todella myöhemmin, niinkuin päivällä jo enakkoon ilmoitti.²³⁵

Edellä olevan lainauksen kertomassa tapauksessa kokija yhdisti luonnon tapahtumat läheiseen vainajaan ja ajatteli, että vainaja laulaa kokijan merkkipäivänä sielulintuna. Samassa ikään kuin vahvistuksena ajatukselleen kokija kertomansa mukaan sai tavanomaisesta poikkeavan ulkomuodon omaavan tekstiviestin puhelimeensa. Viestin mukaan sen lähettäjä aikoi soittaa myöhemmin. Yöllä kokija ja hänen puolisonsa heräsivät puhelimen soittoääneen. Puhelimen valo paloi ja ääni kuului, mutta puhelin ei näyttänyt numeroa. Numeroa, josta puhelu oli tullut, ei ollut rekisteröityneenä myöhemminkään puhelimeen. Kokijalle tuo yöllinen soitto oli se, jonka vainaja oli erikoisessa tekstiviestissä aiemmin päivällä luvannut. Puhelinkokemukset kertomuksen mukaan merkitsivät kokijalle vainajan osallistumista merkkipäivään. Kertomansa mukaan kokija piti erityisen arvokkaana sitä, että kyseinen vainaja lähestyi häntä useilla eri tavoilla.

---

²³⁴ M109sK272.

²³⁵ N66sK216.

4.7.3 Musiikkikokemukset

Musiikkiin liittyviä vainajakokemuksia on aineistossa vajaa 2 %, joten nekin ovat melko epätavallisia. Musiikki on kertomusten mukaan ollut vainajan yhteydenoton välineenä sekä miehillä että naisilla, joista yhdellä kokijalla oli neljä musiikkikokemusta. Tässä kokemustyyppissä kokija tulkitsee sattumalta kuulemansa musiikin olevan viestin vainajalta tai hänen yhteydenottonsa. Vaihtoehtoisesti musiikkikokemus aineiston kertomuksissa on musiikin kuulemista siten, että muut eivät sitä kuule, vain kokija itse kuulee musiikkia sisäisesti mielessään.

Ensinnä musiikkikokemuksissa kokija yhdistää esimerkiksi radiosta sattumalta kuulemansa musiikin vainajaan. Näihin usein liittyy jokin vainajan kanssa yhdessä eletty tapahtuma. Musiikki synnyttää tapahtumasta muiston ja kokija tulkitsee musiikin kuulumisen vainajan aikaansaamaksi. Radiosta sattumalta kuultu musiikki on kokijalle tai vainajalle tai molemmille entuudestaan tuttu.

Kun lähdimme ystäväni kanssa kohti kaupunkia, alkoi samassa [autoradiosta] soimaan yhteinen laulumme. Hän oli koko matkan voimakkaana tunteena [mukana].²³⁶

Toiseksi musiikkikokemus voi syntyä kokijan kuullessa musiikkia, jota ympärillä olevat eivät kuule. Näissä kokijat saattavat kokea kuulevansa musiikkia ulkoisesti, mutta todellisuudessa kuulevat sen sisäisesti. Vastaavasta olen kertonut kuulokokemuksiin liittyen; kokija oli kuullut tai luuli kuulleensa äänen ulkopuoleltaan, mutta tapahtuma osoittautuikin sisäiseksi. Näitä musiikkikokemuksia voisi luonnehtia myös sisäiseksi kuuloaistimuksiksi, ja siten ne voitaisiin liittää myös perustyyppittelyssä kuuloaistimuksiin. Myös telepatiakokemuksissa kokija kuulee vainajan puhetta sisäisesti. Seuraavassa esimerkki sisäisestä musiikin kuulemisesta vainajakokemuksena:

Olin ripustamassa pyykkiä narulle kylpyhuoneessa kun yht'äkkiä kuulin Albinonin soivan. Käteni pysähtyivät ja kuuntelin. Lopulta menin kysymään lapseltani, kuuliko hän soitetavan tätä kappaletta. Hän katsoi kummissaan. Ei mikään ollut soinut. No, minä kuulin.²³⁷

Edellä olevassa kertomuksessa kokija kuvaa kuulleensa arkiaskareita tehdessään musiikkiteosta, jota hän, lainauksen ulkopuolella, kertoi soitetun puolisonsa hautajaisissa. Kokija kertoo keskeyttäneensä pyykinripustuksen, että voisi paremmin keskittyä kuuntelemaan, kunnes meni kysymään myös lapseltaan, kuuliko tämä musiikin. Kun lapsi ei sitä kuullut, kokija tulkitsee kuulemansa puolisonsa hautajaisissa soitetun musiikin olevan viestin tältä, sanoma vainajan mukanaolosta arjen kulussa.

Tapahtumat lähes viidenkymmenen vuoden jälkeen ovat kirjattuna seuraavassa kokijan äidin kuolinhetkellä tapahtuneessa musiikkikokemuksessa:

---

²³⁶ N170pK397C.

²³⁷ N183pK454.

[Ehdin] juuri ja juuri kolmelta lähtevään pikajunaan. Jotenkin junamatkan aikana hätäinen oloni rauhoittui ja katselin uloskevättä enteilevää, kirkastuvaa ilmaa. Muistan, että päässäni soi koko loppumatkan jokin rauhoittava, harras sävelmä, luultavasti virsi, mutta en muista mikä. Asemalla oli N.N. vastassa ja kertoi järkyttävän uutisen, että äiti oli kuollut vähän yli kolme, eli kohta junan lähdettyä opiskelupaikkakunnalta kohti kotia. Tyyni oloni oli tipotiessään, mutta jotenkin ymmärsin, että äiti oli päässyt tuskistaan, ja oli ollut jollakin tavalla lähellä, läsnä koko junamatkan ajan. ... tämä kokemus oli niin vahva, että se on lähtemättömästi mielessä aina kun muistan tuon kevään tai käyn vanhempieni haudalla.²³⁸

Oheisessa lainauksessa kokija kertoo pitkällä junamatkalla alun olleen rauhattoman, kiireessä kokija oli juuri ehtinyt junaan. Alkumatkan kevään kirkastuva ilma toi kokijalle levollisuutta ja pian hänen mielessään alkoi soida harras sävelmä, joka sai olon rauhalliseksi. Kotipaikkakunnalle saavuttuaan kokija kuuli äitinsä kuolleen vähän sen jälkeen, kun juna oli lähtenyt matkaan. Kokija yhdisti äitinsä kuolinhetken tilanteeseen, jolloin rauhoittava musiikki alkoi soida. Hän tulkitsi kokemansa siten, että hänen juuri kuollut äitinsä oli tuon rauhallisen matkaosuuden hänen kanssaan.

Musiikkikokemukset sisäisen kuulemisen osalta olisin voinut liittää myös symboliepisodeihin sekä ulkoisesti kuullut kuuloaistimuksiin. Kuitenkin näen musiikin olevan näiden kertomusten niin keskeisen elementin, jonka sen vuoksi olen luokitellut ne yhdeksi kokemustyypiksi.

Lisäksi yksi musiikkikokemus on ollut kokijalleen hämmentävä ja kielteinen. Pohdintaa sen kokijalle aiheutti kysymys, miksi hänen mielessään soi laulu, joka kertoi surullisista asioista ja jonka kokija yhdisti vahvasti elossa olleeseen läheiseensä. Kertomuksen mukaan kolmen päivän kuluttua koetusta musiikkikokemuksesta ko. läheinen kuoli. Silloin kokija kertomansa mukaan ymmärsi, mistä musiikin kuulemisessa oli kyse, miksi siihen liittyi surullinen tunne: kokemus oli ennakkotieto läheisen kuolemasta.

4.7.4 Noutajakokemukset

Vainajakokemusten symbolisesti tulkittujen tapahtumien viimeisenä tyyppinä tarkastelen noutajakokemuksia, jotka tunnetaan myös kuolinvuodenäkyinä (*death bed visions*)²³⁹. Noutajakokemuksessa pian kuoleva tai elossa oleva havaitsee vainajia, jotka ovat kokijoiden tulkinnan mukaan tulleet noutamaan elossa olevia luokseen

---

²³⁸ N93sK231.

²³⁹ Esimerkiksi Fenwick & Fenwick (2010) esittelevät teoksessaan kuolinvuodenäkyjä, joissa noutajat saapuvat kuolevan luo juuri ennen kuolemaa. Edellä mainittujen lisäksi myös Osis ja Haraldsson (1977) ovat tutkineet kuolinvuodenäkyjen havainnointia (ks. luku 2.1). Sekä Fenwick ja Fenwick (2010) että Osis ja Haraldsson (1977) ovat tutkineet noutoja, joissa nimenomaan eloon jääneet todistajat, läheiset ja hoitajat, kertovat kuolevassa tapahtuvista muutoksista juuri ennen kuolinhetkeä: kuolevat usein kertovat vainajien tulleen heitä noutamaan. Kuolevat saattavat luetella vainajien nimiä ja ovat hyvin ilahtuneita heidät nähdessään. Joskus myös muut kuin kuolevat ovat noutajakokemusten yhteydessä nähneet vainajia.

kuolemanjälkeisyyteen. Aineistossa on viisi varsinaista noutajakokemusta, joita ovat kokeneet niin naiset kuin miehetkin. Varsinaisten noutajakokemusten lisäksi myös muissa kokemustyypeissä vainajat esiintyvät noutajina, esimerkiksi unikokemuksissa totesin olevan verrattain paljon tiedusteluja kokijan halukkuudesta lähteä noutajan mukaan. Noin 5 % aineiston unikokemuskertomuksissa vainaja oli tulkittu nimenomaan noutajaksi. Edellä mainittujen unikokemusten lisäksi noutajia sisältävät tämän luvun kokemuskertomukset.

Aineiston noutajakokemuskertomusten mukaan kuoleva näkee yhden tai useamman vainajan olevan lähistöllä. On myös sellaisia tapauksia, joissa kuolevan lähellä ollut sivullinen havaitsee noutamaan tulleita vainajia. Noutajakokemukset tapahtuvat usein sairaalassa ja kokija saattaakin olla hyvin sairas. Tyypillisesti noutajan ilmaantuessa, heikossa kunnossa oleva sairas havahtuu niin kuin jotakin tapahtuisi. Kuoleva saattaa luetella läheisten vainajien nimiä sekä lausua tervehdyksiä havaittavasti aiemmasta pirstyneenä tai ilahtuneena. Useinkin oletettujen noutajan/noutajien havaitsemisen jälkeen sairas/kuoleva kuolee pian. Noutajakokemusten yhteydessä on havaittu kuolevien hyvinvoinnin hetkellisesti huomattavasti lisääntyneen, ja he ovat usein olleet hyvin ilahtuneita ja onnellisia kuolleiden sukulaistensa kohtaamisesta.²⁴⁰ Seuraavassa yksi aineiston noutajakokemuksista:

Toistakymmentä vuotta sitten äitini kuoli 93-vuotiaana. Vietin pääosan viidestä viimeisestä vuorokaudesta hänen vierellään. Ne hän oli täysin tajuttomana, mutta hengen lähtiessä hänen silmänsä aukesivat iloiseen, yllättyneeseen katseeseen samalla kun hän puhalsi henkensä pois.²⁴¹

Kokija kertoo äitinsä olleen viisi viimeistä vuorokautta tajuttomana, kunnes avasi silmänsä, katsoi iloisesti mutta yllättyneenä ja puhalsi viimeisen henkäyksensä. Tarkalleen otettuna oheisessa noutajakokemuksessa on kyse toisen käden tiedosta, sillä noudettava ei voi kokemuksestaan kirjoittaa, kun elämä päättyy noutoon. Erityistä mainittavaa noutajakokemuksissa on niiden todentuntuisuus; aineiston kokemuksissa kokijat suhtautuvat noutajiksi tulkittuihin vainajiin kuin eläviin ihmisiin. Tästä esimerkkinä seuraava lainaus:

Sisko nukkui pois tämän vuoden keväällä pitkien ja kovien kipujen jälkeen. Lohdutin häntä puhelimitse, koska hoidot oli lopetettu ja loppua vain odoteltiin. ... Ennen tajuttomuutta hän sitten oli vetänyt kätensä tyttärensä kädestä heikoilla voimillaan. Hän oli alkanut luetella yhtä kerrallaan nimiä ja samalla nousi käsi tervehdykseen. Ensin tuli äiti, vaari (isä), N.N. (kuollut siskoni), M.M. (oma aviomies) ja muita, joista ei kaikista saanut selvää. Tämän jälkeen hän vaipui tajuttomuuteen ja siitä sitten kuolemaan.²⁴²

Vaikka oheinen lainaus on noutajakokemuksille ominaisesti toisen käden tietoa, on siinä kuvattuna noutajien saapumiseen liittyvät tyypilliset elementit: sairaus, jonkinlainen

---

²⁴⁰ Fenwick & Fenwick 2010.

²⁴¹ M124sK314A.

²⁴² N169pK393.

piristymisen tai ilahtumisen, sukulaisvainajien nimien luettelointi ja tervehdykset, minkä jälkeen lähdön hetki tuli pian. Noutaja on nähty myös yhdessä aineiston näköaistimuksessa: kokija kertoi nähneensä sukulaisensa huoneistossa vanhan miehen, jonka hän oletti sukulaisensa ystäväksi. Asia selvisi, kun kokija keskusteli huoneistossa mukana olleen puolisonsa kanssa, joka ei ollutkaan ko. miestä nähnyt. Myöhään samana iltana sukulainen kuoli ja näin kokijalle selvisi, että kyseessä olikin noutaja. Tämä noutajakokemus oli kokijalleen hyvin vaikuttava ja sai aikaan monenlaisia pohdintoja.²⁴³

---

²⁴³ *N2sK10*.

5 Tunnesiteiden jatkuminen vainajakokemuskertomusten valossa

Tässä analyysiluvussa tarkastelen aineiston vainajakokemuskertomusten kuvaksia ihmissuhteen tunnesiteiden jatkumista CB-teorian valossa. Continuing Bonds -suruteorian mukaisesti ihmissuhde jatkuu myös kuolemassa ja suruprosessin tarkoitus on rakentaa vainajan biografia²⁴⁴ uudelleen, jotta sureva voisi sopeutua menetykseen. Biografian uudelleenrakentaminen muodostuu vainajasta puhumisen ja vainajalle puhumisen kautta, joita käsitellen luvuissa 5.1 ja 5.2. Molemmat edellä mainitut toiminnot sisältävät sekä henkilökohtaiset että sosiaaliset ulottuvuudet.²⁴⁵ CB-teorian mukaan ihmissuhteen tunnesiteet jatkuvat sellaisen kuolleen kanssa, josta suruprosessissa on muotoutunut uudenlainen biografia. Tarkastelen luvussa 5.3 sitä, miten kuolleen biografia uudelleen muotoutuu tutkimusaineiston kertomuksissa sekä yksityisesti että sosiaalisesti.

Tässä analyysiluvussa tutkimusaineistoni ja tutkimustulokseni haastavat CB-teoriaa vainajakokemusten näkökulmasta. Tutkimusaineistoni perusteella vainajan biografian uudelleen muotoutumisessa on nähtävissä CB-teoriasta poikkeava eräänlainen kolmas taso, vainajakokemusten osuus vainajan uuden biografian muotoutumisessa. CB-teoriassa vainajakokemusta pidetään olennaisesti suruprosessiin kuuluvana sisäisenä representaationa, jonka subjektina on surevan sisäinen maailma, vaikka kokemuksessa olisi mukana ulkoisia aisteja.²⁴⁶ Reflektoin luvussa 5.4 CB-teorian valossa aineiston kokemuskertomuksia, mitä ne kertovat vainajakokemusten luonteesta ja suhteesta suruun, suruaikaan ja suruprosessiin.

5.1 Vainajasta puhuminen

Aineiston vainajakokemuskertomuksissa tunnesiteiden jatkuminen tulee esille vainajasta puhumisena sekä yksilöllisesti että sosiaalisesti tapahtuneena. Vainajasta puhumiseksi surussa käsitän myös kuolemisenstä puhumisen sekä kaipauksesta ja surusta puhumisen. Kuolemisenstä puhuminen on surevan tarve ja tapa puhua läheisen kuolemasta merkittävänä tapahtumana. Aineistolainat havainnollistavat sitä, millä tavoin vainajakokemusten kokijat puhuvat vainajasta, millaisin sanoin ja ilmaisuin vainajat esiintyvät heidän kertomuksissaan. Vainajasta puhuminen muodostaa näin merkittävän osan, käännekohdan vainajan uuden biografian rakentumisessa.

---

²⁴⁴ *Biografia merkitsee yleensä elämäkertaa. Tässä tutkimuksessa vainajan biografialla tarkoitan kokijan/surevan mielessä olevaa kuvaa/käsitystä vainajasta eli sitä, millaisen kokija/sureva ajattelee vainajan olevan.*

²⁴⁵ *Ks. Walter 1996.*

²⁴⁶ *Ks. Walter 1996, 1999; Klass 1992, 1999, 2006b.*

5.1.1 Kuolemista puhuminen

Aineiston kokemukset kertomuksissa kuoleman kuvaaminen tuo kertomuksiin syvyyttä. Kuolemista puhuminen valottaa vainajakokemusten taustaa sekä luo kontrastia kokemusten tapahtumisiin. Kertomuksissa kuvataan melko laajasti läheisen viimeisiä hetkiä, elämästä lähtöä sekä kokijan omaa osuutta ennen kuolemaa:

Kaksi kuukautta ennen kuolemaa vaimoni sanoi: - Saisinpa elää vielä kaksi kuukautta. ...
Kaksi viikkoa ennen kuolemaansa hän sanoi: - Saisinpa elää vielä kaksi viikkoa.

Olimme päässeet jo aikaisemmin tilaan, jossa viihdyimme syvästi keskenämme. Muutamia viikkoa ennen lopullista kuolemaa N:n lääkäri oli antanut määräajan: - Tulkaa tarkistukseen n.n. Sinne asti hoidin vaimoani. Hän oli mennyt niin heikkoon kuntoon, että autoin WC-tarpeissa, pesin häntä ja autoin syömisessä vaikkei ruoka enää tahtonut mennä. Sairaalassa hänen sanottiin elävän enää korkeintaan 5 päivää. Kolmena päivänä nukuin samassa huoneessa ja näin hänen henkensä lähdön: kaksi puhallusta. Viimeisellä käsi kädessä ulkokävelyllä ennen kuolemaa vaimoni yllätti minut: - Ota uusi emäntä. Tunsin, että minun piti vastata ajatusteni ja todennäköisyyksien mukaan: - En ota uutta emäntää (tarkoitin vihkimistä), mutta jos hyvä ystävä ilmestyy, sellainen on mahdollista.

-- [Pyysin uutta naisystävää] syömään yhdessä laitettavaa ruokaa luonani. Tulimme kotiin ja sammutin kännykästä virran kokonaan pois. Kului muutama minuutti, kun kännykkä pärähti soimaan. Panin virran päälle ja katsoin, kuka oli soittanut. Känny ei ilmoittanut ketään ja panin kännykän kiinni. Kului kymmenisen minuuttia, kun kännykkä soi uudestaan. Ymmärsin, että vaimoni sielu soittaja oli.²⁴⁷

Motiivin läheisen kuolemista kuvaavalle tarinalle voi nähdä sen tuomassa kontrastissa: Kun läheisen kanssa kuljettiin elämän taival loppuun asti, hyvästeltiin, nähtiin viimeinen henkäys, oli vainajakokemus kokijalle sekä ihme, että myös vastaus hänen pohtimiinsa kysymyksiin. Edesmennyt puoliso näytti kokijan tulkinnan mukaan palaavan siihen, mistä oli ennen hänen kuolemaansa puhuttu. Kun suljettu puhelin soi kaksi kertaa, tulkitse kokija soitot puolisonsa soittoiksi. Kertomuksessa kuvaus läheisen lähtöä edeltävistä hetkistä ja puolison sanoista uuteen suhteeseen liittyen sai vainajakokemukseksi tulkitun tapahtuman näyttämään aivan toisenlaiselta kuin mitä se olisi ollut ilman kuoleman kuvausta.

Samankaltaista kontrastien tuomaa vahvennetta vainajakokemusten tapahtumille tai tulkituille viesteille esiintyy kertomuksissa huomattavissa määrin. Esimerkiksi musiikkikokemuksessa, jossa viestiksi kokija tulkitsee vainajan tanssivan tuonpuoleisessa, taustalle on kerrottu vainajan elämän viimeisimmistä vuosista suurimman osan sairaana vuoteen omana.²⁴⁸ Kertomuksissa kuvattujen kuolemiseen liittyvien tapahtumien toistuminen poikkeavina vainajakokemuksissa antaa kokijalle mahdollisuuden vapautua syyllisyydestä: kokija ei onnistunut elvyttämään läheistään tämän sairauskohtauksen yhteydessä tapahtuneessa kuolemassa, mutta myöhemmin kokija näki unta, jossa elvytys onnistuikin.²⁴⁹

---

²⁴⁷ M109sK272.

²⁴⁸ N71sK187.

²⁴⁹ N8sK23.

Kertomuksissa esiintyy myös surevan tarvetta puhua läheisen kuoleman yllätyksellisyydestä, epäoikeudenmukaisuudesta sekä myös mahdollisesta kuoleman välttämisestä. Lähtö voi olla traaginen, mikä tuo vainajakokemuksille syvyyttä; kuolemisen kuvaus avaa lukijalle kokijan myöhempien kokemusten merkityksellisyyttä:

Mieheni N.N. kuoli syöpään kuukausi diagnoosin saamisesta (10 pv aivoleikkauksesta aivoverenvuotoon) Viimeisenä päivänä vielä syötin häntä sairaalassa ja illalla soitettiin, että pitäisi tulla sinne - mieheni on kuolemassa. Ennen leikkaukseen menoa juteltiin, eikä hän pelännyt leikkausta, mutta suri sitä, miten minä suren, jos hän ei selviä. Olimme olleet yhdessä [lähes 40] vuotta kun hän kuoli. Niinä välipäivinä kun hän oli kotona odottamassa leikkaukseen pääsyä, käveltiin ja juteltiin ja olimme tosi läheisiä. Kuolemansa jälkeen tunsin yht'äkkiä, että hän oli ympärilläni ja hoki tuskaisesti: En minä tätä halunnut, en minä tätä halunnut. sanoin: Et niin, olenkin katkera jumalalle. Hän kuoli 5 vuotta sitten.²⁵⁰

Yhtenä yönä näin unta, että oli synkkä ilta ja olin menossa radan yli kotiseudullani. Kuulin äänen, joka sanoi, pysähdy ja taivaasta tuli mieheni käsivarsi, jolla oli ulkoilupusero päällään. Tartuin käsivarteen ja se tuntui niin todelta, en nähnyt muuta enkä edes yrittänyt. Radan yli mentyäni - käsi hävisi ja heräsin. Tuli tunne, että hän näin ilmoitti minulle olevansa aina tukena ja turvana.²⁵¹

Vähäisessä määrin kertomuksissa on kuvattu myös syiden etsimistä siihen, olisiko läheisen kuolema voitu mahdollisesti välttää. Tällöin näkökulma on pohtiva ja kyselevä, mitä oikein tapahtui, missä tapahtui virhe tai erehdys, joka olisi voitu välttää. Tarve kummunnee luontaisesta, rationaalaisesta tarpeesta ymmärtää tapahtunutta, saada selvyys, miten kaikki oikein tapahtui.

Mieheni kuoli joulunaatonaattona v.v. Lähtö oli yllätyksellinen, hän lähti ns. saappaat jalassa. En voinut mitenkään hyväksyä hänen lähtöään, kapinoin kaiken aikaa tätä epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Ilmeisesti ei hänkään ollut valmistautunut tähän lähtöön, koska hän eli mukanani seuraavat 5 vuotta. Alkuun hän eli mukanani päivittäin, aamuisin itkiessäni ikävääni, saatoin tuntea hänen painonsa harteillani niin voimakkaasti, että piti peilistä katsoa, näinkö hänen kuvansa sieltä. Hänen tuoksunsa saattoi ikävän hetkellä täyttää makuuhuoneemme niin voimakkaana, että saatoin tuntea hänen läsnäolonsa suorastaan fyysisenä kaipuuna.²⁵²

Edellä olevassa lainauksessa kokija tulkitsee vainajan toistuvat, tiiviit ja monilla aisteilla havaitut läsnäolot ainakin osittain niin, ettei myöskään vainaja voinut hyväksyä lähtöään täältä. Elämä näytti kokijalle monilta osin samanlaiselta kuin ennen läheisen kuolemaa: tiivis ja läheinen yhteys – toista ei vain enää ollut fyysisenä, elollisena ihmisenä, vaan kaipuuna ja kipuna, kosketuksena ja tuoksuna.

Kuolemista kuvaavissa kertomuksissa esiintyy jonkin verran ajattelua, että kuolema on sairastumisen päätepiste. Kun lääketiede ei voikaan korjata ihmistä tai hänen sairauttaan, tulee kuolema. Elämään nähdään kuuluvan lähinnä terveyttä, sairaus ja kuolema ovat

---

²⁵⁰ N96sK237.

²⁵¹ N96sK241.

²⁵² N99sK248.

aivan kuin toimintahäiriö, jonka lääketiede korjaa. Sairauteen ja onnettomuuteen kuolleen ihmisen läheiset saattavat pohtia, olisivatko he itse tai joku muu voinut tehdä jotakin elämän korjaamiseksi. Odottamattoman kuoleman edessä ollaan hämillään:

Mieheni sisko soitti ja kertoi, että heidän poikansa oli kuollut. Poika oli illalla lähtenyt polkupyörällä [kylälle]. Matkalla sateisella, kapealla, huonosti valaistulla tiellä, moottoripyörä oli törmännyt häneen. Poliisien saapuessa hänet oli saatu elvytettyä. Poliisit olivat vieneet hänet N:n sairaalaan josta hänet siirrettiin [Y:n sairaalaan]. Yöllä vanhemmat alkoivat soitella pojan kavereille ja kysellä, kukaan ei tiennyt pojasta mitään. Sitten he soittivat N:n sairaalaan, josta kerrottiin että sellainen poika oli ollut heillä, mutta hänet oli siirretty [Y:n sairaalaan]. Kun vanhemmat saapuivat pojan luokse, hän oli aivokuolleen letkuissa. Kun pojalle ei voinut tehdä mitään, pojan isä lähti kotiin. Pojan äiti jäi pojan luokse ja antoi luvan irrottaa poika letkuista. Hän oli poikansa kanssa loppuun asti.²⁵³

Ilman vastauksia jääneet kysymykset, kuten mitä kuoleamisen hetkellä tapahtui ja oliko kuolema tarkoitettu vai vahinko, ovat lisänneet kertomusten mukaan kokijoiden surua. Näin on etenkin itsemurhan kautta kuolleiden läheisten kohdalla. Vainajakokemuksen merkitys korostuu silloin, kun läheinen on itse päättänyt elämän loppumisesta:

[Lapseni] itsemurhasta oli kulunut n. vuosi herätessäni huonosti nukutun yön jälkeen tähän kohtaamiseen. Klo oli 5.45 kun hän seiso i vuoteeni vieressä. Nousin ylös, halasin häntä, tunsin jokaisen selkälihaksen ”N.N, rakas N.N.”. Kaikki kommunikaatio tapahtui telepaattisesti ”Äiti, äiti, rauhoitu äiti!”. Vähitellen hän ikään kuin haihtui, tuli läpinäkyväksi sylissäni – ja hän oli poissa. Kello oli silloin viittä yli kuusi. [Hän] lohdutti minua!²⁵⁴

Surevan tarve ja tapa puhua läheisen kuolemasta suruprosessissa tulee vahvasti esille aineiston kokemukseksissa. Runsaassa puolessa kertomuksista on maininta sen läheisen kuolintavasta, johon vainajakokemus liittyy. Niissä, joissa kuolintapaa ei ole mainittu, kokijat eivät joko tiedä sitä tai ovat jättäneet sen muusta syystä mainitsematta.

Kuoleminen ja surun kuvauksissa on myös puhetta vainajan poissaolosta ja kaipauksesta, koetusta tyhjyydestä sekä tilanteista, joissa sureva tuntee ikäväänsä. Näissä kuvauksissa sureva kohtaa läheisen läsnäolon sijaan vajautta, ontoutta, jossa läheisen menetyks on myös oman elämän tyhjentymistä:

Tämän jälkeen matkasimme itse surukotiin. Kirjaimellisesti. Ei ollut enää ketään rappusilla vastaanottamassa. Ei ollut vastaleivotun pullan tuoksua, joka aina kantoi ulos asti. Koti oli pimeä ja kylmä. Suru sai valtavan otteen ja vaatehuoneessa itkin N.N:n vaatteita vasten.²⁵⁵

Tämä surevan tarve puhua tyhjästä paikasta, jossa läheisen kuuluisi olla, näkyy sekä suhteessa jokapäiväiseen elämään että myös muistoihin liittyvänä. Mikäli ihmisen

---

²⁵³ N180pK445.

²⁵⁴ N141pK337.

²⁵⁵ N169pK391.

ulkopuolella olevaa todellisuutta kuvataan näyttämönä, on se surevan kohdalla särkynyt, muuttunut osittain elottomaksi. Aivan kuin myös ne elämän näyttämön osat, joissa sureva on aiemmin kohdannut läheisensä, olisivat menettäneet merkityksensä. Tyhjiys on hänen paikallaan niissä kohdissa, joissa hän vielä äskettäin oli. Tämä tyhjiys on myös vaikeaa, ja siksi siitä puhuminen on surevalle erityisen vaikeaa ja raskasta.

5.1.2 Kaipauksesta ja surusta puhuminen

Vainajakokemusten näkökulmasta vainajasta puhuminen on paljolti vainajan muistelemista, mikä on kokemuskertomuksia lävistävä olemus. Kokemuskertomuksia sisältävässä tutkimuksessa on kyse kokijalle merkittävän tapahtuman muistelmallisesta reflektoinnista.²⁵⁶ Aineiston kertomuksissa muistelu on laajentunut itse vainajakokemuksen kuvauksesta ihmissuhteen kuvaukseksi ennen kuolemaa, kuolinhetkellä sekä kuoleman jälkeen. Tämä muistelu ja vainajan ajatteleminen tapahtuvat kertomusten mukaan sekä sisäisesti ajatteluna ja muistoina että myös koetusta sosiaalisena puhumisena.

Muistelu sisäisenä puheena on muistojen mieleen palauttamista ja yhdessä koettujen episodien kertaamista. Muistelua sureva voi ylläpitää fyysisten esineiden kuten vainajan tavaroiden kanssa olemisella tai vaatteiden käyttämisellä; useissa kokemuskertomuksissa vainajan tuoksun tunteminen esiintyy vahvana muistelun elementtinä. Osa vainajakokemusten kokijoista kertoo useinkin sytyttäneensä kynttilän vainajan kuvan viereen ja muistelleen häntä sekä puhuneen hänelle. Muistelu on myös käytyjen keskustelujen ja vainajan sanomisten muistelua, sekä mahdollisten keskustelujen kuvittelemista. Toisinaan muistelu voi avautua syviin pohdintoihin:

Uskoni horjuu useasti. Se horjui myös isän kuolinvuoteen vierellä. Isä huokui rauhaa, rehellisyyttä, hyvyyttä, miten se on mahdollista, jos ei kuulu edes kirkkoon? Isä uskoi ihmiseen, rehellisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Näihin asioihin minäkin uskon. Haluan kuitenkin myös uskoa, että kuoleman jälkeen meitä odottaa joku tai jokin. Olen nähnyt paljon kuolevia ihmisiä ja istunut useasti vierellä kuoleman hetkellä. Olen nähnyt, miten tuska häviää ja jäljelle jää pelkkä kuori. Olen kuullut ikkunan kolahtavan auki selittämättömästi syystä, olen nähnyt pikkulinnun lentävän sisään, olen nähnyt kun lemmikki kissa kääpertyy kuolleen emäntänsä viereen tyynylle. Mistä tämä kaikki kertoo? Että on olemassa jotain, mitä me emme näe, tai emme halua nähdä.²⁵⁷

Vainajaa kaipaavaan muisteluun voi sisältyä vainajan kuvan ajatuksiin palauttamiset sekä valokuvien katselu. Kaikki tämä edellä lueteltu voi olla myös vainajasta puhumisen sosiaalisena sisältönä silloin, kun sureva muistelee vainajaa toisille. Toisaalta tällaista muistelua tapahtuu surevalle sosiaalisesti myös siten, että yhdessä muistellaan vainajaa. Tämä toteutuu kokemuskertomusten mukaan myös surevan lähipiirissä, jossa kaikki ovat jollakin tavalla tunteneet vainajan; muistelua voi tapahtua myös muissa sosiaalisissa

---

²⁵⁶ *Kokemuskertomusten luonnetta olen tarkastellut luvussa 3.2.*

²⁵⁷ *N50sK130.*

ryhmissä kuten työyhteisöissä. Nykyään vainajan muistelua tapahtuu myös virtuaalisissa yhteisöissä kuten sosiaalisissa medioissa tai virtuaalisilla muistosivustoilla.²⁵⁸

Aineiston kertomusten mukaan surevan vainajalle puhuminen näyttäytyy myös suremisen kehollisten ja emotionaalisten sekä uskomuksellisten reaktioiden kautta, tosin tämä voi tapahtua usein myös tiedostamattomasti. Kertomuksessa kuolinviestin kuulemista seurannut järkytys, surun syntyminen monine tunteineen sekä vainajaan yhteydeksi tulkittu episodi nivoutuvat yhteen:

Olin tuolloin työmatkalla N:ssa ja mieheni ilmoitti asiasta. Lähdin välittömästi ajamaan kotiin, mutta matkasta en juuri muista mitään. Seuraavat päivätkin ovat hyvin hämääriä. Taivas itki kanssamme, kun ajoimme ruumisauton perässä Y:n sairaalan kappelista [kotipaikan] kappeliin. N.N:n tuhkauksen jälkeisenä aamuna heräsin [varhain], kun kissa halusi ulos. Seuraavaksi menin vessaan ja mietin että en halua vielä nousta ylös. Menin takaisin vuoteeseen ja ilmeisesti nukahdin heti. Havahduin siihen, että makasin selälläni vuoteemme jalkopäässä poikittain ja katselin valokuvia, joita makuuhuoneemme seinä on täynnä (kuvat olivat epäselviä, joten olen varmaan ollut unessa). Yht'äkkiä huomasin N.N:n kasvat yläpuolellani. Hän hipelöi kasvojani ja huuliani koittaen rauhoitella minua sanoen " äiti, äiti ei saa, äiti sä et saa" ja koko ajan hän hymyili. Otin hänen kasvonsa käsieni väliin, tunsin jopa niiden lämmön. En malttanut kuunnella häntä, koska minulla oli kiire kysyä "miksi sinä lähdit". N.N. hymyili ja vastasi, että "seuraavalla kerralla saan elää pidempään". Sitten heräsin ja huomasin olevani ihan oikeinpäin sängyssämme. Seuraavan päivän olin iloinen ja energinen. Kävin ostamassa pusseittain kukkasipuleita. Mutta sitä hyvää oloa kesti vain sen päivän.... kukkasipulitkin jäivät istuttamatta. Nyt voisi sanoa, että joka toinen päivä on parempi ja joka toinen huonompi. Itku tulee missä vaan, kun ikävä iskee.²⁵⁹

Surussa elämisen ja menetyksen prosessoimisen ulottuvuudet tulevat esille kokemukertomuksissa erilaisina tunteina, liikutuksena, itkuna sekä kehon tai mielen toimintoina kuten uupumuksena tai toisaalta myös yllättävänä olotilana. Taustalla olevana lausumattomana tai lausuttuna uskomuksena on se, että ihminen ei häviä olemattomiin kuollessaan:

En ole mikään hihhuli enkä muutenkaan vinksahantanut, järki-ihminen ihan. Minulle on kuitenkin aina ollut selvää, että kuollessamme emme kuole, vaan palaamme sinne mistä kerran olemme maailmaan tulleetkin.²⁶⁰

Useissa kokemukertomuksissa on edellä kuvatun kaltaisia lausumia. Ne voivat ilmentyä myös varmoina uskomuksina siitä, että läheisen lähtö, juuri silloin kun se tapahtui, oli hyvä. Pääosin kokijat, etenkin vainajakokemusten myötä, tulevat siihen

---

²⁵⁸ Suomessa perustettuja virtuaalisia muistosivustoja ovat mm. Muistopaikka-, Sytytä kynttilä-, sekä Will remember you -sivustot. (<https://ls24.fi/artikkelit/surutyota-voi-tehda-myos-virtuaalisesti>). Melissa Irwin (2012) on tutkinut sitä, miten ihmissuhteet vainajiin ilmenevät Facebookissa.

²⁵⁹ N46sK121.

²⁶⁰ N75sK195.

tulokseen, että kuolema tapahtui oikeaan aikaan ja aiemmin kuolleet vainajat ovat olleet odottamassa elävien tuloa.

Kokemuskertomusten perusteella surevan haluun ja tapaan puhua vainajasta ja kuolemasta tulisi kiinnittää enemmän huomiota, joka antaa puheelle sijaa ja arvostusta. Valitettavan usein surevan hämmennys, liikutus ja itku sekä tilanteet, joissa sureva ei tahdo löytää sopivia ilmaisuja, tulkitaan niin, että sureva haluaa vaieta. Näin ei usein suinkaan ole, vaan sopivien ilmaisujen löytäminen voi olla monesti vaikeaa. Tämä kysyy kaikilta surevien lähellä olevilta rohkeutta uskaltaa keskustella surevien kanssa. Näin kuolemasta voidaan hiljalleen puhua enemmän ja enemmän, ja myös kuolemaan suhtautuminen voi kehittyä kokonaisvaltaisemmaksi ja luonnollisemmaksi.²⁶¹ Tilan ja arvostuksen antaminen sureville, läheisen kuolemasta puhumiselle edellyttääkin huomaavaisuutta ja hienotunteisuutta.

5.1.3 Kokijoiden tapa puhua vainajasta

Kokemuskertomuksissa vainajasta puhutaan läheisenä ihmisenä ja vain harvoin vainajana tai kuolleenä. Yleisesti ottaen vainajakokemustaan pohdittuaan kokija on tullut siihen tulokseen, että kokemassaan unessa, episodissa tai aistielämyksessä on niin selvästi jotakin siihen ihmiseen liittyvää, jonka hän tuntee tai on tämän eläessä tuntenut, ettei vainajan identiteetistä ole epäilystä. Vain muutamassa poikkeuksessa kokijat eivät olleet varmoja, kuka kokemuksessa esiintyvä vainaja on; vähäisessä määrin kokemuskertomusten vainajat ovat kokijoille tuntemattomia.

Kokijalla on useimmiten tieto tai tunne siitä, että vainajakokemuksessa kohdattu ihminen on kuollut, eikä häntä sen vuoksi voisi enää normaalisti kohdata. Silti kohtaaminen on tapahtunut. Kohtaamisessa on kokijan mielestä hyvin selviä tai vahvoja elementtejä siitä ihmisestä, jonka hän on eläessään tuntenut. Niinpä kokijat eivät puhu kuolleesta, joka muistuttaa heidän tuntemaansa elävää. He eivät myöskään puhu vainajasta henkenä tai persoonattomana hahmona, joka kuoleman tapahduttua olisi jäänyt elämään. Näiden sijaan kokijat puhuvat eläessään tuntemastaan ihmisestä sen ihmissuhteen kautta, johon heillä oli tunneside. He puhuvat puolisoista, äidistä, isästä, sisaresta, veljestä, isoäidistä, isoisästä, ystävistä, naapurista tai sitten tuntemistaan ihmisistä nimeltä. Toisin sanoen, kokijat puhuvat kohtaamisesta sen ihmisen kanssa, jonka he ovat eläessään tunneet.

Vainajien ehdottomasta tunnistamisesta voisi päätellä, että kokijat tulkitsevat jonkin määrittelemättömän osan ihmisestä säilyvän kuolemasta huolimatta. Tämän tutun osan tai ominaisuuden vuoksi kokijat ovat vakuuttuneita, että heidän tuntemansa läheinen ihminen on kokemuksessa läsnä. Kun kokijat tunnistavat vainajakokemuksessa olevan läheiseksi ihmiseksi, muodostuu kokemuksesta välittynyt informaatio kokijalle erityisen merkittäväksi. Aineiston vainajakokemusten kokijoista noin kahdeksan kymmenestä yhdistää sen kuolleeseen läheiseen kokemuksen tapahtuessa.

---

²⁶¹ M. Pulkkinen 2016.

Kertomusten perusteella voidaan sanoa, että kokijat eivät itse asiassa vainajakokemuksessa identifioi kokemaansa kuolleeseen (ihmiseen), joka on eläessään ollut läheinen ja merkittävä. He pikemminkin identifioivat kokemuksen läheiseen ja merkittävään ihmiseen, joka kokemushetkellä ei enää elä. Ihmissuhde on muodostettu elävään ja sen saman ihmisen kokijat tulkitsevat kohtaavansa, vaikka hän sattuukin olemaan kohtaamishetkellä kuollut. Tästä näkökulmasta vainajakokemuksessa on kyse nimenomaan ihmissuhteen jatkumisesta kuolemasta huolimatta.

Edellä mainittu spesifi ajatus vainajakokemuksesta läheisen kohtaamisena vainajan tai kuolleen sijaan tulee esille seuraavassa lainauksessa, jossa läheinen ihminen vainajana erotetaan kummituksista ja haamuista:

En ole nähnyt haamuja, enkä kummituksia, mutta olen kuullut mieheni kuollen isoisän kulkevan asunnossaan, joka sijaitsi talomme alakerrassa.²⁶²

Ihmissuhteen jatkuminen näyttäytyy vainajakokemuskertomuksissa nimenomaan kokijan tunteman kuolleen läheisen kohtaamisena. Kertomuksissa, joissa kokijat kertovat kohdanneensa tuntemattoman vainajan, muodostetaan harvoin vainajaan henkilökohtaista suhdetta. Näin esimerkiksi kirkonväeksi tai tuntemattomiksi hengiksi luokittelemieni vainajien kohtaamisten ollessa kyseessä ihmissuhteen jatkuminen ei näytä olevan mahdollisena motiivina kokemukselle, koska kokemuksen kokijalla ei ole aiemmin solmittua suhdetta kokemuksessa esiintyvään vainajaan. Aineiston kertomusten yleinen linjaus onkin nimenomaan se, että kokijat eivät ole kohtaamassa henkiä tai vainajia, vaan läheisiään, jotka ”sattuvat olemaan kuolleita”.

Kokemuskertomusten perusteella näyttää siltä, että kokijat pystyvät tekemään eron sen suhteen, esiintyykö vainajakokemuksessa kuollut läheinen vai onko kysymyksessä kummitukseksi tai haamuksi nimetyn hengen kohtaaminen. Tulkitsemisen tämän merkitsevän sitä, että vain kuolleen läheisen kohtaamisessa on kysymys ihmissuhteen tunnesiteiden jatkumisesta sillä tavoin kuin olen sen CB-teorian valossa tässä tutkimuksessa määritellyt. Vainajan tunnistaminen on tästä näkökulmasta ehdoton edellytys vainajakokemukselle, muutoin kokemus jää pelästyttävän kummituskokemuksen tasolle.

5.1.4 Vainajasta puhumisen sosiaaliset aspektit

Sosiaaliset aspektit tulevat esille kokemuskertomuksissa vainajasta toisille puhumisena sekä kulttuurisina ja kollektiivisina rakenteina, yhteisöihin osallistumisina tai niihin olevan suhteen tarkistamisena. Kokijat saattavat vainajakokemukseen liittyen vahvistaa kuulumisensa tiettyyn yhteisöön tai kieltää sen. Tällaisia ovat joidenkin kokijoiden kertomat kuulumisestaan kirkkoon, vaikkakaan eivät pidä itseään kovin uskovaisina. Vainajan läsnäolon havaitsin koetun noin 3 %:ssa nimenomaan kirkossa tai hautausmaalla. Kokijoiden joukossa on myös yhteiskunnallisten instituutioiden esimerkiksi seurakunnan työntekijöitä kuten myös valtion virkamiehiä. Näin kokijoiden sosiaaliset ja kollektiiviset

---

²⁶² N22sK61.

osallisuudet ovat hyvin monitahoisia ja silti niiden olemassaoloa saatetaan pitää itsestään selvänä. Kerrotaan esimerkiksi kirkkoon kuulumisesta, vaikka ei välttämättä tiedosteta, millaisiin sosiaalisiin rakenteisiin kerrotaan sitoudutun. Kokijoiden taustatietojen esittelyssä totesin, osa tutkimukseen osallistujista kertoo kuuluvansa kirkkoon, vaikka kertovat olevansa myös spiritualistisen seururan jäseniä. Edellä olevat huomiot merkitsevät sitä, että kokijoiden yhteisöihin ja kulttuurisiin rakenteisiin osallistumiset lävistävät kertomukset ja niihin olemassa oleva suhde nivoutuu myös vainajakokemuksiin.

Toisille vainajakokemusten kokijoille kulttuuriset rakenteet ja sosiaaliset yhteisöt tuovat turvaa ja vainajakokemukset nivoutuvat heidän elämäänsä sujuvasti. On myös niitä kokijoita, joille vainajakokemus ja sen herättämät pohdinnat ovat aiheuttaneet ristiriitoja ja valtavirrasta poikkeavia ajatuksia ja toiveita yleisten käsitysten muuttumisesta. Eräs kokija kirjoittaa näköaistimuksestaan, joka muutti hänen käsityksiään yhteisöstä ja uskonnosta:

Kysymys kuolemasta muuttui välittömästi. Papit sanovat hautauspuheissaan, että Kristus on herättävä vainajan ”viimeisenä päivänä”. Minulle äitini ilmestyminen oli suora todiste siitä, että hän on edelleen olemassa, ilman että tarvitsee odottaa ”viimeiseen päivään”. Se poisti kuoleman pelon ja surun siitä, etten enää näkisi rakkaitani. Se oli todellinen ”ilosanoma”.²⁶³

Lainauksessa kokija kertoo kuolemaan liittyvien ajatusten välittömästä muuttumisesta. Kokijan ei tarvinnut odottaa viimeistä päivää nähdäkseen läheisensä, sillä näköaistimuksessa hän tulkitse kohdanneensa äitinsä. Kyseinen kokija kertoo kokemuksen saaneen myöhemmin liikkeelle isoja muutoksia hänen uskomuksiin ja elämän valintoihin liittyen. Eräänlaisena rajankäyntinä oman aikakauden kulttuuristen todellisuuskäsitteiden suhteen voidaan nähdä seuraavan kokemuskertomuksen aloitus:

Epäilytti pitkään ryhtyä kirjoittamaan pyytämästäsi asiasta, kun en oikein ollut uskoa tätä todeksi. Ikään kuin yrittäisi saada ilmasta otteen. Jos olet vakavissasi ja vaikkeet olisikaan, niin tottahan omat vähäiset kokemukseni voin kertoa.²⁶⁴

Oheisesta lainauksesta tulee tuntuma kokijan ajatuksesta, ettei tällaisille kokemuksille ole sanoja – ilmasta ei voi tarttua kiinni. Kuinka tehdä jotakin sellaiselle, jota ei saa käsiinsä, kuinka kertoa sellaisesta, jolle ei ole sanoja. Kuitenkin, juuri kyseisen kokijan yhdessä kertomuksessa oli kuvattuna aineistossa melko harvinaisena esiintyvä vainajan etäännyminen lähellä olemisesta. Edellisen lainauksen lisäksi kokemuskertomuksista voi päätellä, että useat kokijat ovat nähneet paljon vaivaa kertoessaan sellaisesta, josta eivät aiemmin ole kertoneet. On löydettävä sanoja sille, jota ei ennen ole kerrottu.

Jonkin verran kertomuksissa onkin sellaisia, jotka tutkimukseen osallistuessaan kertovat kokemastaan ensimmäisen kerran jollekulle toiselle. Esimerkiksi useat vuosikymmeniä sitten vainajakokemuksen kokeneet harmittelevat, että silloin ennen vainajan läsnäoloista ei puhuttu. Kysymykset, kuten myös hämmennys ja onnentunne, oli silloin kannettava yksikseen. Tämän rinnalle, vaikka osa kokijoista toivookin

---

²⁶³ N186pK465.

²⁶⁴ N80sK204.

myönteisempää ilmapiiiriä keskustelulle vainajakokemuksista, on kertomuksissa kiitelty sitä, että nykyään kaikista kokemuksista keskustellaan. Tähän liittyen aineiston kertomuksissa on huomattavissa määrin ilahtuneita ja kannustavia ilmaisuja siitä, että vainajakokemuksia tutkitaan.

Kertomuksen kirjoittaminen jo sinällään on sosiaalinen teko, sillä siinä henkilökohtainen kokemus on valmiina avautumaan jollekin toiselle. Kirjoittaessaan kokijat ovat kertoneet kokemuksestaan toiselle osapuolelle, minulle. Lisäksi he ovat samalla tulleet osallistuneeksi kulttuurisen instituution hankkeeseen, yliopistossa tehtävään tutkimukseen, jossa tutkitaan juuri heidän erityistä kokemustaan. Tutkimukseen osallistuminen on mahdollista ymmärtää vainajan biografian rakentumisen yhdeksi osaksi. Monissa kertomuksissa kuolleesta puhumisen yhdeksi hienovaraiseksi aiheeksi on muodostunut nimenomaan koettu vainajakokemus.

Keskustelin kuolemasta erään työkaverini kanssa ja koska välimme ovat erityisen lämpimät, kerroin hänellekin tästä näystä. Hän sanoi, että hänkin on kokenut vastaavanlaisen, kun hänen oma lapsensa kuoli. Lapsi oli puhunut hänelle ja sanonut, että hänellä ei ole enää hätää. Ystäväni sanoi, että ei ole aiemmin kertonut tästä kenellekään, mutta rohkaistui, kun kerroin vastaavan kokemuksen. Yhdessä siinä sitten kyynelehdimme ja jatkoimme tätä elämäämme.²⁶⁵

Kertomusten mukaan kokijat kertovat jonkin verran kokemuksistaan läheisimmille. Toisaalta esimerkiksi eräs kokija on sanonut, että ei voi edes puolisolleen kertoa. Aineiston kertomusten kokijoista arvioni mukaan noin kaksi kolmasosaa on kertonut vainajakokemuksestaan jollekulle toiselle. Niitä, jotka eivät ole kertoneet kokemastaan kenellekään (paitsi nyt osallistuessaan tutkimukseen) on aineistossa runsas 10 %. Vastapainona on niitä, jotka ovat kertoneet:

Ystäväni kanssa keskusteltuani, olen huomannut, että samanlaisia kokemuksia on hyvin monella, vaikka usein niistä ei juurikaan puhuta yleisesti sen pelossa, että nämä arvokkaat tunteet ja kokemukset tulevat torjutuiksi. Nyt uskon, että tällaiset kokemukset kuuluvat ja ovat ”luonnollisia” kaikille.²⁶⁶

Kokemuskertomusten mukaan on helpompaa puhua vainajakokemuksesta sellaiselle, jolla itselläänkin on vainajakokemus. Monille kokijoille onkin käynyt niin, että kertoessaan kokemastaan ystävälleen on kuullut myös tämän kokeneen vastaavaa. Näyttää siltä, että osa kokijoista on kertonut arastellen kokemastaan, kuin tunnustellen, onko muillakin vastaavanlaista koettuna. Kun he ovat havainneet, että muillakin on vainajakokemuksia, on myös luottamus omaan kokemukseen vahvistunut. Huojennus on ollut, että minussa onkin kaikki kunnossa. Arkuus puhua erityisestä kokemuksestaan lienee vaikuttanut siihen, että tutkimukseen on osallistunut sellaisia, jotka eivät vainajan kohtaamiseksi tulkitusta kokemuksestaan olleet aiemmin kenellekään kertoneet. Niiden

---

²⁶⁵ N65sK171.

²⁶⁶ N193sK490.

tilanne näyttää olleen helpompi, joilla on ollut toisiakin läheisiä samaa vainajaa kokemassa:

Jossain vaiheessa ajattelin, että olemme molemmat sekoamassa tyttäreni kanssa. Toisaalta kohtaamiset olivat rauhallisia ja seesteisiä eikä ollenkaan pelottavia. Näin vuosien jälkeen koen, että N.N. todella oli meillä henkenä ja läsnä.²⁶⁷

Sosiaalisuus joko vahvistaa tai heikentää omaa kokemusta ja tulkintaa vainajan kohtaamisesta. Mikäli toiset suhtautuvat vainajakokemukseen myönteisesti, se näyttää tuntuvan kokijoistakin todellisemmalta. Sen sijaan toisten vähättely saa aikaan myös omaa epäröintiä. Vaikeampaa vainajakokemuksesta puhuminen on silloin, kun kokemus kyseenalaistetaan tai pyritään mitätöimään. Toisaalta, eräs kokija kirjoittaa kertoneensa vainajakokemuksestaan sellaiselle läheiselle, jonka tiesi suhtautuvat kokemuksensa kaltaisiin ilmiöihin kielteisesti. Yllätyksekseen hän kuulikin kommentin, että *se vaan tykkäs susta niin perhanasti*. Vainajakokemuksestaan pohtiessaan muuan kokija kertoo muistavansa, kuinka erään kerran isoäitinsä oli aamulla sanonut tuntemansa vainajan hengen olleen koko yön lähellään.

Useissa kokemukskertomuksissa näyttää olevan kyse eräänlaisesta jännitteestä, johon liittyy sekä tarve kertoa että myös epäröinti yleisestä mielipiteestä tai toisten ihmisten käsityksestä koskien vainajakokemuksia. Toiset kokijat kertovat, kuinka heidän läheisensä vain kuuntelevat kommentoimatta mitenkään.

Kuolema ja kuoleminen on aihe, josta voisin puhua vaikka kuinka pitkään. Keskustelukumppanit vain ovat harvassa, sillä kuolema on edelleenkin tabu, jota ihmisten on vaikea hyväksyä osaksi elämää.²⁶⁸

Monissa tapauksissa ei kerrota kuinka muut suhtautuvat kuulemiinsa vainajakokemuksiin. Toiset puolestaan vaikenevat, mutta on niitäkin, jotka pitävät kokemusta merkittävänä. Eräässä kertomuksessa kokijan läheiset sanovat kokijan itse saaneen aikaan tapahtuman, jonka kokija tulkitse vainajan aikaansaamaksi. Toisaalta, eräskin kokija oli kertonut läheiselleen kokemastaan ihmeissään, ymmärtämättä tapahtunutta, mutta läheinen olikin oivaltanut, mitä oikeastaan tapahtui ja keneen vainajaan kokemus liittyi. Yhdessä kertomuksessa kokija toteaa ykskantaan, että *ihmiset eivät vain rohkene puhua tällaisista kokemuksista*²⁶⁹. ”Kerron – mitähän muut ajattelevat” -akselille voin nähdä sijoittuvan myös erään yliopistossa aikanaan työskennelleen ajatuksen, että *silläkin lienee merkitystä, ketkä (tähän) tutkimukseen osallistuvat*.

Vaitonaisen kuolemaan liittyvän keskustelun ja vainajakokemusten ympärillä vallitsevan hiljaisuuden ihmettelyn sijaan kokijoissa on niitä, jotka ovat lähteneet yhteiskunnallisesti liikkeelle.

---

²⁶⁷ N44sK119.

²⁶⁸ N50sK129b

²⁶⁹ N33sK93.

Eräs kokija kertoo pohtineensa surevien yksin kotiinsa jäämistä, kun heillä ei ole muita surevia keskustelukumppaneinaan. Hän ryhtyi rakentamaan yhteyttä ja sai aikaan foorumin, jossa vastaavassa tilanteessa olleet saivat kohdata toisiaan. Toinen kokija lähetti sanomalehden yleisönosastolle jutun, jossa hän (tästä) tutkimuksesta kirjoittaessaan samalla kertoi myös oman vainajakokemuksensa. Lisäksi tutkimukseen osallistujien joukossa on muitakin sellaisia, jotka ovat ryhtyneet toimeen sen puolesta, että kuolemaan ja vainajakokemuksiin liittyvää keskustelua käytäisiin yhteiskunnassamme enemmän.²⁷⁰

5.2 Vainajalle puhuminen

Continuing Bonds -suruteorian mukainen vainajan biografian uudelleenrakentaminen muodostuu edellisen alaluvun vainajasta puhumisen lisäksi vainajalle puhumisen kautta.²⁷¹ Kokemuskertomusten mukaan vainajalle puhumiseen liittyy vainajan näkökulmasta vainajakokemusten keskeisenä tehtävänä oleva vainajan kommunikointi. Näin laajasti käsitettynä vainajakokemus näyttäytyy keskusteluna, jossa vainajan yhteydenoton motiiviksi kokijat tulkitsevat informaation välittäminen. Luvussa kuvaan niitä tapoja, joilla kokijat kokemuskertomuksissaan puhuvat vainajalle sekä tarkastelen, millä tavoin vainaja puhuu kokijalle ja mikä on kokijan tulkinta vainajan hänelle välittämästä informaatiosta. Lisäksi tuon esille vainajakokemuksessa välittyvän viestin kontekstisidonnaisuutta kokijan elämäntilanteeseen.

5.2.1 Kokija puhuu vainajalle

Kokemuskertomusten mukaan kokijat puhuvat vainajalle hyvinkin arkiseen tapaan, ohimennen ja spontaanisti, vastaavalla tavalla kuten ovat eläessäänkin puhuneet. Kokijat rukoilevat vainajia, antavat vainajille käskyjä tai ohjeita tai pyytävät vainajalta merkkiä olemassa olostaan kuolemanjälkeisyydessä. Kokijat myös pyytävät vainajilta konkreettista apua sekä kyselevät, millaista on kuoleman jälkeen.

Kokijat puhelevat kuten arjessa ennenkin

Kokijat puhelevat vainajille vainajakokemuksen tapahtuessa tuttavallisesti kuten ovat arjessa aiemmin puhuneet. Kokijat saattavat vainajakokemuksen tapahtuessa sanoa vainajalle, että *miten sinä olet täällä?*²⁷² tai *Tulit vielä katsomaan, niinkö?*²⁷³ Kommentti voi olla seuraavanlainen *ai, kiva kun taas olet täällä*²⁷⁴. Joissakin tapauksissa tähän tapaan

---

²⁷⁰ Hankkeista tai suunnitelmista, joihin tässä kohden viitataan, en voi tutkimussyistä kertoa yksinkertaisemmin osallistujien henkilöllisyyden suojaamiseksi.

²⁷¹ Walter 1996, 1999.

²⁷² N149sK354.

²⁷³ N6sK21.

²⁷⁴ N60sK153.

vainajalle lausueessaan kokijat samalla rauhoittelevat itseään, ollessaan pelästyneitä tai hiukan hämillään tapahtuneesta.

Kokijat rukoilevat vainajia

Kokijoiden puhuminen vainajalle muistuttaa joiltakin osin rukoilemista. Vainajalle esitettyyn pyyntöön näyttää liittyvän ajatus siitä, että vainajalla on sellaisia kykyjä, voimia tai mahdollisuuksia, joita elävällä ei ole. Vainajan tulkitaan olevan avainasemassa kokijan hyvinvointiin myös sen vuoksi, että vainajalla on yhteys sekä toisiin vainajiin että myös muuhun tuonpuoleisen väkeen kuten enkeleihin, Jeesukseen ja Jumalaan. Näin vainajalle puhuminen on vähän kuin esirukouksen pyytämistä; vainajien tulkitaan tulevan eläviä paremmin kuulluksi kuolemanjälkeisyydessä. Jotkut kokijat kohdistavat rukoustyyppisen huolenpidon pyynnön vainajalle, toiset ajattelevat vainajaa enkelinä tai enkelimäisenä:

Tätini on jatkuvasti lähelläni. Näen hänet enkelinä Taivaassa. Kuulen hänen neuvojaan, tunnen, miten hän järjestää asioitani. Juttelen hänelle ja pyydän apua ja neuvoja. Joka päivä kiitan häntä kaikesta.²⁷⁵

Kokijat puhuvat vainajille rukouksin sekä myös rituaalin omaisesti tilanteissa esimerkiksi kynttilää sytyttäessä tai valokuvia katsellessa. Eräänlaisena kokemuksellisenä puheena voitaneen pitää kertomuksissa kuvattuja tilanteita, joissa kokijat käyvät tai viipyvät vainajalle tutuissa paikoissa. Tällaisia ovat vainajan koti tai kotiseutu, kuolinpaikka tai hautausmaa. Näiden tilanteiden keskusteluja kokijat kuvaavat kertomuksissa jonkin verran:

Mummin koti, mummolamme on myös paikka, jossa tunnen aina hänen läsnäolonsa. Siellä tunnen selkeästi myös ukkini läsnäolon! Se tyyni ja rauhallinen rakkauden tunne koko kehossa, kun menen sinne ja myös monen monta kertaa ollessani kalassa, tehdessäni ruokaa, keinuessani.... ja sitten se puuska joka tuo kyneleet tullessaan ikävästä ja rakkaudesta! Kaikki on, vaikka kaikkea emme näekään, mutta voimme tuntea!²⁷⁶

Kuvitelluissa keskusteluissa ja kokemuksellisissa puheissaan kokijat palaavat menneeseen ja myös tulevaan. Kodeissaan kokijat puhuvat vainajille sekä pyyntöinä että omien kuulumisten kertomisina. Rukoustyyppisissä vainajille puhumisilla heiltä pyydetään vastausta, tukea, apua tai sitten koetaan yhdessä hiljaisuutta, yhteyttä. Vähäisessä määrin on kokijoita, jotka kertomansa mukaan lähes päivittäin kertovat vainajille kuulumisiaan. Tilanteessa voi olla valokuva ja kynttilä auttamassa vainajan olemukseen keskittymistä. Onkin kokijoita, jotka kertomansa mukaan apua pyydettyään, tuntevat vainajan olevan lähellä tai osallistuvan elämän kulkuun.²⁷⁷ Nämä tilanteet kertomusten mukaan ovat synnyttäneet kokijoissa hartaudellisia toimituksia, ja kertomuksista

---

²⁷⁵ N161pK372.

²⁷⁶ N50sK150 ja N 50sK151.

²⁷⁷ N192sK481; N193sK484; N54sK148.

välittyy myös koetun pyhyden tunnetta. Se voi tapahtua niin, että vainajan koetaan käyvän kotona:

Nyt lähes päivittäin hetkiä puhun heille. Olen asetellut heidän muistolleen erityisen pöydän, jossa on valokuvia, kukkia ja kynttilöitä. Minusta tuntuu, että kun olen äidin kuoleman jälkeen puhunut hänen kanssaan tällä henkisellä tasolla, olen saanut myös isäni tähän lähelle. Isäni kuollessa en saanut olla läsnä, enkä ehtinyt hyvästellä häntä.²⁷⁸

Rukoustyypisissä vainajalle puhumisissa on luonnon elementtejä:

Olet poissa rakkaani vaikka niin monin sitein olit sieluuni sidottu,
Sinut vieläkin kuulen kuiskeessa tuulen, tuulen kevyessä kosketuksessa poskillani,
luonnon kauneudessa, linnun lohduttavassa laulussa,
niin monin tavoin kuljet mukanani,
tiedän Sinun seuraavan matkaani sieltä kirkkaan tähden tuolta puolen,
tunnen oloni turvalliseksi, jatkan matkaani rakkaat muistot seuranani.²⁷⁹

Kokijat antavat vainajalle käskyjä tai ohjeita

Tilanteissa, joissa kokijat ovat kohdanneet tuntemattoman vainajan tai kalmanväkeä, ovat he kertoneet sanoneensa vainajalle tai vainajille pyynnön tai käskyn mennä pois eteenpäin kuolemanjälkeisyydessä.

Tunsin voimakkaan palaneiden hiusten hajun kotonani. Tiesin, että kotonani on maaläheisiä vainajia. Tarkistin sen vielä heilurin kanssa, jota käytän yliaistillisten asioiden katsomiseen. Pyysin heille, koska yleensä näitä avunhakijoita on enemmän, valonenkelit saattamaan heidät valoon. Haju hävisi.²⁸⁰

Silloin, kun vainaja on ollut hätääntyneenä äkillisestä kuolemasta tai ihmeissään elämän päättymisestä, ovat kokijat kehottaneet vainajaa etsimään muita läheisiä tuonpuoleisesta. Tällaisia mainintoja kertomuksissa on useampiakin:

Tein normaaleja arkiaskareita, mutta tunsin isäni kulkevan koko ajan perässäni, vaikken enää nähnyt. Minua vaivasi hämmentynyt ilmeensä ja illalla maata mennessäni keskityin ajattelemaan häntä ja selitin hänelle, että hän on kuollut enkä minä pysty auttamaan häntä. Pyysin häntä etsimään muutamaa kuukautta aikaisemmin kuolleen äitini. Luin hänelle vielä herran siunauksen.²⁸¹

Kokijat ovat antaneet vainajille ohjeita yhteydenottoihin kuten, että ei tulla pimeään aikaan tai puhua hiljaisemmalla äänellä tai lähestyä varovasti. Seuraavassa kokijalla oli jo ennen mainittua tilannetta ollut yksi vainajakokemuksessa käyty keskustelu:

---

²⁷⁸ N193sK490.

²⁷⁹ N178pK436.

²⁸⁰ N1sK3.

²⁸¹ N21sK59.

Illalla tunsin ensimmäisen kerran hämmennystä kun oli nukkumaanmenon aika ja sanoinkin, että tule päivällä älä pimeässä kun minä pelästyin. Usein olen tuntenut näiden lähes kymmenen vuoden aikana, että hän tulee viereeni ja vaistomaisesti väistän ja annan tilaa.²⁸²

Toisinaan vainajan yhteydenottoja on kokijoiden mielestä liiaksikin, ja kokijoiden tulkinnan mukaan vainajat kuulevat ja ottavat huomioon elävien toiveet sekä pystyvät hallitsemaan osallistumistaan elävien elämään:

N.N:n kuoleman ja hautauksen välillä tapahtui kotonamme kaikkea muutakin epänormaalia.. esim. jääkaappi meni siten sekaisin että kaappi saattoi hälyyttää yhtäkkiä (piipata) ikään kuin ovet olisivat auki, vaikeivät olleet. Valot vilkkuivat ja välkkyivät jne. Tämä loppui hautajaisten jälkeen kun lähetin [hänelle] rakkaudellisen pyynnön siirtyä toiselle puolelle.²⁸³

Kokijat pyytävät merkkiä vainajilta

Kokijat voivat myös pyytää vainajalta merkkiä olemassaolostaan tuonpuoleisessa, mutta tällaisia pyyntöjä on vähän. Pyyntöt voivat olla elässä tehtyjä sopimuksia, kuolinhetken läheisyydessä esitettyjä vainajan lupauksia tai kokijan pyyntöjä. Eräs kokija oli nuorena sopinut isänsä kanssa, että milloin vain kumpi lähtee elämästä ensin, tulee hän tuomaan merkin olemassaolostaan. Kokijalla oli sittemmin useita läsnäolon kokemuksia isästään.²⁸⁴ Pynnön kokija voi esittää myös heti kuoleman jälkeen tai pitkän ajan päästä.

N.N., vanhin poikani [kuoli vuonna] 1999., viisi vuotta sitten pyysin häneltä merkkiä, samana päivänä kirjahyllyssä ollut pojan passikuva lensi päin kasvojani.²⁸⁵

Kokijat pyytävät apua vainajilta

Vainajalta avunpyytäminen on arkisempaa ja konkreettisempaa kuin rukoukset. Vainajalta pyydetään apua, kuten pyydetäisiin lähellä olevalta ihmiseltä. Konkreettisia avunpyyntöjä voi edeltää murheiden tai vaikean tilanteen kertominen; vainajalta toivotaan lohtua, konkreettista apua tai läsnäoloa. Apua voidaan pyytää tietokoneen avaamiseen, tietyn laulun muistamiseen, valintojen tekemiseen tai pieniin arkisiin tilanteisiin:

En tiedä missä mieheni on, mutta jotenkin olen kuvitellut että välillämme on varsin ohut seinä. Hän pystyy seuraamaan minun elämääni ja näkemään minut, mitä minä taas en voi tehdä. Kaikesta huolimatta minä pyydän häntä huolehtimaan itsestäni kun nousen tikkaille tai teen jotain poikkeavaa, missä apu olisi tarpeen. Sanon että auta nyt vanhaa könttynyttä pysymään tikkaille tai fillarin päällä.²⁸⁶

---

²⁸² N101sK254.

²⁸³ N35sK98.

²⁸⁴ N206pK567.

²⁸⁵ M122sK309B.

²⁸⁶ N80sK207A.

Toisaalta, tällaisen avun saamiseen ja vainajan lähellä olemiseen useilla vainajakokemusten kirjoittajilla on vahva luottamus. Niin ikään merkittävä tulevaisuuteen liittyvä uskomus on useilla kokijoilla: vainajakokemuksessa koettu läheinen on vastassa, kun oma lähtö tulee. Joissakin kertomuksissa on myös tällaisia pyyntöjä. Pyyntö on voitu esittää suoraan vainajalle tai jumalallisuudelle:

Rukoilen että hän olisi minua vastassa sitten kun aikani täällä on täysi. Pyydän että pääsisin minäkin Taivaan Kotiin ja ettei enää mikään erottaisi minua [hänestä].²⁸⁷

Kokijat kyselevät kuolemanjälkeisyydestä

Kokijat tiedustelevat kokemuksessaan vainajilta, millaista kuolemanjälkeisyydessä on. Toiset saavat yllättäviä vastauksia, kuten että lapsilla on tylsää tai että vainajat ovat harjoitelleet uusia taitoja. Vastauksena voi olla myös se, että eläviä on vaikea lähestyä, kun suru estää kokijaa huomaamasta vainaja. Jonkin verran kokijat myös kyselevät, ovatko vainajat kohdanneet kuolemanjälkeisyydessä muita sukulaisia ja kuinka he voivat. Seuraavassa sitaatissa kokija kertoo unessa käydystä keskustelusta vainajan kanssa:

Muistin yht'äkkiä tilanteen ja sanoin: 'Sinähän olet kuollut. Minkälaista siellä toisella puolella on?' Hän vastasi, että siellä on ihan ok.²⁸⁸

5.2.2 Vainaja puhuu kokijalle

Tässä tutkimuksessa olen erottanut kolme erilaista vainajien tapaa viestiä. Ensinnä vainajat viestivät välittömästi vastaavalla tavalla kuin eläessään, arkisesti ja eteen tulevan tilanteen mukaisesti. Vainajien toinen tapa viestiä elävälle ihmiselle on ajatuksina tapahtuva telepaattinen kommunikointi. Kolmanneksi vainajat viestivät välillisesti kokijan elämän tapahtumien kautta, jotka kokijat tulkitsevat vainajan aiheuttamiksi; jälkimmäisessä viestitystavassa viesti voi olla myös symbolinen.

Kertomusten mukaan näiden viestintätapojen kautta vainajilta lähtee informaatiota, jonka kokijat vastaanottavat ulkoisin aistein, sisäisin tuntemuksin, unitilassa tai erilaisina symbolisina tapahtumina. Vainajakokemuksessa kokija on viestin näkökulmasta viestin vastaanottaja. Vainajakokemuksen vastaanottotapa on viestintäkanava ja vainajan osuutena on lähettää informaatiota eli viesti.²⁸⁹

---

²⁸⁷ N27sK76.

²⁸⁸ N25sK70.

²⁸⁹ Luvussa 4 olen käsitellyt vainajakokemusten viestien vastaanottotapoja. Vainajakokemuksissa on olennaisesti kyse nimenomaan kommunikoinnista. Pääasiallisin vainajan suora tai tulkittu viesti on se, että vainaja ei ole varsinaisesti kuollut vaan hän jollakin tavalla on olemassa tai kuolemasta huolimatta elää.

Kokijoiden kertoman mukaan vainaja siis lähettää viestin jollakin kolmesta tavasta, joista ensimmäinen on puhumista samalla tavalla, kuin vainaja on puhunut elässään²⁹⁰. Tämä puhuminen ei ole ainoastaan kirjaimellisesti puhumista, vaan kyse on kuolleen läheisen kaikesta ominaisesta käyttäytymisestä. Vainaja, paitsi puhuu omalla äänellään, käyttää myös kieltään ja murretaan kuten on elässään käyttänyt. Myös vainajan puheen intonaatio sekä lausahdukset ovat vainajakokemuksissa samanlaisia kuin elässä on ollut. Lisäksi hengitys, kosketukset, tuoksut sekä se, miltä vainaja näyttää, ovat kaikki vainajalle ominaista tapaa viestittää, että hän on tässä lähellä.

Toiseksi, vainajille ominainen tapa viestittää on kokijoiden kertoman mukaan ajatuksina tapahtuva viestinvälitys. Tätä tapaa kokijat kuvailevat ilman sanoja tapahtuvaksi viestin välitykseksi. Useat kokijat kutsuvat ajatuksina tapahtuvaa viestittämistä telepaattiseksi informaation siirtymiseksi (telepatiatuntemukset luvussa 4.4.2). Tässä informaation välittymisen tavassa kokijat saattavat pohtia jotakin asiaa, toivoen siihen vainajalta vastausta, jonka he sitten kokevat saavansa ajatuksena. Tämä vainajalta saatu informaatio on sisällöltään yleensä vainajalle ominainen, mutta kokijalle ei-ominainen tapa ajatella:

Sitten setäni ”sanoi” minulle: ”Kaikki on hyvin, älä ole surullinen”. En osaa sanoa miten kuulin tuon viestin, sillä ääntäkään ei kuulunut eikä sanoja käytetty, mutta viesti oli erittäin voimakas. Tunsin hahmosta huokuvan suunnattomasti rakkautta minua kohtaan ja jollakin lailla se viestitti minulle, että tuli minun luokseni koska muiden suru esti häntä menemästä heidän luokseen.²⁹¹

Ajatuksina tapahtuvan viestinvälityksen erityinen piirre on se, että vaikka vainajan sanoma välittyy ajatuksina ja ilman ääntä, tilanteessa kokijasta tuntuu kuin vainaja puhuisi. Seuraavan viestin kokija sai tuntemattomalta vainajalta sen päivän iltana, jona yritti auttaa tätä kaupassa, ennen vainajan kuolemaa:

Sain telepaattisen viestin, joka kuului miehen äänellä ja sanoi: ”Kiitos, että edes yritit auttaa!”²⁹²

Kolmas vainajan tapa viestittää on puhua symbolisesti niiden tapahtumien välityksellä, joita kokijan elämässä sattuu. Symbolisesti tulkittujen (luku 4.6) vainajakokemusten yhteydessä olen todennut, että vainajan tulkitaan viestittävän kokijalle symbolien kuten tapahtumien, eläinten tai valoilmioiden välityksellä. Lisäksi vainajan aiheuttamiksi tulkittujen (luku 4.7) vainajakokemusten yhteydessä olen kertonut, että kokija tulkitsee vainajan aiheuttaneen tietyn tapahtuman tai ainakin vaikuttanut ratkaisevasti tapahtumien kulkuun. Tällaisia ovat esineisiin ja sähkölaitteisiin liittyvät episodit. Tapahtumien aiheuttamisella ja kokijan elämään puuttumisella kokijat tulkitsevat vainajan viestittävän ihmissuhteen jatkumista, huolenpitoa ja auttamista, sitä että vainaja on läsnä ja vuorovaikutuksessa niin kuin on elässäänkin ollut.

---

²⁹⁰ *Vainajasta puhuminen pitää itse asiassa sisällään kaikki kokemustyypit: vainaja ”puhuu” ulkomuodollaan, kosketuksellaan, lähellä olemisellaan tai sillä, että kokija voi hänet haistaa tuoksusta.*

²⁹¹ *N10sK30.*

²⁹² *N31sk157; N61sK156A.*

5.2.3 Vainajan viestin sisältö

Aineiston kertomusten mukaan vainajien viestien sisällöt jakautuvat neljään teemaan. Ensinnäkin vainajien viestin informaationa on, että hänen olemassaolonsa jatkuu. Toiseksi, vainaja viestittää sanomansa elämään jääneelle siinä tarkoituksessa, että elävän elämä tai olotila helpottuisi; nämä viestit sisältävät lohdutusta ja mukanaoloa. Kolmanneksi, vainajalla on elävälle jokin erityinen viesti, joka liittyy heidän väliseen ihmissuhteeseen; tämä voi sisältää sovintoa, yhteyttä tai anteeksipyytämistä. Neljänneksi, vainajan viestin sisältönä voi olla avunpyyntö vainajakokemuksen kokijalta.

Viesti vainajan olemassaolon jatkumisesta

Yleisin kokijoiden tulkinta vainajakokemuksen tarkoituksesta on se, että vainaja haluaa ilmaista, että hänen olemassaolonsa jatkuu kuolemasta huolimatta. Kokijoiden tulkinnan mukaan vainaja viestittää, että hän ei ole varsinaisesti kuollut, vaan hän tai jokin kommunikointiin pystyvä tietoinen osa hänestä, jatkaa olemassaoloaan. Kokijan tulkinta olemassaolon jatkumisesta ei aina ole selvästi havaittavissa. Monesti tulkinta välittyi koko kertomuksesta viitteellisesti, toisinaan selvästi artikuloiden:

Katsoin ulos ikkunasta, kun tunsin että huoneessa on joku. Säikähdin, sillä ovi oli edelleen kiinni. Kun käännyn, näin setäni. Hän oli aineeton hahmo ja kuitenkin heti tunnistettavissa.

Yhtä nopeasti kuin hahmo oli ilmestynyt, se katosikin. Tapahtuma jätti minuun syvän rauhan tunteen ja varmisti minulle sen, ettei varsinaista kuolemaa ole, on vain siirtymistä todellisuudesta toiseen. Siitä lähtien pelkoni kuolemaa kohtaan on koko ajan vain pienentynyt.²⁹³

Etenkin kuolinhetkellä ja ensimmäisten viikkojen aikana kuoleman jälkeen tapahtuvia vainajakokemuksia kokijat kutsuvat usein jäähyväisiksi tai hyvästijätöiksi. Vaikka kuolinhetkellä tapahtuvissa vainajakokemuksissa kokijalla ei ole tietoa kuolemasta, tulkitsevat kokijat kokemuksen silloinkin jäähyväisiksi. Tällöin koetaan, että kyseinen henkilö jättää hyvästit, kertoo lähtevänsä sillä hetkellä pois elämästä.

Havahduin illalla hieman hämärässä huoneessa siihen, että aivan kuin oven läpi olisi tullut joku ja se joku oli kuin plastiikkainen ihmishahmo. Sanoin hahmolle: Mene pois, minua pelottaa." Kun hahmo kulki ohitseni, tunnistin mummoni hajun. (Hajuaistihan on maailman vanhin aisti.) Mummo tuli jättämään jäähyväisiä, sen tajusin vasta myöhemmin. Hahmo meni pois ovea vastapäätä olevasta ikkunasta. Ikkunan läpi. Olisin voinut mennä perässä, mutta jokin pidätteli minua. Tiesin silloin, että mummo on kuollut. Kun muutaman päivän kuluttua palasin vanhempieni luo [n.n:n taloon] sain kuulla suru-uutisen. Minulle tämä "näky" kertoi, että kuolemaa ei ole.²⁹⁴

---

²⁹³ N10sK30.

²⁹⁴ N105sK264.

Tyypillisesti kuolinhetken jäähyväiset ovat unia, valveunia, lähellä olon tuntemuksia tai näköaistimuksia. Niissä kokijat kertovat heille välittyvän syvää rauhaa ja turvallisuutta kuolemisen huolimatta. Ihmissuhde ja yhteys jatkuvat, sillä olemassaolo jatkuu, vaikka kuolemaa hämmästellenkin:

Toinen, hyvin todentuntuinen uni tuli heti äitini siunauksen jälkeen: Unessa näin äitini lapsuuteni koulutieni varrella, [n.n.-järvellä], vanhan sahan luona. Huudahdin äidilleni hämmentyneenä: Äiti kuinka sinä olet siinä? Sinähän olet kuollut? Äiti vastasi lempeällä äänellä: Minulla on nyt kaikki hyvin. Uni oli äärimmäisen toden tuntuinen. Aamulla herätessäni muistin kaiken selkeästi, niin selkeästi, että uskoin todellakin tavanneeni äidin yöllä. Edelleenkin yli 15 vuoden jälkeen muistan täysin selkeinä uneni, tunteineni, äänenpainoineni jne..²⁹⁵

Toisaalta vainajat välittävät informaatiota, että heidän olemassaolonsa jatkuu elämää muistuttavassa olotilassa, arkisten askareitten parissa. Voidaan olla haravoimassa pihaa, tapaamassa muita vainajia, ulkoiluttamassa koiraa tai urheilemassa:

Lisäksi näin unen, jossa hän [vainaja] pelasi koripalloa ottelussa. Istuskelin itse vaihtopenkillä ja pohdin pitäisikö muille pelaajille ja yleisölle kertoa hänen olevan oikeasti kuollut. Hän piti tätä tarpeettomana ja osoitti tyypillisen vaatimattomaan tapaansa, ettei asiasta kannata tehdä turhaa numeroa.²⁹⁶

Oheisen lainauksen keskustelussa on huomionarvoista se, että sekä elävä että vainaja pelasivat yhdessä koripalloa, jota olivat myös eläessään pelanneet. Kumpikin tuntui tietävän, että toinen heistä oli kuollut. Elävä pohti, pitäisikö yleisölle kertoa, että pelissä on jotakin tavallisuudesta poikkeavaa – kuollut pelaa elävien joukossa. Vainaja itse oli sitä mieltä, ettei siihen ollut mitään syytä. Oikeastaan tämä uni on erinomainen esimerkki vainajakokemuksesta kohtaamispaikkana; näyttämöllä ei tehdä eroa, ovatko pelaajat eläviä tai kuolleita. Heillä näyttää kummassakin tapauksessa olevan samanlaiset ominaisuudet.

Vainajat lohduttavat surevia

Toiseksi yleisin kokijan tulkinta vainajan viestistä on, että vainaja ottaa yhteyttä elävään siksi, että elämään jääneen elämä helpottuisi. Kokijoiden tulkinnan mukaan vainaja haluaa lohduttaa surevaa sekä parantaa hänen olotilaansa ensisijassa antamalla ymmärtää, että ihmissuhde ja yhteys jatkuvat kuolemasta huolimatta. Vainajat viestivät, että he voivat hyvin, ovat toisten läheisten luona ja että mikään ei oikeastaan ole muuttunut, sillä yhteys jatkuu. Vainajat osallistuvat elävien elämään, arkeen ja juhlaan; *Uskon, että hän seuraa elämäni edelleenkin*²⁹⁷. Seuraavan kokemuksen kirjoittajalla oli syytä odottaa isänsä yhteydenottoa tuonpuoleisesta, vaikkakaan kokija ei välttämättä odottanut seuraavanlaista tapahtumien kulkua lapsensa 2-vuotisjuhliissa:

---

²⁹⁵ M119sK292.

²⁹⁶ M188sK471B.

²⁹⁷ M125sK315C.

Yöllä sitten isäni kuoli 1 jälkeen 18.1.n.n. Meillä oli sopimus, että kumpi kuolee ensin tulee toiselle kertomaan onko sen jälkeen mitään. 1.5.n.n. iltapäivällä istuin sohvalla huilaamassa. Oli esikoiseni 2v juhlat juhlittu ja vieraat poistuneet. Näin isäni. Se näky muistutti hyvin valaistua valokuvaa, koska en nähnyt hänestä kun yläosan. Hänellä oli päällään valkoinen paita. Jollaista hän muutenkin paljon käytti. Ei solmiota. Kirkas valo tuli takaa. Kaikki kuin loisti. Hän sanoi ainoastaan ”kävisin teidän luonanne useammin, mutta kun en kerkiä”. Sen jälkeen hän hävisi. Siitä jäi varmuus elämän jatkumisesta kuoleman jälkeen ja ilo siitä, että sain tavata hänet taas yllättäen.²⁹⁸

Surua helpottava lohdutus voi syntyä jo sen informaation myötä, että vainajan olemassaolo jollakin tavalla jatkuu. Usein kuitenkin lohdutus ja surun helpottuminen käyvät ilmi kertomuksissa seuraavan sisältöisin sanoin; *minä olen nyt terve tai tulkinnoin ehkä hän ilmestyi siksi, etten surisi tai minulle kokemuksesta tuli tunne, että ei kannata surra*. Kun vainaja voi kuolemanjälkeisyydessä hyvin, antaa se edellytykset myös surevalle voida paremmin:

Ensimmäisessä unessa hän vei minut ullakon tyypiselle tasanteelle erilaisten esteiden ja mutkien kautta. Lopulta seisoiimme ihmisryhmässä, jossa kaikki olivat hyvin onnellisia ja seesteisiä, niin myös ystäväni. Hän hekkui iloa ja tasapainoa. Itse olin jollakin tavalla hukassa ja porukasta poikkeava. Nojasin sauvaan ja tasapainoni horjahteli. Unesta välittyi voimakkaasti ystäväni onnellisuus sekä myös ympäröivien ihmisten erityinen onnellisuus ja tasapaino. En kuulunut joukkoon. Uskon että elämän rankan ja nopean päättymisen jälkeen, hän halusi välittää tiedon, että tuonpuoleisessa hän voi hyvin.²⁹⁹

Vainajakokemusten tapahtumien runsaus vaihtelee, toisinaan viesti on yksinkertainen rikkaissa tapahtumissa, joskus vainajan ele on melko pieni. Seuraavan lainauksen mukaan sureva kokee hänelle välittyneen vainajan kosketuksesta lohtua:

Vuonna [19vv] kuoli rakas tätini. Aina muistan kun samana päivänä makasin sohvalla ja ”joku” painoi käntensä nilkkani kohdalle. Mielestäni lohduttaakseen ja kertoen: ”kaikki on hyvin”. Tämä kokemus oli niin aito ja syvä, että minulle se on totta.³⁰⁰

Joissakin vainajakokemuskertomuksissa raja kuolemanjälkeisyyden ja elämän välillä näyttäytyy jyrkkänä. Kokijoita kertomusten mukaan hämmentääkin se, että elävän suru on niin syvä, kaipaus voi tuntua kipuna, vaikka samalla kuollut on olemassa ja voi hyvin. Vainajan hyvinvointi elämän kärsimyksestä huolimatta parantaa surevan olotilaa. Seuraavan kertomuksen mukaan, vaikka suru elävien mielestä voisi olla ymmärrettävää, ei vainajalta vie kauan aikaa, kun hän kuolemanjälkeisyydessä oivaltaa näkymättömästä yhteydestä ja ajattelee suremisen olevan turhaa:

---

²⁹⁸ N170pK395.

²⁹⁹ N74sK191.

³⁰⁰ M107sK268.

Veljeni kuoli liikenneonnettomuudessa 21-vuotiaana. Itse olin silloin 18-vuotias. Siunaustilaisuudessa olin hyvin rauhallinen. Oli kuin olisin kuullut katonrajasta, alttarin vasemman reunan tasalta äänen, joka piti suremista täysin turhana.³⁰¹

Vainajan viestin motiivi on parantaa ihmissuhdetta ja elävän elämää

Kolmanneksi yleisin kokijoiden tulkinta siitä, mitä vainaja haluaa viestittää elävälle, on jokin erityinen informaatio. Näitä erityisiä viestejä on kolmenlaisia: vainajaan liittyviä, vainajan ja elävän väliseen ihmissuhteeseen liittyviä sekä elävän ongelmaan tai tuleviin haasteisiin liittyviä.

Vainajaan liittyvän informaation välittyminen on yleensä jotakin sellaista, mitä vainaja haluaa kertoa itsestään tai olemisestaan kuolemanjälkeisyydessä. Vainaja voi viestiä tavanneensa jonkun läheisensä tai ymmärtävänsä jotakin, mitä ei eläessään ymmärtänyt. Kokijalle välittyvä informaatio voi liittyä myös vainajan tavaroihin tai omaisuuteen. Tällainen on aineistossa kokijan tulkinta valveudessa saamastaan tiedosta, että vainajan keittiössä on suuri määrä rahaa. Kokija kertoi kokemuksen jälkeen rahojen myös löytyneen.³⁰² Seuraavassa kokija tulkitsee vainajalta välittyvän tietoa tuonpuoleisesta:

Hautajaisten jälkeen meni muutama viikko, kun näin unen, missä kuljimme [työrakennuksen] tiloissa ja juttelimme iloisesti kaiken maailman asioista. Pysähdyimme varaston ovelle ja [vainaja] kertoi kuinka kaikki sairauden vaivat ovat nyt poissa ja kuinka hän nyt saa olla yhdessä [aiemmin] menehtyneen [lapsensa] kanssa.³⁰³

Vainajaan liittyvät viestit sisältävät myös kuoleman jälkeen vainajan olotilan ja kehittymisen kuvauksia. Seuraavassa viestin on välittynyt sanomisen sijaan se, miltä vainaja on näyttänyt; vainajan käyttäytymisessä suhteessa elettyyn elämään on kertomuksen mukaan tapahtunut muutos:

Äiti sen sijaan on melko nuoren näköinen, keski-ikäinen ja hymyilee hyvin lempeästi katsoen minua. Äitini ei ole eläessään ollut kovinkaan hellämielinen, vaan enemmänkin perisuomalaiseen tapaan melko vähän tunteitaan näyttävä henkilö.”³⁰⁴

Ihmissuhteeseen liittyvänä erityisenä viestinä voi olla vainajan halu sovinnontekoon, anteeksipyyntö tai kokijan syyllisyyden lieventämiseen tähtäävän informaation viestittäminen. Vainaja voi esimerkiksi välittää näkemyksensä, että itsemurha ei ole ollut kenenkään elävän syy. Viesti voi olla sovinnonteon ohella jonkun erityisen teon anteeksipyyttämistä kuten sellaista, miten vainaja oli kohdellut kokijaa lapsena. Aina vainajan sovitteluyritykset eivät kuitenkaan onnistu, ainakaan ensimmäisellä kerralla:

---

³⁰¹ M108sK271.

³⁰² N200pK532.

³⁰³ N191sK477.

³⁰⁴ N16sK51B.

N.N. [yhteisen lajin] harrastaja, tulimme huonosti toimeen keskenämme, kuolinsyytä en tiedä, n 30 vuotta sitten, tuli kuolinyönään unessa tekemään sovintoa, en tehnyt.³⁰⁵

Tuleviin haasteisiin liittyen vainaja voi välittää jotakin sellaista informaatiota, minkä saaminen lisää kokijan hyvinvointia tai elämässä etenemistä. Informaation sisältönä voi olla hyvinkin konkreettinen viesti, emotionaalisesti koettu sovinto tai elämässä olleen asiantilan muutos tai uusi näkökulma. Huomattavissa määrin erityisenä viestinä kokemuskertomuksissa esiintyy vainajien varoituksia vaaroista ja huomion kiinnittämisiä erityisissä tilanteissa. Sisältöinä ovat olleet autolla ajaessa vauhdin hiljentäminen, työnteon vähentäminen, unesta herättäminen tai kehotus mennä lääkärille. Ne liittyvät kokijan elämään tai tuleviin tapahtumiin, kuten seuraavassa lainauksessa:

Olen itse tulkinnut vanhempien ilmestymisen uniini että he tulevat aivan kuin varottamaan minua jostakin. Näin olen jollain tasolla osannut varautua jo etukäteen edessä oleviin haasteisiin. Olen oikeastaan ollut siitä kiitollinen.³⁰⁶

Viesti vainajan yhteydenoton motiivina ilmenee myös kokemusten tunnelmissa. Aineiston analyysissä olen eritellyt vainajakokemusten sisäiset tunnelmat eli millaisia kokemukset ovat sisällöltään. Myönteiset tunnelmat olen jaotellut ryhmiin, jotka ovat *todentuntuiset tunnelmat, hyvät tunteet, voimaantumista aikaan saavat sekä viestit*. Viestit ovat aineiston kertomuksissa toiseksi yleisin myönteinen tunnelmaluokka, sisältäen alaluokkina informaation välittymisen, hyvästijätön sekä ratkaisematta jääneen asian selviämisen. Neljäsosassa vainajakokemuksia sisäisenä tunnelmana on *viesti*.

Vastaavasti kielteiset tunnelmat olen jakanut tunnelmaluokkiin, jotka ovat *viestit*, voimaannuttavien vastakohtana *voimia vievät sekä todentuntuiset*. Viestien kielteiseen tunnelmaluokkaan kuuluu varoitusviesti, joita on aineistossa noin 5 %. Aineiston vainajakokemusten myönteiset ja kielteiset tunnelmat yhteenlaskettuina ilmenee, että yleisin vainajakokemusten tunnelma on *todentuntuisuus*, vaikkakin *viesti* on toiseksi yleisin tunnelma. Näin siis viestit ovat keskeisiä kokemusten sisällöllisenä tunnelmana.

Läsnäolokokemukset eivät ole pelottavia, ensimmäistä kertaa lukuun ottamatta. Niissä on aina ollut jotain todellisuudesta kertovaa ja isällä on ollut jotain asiaa.”³⁰⁷

Vainajat pyytävät apua

Neljänneksi yleisin vainajan viestittelyn motiivi aineiston kertomuksissa on vainajan avunpyyntö, kuollut pyytää elävältä apua. Avunpyyntö voi koskea konkreettista elämään liittyvää asiaa, eikä se välttämättä liity kokijaan eikä vainajaan:

---

³⁰⁵ M122sK305.

³⁰⁶ N24sK69.

³⁰⁷ N204sK550.

Sitten on vielä kokemus, kun kaverini, emme olleen ystäviä, vaan tuttavii, pyysi minua hoitamaan lastaan ja hoidinkin tätä yksivuotiaista vajaan vuorokauden. Edellisenä yönä näin voimakkaasti mieleen jääneen unen, jossa mies, jota en tuntenut pyysi/vaati minua voimakkaasti vedoten antamaan myönteinen vastaus lapsenhoitopyyntöön. Kaverini veli oli tehnyt itsemurhan ja koin, että unessa oleva mies oli tämä veli, joka koki että sisko tarvitsee apua, koska heidän välit olivat läheiset. Vastasin siis myöntävästi hoitopyyntöön. En ollut koskaan ennen tavannut missään yhteydessä tätä miestä. Kokemus unessa ja sen mieleen jääminen oli hyvin voimakasta.³⁰⁸

Vainajan avunpyyntö voi koskea sitä, että vainajalla on vaikeuksia sopeutua olemaan kuolleen. Joidenkin vainajakokemuskertomusten mukaan on vainajia, jotka kokevat olemassaolonsa epävarmana ja outona. Vainajat saattavat olla hämmästyneitä omasta kuolemastaan ja pyytävät apua tai ohjeita. Toiset vainajat ovat kertomusten mukaan pyrkineet todistamaan sen, että he yhä elävät eivätkä ole kuolleet. Jotkut vainajat pyytävät apua eläviltä jopa palatakseen takaisin elämään:

[Isä] oli vilpittömän hämmentynyt kuolemastaan ja kyseli oliko hänellä mahdollisuutta palata takaisin elävien joukkoon. Selitin hänelle unessa, ettei se enää tässä vaiheessa kävisi päinsä. Isä tyytyi vastaukseen, vaikka oli edelleen ymmällään ja jotenkin osaamaton olemaan kuollut.³⁰⁹

Vainajan avunpyyntönä voi olla myös viestin vieminen toisille sureville tavoitteena jonkun muun kuin kokijan tai vainajan hyvinvointi, muiden ihmissuhteitten parantaminen:

Jonkinlaiseen ajatuksettomaan tilaan siinä varmaan "humpsahdin", mutta edessäni oli aivan yllättäen valkoinen pilvi, jonka keskellä oli isäni kasvot (kirkkaina ja luonnollisen kokoisina) sen näköisenä, kuin hän on n. kaksikymppisenä sotilaskuvassaan. "Kuulin" sanat: "Ei tarvitse pelätä, minä vartioitsen N.N:ää [lempinimi]!" Heti tajusin, että "viesti" oli tarkoitettu äidilleni, joka kovasti suri ja kaipasi isääni sekä tunsu yksinäisyyttä puolison poistuttua.³¹⁰

5.2.4 Vainajan viestin kontekstisidonnaisuus

Vainajakokemusten kautta välittyvä viesti liittyy usein kokijan elämäntilanteeseen. Tämä merkitsee sitä, että kokijan elämäntilanne on konteksti, johon viesti asettuu esimerkiksi tuoden ajankohtaista apua tai tukea. Viestin suhde kokijan elämäntilanteeseen voi olla selvä eli eksplisiittinen tai viitteellinen eli implisiittinen. Kontekstin ollessa selvä, vainajakokemuksen tapahtumat tai kokijan saama viesti ovat välittömässä, kiinteässä ja konkreettisessa yhteydessä kokijan elämäntilanteeseen. Tällainen voi olla lujaa autoa ajavalle rauhoittava viesti *hiljennä vauhtia*. Konkreettisena, selvästi kokijan elämään liittyvänä viestinä kokemuskertomuksissa ovat esimerkiksi vainajakokemuksessa välittyneet ohjeet toimia tietyissä ongelmatilanteissa, ohjeistus hautajaisjärjestelyissä,

---

³⁰⁸ N74sK193.

³⁰⁹ M188sK467.

³¹⁰ N53sK134.

kehotus lisätä lepoa tai etsiä uutta näkökulmaa stressaaviin asioihin tai jopa saada muistutus keräykseen menevistä vaatteista.

Vainajakokemuksessa välittyvän viestin kontekstisidonaisuus voi olla selvä, mutta symbolinen. Konteksti voi esiintyä kokijan elämään symbolisesti liittyvänä niin, että se edellyttää tulkintaa. Tällainen viesti on jo aiemmin siteerattu esimerkki vainajan kehotuksesta kokijalle, että tämän tulisi suhtautua vainajan hautajaisiin niin kuin koulun kevätjuhliin.

Viestin suhde kokijan elämän kontekstiin voi olla myös viitteellinen. Tyypillisesti tällaisia ovat kokemukset, jossa kokija kuulee kutsuttavan itseään nimeltä tai lausuttavan jonkin sanan. Nämä kokijan oman elämän kontekstissa kuullut sanat tulevat merkityksellisiksi ja ulkopuolisesta ymmärretyksi, kun kokija kertoo olleensa juuri tuolloin yksinäinen ja surullinen; kuulemansa sanat olivat hänelle merkki vainajan huolenpidosta, mukana elämisestä, elävän elämän ja huolten jakamisesta.

Kontekstisidonaisuudesta tulkittu viesti voi olla samalla kertaa viitteellinen ja symbolinen tai ainakin tulkinnallinen. Sisällöllisesti vainajan viesti on kertomuksen mukaan selvästi yhteydessä kokijan elämään, mutta vain kokijan tulkinnan mukaan. Tällaisia ovat tyypillisesti unikokemukset ja niissä käyty keskustelut. Seuraavassa lainauksessa liikutaan paitsi tämänpuoleisen ja tuonpuoleisen välillä, myös maantieteellisesti tuttuun paikkojen sekä mielen tasojen välillä:

Muutama vuosi sitten kuulin uessani äitini soittavan minulle puhelimella. Hänen äänensä oli samanlainen kuin hänen eläessään, mutta jotenkin ”metallinen” ja kuuluvuus oli täysin häiriötön. Hän kysyi vain, ”No, mitäs [sinulle] nyt kuuluu (pitkästä aikaa)? Minä kysyin, ”Missä sinä nyt olet?” Hän vastasi yllättävästi, että ”täällä N-rannassa” (kesäpaikkamme N:n [paikassa]). Sanoin, että ”eikös siellä ole nyt aika kylmää?”, johon hän vastasi, ettei palele ollenkaan. Äitini alkoi sitten kuvailla oloaan ”kulmahuoneessa” ja puhe katkesi kuin leikkaamalla. Tapahtuman jälkeen tunsin kokeneeni yhteyden oton toisesta ulottuvuudesta. Mitään yllä sanottua tärkeämpää ei siinä sanottu. Itse ajattelin kysymyksessä olleen samoin kuin esineiden ilmaantumissa, että tahdottiin ilmoittaa olemassaolosta kuoleman jälkeen toisenlaisessa maailmassa.³¹¹

Unen symboliikan kerrokset saattavat olla myös kuvia luonnosta, aforismeja tai arvoituksia, joita kokijoidenkin on pitänyt pohtia. Seuraavan lainauksen viestin konteksti on sidoksissa kokijan elämään; kertomuksen mukaan kokija toteaa, että viestistä on koitunut hänelle hyvää:

Vuosia sitten näin unen, jossa isoisäni omassa mökissään, makasi sängyssä. Kysyin häneltä, miksei hän ole tullut aikaisemmin käymään. Vaari vastasi, ettei ole voinut tulla, koska minulla oli ollut perinnönpelko.... Minulla meni jonkin aikaa ennen kuin ymmärsin, mitä perinnön pelko tarkoitti. Vaarilla oli usein tapana käyttää vertauskuvallisia sanontoja. Esimerkiksi, jos ei oikein ymmärtänyt jotain, hän sanoi, että ’tappelee nolon kanssa’. Perinnön pelko on kuoleman pelko. Jollain tavalla elämäni selkeytyi tämän unen jälkeen.³¹²

---

³¹¹ M144pK343B.

³¹² N180pK444.

Viestin implisiittinen kontekstisidonnaisuus kokijan elämään ilmentyy ennen muuta kokijan kokonaisvaltaisena tulkintana siitä, mitä kokemus hänelle merkitsee. Tällöin yleensä kokijat kokevat viestin lohduttavan, tukevan, opastavan, parantavan tai voimistavan heitä, vaikkei vainajalta kokemuksen tapahtuessa varsinaista verbaalista viestiä edellä mainituista huolenpidon toimista aina välittyisikään. Usein tämänkaltaiset vainajakokemusten sidonnaisuudet kokijan elämään lähentävät kokijan ja vainajan ihmissuhdetta: etäisyys poistuu, syyllisyys häipyy tai erottavat asiat poistuvat. Vainajakokemuksen jälkeen ihmissuhde voi kokijan tulkinnan mukaan paremmin kuin ennen kokemusta. Kyseessä voi olla myös metaforinen kuva joko kokijan ja kuolleen ihmissuhteesta tai sitten tulkinta viittauksesta kokijan hyvin henkilökohtaiseen elämäntilanteeseen:

Löysin isäni kuolleena, kun menin käymään hänen luonaan. Hyvin pian isän kuoleman jälkeen, näin hänestä unta. Kuten äitini, myös isäni oli unessa taas nuori. Hän oli ollut eräihminen ja kulki aina kiikarit mukanaan ja bongasi eläimiä luonossa. Unessa hän oli noin kaksikymppinen. Hänellä oli saappaat jalassa, kiikarit kaulassa ja vanhanmallinen lakki päässä. Hän oli iloinen ja innostunut. Ymmärsin, että hän halusi viestittää unen kautta, että hänellä on hyvä olla ja että hän tekee nyt sitä, mistä pitää. Jotenkin hän viestitti minulle myös kiitoksen siitä, että olin huolehtinut hänestä äidin sairastuttua ja kuoltua. En osaa sanoa miten sain viestin, mutta herätessäni vain tiesin saaneeni sen. Se helpotti oloani paljon, sillä vaikka olin tehnyt kaikkeni hoitaakseni isääni mahdollisimman hyvin, tunsin usein itseni riittämättömäksi.³¹³

Vuorovaikutusta elävän ja vainajan välillä voitaneen tulkita tapahtuneen selkeimmin silloin, kun vainaja kokijan tulkinnan mukaan vastaa elävän viestittelyyn. Tällaisia ovat pyydettyä tapahtuneet vainajakokemukset. Aineiston kokemuksista kertomusten mukaan noin 2,5 % on kokijoiden kertoman mukaan sellaisia, jotka ovat tapahtuneet heidän pyynnöstään. Näissäkin olen katsonut osallistumiselle asetetun kriteerin spontaanisuuden suhteen täyttyneen, sillä kokemukset ovat tapahtuneet jonkin ajan kuluttua pyynnön esittämisestä. Esimerkiksi eräs kokija kertoo pyytäneensä kuolleelta ystävältään merkkiä kuolemanjälkeisyydestä ja muutaman päivän päästä vainajan valmistama esine putosi lattialle.³¹⁴ Toisessa tapauksessa oli saman kokijan toinen pyydettyä tapahtunut vainajakokemus; hän pyysi puolitoista vuosikymmentä aiemmin kuolleelta työtoveriltaan merkkiä olemassaolostaan tuonpuoleisessa, ja parin päivän sisällä kukkaruukku putosi seinältä, minkä kokija tulkitsi vastaukseksi.³¹⁵

---

³¹³ *N10sK34.*

³¹⁴ *M122sK306.*

³¹⁵ *M122sK310.*

5.3 Vainajan uusi biografia

Tässä luvussa tarkastelen kokemuskertomusten kuvauksia vainajan uuden biografian rakentumisesta reflektiassa Continuing Bonds-suruteorian kanssa. CB-teorian mukaan surevan vainajasta puhumisen ja vainajalle puhumisen myötä surevan kuva tai käsitys vainajasta vähitellen muuttuu henkilön kuoleman jälkeen. Biografian uudelleen muotoutumisessa sekä yksilöllinen että sosiaalinen taso (Walter 1996). Kertomusten mukaan vainajan biografiassa tapahtuu tällaista uudelleen muotoutumista vainajasta puhumisen ja vainajalle puhumisen myötä. Tutkimusaineistoni kertomusten mukaan vainajan biografian uudelleenrakentumiseen liittyy kuitenkin myös kolmas taso, vainajakokemusten vuorovaikutuksen taso. Tämä kolmas taso on osana siinä, millaiseksi kokijan kuva/käsitys vainajasta muodostuu. CB-teoriasta poikkeavasti aineiston kokemuskertomusten mukaan myös vainajakokemukset näyttävät vaikuttavan olennaisesti vainajan uuden biografian muotoutumiseen. Vainajakokemuksen myötä surevan suhde vainajaan muotoutuu uudelleen ja vainajakokemusten todentuntuisuus on vahvistamassa tätä ihmissuhteen uudelleen muotoutumista. Näin ollen tarkasteluni siitä, mitä aineistoni kertoo vainajan biografian muotoutumisesta, on nähtävä vuorovaikutuksessa CB-teorian kanssa.

Seuraavassa luon katsauksen ensin vainajan biografian uudelleenmuotoutumiseen vainajakokemusten vuorovaikutustason näkökulmasta. Sen jälkeen tarkastelen vainajakokemusta vainajaan olevan ihmissuhteen uudelleenmäärittäjänä. Kolmanneksi esittelen aineistolainoin vainajakokemusten todentuntuisuutta vainajan uuden biografian perustana sekä tarkastelen todentuntuisuutta vahvistavia erityispiirteitä. Lisäksi tuon tutkimusaineistosta esille vainajan tunnistamiseen liittyviä löydöksiä.

5.3.1 Kuva puhutusta, kuullusta ja koetusta vainajasta

Aineiston kertomuksista on löydettävissä CB-teorian mukaista vainajan biografian uudelleen muotoutumista vainajasta puhumisen ja vainajalle puhumisen myötä.³¹⁶ Vainajan biografian uudelleen muotoutumista on kertomuksissa nähtävissä yksilöllisesti, mutta myös postuumisti. Uusi biografia muotoutuu tulkitsemalla vainajan elämää kuoleman perspektiivistä. Tällöin vainajan eläessä tapahtuneet asiat näyttävät uudenlaisilta, kun niitä katsotaan suhteessa vainajan koko elämään ja jo tapahtuneeseen kuolemaan. Elämäntehtävä piirtyy erilaisena, kun koko elämä on jo eletty. Surevat tulkitsevat myös monet vainajan tekemät valinnat eri tavoin kuin vainajan eläessä, koska enää ei ole mahdollisuutta valita uudelleen. Tämä näkökulma tuo kokemuskertomusten mukaan sureville myös ymmärtämystä vainajaa kohtaan.

Toisaalta vainaja nähdään sosiaalisella tasolla paremmassa valossa kuolemansa jälkeen myös ääneen lausumattomissa kulttuurisissa säännöissä. Yleisenä normina saatetaan pitää ajatusta siitä, että vainajasta ei puhuta pahaa; muistellaan vain vainajan hyviä puolia sekä hänen tekemiään yleisesti arvostettavia valintoja. Taustalla saattaa olla uskomuksia, että

---

³¹⁶ Walter 1996.

vainaja saattaa kuulla, mitä hänestä puhutaan. Mielenkiintoista onkin se, että vainajakokemusten mukaan vainaja seuraakin läheistensä elämää. Monien kertomusten mukaan vainajat, etenkin pian kuoleman jälkeen, seuraavat läheltä elävien läheisten elämää.

Kokijan muisteluissa ja keskusteluissa vainaja alkaa näyttää erilaiselta, kuin hän eläessään oli ollut. Kielteiset ja epämiellyttävät puolet unohtuvat ja jäävät yhä enemmän taka-alalle. Vainajasta puhutaan hyvää. Näin vainaja, sekä lähimpien että myös etäämpää hänet tunteneiden katseissa, näyttää paremmalta kuin mitä hän eläessään todellisuudessa oli. Myös vainajaa aktiivisesti muisteltaessa keskitytään enemmän myönteisiin asioihin kuin kielteisiin. Tapahtuu eräänlaista glorifointia, kun kuva vainajasta suruprosessin myötä muuttuu kokijan henkilökohtaisella ja myös sosiaalisella tasolla.

Vainajan biografian uudelleenmuotoutumisessa on kertomusten mukaan yksityisen ja sosiaalisen tason lisäksi kolmas taso, vainajakokemusten vuorovaikutuksen taso. Siihen, millaiseksi kuva vainajasta muodostuu, ei vaikuta yksinomaan surevan henkilökohtainen vainajasta ja vainajalle puhuminen sekä sosiaalinen ja julkinen vainajan biografian uudelleenrakentuminen, vaan myös vainajakokemusten vuorovaikutuksen taso. Kokemuskertomusten valossa kuva vainajasta on erilainen kuin mitä se on hänen eläessään ollut sekä myös muuttuva. Tämän tutkimuksen mukainen vainajakokemuksen vuorovaikutuksen taso biografian uudelleenmuotoutumisessa poikkeaa Walterin (1996) artikuloimasta CB-teoriasta.

Kuolemanjälkeisyydessä kuva vainajasta muotoutuu erilaiseksi kuin mitä se on vainajan eläessä ollut: hyvin usein vainajat ovat ja käyttäytyvät sellaisina kuin he ovat eläessään parhaimmillaan olleet tai sellaisina kuin he olisivat voineet olla. Olemukseltaan vainajat ovat myönteisempiä, valoisampia, iloisempia, kannustavampia ja vähemmän eristäytyviä tai sisäänpäin kääntyneitä kuin eläessään – aivan kuin he olisivat toipuneet elämän jättämistä jäljistä. Aineiston mukaan vainajat näyttävät pystyvän hyvin pitkälti myös toteuttamaan sellaisia asioita, joita he eivät eläessään jostakin syystä olleet kykeneviä toteuttamaan. Ihmissuhteen näkökulmasta kokemukset ovat ihmissuhdetta korjaavia kokemuksia, jotka voivat parantaa elämän aikaisia haavoja:

Unessa äiti oli nuorempi kuin kuollessaan, näin hänet ja juoksin hänen syliinsä sanoen: ”Äiti”. Sellaista ei tapahtunut, kun hän oli elossa.³¹⁷

Aineiston kokemuskertomusten mukaan vainajan biografian uudelleen muotoutumista tapahtuu paitsi surevien taholta että kokijoiden tulkinnan mukaan myös itsensä vainajien taholta. Joidenkin kokijoiden pohdintaan, *toiko alitajuntani kokemuksen vainajasta elämän vaikeassa hetkessä*, liittyvänä jatkumona voisi tulkita vainajan biografiassa tapahtuneiden muutosten heijastuvan myös vainajakokemuksiin. Toisaalta, osassa kertomuksia vainajan biografia on muuttunut ensin vainajakokemuksessa ja sen jälkeen kokijan ajatuksissa. Esimerkiksi eri aikoina tapahtuneissa vainajakokemuksissa kuollut on muuttuneena siitä, millainen hän oli eläessä ja yleensä parempaan suuntaan kehittyneenä. Vainaja on kokemuksessa vanhan sijaan nuorena, sairaan sijaan terveenä, sulkeutuneen

---

³¹⁷ N194sK499.

sijaan avoimena, masentuneen sijaan iloisena, itsekkään sijaan toiset huomioivana. Näiden lisäksi vainajassa näyttää tapahtuvan muutoksia myös kuolemanjälkeisyydessä; nyttemmin tapahtuneissa kokemuksissa vainaja näyttää voivan vielä paremmin kuin kuolinhetken läheisyydessä tapahtuneessa kohtaamisessa. Seuraavassa kokijalla on läheisestään näköaistimus heti kuoleman jälkeen ja unikokemus vähän myöhemmin:

Hän näytti ihmiseltä, joka ei käsittä, mitä on tapahtunut. Järkytyin ja lähdin heti huoneesta. Tein normaaleja arkiaskareita, mutta tunsin isäni kulkevan koko ajan perässäni, vaikken enää nähnyt. Minua vaivasi hänen hämmentynyt ilmeensä ja illalla maata mennessäni keskityin ajattelemaan häntä ja selitin hänelle, että hän on kuollut enkä minä pysty auttamaan häntä.

Yöllä näin hänestä unta ja kysyin, onko hänellä nyt kaikki hyvin. Hän nyökkäsi ja hymyili.³¹⁸

Kertomuksissa tapahtuvat vainajaa koskevat muutokset voivat olla vähittäisiä, aivan kuin vainajan kehitys kuoleman jälkeen jatkuisi. Toisaalta muutokset voivat olla myös todella nopeita: kuolinpäivänä tapahtuvassa vainajakokemuksessa kuollut on terve tai nuori. Vanhana tai sairaana kuollut on kuolinhetken tai kuolinpäivän vainajakokemuksessa jo nuorena, jalkansa eläessä menettänyt esiintyy molemmat jalat tallella ja masentuneena kuollut on vainajakokemuksessa iloisena ja energisenä:

N.N. eli vuosia fyysisesti sairaana ja dementoituneena ihmisrauniona hoitokodissa, eikä moneen vuoteen edes tunnistanut minua, vaikka olimme olleet läpi elämän lähes viikoittain tekemisissä. Hän oli minulle jopa läheisempi kuin äitini. Unessani hän näytti aivan terveeltä ja terävältä, ehkä n 40-vuotiaalta.³¹⁹

Tutkimuksessani merkittävä havainto on se, että aineiston kertomusten mukaan kaikki eivät kuitenkaan heti kuolemansa jälkeen esiinny kokemuksissa hyvinvoivina tai saman tien muuttuneina. Joissakin kokijoiden kertoman mukaan vainajat ovat hämillään, huonovointisia, harmaita, masentuneita tai ilottomia, tai kokemuksiin liittyy paha haju. Osassa tällaisia tapauksia kokijat kertovat, että vainaja on kuollut onnettomuudessa, väkivallan seurauksena tai huonossa kunnossa esimerkiksi alkoholin liiallisen käytön vuoksi:

Isän kuoleman jälkeen näin hyvin selkeän unen, jossa hän oli samalla tavalla rähjäinen kuin pahimpien ryppyputkiensa jälkeen. Olemus oli hikinen ja ikään kuin takana olisi ollut kova urheilusuoritus. Puheestaan ja eleistään puuttui kuitenkin humalaisen sekavuus.³²⁰

Kokemuksia, joissa vainaja ei ole parhaimmillaan, kokijat tulkitsevat niin, että vainajat ovat välimaastossa, siirtymässä elämästä kuoleman puolella. Seuraavassa eräs esimerkki

---

³¹⁸ N21sK59, N21sK60.

³¹⁹ M131sK322.

³²⁰ M188sK467.

epämiellyttävänä koetusta kohtaamisesta, jossa vainajat ovat tummia; tämä poikkeuksena siitä, että yleensä ne aineistoni kertomuksissa ovat vaaleita tai kirkkaita:

[Unessa] tai unen rajalla, olen tavannut hänet myös usein; ajelin autolla ja näin hänen ja monen muun haravoimassa tummissa vaatteissa nurmikkoja, menin juttelemaan ja hän sanoi: '[Olipa] kivaa, kun tulit moikkaamaan!', kukaan muu tummissa vaatteissa oleva ei kinnittänyt minuun huomiota. Katselin puolisoni kasvoja, ja kysyin häneltä, miksi hän on niin jotenkin läpikuultavan näköinen. Hän ei vastannut, mutta ymmärsin, että kaikki nämä tummat hahmot olivat kuolleita, ja olin käymässä tuolla puolen. Tämä kokemus oli tuskainen³²¹

Samankaltaisissa epämiellyttävissä tunnelmissa kokija kohtasi kertomansa mukaan vainajan unessa. Alkuun vainaja näytti *elämänilonsa* kadottaneelta, kunnes sitten tapahtui muutos. Unisarjan ensimmäisessä osassa kokija kohtasi äitinsä surullisena, myöhemmin hyvinvoivana ja *elämäniloisena*. Kiintoisan kontrastin tuo kertomukseen se, että kokijan ilmaiset elämäniloisesta viittaavat elävään eivätkä kuolleeseen:

Kun äitini kuoli syyskuussa 19.v.v, näin melko pian hänen kuolemansa jälkeen unta, että hän oli kotonaan, kerrostaloasunnossaan. Ihmettelin unessa mielessäni miksi äitini koti näytti niin harmaalle ja kylmälle ja miksi hän oli niin hiljainen ja synkkä. Yksinäisyyden tunne ja eristyneisyys välittyi voimakkaasti äidistäni. Se oli myös välittynyt hänestä hänen elinaikanaankin. ... Hän ei ollut silminnähdessä ilahtunut tulostani, vaan vaikutti väsyneeltä ja surulliselta. Hän näytti kadottaneen elämänilonsa ihan kokonaan ja hän tuntui hiukan ihmettelevän mitä oli tapahtunut. Ahdistunut yksinäisyys sai myötätuntoni heräämään ja päätin halata häntä. Emme koskaan olleet halanneet hänen elinaikanaan ja hän näytti menevän siitä hämilleen, mutta tykkäsi toki halauksestani. ... Vierailin parina, kolmena yönä unissani hänen luonaan, hänen asunnossaan, joka oli kylmä, harmaa ja karu, karumpi, mitä todellisuudessa oli. ...³²²

Sitten tuli pikku tauko, kunnes eräässä unessa olin suuressa auditoriossa. Auditorio oli syvä ja penkkirivistö nousi korkealle. Sali oli tupaten täynnä väkeä. Jokaisella penkillä istui joku ja yleisö odotti jotain henkilöä saapuvaksi kertomaan heille jotakin. Istuin jossakin yläriveillä ja katselin alariveille, jossa näytti olevan innostunutta kuhinaa tilaisuuden ja puhujan takia, kun yhtäkkiä näin eräällä alapenkillä äitini. Hän jutteli jollekin, oli iloinen ja silminnähdessä voimistunut, piristynyt, ja näytti saaneen uutta energiaa ja elämäniloa. Sellaisena en ollut häntä nähnyt koskaan. Hän oli vapautunut, päästänyt irti masentuneisuudesta ja ahdistuksesta. Se ilahdutti minua erittäin paljon.³²³

Osassa kertomuksia vainajat ovat yllä olevan kertomuksen tavoin dynaamisina ja kehittyvinä, ja yleensä muutokset ovat parempaan suuntaan meneviä. Myönteisinä kuolleet antavat anteeksi, osoittavat ymmärtämyksensä, rakastavat, antavat ohjeita, suojelevat ja varoittavat, rakentavat yhteyttä sekä halaavat vaikka eläessään eivät olisi halanneet. Kehittyvinä he pystyvät myös auttamaan eläviä, joskus paremmin kuin

---

³²¹ N195pK508.

³²² N3sK16.

³²³ N3sK17.

eläessään. Vainajilla kertomusten mukaan näyttää olevan viisautta kannustaa eläviä oikeisiin päätöksiin:

[Telepatiatuntemuksessa] isäni on aika hyvin oma itsensä, tosin myös jotenkin erilainen, paljon lohdullisempi, sydämellisen rakkaudellinen täyttämä, ilman hänelle aiemmin tyypillistä "särmää". Hän kannusti ja valoi toivoa, ja oli pehmeämpi kuin eläessään. Ja hyvin läsnä.³²⁴

Kokijoiden kertomusten mukaan vainaja näyttää muuttuvan lempeämmäksi ja ihmissuhdetaidoissaan taitavammaksi tai toisenlaiseksi, vaikka hän esiintyykin tunnistettavana. Iän, sairauden tai epämiellyttävien asioiden vaikutukset sekä kielteiset varjot ovat poistuneet vainajalta aivan kuin hän olisi toipunut elämän jättämistä jäljistä. Kokemuskertomuksissa vainajat ovat usein joko sellaisia, kuin he ovat eläessään parhaimmillaan olleet tai sellaisia, jollaisia kokijat tulkitsevat heidän halunneen olla.

Lähes neljäsosassa aineiston kertomuksia vainajat esiintyvät paitsi nuorennäköisenä ja terveenä myös käyttäytyvät erityisen ymmärtävästi, lempeästi tai anteeksiantavasti. Tämä poikkeaa kokijoiden mukaan huomattavasti usein siitä, millaisia vainajat ovat olleet eläessään:

Äiti sen sijaan on melko nuoren näköinen, keski-ikäinen ja hymyilee hyvin lempeästi katsoen ystävääni. Ystävänä äiti ei ollut eläessään kovinkaan hellämielinen, vaan enemmänkin perisuomalaiseen tapaan melko vähän tunteitaan näyttävä henkilö.³²⁵

Vainajan muuttumisesta huolimatta joistakin kokemuskertomuksista tulee sellainen tuntuma, että joidenkin vainajien kuolemanjälkeisyydessä oleminen on elämänkaltaista. Vainajat saattavat olla huolissaan elävien tilanteesta ja jotkut pyrkivät mustasukkaisina jopa estämään elossa olevan puolison uuden suhteen syntymistä. Toiset voivat itsepintaisesti ilmaantua kokijoiden elämään "häiritsemään", vaikka kokijat kertovat pyytäneensä heitä menemään loitommaksi. Jotkut vainajat kuvailevat olonsa epämukavaksi, koska kaverit jäivät elämään. Vainajien harrastukset tai askareet ovat myös samoja kuin heillä eläessään oli. Seuraavan unikokemuksen mukaan vainaja on muuttunut siitä, mitä hän on kertomuksen mukaan eläessä ollut; muutosta kuvataan oppimisen tulokseksi:

Juhlatilaisuus; paikalla yleisöä paljon. Tilaisuuden juontaja pyytää N.N:ää juhlatilan etualalle. Hänelle pidetään puhe ja laitetaan rintaan jonkinlainen kunniamerkki. Pian juhlat alkavat musiikin soidessa. N.N. kumartaa minulle ja alamme tanssia. Ihmettelen hänelle, että 'miten sinä osaat tanssia?' (kun aikaisemmin ei ole koskaan tanssinut) Hän hymyilee ilkkurisesti ja sanoo: 'Taidan yllättää sinut, olen opetellut!'. Sitten tanssimme, minä leijun hänen käsivarsillaan ...³²⁶

---

³²⁴ N63sK166.

³²⁵ Tämä lainaus on sokean kokijan vainajakokemuksesta, jonka on kirjoittanut hänen ystävänsä. (N16sK51B).

³²⁶ N167pK385.

5.3.2 Vainajakokemus ihmissuhdetta uudelleenmäärittämässä

Continuing Bonds-suruteorian mukaan vainajakokemus on luonnollinen suruaikaan kuuluva sisäinen representaatio eli mielikuva. Walterin (1996, 1997, 1999, 2007) mukaan ihmissuhteen jatkuva side ilmentyy niin ikään sisäisenä representaationa ja tapahtuu mielikuvina sekä vainajan kuvan muuttumisena. Joidenkin tutkijoiden, kuten Klassin (1999, 2006b) mukaan vainajakokemus on sisäisen representaation ulkoinen ilmentymä.³²⁷

Avarissa CB-teorian painotuksissa vainajakokemuksen aistiperäisyydellä nähdään olevan suurempi osuus kokemuksen syntymiseen kuin kokijan sisäisellä maailmalla (esimerkiksi Steffen & Coyle; Drewry 2002). Kokemus on ikään kuin ulkoisesti syntynyt eikä kokijan tulkintaan vainajakokemuksen syntymisestä tai merkityksestä oteta kantaa. Avarien painotusten mukaisesti vainajakokemusta on mahdollista kutsua kokemukselliseksi representaatioksi, mikä tuo esille vainajakokemuksen kokijakeskeisyyden sekä yhteydet fyysisiin aisteihin, mutta myös kokijan sisäisen maailman ulottuvuudet kokemuksen tapahtumisessa. Tutkimuksessani on selviä yhtymäkohtia aiemman tutkimuksen CB-teorian tulkinnan avariin painotuksiin.

Tutkimusaineiston mukaan vainajakokemuksessa kiteytyvät ne keskeiset elementit, jotka Continuing Bonds -suruteorian mukaan ilmentävät ihmissuhteen tunnesiteiden jatkumista suruprosessissa. Tutkimuksessani olen lähestynyt vainajakokemusta CB-teorian mukaisesti sisäisenä representaationa; aineiston perusteella vainajakokemus näyttäytyy kuitenkin kokemuksellisena vainajan (re)presentaationa, joka luo kokijalle mahdollisuuden kokijalle jälleenkohtaamiseen sekä ihmissuhteen kehittymiselle myös kuoleman jälkeen.

Myös vainajan biografian uudelleen muotoutumisessa mukana oleva vainajakokemuksen vuorovaikutuksen taso haastaa CB-teorian näkemyksen vainajakokemuksista mielikuvina. Kokemuksellisena vuorovaikutuksena vainajakokemuksella on mahdollisuus uudelleenmäärittää kokijan vainajaan oleva ihmissuhde. Näin vainajakokemusten todentuntuisuus antaa kokijoille heidän kertomansa mukaan mahdollisuuden kohdata vainajan – ei kuolleena, vaan eri tavalla elävänä – mikä tuo myös surussa elämiseen uuden ulottuvuuden.

Kokemuksellisena vainajan (re)presentaationa vainajakokemusta voidaan kuvata vainajan esityksenä, joka

- a) vastaanotetaan aisteilla kahdessa kolmasosassa tapauksia,
- b) koetaan henkilökohtaisesti ainutlaatuisena kokemuksena ja
- c) tulkitaan vainajan yhteydenotoksi kokijan sisäisenä reflektiona.

Tutkimukseni mukaan CB-teorian kanssa yhtenevästi kokijan sisäinen kokemusmaailma puolestaan kommunikoi yksilöllisesti kaiken aikaa sosiaalisten, kulttuuristen ja uskomuksellisten ulottuvuuksien kanssa (Klass 2006b). Tulkintani mukaan vainajakokemus todentuntuisena kokemuksellisena vainajan (re)presentaationa antaa näin

---

³²⁷ Näin myös osittain Austad 2014.

kokijalle mahdollisuuden jälleenkohtaamiseen sekä vainajaan olevan ihmissuhteen uudelleenmäärittämiseen.

Teoreettista perustaa vainajaan liittyvän ihmissuhteen uudelleenmäärittämiseen tuo ratkaisukeskeiseen psykoterapiaan liittyvän ihme-kysymyksen tulkinta.³²⁸ Steve de Shazer (1988) on kehittänyt ihme-kysymyksen, joka antaa psykoterapiassa asiakkaalle idean siitä, miten asiat olisivat, jos ihme tapahtuisi. Tällöin asiakas kertoessaan mahdollisesta ihmeestä, avautuu kurkistamaan ongelmaansa uudesta näkökulmasta. Jos tapahtuisi ihme, niin millainen ihme se olisi, ja miten asiat olisivat sen jälkeen toisin. Asiakas alkaa tietoisesti tai tiedostamattaan katsella ympärilleen, löytyisikö viitteitä siitä, että ihme olisi tapahtunut.

Tämänkaltaisen asetelman pohjalta ratkaisukeskeisessä terapiaprosessissa terapeutti uudelleenmäärittää asiakkaan ongelman; kun ongelma ihme-kysymyksen myötä vaikka vain hetken näyttää toiselta, näyttävät myös ongelman ympärillä olevat asiat toisenlaisilta. Näin asiakkaan tilanne määrittyy uudelleen.

Psykoterapeuttina itse työskentelevänä tulkitseen, että itse asiassa vainajakokemus on vastaus surevan ihme-kysymykseen. Ihme-kysymys surevan kohdalla voisi olla; mitä jos kohtaisit hänet (vainajan) vielä kerran. Kun vainajakokemuksessa sureva kohtaa vainajan ”vielä kerran”, tapahtuu tämä ihme. Sisimmässään etenkin sellaiset ihmiset, joilla ei ole uskomuksia kuolemanjälkeisyydestä, ovat jo lopullisesti hyvästelleet läheisensä. Vainajakokemuksessa tapahtuu ihme, jälleenkohtaaminen, kun hyvästely kohdataan jälleen.

Vainajan viestien sisältöä esitellessäni totesin, että kokijat kertovat yleensä saavansa kokemuksessaan viestin vainajalta joko selvästi tai implisiittisesti, että vainaja ei ole kuollut vaan hänen olemassaolonsa jatkuu, tosin eri tavalla kuin eläessä. Kokijalle välittyvän viestin mukaan vainajalla on kaikki hyvin: hänellä ei ole enää sairauksia eikä kipuja, ja että hän yhä rakastaa, pitää huolta ja auttaa, on mukana kokijan elämän arjessa. Vainajakokemuksen myötä kokija tulee ratkaiseeksi ikuisen eron – en olekaan iäti erossa hänestä. Ihmissuhde jatkuu uudenaikaisena, vaikka kaipaus ei katoakaan. Lisäksi kokija tulkitsee saavansa vainajalta tietoa sekä omasta itsestään että vainajasta. Näin vainajakokemus muuntaa alkuperäisen ongelman – läheisestä ikuisesti erossa olemisen – uudelleen määrittelyksi: vainaja on fyysisesti pois, mutta hän on olemassa ja yhteys häneen säilyy.

Katson, että vainajakokemus helpottaa surevan elämää nimenomaan sen vuoksi, että ihmissuhde elpyy. Vainajakokemus on vastaus surevan ihme-kysymykseen: mitä jos ihme tapahtuisi ja tapaisin hänet vielä. Ja vainajakokemuksessa hän tapaa vielä kerran tai useamminkin. Ihmissuhteen uudelleen määrittämisen vuoksi vainajakokemuksen todentuntuisuus on avainasemassa.

---

³²⁸ de Shazer 1988, 5–6; De Jong ym. 2012, 351–355. Ratkaisukeskeisestä ihme-kysymyksestä myös Ben Furmanin ja Tapani Aholan teoksessa *Ongelmista ratkaisuihin* (2012).

5.3.3 Todentuntuinen vainajakokemus uuden biografian perustana

Käsittelen seuraavaksi aineistoni vainajakokemusten todentuntuisuutta vahvistavia tekijöitä eli miten vainajakokemukset eroavat tavanomaisista aisti- ja unikokemuksista. Toiseksi tarkastelen todentuntuisuuteen liittyviä erityispiirteitä. Todentuntuisuus tässä yhteydessä merkitsee ensisijassa sitä, että kokijat kertovat heistä tuntuneen siltä, kuin vainajan kohtaaminen olisi todella tapahtunut. Kokijoiden mielestä kokemusta on vaikea erottaa muilla aisteilla koetuista tapahtumista. Toisaalta, unet eroavat siinä mielessä tavanomaisista unista, että myös unet tuntuvat kokijoista usein hyvin eläviltä. Todentuntuisuus, kuten luvussa 5.2.3 totesin, on vainajakokemusten yleisin sisäinen tunnelma. Todentuntuisuus määrittää sisältönä lähes neljäsosaa aineiston kokemusten tunnelmista kokemusten tapahtumishetkellä.³²⁹

Tutkimuksessani kokijat kertovat kokeneensa kuolleen kohtaamisen tapahtuneen todentuntuisesti samanlaisena tai hyvin paljon samankaltaisena kuin kenen tahansa elävän ihmisen kohtaamisen tavanomaisessa elämässä. Kertomusten mukaan vainajakokemukset tuntuvat monista kokijoista selvästi todellisilta, sillä ne aistitaan tavanomaisin aistein ja ne herättävät tuttuja tunteita ja ajatuksia aivan kuten muutkin aisteilla havaitut asiat ja ilmiöt. Vainajakokemukset myös refleктоituina tuntuvat useista kokijoista todellisilta. Näin herää luonnollisesti kysymys, miten vainajakokemukset sitten eroavat tavanomaisesta inhimillisestä ulkoisesta aistimuksesta, sisäisestä tuntemuksesta tai unikokemuksesta.

Aistimisen erot ja yhtäläisyydet todentuntuisen vainajakokemuksen ja tavanomaisen aistikokemuksen välillä ovat aineiston kertomuksissa pääasiassa kolmenlaisia.

Todentuntuisen vainajakokemuksen ero tavanomaiseen aistielämykseen:

- a) ei ollenkaan eroa tavanomaiseen
- b) vähäinen eroavuus tavanomaiseen
- c) melko suuri eroavuus tavanomaiseen

Näistä kohdan a) ei ollenkaan eroa -lausuma merkitsee sitä, että vainajaan liittyvä aistielämys on aistittuna elämyksenä täysin samanlainen kuin tavanomainen aistitapahtuma. Kokijan aistimiseen ei liity mitään sellaista, mikä viittaisi todellisuudessa olemattomaan henkilöön tai asiaan, jollaisena vainajaa voidaan todellisuuskäsityksemme mukaan pitää. Kokija aistii kuten tavallisestikin, kunnes oivaltaa, että aistielämyksessä ei ole kaikki kohdallaan: aistittu kohde on kuollut. Lisäksi vainajan tunnistaminen

---

³²⁹ Toiseksi yleisin sisäinen tunnelma on viesti, joita on noin 13,2 %:ssa kokemuksia. Kolmanneksi yleisin tunnelma on hyvä tai kaunis 6,9 %:ssa sekä samansuuruisella osuudella ratkaisematta jääneen asiana selviäminen. Viidenneksi yleisin kokemusten sisäinen tunnelma on lohdullinen (6,2 %) ja kuudenneksi yleisin jossain määrin kielteisesti hämmäntynyt (6,0 %). Seitsemänneksi yleisin sisäinen tunnelma on pelottava (5,5 %) sekä kahdeksantena kuolinviesti tai muu varoitusviesti (5,1 %). Muita sisäisiä tunnelmia ovat yleisyysjärjestyksessä: hyvästijätö (3,9 %), rakastava (3,6 %), voimaannuttava (3,4 %), ihmettelevä (3,4 %), onnellinen (3,3 %), nihkeä tai penseä (3,3 %), yllättynyt/hassu (2,4 %), rauhallinen (2,1 %) sekä edellisiä vähäisemmällä osuudella sovitettu (0,8) ja surullinen (0,5).

aistiperusteisesti on selkeää ja vainajan aistimista on vaikea erottaa tavanomaisesta arkikokemuksesta. Tällaisesta aistimisesta on oivallinen esimerkki kokemuskertomuksessa, jota olen analysoinut alaluvussa 4.3.1 näköaistimuksiin liittyen:

Kadulla kävellessäni huomasin tutun kaupan oven aukenevan ja ulos astui vanha tuttavani ja tervehti minua lyhyesti (terve !). etäisyyttä meidän välillämme oli n. 1,5 m., olin itsekkin menossa tähän liikkeeseen. Olisin ehkä ennättänyt tarttua sulkeutuvan oven ripaan, mutta jäin hämmästyneenä seuraamaan tuttavani kävelyä muutaman metrin päässä olevaan kadunkulmaan, josta hän ylitti kadun suojatietä pitkin niin, että saatoin tarkata hänen tunnusomaista sivuprofiliaan huolellisesti. Hämmästykseni oli kunnan syy: tämä tuttavani oli kuollut saman vuoden heinäkuussa (kuolinilmoitus oli lehdestä leikattuna esillä pitkään). Tämä tuttavani näytti kohtaamisessamme selvästi nuoremmalta ja parempikuntoiselta kuin edellisessä kohtaamisessamme, joka tapahtui edellisen vuoden itsenäisyyspäivänä.³³⁰

Tämä edellä oleva tapahtuma oli kokijalleen kertomuksensa mukaan sekä hänen aistejaan koetteleva että myös todellisuuskäsitystä haastava. Kokija kertoo tarkistaneensa, että oliko henkilö virallisten tietojen mukaan kuollut. Erityisen merkittäväksi tämän kertomuksen vainajan kohtaamisen tekee useiden aistien mukanaolo: kokija näki vainajan, kuuli hänen tervehdyksensä ja havaitsi hänen aikaansaamansa muutoksen fyysisessä todellisuudessa, oven avautumisen.

Toiseksi, kohdan b) mukaisesti, vainajakokemukseen liittyvän aistielämyksen eroavuus tavanomaisesta voi olla vähäinen. Tämä vähäinen ero on mahdollisuudessa muodostua kahdella tavalla. Kokija voi yhtäältä esimerkiksi nähdä vainajan tunnistettavasti, mutta havaita hänen olevan nuoremman näköisen kuin kuollessaan tai havaita hänen olevan läpinäkyvän tai utumaisen tai muuten elävästä ihmisestä poikkeavan. Toisaalta tämä vähäinen ero tavanomaiseen aistikokemukseen voi esiintyä siten, että esimerkiksi äänikokemuksissa kokija kuulee vainajan äänen tai tuntoaistimuksessa tuntee hänen kosketuksensa, kunnes hän huomaa, että äänen tai kosketuksen tuottamaa henkilöä ei olekaan nähtävissä:

Minut herätettiin noin viikko hänen kuoleman jälkeen ja näin hänen auran seisovan vuoteeni vieressä. Tällä kertaa kyseessä ei ollut pallon muotoinen henki, vaan tumman harmaa pilvi joka ikään kuin savu-lakana oltaisiin laitettu ko. ihmisen päälle. Hieman samaa kuin myöhemmin olemme nähneet Harry Potter tai taru sormusten herrasta elokuvissa. Siitä oli selvästi havaittavissa hänen piirteensä niin selvästi että sanoin refleksin omaisesti hänen nimensä ääneen.³³¹

Kolmantena, kohdan c) mukaisesti, kyseessä voi olla vainajakokemuksessa tapahtuneen aistimisen melko suuri eroavuus tavanomaisesta aistimuksesta. Todentuntuinen vainajakokemus poikkeaa oleellisesti tavanomaisesta aistimuksesta, mutta kokijan mielestä siinä on silti jotakin, joka saa hänet vakuuttuneeksi vainajan läsnäolosta. Kyseessä on usein symbolinen kokemus; se, mitä kokija aisteillaan havaitsee, merkitsee

---

³³⁰ M135sK327A.

³³¹ M120sK297.

hänelle tulkittuna vainajan läsnäoloa. Tällaisia voivat olla eläinten havaitsemiset, luonnonilmiöt tai esineissä tapahtuneet muutokset. Esineissä tapahtuneissa muutoksissa itse asiassa ero tavanomaiseen aistimukseen voi olla myös kohdan b) kaltainen, mutta näissä kuollutta ei havaita, vaikka hänen tulkitaan aiheuttavan aistitut muutokset.

Toinen kokemus minulla oli 40 vuoden ikäisenä. Noin kaksi viikkoa äitini kuoleman jälkeen koin kaksi kertaa kuolleen äitini vierailun asunnossamme ... Hän oli valkoisena valopatsaana läsnä kerran makuuhuoneessa ja kerran olohuoneessa. Kummallakin kerralla oli myöhäinen ilta ja valot oli jo sammutettu.³³²

Todentuntuisuuden eräs erityispiirre on todellisuuden perusteena olevan empiirisen havainnon ristiriitaisuus; vainajakokemuksessa havaitaan fyysisin aistein sellaista, jota länsimaisen todellisuuskäsityksen mukaan ei ole olemassa. Vainajakokemuksen todentuntuisuus on useiden kokijoiden kertoman mukaan niin vahva, että se koettelee omaa mieltä ja haastaa myös mielenterveyttä. Toisaalta se haastaa myös luottamusta aisteihin sekä omaan todellisuuskäsitykseen.³³³

Kuitenkin vainajakokemusten tapahtumisessa sekä toisaalta kokijoiden tulkinnoissa on erityisiä piirteitä, jotka aistitapahtuman lisäksi vahvistavat kokemusten todentuntuisuutta. Näistä tärkeimmät ovat muutokset fyysisessä todellisuudessa, voimaantuminen kokemuksen yhteydessä, kokemuksen erinomainen säilyminen muistissa, syyllisyyden lieventyminen sekä kahden tai useamman kokijan samanaikainen yhtäläinen kokemus.

Kertomusten mukaan aistein havaittavassa fyysisessä todellisuudessa tapahtuvat muutokset vahvistavat vainajakokemusten todentuntuisuutta. Kokijat eivät ainoastaan aisti kuollutta, vaan kertovat havainneensa aisteillaan arkitodellisuudessa tapahtuvia muutoksia. Tyypillisenä esimerkkinä ovat esinesymboleissa liikkuvat taulut tai kukkaruukut, valokuvissa tapahtuvat muutokset, sähkökatkokset ja sähkölaitteiden päälle kytketyt, rullaverhojen tai vaateripustimien liikkumiset, kellonpysähdykset sekä esineiden löytymiset paikoista, jonne niitä ei ollut asetettu. Aineistossa on yhteensä lähes 10 % sellaisia vainajakokemuksia, joiden tapahtuessa esiintyy muutoksia fyysisessä todellisuudessa. Näiden lisäksi kertomuksissa kuvataan monenlaisia valoilmioita. Kokijoille todentuntuisuus näyttää lisääntyvän, mikäli tapahtumia on todistamassa useampi henkilö, ja jos esineissä tai sähkölaitteissa tapahtuville muutoksille ei kenenkään paikalla olijan mielestä ole järkipäistä syytä:

Viikko veljeni kuolemasta, lauantaina, vanhin veljeni, nyt edesmennyt, tuli käymään ja puhuttiin taas tästä tapauksesta. Veljeni istui ja kuunteli kun minä selostin tapahtumia. Ulkona oli kaunis päivä, mutta valot olivat sisällä. Kuvailin veljelleni käsillä viittoen ulos ikkunasta, että näin kaunis päivä oli ollut edellisenäkin lauantaina. Siinä samassa sammuivat valot, ensin kattovalo, sitten tiskipöydän

---

³³² *M117sK287.*

³³³ *Tämän vuoksi kokijat ovat monesti vaitonaisia mm. Streit-Hornin (2011) mukaan kertomaan kokemuksistaan. Toisaalta tämä aihe on näyttänyt myös aiemman tutkimuksen kiinnostuksena tutkia kokijan psyykettä ja terveystilannetta sekä löytää mielen rakenteista syitä vainajakokemuksille (mm. Neimeyer ym. 2006 sekä Datson & Marwit 1997).*

valo, sekä eteisen valo, vuorotellen. Huudahdin samalla, kun katseeni osui kelloon, jonka lähellä veljeni istui. Se näytti 10.15 tasan. Tiesin heti, että se oli veljeni kuolinaika, hän ilmoitti sen meille, kun sitä kovasti pohdimme. Valot tulivat siinä samassa päälle. Ajattelimme, että jos se oli sähkökatkos, mutta se kokemus oli niin voimakas ja tunne varma, sekä ilma oli tyyni ja aurinkoinen, että totesimme, että veljeni antoi meille varmuuden näillä merkeillään.³³⁴

Toisena tekijänä todentuntuisuutta vahvistamassa on kokijan voimaantuminen tai jonkinasteinen parantuminen vainajakokemuksen yhteydessä. Kokijat ovat kertoneet olotilan keventymisestä, huojentumisesta, voimien elpymisestä ja jopa fyysisten vaivojen kuten flunssan tai päänsäryn parantumisesta. Osa kertoo jopa hengen pelastumisesta vainajakokemuksessa välittyneen avun tai viestin ansiosta. Esimerkkinä liukastuminen, jossa kokija tunsu kaatumista pehmenettävän, eikä loukkaantunut niin pahasti kuin olisi voinut. Toinen kokija kertoi kuulleen varoituksen ja kehotuksen poistua saunasta; pian saunasta ulos mentyyän hän ymmärsi pelastuneensa häikämyrkytykseltä. Kolmas kokija tunsin vahvan voiman vetäneen hänet aalloista ja näin pelastaneen hukkumiselta.

Seuraavassa on esimerkki kokijan tuntemasta huonon olon parantumisesta. Tässä kokemuksessa on havaittavissa lähellä olon tuntemukseen liittyvä vainajan paikantaminen. Kokija kertoo tulleen olotilansa parantumisesta niin vaikuttuneeksi, että myös hänen käsityksensä elämästä ja kuolemasta muuttuivat: vainajat ovat elämässä ja auttavat:

Minulla oli kova päänsärky, makasin sohvalla ja itkin. Pyysin poikiani menemään toiseen huoneen ja laittamaan oven kiinni. Halusin olla rauhassa. Olohuoneessa, jossa makasin ei ollut valoa, eteisestä loisti valo. Siinä maatesani tunsin appiukkoni läsnä olon. Nousin istumaan ja katsoi sinne pain, mistä läsnä olo tuli. En nähnyt mitään. Istun ja ravistelin päätäni, yritin tarkentaa katsettani. Läsnä olon tunne oli hyvin voimakas ja lämmin. Tunne kesti muutaman minuutin. Minulla oli tarkka paikka tiedossa, mistä läsnä olo tuli. Se tuli olohuoneen puolelta, eteisen valon suunnalta. Siinä istuessani minulle tuli hyvin rauhallinen ja lämmin olo. Hetken päästä päänsärkyni loppui ja oli pitkään poissa. Tämä tapaus oli ensimmäinen kerta, kun tunsin kuolleen läsnä olon. Tapaus vaikutti minuun syvästi. Se muutti käsitykseni kuolleiden läsnä olosta. Sen jälkeen minulle on ollut selvää, että kuolleet seuraavat meidän elämäämme³³⁵

Kolmas vainajakokemuksen todentuntuisuutta vahvistä tekijä on ihmissuhteeseen liittyvän syyllisyyden lieventyminen kokemuksen myötä. Vainajaan oleva ihmissuhde silloin, kun hän vielä eli, on saattanut sisältää pettymyksiä, kipuja, eroja, ristiriitaisia tunnetiloja sekä myös selvittämättä jääneitä asioita. Tyypillisimmät tunnekuormitukset, joita sureville on jäänyt läheisen kuoltua, ovat riittämättömyyden tunne sekä sovittamatta tai selvittämättä jääneestä asiasta johtuva syyllisyys. Surevat voivat kuormittaa itseään ajatuksilla kuten *teinkö tarpeeksi, olisinko voinut pelastaa, miksi en käynyt useammin, kunpa olisin ollut paikalla hänen lähtiessään* tai *se riittäisi pitänyt sopia*.

Useat edellä mainittujen kaltaisten kysymysten kuormittamina kokijat ovat kertomansa mukaan saaneet sovun ja rauhan vainajakokemusten yhteydessä tai sen välityksellä.

---

³³⁴ N171pK402.

³³⁵ N51sK130.

Vainajakokemuksessa vainaja on viestittänyt kokijalle sen, että kaikki on hyvin, ihmissuhde voi jatkua hyvänä, rakastavana ja arvostavana. Nämä ovat kokemukset kertomusten mukaan vahvistaneet tuntua siitä, että kokijat ovat todella kohdanneet läheisen ihmisen:

Minulle jäi silloin kokemuksestani sellainen olo, että tädilläni on nyt kaikki hyvin, että hän olisi nyt paremmassa paikassa. Tätini kuoleman jälkeen ennen läsnäolokokemusta olin kulkenut koko kevään ikään kuin sumussa. Asia ei jättänyt minua rauhaan, olin miettinyt pääni puhki entä, jos asiat olisivat menneet toisin, voisiko tätini yhä elää. Olin kokenut syyllisyyttä tapahtuneesta ja siitä, etten voinut auttaa tätiäni tai pelastaa hänen henkeään. Koin syyllisyyttä siitä, että tätini oli takiani lähtenyt matkalle, joka jäi hänen viimeisekseen. Tapahtuneen jälkeen omat syyllisyyden ja riittämättömyyden kokemukseni vähenivät ja pystyin vähitellen hyväksymään tapahtuman paremmin ja niin saamaan rauhan asian suhteen.³³⁶

Oheisessa lainauksessa on nähtävissä kokijan tuntemukset ennen vainajakokemusta sekä kokemuksen tuoma muutos olotilaan, syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteen väheneminen. Vastaavanlaisia kokijan tunnetilojen korjaantumisia on kuvattuna muissakin aineiston kertomuksissa. Joissakin tapauksissa tunnetila on voinut muuttua nopeasti ja kokijalle on tullut kokemuksen myötä olo, että asiat on sovittu. Vainajakokemus todentuntuksena toistuvana sarjana on voinut olla myös ihmissuhdetta rakentava.

Neljäs vainajakokemuksen todentuntuisuutta vahvista tekijä kertomusten mukaan on kokemuksen säilyminen muistissa elävänä ja kirkkaana hyvin pitkän ajan. Kokijoiden kertoman mukaan esimerkiksi vuosikymmeniä aiemmin koettu näköaistimus tai unikokemus tuntuu kuin eilen koetulta:

Uni oli äärimmäisen toden tuntuinen. Aamulla herätessäni muistin kaiken selkeästi, niin selkeästi, että uskoin todellakin tavanneeni äidin yöllä. Edelleenkin yli 15 vuoden jälkeen muistan täysin selkeinä uneni tunteineen, äänenpainoineen.³³⁷

Vainajakokemuksen tapahtumat säilyvät kertomusten mukaan muistissa muistikuvina, mutta myös äänenpainot ja tunteet voi muistaa. Osassa kertomuksia kuvataankin sitä, kuinka vainajakokemusta muisteltaessa liiketuksen tai yhteyden tunteet palautuvat vahvana mieleen. Seuraavassa kokemuksessa kokijan lapsi oli kuollut sairaana ja kokija oli nähnyt useita unia, joissa lapsi oli edelleen sairas, kunnes samanlaisina toistuvat unet loppuivat ja tapahtui eheyttävä unikokemus:

[Unessa] nostin hänet syliini siitä valokuvasta. Hän oli elävä, lämmin ja pehmeä, niinkuin pikkulapsi vain voi olla. Pidin häntä sylissäni ja koin sellaista onnea, jota Raamatussa sanotaan autuudeksi. Voin vieläkin kokea sen tunteen ja iloita siitä.³³⁸

---

³³⁶ N190sK473.

³³⁷ M119sK292.

³³⁸ N36sK101.

Kokemuksen säilyminen kokijan muistissa vahvistaa kohtaamisen todentuntuisuutta, vaikka syy-seuraussuhde todentuntuisuuden suhteen voi olla päinvastainenkin. Vainajakokemuksen todentuntuisuus saa aikaan sen, että kokemus säilyy hyvin muistissa vuosikymmeniä:

Nämä on ns. kirkkaita unia, jotka säilyy muistissa, normaalit unet unohtuu hyvin pian, mutta nämä on säilyneet pitkään ja yhtä kirkkaana, kun ne nähtyäni.³³⁹

Aineistossani on kokijoita, jotka kertoivat muistavansa vainajan kohtaamiseksi tulkitun tapauksen, vaikka eivät olisi kokemuksestaan kenellekään kertoneet. Kokemuksen ainutlaatuisuudessa voi olla mukana luonnon elementtejä, mutta tapahtumien sijoittuminen kokijan elämän kontekstiin voi tehdä siitä ikimuistettavan:

En ole eläissäni ennen enkä sen jälkeen kuullut niin kaunista linnun laulua kun silloin pimeässä huoneessa ... tajusin, että sisko tuli kertomaan sen [laulun] meille lohduksi. --

Olen mielestäni täysjärkinen ja -päinen ihminen (ehkä liikaakin), joten nämä varjelus- ja lohdutus kokemukset eivät ole mitään mielikuvituksen tuotetta, vaan on todella tapahtunut.³⁴⁰

Edellisessä lainauksessa kokija vakuuttaa kokemuksensa todentuntuisuutta sillä, että hän on tottunut pitämään itseään täysjärkisenä ja täyspäisenä ja että suinkaan ei ollut kyse mielikuvituksen tuotteesta.

Viidentenä todentuntuisuutta vahvistavana tekijänä aineiston kertomuksissa on kahden tai useamman kokijan samanaikainen ja yhtäläinen kokemus. Seuraava katkelma kertoo monipuolisesta tapahtumasarjasta, jossa kahden kokijan lisäksi todentuntuisuutta tuovat muutokset fyysisessä todellisuudessa:

Seuraava tapahtuma sattui täällä meillä kotona. ...Talossa olivat ainoastaan minä ja mieheni ja me molemmat istuimme katsomassa televisiota. Äkkiä kaikki 8 ruuvia lensivät lattialle KAIKKI yhdellä kertaa. Ruuvit olivat lentäneet voimalla, koska ne olivat sikin sokin lattialla, eivät vain tippuneet pöydältä alas. Pöytä puolestaan oli täysin tasainen, ei mihinkään suuntaan kallellaan, kaikki jalat tukevasti kiinni ja siinä huoneessa ei oltu liikuttu tunteihin. Ruuvit oli laskettu pöydälle jo edellisenä päivänä. Niin ne vain lennähtivät lattialle. Uskon, että kyseessä on minun ennen syntymäänsä kuollut pikkusisko.³⁴¹

Koko aineistossa on suhteellisen vähän vainajakokemuksia, joissa on ollut kaksi tai useampi kokija. Eniten kahden kokijan vainajakokemuksia on kuuloaistimuksissa, mutta jonkin verran myös muissa kokemustyypeissä. Kahden kokijan näköaistimuksia aineistossa on kuitenkin kaksi sekä yksi kolmen kokijan yhteinen näköaistimus vainajasta. Kertomuksen mukaan kaikki kolme näkevät vainajan samanaikaisesti.³⁴²

---

³³⁹ N58sK143.

³⁴⁰ N169pK393A.

³⁴¹ N23sK67.

³⁴² M116sK284, *kyseistä näköaistimusta olen analysoinut näköaistimusten yhteydessä luvussa 4.3.1.*

Kahdessa näköaistimuksessa on mukana ihminen ja koira; niissä ihmisellä on selkeä näköaistimus ja kertomuksen mukaan koirat osoittavat ainakin kuuloaisteillaan havaitsevansa jonkun läsnäolon. Seuraavassa lainauksessa kokija kertoo kahden henkilön kuulemista äänistä sekä viittaa toiseen kuulokokemukseensa, jossa on ollut mukana myös koiria:

Samana syksynä sairastuin vakavasti ja jouduin suureen leikkaukseen. Sitä ennen vintin rappuja joku kulki ja pyöri vintissä. Tyttäreni kuuli myös nämä äänet. Oveen koputus oli oikea kuuleminen, koska koiratkin sen kuulivat.³⁴³

Todentuntuinen vainajakokemus kuolleen läheisen kohtaamisena antaa mahdollisuuden elämässä alkaneen ihmissuhteen jatkumiselle erilaisena ja muuttuneena. Vainajakokemuksen läheisen kohtaamisen todentuntuisuus tulee esille eri tavoin aisti- ja unikokemuksissa. Fyysisessä ympäristössä tai tunnetiloissa tapahtuvat muutokset näyttävät vahvistavan kokijoiden tuntumaa siitä, että vainajakokemuksessa vainaja todella kohdattaisiin.

5.3.4 Vainajan tunnistaminen

Vainajakokemuksen todentuntuuteen liittyy myös vainajan tunnistaminen, joka on merkittävä biografian uudelleenmuotoutumisen ja ihmissuhteen uudelleenmäärittymisen kannalta: varmentuu, että kokemuksessa esiintyvä vainaja on juuri hän. Identifiointi tapahtuu aineiston kertomuksissa erehtymättömästi ja lähes kaikissa tapauksissa. Vainajien tunnistaminen on merkittävä kertomuksia lävistävä teema, sillä yleisesti ottaen vainajakokemuksia saatetaan pitää persoonattomien haamujen tai ajailehtivien henkien ilmiönä.³⁴⁴ Tunnistaminen on siinäkin mielessä huomionarvoista, että merkittävä osa kokijoista ei ole ennen vainajakokemustaan uskonut kuolemanjälkeisyyteen. Tämä merkitsee myös sitä, että edellä mainitut kokijat eivät olleet pitäneet vainajan olemassaoloa mahdollisena eivätkä odottaneet vainajan kohtaamista. Toiseksi, noin 15 % vainajakokemuksista on tapahtunut silloin, kun kokijalla ei ole ollut tietoa kokemuksessa esiintyvän henkilön kuolemasta. Näissä ennen kuolemaa ja kuolinhetkellä tapahtuneissa kokemuksissa vainajan tunnistaminen kysyy kokijalta ehdotonta varmuutta. Kun kokija ei tietoisella tasolla odota kohtaavansa kuollutta, on elämyksen tapahtuessa esiintyvien tunnisteiden oltava aukottomia.

Tutkimusaineiston kokemuskertomuksissa esiintyvistä vainajista on 94,4 % tunnistettuja ja 5,6 % on tunnistamattomia henkiä tai ns. kalmanväkeä. Viime mainituista 3,4 % on sellaisia vainajia, joita kokijat eivät itse tunnista elämyksen tapahtuessa, mutta myöhemmin muiden kanssa käydyissä keskusteluissa joku muu on tunnistanut vainajan. Tällaisia ovat muun muassa asuintalojen entiset asukkaat tai sellaiset sukulaiset, joita

---

³⁴³ N138pK331.

³⁴⁴ Esimerkiksi Riku Kauhanen (2018) kuvailee sotiin liittyviä kertomuksia kuolleiden joukkuetoveriitten ja vihollisten kummittelusta; yleensä kokijoilla ei ollut kyseisiin vainajiin muodostunutta ihmissuhdetta.

kokijat itse eivät ole elävinä nähneet. Kokijoiden välittömästi kokemuksen tapahtuessa tunnistamia vainajia aineiston kokemuksissa on noin 90 %. Enkeliksi tai Jeesukseksi vainaja on kerrottu tunnistetun noin 1 %:ssa kertomuksia.

Tunnistaminen on aineiston kertomusten mukaan myös pysyvää ja varmaa eli ailahtelua tai vainajan identiteetin vaihtoa ei esiinny. Yhtä poikkeusta luukuun ottamatta, kokijat ovat pysyneet kuolleen identiteetistä siinä ajatuksessa, joka heille on ensimmäisenä vainajan tunnistamisesta muodostunut. Vainajan tunnistaminen liittyy osassa kokemuksia kiinteästi vainajan yhteydenoton vastaanottotapaan. Ulkoisin aistein vastaanotetuissa vainajakokemuksissa tunnistaminen tapahtuu yleensä välittömästi, kun taas symbolisissa vainajakokemuksissa tunnistaminen tapahtuu useimmiten välillisesti, jolloin kokemusten tapahtumat voivat liittyä esimerkiksi vainajan elämään tai vainajalle merkittäviin paikkoihin. Aineiston kokemuskertomuksissa on nähtävissä kuusi tapaa tunnistaa vainaja.

1) Vainaja tunnistetaan kuolleena läheisenä

Vainaja tunnistetaan samankaltaisena kuin hän on ollut eläessään, mutta kuolleena. Vainaja voi kertoa tai jopa todistella, että ei ole kuollut tai että hänen olemassaolonsa jatkuu. Vainaja voi myös hämmästellä kuolemistaan sekä ilmaista, että ei oikein osaa olla kuolleena. Kuollut saattaa myös kysellä, voisiko hän palata elämään. Toisaalta vainaja voi kertoa lähteneensä elämästä pois. Tällaiset jäähyväisiksi tulkittujen viestien saamiset tapahtuvat kertomusten mukaan usein kuolinhetkellä tai kuoleman jälkeisinä lähiviikkoina. Näissä tilanteissa, joissa vainaja tunnistetaan kuolleena läheisenä, kuollut muistuttaa ulkonäöltään tai olemukseltaan sitä läheistä, jonka kokija on tuntenut elävänä.

2) Vainaja tunnistetaan nuorena tai terveenä

Vainaja tunnistetaan nuorena, nuorennäköisenä tai terveenä lähinnä näköaistimuksissa ja unikonemuksissa sekä jonkin verran myös esimerkiksi keskusteluja sisältäneissä vainajakokemuksissa. Eräs kokija kirjoittaa kertomuksessaan, että kuollut puoliso *oli kuin valokuvassa, samannäköisenä kuin eläessään oli ollut*³⁴⁵. Nuorena, terveenä ja sairauksista parantuneena tai erityispiirteistä vapautuneena esiintyvä vainaja tunnistetaan poikkeuksetta tutusta katseesta tai tutun lämmön ja rakkauden perusteella. Vainaja voidaan tunnistaa myös jonkun muun kauniin turvallisuutta tai luottamusta herättävän ominaisuuden vuoksi.

3) Vainaja tunnistetaan tilanteesta, jossa hän on eläessään ollut

Vainaja tunnistetaan samankaltaisen tai vastaavanlaisen tapahtuman keskeltä, jollaisessa hän on eläessään ollut. Tällaisia ovat esimerkiksi kuuloaistimukset, joissa kokija kuulee pihasaunan oven käyvän samoin kuin se on käynyt aina silloin, kun vainaja on eläessään mennyt saunaan. Myös kosketusaistimuksissa kokija esimerkiksi nukkuessaan tuntee sellaisen kosketuksen, jollaisella vainaja on eläessään häntä

---

³⁴⁵ N145pK344.

koskettanut. Tällaisia ovat ominaisesti myös unet, joiden tapahtumien kulku tiettyyn vaiheeseen on samanlainen kuin tilanteissa, joissa vainaja on eläessään ollut. Seuraavassa lainauksessa unen tapahtumissa sattuu kuitenkin yllättävä käänne, joka korjaa tai muuttaa elämässä tapahtuneen toisenlaiseksi:

Hautauksen jälkeen tiistaiyöllä näin seuraavanlaisen unen. Isä makasi sängyssä sama sininen paita päällään kuin kuolinyönä kotona. Elvytin siinä unessa isää ja yhtäkkiä hän alkaa hengittää. Siinä kohtaa unta tunsin valtavaa helpotusta ja suurta onnistumisen iloa, olin saanut isän henkiin. Siinä maatessaan hän löi kaksi kertaa käsiään yhteen ja sanoen: "ei mun kuinkaan käynyt, ei mun kuinkaan käynyt", ja uni loppui siihen.³⁴⁶

4) Vainaja tunnustetaan symbolisesta tilanteesta tai tapahtumasta

Vainaja tunnustetaan tilanteesta tai tapahtumasta, jonka kokija tulkitsee symbolisesti merkitsevän vainajan läsnäoloa. Tällaisia ovat yleensä symboliset tapahtumat, eläinsymbolit, musiikkikokemukset tai sähköön liittyvät kokemukset. Esimerkkinä voi mainita unen, jossa kokija oli kokemassa verkkoja ja laski ne aaltojen vietäväksi. Aamulla unesta herättyään kokija tiesi, että hänen läheisensä oli *lähtenyt toiselle rannalle*. Esimerkkinä tästä on myös kokemus, jossa kokija radion avattuaan kuulee musiikkikappaleen, joka erityisesti liittyi hänen ja tietyn vainajan elämään.

5) Vainaja tunnustetaan erityistuntomerkestä tai tietyn aistin välityksellä

Vainaja tunnustetaan hänelle ominaisten erityistuntomerkkien tai tiettyjen aistien välityksellä. Tällaisia voivat olla kuviot, symbolit, vaatteet, tuoksut, maut, äänenpainot, murteet, maneerit ja yleensä sellaiset seikat, jotka liittyvät vainajan persoonaan tai elämään. Tällaisissa tunnistamisissa kokija voi esimerkiksi haistaa jotakin, mitä muut samassa tilassa olevat eivät haista. Seuraavassa kokija tunnistaa toimimattomista sähköovista kulkijan:

Olin siis töissä ja respassa yksin. Oli keskikesän valoisa yö ja rauhallinen tunnelma. Liukuovet avautuivat ja odotin että sieltä saapuu asiakas, ei saapunut mutta isotätini tuttuakin tutumpi tuoksu leijali ilmassa. Sanoin vallan ääneen että "N.N.--täti, mitäs te vielä tällä puolella olette?" Hän vastasi minulle että häntä pelottaa mennä rajan yli ja hän halusi tulla pyytämään käytöstään minulta anteeksi. (Ollessani pieni, hän kohteli minua toisinaan kaltoin, jopa julmasti.) Annoin hänelle anteeksi ja sanoin vielä että häntä siellä toisella puolella odotellaan jo, isovanhempani ja hänen veljensä odottavat jo kovasti. Niin hän siitä lähti, pyöröovi lähti päälle itsestään vaikka se oli ollut useamman viikon ihan täysin jumissa ja toimimaton.³⁴⁷

Astin välityksellä tapahtuvassa vainajan tunnistamisessa kokijat aistivat yleensä heti elämyksen alkaessa vainajan tunnistettavasti. Esimerkiksi näköaistimuksissa kokijat

---

³⁴⁶ N8sK23.

³⁴⁷ N68sK182.

voivat nähdä vainajan osaksi tai kokonaan sellaisena kuin hän on ollut kuolinhetkellään tai eläessään. Näköaistimuksessa tunnistettavuutta vahvistaa lisäksi vainajasta huokuva rakkaus, kauneus ja tuttu katse. Vainaja on tyypillisesti näköaistimuksessa läpinäkyvä tai läpikuultava, ilmamainen tai sumumainen tai vain valomuoto – siitä huolimatta kokija tunnistaa hänet. Kuuloaistimuksissa kokijat kuulevat vainajan puhetta tunnistettavasti juuri sellaisena kuin he ovat eläessään sitä kuulleet. Toisaalta kuuloaistimuksissa kokijat kuulevat myös vainajan aiheuttamia ääniä, jotka muistuttavat elämän episodeja.

6) Vainaja tunnistetaan sisäisellä tunteenomaisella tiedolla

Vainaja voidaan myös tunnistaa tavalla, joka poikkeaa kaikista edellä olevista tunnistustavoista. Tällöin vainaja tunnistetaan ei-rationaalisella ja ei-aistiperäisellä tavalla, johon liittyy tunteenomaista tietämistä tai intuitiivista tietoa. Kokijat kertovat tähän tunnistamiseen liittyvän varman tunteenomaisen tiedon siitä, kuka lähellä oleva vainaja on. Näin vainaja tunnistetaan tyypillisesti lähellä olon tuntemuksissa sekä telepatiatuntemuksissa. On silti huomattavaa, että useisiin edellä mainittuihin tunnistustapoihin (1-5) saattaa liittyä tämänkaltaista tunnetta siitä, että kokemuksessa esiintyvä henki(lö) on juuri hän, jonka kokijat kertomuksessaan kirjoittavat hänen olevan. Tämä merkitsee sitä, että aisteilla havaittaviin, kokemuspaiikkaan liittyvien sekä symbolisten tunnistusten lisäksi kokijalla on usein määrittelemätön varmuus siitä, että kokemus liittyy juuri tiettyyn vainajaan:

Kokemus oli todella vahva ja tuli aivan yhtäkkiä. En oikein osaa selittää, miten tiesin hänen olevan läsnä, tunsin sen vain todella vahvasti kehossani ja myös tunnetasolla. Tapahtuneen seurauksena aloin hetken kuluttua itkeä eikä itkusta meinannut tulla loppua.³⁴⁸

Vainajakokemuksessa kokijan vainajalta tulkituksi saatu viesti-informaatio voi välittyä kertomusten mukaan myös sanattomasti ja äänettömästi; tätä tapaa kuvaillaan sisäiseksi, intuitiiviseksi tai telepaattiseksi tiedonsiirroksi. Edellistä informaation välittymistä muistuttaa aisteista riippumaton vainajan tunnistamistapa, jossa kokija tuntee, että tietty kuollut ihminen on hänen lähellään. Usein näin tunnistettujen vainajien kohdalla kokijat kertovat tunteneensa vainajan läsnäolon voimakkaana tai vahvasti lähellään.

5.4 Vainajakokemusten myönteisyys ja suhde suruaikaan

Tässä alaluvussa tarkastelen aineiston kokemuksetomusten kuvauksia vainajakokemusten tapahtumahetken suhteesta aikaan, jolloin siinä koettu henkilö on kuollut. Vertaan edellä mainittua aikaa suruaikaan, sillä CB-teorian mukaan vainajakokemukset ovat suruun liittyvä ilmiö. Tutkin myös, miten kokijat kertovat reagoineensa vainajakokemuksiin niiden tapahtumahetkellä. Tarkastelen myös aineistoni kuvauksia vainajakokemuksista suhteessa CB-teorian näkemykseen vainajakokemuksista

---

³⁴⁸ N93sK473.

sisäisenä representaationa. Lisäksi hahmotan sitä, mitä CB-teorian tulkinnan painoituksia tämä tutkimus edustaa.

Vainajakokemusten suhde suruaikaan

Surututkimuksissa vältetään ottamasta kovin tarkasti kantaa suruajan keston. Suomalaista kuolemansurua tutkineen Mari Pulkkisen (2016) mukaan surua on vaikea taivuttaa aikamääreisiin. Hänen haastattelemiensa surevien mukaan suru voi kestää vuosia ja jopa vuosikymmeniä. Psykologi George Bonannon ja psykiatri Stacey Kaltmanin (2001, 710) mukaan surun ajatellaan kestävän yleensä vuoden ajan, vaikka suru vaihtelee yksilöllisesti ja välttämättä tuntuvinta surua ei koetakaan menetyksestä ensimmäisenä vuonna. Voimakkaita sureureaktioita voi myös yksilöllisistä tai elämäntilanteesta johtuvista syistä esiintyä myöhemminkin tai uusien menetysten yhteydessä. Toisaalta esimerkiksi psykologi Mardi Horowitzin ym. (1997, 296–297) mukaan, mikäli erityisen vahvat surun oireet, kuten voimakkaat ahdistuksen tunteet, välttelyt, syvä yksinäisyys, painavat muistot, työn kiinnostamattomuus tai unihäiriöt vaivaavat vielä runsaan vuoden jälkeen, voidaan puhua pitkittyneestä surusta. Näin Horowitzin mukaan normaaliksi suruajaksi, menetyksestä sopeutumiseksi määrittyisi runsas vuosi.

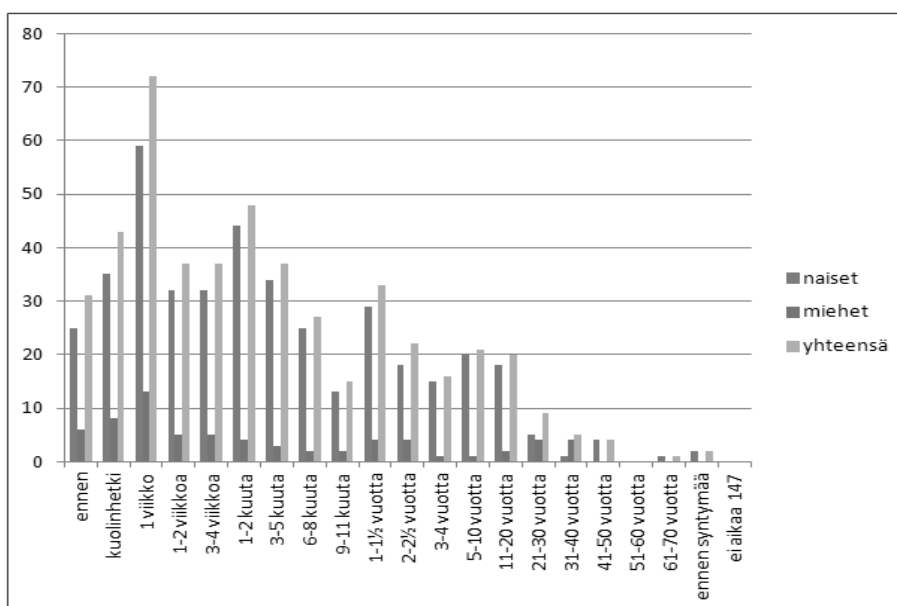
Psykologi Soile Poijulan (2002: 175–177) mukaan suruun sopeutumisen kohtuullisena aikana pidetään kuutta kuukautta. Suru kokonaisuutena huomioituna Poijulan mukaan ”Monilla surevilla aika kolmesta yhdeksään kuukauteen läheisen kuoleman jälkeen on raskain ajanjakso. On kuvattu asteittaisen paranemisen kulkua kohti toipumista ja päätelty, että suurin osa surevista sopeutuu onnistuneesti yhden tai kahden ensimmäisen vuoden aikana, mutta todellisuudessa sopeutuminen jatkuu paljon pitemmän ajanjakson.” (Pojula 2002, 37). Lisäksi Poijula (2002, 37–39) toteaa, että esimerkiksi lapsensa menettäneillä surussa sopeutuminen voi kestää pidempään ja toisaalta lapsilla ja nuorilla sopeutuminen on nopeampaa.

Edellä mainittujen näkemysten pohjalta määrittelen suruajaksi tässä tutkimuksessa runsaan kahden vuoden ajan (26 kk). Jos kuolemasta on kulunut esimerkiksi kaksi vuotta ja kaksi kuukautta, olen sen vielä katsonut tapahtuneen suruaikana. Mikäli aikaa kuolemasta on kulunut sitä pidempi aika, on vainajakokemus tapahtunut suruajan ulkopuolella. Suruajan ulkopuolella tapahtuneita vainajakokemuksia ovat myös ne vainajakokemukset, jotka ovat tapahtuneet läheisen kuolinhetkellä tai ennen kuolemaa. Näissä suruajan ulkopuolella ennen kuolemaa tapahtuneissa vainajakokemuksissa kokijalla ei ole tietoa kyseisen henkilön kuolemasta. Suremisen voidaan ajatella edellyttävän tietoa henkilön kuolemasta.

Usein ennen kuolemaa tapahtuneissa kokemuksissa koettu henkilö on voinut elää tai osa näistä henkilöistä on ollut tajuttomana sairauden vuoksi. Lisäksi ennen kuolemaa on tapahtunut myös sellaisia vainajakokemuksia, joissa siinä koettu henkilö on ollut elossa, mutta hän on kuollut myöhemmin. Tällöin voidaan luonnollisesti kysyä, onko kyse enää vainajakokemuksesta, mikäli siinä koettu henkilö elää. Kuitenkin tällaiset kokemukset luen vainajakokemuksiksi, sillä ne täyttävät kaikki vainajakokemusten tunnusmerkit. Lisäksi ne eivät myöskään millään oleellisella tavalla eroa sellaisesta vainajakokemuksesta, jossa siinä koettu henkilö on kuollut.

Aineiston vainajakokemuksista suruajan ulkopuolella on tapahtunut noin kolmasosa, tarkalleen 34,7 % (167/480), ja suruaikana tapahtuneita on puolestaan noin kaksi kolmasosaa. Vainajakokemuksista on tapahtunut 15,4 % tilanteissa, jossa kokija ei ole tiennyt siinä koetun henkilön kuolleen. Näitä ovat ennen kuolemaa ja kuolinhetkellä tapahtuneet kokemukset. Ennen kuolemaa on tapahtunut 6,5 % sekä kuolinhetkellä 9,0 %. Vajaa viidennes (19,4 %) kokemuksista on tapahtunut silloin, kun yli 26 kuukautta oli kulunut siinä koetun henkilön kuolemasta. Vainajakokemusten ajankohtaan liittyvissä laskelmissa ovat mukana aineistosta ne kokemukset (76 %), joissa kulunut aika vainajan kuolemasta on ilmaistu.³⁴⁹

Vainajakokemuksia näin ollen tapahtuu myös surusta riippumatta, joten vainajakokemukset eivät aineiston kokemuskertomusten mukaan ole pelkästään suruaikaan kuuluva ilmiö. Suruajan ulkopuolisten vainajakokemusten suuri määrä eroaa merkittävästi CB-suruteorian siitä näkökulmasta, jossa sosiaaliset aspektit ja sisäisen representaatio painottuvat; siinä vainajakokemukset nähdään suruajan ilmiönä ilmentäen surevan tarvetta jatkaa ihmissuhteita.³⁵⁰

Kuvio 7 Vainajakokemusten esiintyminen suhteessa kuolinhetkeen (lukemat vasemmallä ovat kokemusmääriä).

Kuviossa 7 näkyy pylväinä vainajakokemusten esiintyminen suhteessa siinä esiintyvän kuolinhetkeen, josta on havaittavissa, että osa vainajakokemuksista on tapahtunut ennen

³⁴⁹ Mikäli suruajaksi määriteltäisiin viisi vuotta, tällöin tämän tutkimuksen vainajakokemuksista olisi tapahtunut suruajan ulkopuolella 28,3 %, mikä sekä on merkittävä lukema osoittamaan, että vainajakokemuksia tapahtuu runsaasti surusta riippumatta.

³⁵⁰ Ks. esim. Walter 1996, 1999, 2007, 2009; Klass 1992, 1999, 2006b.

kuolemaa ja osa kuolinhetkellä. Eniten aineiston vainajakokemuksia on tapahtunut heti siinä koetun henkilön kuoleman jälkeen tai lähiviikkoina; myös ensimmäiset kuukaudet kuoleman jälkeen ovat olleet hyvin edustettuina. Vajaa viidennes vainajakokemuksista on tapahtunut silloin, kun yli runsas kaksi vuotta on tapahtunut kuolemasta.³⁵¹ Suruajan ulkopuolella tapahtuneita ovat myös ne vainajakokemukset, jotka ovat tapahtuneet silloin kun kokija ei ole tiennyt ko. henkilön kuolemasta. Tällaisia ovat ennen kuolemaa tai kuolinhetkellä tapahtuneet vainajakokemukset, joita on 15,5 % aineiston kertomuksista.

Vainajakokemusten aistiperusteisuus ja myönteisyys

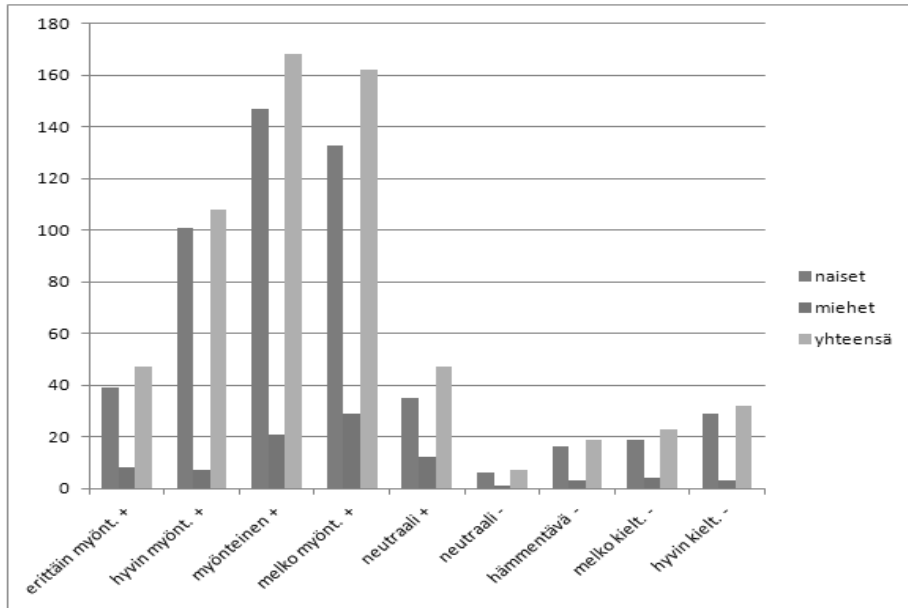
Tutkimusaineistoni kokemuksetomuksissa tulee selvästi esille kokemusten liittyminen vahvasti ulkoisiin fyysisiin aisteihin, mikä ei tue sitä, että kyse olisi ainakaan ensisijassa kokijan sisäisestä representaatiosta. Tutkimuksessani fyysiset aistit liittyvät vainajan kohtaamiseksi tulkittuihin kokemuksiin lähes kahdessa kolmasosassa (62,8 %) ³⁵². Näistä yli puolet on sellaisia aistikokemuksia, joissa kokijat olivat aistineet kuolleen välittömästi fyysisillä aisteillaan. Jäljelle jäävässä vajaassa puolessa kyse on symbolisista kokemuksista, joissa vainaja oli aistittu välillisesti. Symboliset vainajakokemukset, jotka kokijat tulkitsivat vainajien aiheuttaneen tai lähettäneen merkiksi, perustuivat myös kokijan fyysisiin aisteihin. Ulkoisista, fyysisistä aisteista riippumattomia kokemuksia on vain runsas kolmasosa (36,9 %). Näissä eli unikokemuksissa, kuolleen lähellä olon tuntemuksissa ja telepaattisissa kokemuksissa fyysiset aistit eivät ole olleet mukana. Näiden fyysisistä aisteista riippumattomien vainajakokemusten voidaan tulkita olevan sellaisia, joista CB-teorian walterilaisessa ja klassilaisessa tulkinnassa pidetään kokijan sisäisinä representaatioina. Vainajakokemusten vahvan aistiperäisyyden vuoksi tutkimukseni edustaa CB-teorian avaraa tulkintaa.

Tutkimusanalyysini tuotti myös tietoa siitä, pitivätkö vainajakokemusten kokijat kokemuksiinsa myönteisinä ja olennaisesti elämään kuuluvina. Näiden arviointi perustuu analyysissäni siihen, millainen kokijoiden välitön reagointi kokemaansa on ollut. Tämän tunnusmerkin selvittämiseksi olen käyttänyt analyysissä erillistä indeksiä *millainen on kokijan välitön reagointi kokemukseensa*. Olen tulkinnut vahvan myönteisen reagoinnin merkitsevän sitä, että kokija pitää kokemustaan myönteisenä ja että se sulautuu olennaisella tavalla hänen elämäänsä. Puolestaan vahva kielteinen reagointi merkitsee sitä, että vainajakokemus on jollakin tavalla ristiriidassa sen suhteen, mitä kokija pitää elämään kuuluvana. Mikäli kokijan reagointi vainajakokemukseen on ollut neutraalia, olen tulkinnut kokemuksen erityisenäkin sulautuvan helposti muiden inhimillisten kokemusten joukkoon.

---

³⁵¹ *Eräissä kokemuksetomuksissa kokija kertoo tulkinneensa vainajakokemuksessa kohtaamansa vainajan olleen hänen tulevan lapsensa hengen. Toisessa kokemuksessa kokija tulkitsi kohdanneensa itsensä ja äitinsä syntymättömässä tilassa. Nämä ovat aiheuttaneet kahdessa tapauksessa ennen syntymää merkityn vainajan kohtaamisen.*

³⁵² *Kuten tutkimukseni kvantifiointia tarkastellessani totesin, on prosentuaalisia tuloksia lähestyttävä suuntaa-antavana (ks. luku 3.1.).*

Kuvio 8 Välitön reagointi vainajakokemuksiin.

Vainajakokemuksia on pidetty 79 % kokemuksen (485/613) kohdalla myönteisinä. Tällöin kokijoiden välitön reagointi kokemuksen tapahtuessa on *erittäin myönteinen, hyvin myönteinen, myönteinen* tai *melko myönteinen* (kuvio 8³⁵³). Puolestaan 12 %:ssa tapauksista (74/613) kokijat ovat pitäneet kokemustaan kielteisenä. Tällöin vainajakokemuksiin on reagoitu *hyvin kielteisesti, melko kielteisesti* tai *hämmennystä herättävästi*. Myönteisten ja kielteisten reagoitustapojen väliin on sijoittunut neutraali reagointi kokemukseen, joita oli 9 %; näistä kertomuksista ei voinut päätellä, pidettiinkö vainajakokemusta myönteisenä vai kielteisenä.

Tarkasteltaessa pitävätkö kokijat vainajakokemuksia myönteisinä tai kielteisinä, on otettava huomioon sekä välitön reagointi että refleктоiva tulkinta. Ensinnäkin, jokaista vainajakokemusta kohdatessaan kokija reagoi siihen jollakin tavalla. Osassa kertomuksia on kuvattu kokemusten tapahtumahetkiin liittyviä vahvoja tunteita kuin myös kokemusta kyseenalaistavaa pohdintaa. Toiseksi, jokainen kokija kirjoittaessaan kokemuksestaan, myös jälkireflektoi kokemaansa suhteessa omaan elämäänsä. Jälkireflektointi osaltaan vaikuttaa siihen, mitä kokija kirjoittaa kokemushetkellä tapahtuneen. On siis huomattavaa, että kummatkin, sekä välitön reagointi että myös refleктоiva tulkinta, ovat kietoutuneet toisiinsa kertomuksessa, jonka kokija on lähettänyt tutkimukseen.

³⁵³ Kuviossa vasemmassa laidassa olevat lukemat ovat kertomusten määriä. Huomattavaa onkin, että kokemuksiin reagointi on indeksoitu kokemuskertomuksittain. Kokija voi pitää yhtä vainajakokemusta ei-luonnollisena mutta pitääkin toista luonnollisena. Jotkut kokijat ovatkin reagoineet järjestyksessään ensimmäiseen kokemukseen kielteisesti, mutta kokemaansa jälkeenpäin pohdittuaan uuden kokemuksen osuessa kohdalla, ovat reagoineet siihen myönteisesti.

Tutkimusaineiston kokemuskertomusten mukaan vainajakokemuksia kokeneista pääosa (4/5) on pitänyt niitä myönteisinä. Osassa kertomuksia kokijat (1/10) ovat pitäneet vainajakokemuksia kielteisinä. Lisäksi noin kymmenesosalle kokijoista vainajakokemukset ei ole myönteisiä eivätkä kielteisiä.

Vainajakokemusten olennaisuus ja esiintyvyys suruaikana eri näkemyksissä

Suruun liittyvässä tutkimuksessa esiintyy erilaisia näkemyksiä vainajakokemusten yhteydestä suruaikaan. Myös sen suhteen on eroavaisuuksia, nähdäänkö vainajakokemukset olennaisesti suruaikaan sisältyvinä vai ei. Seuraavassa tarkastelen tämän tutkimuksen tuloksia vainajakokemusten esiintyvyydestä ja olennaisuudesta suruaikana suhteessa kolmeen aiemman vainajakokemuksia koskevan tutkimuksen näkökulmaan.

Freudin (1917) käsityksiin perustuvan katkaistavien siteiden teorian mukaan vainajakokemukset ovat ei-luonnollisia esiintyessään niin suruaikana kuin myös suruajan ulkopuolella. Sen sijaan CB-teorian mukaan vainajakokemukset ovat olennaisia suruaikana esiintyviä sisäisen representaation kokemuksia, mitä puoltaa myös niiden yleisyys (Walter 1996, 1999, 2007; Klass 2006b). Osalle vainajakokemuksia tutkineista, etenkin psykologian alalta tuleville surututkijoille, vainajakokemukset eivät ole välttämättä olennaisesti suruun kuuluvia ja niiden esiintyessä ollaan taipuvaisia antamaan ilmiöstä poikkeava leima tai tulkitaan kokijan olevan epävakaa tai epäterve.³⁵⁴

Aineistoni kertomuksissa kokijat peilaavat jonkin verran omaa tulkintaansa kokemuksista edellä mainitun kaltaisia käsityksiä vastaan. Monet kokijat kertovat toisinaan kohdanneensa muiden ihmisten epäröivää tai varautunutta suhtautumista kertomiinsa vainajakokemuksiin, tai ne on saatettu myös kommentoimatta ohittaa. Se, että muut ovat vähätelleet vainajakokemuksia tai pitäneet niitä ylliluonnollisina, on kokijoiden mukaan saanut aikaan huolestumista omasta mielenterveydestä. Useat kokijat kertovat pidättäytyneensä kertomasta kokemuksista toisille sen pelossa, että toiset leimaavat ”hiihuliksi” tai ”hörhöksi”.

Tämän tutkimuksen mukaan vainajakokemuksia esiintyy sekä suruaikana että myös suruajan ulkopuolella ja surusta riippumatta. Lähes kaksi kolmasosaa kokemuksista on tapahtunut noin kahdeksi vuodeksi määrittelemäni suruajan sisällä. CB-teorian mukaan vainajakokemuksia pidetään suruaikaan kuuluvina, eräänä suruprosessin ilmentymänä. (Walter 1996, 1999, 2007; Klass 2006b). Useat tutkijat, jotka ovat tutkineet vainajakokemuksia CB-teoriaan liittyen, katsovat, että vainajakokemuksia ei esiinny suruajan ulkopuolella, vaikka niitä pidetäänkin olennaisesti suruun kuuluvina.³⁵⁵

Freudin (1917) teorian mukaan vainajakokemuksia ei kuuluisi esiintyä ensinkään, ei suruaikana eikä suruajan ulkopuolellakaan, ja mikäli niitä esiintyy, kyse on patologisesta häiriöstä. Esimerkiksi Fieldin (2006) näkemys lähestyy edellä mainittua Freudin käsitystä.

---

³⁵⁴ Näitä tutkijoita ovat mm. Field (2006), Datson ja Marwit (1997), Neimeyer ym. (2006).

³⁵⁵ Näitä tutkijoita ovat mm. Walter (1996, 1999, 2007), Hayes (2011), Field (2006), Neimeyer ym. (2006), osittain Klass (2006b) ja osittain Austad (2014). Katso tarkemmin aiemman tutkimuksen CB-teorian tulkintojen painotukset (luku 2.5).

Fieldin mukaan suruaikanaan esiintyvänä vainajakokemus ei ole terveeseen elämään olennaisesti kuuluva, vaan se viittaa mielenterveydellisiin oireisiin.

Tämän tutkimuksen selvin ero CB-teoriaan tulee siinä, että aineiston kertomusten mukaan vainajakokemuksia esiintyy myös suruajan ulkopuolella ja kokemuksia esiintyy myös surusta riippumatta. Lisäksi kokemusten aistiperäisyys haastaa CB-teorian näkemystä vainajakokemuksista ensisijassa mielikuvina. Myös osa kokijoista nimenomaisesti kieltää, että vainajakokemukset olisivat surun aiheuttamia. Kyse ei siis kokijoiden mukaan ole surun aiheuttamasta ilmiöstä tai kuvitelmasta. Osa aineistoni vainajakokemusten kokijoita onkin päätenyt ajatukseen, että suru estää tai on estänyt vainajakokemuksen. Tätä tukee se, että vain vajaa viidesosa vainajakokemuksista on tapahtunut kokijoiden ollessa surullisia.

Myös joidenkin vainajakokemuksia tutkineiden tutkijoiden kuten Steffenin ja Coylen (2012) mukaan surututkimuksen piirissä oleva käsitys vainajakokemuksista suruajan ilmiönä ei vastaa todellisuutta, sillä heidän tutkimustensa mukaan vainajakokemuksia on esiintynyt myös suruajan ulkopuolella.³⁵⁶

		Vainajakokemuksia esiintyy		
		ei koskaan	suruajan	
			kuluessa	ulkopuolella
vainaja- kokemus surussa	ei ole olennainen	<i>Freud</i>		
	on olennainen		<i>Field ym.</i>	
			<i>CB-teoria</i>	
			<i>tämä tutkimus</i>	

Kuvio 9 *Vainajakokemusten olennaisuus ja esiintyvyys suruaikana*

Kuvio 9 havainnollistaa sitä, millä tavoin eri näkökulmista vainajakokemuksia pidetään olennaisesti suruaikaan kuuluvina vai katsotaanko, etteivät ne ole surussa olennaisia. Samoin kuvio demonstroi sen, katsotaanko vainajakokemuksia esiintyvän suruaikana, suruajan ulkopuolella tai ei ollenkaan.

Vainajakokemusten suhteesta vainajan kuolinhetkeen ja kokijan suruaikaan, käy aineiston kertomuksista ilmi, että jotkut kokemustyypit tapahtuvat ominaisesti suruajalla, kun taas toiset suruajan ulkopuolella. Toisia kokemustyyppinä näyttää myös tapahtuvan muita useammin kuolinhetken läheisyydessä; tällaisia ovat näköaistimukset, tuntoaistimukset ja energiatuntemukset sekä valveunen. Vainajakokemuksista kellonpysähdykset ja noutajakokemukset luonteensa vuoksi sijoittuvat myös lähelle kuolinhetkeä ja siten suruajan ulkopuolelle. Niin ikään lähellä olon tuntemuksia on tapahtunut melko paljon kuolinhetkellä, vaikkakin toisaalta niitä on tapahtunut paljon myös silloin, kun siinä koetun kuolemasta on kulunut paljon aikaa.

³⁵⁶ Näitä tutkijoita ovat mm. *Streit-Horn (2011), Drewry (2002, 2003), Guggenheim ja Guggenheim (1997), Krause ja Bastida (2012), Steffen ja Coyle (2011, 2012) sekä osittain Austad (2014).*

Ominaisesti suruaikana tapahtuvia vainajakokemuksia tämän tutkimuksen aineistossa ovat kuuloaistimukset, moniaistiset vainajakokemukset sekä symbolisesti koettujen vainajakokemusten tyyppiin kuuluvista kokemuksista eläinsymbolit, sähkölaitekokemukset, puhelinkokemukset ja esinesymbolit.

Kuuloaistimuksia on tapahtunut aineiston kertomuksissa erityisesti juuri suruaikana. Sen sijaan vainajan kuoleman läheisyydessä tai kuolinhetkellä on tapahtunut suhteellisen vähän kuuloaistimuksia, ja pääosassa kuolinhetken läheisyydessä tapahtuneissa kuuloaistimuksissa vainajan kuolemasta on jo tiedetty. Vain runsas viidennes aineiston kuuloaistimuksista on tapahtunut suruajan ulkopuolella, mikä on huomattavasti keskimääräistä vähemmän. Myös tuntoaistimuksia voidaan pitää pikemminkin suruajan kokemuksena, sillä niistä suruajan ulkopuolella on tapahtunut vain runsas neljäsosa.

Aineiston hajuaistimukset puolestaan jakautuvat laajemmalle aikavälille ja suruajan ulkopuolella niistä on tapahtunut runsas kaksi viidesosaa. Tuttuun vainajaan liittyvät hajuaistimukset ovat ominaisia suruajalle; osassa hajuaistimuksia on esiintynyt tuntemattomia vainajia, joiden kuolinhetkestä ei kokijoilla ole ollut tietoa. Moniaistisista vainajakokemuksista kaikki ovat tapahtuneet suruaikana, joskin suruajan ulkopuolelle ominaisesti sijoittuvissa valveunissa on moniaististen kokemusten tavoin useiden kokemustyyppien elementtejä. Aineiston telepatiatuntemukset ovat myös ominaisia suruajan vainajakokemuksia; niitä on tapahtunut suruajan ulkopuolella runsas neljäsosa, mikä on keskimääräistä vähemmän. Aineiston ainoa seksuaalikoemuks on tapahtunut myös suruajan ulkopuolella.

Symbolisten vainajakokemusten tyyppiin kuuluvat esinesymbolit ovat tapahtuneet pääasiassa suruaikana, sillä suruajan ulkopuolella on koettu vainajan ottavan yhteyttä esineiden välityksellä vain noin 15 %:ssa kokemuskertomuksia. Lukema on selvästi keskimääräistä vähemmän, vaikkakin esinesymbolikertomuksissa aika vainajan kuolemasta oli kerrottu keskimääräistä harvemmin. Myös eläinsymbolit näyttävät leimallisesti suruajan vainajakokemuksilta. Niiden kohdalla suruajan ulkopuolella tapahtuneita kokemuksia on viidesosa. On huomattavaa, että joitakin eläinsymboleja on ollut kokemassa useita henkilöitä. Kulunut aika kuolemasta kokemushetkeen oli mainittu eläinsymbolien kohdalla keskimääräistä useammin. Sähkölaitekokemukset vainajan yhteydenottomuotona painottuvat kokemuskertomuksissa myös suruaikaan ja pääosin ne ovat tapahtuneet melko lähellä kuolinhetkeä. Suruajan ulkopuolella on tapahtunut alle viidennes sähkölaitekokemuksista, tosin aika on niissä ilmaistu keskimääräistä harvemmin. Samoin aineiston puhelinkokemukset ovat tapahtuneet suruajalla.

Ominaisesti suruajan ulkopuolella tapahtuvia kokemuksia ovat unikokemukset, näköaistimukset, hajuaistimukset, valveunet, lähellä olon tuntemukset, energiatuntemukset sekä symboliepisodit ja musiikkikokemukset. Suruajan ulkopuolella tapahtuneita ovat kellonpysähdykset ja noutajakokemukset, joista kuolinhetkellä tapahtuneissa kokemuksissa kokijalla ei vielä ollut tietoa ko. henkilön kuolemasta.

Aineistossa tyypillisesti suruajan ulkopuolella tapahtuneita vainajakokemuksia ovat unikokemukset, joista lähes 40 % on koettu suruajan ulkopuolella. Unikokemuksista ennen siinä esiintyvän henkilön kuolemaa on koettu noin 8 % ja noin 7 % kokijoista on nähnyt unta vainajasta kuolinhetkellä. Määrällisesti tämä tarkoittaa sitä, että 10 kokijaa on nähnyt vainajaunen silloin, kun kyseinen henkilö on kuollut. Suruajan jälkeen

unikokemuksista on tapahtunut noin neljäsosa. Seuraavassa unikokemus, joka on tapahtunut siinä koetun henkilön kuolinhetkellä, tai kuolinhetken paikkeilla, kuitenkin niin, että kokijalla ei kertomansa mukaan ole ollut tietoa siinä koetun henkilön kuolemasta:

Ensimmäinen oma kokemukseni on vuodelta 19nn. ... Oli lauantai-ilta, ja menimme [puolisoni kanssa] saunaan, sillä välin N.N. oli lähtenyt metsän poikki lapsuudenkotiinsa. Yöllä unessa näin kuinka N.N. hirttäytyi polun varressa olevaan puun oksaan. Tilanne oli ahdistava, mutta tunnelmaltaan rauhallinen. Aamulla tajusin unen todellisuuden, koska N.N. ei ollut tullut kotiin. Kerroin [puolisolleni], ettei hänen tule pelästyä, jos lähemme kulkemaan polkua, niin jonkun matkan päässä N.N. on vainaana. Niin kävelimme polkua ja aivan kuin unessa olin nähnyt, N.N.:n laiha kutistunut ruumis roikkui puun oksasta. ... Minkäänlaista surun käsittelyä perhe ei saanut ja se on myöhemmin tullut esiin perheenjäsenten masennusoireena. ... Puolisoni perhe ei asiasta halunnut keskustella ja en halunnut heille kokemuksestani kertoakaan.³⁵⁷

Oheisessa lainauksessa kokija näki unen puolisonsa sukulaisesta, joka kuoli metsässä itsemurhan tehtyään. Uni oli kertomuksen mukaan tapahtunut joko juuri ennen kuolemaa, kuolinhetkellä tai pian kuoleman jälkeen. Kertomuksen mukaan henkilön kuolema ei ollut kokijan tiedossa unennäköhetkellä.

Seuraava, niin ikään suruajan ulkopuolelle sijoittuva unikokemus on kertomuksen mukaan tapahtunut yli 40 vuotta siinä koetun vainajan kuoleman jälkeen:

Olin yksin kesämökillä kun heinäkuussa näin unen, jossa tämä ensimmäinen mieheni oli kuin valokuvassa samannäköisenä kuin eläessään oli ollut, hän käveli minun rinnallani, otti kiinni vasemmasta kädestäni, ja antoi minun ymmärtää, että hän kulkee minun rinnalla aina. Herättyäni mietin sitä unta monta päivää, mitä se mahtoi tarkoittaa. Asia selvisi kun aviomieheni kuoli.³⁵⁸

Tämän lainauksen kertomuksessa kokija oli ennen kyseistä unta kokenut muitakin samaan vainajaan liittyviä kokemuksia, muun muassa toistuvia lähellä olon kokemuksia. Ensin kokija ihmetteli unen tarkoitusta, kunnes silloinen puolisonsa kuoli. Unen viestiksi kokija tulkitsi sen, että hänen ensimmäinen puolisonsa oli häntä tukemassa myös tulevassa vaikeassa tilanteessa, surussa, kun kokijan nykyinen puoliso kuoli. Kokijan tulkinta unen tapahtumista yhtenee kokemuskertomusten kuvauksiin vainajien kehittämisestä hyvään suuntaan: vainaja tuki entistä puolisoaan tämän nykyisen miehen kuoleman hetkellä.

Myös lähellä olon tuntemuksia voidaan pitää ominaisina suruajan ulkopuolella tapahtuneina vainajakokemuksina. Keskimääräisesti, vajaa kaksi viidesosaa niistä on tapahtunut suruajan ulkopuolella. Lähellä olon tuntemuksia on tapahtunut runsaasti kuolinhetkellä, joskin niitä on tapahtunut mainittavasti myös kahden ja kolmen vuosikymmen jälkeenkin siinä koetun henkilön kuolemasta. Lisäksi useat lähellä olon tuntemukset on kerrottu olleen toistuvia; näin on ollut monesti myös silloin, kun siinä koetun kuolemasta on kulunut pidempään.

---

³⁵⁷ N179pK438.

³⁵⁸ N145pK345.

Näköaistimuskertomuksista runsas kolmasosa sijoittuu suruajan ulkopuolelle. Varsinaisista näköaistimuksista suruajan ulkopuolella on koettu jopa noin 40 % ja epäselvistä näköaistimuksista noin kolmasosa. Huomionarvoista epäselvissä näköaistimuksissa on se, että yleisimmin ne ovat tapahtuneet lähellä kuolinhetkeä: kertomuksissa, joissa aika on ilmaistu, on kulunut aika kuolemasta kokemushetkeen vain yhdessä tapauksessa yli kuukauden. Myös varsinaisia näköaistimuksia on koettu keskimääräistä enemmän kuoleman läheisyydessä ja kuolinhetkellä. Tyypillisesti lähellä kuolinhetkeä tapahtuvia vainajakokemuksia ovat nimenomaan näköaistimukset, vaikkakin näköaistimuksia koetaan paljon myös suruaikana.

Suruajan ulkopuolella on tapahtunut aineiston valveunista noin 36 %, joista noin puolet on koettu ennen kuolemaa tai kuolinhetkellä. Samoin puolet valveunista on koettu suruajan jälkeen. Nämä vaikuttavat sen, että valveunet ovat tyypillisesti suruajan vainajakokemuksia. Joissakin valveunissa aikaa kokemuksessa esiintyvän vainajan kuolemasta ei ole kerrottu tai sitä ei ole ollut mahdollista tietää. Tällaisia valveunia on noin 15 %; näissä esiintyvä vainaja on tulkittu enkeliksi tai jäänyt tuntemattomaksi, jolloin kuolinhetkeä ei ole voitu tietää.

Aineiston energiatuntemuksista on tapahtunut suruajan ulkopuolella kaksi viidesosaa, mihin osittain vaikuttaa se, että useat energiatuntemukset on koettu kuolinhetkellä. Ennen vainajan kuolemaa on koettu vain yksi energiatuntemus, joka on tapahtunut siinä koetun henkilön eläessä; vainaja eli vielä tuolloin, mutta oli tajuttomana sairaalassa. Musiikkikokemuksista myös kaksi viidesosaa on tapahtunut suruajan ulkopuolella, minkä perusteella ne ovat suruajan ulkopuolella ominaisesti tapahtuneina. Lähes kaikissa musiikkikokemuskertomuksissa on mainittu aika kuolemasta kokemuksen tapahtumiseen.

Aineiston symboliepisodeissa kulunut aika siinä koetun henkilön kuolemasta kokemushetkeen poikkeaa selvästi muiden kokemustyyppien keskimääräisestä linjasta; lähes puolet niistä on tapahtunut suruajan ulkopuolella, pitkän ajan päästä vainajan kuolemasta. Aineiston valosymbolit puolestaan asettuvat keskimääräisesti suhteessa suruaikaan; suruajan ulkopuolella on koettu kolmasosa tämän kokemustyyppin läsnäoloista. Siitä huolimatta luen valosymbolit ominaisesti suruajan ulkopuolella tapahtuneiksi kokemuksiksi, sillä usein niissä on esiintynyt sellaisia vainajia, joiden kuolinhetki ei ole ollut kokijan tiedossa.

6 Vainajakokemusten vaikutukset kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta

Tässä luvussa tarkastelen kokijoiden kertomaa siitä, miten vainajakokemukset ovat vaikuttaneet heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Yhtenä kirjoituskutsun kysymyksenä olin kysynyt ”Ovatko läsnäolokokemuksesi mahdollisesti vaikuttaneet käsityksiisi elämästä ja kuolemasta, ja jos ovat, niin miten?” Osa tutkimukseen osallistuneista on reflektoinut kysymystä, mutta noin puolessa kertomuksia pohdinta suhteessa elämän ja kuoleman käsitykseen on jäänyt pois.³⁵⁹

Kirjekutsuni kysymyksen asettelussa en ole antanut ymmärtää, että vainajakokemuksilla olisi vaikutusta kokijoiden kuolemasuhteeseen. Vainajakokemusten vaikutukset onkin nähtävissä muutoksina kokijoiden aiempiin käsityksiin verrattuna. Esimerkiksi kokijat voivat kertoa, että vainajan kanssa solmittua ihmissuhdetta parantava vainajakokemus ei ole millään tavalla vaikuttanut heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Perusteluna tälle kokijat kertovat heillä jo pitkään olleen sellaisen käsityksen, että vainajat ovat lähellä, seuraavat elävien elämää ja auttavat heitä.

Toisaalta on kokijoita, jotka hämmästyttävänä pitämänsä kokemuksen jälkeen pohtivat, että oliko kaikki kuitenkin vain kuvittelu. Silti tämäntyyppiset kokijat saattavat pohdinnoissaan todeta, että kokemuksensa perusteella he ovat alkaneet ajatella, että kuoleman jälkeen on siltikin jotakin, ja että rakkaus voi siltikin olla ikuista. Edellisten huomioiden perusteella on todettava, että ”mittarit” kokijoiden kuolemasuhteessa tai kuolemapelossa tapahtuvia muutoksien huomioimiseksi ovat suhteellisia ja ne ovat myös suhteessa kokijoiden käsityksissä tapahtuneisiin muutoksiin.

Sillä, miten vainajakokemukset ovat vaikuttaneet kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta, ei viitata kausaaliseen vaikutukseen. Pikemminkin kyse on siitä, mitä kaikkea kokijoille on aiheutunut tai seurannut vainajakokemuksista. Näin vaikutuksilla tässä tutkimuksessa viitataan senkaltaisiin ajatuksiin, tunteisiin, muutoksiin sekä valintoihin, mitä vainajakokemukset ovat ikään kuin tuoneet tullessaan ja täten muokanneet kokijan kuvaa elämästä.

Käsityksen elämästä ja kuolemasta määrittelen tässä tutkimuksessa Häkkistä (1996) mukaillen seuraavasti: käsitys on kokemusten ja ajattelun kautta muodostunut kuva elämästä ja kuolemasta, sekä niiden suhteesta toisiinsa. Elämän ja kuoleman välisellä suhteella tarkoitan ajatusta esimerkiksi elämän päättymisestä kuolemaan tai ajatusta elämän jatkumisesta kuoleman jälkeen. Saattaa herätä kysymys, eikö vainajakokemuksilla ole vaikutusta lähinnä kuolemakäsitykseen, että onko se olemisen loppu. Kuuluvatko käsitykset elämästä tähän ensinkään. Vainajakokemukset näyttävät kuitenkin vaikuttavan monella tapaa myös kokijoiden käsityksiin elämästä: kertomusten mukaan vainajilta saadut viestit liittyvät kokijoiden elämään ja muokkaavat kokijoiden elämää. Lisäksi viestit parantavat vainajaan olevaa ihmissuhdetta ja vaikuttavat siten kokijan hyvinvointiin. Edelleen, kun kokijan käsitys kuolemasta muuttuu, aiheuttaa se usein

---

³⁵⁹ Luvussa 3.1 olen kertonut, että kirjoituskutsusta levisi sosiaalisessa mediassa lyhennetty versio, jossa kokemusten vaikutusten reflektointi suhteessa kuolemakäsitykseen oli jäänyt pois.

muutoksia myös elämässä. Katson näin olevan perusteltua pitää mukana myös elämään liittyviä käsityksiä.

Käsitykseen elämästä ja kuolemasta liittyy kuolemanpelko, joka määrittelyni mukaan sisältää suhtautumisen menneeseen ja tulevaan sekä ajatuksia ja uskomuksia kuolemasta ja kuolemanjälkeisyydestä. Kuolemanpelko on riippuvainen eletyn elämän katumisesta ja tulevaan elämään mahdollisesti liittyvästä kielteisestä varautumisesta.³⁶⁰ Tutkimuksessani vainajakokemukset näyttävät vähentäneen merkittävästi kokijoiden kuolemanpelkoa. Ihmissuhteen näkökulmasta käsitykseen elämästä ja kuolemasta liittyy eletyn ihmissuhteen päättymisen tietoinen käsittely sellaisena kuin se on eläessä ollut. Käsityksissä tapahtuneet muutokset näkyvät välillisesti myös elämän valinnoissa.

Aineistoni kokemukset mukaan vainajakokemuksilla on lähinnä viidenlaisia vaikutuksia kokijoiden elämään ja kuolemaan liittyviin käsityksiin: Ensimmäkin vainajakokemukset uudelleenmäärittävät kokijan ihmissuhdetta läheiseen vainajaan. Toiseksi ne muuttavat kokijan ajatuksia elämän jatkuvuudesta kuolemassa sekä vainajan olemassaolosta kuoleman jälkeen. Kolmanneksi vainajakokemukset muuttavat myös kokijoiden ajatuksia siitä, millä tavoin vuorovaikutus vainajan kanssa tapahtuu. Neljänneksi vainajakokemukset myös vähentävät kokijoiden kuolemanpelkoa tai poistavat sen kokonaan.³⁶¹ Viidenneksi vainajakokemukset saavat aikaan myös välillisiä muutoksia kokijoiden ajattelussa ja uskomuksissa sekä heijastuvat kokijoiden elämänvalintoihin ja ihmissuhteisiin.

Luvussa 5.3.2 tarkastelin sitä, miten vainajakokemukset ovat kertomusten mukaan olleet uudelleenmäärittämässä kokijoiden ihmissuhdetta vainajiin. Ihmissuhteen uudelleenmäärittämisen lisäksi vainajakokemukset ovat saaneet aikaan ihmissuhteen parantumista keskeneräisten asioiden tultua vainajakokemusten myötä sovituksi. Seuraavassa esitän vainajakokemusten vaikutusten arviointiin liittyviä huomioita ja rajauksia. Joidenkin kokemukset ilmaisu on melko niukkaa, vaikkakin ne antavat paljon informaatiota tapahtuneista muutoksista. Hyvin yleinen kokijoiden kommentti on, että *kuolemanpelkoni väheni tai en enää pelkää kuolemaa*.

Vainajakokemusten vaikutusten arvioinnissa olen ottanut huomioon kokijoiden elämään ja kuolemaan liittyvät käsitykset suhteessa heidän aikaisempiin käsityksiinsä. Esimerkiksi saman kokijan eri aikoina koetut vainajakokemukset ovat kertomusten ilmaisuisissa kuvanneet erilaisia ajatuksia ja suhtautumista kuolemaan. Saman kokijan eri kertomusten toisistaan poikkeavat ilmaisutavat muuttuneita käsityksiä kuvaavina ovat tuoneet arviointiin haastetta sekä aiheuttaneet rajauksia. Yhdessä kertomuksessa ilmaisu voi olla vähäistä, mutta silti kokija saattaa kirjoittaa, että kyseessä on hänen elämänsä merkittävin kokemus. Toisaalta joku toinen voi runsassanaisesti kuvata tapahtunutta ja vahvaa reagoituaan sekä omia ajatuksiaan ja uskomuksiaan kuolemanjälkeisyydestä, mutta todeta että kokemukset ovat vain vähän vaikuttaneet hänen kuolemasuhteeseensa.

Varsinaisessa aineiston koodauksessa olen arvioinut vainajakokemusten vaikutuksia kokijan kuolemasuhteeseen 5-asteisella myönteisten ja 3-asteisella kielteisten vaikutusten

---

³⁶⁰ Ks. Tomer ja Eliason (2005, 176–177).

³⁶¹ Useissa tutkimuksissa vainajakokemusten on havaittu vähentäneen kokijan kuolemanpelkoa (esim. Bennett & Bennett 2000; Steffen & Coyle 2011, 2012; Austad 2014; Krause & Bastida 2010).

indekseillä. Analyysistäni ilmeni, että vainajakokemuksilla oli kielteisiä vaikutuksia käsityksiin elämästä ja kuolemasta vain noin 4 %:lle kokijoista. Koska vainajakokemuksilla on kertomusten mukaan enemmän myönteisiä kuin kielteisiä vaikutuksia, käsittelemäni myönteisiä vaikutuksia laajemmin.

Merkillepantavaa on, että tutkimukseeni osallistuneista jopa 86 %:lla kokijoista vainajakokemukset vaikuttivat jollakin tavalla havaittavasti myönteisesti heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Aineiston vainajakokemuksista on sisäiseltä tunnelmaltaan eli yleisilmeeltään kielteisiä kaiken kaikkiaan noin 15 %, mutta vain vajaa 4 % kokemuksista näyttää vaikuttaneen kielteisesti kokijoiden kuolemasuhteeseen. Tätä ristiriitaiselta vaikuttavaa asetelmaa tarkasteltuani, löysin tilanteeseen liittyen kaksi huomiota ja kaksi selitystä.

Ensimmäinen huomio on, että osassa tapauksista kielteisinä koettujen vainajakokemusten kohdalla kokijoiden kuolemanpelko on kokemusten myötä lisääntynyt sekä suhde kuolemaan on tullut etäisemmäksi. Kuitenkin havaitsin, että useimmiten myös kielteisesti koetut ja pelkoa kokemushetkellä herättäneet kokemukset ovat vähentäneet kuolemanpelkoa ja tehneet kokijoiden kuolemasuhdetta myönteisemmäksi. Selityksenä tälle huomaisin, että on sellaisia kokijoita, joilla on epämiellyttävän kokemuksen jälkeen ollut yksi tai useampi myönteinen vainajakokemus.

Toinen selitys sille, että yleisilmeeltään kielteiset vainajakokemukset eivät ole lisänneet kuolemanpelkoa, ovat kokijoiden pyynnöt. Osa aineiston kokijoista kertoo pyytäneensä vainajaa lopettamaan yhteydenotot sen jälkeen, kun he ovat olleet pelästyneinä kokemuksen tapahtumista. Kun uusia vainajakokemuksia ei näille kokijoille ole enää tapahtunut, ovat he tulkinneet tulleeensa kuulluksi. Tämä on vähentänyt kuolemanpelkoa ja tehnyt kokijoiden kuolemasuhdetta myönteisemmäksi. Jotkut kokijat ovat myös tehneet tulkintoja, että Jumala, enkelit tai vainajat kuolemanjälkeisyydessä ovat kuunnelleet heitä.

Lisäksi jotkut kokijat kertoneet pyytäneensä, että vainajat mahdollisissa uusissa yhteydenotoissa olisivat huomaavaisempia ja aiempaa lempeämpiä, sellaisia, jotka eivät herättäisi pelkoa. Myöhemmin kokijat olivat tulkinneet vainajan kuulleen heidän pyyntönsä tai sitten kokijoille oli tapahtunut uusi myönteinen vainajakokemus. Joka tapauksessa uusi kokemus myönteisenä oli jäänyt kokijalle vahvemmin mieleen kuin vanha kielteinen. Näin yleisilmeeltään kielteisistä kokemuksista huolimatta kokijan kuolemanpelko on kertomusten mukaan voinut vähentyä.

Aineiston kokemuskertomuksissa esiintyy myös kokijoiden aiemmasta ajattelutavasta poikkeavia uudenlaisia ajatuksia elämästä ja kuolemasta sekä elämän jatkumisesta jollakin tavalla kuoleman jälkeen. Lisäksi vainajakokemukset ovat aiheuttaneet kertomusten mukaan muutoksia kokijoiden elämään ja kuolemaan liittyviin ajatuksiin ja uskomuksiin. Tällaisia ovat muun muassa sellaisten ajattelutapojen syntyminen, jotka heijastuvat kokijan uskonnollisiin orientoitumisiin tai rituaalisiin käytänteisiin. Esimerkiksi vainajakokemus on sysännyt liikkeelle prosessin, joka on johtanut uskonnolliseen yhteisöön liittymistä tai siitä eroamista.

Vainajakokemusten vaikutuksia kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta esitän kuviossa 10. Vaikutusten arviointiin olen sisällyttänyt kolme eri osa-aluetta: kokemus vuorovaikutuksesta vainajan kanssa, käsitys vainajan olemassa olosta

kuolemanjälkeisyydessä sekä vainajakokemusten vaikutukset kokijan ajatteluun ja tekoihin. Kunkin kokijan kaikkia kertomuksia olen tarkastellut kokonaisuutena sen mukaisesti, minkä verran kokemuksilla on ollut kertomusten mukaan vaikutusta kyseisen kokijan käsityksiin elämästä ja kuolemasta.

Vaikutus	Kokemus vuorovaikutuksesta vainajan kanssa	Käsitys vainajan olemassaolosta	Vaikutukset kokijan ajatteluun ja tekoihin
Hyvin paljon vaikutusta	vuorovaikutus koetaan samankaltaisena kuin elävän kanssa	olemassa olo jatkuu dialogisena	- käsitysten muuttuminen - vaikuttaa elämän valintoihin
Paljon vaikutusta	vuorovaikutus vainajan kanssa koetaan mahdolliseksi	olemassa olo jatkuu toiminnallisena	- ei kuolemanpelkoa - tiedonhankintaa - heijastuu elämän valintoihin
Melko paljon vaikutusta	vainajan koetaan osallistuvan elävän elämän kulkuun	olemassa olo jatkuu siten, että jokin tietoinen tai persoonallinen osa säilyy	- kokemusten vaihtoa - pohdintaa
Merkittävästi vaikutusta	vainajan osallistuminen elävän elämänkulkuun koetaan mahdolliseksi	olemassa olo jatkuu elämän ja kuoleman jatkumossa	- kuolemanpelko vähenee
Vähäistä vaikutusta	koetaan vainajan olevan yhteydessä elävään	olemassa olo jatkuu jollakin tavalla	- ihmettelyä elämän ja kuoleman toisiinsa liittymisestä

Kuvio 10 Vainajakokemusten vaikutukset käsityksiin elämästä ja kuolemasta.

Vainajakokemusten vaikutusten lisääntymistä olen arvioinut viidellä asteella. Alimmillaan olen kuvannut vainajakokemuksilla olevan *vähäistä vaikutusta* (kuvio 10, vasemman sarakkeen alin kohta). Kun toisella asteella vaikutuksia on ollut havaittavissa edellistä enemmän, on indeksinä ollut *merkittävästi vaikutusta*. Kolmannessa asteessa vaikutuksia on ollut nähtävissä *melko paljon vaikutusta*. Vaikutusten edelleen lisääntyessä on indeksinä ollut *paljon vaikutusta* sekä ylimmässä asteessa *hyvin paljon vaikutusta*. Vaikutusten lisääntyessä (kuviossa 10, vasemmalla ylöspäin osoittava oleva nuoli) alemman tason vaikutukset pysyvät olemassa. Näin ylempien tasojen vaikutukset ovat alempien tasojen vaikutusten lisänä, jolloin esimerkiksi toiseksi ylimmällä tasolla koettaessa vuorovaikutus vainajan kanssa mahdolliseksi, koetaan myös vainajan osallistumisen elämän kulkuun mahdolliseksi.

Alhaalla oleva kaksoisnuoli kuvaa koetun vuorovaikutuksen ja välillisten vaikutusten toisiaan vahvistavaa suhdetta. Esimerkiksi toiseksi alimmalla tasolla, kun vainajakokemuksen myötä koetaan vainajan osallistuminen elävän elämäntapaan mahdolliseksi, vähentää se kokijan kuolemanpelkoa. Kuolemanpelon väheneminen saa aikaan kokijassa aikaisempaa myönteisempää suhtautumista vainajakokemuksiin, silloin vainajan osallistuminen kokijan elämään nähdään aiempaa mahdollisempaan.

Vastaavasti ylimmällä tasolla, mitä enemmän vainajakokemukset vaikuttavat välillisesti kokijan elämän valintoihin, sitä vahvemmin kokija kokee käyvänsä vainajan kanssa samankaltaista vuorovaikutusta kuin elävän kanssa käydään.

Kokemus vuorovaikutuksesta vainajan kanssa (kuvion 10 toinen pystysarake) on vähimmillään sitä, että vainajan koetaan olevan yhteydessä elävään, enimmillään vuorovaikutus vainajan kanssa koetaan samankaltaisena kuin mitä elävän kanssa.

Käsitys vainajan olemassaolosta (kuvion 10 kolmas pystysarake) kuvaa sitä, mikä on kokijan käsitys vainajan olemassaolon jatkumisesta kuoleman jälkeen. Silloin, kun vainajakokemuksilla on ollut havaittavissa vähäistä vaikutusta kokijan käsitykseen kuolemasta, sisältää käsitys ajatuksen olemassaolon jatkumisesta jollakin tavalla. Ylimmällä tasolla kokijan käsitykseen sisältyy ajatus siitä, että vainajan olemassaolo jatkuu siten, että jokin tietoinen tai persoonallinen osa, joka on säilynyt kuolemassa, voi toimia aktiivisesti elävän elämässä ja olla vuorovaikutteisessa suhteessa elävien kanssa.

Vainajakokemusten välilliset vaikutukset kokijan ajatteluun ja tekoihin (kuvion 10 oikealla oleva pystysarake) sisältävät alimmillaan elämän ja kuoleman ihmettelyä, kuolemanpelon vähenemistä sekä erilaisia valintoja elämässä. Tällaisia ovat halu keskustella vainajakokemuksista muiden kanssa tai tiedon hankinta vainajakokemuksiin liittyen.

Vajaalle 10 %:lle kokijoista vainajakokemuksilla ei ole ollut vaikutusta heidän kertomansa mukaan käsityksiin elämästä ja kuolemasta; nämä olin tulkinut vaikutuksiltaan neutraaleiksi. Joissakin tapauksissa, esimerkiksi niukan ilmaisun vuoksi, kokemuksen vaikutus on jäänyt avoimeksi. Osalla näistä, joiden kohdalla kokemuksilla ei ole ollut vaikutusta kuolemakäsitykseen, on kertomansa mukaan jo ennen vainajakokemuksia ollut käsitys, että vainajien kanssa voi olla yhteydessä ja että elämä jatkuu kuoleman jälkeen.

Vainajakokemus – vähäinen vaikutus

Aineiston kokemuskertomusten perusteella 30 % kokijoille vainajakokemuksilla on vähäistä vaikutusta heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta (kuvion 10 alin taso). Nämä, joiden käsityksiin vainajakokemukset ovat vaikuttaneet vähän, kokevat vainajan voivan olla yhteydessä elävään. Vainajakokemusten jälkeen näiden kokijoiden käsitys on, että vainajan olemassaolo kuolemanjälkeisyydessä jatkuu jollakin tavalla. Tämä merkitsee sitä, että useinkaan kokija ei kerro sitä, millä tavalla olemassaolo jatkuu. He tulkitsevat vainajakokemusta siten, että vainaja on jotenkin olemassa ja ikuinen ero on poistunut. Näille kokijoille vainajakokemukset eivät näytä vaikuttavan kuolemanpelkoon sanottavasti. Kokijat ihmettelevät elämän ja kuoleman mysteeriä, mutta eivät kovin tarkasti erittele ajatuksiaan. Seuraavassa kokija kuvaa kuolinhetkellä tapahtuneen

näköaistimuksen vaikutuksia, jonka taustalla oli vainajan eläessään kokijalle antama lupaus tulla kertomaan lähtöhetkestään:

Kun olin menossa vessaan näin että N.N. seiso käytävänvasemman puoleisella päädyssä ja kuulin, että N.N. sanoi jotakin vahtimestarille. Kun menin takaisin pukuhuoneeseen häntä ei enää näkynyt ja ajattelin, että hän ehkä oli mennyt kauppakeskukseen jossa yleensä kävin ystävättäreni kanssa tunnin jälkeen kahvilla. Häntä ei näkynyt. Kun tulin kotiin puhelin soi ja eräs entinen työtoverini kertoi, että N.N. oli kuollut n.n.. Hän oli saanut sydänkohtauksen eräällä juna-asemalla, eikä häntä voitu elvyttää. Tämä henkilö oli myös yrittänyt soittaa minulle n. klo 14.30 juuri silloin kun näin N.N:n siellä käytävällä, mutta minulla oli puhelin äänettömällä. Tämä tapahtui v. 20nn pääsiäisen jälkeen ja N.N. siis ilmoitti minulle että (hän) oli kuollut niin kuin hän oli luvannut. Sen lisäksi, että sain surun joka ei vielä ole hellittänyt on suhtautumiseni uskaan ja tuonpuoleiseen elämään jollain kummalla tavalla muuttunut. Aivan kuin en enää uskoisi kuoleman jälkeiseen elämään kuten aikaisemmin. Vai onko niin, että haluan uskoa, että N.N. vielä on luonani?³⁶²

Vainajakokemus – merkittävä vaikutus

Merkittävää vaikutusta vainajakokemuksilla on ollut kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta runsaalle neljännekselle (26,5 %) kokijoista. Nämä kokijat ovat kokemustensa perusteella päätyneet ajatukseen, että vainajan osallistuminen elävän elämäntilanteeseen on mahdollista. Lisäksi vainajan koetaan olevan yhteydessä elävään. Kokijat ovat tulleet vainajakokemusten perusteella sellaiseen käsitykseen, että vainajan olemassaolo jatkuu elämän ja kuoleman kiinteässä jatkumossa, elämä jatkuu kuoleman jälkeen. Kuolemaa ei oikeastaan ole elämän päättymisen muodossa:

Kokemukseni mukaan ihmiset arastelevat puhua kokemuksistaan kuolleiden kanssa, pelkäävät heitä pidettävät vinksahtaneina. Kokemukseni ovat vahvistaneet tietoa, ettei kuolemaa ole. Elämme elämämme täällä ja siirrymme eteenpäin palataksemme mahdollisesti myöhemmin takaisin.³⁶³

Tämän lainauksen mukaan, elämä ja kuolema ovat samaa jatkumoa ja sen perustella on vainaja olemassa samalla elämän määrittelemättömällä jatkumolla. Kuoleman jälkeen tulee taas uusi elämä. Yhteys vainajiin on olemassa, kuten se on olemassa elämän jatkumossa oleviin eläviinkin:

Olin aika ihmeissäni unesta, en ole aiemmin uskonut tällaisiin yliluonnollisiin. Mutta siinä tilanteessa se tuntui ihan todelta ja olin aivan varma siitä että sain viimeisen yhteyden [häneen] .... Kokemukseni kautta rupesin ajattelemaan että kuolema ei ole vaan musta aukko johon hävitään vaan se elämä jatkuu jotenkin energiana jossakin. En tiedä miten, ja onko siinä joku yliluonnollinen voima/jumala. Vai onko se vaan muodonmuutos.³⁶⁴

---

³⁶² N14sK48.

³⁶³ N92sK230.

³⁶⁴ N17sK52.

Kun vainaja voi osallistua elämänsä kulkemaan, on vainajakokemuksilla tämän toiseksi alimman vaikutustason kokijoille merkittävä myönteinen vaikutus myös heidän ihmissuhteisiinsa. Vainajat, paitsi viestivät eläville myös osallistuvat heidän elämänsä kulkemaan myönteisesti ja omaehtoisesti, vaikkakin satunnaisesti. Näiden kokijoiden kuolemanpelko on vähentynyt tai jopa poistunut vainajakokemusten myötä:

Tässä muistiinpanoni kahdesta unesta, jotka ovat erityisesti jääneet mieleen lohduttavina ja kuoleman pelon poistavina kokemuksina... [Unen jälkeen] olo oli oikein hyvä. Unesta jäi vahva tunne ettei kuolemaa tarvitse pelätä. Taivaassa on hyvä olla.³⁶⁵

Vainajakokemus – melko paljon vaikutusta

Vajaalle viidennekselle (17,5 %) kokijoista vainajakokemuksilla on ollut melko paljon vaikutusta heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Vainajakokemusten perusteella nämä kokijat kokevat vainajan osallistuvan heidän elämänsä kulkemaan ja tapahtumiin. Kokijoiden käsityksien mukaisesti vainajan olemassaolo kuoleman jälkeen jatkuu siten, että jokin ihmisen tietoinen tai persoonallinen osa säilyy kuolemassakin. Tämä merkitsee sitä, että kokijoiden tulkinnan mukaan vainaja ymmärtää elävän elämän tilanteen ja pystyy osallistumaan siihen tietoisesti ja saamaan aikaan muutoksia elävän elämässä:

Siinä istuessani minulle tulihyvin rauhallinen ja lämmin olo. Hetken päästä päänsärkyneeni loppui ja oli pitkään poissa. Tämä tapaus oli ensimmäinen kerta, kun tunsin kuolleen läsnä olon. Tapaus vaikutti minuun syvästi. Se muutti käsitykseni kuolleiden läsnä olosta. Sen jälkeen minulle on ollut selvää, että kuolleet seuraavat meidän elämäämme.³⁶⁶

Vainajan jonkin tietoisien tai persoonallisten osien säilyminen tulee esille kokijoiden kertomuksissa vainajalta saaduksi tulkittuun viestiin kontekstisidonnaisuudesta kokijan elämään. Näille kokijoille kuolema on siirtymä elämän jatkumossa seuraavaan vaiheeseen, joka vainajakokemusten perusteella on myönteinen. Tällä ja ylemmillä vaikutusten tasoilla ominaisia ovat kokijoiden elämän haasteisiin kiinteästi liittyvät viestit:

Tapahtuman jälkeen minä olen uskonut kuoleman jälkeiseen elämään, koska uneni tuntui niin todelliselta. Uneni auttoi minua muutenkin, koska itse uskon, että hän tuli helpottamaan oloani. Toista kertaa hän ei ilmestynyt uniini.³⁶⁷

Vainajakokemuksen myötä myös sopimatta tai ratkaisematta jääneet asiat ovat selvinneet tai tulleet sovituiksi. Tällöin kokija on tulkinnut vainajan osallistuneen huolehtivasti tai aktiivisesti kokijan elämään ja näin vaikutuksena on ollut nähtävissä ihmissuhteen parantuminen. Tällä vaikutustasolla välillisiä vaikutuksia ovat sosiaalisessa elämässä havaitut muutokset: kokijat keskustelevat vainajakokemuksista toisten ihmisten

---

³⁶⁵ N56sK140.

³⁶⁶ N51sK130.

³⁶⁷ N30sK85.

kanssa sekä pohtivat yhdessä kokemusten merkityksistä ja viesteistä. Seuraavassa lainauksessa kuvatulla vainajakokemuksella on paljon vaikutusta kokijan kuolemaan liittyviin käsityksiin:

Minulle jäi silloin kokemuksestani sellainen olo, että N.N:llä on nyt kaikki hyvin, että hän olisi nyt paremmassa paikassa. N.N:n kuoleman jälkeen ennen läsnäolokokemusta olin kulkenut koko kevään ikään kuin sumussa. Asia ei jättänyt minua rauhaan, olin miettinyt pääni puhki entä, jos asiat olisivat menneet toisin, voisiko N.N. yhä elää. Olin kokenut syyllisyyttä tapahtuneesta ja siitä, etten voinut auttaa N.N:ä tai pelastaa hänen henkeään. Koin syyllisyyttä siitä, että N.N. oli takiani lähtenyt matkalle, joka jäi hänen viimeisekseen. Tapahtuneen jälkeen omat syyllisyyden ja riittämättömyyden kokemukseni vähenivät ja pystyin vähitellen hyväksymään tapahtuman paremmin ja niin saamaan rauhan asian suhteen.

On vaikea määritellä, kuinka paljon ja oikeastaan millä tavalla, kokemukseni on lopulta vaikuttanut minuun. Kuitenkin elämäkatsomukseen muotoutumiseen vaikuttaa niin moni muukin asia tai paremminkin ihmisen koko elämä. Olen kuitenkin melko varma, että kokemukseni on ainakin jossain määrin vaikuttanut maailmankatsomukseeni ja tapaani ajatella. En ennen tapahtunutta kokenut olevani mitenkään erityisen uskonnollinen ihminen. Olen perheestä, jossa uskonto ei näy elämässä oikeastaan lainkaan, uskontoon liittyvistä asioista ei myöskään koskaan puhuta, ja kirkkoon kuulutaan, koska niin on aina ollut tapana. Kokemukseni jälkeen halusin oikeastaan ensimmäistä kertaa varovaisesti uskoa taivaaseen ja siihen, ettei kaikki pääty kuolemaan.³⁶⁸

Vainajakokemus – suuri myönteinen vaikutus

Vainajakokemuksilla on ollut paljon vaikutusta noin 8 %:lle kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta. Vainajakokemusten johdosta nämä kokijat kokevat, että molemminpuolinen vuorovaikutus vainajan kanssa on mahdollista. Näiden kokijoiden käsitysten mukaan vainajan olemassaolo kuoleman jälkeen jatkuu toiminnallisena. Vainaja pystyy kokijoiden tulkinnan mukaan myös reagoimaan ja vaikuttamaan elävän elämään. Seuraavalla kokijalla on ollut useita vainajakokemuksia, jotka korjasivat vainajaan ollutta ihmissuhdetta sekä vaikuttivat myönteisesti kokijan käsitykseen elämästä:

Tätä miettiessäni tunsin hänet siinä penkillä vieressäni, jossa hän sanoitta kuvasi syitä, miksi hänessä oleva lämmin puoli ei koskaan tullut esiin, vaikka se hänessä oli. Tämäkin kokemus synnytti kokonaiskuvan laajentumista, jonkinlaista armoa.

Unessa äiti oli nuorempi kuin kuollessaan, näin hänet ja juoksin hänen syliinsä sanoen :”Äiti”. Sellaista ei tapahtunut, kun hän oli elossa.

Myös tämä uni oli korjaava kokemus, etäisyys, joka välillämme oli ollut, katosi.

---

³⁶⁸ N190sK473.

En pidä tällaisia kokemuksia kovin mystisinä, koska en usko tietoisuuden kuolemaan. Varmaan rakkaus ylittää rajat, ja läheisiään voi käydä täällä tervehtimässä ja korjaamassa särkyneitä kokemuksia. Elämän kokonaisuuden kannalta se tuntuu mielekkäältä.³⁶⁹

Kertomusten mukaan näiden kokijoiden ihmissuhde vainajaan kokemusten myötä paranee. Lisäksi vainajakokemukset ovat vähentäneet kuolemanpelkoa; osa kokijoista kertoo hankkineensa tietoa vainajakokemuksista sekä kuolemaan liittyvistä kysymyksistä. Vainajakokemusten myönteiset vaikutukset näiden kokijoiden kuolemasuhteeseen heijastuvat heidän elämän valinnoissa. He saattavat tehdä merkittäviäkin valintoja sen vuoksi, että vainajakokemusten vaikutuksesta heidän suhtautumisensa kuolemaan ja kuolemanjälkeisyyteen on muuttunut:

Kokemus vaikutti minuun hyvin voimakkaasti, ja siitä jäi hyvin lämmin ja rauhallinen tunne. ... Kokemus merkitsi minulle toisaalta kristillisen uskoni vahvistumista, mutta toisaalta joidenkin kirkon esittämien oppien saattamista epäilyksen alaiseksi. ... Kaiken kaikkiaan se määritteli jatkossa keskeisimmät mielenkiintoni kohteet, ja siitä alkoi vuosikymmeniä kestänyt 'opiskelu', monitahoinen tutustuminen elämän ja kuoleman kysymyksiin. Itse asiassa se antoi alkusysäyksen elämäni suunnan ja koko ajattelutapani muuttumiseen sekä maailmankuvani muotoutumiseen. ... Käsitykseni näistä pohjasivat aiemmin ev.lut. kirkon käsityksiin. ... Kysymys kuolemasta muuttui välittömästi. Papit sanovat hautauspuheissaan, että Kristus on herättävä vainajan 'viimeisenä päivänä'. Minulle äitini ilmestyminen oli suora todiste siitä, että hän on edelleen olemassa, ilman että tarvitsee odottaa 'viimeisenä päivänä'. Se poisti kuoleman pelon ja surun siitä, etten enää näkisi rakkaitani. ... Tämän kaiken perusteella tulin siihen johtopäätökseen, että Raamattu ei ole kaikilta osin totta.³⁷⁰

Vainajakokemus – hyvin paljon vaikutusta

Kaikkein ylimmällä kokemusten vaikutustasolla vainajakokemuksilla on hyvin paljon vaikutusta kokijan käsityksiin elämästä ja kuolemasta, näitä aineistossa on 5 %:lla kokijoista. Tämän vaikutustason kokijat ovat kokemusten myötä tulleet siihen tulokseen, että elävän vuorovaikutus vainajan kanssa voi olla samankaltaista tai ainakin lähes samankaltaista kuin elävän kanssa. Näiden kokijoiden käsityksen mukaan vainajan olemassaolo kuolemanjälkeisyydessä jatkuu dialogisena, sisältäen alempien tasojen käsitykset vainajan toiminnallisuudesta ja siitä, että jokin osa vainajasta on säilynyt myös kuolemassa. Näiden kokijoiden ihmissuhteen tunneside vainajaan on kokemusten myötä parantunut. Vuorovaikutus vainajan kanssa voi olla hyvinkin arkisten neuvojen pyytämistä:

Ennen nukahtamista saatan esimerkiksi pyytää häneltä neuvoa tai mielipidettä jostain asiasta, joko mielessäni tai ääneen. Unessa sitten näen hänet esimerkiksi istumassa vieressäni ja läsnäolollaan tai elekielillä, hän tuntuu kertovan, että on kuullut minua: "Olen tässä, kuulen ja tuen sinua." Hänestä ikään kuin uhkuu myönteistä ja innostunutta energiaa. Kun herään tällaisesta unesta, tuntuu kuin

---

³⁶⁹ N194sK497-N194sK500.

³⁷⁰ N186pK465.

olisin juuri tavannut hänet. Unen tunnelma ja energia ovat hyvin voimakkaasti läsnä, eivätkä katoa nopeasti, niin kuin tavallisen tapahtumaunen jälkeen. Näiden unien tunnelma jää mieleen, ja se on helppo tavoittaa myös näin kertoessa.³⁷¹

Näiden kokijoiden kertomusten mukaan vainaja on tietoinen elävien elämän haasteista ja seuraa elävien elämää. Seuraavassa pitkässä sitaatissa kokija kertoo vainajakokemustensa luonteesta sekä elämään ja kuolemaan liittyvien käsitysten muuttumisesta ja vainajakokemusten vaikutuksista elämän valintoihin:

Koen, että poismenneet rakkaat ihmiset ovat mukana elämässäni koko ajan - välillä ihan lähellä, välillä kauempana. Läsnaololla tarkoitan vahvaa tunnetta, että ajoittain joku poismenneistä rakkaistani on aivan takanani. Erotan aina selvästi kuka on kyseessä ja tuntemus on aina samanlainen kunkin kohdalla. Fyysisesti nämä hetket tuntuvat siltä kuin hartioille kiedottaisiin lämmin huivi, kädet tuntuvat lämpimiltä ja tunnen oloni hyvin rentoutuneeksi ja eläväksi, aistin oman kehoni jotenkin erityisellä tavalla.

Tällaista ”läsnaolon” tunnetta minulla on välillä päivittäin, välillä harvemmin. Joskus tunne liittyy tilanteeseen, jossa muistelen heitä, mutta usein myös johonkin tavalliseen arkipäivän tilanteeseen tai ongelmaan, johon ajatuksissani pyydän heiltä neuvoa.

- - - - -

Kaikkien näiden kokemusten myötä käsitykseni elämästä ja kuolemasta ovat muuttuneet. Nyt olen omaksunut sisäisen varmuuden, että kohtaan heidät vielä – että he ovat eläviä, vaikka he eivät ole näkyvinä tässä maailmassa. He ovat läsnä. Elämäni on muuttunut siksi, ettei minun tarvitse pelätä kuolemaa. Ei tarvitse pelätä, että joutuu eroon rakkaistaan. Se tuo vahvan perusturvallisuuden elämään. Olen alkanut miettiä tarkemmin, miten haluan elää elämäni ja mitkä asiat siinä ovat tärkeitä. Asiat ovat tulleet konkreettisemmiksi näiden tapahtumien jälkeen.... Omaan elämän asenteeseen on tullut syvyyttä ja varmuutta.

Aiemmin kuolema on ollut jollakin tasolla pelottava asia, ihmisen elämän lopulla oleva tuntematon musta piste. Tämä käsitykseni on muuttunut täysin. Nyt ajattelen että - jos niin voi sanoa - kuolema onkin valoisa piste. Siinä kohtaa ihmiselämän kärsimykset ja vastoinkäymiset putoavat pois ja ihminen siirtyy eteenpäin.

- - - - -

Kokemuksieni kautta ajattelen, että poismenneet elävät kanssamme tässä maailmassa, vaikka emme aina havaitse sitä. Yhteys heihin voi avautua vaikka luontokokemuksissa, musiikissa, unessa yms. - läsnäolon ja rauhan tunteena, siinä kuinka jokin pitkään vaivannut ongelma ratkeaa tai kun mieleen tulee lämmin muisto rakkaan edesmenneen sanoista, hymystä, kosketuksesta. Ystävieni kanssa keskusteltuani, olen huomannut, että samanlaisia kokemuksia on hyvin monella, vaikka usein niistä ei juurikaan puhuta yleisesti sen pelossa, että nämä arvokkaat tunteet ja kokemukset tulevat torjutuiksi. Nyt uskon, että tällaiset kokemukset kuuluvat ja ovat ”luonnollisia” kaikille.³⁷²

Näiden kokijoiden käsitykset elämästä ja kuolemasta ovat selvästi muuttuneet vainajakokemusten vaikutuksesta, mikä näkyy myös heidän ajatusten ja uskomusten

---

³⁷¹ N193sK486.

³⁷² N193sK490.

vaihtumisena. Kokemuskertomusten mukaan vainajakokemusten aikaansaama vuorovaikutuksellinen suhde vainajiin tuottaa kokijoiden elämään uusia valintoja. Tällaisia valintoja voivat olla esimerkiksi uudet suhteet sellaisiin ihmisiin tai yhteisöihin, jotka suhtautuvat myönteisesti vainajakokemuksiin.

Vainajakokemus – kielteinen vaikutus

Edellä kuvattujen myönteisten vaikutusten lisäksi kokemuskertomusten mukaan vainajakokemuksilla on myös vähäisessä määrin kielteisiä vaikutuksia (3,5 %). Kielteisiä vaikutuksia kuolemakäsitykseen on esiintynyt niillä kokijoilla, joilla on ollut mekaanisia kuuloaistimuksia, valveunia, energiatuntemuksia sekä noutajakokemuksia. Seuraavassa kokija kertoo, ettei hänen näköaistimuksellaan ollut vaikutuksia, vaikka hän kertookin kokemuksensa herättäneen kielteisiä tunteita sekä palaavan ilmeisen elävänä mieleen vastaavanlaisten asioiden yhteydessä:

Kokemukset eivät niin ole vaikuttaneet elämäni, minulle on sattunut myös muuta, mutta tuo on ollut se ainoa joka aina pyörii mielessä ensimmäisenä, kun ajattelen asiaa.³⁷³

Erityistä on, että myös kielteisiä tunteita herättäneet epämiellyttävät vainajakokemukset, tosin yleensä yhdessä myönteisten kanssa koetut, ovat vaikuttaneet myönteisesti kuolemakäsityksiin:

Oma tutkimusmatkani viesteihin toisesta ulottuvuudesta on antanut minulle tasapainon ja rauhan. Se on poistanut kuolemanpelon. Kaikella on tarkoituksensa, eikä sattumaa ole.³⁷⁴

Kielteistä vaikutusta kokijan käsityksiin elämästä ja kuolemasta on esiintynyt useimmin kokemuksen tapahtumahetkellä. Kielteisempään suuntaan käsityksiä ovat muuttaneet epämiellyttävät tunteet, joita kokijoille on aiheutunut vainajakokemuksissa saaduista kuolinviesteistä. Myös vainajan tungetteleva tai holhoava käytös on kertomusten mukaan aiheuttanut kielteistä muutosta kokijan kuolemakäsitykseen. Seuraavassa kokija kuvaa kielteisiä tuntemuksia herättäneitä vainajakokemuksiaan. Lainauksessa käsityksiin elämästä ja kuolemasta vaikuttaneet pelon tunteet liittyvät kertomuksen mukaan osittain olemassaoloon kuoleman jälkeen, osittain vainajalta saatujen viestien aiheuttamaan pelkoon:

Kunnes noin kymmenen vuotta sitten alkoivat toisenlaiset unet. Niissä isä on minulle viestintuoja. Tavalla tai toisella käy aina ilmi, että lähipiirissäni tapahtuu jotain. Yleensä ikävää, sairautta tai jopa kuolemaa. Ne ihmiset, joita se koskettaa, näkyvät unessani. En siksi aina voi varmasti sanoa kenelle sattuu jotain, koska unessa on hämäävästi useampia tuntemiani henkilöitä. Jota kuta heistä uni koskettaa. Herään hikisenä, hädissäni ja minulla on ahdistava olo. En haluaisi

---

³⁷³ N100sK251.

³⁷⁴ N60sK155.

nähdä näitä tällaisia unia, ja kerran sanoin isälleni unessa, että älä tuo minulle viestejä. En kestä niitä, en halua pelätä. Hän vain katsoi minua sanomatta mitään.³⁷⁵

Joissakin kertomuksissa on kuvattu vainajakokemusten aikaansaamia ristiriitoja, hämmennystä sekä kokemusten suhdetta rationaaliseen ajatteluun ja myös kokijan omaan mielenterveyteen. Vaikka seuraavasta sitaatista on pääteltävissä vainajakokemusten vaikuttaneen enemmän myönteisesti kokijan kuolemakäsitykseen, risteilevät tunteet, ajatukset ja uskomukset eri tahdissa:

Nämä kokemukset ovat olleet osittain hieman pelottavia, sillä ne eivät ole järjellä tai nykyisellä tiedolla selitettäviä. Läsnaolokokemukset ovat ehkä osittain avartaneet maailmankatsomustani. En siis pidä enää täysin mahdottomana ajatusta, että on olemassa asioita, joita emme vain pysty havaitsemaan tai järjellä selittämään. Varsinkin viimeisimmän läsnäolon [noutajakokemus] jälkeen kyseenalaistin aluksi jopa mielenterveyteni. Tosin läheiset ystäväni ja mieheni palauttivat minut aika nopeasti maanpinnalle. Välillä mietin sitä, että enhän pysty itse tietämään vaikka olisin nähnyt muitakin kuin tuon vanhemman miehen [noutajan]. Koska tuo kokemus ei kuitenkaan ollut mitenkään uhkaava, ei siitä ole jäänyt minulle mitään pelkotilojakaan. Uskon ehkä aiempaa enemmän siihen, että jotkut ihmiset ovat herkempiä tietyille asioille kuin toiset. Olen aina ollut tosi tarkkaavainen ympäristön suhteen. Minua ovat aina kiinnostaneet ihmisten elämäntarinat, ja se, miten he kokevat erilaiset asiat. Kokemusten myötä olen miettinyt, että ehkä elämän ja kuoleman raja ei olekaan niin tarkka.³⁷⁶

Edellä kuvattu lainaus on ominainen esimerkki siitä, miten näennäisesti kielteinen välitön reaktio herättääkin kokijassa mietteitä elämästä ja kuolemasta sekä niiden hämmästyttävästä ja yllättävästä liittymisestä toisiinsa.

---

³⁷⁵ M133sK325.

³⁷⁶ N2sK11.

7 Tulosten tarkastelu ja pohdinta

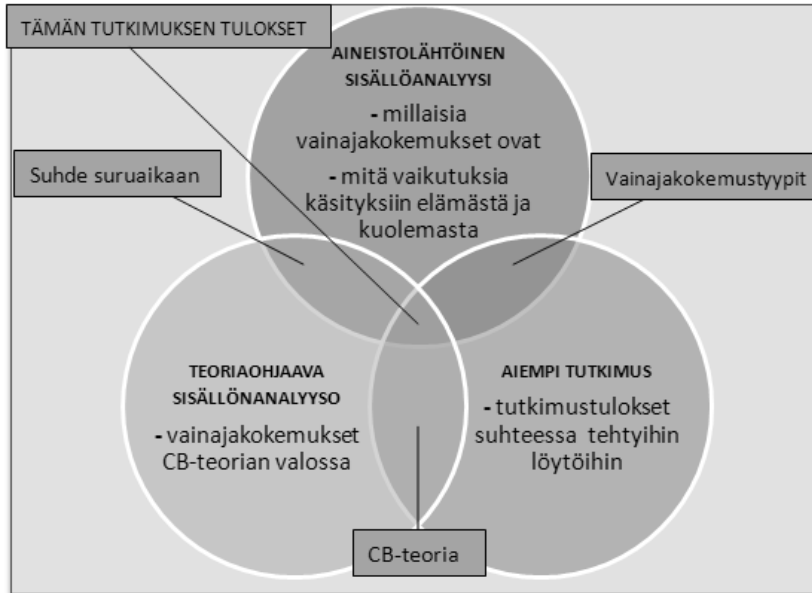
Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseni tuloksia ja johtopäätöksiä käyden samalla vuoropuhelua tutkimustehtävän kanssa. Punnitsen myös tutkimukseni analyysin tulkintaa teoreettisen viitekehyksen valossa; pohdin sitä miten aineiston analyysi kontribuoi Continuing Bonds -suruteorian teoreettiseen näkökulmaan. Samalla hahmottelen, edustaako tutkimukseni CB-teorian avaria, sosiaalisten aspektien vai sisäisen representaation painotuksia. Arvioin myös tutkimukseni tuloksia suhteessa aikaisempaan vainajakokemusten tutkimukseen; tuon esille tutkimukseni uuden annin sekä aiemman tutkimuksen löytöjä vahvistavat tulokset, mutta myös kyseenalaistavat tai haastavat tutkimukseni havainnot.

Tutkimustehtäväni oli tutkia vainajakokemuksia kolmella tutkimuskysymyksellä: millaisia ovat vainajakokemukset suomalaisten kirjallisesti kertomina; millaisia ovat vainajakokemusten mahdolliset vaikutukset kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta sekä millaisia aineistoni vainajakokemukset ovat CB-teorian valossa.

Tutkimustehtäväni ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen selvittämiseksi analysoin empiirisen tutkimusaineistoni aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Kolmannen tutkimuskysymyksen selvittäminen edellytti metodiin näkökulman vaihtoa siten, että tein analyysistä tulkinnan CB-teorian näkökulmasta. Näin analysoin aineistoni kahdessa vaiheessa sekä aineistolähtöisenä että teoriaohjaavana sisällönanalyysinä. Voidakseni asettaa oman aineistoni kertomusten kuvaukset vainajakokemuksista suhteeseen CB-teorian kanssa, on minun pitänyt ensin tutkia, millaisia aineistoni kokemukset ovat. Käytännön metodisessa sisällönanalyysissä nämä toisilleen osin vastakkaiset lähestymiskulmat olivat kuitenkin vuorovaikutuksessa keskenään ja rinnatusten.

Tutkimustyöni perustana oli ensin perehtyminen vainajakokemuksista tehtyyn aikaisempaan tutkimukseen, josta aiheeni kannalta tärkeimmät ovat brittiläisiä ja amerikkalaisia tutkimuksia. Tutkimustyössäni sisällönanalyysi alkoi aineistolähtöisin painotuksin ja eteni CB-teorian tuottamiin näkökulmiin. Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen muodostivat CB-teorian lisäksi aikaisemman tutkimuksen löydöt.

Seuraavassa käsittelemän tämän tutkimuksen tuloksia suhteessa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen kolmena osa-alueena, jossa ensimmäisen osan muodostavat sisällönanalyysin aineistolähtöiset tulokset. Toisena osa-alueena käyn tutkimuskeskustelua teoriaohjauksen painotuksin. Kolmanneksi, keskustelussa aikaisemman tutkimuksen kanssa, tarkastelen sitä, mitä uutta tutkimukseni tuo vainajakokemuksista.

Kuvio 11 Tutkimustulosten jaottelu kolmeen osa-alueeseen.

Kuvio 11 havainnollistaa tutkimukseni osat sekä niiden suhteet toisiinsa. Myös tutkimustulosteni tarkastelu perustuu tutkimustehtäväni mukaisesti kolmeen pääalueeseen. Kuvion 11 kolmen pääalueen toisensa ylittävälle rajapinnolle sijoittuu tutkimukseni sellaisia osioita, joissa on aineksia kummastakin pääalueesta. Esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistolähtöisen analyysin tuloksissa on samoja aineksia, yhtäläisyyksiä kuin aiemmassa tutkimuksessa. Tällaisista yhtäläisyyksistä mainittakoon vainajakokemusten kokemustyyppit.

Toiseksi, tutkimustyöni aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja teoriaohjaavan analyysin pääalueiden rajapinnalle, kummankin alueen osaksi, sijoittuu esimerkiksi vainajakokemusten suhde suruaikaan. Tuloksissa tarkastelen, ovatko havaintoni yhtäläiset sisällönanalyysistä ohjanneen CB-teoreettisen näkökulman kanssa.

Kolmanneksi, vainajakokemusten aikaisemman tutkimuksen ja tutkimukseni teoriaohjaavan sisällönanalyysin pääalueiden rajapinnalle sijoittuvat tämän tutkimuksen CB-teorian nostattamat temaattiset tulokset. Aineistolähtöisen analyysin jälkeen olen tehnyt analyysistä tulkintaa teoreettisesta näkökulmasta. Tässä teoriaohjaavassa analyysissä CB-teoria on ohjannut kiinnostustani, mutta samalla se on myös altistunut pohtivalle arviolle.

Keskustelussa tutkimustuloksistani käyn vuoropuhelua myös mainittujen pääalueiden kanssa sen mukaan, kuin ne ovat rakentuneet hermeneuttisessa suhteessa toisiinsa. CB-teorian näkökulmasta tekemäni havainnot aineistosta ovat aiheuttaneet temaattisia painotuksia, minkä vuoksi minun on ollut mahdollista esittää vain osa analyysin laajoista tuloksista. Käytännössä tämä merkitsee myös sitä, että tutkimukseni aineistolähtöisen sisällönanalyysin tuottamista tuloksista olen tässä tutkimusraportissa esittänyt vain CB-teorian tuottamat olennaiset havainnot. Kuvainnollisesti CB-teoria on ”esittänyt”

sisällönanalyysini tuloksille kysymyksiä, kuten mikä on vainajakokemusten suhde suruaikaan ja mikä on aistiperäisten vainajakokemusten suhde CB-teorian näkemykseen kokemusten pitämisestä sisäisenä representaationa. Edellä mainittujen lisäksi myös reflektiossa on ollut kysymys, miten vainajan uusi biografia muotoutuu vainajakokemusten valossa; näihin vastaamalla aineistoni on haastanut CB-teoriaa ja tuottanut teoreettisesti sellaista tietoa, jota alkuperäisessä CB-teoriassa ei ollut.

Tarkastelen ensin aineistolähtöisiä tuloksia reflektoiden niitä olennaisilta kohdin aiemman tutkimuksen tuloksiin sekä toiseksi esittelen ja kuvailen tutkimustuloksiani CB-teorian näkökulmista. Sen jälkeen käyn keskustelua keskeisistä tutkimustuloksistani CB-teorian valossa sekä vuoropuhelussa aiemman tutkimuksen havaintojen kanssa.

7.1 Vainajakokemusten luokittelusta

Tärkeimmät aineistolähtöiset tutkimustuloksieni ovat vainajakokemusten luokittelu ja kuvaukset sekä niiden vaikutusten esittely, joita kokijat vainajakokemuksilla olleen heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Tutkimustyöni yhtenä pääasiallisena tutkimustuloksena on syntynyt vainajakokemusten luokittelu, vainajakokemusten 13 kokemustyyppiä.

Aineiston vainajakokemukset olen jakanut luonteensa perusteella välittömiin ja symbolisiin vainajakokemuksiin; symboliset kokemukset ovat luonteeltaan *välillisiä*, sillä erilaiset asiat tai tapahtumat ovat kokijan ja vainajan *välissä*. Välitön kokemus on luonteeltaan konkreettinen, jossa kokija tulkitsee aistivansa vainajan itsensä suoraan havainnoituna. Symbolinen vainajakokemus on puolestaan luonteeltaan abstrakti, jossa kokija tulkitsee jonkin tietyn asian tai tapahtuman merkitsevän symbolisesti vainajan läsnäoloa tai toimia.

Aikaisemmissa tutkimuksissa esimerkiksi Streit-Hornilla (2011) sekä Guggenheimilla ja Guggenheimilla (1997) on nähtävissä vainajakokemusten jaottelua tutkimustani vastaavasti välittömiin ja symbolisiin kokemuksiin. Krause ja Bastida (2010) luokittelevat vainajakokemukset suoriksi ja epäsuoriksi, heidän jaottelunsa on siis vastaava, mutta eri termein. Edellä mainituista varsin poikkeavasti Kwilecki (2011) on tarkastellut vainajakokemuksia niiden tulkinnan perusteella uskonnollisina ja ei-uskonnollisina. Muun muassa Klugmanin (2006) mukaan kaikki aistein koetut vainajakokemukset voivat olla välittömiä tai välillisiä. Kuitenkaan kaikissa tutkimuksissa ei ole tehty selkeää jaottelua välittömiin ja symbolisiin, joskin useissa tutkimuksissa symboliset kokemukset voivat olla omana tyyppinään tai jakautua useampiin erillisiin kokemustyyppihin, kuten Klassilla (1999) ja Daggettilla (2005).

Vainajakokemuksen vastaanottotavan mukaisesti olen luokitellut välittömät vainajakokemukset kolmeen pääluokkaan: 1) ulkoiset aistimukset, 2) sisäiset tuntemukset ja 3) unitilakokemukset.³⁷⁷ Neljänteen luokkaan olen luokitellut symbolisesti tulkitut vainajakokemukset. Tämä vastaanottotavan mukaisesti tekemäni vainajakokemustyyppien

---

³⁷⁷ *Unikokemuksia omana kokemustyyppinään ovat käsitelleet esim. Guggenheim & Guggenheim (1997) sekä Drewry (2002), kuten myös Jahn & Spencer-Thomas (2014).*

luokittelu poikkeaa aiemman tutkimuksen luokitteluista täsmentäen ja tiivistäen vainajakokemukset kolmeen pääluokkaan aistimuksiin, tuntemuksiin ja unitilakokemuksiin. Yleensä aiemmassa tutkimuksessa uni- ja aistielämykset on luokiteltu välittömiksi kokemuksiksi³⁷⁸, ja symbolisiksi on luokiteltu sellaiset tapahtumat, episodit, luonnonilmiöt tai yhteensattumina pidetyt toiminnot, jotka kokijat tulkitsevat kuolleen aikaansaamiksi tai symboliksi kuolleen läsnäolosta. (Streit-Horn 2011; Drewry 2002). Tässä tutkimuksessa sisäisten tuntemusten pääluokkaan sijoittuvia kokemuksia ei ole aiemmassa tutkimuksessa nähty kovin selvästi ulkoisista aistimuksista tai symbolisista kokemuksista erottuvina.

Vainajakokemusten luokittelu, jonka olen tehnyt vainajan yhteydenoton vastaanottotavan mukaisesti, on paitsi aiemmasta tutkimuksesta poikkeava, myös vainajakokemusten ominaisuuksia ja luonnetta täsmentävä. Aiemmassa tutkimuksessa, esimerkiksi Steffen ja Coyle (2012) sekä Walter (1999) ovat tehneet erityisiä havaintoja lähellä olon tuntemuksista muun muassa paikantamiseen liittyen, mutta huomioita lähellä olon tuntemusten eroavuuksista aistikokemuksiin ei ole tutkimukseni tavoin tehty. Ulkoisin aistein vastaanotetut vainajakokemukset ovat tutkimuksessani konkreettisempia kuin sisäisin tuntemuksin vastaanotetut kokemukset. Edelleen jatkumolla kohti abstraktimpaa vainajan yhteydenoton vastaanottotapaa, muodostivat unitilakokemukset oman pääluokkansa.

Olen jaotellut vainajakokemusten vastaanottotavan mukaiset pääluokat, kunkin neljään alaluokkaan, jotka muodostavat vainajakokemusten 12 kokemustyyppiä. Ulkoisin aistein vastaanotettuja vainajakokemuksia ovat näköaistimukset, kuuloaistimukset, tuntoaistimukset sekä hajuaistimukset, joista jälkimmäiseen liitettynä myös makuaiistimukset. Sisäisin tuntemuksin vastaanotettuja vainajakokemuksia ovat lähellä olon tuntemukset, energiatuntemukset, telepatiatuntemukset sekä seksuaalituntemukset. Unitilassa vastaanotettuja vainajakokemuksia ovat unet, nukahtaessa koetut valveunet, herätessä koetut valveunet sekä kehosta irrallaan koetut vainajakokemukset. Edellä luettelemieni 12:sta kokemustyyppin lisäksi kaikki luonteeltaan symbolisesti tulkitut vainajakokemukset muodostavat 13. kokemustyyppin. Symbolisesti tulkitut vainajakokemukset olen edelleen jakanut symbolisesti tulkituiksi tapahtumiksi ja vainajan aiheuttamiksi tulkituiksi tapahtumiksi. Nämä erosivat toisistaan siten, että edelliset kokijat tulkitsevat symbolisesti merkitsevän vainajan yhteydenottoa tai läsnäoloa, kun taas jälkimmäiset on tulkittu vainajan aiheuttamiksi.

Tämän tutkimuksen luokittelun kanssa yhteneväinen on keskeisiltä osin muun muassa Austadin (2014) luokittelu, joskin hän on jättänyt unitilakokemukset pois sillä perusteella, että ne eivät ole tietoisessa tilassa tapahtuneita. Tämä Austadin perustelu on vallitsevasta tutkimuslinjasta poikkeava, sillä yleensä unitilankokemukset on sisällytetty tutkimuksiin niiden runsaan esiintyvyyden ja yhtäläisten vaikutusten perusteella.³⁷⁹ Austadilla (2014, 20–21) ei myöskään ole kokemusten jakoa välittömiin ja symbolisiin kokemuksiin. Hän luokittelee vainajakokemukset kolmeen ryhmään, jotka ovat ensinnä: kuoleman jälkeiset

---

³⁷⁸ Näin mm. Drewry 2002, 2003; Streit-Horn 2011; Guggenheim & Guggenheim 1997.

³⁷⁹ Näin mm. Drewry 2002, 2003; Streit-Horn 2011; Guggenheim & Guggenheim 1997; Jahn & Spencer-Thomas 2014; Daggett 2005; Klugman 2006.

aistihavainnot sisältäen näköaistimukset, kuuloaistimukset, tuntoaistimukset, tuoksuaistimukset ja makuaistimukset. Toisena ryhmänä Austadilla on läsnäolon tuntemiset, näennäisaistimisen tuntemiset ja kolmantena ryhmänä merkit vainajan läsnäolosta sekä vainajaan linkittyvistä esineistä.

Eri kokemustyyppiä on aikaisemmassa tutkimuksessa luokiteltu usein vähemmän kuin tässä tutkimuksessa. Laajemmissa tutkimuksissa kokemustyyppiä on tutkimustani vastaavia määriä tai jopa enemmän, joskin tyypittelyt ovat olleet varsin poikkeavia sekä keskenään että myös tämän tutkimuksen tyypittelystä. Huomattavaa on, että yhdessäkään tarkastelemistani aiemmista tutkimuksista ei ole ollut yhtä mittavaa laadullisen tutkimuksen aineistoa kuin tässä tutkimuksessa. Streit-Hornin (2011) metatutkimus kattaa määrällisesti suuren joukon vainajakokemusten tutkimuksia, mutta hänen kartoittamansa laadullisten tutkimusten aineistot³⁸⁰ ovat olleet omaani suppeampia. Myöskään määrälliset tutkimukset, kuten Neimeyerin ym. (2006) tutkimus, eivät ole olleet mahdollisia yltämään vainajakokemusten sen kaltaiseen tyypittelyyn, johon aineistoni 613 kertomusta on laadullisessa tutkimuksessa antanut potentiaalia.

Vainajakokemukset ovat Streit-Hornin (2011, 51) luokittelussa tiivistettynä yhdeksään kokemustyyppiin, kokemukset ovat näköaistimuksia, kuuloaistimuksia, kosketusaistimuksia, läsnäolon tuntemisia, tuoksun tai hajun aistimisia, unen näkemisiä tai symbolisia tapahtumia, kuolinvuodenäkyjä tai kokemuksia, joissa on mukana puhelin. Näin Streit-Hornin tyypittelystä puuttuvat kehosta irtautuminen ja valveuni. Kuolinvuodenäyt ovat hänellä omana tyyppinä, jota vastaavat kokemukset tässä tutkimuksessa olen luokitellut noutajakokemuksiksi, symbolisesti tulkittuihin kokemuksiin sisältyviksi.

Useimmat tämän tutkimuksen harvinaisista kokemustyypeistä löytyvät Drewryn (2002, 2003) 14 kokemustyyppiä sisältävästä luokittelusta. Esimerkiksi makuaistimus ja kehon ulkopuolella tapahtunut vainajakokemus löytyy Drewryn kokemustyypeistä, joskaan hän ei ole liittänyt jälkimmäistä unitilakokemuksiin. Myös puhelinoito vainajan yhteydenoton muotona on Drewryn tyypittelyssä, vaikka muita sähkölaitekokemuksia hänellä ei olekaan. Tässä tutkimuksessa panin monista kertomuksista merkille, että vainajakokemuksen kautta tulkittiin välittyneen tietoa tulevista tapahtumista. Tämän kanssa yhtenevä on Drewryn omaksi kokemustyyppiksi luokittelema ennalta tietäminen. Telepaattiset vainajakokemukset luokittelin omaksi kokemustyyppiksi, telepatiatuntemuksiksi, sisäisesti vastaanotettujen kokemusten pääluokkaan, Drewryn tyypittelyssä telepatia on omana tyyppinä. (Drewry 2002, 2003.)

Tässä tutkimuksessa symboliseksi kokemukseksi luokittelemani harvinaisen musiikkikokemuksen Drewry (2002) on luokitellut myös omaksi tyyppiksi; muiden tutkijoiden luokitteluista sitä ei löydy. Drewryn tyypittelyssä on myös epätavallisena esiintyvä seksuaalinen kokemus, jonka tutkimuksessani luokittelin sisäisin tuntemuksin vastaanotettujen vainajakokemusten pääluokkaan, omaksi kokemustyyppikseen. Tässä tutkimuksessa symbolisiin luokittelemani esinesymboli on Drewryllä psi-kappa kokemuksena, joka on vastaava kuin fyysinen ilmiö Guggenheimilla ja Guggenheimilla

---

³⁸⁰ *Tutkimukseni kannalta olennaisista aiemmista tutkimuksista Drewryn (2002), Austadin (2014) ja Hayesin (2011) laadulliset tutkimukset eivät sisälly Streit-Hornin (2011) metatutkimukseen.*

(1997). Samoin Drewryn epätavalliset luonnon tapahtumat vastaavat sisällöltään Guggenheimien symbolisia tapahtumia, joissa eläin tai luonnonilmiö on mukana. Tässä tutkimuksessa edellistä vastaa eläinsymboli ja luonnonilmiöt sisältyvät symboliepisodeihin, molemmat näistä olen sisällyttänyt 13. kokemustyyppiini.

Vainajakokemusten luokittelussa Drewryllä (2002, 2003) oli myös tämän tutkimuksen tavoin kahden kokijan vainajakokemuksia. Drewrystä poiketen kahden tai useamman kokijan samanaikaisesti tapahtuneissa aineistoni kokemuksissa oli aina kyse samasta kokemustyyplistä, joten ne olen luokitellut kokemustyyppiinsä sen mukaisesti, mitä kokijat olivat kokeneet. Kahden tai useamman kokijan kokemukset ovat aiemmassa tutkimuksessa harvinaisia, niitä on esiintynyt Drewryn lisäksi vain Jahnin ja Spencer-Thomasin (2014) sekä Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) tutkimuksissa.

Tämän tutkimuksen kokemustyypeistä lähellä olon tuntemus on Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) luokittelussa läsnäolon aistimisena, näköaistimus osittaisena tai kokonaisena näköaistimuksena. Unikokemus, kuuloaistimus, tuntoaistimus ja hajuaistimus ovat heillä tutkimustani vastaavina, mutta heillä ei ole makuaistimusta. Lisäksi tämän tutkimuksen valveuni omana kokemustyyppinä yhtenee Guggenheimien luokitteluun, jossa omani tavoin heidän unen ja valveen rajamailla tapahtunut vainajakokemus on jaettu unesta herättäessä ja nukahtaessa syntyneisiin kokemuksiin. Guggenheimeilla vision näkeminen vastaa pitkälti omassa tutkimuksessani symbolisesti tulkittujen kokemusten valosymbolia. Niin ikään symbolisiin kokemuksiin luokittelin puhelimeen liittyvän vainajakokemuksen, joka on Guggenheimeilla oma kokemustyyppi; heillä fyysinen ilmiö vastaa tutkimukseni esinesymbolia. Heidän eläimeen ja luontoon liittyvät symbolikokemukset ovat myös tutkimukseni luokittelussa, tosin sisältyen symbolisesti tulkittuihin kokemuksiin, 13. kokemustyyppiin. Aiemmassa tutkimuksessa Guggenheimeilla on muista poikkeavasti omina kokemustyyppinä hämärän tai usvan näkeminen sekä yhteensattumat. Sisällöllisesti ensin mainituista osan olen tutkimuksessani luokitellut valokokemuksiin ja osan epäselviin näköaistimuksiin, sekä yhteensattumat symboliepisodeihin.

Lisäksi tämän tutkimuksen kanssa yhtenevästi on Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) tyypittelyssä esiintyvä vainajakokemus ennen siinä koetun henkilön kuolemaa, tosin tästä tutkimuksesta poiketen Guggenheimeilla omaksi tyyppiksi luokiteltuna. Tämän tutkimuksen aineistossa havaitsin olevan runsaasti vainajakokemuksia, jotka on koettu ennen vainajan kuolinhetkeä. Kuitenkin ennen kuolemaa tai kuolinhetkellä koetut vainajakokemukset olin luokitellut vastaanottotavan mukaisiin kokemustyyppeihin, joten niistä ei ollut mahdollista muodostaa omaa tyyppiään. Merkittävää on, että hyvin harvoissa tutkimuksissa on huomioita vainajakokemuksista ennen siinä koetun henkilön kuolemaa. Tämä johtuu luonnollisesti osittain siitä, että monilla tutkimuksissa osallistumisen kriteerinä on ollut suru kuten Austadilla (2014) tai Drewryllä (2003). Itsemurhan kautta kuolleisiin liittyvässä vainajakokemustutkimuksessa Jahn ja Spencer-Thomas (2014, 312–314) panivat yli 1000 osallistujan tutkimuksessa merkille, että 6,3 % kokemuksista oli tapahtunut ennen siinä koetun henkilön kuolemaa. Omassa tutkimuksessani havaitsin 6,5 % vainajakokemuksista tapahtuneen ennen kuolemaa, mikä yhtenee edellä mainittujen tutkijoiden havaintoon.

Tämän tutkimuksen vainajakokemusten luokittelu kokemustyypeihin on edellä käymäni vuoropuhelun perusteella täsmentänyt aiemman tutkimuksen kuvaa vainajakokemuksista. Sinänsä kaikki aiemmissa tutkimuksissa esiintyneet kokemustyypit havaittiin sisältyneen tutkimusaineistooni, vaikkakaan erillisiä kokemustyypejä kaikki aiemman tutkimuksen tyypit eivät tutkimuksessani muodostaneet. Suurimmat erot aiemman tutkimuksen tyypittelyihin ovat siinä, että jaoin vainajakokemukset vastaanotettavan mukaisesti kolmeen pääluokkaan: ulkoisiin aistimuksiin, sisäisiin tuntemuksiin ja unitilakokemuksiin. Lisäksi symbolisesti tulkitut tai vainajan aiheuttamiksi tulkitut vainajakokemukset muodostivat yhdessä oman tyyppin. Aiempaa tutkimusta täsmällisempi, yhtenäisempi ja selkeämpi vainajakokemustyyppien luokittelu mahdollistui laajan kokemuskertomusaineiston vuoksi.

VAINAJAKOKEMUSTEN LUOKITTELU												
PÄÄLUOKAT vastaanotettavan mukaan: I ULKOISET AISTIT, II SISÄISET TUNTEMUKSET, III UNITILAT												
ALALUOKAT kokemustyypeittäin (3 x 1-4)												
KOKEMUKSEN LUONNE	I – ULKOISET AISTIT				II – SISÄISET TUNTEMUKSET				III – UNITILAT			
	1 NÄKÖ	2 KUULO	3 TUNTO	4 HAJU & MAKU	1 LÄHELLÄ OLO	2 ENERGIA	3 TELEPATIA	4 SEKSUAALI	1 UNI	2 VALVEUNI NUKKUU	3 VALVEUNI HERÄÄ	4 KEHOSTA IRTI
konkreettinen, välitön kokemus	X	X	X	X								
					X	X	X	X				
									X	X	X	X
VAINAJAKOKEMUSTEN SYMBOLINEN KOKEMUSTYYPPI												
abstrakti, symbolinen tulkinta	X	X	X	X					X			

Kuvio 12 Vainajakokemusten luokittelu.

Tutkimuksessani yksittäiset vainajakokemustyyppit olivat pääasialliselta luonteeltaan joko välittömiä eli konkreettisia tai abstrakteja eli symbolisesti tulkittuja. Ulkoisin aistein vastaanotetut vainajakokemukset olivat huomattavasti konkreettisempia kuin sisäiset tuntemukset tai unitilassa vastaanotetut. Kuviossa 12, jonka olen tarkemmin selostanut kuviona 5 luvussa 4.2, olen merkinnyt x-merkillä sen kokemuksen luonteen, jota kukin kokemustyyppi pääasiallisesti edustaa.³⁸¹ Esimerkiksi aineiston unet ovat pääosin konkreettisia vainajasta nähtyjä unia, vaikkakin mukana on myös symbolisesti tulkittuja unia.

Luonteeltaan symboliset vainajakokemukset sijoituivat kuviossa 12 niiden pääasiallisten vastaanottojen kohdille, joiden välityksellä ne ovat aistittu. Aineistoni symbolisesti tulkittuja tai vainajan aiheuttamiksi tulkittuja vainajakokemuksia esiintyi lähinnä näkö- ja kuuloaistimuksin koettuina. Niiden sijaan en rekisteröinyt erikseen

³⁸¹ Kuvio 12 on identtinen luvussa 4.2 esitetyn kuvion 5 kanssa.

symbolisesti tulkittuja kosketus- tai hajuaistimuksia, vaikkakaan esimerkiksi ruusun tuoksun haistaminen ei varsinaisesti ole vainajan välitöntä haistamista, vaan vainajana aiheuttamaksi tulkittavaa. Sisäisin tuntemuksin vastaanotettuja vainajakokemuksia aineistossa ei esiintynyt symbolisesti tulkittuina, vaan pelkästään konkreettisina välittömästi koettuina.

Osan aineistoni vainajakokemuksista havaitsin vastaanotetun samanaikaisesti useilla eri aisteilla tai vastaanottotavoilla; näitä kutsuin moniaistisiksi kokemuksiksi. Nämä havaintoni yhtenevät Austadin (2014) sekä Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) tutkimusten kanssa. Moniaistisessa vainajakokemuksessa kokijat vastaanottavat vainajan yhteydenoton tai läsnäolon samanaikaisesti tai peräkkäin ulkoisina aistimuksina, sisäisinä tuntemuksina tai unitilassa. Valveunissa havaitsin olevan useinkin monia muiden kokemustyyppien elementtejä kuten vainajan näkemistä tai hänen puheensa kuulemista kosketuksensa tuntemista, joten olisin voinut tulkita ne myös moniaistisiksi vainajakokemuksiksi.

Tutkimuksessani määrittelin vainajakokemuksen seuraavasti: *Vainajakokemus on spontaani aistimus, tuntemus, elämys tai uni, joka merkitsee kokijalleen vainajan yhteydenottoa tai läsnäoloa. Vainajakokemukseen sisältyy vainajan tunnistaminen sekä kokijan tulkinta vainajan viestistä tai yhteydenoton motiivista.* Tutkimustyöni päätyttyä havaitsin vainajakokemuskertomusten vastaavan pääosin määritelmäni. Nämä määritelmäni mukaiset vainajakokemuksen kriteerit ovat myös kaikkia aineiston vainajakokemuksia yhdistäviä piirteitä. Analyysissäni tulin siihen tulokseen, että mikäli jokin edellä mainitusta neljästä piirteestä jää täyttymättä, ei kyseessä ole tämän tutkimuksen tarkoittamassa merkityksessä ymmärretty vainajakokemus.

Määritelmäni kohdan yksi spontaanisuus merkitsi sitä, että vainajakokemus oli syntynyt itsestään tai omaehtoisesti, kokijan siihen vaikuttamatta tai yhteydenpitoon varsinaisesti ryhtymättä. Spontaanina vainajakokemus oli kokijan toimista tai aloitteesta riippumaton. Tämän kriteerin havaitsin täytyneen myös silloin, kun kokija oli pyytänyt vainajan yhteydenottoa; kokemus tapahtui omalla aikataulullaan. Lähtökohtaisesti olen määritellyt vainajakokemuksen vainajalähtöiseksi. Kuitenkin analyysissäni havaitsin, että myös kokijat viestittävät vainajille. Yhteydenpidon voidaan siis katsoa olevan vastavuoroista. Tällä perusteella tein määritelmäni lisäyksen: *yhteydenpito voi olla myös vastavuoroista.* Seuraavassa tarkennettu määritelmä:

Vainajakokemus on spontaani aistimus, tuntemus, elämys tai uni, joka merkitsee kokijalleen vainajan yhteydenottoa tai läsnäoloa. Vainajakokemukseen sisältyy vainajan tunnistaminen sekä kokijan tulkinta vainajan viestistä tai yhteydenoton motiivista; yhteydenpito voi olla myös vastavuoroista.

Tutkimuksessani vainajan tunnistaminen tapahtui kertomuksissa lähes poikkeuksetta. Noin 90 %:ssa tunnistetuista vainajista kyse oli kokijalle tutusta henkilöstä. Myös tapauksissa, joissa vainaja tunnistettiin tuntemattomaksi tai kalmanväeksi, katsoin tunnistamisen tapahtuneen. Vain hyvin harvoin kokija epäroi vainajan identiteettiä tai vaihtoi alkuperäistä ajatusta siitä, kuka vainaja kokemuksessa esiintyi.

Viesti, joka oheiseen määritelmääni sisältyy, aineiston vainajakertomuksissa yhtäältä liittyi kiinteästi vainajaan tai kokijaan, mutta myös toisaalta oli monesti hyvin arkisen. Merkittäväksi vainajan kohtaamiseksi tulkitun aistimuksen, elämyksen, unen tai symbolisen tapahtuman tutkimukseni mukaan teki sen välittämä viesti yhteyden jatkumisesta vainajaan. Kokijat tulkitsivat kokemuksen perusteella vainajan olevan yhä olemassa – heille ihmissuhde olikin mahdollisuudessa jatkoa kuolemasta huolimatta. Lisäksi panin merkille kokijoiden kertomukset siitä, että vainajilta saadut viestit olivat kiinteässä yhteydessä heidän elämäänsä. Tämä viestien kontekstisidonnaisuus kokijan elämään esiintyi huomattavissa määrin kokemuskertomuksissa kautta linjan.

Aiemmassa tutkimuksessa on myös esitetty määritelmiä vainajakokemuksille. Määritelmäksi tulkitseen Austadin (2014, 20–21) vainajakokemuksen käsitteen ”kuoleman jälkeinen läsnäolo” (*post death presence*) sekä niitä seikkoja, joita hän on pitänyt tutkimukseensa osallistumisen kriteereinä; kyseessä hänen mukaansa on kokijan tietoisessa tilassa vastaanottamansa vainajan läsnäolon kokeminen. Steffen ja Coyle (2012, 6) luonnehtivat määritelmässään vainajakokemuksia kuolleen läsnäolon aistimiseksi joko tavanomaisin aistein koettuna tai fyysisen aistimisen puuttuessa näennäisaistimisena; se on voinut olla myös sanoinkuvaamaton tunne tai eriytymätön tietoisuus vainajan fyysisestä läheisyydestä. Määritelmien sijaan tutkimuksissa on usein kerrottu kriteerit ko. tutkimukseen osallistumiselle, jotka rajaavat tutkittavia kokemuksia. Yleensä tutkimuksiin osallistumisen kriteereinä on ollut suru sekä spontaani ilman välittäjää tapahtunut kokemus, jonka kokija tulkitsee vainajan läsnäoloksi tai yhteydenotoksi.³⁸² Edellä mainituista kriteereistä poiketen tämän tutkimuksen kriteerinä ei ollut suru.

Aineistossani unikonemukset olivat yleisin vainajakokemustyyppi. Toiseksi eniten oli näköaistimuksia ja kuuloaistimuksia, vaikkakin arviot yleisyydestä ovat laskutavasta riippuvaisia. Kolmanneksi eniten oli aineistossani lähellä olon tuntemuksia, joiden yksittäisiksi kokemuksiksi laskemisen havaitsin vaikeaksi, sillä useiden kertomusten mukaan ne olivat olleet päivittäisiä ja pitkään jatkuneita. Niinpä arvioin lähellä olon tuntemukset aineistoni toiseksi yleisimmiksi vainajakokemuksiksi. Yhtäläisesti tutkimukseni kanssa aiemmissa tutkimuksissa unikonemukset tai lähellä olon tuntemukset ovat olleen usein yleisimpiä kokemustyyppinä³⁸³, kun taas esimerkiksi Haraldssonin (1988) sekä Greeleyn (1987) tutkimuksissa yleisimpinä olivat näköaistimukset.

Seuraavassa käyn keskustelua aiemman tutkimuksen kanssa erityisistä huomioista liittyen vainajakokemusten kokemustyyppeihin. Tätä keskustelua käyn vainajakokemusten vastaanottotavan mukaisesti, välittömästi koetusta, konkreettisimmasta alkaen ja päätyen abstrakteihin kokemustyyppeihin.

---

³⁸² Näin esimerkiksi Heathcote-James (2011), Drewry (2002), Hayes (2011) sekä Guggenheim ja Guggenheim (1997). Edellisistä tutkijoista poikkeavasti Bleishel (2017); Bleishel, Mosher & Boccuuzzini (2014) ja Jonsson & Aronsson (2015) ovat tutkineet nimenomaan meedion välityksellä syntyneitä vainajakokemuksia ja havainneet ne pitkälti yhtäläisiksi spontaanien vainajakokemusten kanssa.

³⁸³ Mm. Drewry 2002; Kalish & Reynolds 1973; Bennett 1987; Grimby 1998; Guggenheim & Guggenheim 1997.

Tutkimusaineistoni näköaistimuskertomusten mukaisesti vainajat muistuttivat näöltään eläviä, vaikka he olivat ohuempaa energiaa, läpikuultavia tai läpinäkyviä. Vainajien kuvattiin olleen valkoisia tai ympäristöään vaaleampia, säteileviä tai valokehässä olevia. Näköaistimuksessa vainaja oli yleensä pukeutunut sellaisiin vaatteisiin, jotka hänellä oli myös eläessään ollut. Vainajan kasvot tai keho olivat usein kertomusten mukaan olleet kolmiulotteisia. Joistakin kokijoista näytti siltä, kuin vainaja olisi heijastettu kuvaprojektorilla läpinäkyvästi tavanomaisten näköaistimuksen kohteiden päälle osittain näkyväksi. Siitä huolimatta nähdyt vainajat olivat voineet suorittaa fyysisiä muutoksia aiheuttaneita tekoja, kuten ovien avaamisia ja kuultuja koputuksia. Näköaistimuksissa havaitut vainajat olivat myös puhuneet omalla äänellään, poistuneet ilmaan haihtuen, liukuen seinän läpi tai kävellen toisenlaiseen todellisuuteen. Kokijat kertoivat myös halanneensa heitä, tunteneensa heidän kehonsa. Nämä havaintoni yhtenevät pääosin Austadin (2014, 167) näköaistimusten kuvaukseen vainajasta. Austadin mukaan vainajaa oli kuvailtu hehkuvaksi ja kuultavaksi sekä olemukseltaan ei-materiaaliseksi. Vainaja oli voinut olla pukeutuneena tuttuihin vaatteisiin ja kävellä seinien läpi.

Aineistoni näköaistimuskertomuksissa painin merkille, että vainajat esiintyivät huomattavissa määrin nuorina tai nuorennäköisinä sekä hyvinvoivina kuten myös sairauksista tai kehon erityispiirteistä parantuneina. Tutkimukseni kanssa yhtenevästi myös Austadin (2014, 148–151) tutkimuksessa vainajat esiintyivät nuorempina kuin kuollessaan, mutta joissakin tapauksissa vainajan kerrottiin myös vanhentuneen. Vainajan vanhenemista tutkimuksessani esiintyi lähinnä lasten kohdalla: aivan pieninä kuolleet lapset kasvoivat kuolemanjälkeisyydessä kuin olisivat eläessään kasvaneet. Vanhemmat lapset esiintyivät tutkimukseni kertomuksissa yleensä sen ikäisinä kuin olivat kuolleet. Tutkimuksen näköaistimuskertomuksissa vainajat esiintyivät sairauksista parantuneena Austadin (2014) tutkimuksen näköaistimuksia selvemmin ja useammin. Kuitenkin, oman tutkimukseni kanssa yhtenevästi näköaistimuksissa usein nuorina ja terveinä näyttäytyneistä vainajista ovat raportoineet myös Guggenheim ja Guggenheim (1997).

Aineistoni kertomusten kuvaukset näköaistimuksissa havaittujen vainajien kehon tai kasvojen ympärillä olleesta valosta tai säteilystä yhtenevät Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) kuvaksiin; tosin Guggenheimit olivat luokitelleet valokuvan kaltaiset, ikkunaa muistuttavat kuvat vainajasta omaksi tyyppiä. Tässä tutkimuksessa sisällytin ne näköaistimuksiin; myös Austadilla (2014) vastaavaa ilmenee vähäisessä määrin. Edellisten sijaan aiemmassa tutkimuksessa ei ole havaintoja siitä, että näköaistimuksessa havaitun vainajan mukana olisi tullut kokijan havaittavaksi toisenlaista ulottuvuutta. Tutkimukseni joissakin tapauksissa vainajat poistuivat kokijan näköpiiristä menemällä sellaiseen tilaan tai maisemaan, jota kokijan todellisuuteen ei kuulunut.

Aineistoni näköaistimuskertomuksissa kuvailtiin havaitun myös useampi vainaja samanaikaisesti; myös Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) aineistossa on kahden vainajan näköaistimuksia. Samoin he ovat raportoineet kahden kokijan samanaikaisesta vainajan näkemisestä, mutta tietävästi aineistoni kolmen kokijan yhtäaikaisesta vainajan näköaistimisesta ei ole aiemmassa tutkimuksessa havaintoja.

Tässä tutkimuksessa telepaattisesti kuullut vainajan puhumiset olin luokitellut omaan kategoriaan sen mukaan, oliko kertomuksesta erotettavissa vainajalle ominainen puheentapa tai äänenmuoto. Aiempaa tutkimusta täsmentäen havaitsin kuuloaistimukset

neljänlaisiksi: Ensimmäiseksi, vainaja saattoi kutsua kokijaa nimeltä, tai toiseksi kertoa asiansa lyhyesti – nämä kokija kuuli ulkoisena kuuloaistimuksena. Kolmanneksi kokija saattoi sisäisesti kuulla vainajan puhuvan hänelle omalla äänellään. Neljännen kuuloaistimusten ryhmän muodostivat kokemukset, joissa kokija kuuli vainajan tuottamaa inhimillistä ääntä. Kuuloaistimusten välityksellä kokijat kertoivat saaneensa informaatiota vainajilta. Lisäksi erotin kertomuksista mekaaniset kuuloaistimukset erilleen; niissä luonnolliselta vaikuttavan kuuloaistimukset olivat usein vasta elämyksen edetessä osoittautuneen kokijalle vainajakokemuksesi. Tällöin pelästyksen jälkeen kokija kertoi yleensä rauhoittuneen, hänen tulkittuaan vainajan tuottaneen kyseessä olevat äänet. Joissakin tapauksissa kokijan pelko ei vainajan tunnistamisen jälkeenkään laantunut.

Kuuloaistimuksista aiemmassa tutkimuksessa on yhteneviä havaintoja tämän tutkimuksen kanssa esimerkiksi Austadilla (2014, 144–148), jonka aineistossa vainaja oli kuultu sisäisesti tai ulkoisesti; Austad rekisteröi myös vainajan tuottaman inhimillisen äänen kuuloaistimukset. Guggenheimilla ja Guggenheimilla (1997, 35) kuuloaistimukset olivat lähinnä sisäisiä kokemuksia, joita luonnehdittiin telepaattisiksi.

Tuntoaistimuksista tekemäni havainnot ovat pääosin yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa Austadin (2014, 148–151) sekä Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) kanssa. Kuitenkin, edellä mainituista tutkimuksista poiketen, tässä tutkimuksessa hajuaistimuksissa havaittiin olleen myös kielteisiä, epämiellyttäviä tuoksujia. Muutoin pääosa tuloksistani sen suhteen, mitä tulee haju- ja makuaistimuksiin, yhtenee Drewryn (2002) tutkimukseen. Aiemmasta tutkimuksesta poikkeavasti panin kuitenkin merkille tuoksuaistimusten epämiellyttävien hajujen muuttumisen vähitellen paremmiksi kokijan ensimmäisten kokemusten jälkeen tapahtuneissa myöhemmissä kokemuksissa. Kokijoiden tulkinta tapauksista oli, että vainajat alkoivat voida kuolemanjälkeisyydessä paremmin, kun toipuivat elämänsä kuormasta tai sairauksista kuten alkoholismista. Eräässä tapauksessa viimeisimpiin tuoksuaistimuksiin epämiellyttävä haju oli ”kehittynyt” kokijalle tutuksi jasmiinin tuoksuksi.

Tutkimukseni kokemuskertomukset sisälsivät lähellä olon tuntemuksissa sekä kehollisesti koettuja että myös kehon ulkopuolelle paikannettuja kokemuksia. Tämä yhtenee aiemmassa tutkimuksessa Walterin (2009) tekemiin havaintoihin paikannetuista lähellä olon tuntemuksista, sekä niin ikään Austadin (2014, 158) jaotteluun paikannetuista ja sisäisesti koetuista lähellä olon tuntemuksista. Toisaalta Austad tarkastelee lähellä olon tuntemuksia jatkumolla, jossa paikannettu lähellä olon tuntemus on kokijasta etäisin ääripää ja sisäisesti tunnettu lähin kokemus. Edellä mainittujen väliin hän sijoittaa aistikokemukset. Aivan kuin Austad (2014, 155–160) tulkitsisi vainajan olevan lähempänä kokijaa sisäisessä lähellä olon tuntemuksessa kuin aistikokemuksessa tai paikannetussa lähellä olon tuntemuksessa. Hänen näkökulmansa sijaan tässä tutkimuksessa tarkastelin vainajakokemuksia kokonaisuutena niiden luonteen ja vastaanottotavan mukaisesti lähtien konkreettisimmista ulkoisilla aisteilla vainajan havaitsemisesta edeten sisäisten tuntemusten kautta enemmän abstrakteihin unitilakokemuksiin. Austad (2014) oli jättänyt unitilakokemukset pois, joten ei ole tietoa siitä, kuinka ne olisivat sijoittuneet hänen jatkumollaan.

Austadin tulkinnalle siitä, että vainajan fyysinen läheisyys olisi yhteydessä vainajan olevan yhteyden intensiteettiin tai kokemuksen merkityksellisyyteen, en tässä

tutkimuksessa löytänyt tukea. Sen sijaan aineistoni kuvausten mukaan kokijoiden tunne vainajakokemuksen merkityksellisyydestä oli täysin riippumaton siitä, millä vastaanottotavalla kokemus oli välittynyt. Vainajan koettiin *olleen lähellä* ensisijaisesti silloin, kun kokemus vastasi kysymykseen *onko vainajalla kaikki hyvin* tai *onko suhteeni häneen kunnossa* tai *tuntuuko vainajan yhteydenotto hyvältä*.

Lähellä olon tuntemusten kuvaus kokonaisuudessaan tarkentui tässä tutkimuksessa. Aiemman tutkimuksen kuvauksia selvemmin lähellä olon tuntemuksia oli luonnehdittu aineistoni kokemuksetomusten ilmaisuisissa erityisen voimakkaiksi ja vahvoiksi kokemuksiksi. Myös vainajan läheisyyttä oli kuvailtu todella voimakkaasti koetuksi tai hyvin vahvasti tunnetuksi. Lisäksi aineistoni lähellä olon tuntemukset olivat toistuneet huomattavan usein tai olleet päivittäisinä, niitä oli koettu useissa tapauksissa myös vainajan kuolinhetkellä. Lisäksi aineistoni kuvaukset lähellä olon tuntemusten vastakohtana koetuista vainajan poissaoloista ja läheltä olon etääntymisestä ovat hyvin harvinaisia, mitä tulee aiempaan tutkimukseen. Vastaavanlaisia havaintoja on vain Hayesillä (2011, 235), joka rekisteröi myös kokijan ajatuksen siitä, että vainajan läsnäoloa oli ollut liikaa. Samankaltaista kokijan väsymistä vainajan läsnäoloon ilmeni vähäisessä määrin myös omassa tutkimuksessani. Näitä olivat esimerkiksi vainajat, jotka kertomusten mukaan eivät sopeutuneet olemaan kuolleina tai olivat ottaneet kokijan mielestä liian innokkaasti kontaktia.

Tässä tutkimuksessa olin, kuten kuuloaistimusten yhteydessä mainitsin, luokitellut telepatiatuntemukset erilleen kuuloaistimuksista. Usein aiemmassa tutkimuksessa telepatiatuntemukset on liitetty kuuloaistimukseen.³⁸⁴ Telepatiatuntemukset määrittelin vainajakokemukseksi, jossa kokijan tulkinnan mukaan informaatio välittyy ajatuksina vainajalta, ja kuuloaistimukseen vastaavat, joissa vainajalle ominainen puheentapa oli erotettavissa.

Energiatuntemukset, jotka sisälsivät kokijan ympärillä tapahtunutta energian vaihtelua sekä kokijan kehossa havaittua väreilyä tai kihelmöintituntemuksia, luokittelin omaksi kokemustyyppikseen. Vaikka aiemmassa tutkimuksessa muun muassa Heathcote-James (2008) onkin vainajakokemuksissa havainnut esiintyneen energiatuntemusten elementtejä, kuten tuulta, ei hän ole sitä luokitellut omaksi tyyppikseen. Energiatuntemuksilla havaitsin olleen muita kokemustyypejä useammin kokijan olotilaa parantavia välittömiä vaikutuksia kuin keskimäärin muilla aineistoni kokemustyypeillä. Energiatuntemuksia esiintyi aineistoni kertomuksissa myös muita kokemustyypejä useammin kokijan ollessa surullisessa olotilassa. Aiemmassa tutkimuksessa muun muassa Kwilecki (2011) on pannut merkille vainajakokemusten erityisluonteen kokijan energiaa parantavana kokemuksena. Lisäksi myös Guggenheim ja Guggenheim (1997) sekä Drewry (2002, 2003) ovat havainneet vainajakokemuksilla olleen huomattavissa määrin kokijan olotilaa parantavia vaikutuksia.³⁸⁵

---

³⁸⁴ Näin mm. Guggenheim & Guggenheim (1997) sekä Drewry (2002).

³⁸⁵ Vainajakokemuksista aiheutunutta voimaantumista, parantumista tai olon välitöntä helpottumista ovat havainneet myös mm. Parker (2005), Devers (1994), Guggenheim ja Guggenheim (1997), Kalish ja Reynolds (1973) sekä Rees (1971).

Seksuaalituntemukset vainajakokemuksina ovat verrattain harvinaisia, sillä tämän tutkimuksen kannalta olennaisista tutkimuksista vain Drewryn (2002, 2003) tutkimusaineistoon sisältyy kerrottu seksuaalituntemus. Havaitsin myös, että varsinaisen seksuaalituntemuksen lisäksi vahvaa seksuaalista virettä esiintyi vähäisessä määrin aineistoni muiden kokemustyyppien kertomuksissa.

Unikokemukset olivat tämän tutkimuksen selvästi yleisin kokemustyyppi, niitä oli kokemuksista lähes neljäsosa. Tämä pääosin yhtenee aiemman tutkimuksen kanssa koskien niitä tutkimuksia, joissa unet ovat olleet mukana.³⁸⁶ Todentuntuisuus oli tutkimukseni unikokemusten tärkein piirre, yli puolessa kertomuksista oli maininta unesta selvästi tavanomaisesta poikkeavana elävän tuntuinen unena; todentuntuisuus olikin tärkein aineiston vainajakokemuksia leimaavimmista piirteistä. Toinen aineistoni unikokemusten ominaispiirre, näköaistimusten tavoin, oli vainajan esiintyminen nuorena ja terveenä. Nämä huomioni unikokemuksista todentuntuisina ja eloisina yhtenevät muun muassa Drewryn (2002), Klugmanin (2006) sekä Jahnin ja Spencer-Thomasin (2014) tutkimuksiin. Lisäksi Guggenheim ja Guggenheim (1997) raportoivat vainajan esiintymisestä unessa nuorena ja terveenä.

Erityisenä piirteenä tutkimuksessani havaitsin, että aineistoni kokemukskertomusten mukaan vainajaunissa oli käyty runsaasti informatiivista keskustelua. Merkittäviä keskustelunaiheita olivat kokijan tuleva kuolema sekä vainajan kokemus kuoleminen tapahtumana niiltä osin, miltä kokijalla ei ollut entuudestaan tietoa. Lisäksi aineistoni unikokemusten keskusteluissa vainajat esittelivät kokijoille kuolemanjälkeisyyttä. Vastaavaa esittelyä esiintyy myös Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) aineistossa.

Valveunet ovat unikokemusten tavoin olleet vainajakokemuksiin luettuina vain osassa aiempaa tutkimusta. Tämän tutkimuksen tavoin myös Guggenheim ja Guggenheim (1997) ovat erottaneet toisistaan hereillä olosta ja unesta herättäessä syntyneet valveunet. Edellä mainitut tutkijat havaitsivat tämän tutkimuksen tavoin valveuniin liittyvän aina myös elementtejä yhdestä tai useammasta aistielämyksestä tai kokemustyyppistä. Valveunissa, näköaistimusten ja unikokemusten tavoin, vainajia esiintyi huomattavan usein nuorena ja terveenä. Melko harvinaisena aineistossani esiintyneet kehosta irrallaan tapahtuneet vainajakokemukset on aiemmassa tutkimuksessa Drewryn (2002) tavoin usein luokiteltu omaksi kokemustyyppiksi.³⁸⁷

Symbolisesti tulkitut vainajakokemukset luokittelin aiemmasta tutkimuksesta poiketen yhdeksi omaksi kokemustyyppiksi. Erittelin kuitenkin varsinaisista symbolisista kokemuksista selvästi eroavina vainajan aiheuttamiksi tulkitut kokemukset. Myös aiemmassa tutkimuksessa symboliset kokemukset on luokiteltu vaihtelevasti. Esimerkiksi useampia eri symboleihin liittyviä kokemuksia on summattu yhteen kokemustyyppiin. Toisaalta eri tavoilla koetut symbolit on jaoteltu erillisiksi kokemustyypeiksi kuten symboliset tapahtumat³⁸⁸ tai eläimiin liittyvät kokemukset.³⁸⁹ Tässä tutkimuksessa

---

³⁸⁶ *Mm. Kalish & Reynolds 1973; Guggenheim & Guggenheim 1997; Marris 1958.*

³⁸⁷ *Myös Heathcote-James 2011; Guggenheim & Guggenheim 1997.*

³⁸⁸ *Symboliset kokemukset on erotettu aisti- ja unikokemuksista erilleen mm. Streit-Hornilla (2011, 51).*

³⁸⁹ *Näin ovat tehneet mm. Heathcote-James (2011) sekä Guggenheim ja Guggenheim (1997).*

esimerkiksi eläinsymboleissa olivat perhoset aiemman tutkimuksen kanssa yhtenevästi kokijoiden tulkitsema vainajien merkkejä symbolisissa kokemuksissa.

Huomiot aineistoni kertomusten kahdentyyppisistä eläinsymboleista on aiempaa tutkimusta tämentävä: Eläinsymboli voi sisältää poikkeuksellisesti käyttäytyvän eläimen kohtaamisen tai siinä voi esiintyä eläin, jonka hahmon kokija tulkitsee vainajan ottaneen. Tapahtumat, eläimet tai muut kokijalle tapahtuneiden asioiden yhteensattumat on toisinaan luokiteltu vainajan merkeiksi.³⁹⁰ Edellisiin merkkeihin Austad (2014, 161–165) on liittänyt myös sähkölaite ja puhelinkokemukset merkeiksi vainajan yhteydenotoista.

Valosymboleissa havaitsin valoilmion merkinneen kokijoille vainajan energiakenttää, enkeliä, vainajan läsnäoloa enkelipallona tai sitten valoilmio tulkittiin vainajan aiheuttamaksi. Vainajan ympärillä kerrottiin havaitun myös valokehää kuolinhetkellä tai kuolinhetken läheisyydessä. Aiemmassa tutkimuksessa valoon liittyviä vainajakokemuksia on luokiteltu eri tavoin kuten hämärän tai usvan ilmiöinä (Guggenheim & Guggenheim 1997) sekä näköaistimuksiin liittyvinä kuten Austadilla (2014). Näkemykseni mukaan valoon liittyvien symbolisten kokemusten kuvaukseni ja havaintoni valoon ja valoilmioihin liittyvistä kokemuksista ovat aiempaa tutkimusta yksityiskohtaisempia.

Aineistossani noutajakokemuksiksi kutsumiani vainajakokemuksia on havaittu myös aiemmassa tutkimuksessa esimerkiksi Streit-Hornilla (2011) kuolinvuodenäkyjen³⁹¹ nimellä. Havaitsin noutajakokemuksessa pian kuolevan tai hänen lähellään olleen henkilön nähneen vainajia, jotka olivat kokijoiden tulkinnan mukaan olleet noutamassa elossa olevia kuolemanjälkeisyyteen. Aiemman tutkimuksen, muun muassa Osisin ja Haraldssonin (1977b) tavoin aineistoni kertomusten mukaan noudettavan käytös muuttui tilanteessa, jossa nouto oli pian tapahtumassa. Aineistoni kertomuksissa myös muut kuin noudettavat itse kertoivat nähneensä noutajia, mikä on harvinaista, sillä esimerkiksi vain Fenwick ja Fenwick (2010) mainitsevat vastaavia tapauksia, joissa lapset ja nuoret olivat havainneet noutajaksi tulkitun hahmon. Myös aineistoni unikonkemukset kertomuksissa esiintyi kokijoiden tulkinnan mukaan noutajia.

Muista symbolisista vainajakokemuksista tekemäni havainnot ovat yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa. Esimerkiksi kellon pysähdykset yhtenevät Virtasen (1974) huomioiden kuolinhetken kertomuksista. Sähkölaitteisiin ja puhelimiin liittyvät vainajakokemushuomioni ovat niin ikään yhteneviä aiemmassa tutkimuksessa tehtyjen havaintojen kanssa.³⁹² Lisäksi muu muassa Drewry (2002) on rekisteröinyt tutkimusaineistossaan musiikkiin liittyviä vainajakokemuksia. Eläimiin liittyviä vainajakokemuskertomuksia on esiintynyt myös aiemmassa tutkimuksessa.³⁹³

Tämän tutkimuksen vainajakokemusten luokittelun ja tyypittelyn yhteenvetona totean, että kaikkia aiemmassa tutkimuksessa raportoituja vainajakokemusten kokemustyyppisiä havaitsin esiintyvän aineistossani. Toiseksi, kertomusaineistoni mahdollisti aiempaa tutkimusta täsmällisemmän kokemusten vastaanottotapaan perustuvan luokittelun sekä eri

---

³⁹⁰ Esimerkiksi Drewry (2002, 2003) tarkastelee symbolikokemuksia vainajan lähettämänä merkkeinä.

³⁹¹ Engl. *death bed visions*, ks. esim. Osis & Haraldsson (1977b), Fenwick & Fenwick (2010), Heathcote-James (2011).

³⁹² Mm. Streit-Horn 2011; Austad 2014; Drewry 2002.

³⁹³ Esim. Guggenheim & Guggenheim 1997; Heathcote-James 2011.

kokemustyyppien tarkemman kuvauksen. Luokittelussani korostuvat vainajakokemusten luonteen sijoittuminen konkreettinen/abstrakti -akselille sekä vastaanottotavan päälukitus ulkoisin aistein, sisäisin tuntemuksin ja unitiloin syntyvistä vainajan yhteydenotoiksi tulkituista kokemuksista. Lisäksi kokemustyyppien erityispiirteitä olen voinut tarkastella suuren kokemuskertomusmäärän vuoksi aiempaa tutkimusta yksityiskohtaisemmin havaiten myös sellaisia piirteitä, joita suppeampi aineisto ei ole voinut mahdollistaa.

Tutkimusaineistoni vainajakokemuksista oli yleisilmeeltään ja tunnelmaltaan myönteisiä noin 85 % ja kielteisiä noin 15 %, vaikkakin vain vajaa 4 % vainajakokemuksista oli vaikuttanut kielteisesti kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta.³⁹⁴ Panin merkille, että kokijoiden välitön reagoitintapa ei aina ollut suorassa vastaavuussuhteessa siihen, koettiinko kokemus myönteisenä vai kielteisenä.³⁹⁵ Näin yhtenä tutkimustuloksenani esitän, että yleisilmeeltään noin 85 % vainajakokemuksista on myönteisiä noin 15 % kielteisiä.

Tutkimustulokseni myönteisinä ja kielteisinä koetuista vainajakokemuksista yhtenevät aiemman tutkimuksen kanssa. Muun muassa Datsonin ja Marwitin (1997, 142) tutkimuksessa, jossa tarkastelun kohteena oli vainajakokemusten suhde mielenterveyteen ja persoonallisuuspiirteisiin, havaittiin, että 86 % vainajakokemuksista oli myönteisiä. Hämmäntäviksi vainajakokemuksista koettiin 8 % ja pelottaviksi 6 %. Vastaavia tuloksia havaitsi myös Grimby (1998), jonka tutkimuksessa miellyttäviä vainajakokemuksista oli 86 %, epämiellyttäviä 8 % ja pelottavia 6 % kokijoiden mielestä. Olsonin ym. (1985) leskillä tehdyssä tutkimuksessa vainajakokemuksista hyviä ja helpottavia oli myöskin 86 %, ja jäljelle jäävät 14 % olivat epämiellyttäviä.

Lisäksi tässä tutkimuksessa havaitsin vainajakokemuksen elämukseen tai aistitapahtuman alkamiseen liittyneen usein pelästystä ja hämmennystä, jotka kuitenkin useimmiten hälvenivät tapahtumien edetessä. Nämä löydöt yhtenevät aiemman tutkimuksen kanssa, esimerkiksi Streit-Hornilla (2011, 51–52) oli vastaavia havaintoja tutkimuksessaan.³⁹⁶ Kielteisiä vaikutuksia vainajakokemuksilla Streit-Hornin (2011) tutkimuksen mukaan raportoituihin olleen noin kolmasosassa tutkimuksia, joista suuri osa juuri edellä mainittuja kokemuksen alussa esiintyneitä pelästymisiä.

---

³⁹⁴ On huomattavaa, että kirjoituskutsussa pyysin kokijoita kirjoittamaan kuolleen läsnäoloista, ja läsnäolon voidaan ajatella viittaavan lähtökohtaisesti myönteiseen tapahtumaan. Mikäli olisin pyytänyt myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia kuolleen läsnäolosta, olisi sekä tunnelmaltaan että vaikutuksiltaan kielteisten kokemusten määrä saattanut olla nykyisestä poikkeava.

³⁹⁵ Analyysissäni jaoin kielteiset tunnelmat kolmeen ryhmään: viesteihin, kokijan voimia vieviin sekä todentuntuisiin kokemuksiin. Voimia vieviä kokemusten sisäisiä tunnelmia olivat pelottavat (5,5 %) ja nihkeät (3,3 %) sekä kielteisinä koetut todentuntuiset (6,5 %), jotka jaoin hämmennystä herättäviksi ja surullisiksi. Kielteiset viestit olivat varoituksia tai kuolinviestejä (5,0 %). Mikäli kuolinviestit ja varoitukset olisin liittänyt yleisilmeeltään epämiellyttäviksi tai kielteisiksi, olisi kielteisiä aineiston vainajakokemuksia ollut yhteensä viidennes (n. 20 %). Kuitenkaan kuolinviestien tapauksissa vainajakokemusten yleisilme ei havaintoni mukaan välttämättä ollut kielteinen, vaikka kokija tulkitsikin saaneensa viestin läheisen kuolemasta. Tällöin välitön reagoitinta kokemukseen oli ollut pääosin kielteistä, mutta vainajan yhteydenotto koettiin myönteisenä.

³⁹⁶ Ks. myös Austad 2014.

7.2 Vainajakokemusten vaikutuksista kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta

Aineistolähtöisen sisällönanalyysi tuotti tutkimustulokset myös toiseen pääkysymykseeni: mitkä ovat vainajakokemusten vaikutukset kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta. Käsitykset elämästä ja kuolemasta sisältävät elämän ja kuoleman toisiinsa nivoutuvan suhteen: se, mitä vainajakokemuskertomukset kertoivat kuolemanjälkeisyydestä, välittyy kokijoiden elämään epäsuorasti heidän ajattelun kautta. Vainajakokemuksilla oli tutkimuksessani vaikutusta kokijoiden kertoman mukaan myös välittömämmin heidän käsityksiinsä elämästä muiden muassa siinä, että kokijat tulkitivat vainajien osallistuvan heidän elämäänsä.

On kuitenkin huomattavaa, että laajasti käsitettynä koko tutkimuksessa, jossa on keskitytty vainajien yhteydenotoiksi tulkittuihin kokemuksiin, on kyse olennaisesti elämän ja kuoleman käsityksiin vaikuttavista asioista ja yhteyksistä. Kuten olen todennut, jo se että kokija tulkitsee kokemuksensa vainajan yhteydenotoksi, vaikuttaa merkittäväällä tavalla siihen, miten hän suhtautuu kuolemaan ja kuolemanjälkeisyyteen. Ennen kokemusta suuri osa kokijoista oli sitä mieltä, että vainajiin ei voi olla yhteydessä. Kokemuksen myötä tämä muuttui; kuollut läheinen ei olekaan pois vaan hän on olemassa.

Tutkimukseni mukaan kokijoiden käsitykset heidän kertomansa mukaan elämästä ja kuolemasta muuttuivat myönteisemmäksi sekä kuolemapelko väheni vainajakokemusten myötä. Kuolemanpelon totesin vähentyneen selvästi yli puolella kokijoista (57 %) heidän kokemansa vainajakokemuksen ansiosta. Nämä huomioni yhtenevät pääosin aiemmassa tutkimuksessa Drewryn (2002) tekemiin havaintoihin kokijoiden uskomusten muutoksista ja Austadin (2014) kokijoiden maailmankuvan muuttumisesta tekemiin havaintoihin. Tutkimuksessani huomattava muutos kuolemaan liittyvässä käsityksessä oli jo se, että kokijat ajattelivat vainajakokemuksensa perusteella vainajan olemassaolon jatkuvan siten, että vainaja pystyi olemaan yhteydessä elävään.

Aineistoni vainajakokemuksilla oli viidenlaisia vaikutuksia kokijoiden kuolemaan liittyviin käsityksiin: Vainajakokemukset uudelleenmäärittivät kokijan suhdetta vainajaan, muuttivat kokijan ajatuksia ja suhtautumista kuolemaan sekä muokkasivat kokijoiden ajatuksia vainajan olemassaolosta kuoleman jälkeen. Vainajakokemusten havaitsin myös vähentäneen kuolemanpelkoa tai poistaneen sen kokonaan. Lisäksi huomasin vainajakokemusten välillisesti saaneen aikaan muutoksia kokijoiden ajattelussa ja uskomuksissa, mitkä kertomusten mukaan heijastuivat myös kokijoiden elämänvalintoihin.

Kokemuskertomusten mukaan vainajakokemuksista noin 4 % vaikutti kielteisesti kokijoiden käsitykseen elämästä ja kuolemasta. Laskin, että se oli huomattavasti vähemmän kuin yleisilmeeltään kielteiseksi (15 %) koettujen vainajakokemusten määrä oli. Tulini siihen tulokseen, että se johtui pääasiassa kielteisten kokemusten kokijoiden myöhemmistä uusista vainajakokemuksista, jotka olivat myönteisiä. Panin merkille myös sen, että jotkut kokijat ajattelivat vainajan noudattaneen heidän pyyntöään esiintyä vainajakokemuksissa rauhallisemmin kuin mitä vainajat olivat heidän ensimmäisissä kokemuksissa esiintyneet. Lisäksi myöhemmin tapahtuneista vainajakokemuksista ymmärsin kokijoiden kertoneen heillä olleen tuntuman, että pelästyksestä huolimatta

kokemus oli arvokas. Osa oli jäänyt harmittelemaan pelästymistään, ja uuden vainajakokemuksen tullessa kohdalle he olivat myönteisempiä vainajan kohtaamiselle.

Vainajakokemusten vaikutuksia kokijoiden käsityksiin elämästä ja kuolemasta tarkastelin viisiasteisesti, jossa vaikutusten lisääntyessä myös alemman tason vaikutukset jäivät olemaan. Tutkimukseni mukaan noin 30 %:lle kokijoista vainajakokemuksilla oli vähäistä vaikutusta heidän käsityksiin elämästä ja kuolemasta. Kokijat ajattelivat vainajakokemuksen koettuaan vainajan voivan olla yhteydessä elävään ihmiseen ja he tulkitsivat kokemansa perusteella, että vainaja on jollakin tavalla olemassa.

Puolestaan 26,5 % kokijoista ajatteli vainajakokemusten myötä, että vainaja voi olla yhteydessä elävään ihmiseen. Lisäksi nämä kokijat tulivat siihen tulokseen, että vainaja voi myös osallistua elävän elämänkulkuun. Heidän ajatustensa mukaan vainajan olemassaolo kuoleman jälkeen selittyi olemassaolon jatkumolla.

Edellisiä harvemmat 17,5 %:a kokijoista kertoivat vainajakokemuksilla olleen myönteisiä vaikutuksia kokijan elämään ja kuolemaan liittyvään käsitykseen. Rekisteröin näiden kokijoiden vainajakokemustensa perusteella päätyneen ajatuksiin, että vainaja osallistuu aktiivisesti elävän elämänkulkuun. Näiden kokijoiden tulkinnan mukaan vainajan olemassaolo jatkui kuolemanjälkeisyydessä tietoisella tavalla. Vainajakokemukset saivat aikaan näissä kokijoissa myös sosiaalista aktiivisuutta, kokemuksistaan kertomista sekä niiden merkitysten pohdintaa. Vainajakokemusten myötä myös keskenjääneet asiat tulivat sovitetuiksi, minkä pohjalta kokijat kokivat heidän ihmissuhteensa vainajaan parantuneen.

Noin 8 %:a kokijoista kertoi vainajakokemuksilla olleen paljon vaikutusta heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Nämä kokijat olivat tulleet kokemustensa myötä siihen ajatukseen, että vainaja voi olla yhteydessä elävään, mutta elävä voi myös olla yhteydessä vainajaan. Havaitsin vainajakokemusten vaikuttaneen heissä tiedonhankintaa sekä sellaisia yksittäisiä valintoja elämässä, joita he eivät olisi tehneet ilman vainajakokemusta. Nämä kokijat kertoivat, ettei heillä ollut enää kuolemanpelkoa.

Lisäksi noin 5 %:a kokijoista kertoi vainajakokemusten vaikuttaneen heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta vielä edellisiä enemmän. Heidän kertomansa mukaan vuorovaikutus vainajan kanssa koettiin samantapaiseksi tai lähes samankaltaiseksi kuin elävän kanssa. Näiden kokijoiden mielestä vainajan olemassaolo kuolemanjälkeisyydessä jatkui tietoisena, dynaamisena ja dialogisena suhteessa eläviin. Vainajakokemukset vaikuttivat heidän elämänsä valintoihin, ne muuttivat uskomuksia ja vaikuttivat uskonnolliseen orientoitumiseen. Tutkimuksessani vain vajaa 10 %:a oli sellaisia kokijoita, joiden kohdalla vainajakokemuksilla ei ollut sanottavia vaikutuksia heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta.

Tutkimuksessani vainajakokemusten vaikutukset kokijan kuolemakäsitykseen ovat yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa niiltä osin, kuin vastaavista vaikutuksista on olemassa tuloksia. Eri tutkimuksissa aihetta on lähestytty eri tulokulmista. Esimerkiksi Drewry (2002, 2003) havaitsi vainajakokemuksilla olleen vähäisessä määrin vahva vaikutus kokijoiden uskomuksiin, jotka muuttuivat poikkeuksellisen koetun vainajakokemuksen myötä myönteisemmiksi. Hän pani merkille myös kuolemanpelon

selvän vähenemisen.³⁹⁷ Drewryn mukaan vainajakokemukset olivat tuoneet kokijoille laajempaa ymmärtämystä kuolemasta ja kuolemanjälkeisestä olemassaolosta sekä vahvistaneet luottamusta näkymättömien ulottuvuuksien myönteisestä vaikutuksesta heidän elämäänsä.

Myös Hayesin (2011) tutkimuksessa noin 11 %:lla kokijoista tapahtui vainajakokemusten myötä jonkin verran muutoksia heidän uskomuksissaan. Nämä muutokset olivat sen suuntaisia, että kenestäkään kokijasta ei omasta mielestään tullut vähemmän uskonnollista. Omassa tutkimuksessani selviä elämän valintoihin ja uskomuksiin liittyviä muutoksia huomasin tapahtuneen noin 13 %:lla kokijoista, mikä on samansuuntainen Hayesin (2011) havaintojen kanssa.

Merkittävä huomio tässä tutkimuksessa oli se, että osallistuneista noin 86 %:lla vainajakokemukset vaikuttivat selvästi ja myönteisesti heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta. Lisäksi vainajakokemusten kokijat kertoivat, että kokemusten myötä heidän uskonsa kuolemanjälkeisyyteen oli palautunut, lisääntynyt tai vahvistunut. Aiemmissa tutkimuksissa on samansuuntaisesti todettu vainajakokemusten vahvistaneen kokijan ajatuksia tai käsityksiä kuolemasta; kokemusten myötä on ajateltu elämän jatkuvan kuolemanjälkeisyydessä. Tutkimukseni yhtenee aiempaan tutkimukseen myös niiltä osin, että vainajakokemusten on havaittu vaikuttaneen sellaisten ajatusten uudelleen löytymiseen, joiden mukaan elämä jollakin tavalla jatkuu kuoleman jälkeen.³⁹⁸

Tutkimuksessani tulin siihen tulokseen, että vainajakokemukset olivat sinänsä riippumattomia kokijan kuolemaan liittyvistä uskomuksista, ennakoasenteesta tai uskonnollisesta taustasta. Vainajakokemuksia oli tapahtunut niin uskonnollisesti orientoituneille kuin myös niille, jotka ennen vainajakokemuksia eivät uskoneet kuoleman jälkeen olevan minkäänlaista elämää. Myös nämä tutkimustulokseni yhtenevät aiempaan tutkimukseen, esimerkiksi Streit-Hornin (2011) mukaan vainajakokemusten esiintymisellä ei ole havaittu olleen yhteyttä uskonnolliseen sitoutumiseen. Hänen mukaansa kokijan uskomusten ja ennakkosuhtautumisen vainajakokemuksen mahdollisuuteen eivät näytä vaikuttaneen kokemuksen esiintymiseen. Myös Kwileckin (2011) tutkimuksen mukaan vainajakokemuksia esiintyi yhtäläillä uskonnollisilla ja ei-uskonnollisilla ihmisillä.

Tässä tutkimuksessa myös niillä kokijoilla, jotka eivät olleet uskonnollisesti orientoituneita, oli ajatuksia ja pohdintoja kuolemanjälkeisyydestä. Osa tällaisista kokijoista oli selvästi sitä mieltä, että vainajakokemuksissa ja siinä, millaiseen käsitykseen vainajakokemusten myötä he olivat tulleet kuolemanjälkeisyydestä, ei ollut mitään uskontoon liittyvää tai uskonnollisia uskomuksia tukevaa. Heillä oli myös mainintoja siitä, että kokemuksissaan tai niiden myötä he eivät havainneet kuolemanjälkeisyydessä mitään Jumalaa viittaavaa. Silti he kokivat vainajakokemuksista välittyneen heille puhdasta rakkautta, syvää rauhaa, tyyneyttä ja kirkasta valoa, joita he luonnehtivat taivaalliseksi tai pyhäksi valoksi. Sinänsä kulttuurissamme ilmaisuina *taivaallinen*, *pyhä* tai *puhdas rakkaus* viittaavat yleensä jumalalliseen tai Jumalan yhdistettyihin määreisiin.

Nämä edellä mainitut havaintoni yhtenevät Austadin tutkimukseen. Austad (2014, 30–31) nimittäin päätyi siihen, että vainajakokemuksia kokeneella voi olla tulkinnassaan

---

³⁹⁷ Myös Krause & Bastida 2010; Nowatski & Kalischuk 2009.

³⁹⁸ Mm. Conant 1996; Kwilecki 2011; Parker 2005; Sormanti & August 1997; Steffen & Coyle 2012.

tuonpuoleinen ulottuvuus, sillä myös sekulaari maailmankatsomus voi määrittää ja tulkita transsendenssiä kuolemanjälkeisyyttä. Nämä tämän tutkimuksen kanssa yhtenevät ajatukset ovat sikäli merkittäviä, että useat tutkijat ovat havainneet vainajakokemusten olevan riippumattomia maailmankatsomuksesta ja uskonnollisuudesta kuten myös sosiaalisista ja niihin liittyvistä uskomuksellisista rakenteista.³⁹⁹

Samansuuntaisia havaintoja on myös Mari Pulkkisella (2016, 256), jonka mukaan yhteys vainajaan säilyi, vaikka surevat ajattelivatkin kuoleman olevan kaiken loppu. Hänen tutkimuksensa mukaan sureva saattoi tulkita kohdanneensa vainajan sekä kokea vainajan suojelevan itseään, vaikka itse ei uskonut kuolemanjälkeisyyteen. Sekä kokemuksen syntyminen että tulkinta vainajan kohtaamisesta eivät siis ainakaan aina ole riippuvaisia uskomuksista tai uskonnollisesta taustasta. Tähän yhtyvät myös tutkimukseni havainnot siitä, että kokijat liittävät pääosin hyvin sujuvasti vainajakokemuksensa tulkinnan uskonnolliseen tai ei-uskonnolliseen taustaansa.

Kuolemaan liittyvissä käsityksissä kokijat kertoivat tapahtuneen muutoksia myös heidän omaan kuolemaansa liittyen. Vainajakokemusten perusteella osa kokijoista ajatteli oman kuoleman jälkeen pääsevänsä rauhaan ja lepoon sekä kohtaavansa siellä läheiset ihmiset. Useat kokijat eivät ajatelleet ainoastaan nyt kuolemanjälkeisyydessä olevien voivan kuoleman jälkeen hyvin, vaan sama koski tulevaisuudessa heitä itseään. Tässä tutkimuksessa tulikin vahvasti esille kokijoiden luottamus siihen, että heidän vainajakokemuksissa kokemat läheisensä ovat heitä vastassa, kun he kuolevat. Tätä ajatusta vahvistavaksi voi tulkita aineiston noutajakokemukset sekä vainajien tiedustelut, olisiko elävä jo valmis lähtöön. Edellä mainitut tutkimustulokseni yhtenevät aiemman tutkimuksen havaintojen kanssa: tutkimuksessani osa vainajakokemuksia kokeneista ajatteli, että oman kuolemansa jälkeen he itse ottavat yhteyttä eläviin. Krause ja Bastida (2012) tutkimuksessaan rekisteröivät kuolleen läsnäolojen kokijoiden ajatuksen, että nyt elävät tulevat kuoltuaan olemaan yhteydessä jälkeläisiinsä. Näin ajatukset ja uskomukset yhteydestä kuoleman jälkeen koskee niin kuolleita kuin eläviä sekä nyt että tulevassa. Myös Drewryn (2002) tekemien havaintojen mukaan kuolleet ovat vastaanottamassa eläviä heidän kuollessaan ja tällä hetkellä elävät säilymään kuolemassa.

7.3 Vainajakokemusten suhteesta CB-teoriaan

Teorialähtöinen sisällönanalyysi tuotti tutkimustulokset kolmanteen pääkysymykseeni; millaisia vainajakokemukset ovat CB-teorian valossa.⁴⁰⁰ Tutkimuksessani tarkastelin sitä, mitä kokemuskertomukset kertovat ihmissuhteen tunnesiteiden jatkumisesta kuolemassa. Tutkin sosiaalisin aspektein painottuneen CB-teorian näkökulmasta⁴⁰¹, miten ja mitä sureva suruprosessissa puhuu yksilöllisesti ja sosiaalisesti vainajasta tai vainajalle

---

³⁹⁹ *Muiden muassa Streit-Horn (2011); Rees (1971); Guggenheim & Guggenheim (1997); Davies (1997) ovat havainneet vainajakokemukset uskonnollisista ja ei-uskonnollisista uskomuksista riippumattomiksi.*

⁴⁰⁰ *Walter 1996, 1999, 2007, 2009.*

⁴⁰¹ *Ks. sosiaalisin aspektein painottuneen CB-teorian tulkinnasta luku 2.5.*

menetykseen sopeutuakseen. Tutkin myös, mitä kokijat kertomuksissaan kuvasivat CB-teoriaan sisältyvästä vainajan biografin uudelleenrakentumisesta: miten kuva vainajasta muuttui kokemusten myötä. Lisäksi tarkastelin tutkimuksessani vainajakokemusten suhdetta suruaikaan, sillä sosiaalisin aspektein painottuneen CB-teorian mukaan vainajakokemuksia esiintyy sisäisinä representaatioina yleensä vain suruprosessissa.

Seuraavassa tarkastelen niitä tutkimustuloksia, jotka CB-teoreettinen tarkastelu nosti aineistoni kertomuksista esille. Näin tehdessäni tulen luoneeksi katsauksen CB-teoreettisesta näkökulmasta vainajakokemusten niihin keskeisiin teemoihin, joita vainajakokemuskertomukset sisälsivät.

Vainajakokemusten suhde suruun

Sosiaalisin aspektein painottuneessa CB-teorian tulkinnassa vainajakokemuksia lähestytään suruprosessiin liittyvinä sisäisen representaation kokemuksina, eikä näin pidetä mahdollisena, että niitä voisi esiintyä muillakin kuin surevilla. CB-teoriaan liittyvissä vainajakokemusten tutkimuksissa ei ole löydettävissä yhtenäisestä tarkasti määriteltyä suruaikaa. Tässä tutkimuksessa olen määritellyt suruajaksi runsaan kahden vuoden ajan (noin 26 kk) kuolemasta.⁴⁰²

Sosiaalisin aspektein painottunut CB-teorian tulkinta yhtenee Streit-Hornin (2011, 56) metatutkimukseen, jossa useimmat tutkijat ovat päätyneet näkemykseen, että vainajakokemukset kuuluvat suruaikaan. Streit-Hornin mukaan vainajakokemuksilla on oikeutetusti surustatus, vaikkakaan hän ei ota kantaa siihen, voisiko vainajakokemuksia esiintyä myös pidemmän ajan kuluessa kuolemasta.

Tutkimuksessani havaitsin aineiston vainajakokemuksista noin kaksi kolmasosaa syntyneen suruaikana. Siltä osin tutkimukseni tulokset vainajakokemuksista yhtenevät sosiaalisin aspektein painottuneeseen CB-teorian tulkintaan, että vainajakokemuksia esiintyy ihmissuhteen tunnesiteen jatkumisen ilmentymä surussa.⁴⁰³

Merkittävää on, että tutkimukseni mukaan noin yksi kolmasosa vainajakokemuksista olikin syntynyt suruajan ulkopuolella. Eli tutkimukseni mukaan vainajakokemukset eivät ole pelkästään suruajan ilmiö. Tämä tutkimustulos yhtenee muun muassa Austadin (2014), Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) Klugmanin (2006) tutkimusten kanssa, joiden mukaan suru ei selitä vainajakokemusten esiintymistä pitkän ajan päästä kuolemasta. Haraldssonin (1988) tutkimuksessa niin ikään vainajakokemuksia esiintyy pitkän ajan kuluttua siinä koetun kuolemasta; Haraldsson on myös tähdentänyt, että suru selittää vain vähän vainajakokemuksista. Kliinisessä työssään Haraldsson kertoo havainneensa, että reilusti yli puolet vainajakokemuksia kokeneista kielsi olleensa enää suruvaiheessa. Myös Krause ja Bastida (2010) panivat tutkimuksessaan merkille kontrastin suruun liittyen; heidän mukaansa vainajakokemuksia esiintyi myös pitkän ajan päästä siinä koetun kuoleman jälkeen.

Tutkijat Steffen ja Coylekin (2012) ovat esittäneet kritiikkiä vainajakokemusten liittämistä pelkästään suruvaiheeseen. He arvostelevat myös sitä, että vainajakokemukset

---

⁴⁰² Ks. tämän tutkimuksen suruajan määrittely luku 5.4.

⁴⁰³ Ks. esim. Walter 1996, 1999, 2007, 2009; Klass 1999, 2006b; Klass & Walter 2001.

saatetaan selittää surusta ja toiveesta rakentuviksi riippumatta siitä, että eri tutkimuksissa kokemuksiin suhtaudutaankin myönteisesti. Tällöin Steffenin ja Coylen mukaan on vaara, että vainajakokemusten todellinen merkitys kokijoille sekä ilmiön vielä määrittelemätön asema ihmisen kokemusmaailmassa jäävät vajaaksi.

Samoin myös Bennett ja Bennett (2000, 139–140) ovat päätyneet siihen, että vainajakokemukset eivät liity vain suruun ja suremiseen vaan, että ilmiön mukaiset kokemukset kestävät paljon pidempään. Heidän mukaansa tieteellisessä diskurssissa vainajakokemuksia pidetään surun murtaman sydämen vainajan etsintänä, näennäisoireena tai osoituksena mielen epäjärjestyksestä. Bennett ja Bennett (2000) esittävät, että vainajakokemuksille sallittaisiin yhtäläillä sekä materialistinen ja yliluonnollinen puheentapa, sillä kummatkin ovat kulttuurisia rakennelmia sekä rationaalisia ja perinteisiä tulkintatapoja.

Tässä tutkimuksessa vainajakokemusten esiintymistä surusta irrallaan vahvistaa myös se, että monet kokijat nimenomaan kielsivät kokemustensa yhteyden suruun. Tämän tulos on yhtenevä Austad (2014) tutkimuksen kanssa, jossa hän teki vastaavat löydöt kokijoiden kielloista siihen, että vainajakokemukset olisivat yhteydessä suruun. Hänen tutkimuksessaan kokijoiden mukaan suru jopa esti vainajakokemuksen syntymisen.

Tutkimuksessani vainajakokemusten esiintymistä surusta erillään vahvisti se, että vain noin viidesosa vainajakokemuksia kokeneista kertoi olleensa surullinen ennen kokemusta, yleisimmin kokijat olivat kokemuksen tapahtuessa normaalissa tai rauhallisessa olotilassa. Myös Austadin (2014) tutkimuksen mukaan se, että vainajakokemukset esiintyivät kokijoiden ollessa rauhallisessa mielentilassa, irrotti vainajakokemukset surusta. Lisäksi Austadin (2014) mukaan myöskään kaikista kuolleista ei ole raportoitu vainajakokemuksia, mikä niin ikään irrottaa kokemukset surusta. Surun määrä ei riittänyt takaamaan vainajakokemuksen syntymistä.

Näkemyistä vainajakokemuksista suruun liittyvänä ilmiötä haastoi tutkimuksessani myös se, että kokemuksissa saattoi esiintyä joku muukin vainaja kuin kokemushetkellä surtu. Osassa tällaisista tapauksista vainajien kuolemasta oli kulunut useita vuosikymmeniä. Erityistä näissä tapauksissa oli se, että kokijat surivat parhaillaan jotakuta toista äskettäin, esimerkiksi kuukausi aiemmin kuollutta, joka ei kuitenkaan kokemuksessa esiintynyt, vaan paljon ennemmin kuollut toinen läheinen. Myös tämä tutkimustulokseni yhtenee Austadin (2014) tutkimukseen, jonka mukaan vainajakokemuksessa saattoi esiintyä myös joku muukin kuin surtu; hänen mukaansa kyseinen tulos vahvistaa vainajakokemusten irtaantumista surusta.

Edellä mainittujen tutkimustulosten lisäksi panin merkille, että 15,4 % vainajakokemuksista oli tapahtunut silloin, kun kokijalla ei ollut tietoa kyseessä olevan henkilön kuolemasta. Näistä vainajakokemuksista 6,5 % oli tapahtunut ennen niissä koetun henkilön kuolemaa ja 9,4 % oli tapahtunut kuolinhetkellä.⁴⁰⁴ Tämä tutkimustulokseni yhtenee Jahnin ja Spencer-Thomasin (2014) tutkimukseen; heidän mukaansa ennen vainajakokemuksessa koetun kuolemaa oli tapahtunut 6,3 % kokemuksista. Lisäksi tutkimuksessani oli vähäisessä määrin kokemuksia, joissa esiintynyt henkilö oli elossa, mutta sairaana tai tajuttomana.

---

⁴⁰⁴ *Tutkimuksessani en ole huomionnut ns. ennefunktiota.*

Tämän tutkimuksen tulokset siitä, että vainajakokemukset eivät ole pelkästään suruajan ilmiö, yhtenevät huomattavissa määrin aiemmassa tutkimuksessa vainajakokemusten CB-teorian avarissa painotuksissa. Avariain painotusten puitteissa esiintyy kritiikkiä CB-teoriaa kohtaan sen suhteen, että suru selittäisi vainajakokemukset. Tämän tutkimuksen tulos yhtenee Austadin (2014) johtopäätöksiin siinä, että osa vainajakokemuksista sopii CB-teorian määrittämiin kehyksiin, vainajakokemukset ilmiönä voivat olla osa suruprosessia, mutta vainajakokemukset eivät ole vain suruun liittyvä ilmiö. Kun vainajakokemuksia tutkimuksessani esiintyy myös CB-teorian rajaaman surukehyksen ulkopuolella, suru ei näin voi pelkästään olla määrittämässä vainajakokemuksia. Näin tutkimukseni yhtenee myös Austadin (2014) johtopäätökseen, että vainajakokemukset eivät ole välttämättä yhteydessä suruun siten kuin CB-teoria olettaa.

Vainajasta puhuminen

Tutkimukseni kokemuskertomuksissa CB-teorian vainajasta puhumisen käsitin laajasti sisältämään muun muassa vainajan kuolemisen, kaipauksen ja surusta puhumisen kirjoittamisena. Myös kokijoiden erilaiset tavat puhua vainajasta sekä henkilökohtaisissa että myös sosiaalisissa yhteyksissä oli kirjattu kokemuskertomusten kuvauksiin vainajakokemuksista.

Tutkimuksessani raportoin kokemuskertomuksissa kuvattuja läheisen kuolemaan liittyviä ja eron jättämiä kysymyksiä, joista joihinkin kokijat tulkitsivat vainajakokemuksen tuoneen vastauksen. Vainajakokemus ei syntynyt tyhjiöön, vaan se oli monelle kokijalle vastaus varoittamatta päättyneen ihmissuhteen tyhjyyteen ja kaipauksen sekä erilaisiin kysymyksiin. Tutkimuksessani panin merkille, että kokemuskertomusten mukaan vainajakokemuksen myötä ihmissuhteen tunneside osoittautui kuolemasta huolimatta jatkuvaksi. Vainajasta puhumiseksi tulkitsin myös läheisen kuoleman kuvaamisen, minkä havaitsin tuoneen kokemuskertomukseen syvyyttä ja kontrastia. Tällöin aiheina olivat vainajan kuolema tapahtumisena, kokijan positio kuolinhetkellä sekä kuolinviestiin reagointi. Osassa kertomuksia oli kuvattu hyvin laajasti läheisen elämän viimeisiä hetkiä, elämän päättymistä sekä kokijan omaa osuutta läheisen elämässä ennen kuolemaa.

Tutkimukseni kokemuskertomuksissa vainajasta puhuttiin läheisenä ihmisenä ja vain harvoin vainajana tai kuolleena. Kokijat näyttivät tulleen siihen tulokseen, että vainajakokemuksessa tai sen tapahtumisessa oli jotakin niin selvästi heidän tuntemaansa ihmiseen liittyvää, ettei vainajan identiteetistä ollut epäilystä. Vainajakokemuksessa kokijat tulkitsivat kohdanneensa läheisen ihmisen, joka sillä hetkellä oli kuitenkin kuollut. Kokijat eivät myöskään puhuneet kuolleesta, joka olisi muistuttanut heidän tuntemaansa elävää ihmistä. He eivät myöskään puhuneet vainajasta henkenä tai persoonattomana hahmona, joka kuoleman tapahduttua olisi jäänyt elämään. Näiden sijaan kokijat puhuivat eläessään tuntemasta ihmisestä sen ihmissuhteen kautta, johon heillä oli tunneside. He puhuivat puolisostaan, äidistään, isästään, sisarestaan, veljestään, isoäidistään ja isoisästään. Lisäksi kertomuksissa puhuttiin ystävistä, naapurista tai kokijoiden tuntemista ihmisistä nimiltä. Näin aineiston kertomuksissa puhuttiin kohtaamisesta sen ihmisen

kanssa, joka eläessään oli opittu tuntemaan niin hyvin, että hänet tunnisti kuolleenakin. Nämä tutkimustulokseni yhtenevät Hayesin (2011) havaintoihin siitä, että kokijat eivät näyttäneet olevan yhteydessä henkiin, vaan läheisiin ihmisiin, joihin heillä oli näiden elässä ollut suhde.

Vainajasta puhumisen sosiaalisuus

Tässä tutkimuksessa CB-teorian käsittämät suremiseen ja vainajan uuteen biografiaan yhteydessä olevat sosiaaliset aspektit tulivat esille vainajasta toisille ihmisille puhumisena sekä kertomusten kulttuurisina ja kollektiivisina rakenteina. Kertomuksissa oli ilmaisuja kuulumisesta erilaisiin yhteisöihin sekä yhteiskunnan rakenteisiin, osallistumisista erilaisiin tilaisuuksiin sekä yhteisöihin liittymisistä ja niistä irrottautumisina. Lisäksi kertomuksissa oli uskonnollista tai henkistä asemointia. Havaitsin vainajakokemusten yhtäältä vahvistaneen kokijoiden kuulumistaan tiettyyn ryhmään, mutta myös toisaalta vaikuttaneen ryhmästä irrottautumista. Toisille vainajakokemusten kokijoille kulttuuristen rakenteiden ja sosiaalisten tai uskonnollisten yhteisöjen huomasi tuoneen turvaa; useimpien kohdalla vainajakokemukset nivoutuvat saumattomasti heidän elämäkatsomukseensa. Tämä tapahtui yleensä luontevasti ja sujuvasti, olipa kokijan tausta uskonnollinen tai ei-uskonnollinen.

Vainajakokemusten vaikutuksista sosiaalisuuteen huomioni kiinnittyi kuitenkin siihen, että useista kokemuskertomuksista heijastui lievä jännite: vainajakokemukset saattoivat haastaa kokijoiden ihmissuhteita. Haasteeseen liittyi sekä tarve kertoa vainajakokemuksesta että myös epäröinti siitä, mitä toiset ihmiset sanoisivat tai olivat sanoneet. Pohdittiin myös yleisiä vainajakokemuksia vähätteleviä mielipiteitä. Monet kokijat kirjoittivat, etteivät he ole voineet kertoa vainajakokemuksista läheisilleen tai kenellekään toiselle. Sen sijaan toiset kokijat kertoivat, kuinka heidän läheisensä vain kuuntelivat kommentoimatta mitenkään. Kuitenkin osa kokijoista kertoi saaneensa läheisiltään myönteistä vastakaikua. Kertomuksista havaitsin, että useissa tapauksissa ei kuvailtu ensinkään toisten suhtautumista; jotkut vaikenivat, mutta joidenkin kokijoiden läheiset pitivät kokemusta merkittävänä ja vaalimisen arvoisena.

Nämä havaintoni poikkeavat hienoisesti aiemman tutkimuksen niistä näkemyksistä, joiden mukaan sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet olisivat eräs keskeinen vainajakokemusta määrittävä tekijä. Nimittäin Klassin (2006b, 850) mukaan suruprosessissa vainajan uudelleenrakennettu sosiaalinen identiteetti on se, mihin sureva luo tunnesiteen ja jota surututkimuksessa kutsutaan jatkuvaksi siteeksi. Edellä mainittu kuitenkin niin, että sen fokuksena on pikemminkin kuolleeseen olevan siteen sosiaalinen luonne kuin että kyseessä olisi henkilökohtainen toiminto. Tutkimustulokseni eivät tukenet Klassin näkemystä siitä, että niin surukertomuksissa kuin vainajakokemuksissakin esiintyvät yhteiset piirteet ja elementit olisivat luonteeltaan sosiaalisia ja kollektiivisia, henkilökohtaisesti tulkittuinakin.⁴⁰⁵ Tämä tuli esille muun muassa siinä, että tutkimukseni vainajakokemuksia kokeneiden sosiaalisissa yhteisöissä

---

⁴⁰⁵ Herää kysymys, että voisiko jokin muu kuin kollektiivinen, sosiaalinen tai kulttuurinen tekijä olla se seikka, joka nivoo kulttuuriset kertomukset, sosiaaliset kokemukset ja vainajakokemukset yhtenäisiksi.

vainajakokemuksia ei yleensä pidetty tavoiteltuina tai arvostettuina. Useinkin kokijat pikemminkin vaikenivat kokemuksistaan kuin olisivat niistä kertoneet.

Toisaalta kokemuskertomusten mukaan vainajakokemuksista oli helpompaa puhua sellaiselle, jolla itselläänkin oli ollut vainajakokemus. Monille kokijoille olikin käynyt niin, että kerrottuaan kokemastaan ystävälleen, he olivat kuulleet myös tämän kokeneen vastaavaa. Kun he olivat sitten huomanneet, että muillakin on vainajakokemuksia, oli luottamus omaan kokemukseen vahvistunut. Kokijan havaintona oli ollut, että minussa onkin kaikki kunnossa. Vastaavanlaisia huomioita on tehnyt myös Austad (2014, 195) leimautumisen ja hylätyksi tulemisen peloista tilanteissa, joissa kokija oli pohtinut kertoako kokemastaan vai ei. Ainakaan Bennettin ja Bennettin (2000) huomion mukaan pelko ei ole ollut aiheeton, sillä esimerkiksi terapiassa heidän mukaansa liian usein tavoitellaan ihmissuhteen katkaisua vainajaan keskusteltaessa vainajakokemuksista, eikä niitä myöskään pidetä luonnollisina kokemuksina.⁴⁰⁶

Edellisistä syistä johtuen Bennett ja Bennett (2000, 148–149) esittävät, että vainajakokemuksen kokenut ihminen valitsee tilanteen mukaan, kuinka hän sitä tulkitsee tai sen selittää. Bennettien kokemuksen mukaan ihmisillä on taipumus omaksua materiaallinen keskustelutapa puhuessaan kokemuksistaan terveydenhuollon asiantuntijoiden tai tutkijoiden kanssa. Usein sosiaalisissa tilanteissa kokijat saattavatkin kertoa pohtivansa, näkikö vai kuvitteliko vain, vai miten se oikein oli. Tämän suuntaisia päätelmiä eri tulkintäänistä ainakaan kertomuskohtaisesti tässä tutkimuksessa en mainittavasti havainnut, vaikkakin joissakin kertomuksissa kokijat vähätelivät tai pyrkivät selittämään kokemuksensa rationaalisesti.

Nämä edellä mainitsemani huomiot kokijoiden arkuudesta kertoa kokemastaan ovat huomattavan yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa. Streit-Horn (2011, 62) mainitsee, että yleinen teema vainajakokemuksia koskeneissa tutkimuksissa on kokijan vaiteliaisuus raportoida kokemastaan. Hänen mukaansa kokijoiden haluttomuus jakaa kokemuksia pelon naurun tai hulluna pitämisen vuoksi on varsin yleinen. Saman havainnon ovat tehneet myös Steffen ja Coyle (2012, 22), joiden mukaan vainajakokemuksista puhuttaessa nyt, ja oletettavasti myös tulevaisuudessa, ilmiöön liittyy useita haasteita. Näitä ovat sosiaaliset sanktiot, pelko mielenvikaisuudesta, kokemuksen poisselittäminen, perheenjäsenten tai yhteisön kyseenalaistava kohtelu sekä vainajakokemuksia eristävät eri tulkintakehysten käsitykset. Edellisten tutkijoiden kanssa yhtäläisiä havaintoja ovat vainajakokemusten kertomisesta, sosiaalisesta paineesta sekä pohdinnoista mielenterveyteen ja todellisuuskäsityksiin liittyen tehneet Mieli ja Toinen -hankeen tutkijat.⁴⁰⁷

Vuorovaikutus vainajan kanssa

Lähestyin tässä tutkimuksessa vainajalle puhumista kokemuskertomusten vuorovaikutteisen keskustelemisen kautta; kokijoiden ja vainajien välillä näytti olevan vuorovaikutusta, jossa kumpikin viestivät ja tulivat kuulluiksi. Kokijat puhuivat vainajille

---

⁴⁰⁶ *Saman havainnon ovat tehneet Steffen & Coyle (2012, 22).*

⁴⁰⁷ *Esim. Honkasalo (2016, 2017), Koski (2016c), Koski & Järvenpää (2017) sekä Alasuutari (2017).*

monin erilaisin tavoin. Jotkut kokijat puhelivat vainajille, kuten olivat arjessa ennenkin puhuneet. Toiset kokijat rukoilivat vainajia; ellei aina ollut kyse suoranaisesta rukouksesta, sisältyi kokijan avunpyyntöön ajatus siitä, että vainaja pystyy täyttämään pyynnön paremmin kuin elävä ihminen. Rukoustyyppisten huolenpidon pyynnön esittäjistä toiset kokijat kertoivat ajattelevansa vainajaa enkelinä tai enkelimäisenä.

Havaintoni vainajaan kohdistuvasta kokijoiden rukouksenomaisesta puheentavasta on aiemmassa tutkimuksessa harvinainen, vaikkakin sisällöllisesti yhtenevä. Aineistossani rukouksiin liittyi kokijoiden tulkinta siitä, että vainajan koettiin vainajakokemusten välityksellä välittäneen kokijoille apua, huolenpitoa ja heidän elämässä olevien asioiden järjestämistä. Tämän vuoksi kokijat rukoilivat apua myös tulevan varalle, sillä vainajilla tulkittiin paremmalla puolella olevan osittain myös jumalallisia kykyjä. Tämänkaltainen apu ja huolenpito, jota vainajakokemusten kokijat tulkitsevat kokemustensa välityksellä saaneensa, tunnetaan hyvin laajasti aiemmassa tutkimuksessa.⁴⁰⁸ Kokijat kertoivat myös pyytäneensä vainajia olemaan heitä vastassa heidän omalla kuolinhetkellään.

Tämän tutkimuksen huomiot siitä, että kokijat antavat vainajalle puhuessaan käskyjä tai ohjeita, ovat aiemmassa tutkimuksessa olleet melko harvinaisia. Niin ikään vainajalta merkin pyytäminen näyttää olleen aiemmassa tutkimuksessa jokseenkin poikkeuksellista. Näiden sijaan pyyntöjä, joissa kokijat toivovat suojelua vaaroissa, esiintyy aiemmassa tutkimuksessa.⁴⁰⁹

Tutkimukseni mukaan vainajakokemusten kokijat tulkitsivat vainajien puhuneen heille monin tavoin. Analyysissäni jaottelin vainajien viestinvälitystavat kolmeen kategoriaan. Vainajat viestivät verbaalisin ilmaisuin vastaavalla tavalla kuin olivat eläessään puhuneet. Toiseksi vainajat viestittävät ajatuksina; tätä tapaa kokijat kutsuivat telepaattiseksi kommunikoinniksi. Kolmanneksi kokijoiden tulkinnan mukaan vainajat viestittävät välillisesti kokijan elämän tapahtumien kautta. Tämä viimeksi mainittu viestitystapa oli kyseessä yleisimmin symbolisesti tulkituissa vainajakokemuksissa tai niissä tapahtumissa, jotka kokijat tulkitsivat vainajan aiheuttaneen tai vaikuttaneen niiden kulkuun.

Tutkimuksessani tulin siihen tulokseen, että vainajakokemuksessa kokija on viestin näkökulmasta viestin vastaanottaja ja vainajakokemuksen vastaanottotapa on viestintäkanava. Näin ajatellen vainajan osuutena on lähettää viesti. Viestin vainaja lähettää sitä viestintätapaa (eli kokemustyyppiä) käyttäen, joka hänelle parhaiten sopii ja joka on ollut hänelle ominainen eläessään. Tämän panin merkille muun muassa siitä, että kokijat kertoivat vainajan, paitsi puhuneen omalla äänellään, käyttäneen kieltään ja murrettaan omaan tyyppilliseen tapaansa. Lisäksi hengitys, kosketukset, tuoksut sekä se, miltä vainaja näytti, olivat kaikki olleet vainajalle ominaista tapaa viestittää, että hän oli kokijan lähellä. Nämä kaikki edellä mainitut seikat havaitsin oleellisiksi vainajan tunnistamisen kannalta.

Symbolisesti tulkitut ja telepaattisesti välittyneet viestit olivat kokijoille vastaavalla tavalla merkittäviä kuin olivat olleet verbaalisina ilmaisuina saadut viestit. Esimerkiksi tapahtumien aiheuttamisella ja kokijan elämään puuttumisella kokijat tulkitsevat vainajan

---

⁴⁰⁸ Drewry 2003, 3-5; Streit-Horn 2011; Austad 2014, 202-205; Krause & Bastida 2010.

⁴⁰⁹ Esimerkiksi Guggenheim & Guggenheim 1997; Austad 2014; Krause & Bastida 2010.

viestittäneen ihmissuhteen jatkumista, huolenpitoa, auttamista – sitä, että vainaja oli läsnä ja vuorovaikutuksessa heidän kanssaan niin kuin oli eläessäänkin ollut.

Vainajan viestin sisällön havaitsin olevan hyvin monitahoisien liittyen kokijoiden koko elämäkirjoon. Viestit saattoivat olla useinkin hyvin arkipäiväisiä ja lyhyitä. Toisaalta viestit sisälsivät ohjeita ja neuvoja hyvin konkreettisista asioista. Ominainen piirre viesteissä oli niiden kontekstisidonnaisuus kokijoiden elämään. Lisäksi viesteissä kokijat kokivat välittyneen tietoa siitä, millaista elämä kuoleman jälkeen on; elämästä toipumista, elämässä vallinnutta ymmärtämystä ja rakkautta korkeampaa ymmärrystasoa ja täydempää rakkautta, tasapainoa ja läheisten yhteyttä. Vain harvoin vainajilta koettiin välittyneen mitään kielteistä tai vainajaan ollutta ihmissuhdetta etäännyttävää.

Vainajilta saadut viestit olivat sisältönsä puolesta jaoteltavissa neljään ryhmään. Ensinnä havaitsin aineiston kertomusten mukaan kokijoiden tulleen siihen tulokseen, että vainajat viestittivät heidän olemassaolonsa jatkuvan kuoltuaankin. Toiseksi vainajat viestittivät kokijoille heidän elämässään mukana olemista siinä tarkoituksessa, että elävän elämä tai olotila helpottuisi. Tällaiset viestittelyt sisälsivät lohdutusta ja lisäsivät yhteyttä. Kolmanneksi vainajilla näytti olevan eläville jokin erityinen viesti, joka liittyi kokijan elämän haasteisiin tai vainajaan liittyvään ihmissuhteeseen. Näiden viestien huomasin keventäneen kokijoiden elämää; ne toivat iloa ja sovintoa molemminpuolisen anteeksiannon myötä sekä myös painamaan jääneen asian tultua ratkaistuksi. Neljänneksi vainajien viestin sisältönä oli avunpyyntö, joka kohdistui kokijaan tai vainajan läheiseen.

Edellä mainitsemani havainnot viesteistä, vuorovaikutuksesta ja informaation välityksestä ovat pääosin yhteneviä aikaisemmassa tutkimuksessa tehtyihin huomioihin. Amerikkalaisessa tutkimuskirjallisuudessa puhutaankin kuoleman jälkeisestä kommunikoinnista.⁴¹⁰ Kuitenkin viesteihin, joita kokijat tulkitsivat vainajakokemusten välityksellä vainajilta saaneensa, liittyvät havainnot ovat aiemmassa tutkimuksessa olleet yksittäisiä ja joitakin spesifejä seikkoja sisältäviä. Esimerkiksi yhtenevästi tämän tutkimuksen kanssa Drewry (2003, 4–5) havaitsi kokijoiden ajatelleen saaneensa vainajakokemusten kautta vainajilta neuvoja ongelmien ratkaisussa sekä varoituksia tulevista onnettomuuksista niiden välttämiseksi. Kokemusten koettiin myös vakiinnuttavan suhteen kuolleen kanssa uudenaikaisena loppuunsaattamalla keskeneräiset asiat. Kokemusten kautta kokijat saivat myös sellaista tietoa, jota eivät aiemmin tieneet, mutta joka oli tarpeen.

Tutkimustulokseni yhtenevät myös Austadin (2014, 202–205) havaintoihin, joiden mukaan vainajakokemusten kokijat olivat tulkinneet saaneensa vainajilta käytännöllistä apua. Austadin mukaan kokijat saivat vainajakokemuksissa tietoa myös elämänsä tulevista asioista sekä varoituksia ja suojelua välttyäkseen onnettomuuksilta tai huolilta. Omat havaintoni yhtenevät Austadin (2014, 147–148) huomioihin kokijoiden kertomuksiin myös siitä, että vainajien puhetta, sekä sisäistä telepaattista että myös ulkoista, leimasi tutuille ihmiselle ominaiset äänet ja ilmaiset. Ne tekivät myös tunnistamisen helpoksi ja heti tapahtuneeksi.

---

⁴¹⁰ *After Death Communication, usein lyhennettynä ADC tutkimustekstissä esimerkiksi Streit-Hornilla (2011), Drewryllä (2002) sekä Guggenheimilla ja Guggenheimilla (1997).*

Tämän tutkimuksen tulokset vainajien esittämistä pyynnöistä yhtenevät aiemmassa tutkimuksessa Kellyn (2002) spesifeihin huomioihin. Hänen tutkimukseensa osallistui poliisi-, palo- tai pelastustöissä työskenteleviä. Hänen haastattelemistaan pelastushenkilöistä runsaalla neljäsosalla oli hälytystilanteissa kahden tyyppisiä vainajakokemuksia. Onnettomuustilanteissa osa vainajista oli passiivisia; heidän kuvailtiin leijailleen onnettomuuspaikan lähistöllä tai kehon yläpuolella. Toinen osa vainajista pyysi auttamaan jotakuta onnettomuustilanteessa olevaa; tällaisten vainajien yhteydenottojen kokijat saivat viestinsä sisäisesti. Kelly tulkitsee tilanteen niin, että kyseiset vainajat pyysivät apua eläviltä nimenomaan onnettomuuspaikalla harhaileville kuolleille, koska nämä eivät ymmärtäneet, mitä oli tapahtunut. Näiden Kellyn (2002) havaintojen kanssa yhteneviä olivat tutkimukseni kertomuksissa esiintyvät harhailevat ja hämmentyneet vainajat, jotka tiedustelivat mahdollisuutta palata elämään, sillä he eivät oikein osanneet olla kuolleita.

Vainajan uudesta biografiasta

Tutkimukseni mukaan kokemuskertomusten kuvauksissa ihmissuhteen tunnesiteet jatkuvat myös kuolemassa pääosin siten, kun Continuing Bonds -suruteoria sen käsittää.⁴¹¹ Tutkimukseni yhtenee sosiaalisin aspektein painottuneeseen CB-teoriaan siinä, että suruprosessissa menetykseen sopeutuakseen sureva rakentaa uudelleen vainajan biografian. Tutkimuksessani CB-teorian kanssa yhtenevästi vainajakokemuksen kokija sopeutuakseen läheisen menetykseen puhuu vainajalle ja puhuu vainajasta; näin vainajan biografian rakentuu uudelleen. Kuitenkin CB-teoriasta poikkeavasti tutkimuksessani tulin siihen tulokseen, että vainajan biografian uudelleen rakentumisessa on yksilöllisen ja sosiaalisen tason lisäksi kolmas taso, vainajakokemuksen vuorovaikutuksen taso; juuri vainajakokemuksilla on aineistoni perusteella merkittävä osuus vainajan kuvan uudelleen muotoutumisessa.

Tutkimusanalysississäni tarkastelin sosiaalisin aspektein painottuneen CB-teorian mukaista vainajan uuden biografian muotoutumista kokemuskertomusten kuvaamana. Panin merkille, että vainajakokemusten kokijat puhuivat yleisesti ottaen läheisistä vainajista arvostavasti. Päättelin siihen osaltaan vaikuttaneen sen, että suuri osa vainajakokemusten kokijoista ajatteli vainajakokemuksen koettuaan vainajien seuraavan heidän elämäänsä. Sen lisäksi, että kuva vainajasta muuttui surevien puheissa, aineiston kokemuskertomusten mukaan itse vainajakokemukset vaikuttivat huomattavasti uuden biografian muotoutumiseen. Kokemuskertomusten kuva vainajasta oli, että *hän on nuori ja terve, sairauksista parantunut ja elämän jäljistä toipunut, ymmärtävä, lempeä ja rakastava*. Kokijat alkoivat ajatella, että vainaja on sellainen, millaisena hän esiintyy vainajakokemuksessa.

Tämä muutos näkyi kokemuskertomuksissa kahdella tavalla. Ensiksikin, vainajat esiintyivät kertomuksissa muuttuneina kuolinhetkestään. Vainaja esiintyi vanhan sijaan nuorena tai nuorempana kuin kuollessaan, sairaan sijaan terveenä sekä elämästä rasittuneen sijaan elämän vaivoista ja murheista toipuneena. Toisaalta, lapsena kuolleet

---

⁴¹¹ Walter 1996, 1999, 2007, 2009.

saattoivat esiintyä vainajakokemuksissa vanhempina kuin kuollessaan. Vainajat esiintyivät myös sulkeutuneen sijaan avoimena, eristäytyneen sijaan yhteyteen pyrkivinä ja sitä rakentavina, masentuneen sijaan iloisena, itsekkään sijaan toiset huomioivana ja auttavana. Näytti siltä, että vainajat esiintyivät vainajakokemuksissa sellaisina kuin ovat eläessään parhaimmillaan olleet tai mihin heillä kokijoiden tulkinnan mukaan olisi voinut olla mahdollisuus, mutta eivät olleet siihen kyenneet. Toiseksi, useat vainajat muuttuivat kertomusten mukaan hiljalleen kuolemanjälkeisyydessä.

Nämä havaintoni vainajan esiintymisestä nuorena ja terveenä yhtenevät joihinkin aiempiin tutkimuksiin. Esimerkiksi Austadilla (2014) on jonkin verran havaintoja vainajan esiintymisestä nuorena tai eri-ikäisenä kuin kuollessaan. Vainajan esiintymistä nuorena tai nuorentuneena sekä terveenä tai sairauksista parantuneena on runsaasti myös Guggenheimin ja Guggenheimin (1997) aineistossa.

Aineistoni kokemukset kertomusten mukaan vainajat eivät pysyneet toistuvissa, eri aikoina tapahtuneissa vainajakokemuksissa samoina, vaan heissä tapahtui muutoksia suhteessa aiemmin tapahtuneisiin vainajakokemuksiin. Muutokset olivat tapahtuneet yleensä parempaan suuntaan; vainajat tulivat lempeämmiksi, ymmärtävämmiksi sekä oppivat uusia taitoja, elämän särmät hioutuivat pehmeämmiksi. Kokijoiden tulkinnan mukaan vainajakokemuksissa ja niiden tunnelmissa sekä vainajissa tapahtuneet muutokset merkitsivät sitä, että vainaja alkoi vähitellen voida paremmin kuolemanjälkeisyydessä. Nämä tulokseni lähenyvät Walterin (2011, 2016) näkemystä siitä, että nykyisessä surukulttuurissa vainajat ovat alkaneet yhä enemmän näyttää enkeleiltä.

Edellä mainittujen huomioiden perusteella tulin siihen tulokseen, että vainajakokemusten vuorovaikutus tuo vainajan biografian uudelleen muotoutumiseen yksilöllisen ja sosiaalisen tason lisäksi kolmannen kerroksen: vainajakokemuksilla on merkittävä osuus vainajan biografian uudelleenrakentumisessa. Kun vainajat esiintyivät jälleenkohtaamisiksi tulkituissa vainajakokemuksissa hyvinvoivina ja vain valoisan puolensa paljastavina, oli luonnollisesti myös surevilla täysi syy puhua vainajista vain hyvää ja piirtää heistä mielessään kuva, jossa vainajat olivat parhaimmillaan. Erityisen kiintoisa oli erään kertomuksen maininta, jossa kokija kertoi vainajan esiintyneen elämäniloisena.

Samansuuntaisia havaintoja aiemmassa tutkimuksessa on tehnyt Austad (2014, 207), joka haastateltaviensa kertomuksista havaitsi, että vainajat eivät olleet kokemusten jatkomossa staattisia, vaan heissä tapahtui muutoksia, kuten vanhenemista tai nuorentumista. Austad ei kuitenkaan liittänyt huomiotaan kokijan kuvaan vainajasta. Myös Kwilecki (2011, 232–234) havaitsi osan vainajakokemuksia kokeneiden ajatelleen, että vainaja muuttui ja kehittyi kuolemansa jälkeen.

Todentuntuinen vainajakokemus ihmissuhdetta uudelleenmäärittämässä

Lähestyin analyysissäni vainajakokemusta todentuntuisena kokemuksellisenä vainajan (re)presentaationa, joka antoi kokijalle tilaisuuden ihmissuhteen todentuntuiselle kuoleman tapahduttuakin. Tulkitsin vainajakokemusten todentuntuisuuden antaneen kokijalle mahdollisuuden kohdata vainaja jälleen – ei kuolleena vaan eri tavalla elävänä. Tutkimukseni mukaan tämä kuolleen läheisen jälleenkohtaaminen antoi surevalle

edellytykset ihmissuhteen uudelleenmäärittämiselle, joka mahdollisti vainajan biografian uudelleenrakentumisen. Kokemustenkertomusten mukaan vainajakokemusten vuorovaikutuksella oli merkittävä osuus vainajan uuden biografian rakentumisessa: kun vainaja oli kohdattu elämästä toipuneena, ymmärtävänä ja rakastavana, oli hänen kanssaan helppo rakentaa ihmissuhdetta uudenaikaisena.

Ihmissuhteen uudelleenmäärittämisen teoreettisena taustana tarkastelin ratkaisukeskeiseen psykoterapiaan liittyvän ihme-kysymyksen tulkintaa.⁴¹² Tulkituin, että vainajakokemus on vastaus surevan ihme-kysymykseen, jonka sisältönä on pyyntö kohdata kuollut läheinen vielä kerran. Totesin, että vainajakokemuksessa kokija kokee kohtaavansa jälleen kuolleen läheisen ja ihmissuhde voi jatkua uudenaikaisena. Vainajakokemusten todentuntuisuus sai kokijat ajattelemaan, että kyseessä oli todella kuolleen läheisen kohtaaminen. Vainajakokemus tuli ratkaisukseksi ikuisen eron ongelman, kun kuolleen läheisen koettiin olevan jollakin tavalla olemassa. Aiemmassa tutkimuksessa muun muassa Drewry (2003, 7) oli havainnut tutkimukseni kanssa yhtenevästi vainajakokemuksen uudelleenmäärittävän suhteen vainajaan, mikä tosin tapahtui ensisijassa sen myötä, että vainajakokemuksen myötä keskeneräiset asiat selvisivät.

Tutkimukseni mukaan vainajakokemukset todentuntuisina kuolleen läheisen kohtaamisina eivät joissakin tapauksissa eronneet tavanomaisesta aistikokemuksesta. Lisäksi esiintyi tapauksia, joissa oli joko vähäistä tai melko suurta poikkeavuutta tavanomaiseen aistielämykseen. Kokijan ympärillä olevassa fyysisessä todellisuudessa tapahtuneet muutokset vahvistavat vainajakokemusten todentuntuisuutta. Samoin todentuntuisuutta vahvistivat kokemuksen yhteydessä koettu voimaantuminen tai parantuminen. Niin ikään ihmissuhteen parantuminen sekä vainajaan liittyvän syyllisyyden lieventyminen vahvistivat vainajan kohtaamisen todentuntuisuutta. Lisäksi vainajakokemusten säilyminen muistissa pitkän ajan sekä kahden tai useamman kokijan yhteinen vainajakokemus vahvistivat kokijoiden ajatuksia siitä, että he olivat todella kohdanneet vainajan.

Havaintoni vainajakokemusten todentuntuisuudesta yhtenee aiemman tutkimuksen huomioiden kanssa. Esimerkiksi Jahnin ja Spencer-Thomasin (2014, 312) tutkimuksessa vainajakokemuksia kokeneet ovat luonnehtineet vainajan kohtaamista todelliseksi, kuvittelun sijaan toisen, erillisen ihmisen kohtaamiseksi. Heidän tutkimuksensa mukaan vainajakokemuksen tunnelma säilyy mielessä pitkään. Myös Kalish ja Reynolds (1973) havaitsivat tutkimuksessaan vainajakokemukset niin todentuntuisiksi, että kokijat ajattelivat todella kohdanneensa vainajan.

Tunnistettu vainaja

Tutkimuksessani vainajan tunnistamisen nousi teemaksi, joka vahvisti merkittävästi vainajakokemuksen todentuntuisuutta, sitä, että kokija todella tulkitsee kohdanneensa vainajan. Osoittautui, että lähes 95 % kokijoista kertoi tunnistaneensa vainajan ja runsas 5 % oli tunnistamattomia henkiä tai kalmanväkeä. Noin 90 %:ssa vainajakokemuksia kokijat

---

⁴¹² Ks. luku 5.3.2. tai de Shazer (1988, 5–6), De Jong, Berg, Furman & Ahola (2009, 351–355).

tunnistivat vainajan välittömästi kokemuksen tapahtuessa; enkeliksi tai Jeesukseksi kokemuksessa esiintyvä vainaja tai henki tunnistettiin noin 1 %:ssa kertomuksia.

Tutkimukseni mukaan vainajien tunnistaminen on tärkeä kertomuksia lävistävä teema, sillä vainajakokemuksia saatetaan pitää persoonattomien haamujen tai ajelehtivien henkien kohtaamisina. Huomioni tunnistamisen tarkkuutta tukevat kaksi merkittävää seikkaa. Ensinnä panin merkille, että osa vainajakokemuksia kokeneista ei uskonut ennen kokemusta kuolemanjälkeisyyteen, eikä siten odottanut kohtaavansa vainajaa. Toiseksi, noin 15 % vainajakokemuksista oli tapahtunut tilanteessa, jossa kokija ei tiennyt kyseisen henkilön kuolemasta. Näkemykseni mukaan ennen vainajan kuolemaa tai kuolinhetkellä tapahtuneissa vainajakokemuksissa tunnistaminen vaatii varmuutta. Panin merkille myös sen, että vainajan tunnistaminen oli pysyvää ja varmaa eli vainajan identiteetin vaihtoa ei esiintynyt.

Jaottelin aineistossa esiintyvät vainajan tunnistustavat kuuteen ryhmään. Ensinnä, vainaja voitiin tunnistaa elävän kaltaisena tai elävää muistuttavana, mutta kuolleena. Toiseksi, vainaja saatettiin tunnistaa tuttuna henkilönä, mutta nuorena, nuorennäköisenä tai terveenä ja sairauksista parantuneena. Kolmanneksi, vainaja tunnistettiin hänelle tyypillisestä tapahtumasta tai tilanteesta, jonka kokija yhdisti tiettyyn vainajaan. Myös vainajaan yhdistetystä symbolisesta tilanteesta tai tapahtumasta voitiin vainaja tunnistaa. Viides tunnistamistapa liittyi vainajan erityistuntomerkkeihin tai tiettyjen aistien välityksellä koettuihin seikkoihin, jotka olivat kytkeytyneet vainajan elämään hänen eläessään. Lisäksi vainaja voitiin tunnistaa sisäisellä tunnetiedolla, joka ei perustunut rationaaliseen tai aistiperäiseen tietoon.

Vainajan tunnistamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota myös aiemmassa tutkimuksessa, vaikkakaan tässä tutkimuksessa tehtyjä jaotteluja en ole tavannut. Drewry (2003, 6) havaitsi tutkimusaineistonsa vainajakokemuksissa esiintyneen erityisiä vihjeitä vainajan tunnistamiseksi. Devers ja Robinson (2002, 248–249) tarkastelussaan, joka pohjautui Deversin (1994) väitöskirjaan, havaitsivat keskeisinä tutkimustuloksina vainajakokemuksiin liittyen kolme huomiota. Ensinnäkin he panivat merkille vainajan tunnistamiseen liittyneet vihjeet, sekä toiseksi tunnistamisen kontekstin ja kolmantena aistielämyksen tapahtuessa jonkin tunnistamista vahvistavan seikan ilmaantumisen. Nämä edellä mainitut tärkeät huomiot ovat yhteneviä tämän tutkimuksen kanssa; vainajan tunnistamisen on vainajakokemuksia lävistävä teema.

Tämä tutkimus suhteessa CB-teoriaan

Tutkimusaineistoni kokemukset mukaan vainajakokemuksia kokeneet pitävät vainajakokemuksia pääasiassa (79 %) myönteisinä ja olennaisesti elämänkultuunsa sulautuvina. Lisäksi osa kokijoista nimenomaan kielsi, että kokemus olisi yliluonnollinen. Tarkastelin tämän tutkimuksen tuloksia vainajakokemusten olennaisesta kuulumisesta suruun ja esiintyvyydestä suruaikana rinnatusten kolmen aiempaan tutkimukseen sisältyvän näkemyksen kanssa. Tämän tutkimuksen vainajakokemukset on koettu pääosin myönteisinä ja olennaisesti suruun liittyvinä, vaikkakin totesin kokemuksia esiintyneen myös surusta riippumatta.

Tutkimustuloksiani olen verrannut sosiaalisin aspektein painottuneeseen CB-teoriaan, jonka mukaan vainajakokemuksia ensisijassa sisäisinä representaatioina ymmärrettyinä pidetään olennaisesti suruun kuuluvina, suruaikana esiintyvänä kokemuksina (Walter 1996, 1999). Jyrkempää näkemystä edustavan Fieldin (2006) mukaan suruaikanakaan esiintyvänä vainajakokemuksta ei nähdä olennaisesti terveeseen elämään kuuluvana, vaan jonkinlaisena oireena terveydellisistä tai yksilöllisistä ongelmista. Kaikkein jyrkintä kantaa totesin edustavan Freudin (1917) näkemyksen, jonka mukaan vainajakokemuksia ei tulisi esiintyä ensinkään eli ne ovat ei-toivottuja niin suruaikana kuin myös suruajan ulkopuolella.

Näitä kahta viime mainittua näkemystä vastaan osa tutkimukseni vainajakokemusten kokijoista kävi kertomuksissaan keskustelua. Kokijat olivat havainneet, että useat niistä, joille he olivat vainajakokemuksista kertoneet, pitivät kokemuksia oireina terveyden tai todellisuuskäsityksen horjumisesta. Kertomuksissaan tällaiset kokijat kuitenkin päätyivät korostamaan kokemustensa luonnollisuutta sekä omaa hyvää tunnettaan kokemuksesta; jälleenkohtaaminen tuntui siltä, kuin olisi kohdannut läheisen ihmisen.

Sosiaalisin aspektein painottuneen CB-teorian mukaan vainajakokemukset ovat suruaikana esiintyvä ilmiö. Kuitenkin tutkimukseni mukaan vainajakokemuksia esiintyi myös suruajan ulkopuolella sekä lisäksi myös silloin, kun kokijalla ei ollut tietoa siinä esiintyvän vainajan kuolemasta. Nämä vainajakokemukset olivat tapahtuneet vainajan kuolinhetkellä tai ennen vainajan kuolemaa. Tutkimuksessani runsas kolmasosa vainajakokemuksista oli tapahtunut suruajan ulkopuolella ja vain vajaa kaksi kolmasosaa oli tapahtunut suruaikana. Tutkimustuloksenani totesin, että jo tämän vuoksi ei ole perusteita puhua vainajakokemuksista pelkästään suruaikaan kuuluvana ilmiönä. Lisäksi useat tutkimustulokseni vahvistavat sitä, että vainajakokemukset ovat ilmiönä erillään surusta ainakin siten, että suru aikaansaaisi ne.

Sekä sosiaalisia aspekteja että myös sisäistä representaatiota painottavissa CB-teorian tulkinnoissa vainajakokemus nähdään ensisijassa sisäisenä representaationa, jonka subjektina pidetään surevan sisäistä maailmaa, vaikka kokemus olisikin ulkoisesti aistiperäinen.⁴¹³ Walterin (1999, 2007) mukaan vainajakokemus on luonnollinen ja normaali suruaikaan kuuluva sisäinen representaatio. Klassin (1999, 2006b) mukaan vainajakokemus on samalla sekä sisäisen representaatio että myös sen ulkoinen ilmentymä. Päädyin tutkimukseni kuluksa kutsumaan vainajakokemuksta CB-teorian näkemyksestä poikkeavasti kokemukselliseksi vainajan (re)presentaatioksi. Tällä halusin korostaa sitä, että kyseessä on vainajan presentaatio, jonka kokija kokee jollakin vainajakokemuksen vastaanottotavalla. Näin kokija on subjektina ja vainajakokemuksella vastaanotettu vainaja on objekti, mikä on tapahtumana myös kokijan sisäisen maailman reflektion perusta.

Tutkimukseni mukaan vainajakokemukset liittyvät vahvasti kokijoiden ulkoisiin fyysisiin aisteihin, mikä ei tue sitä, että kyse olisi ainakaan ensisijassa kokijan sisäisestä representaatiosta. Tutkimuksessani fyysiset aistit liittyvät vainajakokemuksiin lähes kahdessa kolmasosassa, joista yli puolessa kokijat olivat aistineet kuolleen välittömästi fyysisillä aisteillaan. Jäljelle jäävässä vajaan puolessa vainaja oli koettu symbolisesti,

---

⁴¹³Ks. *Walter 1996; Klass 2006b.*

vaikkakin myös ne perustuivat kokijan ympäröivästä todellisuudesta tehtyihin fyysisiin aisteihin. Fyysisistä aisteista riippumattomia kokemuksia laskin olevan vain runsaan kolmasosan. Tällaisia olivat unikokemukset, lähellä olon tuntemukset ja telepatiatuntemukset. Näiden ulkoisista aisteista riippumattomien vainajakokemusten tulkitisin olemukseltaan lähenevän sellaisia kokemuksia, joita CB-teoriassa kutsutaan kokijan sisäisiksi representaatioiksi. Silti, esimerkiksi telepatiatuntemuksissa ja lähellä olon tuntemuksissa kokijoilla ilmeni aistimusten kaltaisia elämyksiä.

Vainajakokemusten vahvan aistiperäisyyden, suruajan ulkopuolella tapahtuneiden vainajakokemusten suuren määrän sekä kokemusten surusta erillään esiintymisen perusteella katson tutkimukseni edustavan avaria CB-teorian painotuksia, koska tutkimukseni mukaan aistiperäisellä kokemisella on sisäistä kokemismaailmaa merkittävämpi osuus vainajakokemuksen syntymisessä.

Tässä minun tarinani kuolleen yhteydenotosta. Elettiin kesää vuonna n.n. ja olin silloin töissä [hotellin] yörespana [pohjoisessa]. Isotätini (isoäitini sisko) nukkui pois tuona kesänä ja en päässyt töiltäni hänen hautajaisiinsa. En muista, tapahtuiko tämä hautajaispäivän iltana/yönä vai seuraavana.

Olin siis töissä ja respassa yksin. Oli keskikesän valoisa yö ja rauhallinen tunnelma. Liukuovet avautuivat ja odotin että sieltä saapuu asiakas – ei saapunut, mutta isotätini tuttuakin tutumpi tuoksu leijaili ilmassa. Sanoin vallan ääneen että "N.N-täti, mitäs te vielä tällä puolella olette?" Hän vastasi minulle, että häntä pelottaa mennä rajan yli ja hän halusi tulla pyytämään käytöstään minulta anteeksi. (Ollessani pieni, hän kohteli minua toisinaan kaltoin, jopa julmasti.) Annoin hänelle anteeksi ja sanoin vielä, että häntä siellä toisella puolella odotellaan jo, isovanhempani ja hänen veljensä odottavat jo kovasti. Niin hän siitä lähti, pyöröovi lähti päälle itsestään vaikka se oli ollut useamman viikon ihan täysin jumissa ja toimimaton. Minulle tuli tädin käynnistä hyvä mieli ja olin kiitollinen että saimme välimme kuntoon.⁴¹⁴

7.4 Pohdintaa

Nyt tutkimustyön valmistuttua on aika pohtia tutkimusprosessia, miten olen onnistunut ratkaisemaan tutkimustehtäväni. Arvioin myös käyttämäni tutkimusmenetelmien vahvuuksia ja rajoituksia sekä sitä, missä määrin tutkimustulokset ovat mahdollisesti yleistettävissä. Lisäksi tuon esille tutkimustulosten hyödyt ja haasteet jatkotutkimukselle sekä tutkimustyön aikana virinneet jatkotutkimushaasteet. Pohdintaan kuuluu lisäksi se, miten tämän tutkimuksen tuloksia voitaisiin soveltaa käytäntöön.

Onnistuinko tutkimuksessani, miten selvisin tutkimustehtävässäni? Teoreettisessa osiossa olin hahmotellut tutkimusaukot kolmen tutkimusteeman aihepiireistä: Ensimmäinen tutkimusaukko oli, että ovatko vainajakokemukset suruun liittyviä tai surusta riippumattomia kokemuksia. Tähän kysymykseen koen tutkimuksessani löytäneeni vastauksen: vainajakokemukset ovat vahvasti aistiperäisiä sekä surusta ja suruajasta riippumattomia kokemuksia, vaikkakin niitä esiintyy myös surussa.

---

⁴¹⁴ N68sK182

Tutkimukseni mukaan lähes kolmasosassa tapauksia vainajakokemukset liittyvät vahvasti kokijoiden ulkoisiin fyysisiin aisteihin, mikä ei tue sitä, että kyse olisi ainakaan ensisijassa kokijan sisäisestä representaatiosta siinä mielessä kuin sosiaalisiin aspektein painottunut CB-teoria käsittää. Lisäksi myös suruajan ulkopuolella tapahtuneiden vainajakokemusten suuren määrän (yli 1/3) sekä kokemusten surusta erillään esiintymisen perusteella katson vuoksi tutkimukseni poikkeavan CB-teoriasta. Näitä tutkimustuloksia voitaneen pitää merkittävinä, semminkin kun tutkimustulokseni ovat yhteneviä lukuisten aiempien vainajakokemuksia koskeneiden tutkimusten kanssa, vaikka pääosa tutkijoista pitääkin vainajakokemuksia vain suruprosessiin kuuluvina sisäisinä representaatioina.

Lisäksi CB-teorian reflektio tuotti analyysini tulokseksi sen, että vainajakokemus osoittautui merkittäväksi vainajan uuden biografian muodostumisessa. Niinikään merkittävä tulos oli se, että vainajakokemuksen todentuntuisuus ja vainajan tunnistaminen muodostivat perustan vainajaan olevan ihmissuhteen uudelleen muotoutumiselle. Kokemuskertomusten CB-teoreettinen reflektio tuotti tutkimustulokset, että yhteys vainajaan on vastavuoroista kommunikointia; sekä vainaja että kokija viestivät jotakin itselleen oleellista toisilleen. Eräs vainajakokemuksen olennaisimmista tunnuspiirteistä tutkimukseni mukaan oli viesti, joka mahdollisti ihmissuhteen tunnesiteen säilymisen ja kehittymisen.

Muita merkittäviä CB-teoreettisen reflektion tuottamia tuloksia olivat vainajien esiintyminen kokemuskertomuksissa nuorena ja terveenä, hyvinvoivana tai parhaimmillaan olevana; vainajat esiintyivät muuttuneina siitä, mitä olivat kuollessaan olleet. Muutokset olivat tapahtuneet siten, että ne vaikuttivat kokijan ja vainajan välistä ihmissuhdetta lähentävästi. Tutkimustuloksissa merkittävä havainto oli myös se, että aineiston kokemuskertomusten mukaan kokijat tulkitsivat vainajan ulkoisen muodon ja luonteen muuttuneen kuolemanjälkeisyydessä sen sijaan, että vainajat olisivat pysyneet samanlaisina kaikissa vainajakokemuksissa.

Toinen aiemmassa tutkimuksessa havaitsemani tutkimusaukko oli, että liittyvätkö todellisina vainajayhteyksinä koetut kokemukset terveyteen vai mielenterveyteen sekä sitä kautta se, että kuuluvatko ne todellisuuteen. Tämän haasteen jätin vastaanottamatta keskittyessäni tutkimuksen suomalaisten vainajakokemusten kartoittamiseen, luokitteluun ja kuvaukseen laadullisin tutkimusmenetelmin. Osaltaan Mieli ja Toinen -hankkeen tutkijat ovat pureutuneet tähän teemaan teoksessa Mielen rajoilla. Eräs jatkotutkimuksen aihe voisi olla tämän tutkimuksen ja heidän tutkimuksensa tulosten vertaaminen tai keskusteluttaminen.

Kolmantena tutkimusaukkona olivat aiemman tutkimuksen toiveet siitä, että vainajakokemuksia tutkittaisiin laajassa laadullisessa tutkimuksessa ilmiön kartoittamiseksi sekä siitä, että kokemuksia teoretisoitaisiin. Tähän haasteeseen koen tutkimuksessani voineeni vastata laajan kokemuskertomusaineiston perusteella hyvin. Tärkeimmät tutkimustulokseni olivat vainajakokemusten luokittelu, eri kokemustyyppien kuvaukset sekä vainajakokemusten vaikutusten kartoittaminen kokijan käsityksiin elämästä ja kuolemasta. Aiempaa tutkimusta täsmentäen luokittelin välittömät vainajakokemukset niiden vastaanottotavan mukaisesti kolmeen pääluokkaan, jotka ovat ulkoiset aistimukset, sisäiset tuntemukset ja unitilakokemukset. Näiden ulkopuolelle omaksi kokemustyyppiäni muodostin symbolisesti tulkittujen vainajakokemusten oma

tyypin. Aineistoni sisälsi kaikki aiemmassa tutkimuksessa löydettyt kokemustyyppit, osittain eri tavoin kategorisoituina ja nimettyinä.

Tutkimukseni tulokset lähellä olon tuntemuksista tarkensivat aiemman tutkimuksen tuloksia vainajan paikantamiseen, poissaoloon ja lähellä olosta irtautumiseen liittyen. Kaikkien kokemustyyppien kuvaukset yleisesti ottaen tarkentuivat jonkin verran suhteessa aiempaan tutkimukseen. Tutkimusaineiston kokemukset sisälsivät myös aiemmassa tutkimuksessa harvoin havaitut makuaistimukset, seksuaalituntemukset, kahden ja kolmen kokijan yhteiset kokemukset, kahden tai kolmen vainajan yhteisiintymiset sekä vainajakokemukset ennen siinä koetun henkilön kuolemaa tai kuolinhetkellä kuten myös vainajakokemukset siinä koetun henkilön elässä sairaana.

Tutkimustuloksiani olivat myös vainajakokemusten vaikutukset. Kokemuksilla oli viidenlaisia vaikutuksia kokijoiden elämään ja kuolemaan liittyviin käsityksiin: Vainajakokemukset uudelleenmäärittävät kokijan suhdetta vainajaan, ne muuttivat kokijan ajatuksia ja suhtautumista kuolemaan myönteisemmiksi sekä muokkasivat kokijoiden ajatuksia siitä, millaista kuolemanjälkeisyydessä on. Vainajakokemuksen vähensivät myös merkittävästi kokijoiden kuolemanpelkoa tai poistivat sen, näin oli käynyt yli puolelle kokijoista. Lisäksi kertomusten mukaan vainajakokemukset vaikuttivat noin 13 % kokijoille huomattavia muutoksia elämään ja kuolemaan liittyvissä käsityksissä, ajattelussa ja uskomuksissa, mitkä heijastuivat myös kokijoiden elämänvalintoihin. Tulkitsin jo sen, että kokija ajatteli vainajakokemuksensa perusteella vainajan voivan olla yhteydessä elävään, olevan kokijan elämään ja kuolemaan liittyvissä käsityksissä tapahtunut muutos.

Yksi merkittävä tutkimustulokseni on myös vainajakokemuksen määritelmä, joka samalla tiivistää vainajakokemuksen tunnusmerkit: *Vainajakokemus on spontaani aistimus, tuntemus, elämys tai uni, joka merkitsee kokijalleen vainajan yhteydenottoa tai läsnäoloa. Vainajakokemukseen sisältyy vainajan tunnistaminen sekä kokijan tulkinta vainajan viestistä tai yhteydenoton motiivista; yhteydenpito voi olla myös vastavuoroista.*

Tutkimustyön edetessä esiin nousseita aiheita jatkotutkimukselle ovat esimerkiksi elämiin liittyvät vainajakokemukset. Näitä tässä tutkimuksessa ei varsinaisesti haettu, mutta osalla vainajakokemuksia kokeneista oli myös kokemuksia lemmikki- tai kotieläinten läsnäoloista. Tämä aihe lienee myös yleistä kiinnostusta herättävä, sillä etenkin yksinäisille ihmisille läheisen eläimen kuolema ja mahdollinen jälleenkohtaaminen ovat merkittäviä kokemuksia.

Aiemassa tutkimuksessa muun muassa Bennett ja Bennett (2000) ovat esittäneet toiveen, että vainajakokemusten tutkimuksissa kokemuksia lähestyttäisiin siitä kokijan oletuksesta, että vainaja todella ottaa yhteyttä kuoleman takaa. Ellei tätä voida nähdä haasteena jatkotutkimukselle, voisi tutkimustuloksista nouseva kysymys olla sellainen: mikä saa aikaan vainajakokemuksen syntymisen tilanteessa, jossa kokija ei tiedä, että siinä koettu henkilö on kuollut.

Tutkimustyön päätyttyä olen pohtinut, mitkä ovat olleet valitsemani tutkimusmenetelmän vahvuudet sekä rajoitukset aineistoni analyysissä. Olen miettinyt, olenko onnistunut sisällönanalyysillä poimimaan aineistosta olennaisen. Onko teoreettinen näkökulma ollut relevantti aineiston analyysiin kannalta. Sama osittain päinvastoin sisällönanalyysin kahdesta vaiheesta johtuen; onko analyysimetodi ollut sopiva

tutkimusasetelmaani tarkastelemaan vainajakokemuksia CB-teorian valossa. Aineistolähtöisenä toteutettu sisällönanalyysi tuotti laajan luokittelun kokemusten tyypeistä ja teemoista. Teoriaohjaava sisällönanalyysi puolestaan ohjasi valikoimaan ne temaattiset löydöt, jotka olivat CB-teorian näkökulmasta olennaisia. Näin analyysi rakentui kaksivaiheiseksi, jossa ensin analyysi rakensi käsitteelliset luokitukset, joista reflektoitui CB-teoreettiset vastaukset.

Koen, että tutkimustyöhön tuli jänteveyttä ja ryhtiä CB-teoriasta, joka asettui tutkimustulosten haastettavaksi. CB-teorian mukanaolo liitti vainajakokemukset suruun, vaikkakaan tutkimustyöni ei ole ensisijaisesti surututkimusta. Toisaalta myös CB-teorian tehtävä teoreettisena näkökulmana suhteutti vainajakokemukset laajempiin yhteyksiin, joiden näkeminen ilman tätä teoriaa olisi saattanut laajentua sekä muotoutua aineistoperusteisena hetkittäiseksi ja polveilevaksi. Jälkeenpäin ajatellen, varmaankin useissa vaiheissa olisi voinut valita toisin – tällaisena työ muodostaa kuitenkin selkeän kokonaisuuden.

Nähdäkseni toteuttamalla tavalla muodostunut väitöskirjatutkimukseni on koherentti kokonaisuus, jossa yhdellä tasolla on kaiken aikaa kuuluvilla vainajakokemuksia kokeneiden tulkinta kokemuksistaan, sekä toisella tasolla tutkimustulosten vuorovaikutteinen suhde CB-teorian näkemykseen kuolemassa jatkuvista ihmissuhteista. Ihmissuhteiden jatkuminen vainajakokemuskertomuksissa tuli esille kokijan ja vainajan välisenä vuorovaikutuksena sekä muun muassa siten, että kertomusten mukaan myös vainajat kohtasivat toisiaan kuoleman jälkeen. Kokemuskertomusten mukaan ihmissuhteet vainajiin parantuivat, kesken tai sopimatta jääneet asiat tulivat vainajakokemusten myötä sovittua. Myös molemminpuolinen todentuntuinen anteeksiantamus mahdollistui kohtaamiseksi tulkitussa vainajakokemuksessa, säröiseksi jäänyt suhde korjaantui ja läheisyys ja ymmärtämys vainajan elämän aikana tehtyjä valintoja kohtaan lisääntyivät. Tämä kaiken totesin tapahtuneen yhtäläillä välittömän kokemuksen kuin myös symbolisen tapahtuman seurauksena.

Aineistolähtöisenä sisällönanalyysi tuotti paljon informaatiota suomalaisten kokemista vainajakokemuksista. Nähdäkseni, ellei CB-teoria olisi ollut ohjaamassa analyysin abstrahointia, olisivat temaattiset valinnat tutkimusraportissa muodostuneet toisenlaisiksi. Tämä merkitsi sitä, että teoreettinen näkökulmani rajasi tutkimustani. Käytännössä rajaus sai tutkimuksen pysymään yhtenäisenä ja mielekkäänä. Toisaalta näin rajautui tutkimuksen ulkopuolelle kokemuskertomuksista sellaisia piirteitä, rakenteita, teemoja ja sisältöjä, joita aineistolähtöinen analyysi nosti esille, mutta jotka eivät päässeet CB-teoreettiseen ”maaliin”. Tällaisia ovat esimerkiksi vainajakokemuksen tapahtumisprosessi, kokijoiden profiilien tarkastelu, kokijan aloitteellisuus vainajakokemuksen tapahtuessa suhteessa passiivisuuteen sekä kokijoiden kokemusta edeltävien tunnetilojen mahdollinen yhteys kokemustyyppiin tai kokemuksen yleisilmeeseen. Tutkimustyön aikana alkoi hahmottua myös rakenteita ja perustusta vastaukseksi CB-teorialle, uudenlaisen toiminnallisen suruteorian piirtymiselle, jossa olisi sijansa myös vainajaan olevan ihmissuhteen kehittymiselle sekä vainajakokemuksille.

Eräs pohdintakysymys on, missä määrin tutkimukseni tulokset ovat yleistettävissä. Ensinnäkin, tutkimukseni ollessa pääosin laadullinen, on luotettavuuden perustana tutkimuksen teon kaikkien vaiheiden ja etenkin analyysimetodin mahdollisimman tarkka

kuvaus. Toiseksi, tutkimukseni tulokset ovat pääosin yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa, mikä vahvistaa yleistettävyyttä. CB-teoriaa refleктоivat tulokseni poikkesivat osittain aiemmasta tutkimuksesta; CB-teoreettiseen tutkimukseen kriittisesti suhtautuneen tutkimuksen kanssa omani kuitenkin yhteni. Lisäksi myös määrälliset tutkimustulokseni esimerkiksi kokemusten pitämisestä myönteisinä sekä eri kokemustyyppien yleisyydet ovat yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa. Kolmanneksi, aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä saavuttamani tutkimustulokset ovat päälinjoittain yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa niiltä osin, millaisia vainajakokemukset ovat ja miten ne vaikuttavat kokijoiden kuolemakäsitykseen. Näiden osalta tutkimustulokseni toivat täsmennystä ja tarkennusta vainajakokemuksista ilmiönä. Näihin seikkoihin perustuen katson, että tutkimukseni tulokset ovat yleistettävissä siinä, millaisia vainajakokemuksia ovat suomalaisten kertomina ja tulkitsemina sekä siinä osittain myös, miten ne vaikuttavat kokijoiden kertoman mukaan heidän käsityksiinsä elämästä ja kuolemasta.

Laajemmin ajatellen, voidaanko yleistettävästi sanoa, että vainajakokemukset sinänsä kokijoiden näkökulmasta ovat sellaisia, millaisiksi ne on tässä tutkimuksessa löydetty. Mikäli tutkimuksessa olisi haettu kokemuksia kuolleen läsnäolosta suruun liittyvinä kokemuksina, olisi aineistoksi saadut kokemukset painottuneet todennäköisesti enemmän suruaikaan. Joka tapauksessa kokemuksia esiintyy eniten läheisen kuoleman jälkeen, mutta niitä esiintyy merkittävässä määrin myös pitkän ajan kuluessa. Mikäli tutkimuksessa olisi haettu nimenomaan myönteisiä tai kielteisiä kokemuksia, olisivat tulokset luonnollisesti erilaiset. Edelleen, mikäli tutkimuksessa olisi haettu yliluonnollisia kokemuksia, olisi saattanut jäädä pois sellaisten kokijoiden kertomukset, joiden mukaan kokemuksia pidetään luonnollisina (yliluonnollisen vastaparina).

Pohdinnan arvoinen on myös kysymys, mitä yleistä hyötyä tutkimuksestani on. Ajattelen, että tutkimuksessa saatu tieto auttaa monia vainajakokemuksia kokeneita refleктоimaan kokemaansa sekä vahvistaa uskallukseen puhua kokemuksistaan. Myös monille sellaisille, jotka eivät ilmiötä tunne, tutkimus antaa ensiarvoisen tärkeää tietoa vainajakokemuksista. Esimerkiksi iäkkäiden ja etenkin surevien parissa työskenteleville tutkimus tuo tietoa sekä mahdollistaa arvostavan suhtautumisen niitä kohtaan, joilla on ollut vainajakokemuksia.

Olen pohtinut myös sitä, mikä on vainajakokemusten suhde nykyajan ilmiöihin. Useamman vuosikymmenen ajan uudet uskonnon kaltaiset henkisyiden muodot ovat vahvistuneet ja ilmenneet länsimaisessa kulttuurissa monenkirjavin ja osin synkronistisin ilmein (Day 2011; Heelas & Woodhead 2005; Komulainen 2010). Moniin henkisyiden muotoihin kuuluu myös olennaisina osina uskomuksia enkeleistä sekä kuolemanjälkeisyydestä sekä erityyppisistä tavoista tavoitella yhteyksiä kuolleisiin. Osittain lienee kyse siitä, että nykypäivänä on entistä helpompaa saada tietoa eri ilmiöistä. Toisaalta nykypäivänä on enemmän keskustelua monista kuolemaan ja vainajiin liittyvistä kokemuksista kuin esimerkiksi kaksi-kolme vuosikymmentä sitten. Myös kuolemanrajakokemukset sekä kuolinvuodennäyt ovat olleet viime vuosina jonkin verran yleisesti esillä. Tämä merkitsee myös sitä, että ne, jotka kokevat kohdanneensa vainajan, voivat kertoa kokemastaan aiempaa rohkeammin ja uskaltavat myös keskustelemaan niistä aiempaa useammilla foorumeilla.

Mutta, selittääkö tämä nykyajan henkisyiden muotojen kasvu vainajakokemusten yleisyyttä, onko kyse ajan ilmiöstä? Eräs syy vainajakokemuksista puhumiselle lienee juuri monien, ehkä jollakin tavalla kokemuksille sukua olevien ilmiöiden, saama huomio. Ovatko siis vainajakokemukset ajan ilmiö? Näin ei ainakaan yksiselitteisesti tutkimukseni pohjalta voida sanoa. Ensinnä, tutkimusaineistossani on runsaasti kokemuksia, jotka ovat tapahtuneet kauan aikaa sitten eli ennen sitä aikaa, jolloin vainajakokemuksista on alettu enemmän puhua. Tutkimusaineistoni vainajakokemuksista runsas viidesosa on tapahtunut yli 20 vuotta ennen tutkimukseen osallistumista eli ennen vuotta 1993. Huomionarvoista on, että hyvin usein kokijat kirjoittavat juuri kauan aikaa sitten tapahtuneista vainajakokemuksista muistaen kokemuksensa kirkkaana ja elävästi mielessään. Toisaalta, aiemmassa tutkimuksessa on havaintoja siitä, että kautta aikojen kaikkialla maailmassa on ollut kokemuksia vainajien läsnäoloista.

Entä, ovatko vainajakokemukset sosiaalisesti orientoitunut ilmiö? Kyllä ja ei. Makrotasolla ilmiö on itse asiassa ylikulttuurinen, kuten luvussa 2 olen todennut. Näyttää siltä, että kaikkialla maailmassa, huolimatta kulttuurista, uskonnosta, maantieteellisestä tai ekonomisesta tilanteesta ja vaihtelusta, ihmiset kokevat kuolleiden läsnäoloja. Toisaalta vainajakokemukset ovat sosiaalinen ilmiö, sillä ne kertovat ihmissuhteen tunnesiteiden jatkumisesta kuolemassakin. Vainajat kysyvät apua eläviltä kuolleinkin ja vainajat kohtaavat toisensa kuolemanjälkeisyydessä. Toisaalta epäsosiaalisuudesta ja kokemusten arkaluontoisuudesta kertoo se, etteivät useat vainajakokemuksia kokeneet ole kertoneet kokemastaan toisille.

Sureminen, mikäli ajatellaan vainajakokemuksia suruun liittyvänä ilmiönä, on laajasti ajateltuna myös monipuolistunut ja verkottunut. Erilaisissa sosiaalisen median ryhmissä on kenen tahansa mahdollista jakaa kokemuksiaan henkilöityneenä tai anonyymisti. Voi olla kuitenkin vaikea yksiselitteisesti vastata siihen, tekevätkö sosiaalisen median erilaiset yhteisöt suremista ja erityisten kokemusten, kuten vainajakokemusten, jakamista aiempaa sosiaalisemmiksi.

Edelleen, ajatusta vainajakokemuksista sosiaalisena ilmiönä heikentää se, että suuri osa kokijoista ei ole kertonut kokemuksista kenellekään, eivätkä he ole kovin tietoisia siitä, että muillakin on vastaavia kokemuksia. Näin ilmiötä ei voida pitää ensisijassa sosiaalisena sen vuoksi, että se olisi trendi-ilmiö tai vastaus yleiseen kokemuspaineeseen.

Tutkimukseni perusteella ei näytä olevan niin, että vainajakokemuksissa olisi varsinaisesti kyse tai vastaus nykyaikaan liittyvään uskonnon kaltaisten henkisyiden muotojen etsintään tai ilmiöihin. Tutkimukseni mukaan ei myöskään näytä siltä, että vainajakokemuksia kokisivat vain sellaiset ihmiset, jotka tietoisesti antautuvat kokemaan yhteyksiä kuolleisiin läheisiin. Vainajakokemuksia kokevat kaiken ikäiset ihmiset, kaikkine taustoineen ja uskomuksineen. Vainajakokemus tulee yllättäen – kuin puhelinsoitto – ja se on otettava vastaan tai jätettävä ilman huomiota.

Tutkimusprosessi on ollut monivaiheinen. Minun kohdalleni tämän tutkimuksen tekeminen tuli yllättäen ja monien polkujen kautta. Olin vuosia papin ja psykoterapeutin työssä kohdannut ihmisiä, jotka olivat menettäneet läheisensä. Useat tapaamistani ihmisistä olivat kuoleman läheisyydessä ja surun koskettamana; kuolemaan liittyvät kysymykset, kaipauksen kivut ja elämän muuttumisen hämmästelyt koskettivat minua yhä enemmän. Pappina koin lukuisia kertoja hautajaisissa kuvainnollisesti polvistuvani

surevien viereen, itkemään itkevien kanssa ja samalla etsimään lohduttavia sanoja yhteiseksi koettuun suruun.

Kimmoke tutkimustyölle syntyi, kun papin ja psykoterapeutin työssä kuulin kohtaamiltani ihmisiltä kertomuksia heille läheisten vainajien kohtaamisista. Muistan yhä kuin eilisen päivän kesän vuonna 2000 ja toiset osalleni tulleet hautajaiset papin virassa. Olin toimituskeskustelussa surukodissa, leski kertoi puolisonsa kuolemasta. Äkkiä hän nousi ja meni makuuhuoneisiin menevälle pienelle käytävälle, pyytäen minut mukaansa; *katso, tässä tämä taulu on vielä, ja kuten näet, kiinnikkeet ovat kyllä kunnossa. Tämän hän pudotti viime yönä. Tiedän kyllä miksi, hän olisi halunnut sen olohuoneeseen, mutta minä en suostunut. Nyt hän osoitti, että taulun voi vieläkin siirtää. Hänellä oli kyllä aina hiukan erikoinen huumori.*

Tuon tapauksen jälkeen kuulin aina silloin tällöin vastaavia kertomuksia, yleensä ne olivat unia ja kokemuksia läheisen lähellä olemisesta. Kuulemieni kertomusten perusteella sain vaikutelman, että vainajakokemuksissa on jotakin erityistä. Kokijat kertoivat niistä arkailleen, vaikka ne vaikuttivatkin heistä arvokkailta ja merkittäviltä. Mitä enemmän vuosien saatossa vainajakokemuksia kuulin, sitä yleisemmiltä ne alkoivat vaikuttaa, eikä niitä enää ilmiönä voinut ohittaa. Kuitenkin tilanteessani oli kulunut yli vuosikymmen teologian maisteriksi valmistumisestani. Kuinka onnistua tutkijana toimittuani käytännön työssä papin ja psykoterapeutin tehtävissä, kuinka kirjoittaa väitöskirja?

Kaiken kaikkiaan tutkimusprosessi oli todella runsaasti aikaa vievä. Runonkirjoittajana olin käyttänyt monia metaforia hakeakseni sopivia lähestymistapoja hahmottaakseni kertomuksia eri näkökulmista. Alkuvaiheessa käytin kasvikutta tutkimusaineiston metaforana. Millaisissa olosuhteissa (vainajakokemukset) kasvavat, minkä värisiä ne ovat, millaisessa maaperässä ne syntyvät ja kasvavat, miltä ne maistuvat tai tuoksuvat, miltä ne näyttävät suhteessa toisiinsa, mitä yhteistä niissä on ja miten ne eroavat toisistaan. Myöhemmin käytin kuvana metaforaa talosta, jossa eri huoneet kuvastivat tutkimustyön eri vaiheita ja osioita. Näiden metaforien synnyttämiä ideoita, ajatuksia ja rakennelmia piirsin isoon kierrekantiseen tutkimuspäiväkirjaani.

Tutkimustyön ajan kokemukset ovat eläneet mielessäni. Vainajakokemusten kokijat ovat puhuneet minulle ja minä olen mielessäni puhunut heille. Kokijat ovat tulleet minulle vuosien aikana läheisiksi, monet ovat päässeet hämmästyttävän koskettavien kertomustensa välityksellä hyvin lähelle. Varmaankin silloin tutkimukseni on luotettava ja toteutunut niin kuin sen on ollut tarkoitus, jos kokija löytää itsensä ja kokemuksensa kuvaukset tästä väitöskirjasta. Aineistoni vainajakokemuksen kokija lieneekin oikea taho vastaamaan, puhunko tutkimuksessani *hänen kokemuksestaan*.

Vainajakokemuskertomukset ovat avanneet näkyvilleni hämmästyviä ja yllättäviä puolia inhimillisestä olemisesta ja olemisen päättymiseksi ajatellusta kuolemasta. Ne ovat saaneet minut olemaan myös vaiti, aivan hiljaa. Olen ollut kohdakkain uudenlaisten näkymien edessä; oudon kiehtova ja silti jollakin tasolla turvallisuutta herättävä on tuntuma, joka on aina kertomuksia lukiessani ollut ylläni. Minulle tutkijana ja ihmisenä vainajakokemuskertomukset ovat avanneet huikeita näkymiä ihmisen kokemusmaailmaan.

Päätän tutkimukseni opettajani, teologian tohtori Martti Lindqvistin ajatuksiin, jotka osaltaan innoittivat ja kannustivat minua tutkimaan salaisuuksien maata:

Tehtyäni nyt muutamia kuukausia matkaa elämän ja kuoleman rajapinnassa uskon että kuolema on ytimessään kotiinpaluuta, sulautumista, ehdotonta antautumista ja jättäytymistä sen varaan, mitä ei voi käsittää eikä hallita. Se on samanaikaisesti sekä äärimmäisen kammottavaa, että kiehtovaa, niin kuin muutkin pyhyiden kokemukset. (...) Kuolema vie väistämättä salaisuuksien maahan, jossa selityksiä ei ole, koska määrittelemisen on muuttunut näkemiseksi. Ei rakkauskaan selitä itseään, se vain toteutuu omassa laadussaan. Salaisuuksien maa koostuu ikiaikaisista alkukuvista ja -kokemuksista. Se maa ei ole uskonnollinen eikä uskonnon, koska siellä on nähtävissä kaikki se, minkä selittämiseen uskontoa on tarvittu. On vain On. Ei ja Ehkä ovat väistyneet lopullisesti. Jumalallekaan ei ole nimeä, koska 'hän on se, mikä hän on'. (...) Luopumisen raskaudesta huolimatta näen ja koen itsessäni myös sen, että kuolema on rakastettuunsa liittymistä aivan uudella tavalla ja tasolla – jopa intensiivisemmin kuin aikaisemmin. Siinä merkityksessä kuolema on toinen vihkiminen. Rakastettu tulee osaksi sisäistä todellisuuttani, tunteitani ja ajattelutapaani. Hänen läsnäolonsa minussa muuttaa muotoaan, mutta se jatkuu hyvin todellisena. (Matti Lindqvist 1994, 279, 281, 284.)

Lähteet ja kirjallisuus

Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto muodostui suomalaisilta vuonna 2013 lopulla sanoma- tai aikakauslehdissä sekä Internet-sivustoissa julkaistuin kirjoituskutsuin kerätyistä kirjallisista kokemuskertomuksista. Osa ilmoituskanavista julkaisi kirjoituskutsun kokonaisuudessaan, osa muokkasi tai lyhensi sitä. Lista julkaisukanavista on liitteessä 1.

Kirjoituskutsuun vastasi 205 henkilöä dokumentoiden 636 erillistä kokemuskertomusta. Tässä tutkimuksessa haettuja kokemuksia oli 195 henkilöllä, joiden 613 kokemuskertomusta muodostivat tutkimusaineiston. Kaksi kolmasosaa kokemuskertomuksista oli lähetetty sähköisessä muodossa ja yksi kolmasosa postin välityksellä; kaikki kokemuskertomukset oli osoitettu henkilökohtaisesti tutkijalle. Kaikki kokemuskertomukset on tallennettu sähköisessä muodossa; alkuperäinen ja sähköisesti tallennettu tutkimusaineisto ovat tutkijan hallussa.

Tutkimuspäiväkirja 1.8.–2012 – 31.7.2018 on myös tutkijan hallussa.

Kirjallisuus ja muut lähteet

- Aho, Anna-Liisa 2010. *Isän suru lapsen kuoleman jälkeen: tuki-interventio ja sen arviointi*. Tampere: Tampere University Press.
- Alasuutari, Pertti 1994. *Laadullinen tutkimus*. (2.p) Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Varpu (2017). Kuolema, suru ja kummat kokemukset. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (toim.) *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 163–195.
- Anttonen, Veikko 1996. *Ihmisen Ja Maan Rajat: 'pyhä' Kulttuurisena Kategoriana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1996.
- Anttonen, Veikko 1999. "Does the Sacred Make a Difference? Category Formation in Comparative Religion." *Scripta Instituti Donneriani Aboensis* 17(1) 1999, 9–24.
- Anttonen, Veikko 2004. *Uskontotieteen maastot ja kartat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Anttonen, Veikko. *Uskontotieteen Maastot Ja Kartat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2010.
- Anttonen, Veikko & Teemu Taira 2004. Uskontotiede uskonnollisuuden paikantajana. Teoksessa Outi Fingerroos, Minna Opas & Teemu Taira (toim.) *Uskonnon paikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 18–50.
- Arcangel, Dianne 2005. *Afterlife Encounters: Ordinary People, Extraordinary Experiences*. Charlottesville: VA, Hampton Roads.
- Austad, Anne 2014. *Passing Away – Passing By. A Qualitative Study of Experiences and Meaning Making of Post Death Presence*. Oslo: Norwegian School of Theology.
- Barbato, Michael, Cathy Blunden, Kerry Reid, Harvey Irwin & Paul Rodriquez 1999. Parapsychological Phenomena Near the Time of Death. *Journal of Palliative Care* 15(2), 30–37.
- Barrett, William 1926/2013. *Deathbed Visions*. London: Dodo Publishing.
- Beischel, Julie 2007. Contemporary Methods used in Laboratory-based Mediumship Research. *Journal of Parapsychology* 71, 37–68.
- Beischel, Julie, Chad Mosher & Mark Boccuzzi 2014. The Possible Effects on Bereavement of Assisted After-Death Communication during Readings with Psychic Mediums: A Continuing Bonds Perspective. *Omega* Vol. 70(2), 169–194.
- Bennett, Gillian 1987. *Traditions of Belief: Women, Folklore and the Supernatural Today*. Suffolk, Penguin Books.
- Bennett, G, Gillian 1999. *Alas, Poor Ghost!* Logan, UT: Utah State University Press.
- Bennett, Gillian & Mary Kate Bennett 2000. The Presence of the Dead: An Empirical Study. *Mortality* 5(2), 139–157.
- Bennett, Kate Mary, Georgina M. Hughes & Philip T. Smith 2005. Psychological Response to Later Life Widowhood: Coping and the Effects of Gender. *Omega* 51(1), 33–52.
- Benore, Ethan R. & Crystal L. Park 2004. Death-specific religious beliefs and bereavement: Belief in an afterlife and continued attachment. *The International Journal for the Psychology of Religion* 14 (1), 1–22.
- Bonanno, George A. & Stacey Kaltman, 2001. The Varieties of Grief Experience. *Clinical Psychology Review* 21(5): 705 –734.
- Brown, S. V. 2000. The Exceptional Human Experience Process: A Preliminary Model with Exploratory Map. *International Journal of Parapsychology* 11, 69–111.

- Callum E. Cooper 2013. *Post-Death Experiences and the Emotion of Hope*. <http://thegroundoffaith.net/issues/2013-04/Callum.pdf>, haettu 18.10.2015.
- Chan, Cecilia, Amy Chow, Samuel Ho, Yenny Lai Ka Tsui, Agnes Fon Tin, Brenda Koo & Elaine Koo 2006. The experience of Chinese Bereaved Persons: A Preliminary Study of Meaning making and Continuing Bonds. *Death Studies* 29, 923–947.
- Conant, Roberta Dew 1996. Memories of the Death and the Life of a Spouse: The Role of Images and Sense of Presence in Grief. Teoksessa Klass, Dennis, Phyllis R. Silverman & Steven Nickman (toim.) *Continuing bonds: New Understandings of Grief*. Bristol: Taylor & Francis, 179–196.
- Coyle, Adrian 2010. Counselling Psychology Contributions to Religion and Spirituality. Teoksessa Martin Milton (toim.) *Therapy and Beyond: Counselling Psychology Contributions to Therapeutic and Social Issues*. Chichester: Wiley, 259–275.
- Daggett, Luan M. 2005. Continued Encounters: The Experience of After-Death Communication. *Journal of Holistic Nursing* 23, 191–207.
- Datson, Susan L. & Samuel J. Marwit (1997). Personality Constructs and Perceived Presence of Deceased Loved Ones. *Death Studies* 21, 131–146.
- Davies, Douglas James 1997. *Death, Ritual and Belief: The Rhetoric of Funerary Rites*. London: Cassell.
- Day, Abby 2011. *Believing in Belonging: Belief and Social Identity in the Modern World*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- De Jong, Patrik, Insoo Kim Berg, Ben Furman & Antti Mattila (suom.) 2012. *Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja*. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti.
- de Shazer, Steve 1988. *Chues: Investigating Solutions in Brief Therapy*. New York: Norton.
- Dey, Ian 1993. *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. London: Routledge.
- Devers, Edie 1994. Experiencing the Deceased: Reconciling the Extraordinary. University of North Florida, Jacksonville, Florida, USA.
- Devers, Edie & Katherine Morton Robinson 2002. The Making of a Grounded Theory: After Death Communication. *Death Studies* 26:3, 241–253,
- Dilworth, Craig 2006. *Metaphysics of Science*. Dordrecht, Netherlands: Springer.
- Doran, Gerry, & Nancy Downing Hansen 2006. Constructions of Mexican American Family Grief after the Death of a Child: An Exploratory Study. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology* 12, 199–211.
- Drewry, M. Damaris 2002. *Purported After-death Communication and its Role in the Recovery of Bereaved Individuals: A Phenomenological Study*. PhD Dissertation Thesis in Clinical Counseling Psychology. California: California Institute for Human Science.
- Drewry, M. Damaris 2003. Purported After-death Communication and its Role in the Recovery of Bereaved Individuals: A Phenomenological Study. *Proceedings of the Academy of Religion and Psychical Research*, 74–87.
- Enges, Pasi 2004. Uskon ja epäuskon traditiot, Leea Virtanen, parapsykologia ja tutkijan suhde yliluonnolliseen *Elore* 1/2004, Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.
- Enges, Pasi 2012. ”Minä melkein uskon”, *Yliluonnollinen ja sen kohtaaminen tenonsaamelaisessa uskomusperinteessä*. Turun yliopisto, Turku. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/76830/Enges.pdf?sequence=1>; luettu 12.5.2016.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta 2005 (7.p). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

- Fenwick, Peter, Elizabeth Fenwick & Risto K. Träff (suom.) 2010. *Kuolemisen taito, matka toiseen olemisen tilaan* Helsinki, Rasalas Kustannus.
- Field, Nigel P. 2006. Unresolved Grief and Continuing Bonds: An Attachment Perspective. *Death Studies* 30, 739–756.
- Field, Nigel P. 2008. Whether to Relinquish or Maintain a Bond with the Deceased. Teoksessa Stroebe, Margaret S. & Robert O. Hansson, Wolfgang Stroebe ja Henk Schut (toim.) *Handbook of Bereavement Research and Practice: Advances in Theory and Intervention*. Washington, DC: American Psychological Association, 113–132.
- Field, Nigel P., Eval Gal-Oz & George A. Bonanno 2003. Continuing Bonds and Adjustment at 5 Years after the Death of a Spouse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 71, 110–117.
- Field, Nigel P. & Charles Filanovsky 2010. Continuing Bonds, Risk Factors for Complicated Grief and Adjustment to Bereavement. *Death Studies* 34(1), 1–29.
- Field, Nigel P. & Michael Friedrichs 2004. Continuing Bonds in Coping with the Death of a Husband. *Death Studies* 28, 597–620.
- Field, Nigel P., Christina Nichols, Are Holen & Mardi Horowitz 1999. The Relation of Continuing Attachment to Adjustment in Conjugal Bereavement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 67, 212–218.
- Flammarion, Camille 1921. *Death and its Mystery: Before Death; Proofs of the Existence of the Soul* (E. S. Brooks, käännös). New York: Century.
- Flammarion, Camille 1922. *Death and its Mystery: At the Moment of Death; Manifestations and Apparitions of the Dying*. (L. Carroll, käännös). New York: Century. (myös <https://archive.org/details/deathanditsmyst00flamgoog>; luettu 18.11.2015)
- Flammarion, Camille 1923. *Death and its Mystery: After Death; Manifestations and Apparitions of the Dead; The Soul after Death* (L. Carroll, käännös.). New York: Century.
- Freud, Sigmund 1917. *Mourning and Melancholia*. http://www.arch.mcgill.ca/prof/bressani/arch653/winter2010/Freud_Mourningandmelancholia.pdf, luettu 18.4.2014.
- Furman, Ben, & Tapani Ahola 2012. *Ongelmista ratkaisuihin: Lyhytterapian perusteet*. Helsinki: Tammi.
- Geertz, Clifford 1999. ”From the Native’s Point of View”: On the Nature of Anthropological Understanding – Russell T. McCutcheon (toim.) *The Insider/Outsider Problem in the Study of Religion: A Reader*. London & New York: Cassell, 50–63.
- Glaser, Barney 2002. *The Grounded Theory Perspective II: Description’s Remodeling of Grounded Theory*. Mill Valley: Sociology Press.
- Glaser, Barney & Anselm Strauss 1967/1999. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Greeley, Andrew M. 1987. Mysticism goes Mainstream. *American Health* Jan/Feb, 47–49.
- Greer, Jane 2003. *The Afterlife Connection: A Therapist Reveals how to Communicate with Departed Loved Ones*. New York: St. Martin’s Griffin.
- Grimby, Agneta 1993. Bereavement among Elderly People: Grief Reactions, Postbereavement Hallucinations and Quality of Life. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 87(1), 72–80.
- Grimby, Agneta 1998. Hallucinations Following the Loss of a Spouse: Common and Normal Events among the Elderly. *Journal of Clinical Geropsychology* 4, 65–74.
- Grönfors, Matti 2008. *Laadullisen tutkimuksen kenttätöyömenetelmät*. http://vilkka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf; haettu 12.9.2014.
- Grönlund, Elina & Aili Huhtinen 2011. *Kuolevan hyvä hoito*. Helsinki: Edita.

- Guggenheim, Bill (2000). Factual ADCs in books etc. Retrieved May 25, 2007 from The ADC Project, <http://www.after-death.com/resources/bibliography/factbook.htm>, luettu 18.11.2015.
- Guggenheim, Bill & Judy Guggenheim 1997. *Hello from Heaven!* New York: Bantam.
- Gummeruksen sanakirja, MOT Pro Englanti © Kielikone Oy & Gummerus Kustannus Oy. https://flamma.helsinki.fi/portal/home/fh?_nfpb=true&_pageLabel=netmot, luettu 12.12.2013.
- Gurney, Edmund, Frederic William H. Myers & Frank Podmore 1886. *Phantasms of the Living*. London: Trubner.
- Haaparanta, Leila 2016. Johdatus tieteelliseen ajatteluun. (Uudistettu painos), Helsinki: Gaudeamus.
- Haavio, Martti 1942. *Suomalaiset Kodinhaltijat*. Porvoo: Werner Söderström.
- Haavio, Martti 1950. *Sielulintu: Eräiden motiivien selvittelyä*. Porvoo: Kalevalan vuosikirja 30.
- Haavio, Martti 1967. *Suomalainen mytologia*. Porvoo: WSOY.
- Haraldsson, Erlendur 1985. Representative National Surveys of Psychic Phenomena: Iceland, Great Britain, Sweden, USA and Gallup' Multinational Survey. *Journal of the Society for Psychological Research* 53, 145–158.
- Haraldsson, Erlendur 1988. Survey of Claimed Encounters with the Dead. *Omega* 19(2), 103–113.
- Haraldsson, Erlendur 1993. Are Religiosity and Belief in an Afterlife Better Predictors of ESP Performance than Belief in Psychic Phenomena? *Journal of Parapsychology* 57, 259–273.
- Haraldsson, Erlendur 2006. Popular Psychology, Belief in Life after Death and Reincarnation in the Nordic Countries, Western and Eastern Europe. *Nordic Psychology* 58(2), 171–180.
- Haraldsson, Erlendur 2011. Psychic Experiences a third of a Century. *Journal of the Society for Psychological Research* 75, 76–91.
- Haraldsson, Erlendur 2012. *Departed Among the Living. An Investigative Study of Afterlife Encounters*. NY: White Crow Books.
- Haraldsson Erlendur & Joop M. Houtkooper 1991. Psychic Experiences in the Multinational Human Value Study: Who reports them? *Journal of the American Society for Psychological Research*.Nr. 85, 145–165.
- Harjula, Raimo 1981. *Veljeni Mirau: kansanparantajan matkassa afrikkalaisessa kulttuurimaisemassa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Harjula, Raimo 2004. Minun Afrikkani. Teoksessa Sjöblom Tom & Utriainen Terhi (toim.) *Mikä ihmeen uskonto? - suomalaisten tutkijoiden puheenvuoroja uskonnosta*. Helsinki : Helsingin yliopisto, uskontotieteen laitos, 122–137.
- Harva, Uno 1948. *Suomalaisten muinaisusko*. Porvoo, Helsinki, WSOY.
- Hayes, Jaqueline 2011. *Experiencing the Presence of the Deceased: Symptoms, Spirits or Ordinary Life?* Manchester: The University of Manchester.
- Heathcote-James, Emma 2011. *After-death Communication*. London: Metro.
- Hermans, Hubert J. M. 2004. The dialogical self. Between exchange and power. In Hubert J. M. Hermans & Ginacarlo Dimaggio (toim.). *The Dialogical Self in Psychotherapy*. New York: Brunner Routledge, 13–28.
- Heelas, Paul & Linda Woodhead 2005. *The Spiritual Revolution. Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme 2008 (5.p). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara 2009/2016 (21.p). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Holma, Tea 2017. Spiritualismin muotoutuminen Suomessa: Aatehistoriallinen tutkimus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-2622-1>, luettu 14.9.2017.
- Honkasalo, Marja-Liisa 2016. *Kumman varjo*. Teoksessa Mikko Ylikangas (toim.) *Mielen salat*. Helsinki: Gaudeamus, 140–151.
- Honkasalo, Marja-Liisa 2017. Kirjoituksia elämästä teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11–87.
- Honkasalo, Marja-Liisa 2017. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (toim.) *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11–87, 203–234.
- Honkasalo, Marja-Liisa & Kaarina Koski 2017. *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Honko, Lauri 1963. *Itkuvirsirunous*. Helsinki: Otava.
- Honko, Lauri 1964. *Memorates and the Study of Folk Beliefs*. Helsinki: Suomen uskontotieteellinen seura, 1964.
- Honko, Lauri 1967. Perinnejäljennäytysten tehtävistä. *Sananjalka*, Suomen Kielen Seuran Vuosikirja vol. 9, 125–149.
- Honko, Lauri 1972. *Uskontotieteen näkökulmia*. Porvoo: WSOY.
- Honko, Lauri 1980. Miten luoda terminologia haltijaperinteen tutkimukselle? Teoksessa Matti Kuusi, Lauri Honko, Outi Lehtipuro & Leea Virtanen *Perinteentutkimuksen perusteita*. Porvoo: WSOY, 77–129.
- Honko, Lauri 1989. Folkloristic Theories of Genre. Teoksessa Anna-Leena Siikala (toim.) *Studies in Oral Narrative*. Helsinki: SKS, 13–28.
- Horowitz, Mardi & Bryna Siegel, Are Holen, George Bonanno, Constance Milbrath, Charles Stinson 1997. Diagnostic criteria for complicated grief disorder. *American Journal of Psychiatry* 154(7), 904-910.
- Hovi, Tuija 2004. *Narratiivinen näkökulma uskonnolliseen kokemukseen*. Teoksessa Outi Fingerroos, Minna Opas & Teemu Taira (toim.) *Uskonnon paikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 378–410.
- Hoyt, Michael F. 1981. Clinical Notes regarding the Experience of ‘Presences’ in Mourning. *Omega* 11(2), 105–111.
- Hufford, David J. 1982. *The Terror that Comes in the Night: An Experience-Centered Study of Supernatural Assault Traditions*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hutri, Mia 2008. *Pieni kirja copingista. Psykkinen selviytyminen ja selviytymiskeinot työuran haasteissa*. Helsinki: Depp, Työpsykologiset palvelut.
- Häkkinen, Kirsi 1996. *Fenomenografinen tutkimuksen juuria etsimässä: Teoreettinen katsaus fenomenografinen tutkimuksen lähtökohtiin*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- Hänninen, Kirsi 2009. *The Construction of Self in Finnish First-Person Supernatural Encounter Narratives*. University of Ohio State. https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=osu1261592657&disposition=inline, luettu 13.7.2015.
- Hänninen, Vilma 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Irwin Melissa D. 2012. *Mourning 2.0 – Continuing Bonds between the Living and the Dead on Facebook*. https://kuscholarworks.ku.edu/bitstream/handle/1808/10450/Irwin_ku_0099M_12002_DATA_1.pdf?sequence=1, luettu 29.1.2014.

- Jahn, Danielle Rose & Sally Spencer-Thomas 2014. Continuing Bonds Through After-Death Spiritual Experiences in Individuals Bereaved by Suicide, *Journal of Spirituality in Mental Health* 16:4, 311–324.
- James, Willian 1902/2010. *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature*. New York: Classic Books International.
- Jauhiainen, Marjatta 1982. *Uskomustarinat*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jauhiainen, Marjatta 1999. *Suomalaiset uskomustarinat. Tyypit ja motiivit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Johnston, William & Vuokko Rissanen (suom.) 1997. *Rakkauden salattu viisaus: Johdatus mystiikan teologiaan*. Helsinki: Kirjapaja.
- Jonsson, Annika & Lars Aronsson 2015. Afterlife Imagery in Sweden: The Role of Continuing Bonds. *Thanatos* vol.4 2/2015, Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura Ry, 41–56.
- Jylhänkangas, Leila 2013. *Kiistoja kuolemista: Tutkimus suomalaisesta eutanasiakeskustelusta*. Helsinki: Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta.
- Järvenpää Juuso 2017. Katsaus suomalaisen rajatiedon historiaan. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 302–320.
- Järvinen, Irma-Riitta 2004. *Karjalan pyhät kertomukset: Tutkimus livvinkielisen alueen legendaperinteestä ja kansanuskon muutoksista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kalish, Richard A. & Dan K. Reynolds 1973. Phenomenological Reality and Post-Death Contact. *Journal for the Scientific Study of Religion* 12, 209–221.
- Kanerva, Kirsi 2017. Kumma ja tunteet. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 88–123.
- Kauhanen, Riku 2018. *Väärin haudattu sotamies: Kummitustarinoita Suomen taistelukentiltä*. Jyväskylä: Atena.
- Kaunonen, Marja 2000. *Support for a Family in Grief*, Tampere. University of Tampere.
- Kelly, Richard E. 2002. Post Mortem Contact by Fatal Injury Victims with Emergency Service Workers at the Scenes of Their Death. *Journal of Near-Death Studies* 21(1), 25–33.
- Kielitoimiston sanakirja 2018. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy, www.kielitoimistonsanakirja.fi, luettu 02.08.2018,
- Klass, Dennis 1992. The Inner Representation of the Dead Child and the Worldviews of Bereaved Parents. *Journal of Death and Dying* 26(4), 255–272.
- Klass, Dennis 1996. Grief in an Eastern Culture: Japanese Ancestor Worship. Teoksessa Dennis Klass, Phyllis R. Silverman & Steven Nickman (toim.) *Continuing Bonds: New Understandings of Grief*. Washington, DC: Taylor & Francis. 59–70.
- Klass, Dennis 1999. *The Spiritual Lives of Bereaved Parents*. Philadelphia, PA: Brunner/Mazel.
- Klass, Dennis 2006a. *Grief, Religion and Spirituality*. Teoksessa Kathleen Garces-Foley (toim.) *Death and Religion in a Changing World*. New York: M. E. Sharpe, 283–304.
- Klass, Dennis 2006b. Continuing Conversation about Continuing Bonds. *Death Studies* 30, 843–858.
- Klass, Dennis, & Ryan Goss 1999. Spiritual Bonds to the Dead in Cross-Cultural and Historical Perspective: Comparative Religion and Modern Grief. *Death Studies* 23, 547–567.
- Klass, Dennis & Tony Walter 2001. *Processes of Grieving: How Bonds are Continued*. Teoksessa Margaret S. Stroebe, Robert O. Hansson, Wolfgang Stroebe & Henk Schut

- (toim.) *Handbook of Bereavement Research: Consequences, Coping and Care*. Washington DC: American Psychological Association, 431–448.
- Klass, Dennis, Phyllis R. Silverman & Steven Nickman (toim.) 1996. *Continuing Bonds: New Understandings of Grief*. Bristol, UK: Taylor & Francis.
- Klugman, Craig M. 2006. Dead Men Talking: Evidence of Post-Death Contacts and Continuing Bonds. *Omega: Journal of Death and Dying* 53, 249–262.
- Komulainen, Jyri, 2010. Vaihtoehtoiset Jeesus-tulkinnat ja niiden kohtaaminen kirkon uskosta käsin -esitelmä. Helsingin hiippakunnan synodaalikokous Helsingin Tuomiokirkossa 28.9.2010.
<http://www.helsinginhiippakunta.evli.fi/@Bin/540945/Komulainen.+Synodaaliesitelm%C3%A4+2010.pdf>, luettu 12.1.2016.
- Kontro, Miia 2018. *Portilla: Suomalaisia Kuolemanraajakokemuksia*. Jyväskylä: Atena.
- Korkeila, Jyrki & Kaarina Koski 2017. Kummat kokemukset, häpeäleima ja psykoosit. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (toim.) *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koskela, Harri 2011. *Lapseni elää aina sydämessäni: lapsen menetyksen merkitys vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Koski, Kaarina 2005. Suhde vainajaan inkeriläisissä kuolinitkuissa. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. *Elore* vol 12-1/2005, 1-19.
http://www.elore.fi/arkisto/1_05/kos1_05.pdf, luettu 18.7.2017.
- Koski, Kaarina 2010. *Kuoleman voimat, kirkonväki suomalaisessa uskomusperinteessä*. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura.
- Koski, Kaarina 2016a. Yliluonnollista vai patologista? Kummien kokemusten muuttuvat tulkinnat. *Elore* 23 (1), 1–22.
- Koski, Kaarina 2016b. Discussing the Supernatural in Contemporary Finland. Discourses, Genres and Forums, *Electronic Journal of Folklore* 65, 11–36.
- Koski, Kaarina 2016c. Continuing Bonds in Finnish Bereavement Narratives. *FF Network* 49 December 2016, 4–10.
- Koski, Kaarina & Juuso Järvenpää 2017. Kumma, tulkinnat ja sosiaaliset liikkeet. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (toim.) *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Krause, Neal 2011. Reported Contact with the Dead, Religious Involvement and Death Anxiety in Late Life. *Review of Religious Research* 52(4), 347–364.
- Krause, Neal & Elena Bastida 2010. Contact with the Dead, Religion, and Death Anxiety among Older Mexican Americans. *Rev Relig Res. (The Review of Religious Research)*, Jan 1; 51(1): 5–20.
- Krippendorff, Klaus 2004. *Content analysis. An Introduction to its Methodology* (2.p). California: Sage Publications.
- Kwilecki, Susan 2009. Twenty-first Century American Ghosts: The After-Death Communication Therapy and Revelation from beyond the Grave. *Religion and American Culture: A Journal of Interpretation* 19(1), 101–133.
- Kwilecki, Susan 2011. Ghosts, Meaning and Faith: After-death Communications in Bereavement Narratives. *Death Studies* 35, 219–243.
- LaGrand, Louis E. 1997. *After Death Communication: Final Farewells*. St. Paul, MN: Llewellyn.
- LaGrand, Louis E. 1999. *Messages and Miracles: Extraordinary Experiences of the Bereaved*. St. Paul, MN: Llewellyn.
- LaGrand, Louis E. 2005. The Nature and Therapeutic Implications of the Extraordinary Experiences of the Bereaved. *Journal of Near-Death Studies* 24(1), 3–20.

- Laiho, Suvi, Marja Kaunonen & Anna-Liisa Aho 2014/2017. Yliluonnolliset ilmiöt lapsen kuoleman jälkeen. *Thanatos* vol.3 2/2014, 45–60.
- Laitila, Teuvo 2004. Kokemus, merkitys, historia. Teoksessa Outo Fingerroos, Minna Opas & Teemu Taira (toim.) *Uskonnon paikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 71–114.
- Latvala, Pauliina 1996. Ikuisen eron raja hälvenee: suomalaiset nykymemoraatit vainajan kohtaamisesta, pro gradu -tutkielma, folkloristiikan laitos, Helsinki, 1996.
- Lehtipuro, Outi, Matti Kuusi, Lauri Honko, Leea Virtanen & Juha Pentikäinen (toim.) 1980. *Perinteentutkimuksen perusteita*. Porvoo: WSOY.
- Lehto, Liisa 1988. Suomalaisten uskomustarinoiden kotonakulkijat, pro gradu -tutkielma, kansanrunoustieteen laitos, Helsinki.
- Leudar, Ivan & Philip Thomas 2000. *Voices of Reason, Voices of Insanity. Studies of Verbal Hallucinations*. London: Routledge.
- Lindemann, Eric 1944. The Symptomatology and Management of Acute Grief. *American Journal of Psychiatry* 101, 141–148.
- Lindqvist, Martti 1994. Kuolemaa väkevämpi. Helsinki, Otava, 1994.
- Lindstrom, Torill Cristine 1995. Experiencing the Presence of the Dead: Discrepancies in the ‘Sensing Experience’ and their Psychological Concomitants. *Omega: Journal of Death & Dying* 31, 11–21.
- Länsi-Suomi -sanomalehti 2108; <https://ls24.fi/artikkelit/surutyota-voi-tehda-myos-virtuaalisesti>, luettu 01.08.2018.
- MacDonald, William L. 1992. Idionecrophanies: The Social Construction of Perceived Contact with the Dead. *Journal for the Scientific Study of Religion* 31(2), 215–223.
- Marris, Peter 1958. *Widows and their Families*. London: Routledge & Paul.
- Martin, Joel V. & Patricia Romanovski 1998. *Love beyond Life: The Healing Power of After-Death Communications*. NY: Penguin Random House.
- Marwit, Samuel J. & Dennis Klass (1996). Grief and the Role of the inner Representation of the Deceased. Teoksessa Dennis Klass, Phyllis R. Silverman & Steven Nickman (toim.) *Continuing Bonds: New Understandings of Grief*. Bristol, UK: Taylor & Francis, 297–310.
- Matchett, William Foster 1972. Repeated Hallucinatory Experiences as Part of the Mourning Process among Hopi Indian Women. *Psychiatry* 35, 185–194.
- McClenon, James 1988. A Survey of Chinese Anomalous Experiences and Comparison with Western Representative National Samples. *Journal for the Scientific Study of Religion* 27(3), 421–426.
- Nagel Joh K. 1988. Unresolved Grief and Mourning in Navajo Women. *American Indian and Alaska Native Mental Health Research: Journal of the national center* 2(2):32–40.
- Neimeyer, Robert A. 2001. The Language of Loss: Grief Therapy as a Process of Meaning Reconstruction. Teoksessa Robert A. Neimeyer (toim.) *Meaning Reconstruction and the Experience of Loss*. Washington, DC: American Psychological Association, 261–292.
- Neimeyer, Robert A. 2006. Complicated Grief and the Reconstruction of Meaning: Conceptual and Empirical Contributions to a Cognitive-Constructivist Model. *Clinical Psychology: Science and Practice* 13, 141–145.
- Neimeyer, Robert A. 2012. Reconstructing the Self in the Wake of Loss: A Dialogical Contribution. Teoksessa Hubert J. M. Hermans & Thorsten Gieser (toim.) *Handbook of Dialogical Self Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 374–389.
- Neimeyer, Robert A., Scott A. Baldwin & James Gillies 2006. Continuing Bonds and Reconstructing Meaning: Mitigating Complications in Bereavement. *Death Studies* 30, 715–738.

- Nenola, Aili 2002. Inkerin itkuvirret - Ingrian laments. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Niemi, Merja 1980. *Valon maailmassa; suomalaisten kokemuksia elämän ja kuoleman raja-alueilla*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Niiniluoto, Ilkka 1980. *Johdatus tieteenfilosofiaan: Käsitteen- ja teorianmuodostus*. Helsingissä: Otava.
- Nikanne, Urpo 1992. Metaforien mukana. Teoksessa Harvilahti, Lauri *Metafora: ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nissilä, Kalervo 1992. Kuolevan kuolemattomuus (STKS). Väitöskirja. Vammala/Helsinki.
- Nowatzki, Nadine & Ruth Grant Kalischuk 2009. Post-Death Encounters: Grieving, Mourning, and Healing. *Omega: Journal of Death & Dying* 59(2), 91–111.
- Näreaho, Leo 2015. *Kuolemanraajakokemukset. Tutkimuksista tulkintoihin*. Helsinki: Kirjapaja.
- Ojanen, Eero 2016. Suuri suomalainen kummituskirja: Kotimaiset kauhutarinat kautta aikojen. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Ojanen, Eero 2018. Suomessa kummitelee: Selittämättömiä ilmiöitä ja kummallisia kokemuksia. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Olson, P. Richard, Joe A. Suddeth, Patricia J. Peterson & Claudia Egelhoff 1985. Hallucinations of Widowhood. *Journal of the American Geriatric Society* 33, 543–547.
- Opas, Minna (2004) Mitä on uskontoetnografia. Teoksessa Outi Fingerroos, Minna Opas & Teemu Taira (toim.) *Uskonnon paikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 153–182.
- Osis, Karlis & Erlendur Haraldsson 1977a. *At the Hour of Death*. New York: Avon Books.
- Osis, Karlis & Erlendur Haraldsson 1977b. Deathbed Observations by Physicians and Nurses: A Cross-Cultural Survey. *Journal of the American Society for Psychical Research* 71(3), 237–259.
- Paavola, Sami 2003. Sävyt ja yksityiskohdat abduktiivisen salapoliisipäätelyn perustana. *Synteesi* 2/2003, 48–57.
<http://www.helsinki.fi/science/networkedlearning/texts/Paavola-2003-Savyt-ja-yksityiskohdat.pdf>, haettu 12.1.2017.
- Parker, Julie S. 2005. Extraordinary Experiences of the Bereaved and Adaptive Outcomes of Grief. *Omega: Journal of Death and Dying* 51, 257–283.
- Parkes, Colin Murray 1965. Bereavement and Mental Illness. *British Journal of Medical Psychology* 38(1), 1–26.
- Parkes, Colin Murray 1970. The First year of Bereavement: A Longitudinal Study of the Reaction of London Widows to the Death of their Husbands. *Psychiatry* 33, 444–467.
- Parra, Anselm 2006. ‘Seeing and Feeling Ghosts’: Absorption, Fantasy Proneness, and Healthy Schizotypy as Predictors of Crisis Apparition Experiences. *Journal of Parapsychology* 70, 357–372.
- Partridge, Christopher (toim.) 2006. (suom. Kanerva Heikkinen) *Uusien uskontojen käsikirja: uudet uskonnolliset liikkeet, lahkot ja vaihtoehtoisen henkisyiden muodot*. Helsinki: Kirjapaja.
- Peirce, Charles Santiago Sanders & Markus Lång (suom.) 2001. *Johdatus tieteen logiikkaan: ja muita kirjoituksia*. Tampere: Vastapaino.
- Pentikäinen, Juha 1968. *Kiestinki - Oulanka*. Turku: Kansanrunouden ja uskontotieteen laitos, Turun yliopisto.

- Pentikäinen, Juha 1983. *Suomalaisen kansanperinteen ihmiskuva ja käsitys luonnosta*. Eripainos teoksesta Ihminen ja luonto 1983. Helsinki: Uskontotieteen laitos, Helsingin yliopisto.
- Pentikäinen, Juha 1987. *Kalevalan mytologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pentikäinen, Juha 1990. *Suomalaisen lähtö: kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, nro 530.
- Pentikäinen, Juha 1994. Rauhattomat vainajat. Teoksessa Matti Sarmela (toim.) Suomen perinneatlas. Suomen kansankulttuurin kartasto 2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 172–175.
- Pentikäinen, Juha 1995. Saamelaiset. Pohjoisen kansan mytologia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 596.
- Pentikäinen, Juha 2004. *Kulttuurista äidinkieltä*. Teoksessa Tom Sjöblom Tom & Terhi Utriainen *Mikä ihmeen uskonto?: Suomalaisten tutkijoiden puheenvuoroja uskonnosta*. Helsinki: Helsingin yliopisto, uskontotieteen laitos, 82–100.
- Pentikäinen, Juha & Pulkkinen Risto 1998. *Samaanit: Pohjoisten kansojen elämäntaistelu*. Helsinki: Etnika.
- Poijula, Soili 2002. *Surutyö*. Helsinki: Kirjapaja.
- Porkka, Jouko 1984. *Kuoleman kanssa kasvokkain: tutkimus Helsingin yliopiston ensimmäisen ja neljännen vuoden opiskelijoiden uskonnollisuudesta ja kuolemanpelosta*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pulkkinen, Mari 2016. Salattu, suoritettu sanaton suru. Helsinki, Helsingin Yliopisto.
- Pulkkinen Risto 2014. Suomalainen kansanusko: Samaaneista saunatonnttuihin. Helsinki: Gaudeamus.
- Pulkkinen, Risto 2016. Suomalaisen kansanuskon sanakirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Rancken, Jeena 2017. Yliluonnollinen kokemus: Tulkinta, merkitys ja vaikutus. Vastapaino, Tampere.
- Rauhala, Lauri 1992. Henkinen ihmisessä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Reader, Ian 2006. God Light Association. Teoksessa Christopher Partridge (toim.) & Kanerva Heikkinen (suom.) *Uusien uskontojen käsikirja: uudet uskonnolliset liikkeet, lahkot ja vaihtoehdoisen henkisyyden muodot*. Helsinki: Kirjapaja.
- Rees, Dewi W. 1971. The Hallucinations of Widowhood. *British Medical Journal* 4, 37–41.
- Rees, Dewi 2001. *Death and Bereavement: The Psychological, Religious and Cultural Interfaces* (2.p). London: Whurr.
- Richards, Lyn 2005. *Handling Qualitative Data: A Practical Guide*. London: SAGE Publications.
- Riessman, Catherine Köhler 2002. Narrative Analysis. Teoksessa Michael A. Hubermann & Matthew B. Miles *The Qualitative Researcher's Companion*. Hubermann and Miles. Thousand Oaks, CA: Sage, 217–270.
- Riessman, Catherine Köhler 2008. *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sanger, Michael 2009. When Clients Sense the Presence of Loved Ones Who have died. *Omega: Journal of Death & Dying* 59, 69–89.
- Sankelo, Merja 2011. Yli 75-vuotiaiden kokemukset surusta puolison kuoleman jälkeen, *Gerontologia* 25(2), 123–130.
- Scotland, Nigel, 2006. Spiritualismi -artikkeli. Teoksessa Christopher Partridge (toim.) & Kanerva Heikkinen (suom.) *Uusien uskontojen käsikirja: uudet uskonnolliset liikkeet, lahkot ja vaihtoehdoisen henkisyyden muodot*. Helsinki: Kirjapaja.
- Sharpe, Eric J. 1992. *Comparative Religion: A History* (2.p). London: Duckworth.

- Sidgwick, Henry, Eleanor Sidgwick & Alice Johnson 1894. *Report on the Census of Hallucinations*. Proceedings of the Society for Psychical Research 10, 25–422.
- Siikala, Anna-Leena 1992. *Suomalainen šamanismi: Mielikuvien Historiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siikala, Anna-Leena 2012. *Itämerensuomalaisten Mytologia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Simon-Buller, Sherry, Victor A. Christopherson & Randall A. Jones 1988. Correlates of Sensing the Presence of a Deceased Spouse. *Omega: Journal of Death and Dying* 19, 21–30.
- Sormanti, Mary & Judith August 1997. Parental Bereavement: Spiritual Connections with Deceased Children. *American Journal of Orthopsychiatry* 61, 460–469.
- Steffen, Edith & Adrian Coyle 2010. Can ‘Sense of Presence’ Experiences in Bereavement be Conceptualised as Spiritual Phenomena? *Mental Health, Religion and Culture* 13, 273–291.
- Steffen, Edith & Adrian Coyle 2011. Sense of Presence Experiences and Meaning-making in Bereavement: A Qualitative Analysis. *Death Studies* 35, 579–609.
- Steffen, Edith, & Adrian Coyle 2012. “Sense of Presence” Experiences in Bereavement and their Relationship to Mental Health: A Critical Examination of a Continuing Controversy. Teoksessa Craig Murray (toim.) *Mental Health and Anomalous Experience*. New York: Nova Science Publishers, 33–56.
- Steffen, Edith & Adrian Coyle 2017. ‘I thought they should know ... that Daddy is not Completely Gone’: A Case Study of Sense of Presence Experiences in Bereavement and Family Meaning-making. *Omega, Journal of Death and Dying* 74(4):363–385.
- Strauss, Anselm L. & Juliet Corbin 1998 (2. painos). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Strauss, Anselm L. & Juliet Corbin 1994. Grounded Theory Methodology. An Overview. Teoksessa Norman Denzin & Yvonna Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 273–285.
- Streit-Horn, Jenny. 2011. A Systematic Review of Research on After-Death Communication. University of North Texas. <http://www.sgha.net/library/dissertation.pdf>, luettu 13.12.2013.
- Stroebe, Margaret 1992. Coping with Bereavement: A Review of the Grief Work Hypothesis. *Omega* 26(1), 19–42.
- von Sydow, C. W., Birinchi Kamar Barua & Laurits Bødker 1948. Selected Papers on Folklore: Published on the Occasion of His 70th Birthday. Copenhagen: Rosenkilde and Bagger.
- Taylor, Sally Flatteau 2005. Between the Idea and the Reality: A Study of the Counseling Experience of Bereaved People Who Sense the Presence of the Deceased. *Counselling and Psychotherapy Research* 5, 53–61.
- Tedeschi, Richard G. & Lawrence G. Calhoun 2006. Time of Change? The Spiritual Challenges of Bereavement and Loss. *Omega: Journal of Death and Dying* 53, 105–116.
- Thomas, Gary 2013. *How to do Your Research Project*. London: Sage Publications.
- Tomer, Adrian & Grafton Eliason, 2005. Life Regrets and Death Attitudes in College Students. *Omega, Journal of Death and Dying* 51(3):173–195.
- Tuomaala, Salome 2011. *Keskeytyksiä elämässä: Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje vuodelta 2012. TENK.
http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf, luettu 13.5.2017.
- Utriainen, Terhi 1992. *Kuolema tekstinä: Kuoleman ja ihmisen väliset merkityssuhteet vienankarjalaisen Anni Lehtosen perinneteksteissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Utriainen, Terhi 1999. *Läsnä, riisuttu, puhdas. Uskontoantropologinen tutkimus naisista kuolevan vierellä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Utriainen, Terhi 2004. "Naked and Dressed: Metaphorical Perspective to the Imaginary and Ethical Background of the Deathbed Scene." *Mortality* 9, no. 2 (2004): 132–149.
- Utriainen, Terhi 2006. *Alaston ja puettu: Ruumiin ja uskonnon ääret*. Tampere: Vastapaino.
- Utriainen, Terhi 2010. "Agents of De-differentiation: Women Care-givers for the Dying in Finland." *Journal of Contemporary Religion* 25, no. 3 (2010): 437–451.
- Utriainen, Terhi 2017. *Enkeleitä työpöydällä: Arjen ja lumon etnografiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Waardenburg, Jacques 1986. *Usko Ja Uskonnot: Systemaattinen Johdatus Uskontotieteeseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Wagner-Rau, Ulrike 2004. Contact with the Deceased: Spiritualistic Forms of Religion and Processes of Mourning. Teoksessa Wulfhorst Ingo (toim.) *Spiritualism: A Challenge to the Churches in Europe*. Geneva: The Lutheran World Federation, 91–102.
- Walter, Tony 1994. *The Revival of Death*. London: Routledge.
- Walter, Tony 1996. A New Model of Grief: Bereavement and Biography. *Mortality* 1(1), 7–25.
- Walter, Tony 1997. Letting Go and Keeping Hold: A Reply to Stroebe. *Mortality* 2(3), 263–266.
- Walter, Tony 1999. *On Bereavement. The Culture of Grief*. Buckingham: Open University Press.
- Walter, Tony 2002. Spirituality in Palliative Care: Opportunity or Burden? *Palliative Medicine* 16, 133–139.
- Walter, Tony 2007. Modern Grief, Postmodern Grief. *International Review of Sociology* 01 March 2007, vol.17(1), 123–134
- Walter, Tony 2008. Mourners and Mediums. *Bereavement Care* 27(3), 47–50.
- Walter, Tony 2009. Communicating with the Dead. Teoksessa Clifton D. Bryant & Dennis L. Peck (toim.) *Encyclopedia of Death and the Human Experience*. London: Sage Publications, 216–219.
- Walter, Tony 2011. Angels not Souls: Popular Religion in the Online Mourning for British Celebrity Jade Goody. *Religion* 41(1), 29–51.
- Walter, Tony 2014. *Why Today's Dead Become Angels – A Case Study of Mourning and Vernacular Religion*. Keynote-luento Images of Afterlife konferenssissa Turussa 22.10.2014.
https://imagesofafterlife.files.wordpress.com/2014/09/book_of_abstracts_final2.pdf,
 luettu 30.9.2018
- Walter, Tony 2016. The Dead Who Become Angels. *Omega-Journal of Death and Dying* 2016, vol.73(1), 3–28.
- Webb, Eugene J., Donald T. Campell, Richard T. Schwarz & Lee Sechrest 2000/1966. *Unobtrusive Measures* (tark. painos.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Westermarck, Edvard & Joel Lehtonen 1991. Tapojen historiaa: Kuusi akadeemista esitelmää (2.p). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- White, Rhea A. & S. V. Braun 1998. Classes of EE/EHE. Teoksessa Rhea A. White (toim.), *Exceptional human experience: Special issues, background and papers II*. The

- EHE network, 1995-1998: Progress and possibilities. New Bern: The Exceptional Human Experience Network, 43–45.
- White, Rhea A. & S. V. Brown 2002. Dictionary of EHE-Related Terms: An Experiencer's Guide. *Exceptional Human Experience* 17, 93–99.
- Wickström, John 2000. *Sinä kätket elämämme hetkeksi kuoleman salaisuuteen - luterilaisen kirkon käsitys elämästä ja kuolemasta*. Teoksessa Tertti Lappalainen (toim.) *Elämän ja kuoleman salaisuus, ihmisiä elämän perimmäisten kysymysten äärellä*. Helsinki: WSOY,
- Vilkuna, Janne 1992. *Suomalaiset vainajien karsikot ja ristipuut, kansantieteellinen tapatutkimus*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Virhemarginaalilaskin, <https://fi.surveymonkey.com/mp/margin-of-error-calculator/>, luettu 20.02.2019.
- Virolainen, Harri & Ilkka Virolainen 2014. *Yliluonnollisten ilmiöiden ensyklopedia*. Helsinki: Tammi.
- Virtanen Leea 1974. *Kun kello pysähtyi. Tavallisen suomalaisen yliluonnolliset kokemukset*. Porvoo, Helsinki: WSOY.
- Virtanen, Leea 1977. *Telepaattiset kokemukset*. Porvoo: WSOY.
- Virtanen, Leea 1982a. *Henkilökohtainen kerronta*. Teoksessa Irma-Riitta Järvinen & Seppo Knuutila (toim.) *Kertomusperinne: Kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 171–205.
- Virtanen, Leea 1982b. Parapsykologia ja petkutuksen ongelma. Teoksessa Kanava numero 4/1982. Helsinki: Yhtyneet Kuvalehdet Oy, 234–236.
- Virtanen, Leea 1990. *That must have been ESP!: An Examination of Psychic Experiences*.
- Virtanen, Leea 1994. *Arjen uskomuksia. Punatukkaiset ovat intohimoisia* (2.p). Helsinki: WSOY.
- Väisänen Leena 1996. Family Grief and Recovery Process when a Baby dies. (Väitöskirja). Oulun yliopisto. <http://herkules oulu.fi/ isbn9514254295/>, luettu 13.4.2014.
- Väisänen, Leena 1999. *Lapsen menetyks: Perheen suru ja toipuminen*. Helsinki: Kirjapaja.
- Worden, J. William 2001. *Grief Counselling and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Practitioner* (3rd edn.). London: Routledge.
- Wortman, C. B. & Roxane Cohen Silver 1989. The Myths of Coping with Loss. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 57, 349–357.
- Wright, Sylvia Hart 1999. Paranormal Contact with the Dying: 14 Contemporary Death Coincidences. *Journal of the Society for Psychical Research* 63(857), 258–267.
- Wöhle, Andreas H. 2004. Luther, Lutheranism and Spiritualistic Phenomena. Teoksessa Ingo Wulfhorst (toim.) *Spiritualism: A Challenge to the Churches in Europe*. Geneva: The Lutheran World Federation, 11–22.
- Yamamoto, Joe, Keiko Okonogi, Tetsuyo Iwasaki & Saburo Yoshimura 1969. Mourning in Japan. *American Journal of Psychiatry* 125, 1660-1665.
- York, Michael 2006. New Age. Teoksessa Christopher Partridge (toim.) & Kanerva Heikkinen (suom.) *Uusien uskontojen käsikirja: uudet uskonnolliset liikkeet, lahkot ja vaihtoehdoisen henkisyden muodot*. Helsinki: Kirjapaja.
- Young, Bailey K. 1999. "Review: Ghosts: Appearances of the Dead and Cultural Transformation by R. C. Finucane" *Historian* Vol. 61 /2. http://works.bepress.com/bailey_young/5/, haettu 24.3.2015.

Liitteet:

Liite 1: Luettelo lehdistä ja verkkosivustoista, joissa kirjoituskutsu on julkaistu

A. Lehdet:

Aamulehti, Tampereella ilmestyvä sanomalehti
Esse-lehti, Espoon seurakuntien uutis- ja tiedotuslehti
Henkinen Kehitys -lehti, valtakunnallinen spiritualistinen aikakausi-/jäsenlehti
Ilmajoki-lehti, paikallislehti Ilmajoella
Kirkko ja Kaupunki -lehti, Helsingin seurakuntien uutis- ja tiedotuslehti
Lakeuden Risti -lehti, Seinäjoen seurakuntien tiedotuslehti
Lapin Kansa, Lapissa ilmestyvä sanomalehti
Lauttasaari-lehti, Helsingin Lauttasaarella ilmestyvä paikallislehti
Länsiväylä-lehti, Espoossa ja Helsingissä ilmestyvä paikallislehti
Majakka-lehti, Vaasan seurakuntien uutis- ja tiedotuslehti
Päijät-Häme -lehti, ilmestyy Nastolassa, Lahdessa, Hollolassa ja Orimattilassa
Sielunpeili-lehti, valtakunnallinen henkisyyteen liittyvä aikakauslehti
Sompio-lehti, Sodankylässä ilmestyvä paikallislehti
Vantaan Lauri, Vantaan seurakuntien uutis- ja tiedotuslehti

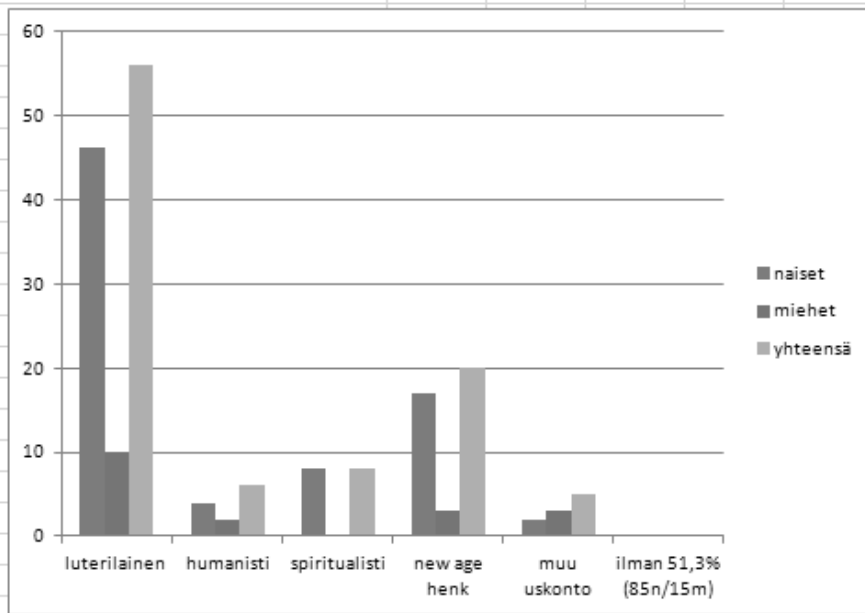
B. Sähköiset julkaisut ja verkkosivut:

www.markkusilta.fi
www.dome.fi

Lisäksi joissakin sosiaalisen median ryhmäsivustoilla, joihin kirjeen lähettäneet ovat viitanneet; jotkut aiheesta kiinnostuneet ovat em. sivustojen kautta välittäneet tietoa tutkimuksesta

Liite 2: Vainajakokemuksia kokeneiden uskonnollinen tausta

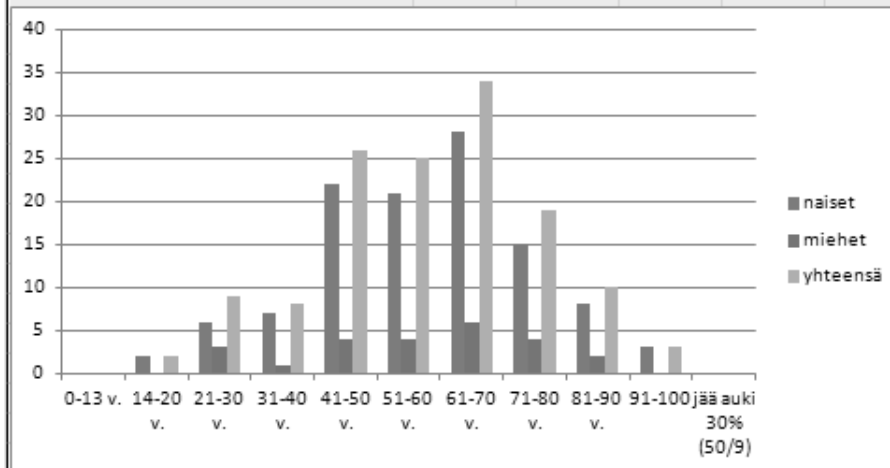
Markku Siltala kkl-tutkimus	määrä			TILASTO	7
Kokijan maailmankatsomus	naiset	miehet	yhteensä		
luterilainen	46	10	56		
humanisti	4	2	6		
spiritualisti	8	0	8		
new age henk	17	3	20		
muu uskonto	2	3	5		
ilman 51,3% (85n/15m)	[85]	[15]	0		
	77	18	95		

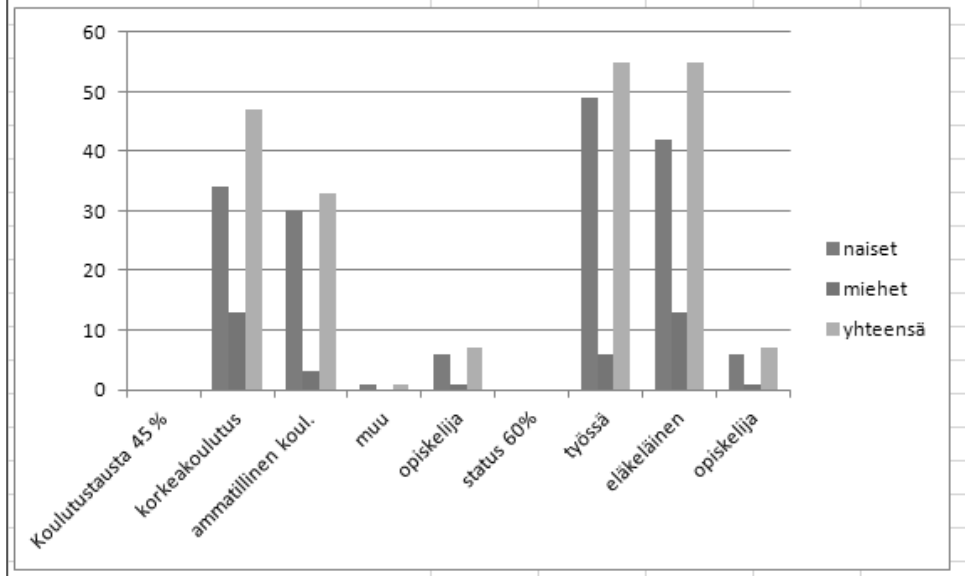
Liite 3: Vainajakokemuksia kokeneiden ikäjakauma

Markku Siltala kkl-tutkimus	määrä			TILASTO	14
Ikäjakauma tutkimukseen osallistutt	naiset	miehet	yhteensä		
0-13 v.	0	0	0		
14-20 v.	2	0	2		
21-30 v.	6	3	9		
31-40 v.	7	1	8		
41-50 v.	22	4	26		
51-60 v.	21	4	25		
61-70 v.	28	6	34		
71-80 v.	15	4	19		
81-90 v.	8	2	10		
91-100 v.	3	0	3		
jää auki 30% (50/9)	[50]	[9]	0		
	112	24	136		

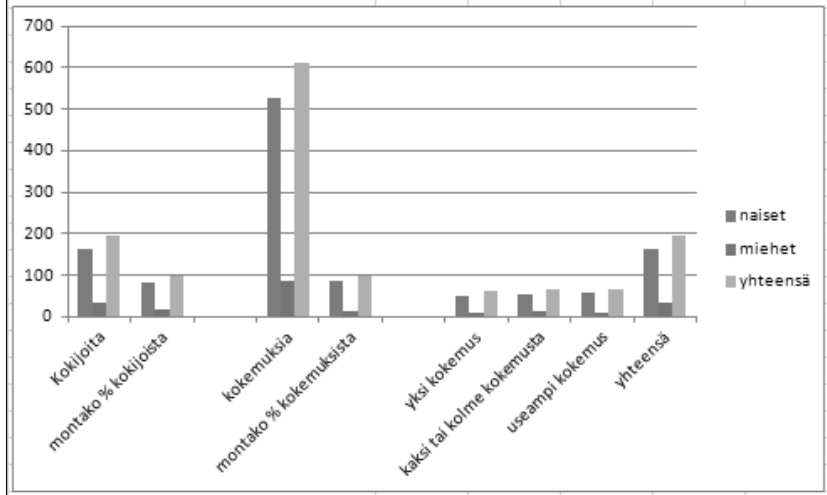
Liite 4: Vainajakokemuksia kokeneiden koulutustausta ja työelämästatus

Markku Siltala kkl-tutkimus	määrä			TILASTO	9
Koulutustausta ja status (työ/tmv.)	naiset	miehet	yhteensä		
Koulutustausta 45 %	0	0	0		
korkeakoulutus	34	13	47		
ammattillinen koul.	30	3	33		
muu	1	0	1		
opiskelija	6	1	7		
status 60%			0		
työssä	49	6	55		
eläkeläinen	42	13	55		
opiskelija	6	1	7		
yhteensä	168	37	205		

Liite 5: Vainajakokemuskertomusten määrä ja jakautuminen kokijoille

Markku Siltala kkl-tutkimus	määrä			TILASTO	10
Kokijoiden sekä kokemusten määrä	naiset	miehet	yhteensä		
Kokijoita	162	33	195		
montako % kokijoista	83	17	100		
			0		
kokemuksia	525	88	613		
montako % kokemuksista	85	15	100		
			0		
yksi kokemus	50	11	61		
kaksi tai kolme kokemusta	53	14	67		
useampi kokemus	59	8	67		
yhteensä	162	33	195		
			0		

Liite 6: Kokijoiden ikä vainajakokemusten tapahtumahetkellä

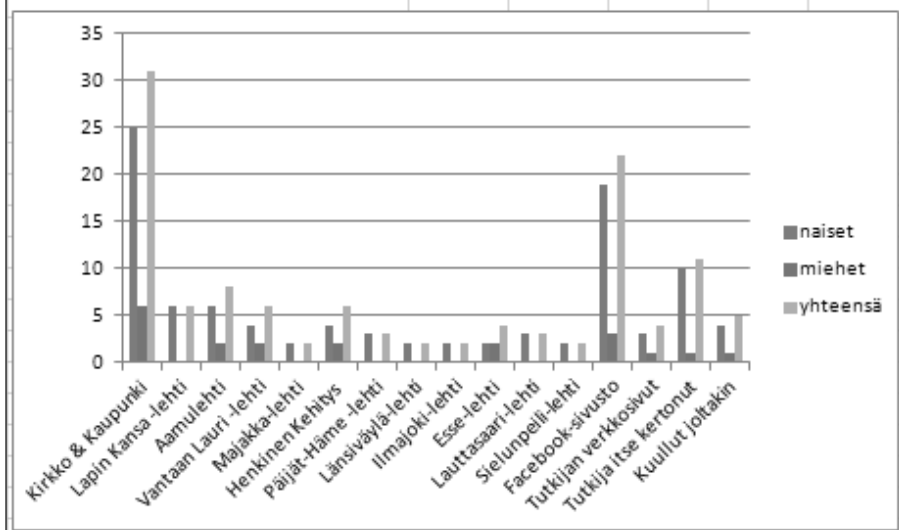
Markku Siltala kkl-tutkimus	määrä			TILASTO	12
Kokijoiden ikä kokemushetkellä	naiset	miehet	yhteensä		
0-6v.	3	0	3		
7-13 v.	5	4	9		
14-20 v.	23	2	25		
21-30 v.	43	8	51		
31-40 v.	44	10	54		
41-50 v.	83	10	93		
51-60 v.	54	10	64		
61-70 v.	37	4	41		
71-80 v.	15	1	16		
81-90 v.	4	6	10		
91-100 v	6	0	6		
ei 40%	[208]	[33]	0		
Yhteensä	317	55	372		

Ikäryhmä	määrä naiset	määrä miehet	määrä yhteensä
0-6v.	3	0	3
7-13 v.	5	4	9
14-20 v.	23	2	25
21-30 v.	43	8	51
31-40 v.	44	10	54
41-50 v.	83	10	93
51-60 v.	54	10	64
61-70 v.	37	4	41
71-80 v.	15	1	16
81-90 v.	4	6	10
91-100 v	6	0	6
ei 40%	208	33	0

Liite 7: Kanava tutkimukseen osallistumiselle

Markku Siltala kkl-tutkimus	määrä			TILASTO	16
Mitä kautta osallistuminen tutkimuk	naiset	miehet	yhteensä		
Kirkko & Kaupunki	25	6	31		
Lapin Kansa -lehti	6	0	6		
Aamulehti	6	2	8		
Vantaan Lauri -lehti	4	2	6		
Majakka-lehti	2	0	2		
Henkinen Kehitys	4	2	6		
Päijät-Häme -lehti	3	0	3		
Länsiväylä-lehti	2	0	2		
Ilmajoki-lehti	2	0	2		
Esse-lehti	2	2	4		
Lauttasaari-lehti	3	0	3		
Sielunpeili-lehti	2	0	2		
Facebook-sivusto	19	3	22		
Tutkijan verkkosivut	3	1	4		
Tutkija itse kertonut	10	1	11		
Kuullut joltakin	4	1	5		
Ei tietoa	65	13	78		
	162	33	195		

Liite 8: Englanninkielisissä tutkimuksissa käytetyt käsitteet vainajakokemuksista

- 1) Läsnäolo (engl. presence, James 1902/2010).
- 2) Hallusinaatio (hallucination, Gurney ym. 1918/1866; Rees 1971).
- 3) Illuusio (illusion, Rees 1971; Grimby 1993; Parkes 1965, 1970).
- 4) Haamu (ghost, Kwilecki 2009, 2011; Young 1999).
- 5) Paranormaali kokemus (paranormal experience, Parra 2006).
- 6) Naturalistinen tai supernaturalistinen kokemus (super/naturalistic experience, Bennett & Bennett 2000).
- 7) Anomaali kokemus (anomalous experiences, McClenon 1988).
- 8) Idionekrofanian (idionecrophanies, MacDonald 1992).
- 9) Ilmestys (apparitions, Palmer 1979).
- 10) kuoleman jälkeinen kohtaaminen (afterlife encounters, Arcangel 2005).
- 11) Mentaalinen tai sisäinen representaatio (mental or inner representation, Klass 1992; Laiho ym. 2014).
- 12) Läsnäolon aistiminen (sensing of/a presence, Steffen & Coyle 2011, 2012; Conant 1996; Lindstrom 1995; Marris 1958; Parkes 1965, 1970; Rees 1971; Simon-Buller ym. 1988; Yamamoto ym. 1969).
- 13) Kuolleen läsnäolo (presence of the deceased/dead, Hayes 2011).
- 14) Läsnäoloiksi mielletty (perceived presence, Datson & Marwit 1997).
- 15) Stressin aiheuttama häiriö tai oire (intrusion stress symptom, Field 2006).
- 16) Kuolleen kokeminen (experiencing the deceased, Silverman & Nickman 1996).
- 17) Kuolemanjälkeinen yhteydenpito/vuorovaikutus (after death communication, Devers 1997; Drewry 2002, 2003; Streit-Horn 2011; Krause & Bastida 2010; Guggenheim & Guggenheim 1997; Kwilecki 2009, 2011).
- 18) Muistin kaltaisen jatkuvan siteen ilmentyminen (memory-like continuing bond expression, Field & Filanovsky 2010).
- 19) Poikkeuksellinen kokemus (extraordinary experience, Parker 2005).
- 20) Yleinen eriytymätön tietoisuus kuolleesta (general, non-specific awareness of presence, Datson & Marwit 1997).
- 21) Tuskin havaittava läsnäolon eloisa tunteminen (vivid feeling of imperceptible presence, Haraldsson 1988).
- 22) Yhteydenotto kuolleen kanssa (contact with dead, Greeley 1975, 1987).
- 23) Kohtaaminen kuolleen kanssa (encounter with the dead, Haraldsson 1988).
- 24) Kuoleman jälkeinen yhteydenotto (post death contact, Kalish & Reynolds 1973; Klugman 2006).
- 25) Spirituaalinen yhteys (spiritual connection, Sormanti & August 1997).
- 26) Kuoleman jälkeinen läsnäolo (post death presence, Austad 2014).
- 27) Paranormaali yhteydenotto (paranormal contact, Wright 1999).

Liite 9: Vainajakokemusten vaikutukset käsityksiin elämästä ja kuolemasta

Markku Siitola kkl-tutkimus	määrä			TILASTO	12
Väikutus käsityksiin elämästä/kuolemasta	naiset	miehet	yhteensä		
hyvin paljon ++++	9	1	10		
paljon +++	15	1	16		
melko paljon ++	30	4	34		
merkittävästi +	43	9	52		
vähäisesti +/-	46	12	58		
vähän kieltei -/+	1	1	2		
hämmentävä -	3	2	5		
palon kieltei --	0	0	0		
vaikea sanoa	4	2	6		
ei vaikutusta	11	1	12		
Yhteensä	162	33	195		

